

KAYSERİ MERKEZ İLÇE AĞZI
(METİN – GRAMER – SÖZLÜK)

96125

Hazırlayan: Fatma Sibel BAYRAKTAR

Danışman: Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ olarak hazırlanmıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran, 2000

EK-7

Tez Veri Giriş Formu

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

• **Not:Bu Bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**

Tez yazarının

Soyadı: Bayraktar

Adı: Fatma Sibel

Tezin Türkçe Adı: Kayseri Merkez İlçe Ağzı (Metin-Gramer-Sözlük)

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Accent of a Small Place City of Kayseri (Text-Grammer-Dictionary)

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Trakya Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Ens.

Yılı:2000

Diğer Kuruluşları:

Tezin Türü: 1.Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

2.Doktora

Sayfa Sayısı: vii + 569

3.Tıpta Uzmanlık

Referans Sayısı:

4.Sanatta Yeterlik

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı:Hidayet Kemal

Soyadı:Bayath

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe Anahtar Kelimeler:

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Ağz

1. Accent

2. Kayseri Merkez

2. Centrum of Kayseri

3. Ses Bilgisi

3. Phonetics

4. Şekil Bilgisi

4. Morphology

5. Sözcük

5. Word

Tarih:...../...../2000

İmza:

Jüri Üyelerinin İmza Sayfası

Bu çalışma Jürimiz tarafından Türk Dili Anabilim Dalında Doktora Yeterlik Tezi olarak Oy birliği/ Oy Çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan Prof.Dr. Hidayet Kemal Bayatlı (Danışman)

Üye Prof.Dr. Mahmut Kaşgarlı

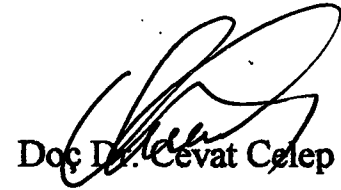

Üye Prof.Dr. Muhammed Yelten

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

.../.../...

Doç. Dr. Cevat Çelep

Enstitü Müdürü

Tezin Adı : Kayseri Merkez İlçe Ağız (Metin-Gramer-Sözlük)

Hazırlayan : Fatma Sibel Bayraktar

ÖZET

Bu çalışma dar bir bölgenin, Kayseri Merkez ilçesinin sözlü malzemesinin derinlemesine ele alındığı bir ağız çalışmasıdır.

Alan araştırması yöntemi ile konuşmaların kaydedildiği teyp bantlarının okunması ve yazıya geçirilmesi Tezin ilk aşamasını oluşturmaktadır.

İkinci Bölümde ses bilgisi (fonetik) ve şekil bilgisi (morfoloji) incelemeleri yapılmış, bol örneklerle fikirlerimizin desteklenmesi hedeflenmiştir.

Üçüncü Bölümde geniş bir sözlük çalışması oluşturulmuştur. Bu çalışmada daha önce Ömer Asım Aksoy'un yapmış olduğu Gaziantep Ağız ile ilgili 3 ciltlik çalışma büyük ölçüde örnek alınmıştır. İsim ve fiillerden başka deyimler, atasözleri dualar ve beddualar, yemek adları, yer adları farklı başlıklar altında ele alınıp incelenmiştir. Sözcüklerin uygun görülenleri cümlede kullanılmış, gerektiği yerlerde bu cümleler de standart Türkiye Türkçesi ile verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER:

- 1) Ağız
- 2) Kayseri Merkez
- 3) Ses bilgisi
- 4) Şekil bilgisi
- 5) Sözcük

Name : The Accent of a Small Place City of Kayseri (Text-Grammer-Dictionary)

Author: Fatma Sibel Bayraktar

SUMMARY

This is a project which searches deeply about the accent of a small place City of Kayseri.

The reading and writing of the speeches in the recordings will be made with the area researching method-will form the first part of the project

The second part aims to support our ideas with various examples and with another wide search of phonetics and morphology.

In the third part an extensive dictionary will be formed. In this part of study the three series of books on Gaziantep accent will be taken as exemple, which Ömer Asım Aksoy wrote. Apart from nouns and verbs; idioms, proverbs, prayers, curses, names of foods and places have been examined, too. The proper words have been used in sentences, and they are written in standard Turkey's Turkish where necessary.

KEY WORD:

- 1) Accent
- 2) Centrum of Kayseri
- 3) Phonetics
- 4) Morphology
- 5) Word

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
TERİM ve KISALTMALAR.....	vi
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	vii

GİRİŞ

AĞIZ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ VE KAYSERİ

1. ÇALIŞMANIN AĞIZ ARAŞTIRMALARI İÇİNDEKİ YERİ	1
2. KAYSERİ'NİN TARİHİ ÜZERİNE	8
2.1. Türk-İslam Hakimiyeti ve Kayseri	10
2.2. Osmanlı İdari Teşkilatı içinde Kayseri	11
2.3. Evliya Çelebi'ye göre Kayseri	12
3. KAYSERİ'NİN FİZİKİ COĞRAFYASI.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

METİNLER	16
----------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

GRAMER

1. SES BİLGİSİ.....	160
1.1. Ünlüler	160
1.1.1. â.....	160
1.1.2. a.....	160
1.1.2.1. Yabancı sözcüklerde	160
1.1.2.2. Türkçe ve yabancı sözcüklerde ses değişimi ile.....	161
1.1.3. ó.....	161

1.1.4. ú.....	162
1.1.5. è.....	163
1.1.6. Uzun Ünlüler.....	165
1.1.6.1. Asli uzun ünlüler.....	165
1.1.6.2. Ünsüz düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.1. -g-, -ğ- düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.2. -k- (>-g-) düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.3. -h- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.4. -l- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.5. -ñ- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.6. -r- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.7. -v- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.8. -y- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	166
1.1.6.2.9. -b- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler.....	167
1.1.6.3. Hece kaynaşması olayı ile oluşan uzun ünlüler.....	167
1.1.6.3.1. -k- (>-g-), -g-, -ğ- ünsüzlerinin erimesi ile.....	167
1.1.6.3.2. -h- ünsüzünün erimesi ile.....	167
1.1.6.3.3. -r- ünsüzünün düşmesi ile.....	167
1.1.6.3.4. -n- ~ -ñ- ünsüzünün erimesi ile.....	168
1.1.6.3.5. -v- ünsüzünün erimesi ile.....	168
1.1.6.3.6. -y- ünsüzünün erimesi ile.....	168
1.1.6.4. Ünlü karşılaşmasından doğan uzun ünlüler.....	168
1.1.6.5. Tonlamayla uzatılmış ünlüler.....	168
1.1.6.6. Yabancı sözcüklerde uzunluklar.....	168
1.1.7. Kısa Ünlüler.....	169
1.1.7.1. Aslında uzun olan ünlülerin normalleşmesi.....	169
1.1.7.2. Aslında normal uzunlukta olan ünlülerin kısılması.....	169
1.1.8. İkiz Ünlüler (Diphthong).....	170
1.1.8.1. Eşit ikiz ünlü.....	170
1.1.8.2. Alçalan ikiz ünlü.....	170
1.1.8.3. Yükselen ikiz ünlü.....	170
1.1.9. Geniz Ünlüleri.....	171

1.1.10. Seslerin Etkileşimleri.....	171
1.1.10.1. Ünlülerin ünlüler üzerindeki etkileri (ünlü uyumu).....	171
1.1.10.1.1. dil benzeşmesi	172
1.1.10.1.1.1. Kayseri ağzında dil benzeşmesinden kaçınan ekler	173
1.1.10.1.1.2. yabancı sözcüklerde dil benzeşmesi.....	173
1.1.10.1.1.3. dil benzeşmesinin bozulması	174
1.1.10.1.1.4. uyum değişmesi	176
1.1.10.1.2.dudak benzeşmesi	176
1.1.11. Ünlü Değişimleri.....	177
1.1.11.1. Kalın ünlülerin incelmesi	177
1.1.11.1.1. a>e	178
1.1.11.1.2. a>i.....	178
1.1.11.1.3. ı>i.....	178
1.1.11.1.4. u>ü.....	178
1.1.11.2. İnce ünlülerin kalınlaşması.....	178
1.1.11.2.1. e>a	178
1.1.11.2.2. i>ı.....	178
1.1.11.2.3. ö>ó.....	178
1.1.11.2.4. ü>ú.....	179
1.1.11.3. Geniş ünlülerin daralması.....	179
1.1.11.3.1. a>ı, a>á	179
1.1.11.3.2. a>u.....	179
1.1.11.3.3. e, ê>i	179
1.1.11.3.4. e>ü.....	180
1.1.11.3.5. o>u.....	180
1.1.11.3.6. ö>ü.....	180
1.1.11.3.7. ö>i, o>ı.....	180
1.1.11.3.8. u>ı.....	180
1.1.11.3.9. ü>i.....	180
1.1.11.3.10. köklerde darlaşma.....	180
1.1.11.3.11. eklerde darlaşma.....	181
1.1.11.4. Dar ünlülerin genişlemesi.....	181

1.1.11.4.1. i>è	181
1.1.11.4.2. u>o, ö	181
1.1.11.4.3. ü>ö, ó	181
1.1.11.5. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması	182
1.1.11.5.1. a>o	182
1.1.11.5.2. e>ö	182
1.1.11.5.3. e>ü	182
1.1.11.5.4. ı>u	182
1.1.11.5.5. i>ü	182
1.1.11.6. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi	182
1.1.11.6.1. ö>è ~ i	182
1.1.11.6.2. u>ı	182
1.1.11.6.3. ü>a	182
1.1.12. Ünlü Düşmesi	183
1.1.12.1. Başta ünlü düşmesi	183
1.1.12.2. Ortada ünlü düşmesi	183
1.1.12.3. Sonda ünlü düşmesi	184
1.1.13. Ünlü Türemesi	184
1.1.13.1. Ön türeme	184
1.1.13.2. Ortada ünlü türemesi	184
1.1.13.3. Sonda ünlü türemesi	185
1.2. Ünsüzler	185
1.2.1. Ünsüz Uyumu	188
1.2.2. Ön Ses Ünsüzleri	189
1.2.2.1. c-	189
1.2.2.2. f-	189
1.2.2.3. h-	190
1.2.2.4. m-	190
1.2.2.5. n-	191
1.2.2.6. p-	191
1.2.2.7. r-	191
1.2.2.8. l-	192

1.2.2.9. ş-	192
1.2.2.10. v-	192
1.2.2.11. z-	192
1.2.3. Ön Ses Ünsüz Değişmeleri	193
1.2.3.1. k->g-	193
1.2.3.2. k->ğ	193
1.2.3.3. g>ğ	193
1.2.3.4. k->h-	194
1.2.3.5. t->d-, d->t-	194
1.2.3.6. d->t-	195
1.2.3.7. b->p-	195
1.2.3.8. t->ç- ~ c-	196
1.2.4. İç Ses Ünsüzleri	196
1.2.4.1. İç seste tonlulaşma	196
1.2.4.1.1. -ç->-c-	196
1.2.4.1.2. -k->-ğ-	196
1.2.4.1.3. -t->-d-	196
1.2.4.2. Yansızlaşma	197
1.2.4.2.1. -çç->-cc-	197
1.2.4.2.2. -çk->-cg- ~ -şg-	197
1.2.4.2.3. -ft->-fd-	197
1.2.4.2.4. -hç->-cc-	198
1.2.4.2.5. -ht->-hd- ~ -hd-	198
1.2.4.2.6. -ht->-dd-	198
1.2.4.2.7. -kç->-kc-	198
1.2.4.2.8. -kk->-gg- ~ -kğ-	198
1.2.4.2.9. -kt->-kd-	198
1.2.4.2.10. -pç->-pc- ~ -pc-	198
1.2.4.2.11. -pt->-pd- ~ -pd-	198
1.2.4.2.12. -sk->-sg-	198
1.2.4.2.13. -st->-sd-	198
1.2.4.2.14. -şç->-cc-	198

1.2.4.2.15. -şk->-şg-	198
1.2.4.2.16. -şt->-şd-	198
1.2.4.2.17. -tç->-tc-	198
1.2.4.2.18. -tk->-tg-	199
1.2.4.2.19. -tr->-dr-	199
1.2.4.2.20. -tt->-td- ~ -rd- ~ -dd-	199
1.2.4.2.21. -vk->-vg-	199
1.2.4.2.22. -zç->-cç-	199
1.2.4.3. İç seste tonsuzlaşma	199
1.2.4.3.1. -b->-p- ~ p	199
1.2.4.3.2. -c->-ç-	199
1.2.4.4. Bir kurala bağlanamayan değişiklikler	199
1.2.4.4.1. -h->-f-	200
1.2.4.4.2. -c->-d-	200
1.2.4.5. İç seste sızıcılaşma	200
1.2.4.5.1. -k->-h-	200
1.2.4.5.2. -ñ->-y-	200
1.2.4.5.3. -ç->-ş-	201
1.2.4.5.4. -p->-f-	201
1.2.4.6. Akıcı ünsüzler arasındaki değişimler	201
1.2.4.6.1. -r->-y-	201
1.2.4.6.2. -r->-l-	201
1.2.4.6.3. -l->-r-	201
1.2.4.6.4. -r->-n-	201
1.2.4.6.5. -n->-l-	201
1.2.4.6.6. -l->-n-	202
1.2.4.6.7. -n->-ñ-	202
1.2.4.7. İç seste ünsüz benzeşmesi	202
1.2.4.7.1. ilerleyici benzeşme	203
1.2.4.7.1.1. -ñ m->-ññ-	203
1.2.4.7.1.2. -nl->-nn-	203
1.2.4.7.1.3. -nl->-ñn-	203

1.2.4.7.1.4. -yr->-yy-	203
1.2.4.7.1.5. m-v>m-m	203
1.2.4.7.2. yarı benzeşme	203
1.2.4.7.2.1. -nb->-mb-	203
1.2.4.7.2.2. -ml->-mn-	203
1.2.4.7.3. komşu olmayan sesler arasında	203
1.2.4.7.3.1. -h-s>-h-h-	203
1.2.4.7.3.2. m-v>m-m	203
1.2.4.7.4. gerileyici benzeşme	204
1.2.4.7.4.1. -rl->-ll-	204
1.2.4.7.4.2. -r n->-nn-	204
1.2.4.7.4.3. -ls->-ss-	204
1.2.4.7.4.4. -ts->-ss-	204
1.2.4.7.4.5. -şs->-ss-	204
1.2.4.7.4.6. -cs->-ss-	204
1.2.4.7.4.7. -zs->-ss-	204
1.2.4.7.4.8. -zc->-cc-	204
1.2.4.7.4.9. -sc->-cc-	204
1.2.4.7.4.10. -ğn->-nn-	204
1.2.4.7.4.11. -ln->-nn-	205
1.2.4.7.5. Yarı Benzeşme	205
1.2.4.7.5.1. -rm->-nn-	205
1.2.5. Aykırılışma	205
1.2.5.1. -nn->-ln-	205
1.2.5.2. -rr->-rl-	205
1.2.5.3. -nn->-nd-	205
1.2.6. Son Seste Ünsüz Değişmeleri	205
1.2.6.1. Son seste sızıcılaşma	205
1.2.6.1.1. -k>-h	205
1.2.6.1.2. -ç>-j	205
1.2.6.1.3. -ç>-ş	206
1.2.6.1.4. -s>-ş	206

1.2.6.1.5. -z>-s.....	206
1.2.6.2. Ünsüz düşmesi.....	206
1.2.6.2.1. ğ düşmesi.....	206
1.2.6.2.2. h düşmesi.....	206
1.2.6.2.3. k düşmesi.....	206
1.2.6.2.4. l düşmesi.....	207
1.2.6.2.5. r düşmesi.....	207
1.2.6.2.6. t düşmesi.....	207
1.2.6.2.7. v düşmesi.....	207
1.2.6.2.8. y düşmesi.....	207
1.2.6.2.9. z düşmesi.....	207
1.2.7. Ünsüz İkizleşmesi (Gemination).....	207
1.2.8. Hece Kaynaşması.....	208
1.2.9. Hece Yutumu.....	208
1.2.10. Ünsüz Türemesi.....	209
1.2.10.1. Başta ünsüz türemesi.....	209
1.2.10.2. Ortada ünsüz türemesi.....	209
1.2.10.3. Sonda ünsüz türemesi.....	209
1.2.11. Ünsüz Yer Değiştirme (Metathèse).....	209
1.2.11.1. Yakın yer değiştirme.....	210
1.2.11.1.1. -bl->-lb-.....	210
1.2.11.1.2. -br->-rb-.....	210
1.2.11.1.3. -kş->-şk- (-g-).....	210
1.2.11.1.4. -lv->-vl-.....	210
1.2.11.1.5. -ml->-lm-.....	210
1.2.11.1.6. -nl->-ln-.....	210
1.2.11.1.7. -nr->-rn-.....	211
1.2.11.1.8. -ry->-yr-.....	211
1.2.11.2. Uzak yer değiştirme.....	211
1.2.11.2.1. -r-n->-n-r-.....	211
1.2.12. Vurgu.....	211
1.2.13. Ezgi.....	214

2. ŞEKİL BİLGİSİ	215
2.1. Kelime Yapımı	215
2.1.1. Addan Ad Yapan Ekler	215
2.1.1.1. +lık/+lık/+lik, +lıh, +lıg, +lıg/lig, +nik	215
2.1.1.2. +cı/+ci/+cu/+cü.....	215
2.1.1.3. +lı/+li/+lu/+lü, +nı/+ni/+nu/+nü.....	215
2.1.1.4. +sız/+siz/+suz/+süz.....	216
2.1.1.5. +cılıh/+cık	216
2.1.1.6. +cāz/+cēz (+cağız/+ceğiz)	216
2.1.1.7. +daş.....	216
2.1.1.8. +ncı/+nci/+ncu/+ncü.....	216
2.1.1.9. +ar/+er/+şar/+şer, +şah.....	216
2.1.1.10. +msı.....	217
2.1.1.11. +layın/+leyin.....	217
2.1.1.12. +dırık/+dirik, +dırıh.....	217
2.1.1.13. +ğ.....	217
2.1.1.14. +ay/+ey.....	217
2.1.1.15. +gıl/+gil.....	217
2.1.1.16. +ca/+ce.....	217
2.1.1.17. +cah/+cek.....	218
2.1.1.18. +mık/+mıh.....	218
2.1.1.19. +cıl/+cil/+cul/+cül	218
2.1.1.20. +a/+e.....	218
2.1.1.21. +sak/+sek.....	218
2.1.1.22. +ah/+ek	218
2.1.2. Addan Fiil Yapan Ekler.....	219
2.1.2.1. -la/-le/-na/-ne	219
2.1.2.2. -lan/-len	219
2.1.2.3. -laş/-leş	219
2.1.2.4. -ık(h)/-ik/-uk/ük.....	219
2.1.2.5. -sa/-se/-sı/-si/-su/-sü	219

2.1.2.6. -al/-el, +ıl/+il/+ul/+ül	219
2.1.2.7. -r/-ar/-er/-ır/-ir	219
2.1.3. Fiilden Ad Yapan Ekler	220
2.1.3.1. +mak/+mek, +mah	220
2.1.3.2. +ma/+me+mı/+mi	220
2.1.3.3. +k/+k/+h/+ak/+ek/+ah/ex	220
2.1.3.4. +ık/+ik/+uk/+ük, +ıh	221
2.1.3.5. +gın/+gin	221
2.1.3.6. +gı/+gi/+gu/gü	221
2.1.3.7. +ı/+i/+u/+ü	221
2.1.3.8. +ım/+im/+um/+üm	221
2.1.3.9. +ıntı/+inti	221
2.1.3.10. +an/+en	222
2.1.3.11. +ıt/+it/+ut/+üt	222
2.1.3.12. +ış/+iş/+uş/+üş	222
2.1.3.13. +ağan/+eğen	222
2.1.3.14. +cak/+cek, +ca/+ce	222
2.1.3.15. +mır/+mir	222
2.1.3.16. +anağ/+enek	222
2.1.3.17. +aç/+eç	223
2.1.3.18. +a/+e	223
2.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler	223
2.1.4.1. -ma/-me/-mı/-mi/-mu/-mü	223
2.1.4.2. -n-	223
2.1.4.3. -l-	223
2.1.4.4. -ş-	223
2.1.4.5. -d/-r -/t-	224
2.1.4.6. -r-	224
2.1.4.7. -dir/-tır-	224
2.1.4.8. -dar/-der	224
2.1.4.9. -la/-le	225
2.1.4.10. -ımsa/-imse	225

2.2. Kelime Çeşitleri.....	225
2.2.1. Adlar.....	225
2.2.1.1. Ad çekimi.....	225
2.2.1.1.1. hal ekleri.....	225
2.2.1.1.1.1. ilgi hali eki (tamlayan durumu, genetive).....	225
2.2.1.1.1.2. yükleme hali (belirtme durumu, accuzative).....	226
2.2.1.1.1.3. yönelme hali eki (dative).....	227
2.2.1.1.1.4. bulunma hali eki (lokative).....	227
2.2.1.1.1.5. çıkma hali eki (ablative).....	228
2.2.1.1.1.6. vasıta hali eki (araç hali, instrümental).....	228
2.2.1.1.1.7. Eşitlik Hali eki (ecvative).....	229
2.2.1.1.2. iyelik ekleri.....	231
2.2.1.1.2.1. teklik 1. şahıs.....	231
2.2.1.1.2.2. teklik 2. şahıs.....	231
2.2.1.1.2.3. teklik 3. şahıs.....	231
2.2.1.1.2.4. çokluk 1. şahıs.....	231
2.2.1.1.2.5. çokluk 2. şahıs.....	231
2.2.1.1.2.6. çokluk 3. şahıs.....	231
2.2.1.1.3. çokluk eki.....	232
2.2.1.1.4. aitlik eki.....	232
2.2.1.1.5. soru eki.....	232
2.2.2. Zamir (Adıl).....	233
2.2.2.1. Sözcük zamirler.....	233
2.2.2.1.1. şahıs zamirleri.....	233
2.2.2.1.1.1. şahıs zamirlerinin edatlara bağlanması.....	233
2.2.2.1.2. işaret zamirleri.....	234
2.2.2.1.2.1. işaret zamirlerinin edatlara bağlanması.....	234
2.2.2.1.3. dönüşlülük zamirleri.....	234
2.2.2.1.4. belirsizlik zamirleri.....	234
2.2.2.1.5. soru zamirleri.....	235
2.2.2.2. Ek biçimindeki zamirler.....	236
2.2.2.2.1. iyelik zamirleri.....	236

2.2.2.2.2. İlgı zamirleri.....	236
2.2.3. Sıfat	236
2.2.3.1. Niteleme sıfatları	236
2.2.3.2. Belirtme sıfatları	237
2.2.3.2.1. işaret sıfatları.....	237
2.2.3.2.2. sayı sıfatları.....	237
2.2.3.2.3. soru sıfatları.....	237
2.2.3.2.4. belirsizlik sıfatları.....	237
2.2.4. Zarf (Belirteç)	237
2.2.4.1. Zaman zarfları.....	238
2.2.4.2. Yer-Yön zarfları.....	238
2.2.4.3. Miktar zarfları.....	238
2.2.4.4. Hal zarfları.....	239
2.2.5. Fiiller	239
2.2.5.1. Fiil çekimi.....	239
2.2.5.1.1. şahıs ekleri	239
2.2.5.1.1.1. birinci tip şahıs ekleri.....	239
2.2.5.1.1.2. ikinci tip şahıs ekleri	240
2.2.5.1.2. fiillerin basit zaman çekimleri.....	241
2.2.5.1.2.1. bildirme kipleri	241
2.2.5.1.2.1.1. şimdiki zaman	241
2.2.5.1.2.1.2. geniş zaman	241
2.2.5.1.2.1.3. belirli geçmiş zaman	242
2.2.5.1.2.1.4. belirsiz geçmiş zaman.....	242
2.2.5.1.2.1.5. gelecek zaman	242
2.2.5.1.2.2. isteme kipleri	243
2.2.5.1.2.2.1. emir	243
2.2.5.1.2.2.2. dilek-şart kipi.....	243
2.2.5.1.2.2.3. istek kipi.....	244
2.2.5.1.2.2.4. gereklilik kipi	244
2.2.5.1.3. fiillerin birleşik zaman çekimleri	244
2.2.5.1.3.1. şimdiki zamanın hikâyesi	244

2.2.5.1.3.2. şimdiki zamanın rivayeti	244
2.2.5.1.3.3. şimdiki zamanın şartı	244
2.2.5.1.3.4. geniş zamanın hikayesi.....	245
2.2.5.1.3.5. geniş zamanın rivayeti.....	245
2.2.5.1.3.6. geniş zamanın şartı.....	245
2.2.5.1.3.7. gelecek zamanın hikayesi	245
2.2.5.1.3.8. gelecek zamanın rivayeti.....	245
2.2.5.1.3.9. gelecek zamanın şartı	245
2.2.5.1.3.10. belirli geçmiş zamanın hikayesi.....	245
2.2.5.1.3.11. belirli geçmiş zamanın şartı	245
2.2.5.1.3.12. belirsiz geçmiş zamanın rivayeti.....	245
2.2.5.1.3.13. belirsiz geçmiş zamanın şartı.....	245
2.2.5.1.3.14. bileşik zamanlarda yığılma	245
2.2.5.2. Yardımcı fiiller	246
2.2.5.2.1. adlara gelen yardımcı fiiller	246
2.2.5.2.1.1. et-/eT, �t-/it-.....	246
2.2.5.2.1.2. ol-	246
2.2.5.2.1.3. kıl-	246
2.2.5.2.1.4. g�r-	246
2.2.5.2.1.5. ver-/v�r-/vir-	246
2.2.5.2.1.6. �al-/gal-	247
2.2.5.2.1.7. tut-/dut-.....	247
2.2.5.2.1.8. dur-.....	247
2.2.5.2.2. fiillere gelen yardımcı fiiler	247
2.2.5.2.2.1. yeterlik (muktedir olma, -e bil-)	247
2.2.5.2.2.2. tezlik eylemi (-ver).....	247
2.2.5.2.2.3. sürerlik eylemi	247
2.2.6. Ek Fiil (Cevher Fiili).....	247
2.2.6.1. Geniş zaman	247
2.2.6.2. Hikaye	247
2.2.6.3. Rivayet	248
2.2.6.4. Şart	248

2.2.7. Kökteş Fiiller	248
2.2.8. Fiilimsiler.....	248
2.2.8.1. Sıfat fiiller.....	248
2.2.8.1.1. -an/-en.....	248
2.2.8.1.2. -r/-ar/-er.....	248
2.2.8.1.3. -dık/-dik, -dık, dık.....	249
2.2.8.1.4. -maz/-mez	249
2.2.8.1.5. -mış/-miş	249
2.2.8.1.6. -acak/-ecek	249
2.2.8.1.7. -ası/-esi.....	249
2.2.8.1.8. -dım/-dim	249
2.2.8.2. Zarf fiiller	250
2.2.8.2.1. -ınca/-ince, -ıncı/ınci.....	250
2.2.8.2.2. -dıkça/-dikçe.....	250
2.2.8.2.3. -ıp/-ip, ıp/-ip, -ıb/-ib	250
2.2.8.2.4. -madan/-meden.....	250
2.2.8.2.5. -ken/-kene/-kenez	250
2.2.8.2.6. -a/-e.....	251
2.2.8.2.7. -arak/-erek.....	251
2.2.9. Edat.....	251
2.2.9.1. Çekim edatları.....	251
2.2.9.2. Bağlama edatları	252
2.2.9.3. Kuvvetlendirme edatları	252
2.2.9.4. Karşılaştırma edatları	252
2.2.9.5. Soru edatları.....	252
2.2.9.6. Ünleme edatları.....	253
2.2.9.7. Şart cümlesi edatları.....	253
3. CÜMLE BİLGİSİ.....	254
3.1. Sözcük Grupları.....	254
3.1.1. Ad Tamlaması.....	254
3.1.1.1. Belirli ad tamlaması	254
3.1.1.2. Belirsiz ad tamlaması	254

3.1.1.3. Zincirleme ad tamlaması	255
3.1.2. Sıfat Tamlaması	255
3.1.3. Sıfat Fiil Grubu	255
3.1.4. Zarf Fiil Grubu	256
3.1.5. Ad Fiil Grubu	256
3.1.6. Tekrar Grubu	257
3.1.6.1. Aynen tekrarlar	257
3.1.6.2. Ünlemlerden oluşan tekrarlar	257
3.1.6.3. Deyimlerden oluşan tekrarlar	258
3.1.6.4. Eş anlamlı tekrarlar	258
3.1.6.5. Zıt anlamlı tekrarlar	258
3.1.6.6. Eklemeli tekrarlar	259
3.1.6.7. Sayılardan oluşan tekrarlar	259
3.1.6.8. İki den fazla sözcüklerin tekrar grubu	259
3.1.7. Edat Grubu	259
3.1.8. Bağlama Grubu	260
3.1.9. Unvan Grubu	260
3.1.10. Birleşik Ad	261
3.1.11. Ünlem Grubu	261
3.1.12. Sayı Grubu	261
3.1.13. Birleşik Fiil	262
3.1.14. Kısaltma Grupları	262
3.1.14.1. İsnat grubu	262
3.1.14.2. Yükleme grubu	262
3.1.14.3. Yaklaşma grubu	263
3.1.14.4. Bulunma grubu	263
3.1.14.5. Uzaklaşma grubu	263
3.1.14.6. Vasıta grubu	263
3.2. Cümleler	263
3.2.1. Yapılarına Göre Cümleler	264
3.2.1.1. Basit cümleler	264
3.2.1.1.1. ad cümleleri	264

3.2.1.1.2. fiil cümleleri.....	264
3.2.1.2. Birleşik cümleler.....	264
3.2.1.2.1. yan cümleli birleşik cümleler.....	264
3.2.1.2.1.1. şartlı birleşik cümle.....	264
3.2.1.2.1.2. ki'li birleşik cümle.....	265
3.2.1.2.1.3. girişik cümle.....	265
3.2.1.2.1.4. iç içe birleşik cümle.....	265
3.2.1.2.2. sıralı cümleler.....	265
3.2.1.2.3. bağlı cümleler.....	266
3.2.2. Dizilişlerine Göre Cümleler.....	266
3.2.2.1. Kurallı cümleler.....	266
3.2.2.2. Devrik cümleler.....	267
3.2.2.3. Eksilteli cümleler.....	267
3.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler.....	267
3.2.3.1. Olumlu cümleler.....	267
3.2.3.2. Olumsuz cümleler.....	267
3.2.3.3. Soru cümleleri.....	268
SONUÇ.....	269
SÖZLÜK.....	271
KAYNAKÇA.....	563
EKLER.....	569
1. Kayseri Merkez İlçe Haritası	
2. Kayseri İli Haritası	

TERİM VE KISALTMALAR

- a.g.e. : adı geçen eser
Ar. : Arapça
bkz. : bakınız
bsk. : baskı
C. : cilt
çev. : çeviren
EİA : Erzurum İli Ağızları
Far. : Farsça
KMA : Kayseri Merkez Ağzı
KYA : Kütahya ve Yöresi Ağızları
Mec. : mecaz
NYA : Nevşehir ve Yöresi Ağızları
s. : sayfa
S. : sayı
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
vs. : vesaire
yay. : yayınları

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

á : ince “a”	ğ : kalın “g”
ā : uzun “a”	ġ : ince “g”
á : ince uzun “a”	ħ : hırıltılı “h”
à : kapalı a (“a”~”ı” arası ses)	ķ : kalın “k”
ã : nazal “a”	ķ : ince “k”
è : kapalı “e”	ĺ : ince “l”
ē : uzun “e”	ń : ince “n”
ī : uzun “i”	ñ : nazal “n”
ĩ : uzun “i”	ř : ince “r”
ó : ince “o” (o~ö arası ses)	ś : ince “s”
ō : uzun “o”	ť : ince “t”
ó : ince uzun “o”	y, ġ, ħ : ünsüzlerin gevşeme durumu
ō : uzun “ö”	“ : ünlülerin gevşeme durumu
ū : uzun “u”	ρ, κ, τ : tonluya kaymış ünsüzler
ú : ince “u”	˘ : ulama
ú : ince uzun “u”	̄ : iki dereceli uzunluk
ū : uzun “ü”	˘ : (kalın) vurgu ve ezgi
ć : ince “c”	↯ : alçalan ton
d’ : ince “d”	

buralardaki büyük krateri hemen sonraki çağlarda buzulların aşındırmasıyla silinmiş, dağın herhalde 400m. Kadar daha yüksek olmuş bulunan doruk bölümü böylece yıpranmalara uğramış, bunun yerine ve şimdi 3000-3500m. Yüksekliklerinde 8 kadar büyük oyuk (bunlar buz yalıkları yani sirklerdir) oluşmuştur. Bunların en büyüklerinden biri Erciyes Dağının doğuya bakan bölümünde ve Tekir Yaylasının yukarısındaki Müşker'dir. Bu oyuklar yazın da yer yer kar ile örtülü bulunduğu gibi, oyukların tabanlarındaki kayaların dibinde buzlar da vardır.

Erciyes Dağı günümüzden 15 milyon yıl kadar önce (Neojen devrinde) o zaman geniş göllerle kaplı bu bölgede yanmaya ve püskürmeye başlamıştır. Dağın bu ilk yanmasıyla lavlar ve tüfler üst üste yığılmıştır. Bu durumyla Erciyes bir tabakalı volkan özelliğindedir.

Bu dönemin ardından sakin dönem gelmiş, bu zaman zarfında da yer kabuğu hareketleri ile arazide kırılmalar, yükselmeler ve çökmeler olmuştur.

Zamanımızdan 2 milyon yıl önce dağda yeni faaliyetler görülmüş, bu sefer yüksek dağın yamaçlarından ve eteklerinden yarı ayrı bir takım bacalardan püskürmeler olmuş, böylece bu dönemde Lifos Dağı (2500m.), Karasivri, Beşparmak, Ali Dağı, Yılanlı Dağı yığılarak meydana gelmiştir. Bu sırada da lav akıntıları devam etmiş bunlar dağın orta bölümlerine yayılarak "peri Kartını", "Selim Kartını" gibi adlarla anılan iri kaylarla dolu yerler meydana gelmiştir. Buzul devrinde Erciyes'in üzerinde de buz yığınları oluşmuştur.

Miladın başlarında ünlü coğrafyacı Strabo, eserinde Kayseri şehri yakınındaki ateş çukurlarından geceleyin fişkırdığı görülen alevlerden söz etmiştir. Bu, Erciyes'in son faaliyeti olmuştur. Günümüzde Erciyes, sönmüş bir genç volkan dağı olarak 3916 metre yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 km² yi geçen alanı, çevresine canlılık veren varlığı, görülmeye değer heybeti ile bölgenin turizm ve tabiat zenginliğidir.

Kayseri ilinin öteki dağları, sıradağlar biçiminde kıvrımlı ve kırılmalara uğramış bir yapı gösterirler. Bunlardan biri Erciyes Dağının 15km. kadar kuzey-doğusundan başlayarak Uzunyayla'ya kadar 60 km. boyunca uzanan dağ sırasıdır. Bunun batı bölümünde Korumaz dağı (1900 m.) orta bölümünde Çeksorot Dağı (1950 m.) doğu bölümünde Hınzır Dağı (2623m.) bulunur bu sıradağların iki yerinde boğaz vardır. Bu boğazlardan biri Bünyan yakınında, öteki Hınzır Dağının batısındadır.

Kayseri ilinde büyük ovalar vardır. Başlıcaları Erciyes'in kuzey ve güneyindedir. Kuzeydeki ova Kayseri ovası, güneydeki ova Develi ovasıdır. Kayseri ili arazisinde birtakım yüksek düzlükler de vardır ki, bunlar ova özelliğinde olmayıp platolar görünüşündedir. Bunların her çeşidine il arazisinde rastlanır ve yükseklikleri yerine göre değişir. Kayseri ve Develi ovalarının çevresinde ova tabanından 100-300 m. yükseklikte böyle düzlükler geniş yer tutar. Kayseri ovasının kuzeyindeki Erkilet bunlardan birisidir.

Akarsularla derin şekilde yarılmış, bu durumlarıyla plato biçimi almış havzalardan Uzunyayla ile Zamantı teknesi de Kayseri ilinin önemli ve geniş yer tutan yeryüzü şekilleridir. Uzunyayla etrafı çok yerde dağlarla çevrili yüksekliği 1550-1630 m. olan çok geniş bir havzadır. Burası, Türkiye'nin üç ırmağının sularının başlangıç yeridir. Zamantı ırmağı yolu ile Seyhan Nehrine, kuzeydeki bazı dereler yolu ile Kızılırmak'a, Tohma Çayı ile Fırat'a sularını gönderir.

İklim: Kayseri ilinin çok yerinde bozkır iklimi özellikleri vardır. Burada, yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçer. Ancak ilde dağlık yerler ve bunlar arasında ovalar ile tekneler bulunduğundan yüksekliğin verdiği bir takım iklim özellikleri de belirmiştir. Böylece 1050-110 m. yüksekliğindeki ovaların iklim özellikleriyle, 200-3900 m. yüksekliğindeki dağlık yerler arasında belirgin farklar vardır. Kayseri Ovasında sıcaklık 30⁰ yi bulduğu sıralarda yanındaki Erciyes Dağının 3000 m. yüksekliklerinde sıcaklık 18-20⁰ kadardır. Öyle ki bu yüksek dağlık yerlerde ve özellikle Erciyes dağında kısa süren ve az olan yaz sıcakları karları eritmeye yetmez, yer yer bütün yıl boyunca dağda kalıcı karlar bulunur. Bunlar arasında da buzul alanları görülür. Buna göre ilde yer yer ova iklimi, yüksek yayla iklimi ve dağ iklimi vardır. Yüksek dağ ve yaylalarda yazın hava serindir. Bu nedenle yaylacılık halinde hayvancılık önemli yer tutar. Kışın dağlık yerlerde şiddetli tipiler de çok görülen tabiat olaylarındandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

METİNLER

Adı: Osman Saçcıoğlu-Mehmet Saçcıoğlu

(Bir aile toplantısında habersizce kaydedilmiş seslerdir.)

Tarih: 1966

Konu: Kayseri'nin Tarihi Gelişmesi Üzerine

yılmazım, bir ğún çocuğlümüzda ām şeye girdi^ydi n^ydiye, mısdafām bundan geldinde hayvan alyollar, gelirkenez ayağları şişiyóf, o vağıt 'vesa^yit yoğ efendim 'araba bile yoğ. 'ondan sōna ahāli bizim saççılarıñ başına 'simsiyah oldu. cansız adam geliyorumuş, cansız adam gelicēmiş, cansız bi ālet çığmış... bi de bağdığ ki almannarıñ
5 demir tekellekli, o demde mıstaf ām da rāmetli, eline 'd^ynē aldı, o da çığdı

-niye dīne alıyor?

-ayağları 'şişmiş niğdeden gelen ādder.. hayvanna, merkeple geliyor, 'yarı 'yaya 'yarı hayvanna...

-o otomobili hatıllıyomda mıstaf āmıñ bulundūnu hatıllıyamıyom...

10 -ondan sōna o da çığdı, babam rāmerlik "çığma ölüm dedi; ayađlarıñ şōle bōle" yoğ bi dene ğorelim dēdi. ā çığdı ĥaldur ĥaldur ĥaldur ĥaldur geliyo 'tüm demir tekellekler

-dolma teker şişme...

-dolma teker. -hē

15 -kimi şart ēdiyor, ā bunuñ içinde adam var, kimi şart ēdiyor bilmem efendime sōlü^ym, óküz var óküz varıdı, camız varıdı...

-orda diyollar ki 'yav ıcığ dā geçerse adamlar hevāda uçucağ dā bu dēl diyollar biliyoñnu ā!

-kim diyor onu?

20 -'hep ordaki ahāli

-dirken ā talasa ĥaldur ĥaldur ĥaldur ĥaldur girdi ālā, şey gibi mahşer ğünü^y bi ik defā işde almannardan almışlarıñ talaslılar.

–sen onu biraḥ ‘pisiklet, ŧimdiki ‘pisiklet ik defā sārñ āmed_ā aldıydı. ḡayseriye
ik gelen ‘pisiklet o_aḥıt ‘pisiklet filan dēnmezdi ‘cin arabası

–cin arabası...

–uzun_āmet mi?

5 –yoḥ yoḥ bedesdendeki sār_āmed_ā varıdı. o aldı da talasa ḡederdi. dā kimsede
yoḥ yalıñız o ḡederdi onnar melmeketiñ eñ_jileride zenginneri^ydi. ‘pisikleti o ḡetirmiŧti
de talasa ḡederdi onuñunan

–ne ḡúnner ḡórdük canım...

–lan tekerin üsdünde nasıl ḡediyo devrilmiyo di^yn herkez ḡayret ider...

10 –hakikaten sizin yaŧadıḡımız devir o kadar enterasan ḡelišti ki...

–ondan sōna, ŧöle bi ŧi^yli gramafon çıḡdı bōle ŧi^yli..., tenikeli

–megafonlu

–hē

–bizim varıdı

15 –o sōnadan canım.

–duvarda ḡonuŧan bi ālet ḡelicēmiŧ, hep ahāliniñ ḡonuŧdūnu alıcāmiŧ di^y...

–bir çok devir yaŧandı cidden yani yaŧımızın içinde birader!

–hepsi ḡeldi hepsini ḡórdük. dā neler ḡorecek kimbilir...

20 –ḡaz lambası yaḡdıḡ, bezir yaḡdıḡ, bilmem... lōküs lambası yaḡdıḡ
elekdirē_ldik. siz onnarı nirden bilecēñiz yav. harb-i umümide ḡaz bulmanıñ imkānı
yoḥ. harb-i umumide... devrinde yaŧadımız ĩsannıḡ dēl vallā... ondan sōna bilāder,
allāŧına ümmeti māmmet arpa yav; arpyı bulamıyordu yav, ajlıḡdan fırrınñāñ óñü
ḡiyāmet gibiydi. sabāli^yn erken ḡaḡacāñ, orda bekliyeceñ ‘o ‘ondan ḡapar ‘o ‘ondan
ḡapar ölen mi arañ ḡalan mı arañ...

25 –padiŧahım çoḡ yaŧā di^yn çārdıḡ çocuḡlūmuzda, pādiŧahlıḡ devrinde. merdepde
iŧte o zaman cumā ḡünü merdep ḡapal_olurdu perŧembü_nü ölerden sōna

düzülüllerdi. “padiŧahım çoḡ ya‘ŧa_ov!” üŧ defa çitdirıllar ondan sōna dālırdıḡ.
epi deviller yaŧadıḡ

–babalāmız padişahlarıñ ismini añarkenez abdessiz añılmaz, piygamber posdunda oturuyollar diyolllar

–bu şî olur baħ halife çıħar, ‘padişah ‘çıħar ‘radduyo yoħ, gazete yoħ, bişi yoħ. ne vaħıt efendime sölü’ym hocalara emir vèriller de cuma gúnneri gubbede efendim
5 adını dēşirsen: “hā, padişah filan dēşmiş” dèllerdi. başga vesait yoħ gazete di’len hiç bişi gelmez, ni’? gazete ni’?...

–öyle canım meselâ hakkaten birisi bir deġişiklik olur, artık ordan adamın gelip buraya haber vèrmesi bilmem ne yapması ne kadar zamana mahsus...

–yılmazım bi de bizim zemânımızda şurañ bit olur, yar olur. yoħ yaħut efendim
10 saħalında saçında yar olur. ya buruya ġalaycı çamırı çalacāñ ‘doħdur bi dene, iki dene. melmekerde o da şilerden ermenilerden bi dikran bi dene ġarabit varıdı bi dikran varıdı.

–o zamanki doħdullarda şimdiki sālık memulları ġader bilgisi olmuyan doħdullar. ondan sōna ā, anamız babamız dabaħlāñ óñüñ āce efendime sölü’ym filan deñizi geşmiş, filan deñizi geşmiş bi ‘tek adam. düşünüñ üş beş yüz gişi içerisinde bi
15 ‘tek ‘deñizi geşmiş, sabāli’in ‘erden varacāñ, o çahmā çahacaħ da ürķüntüler ġaybolucaħ düşünüñ yāni.

–padişahlardan biri baħ evels ün şide oħudum yılmas, milliyerde ulunayda aynı şiy sölüyo o ne yazdıysa oña bi cevap vèriyo da... birisiyle birisi yazıyor da,... ben diyor; bu şeyler üzerinde herhalde bilgim fazladır şiyiñ diyor bu... ā cevap vèren adam
20 diyor, herhalde diyor, toplama bilgilerle baña bilgi óretmek isdiyor faħat yañılıyor diyor, bahsediyor da, uzun yazdı da, yavuz selim halifilī aldī zaman mısırı fetedip de halifilī aldī zaman halifilī de beraber getirdiydi ya... ik defa diyor cuma ħutbesinde şey.. ħutbede diyor imam; şeyin harameyni şerifeynin ġoruyucusu diyi oħumuşdur diyor derhal yavuz selim ġavūnu başından ‘ġaldırmış atmış diyor. “hayır! hadim-i harameyn-i
25 şerifiyn ‘dèyeceksin. ben onun ġoruyucusu dēl ħızmerçisiyim” demiştir diyor. ‘ne ġüzel şî yav! ħutbede oħuyor ki; halifelī aldı ya piygamber vekillini. piygamber vekilliniñ ‘ġoruyucusu diye oħumuş gubbede hoca ġavūnu yere çalıyor, ben ġoruyucusu dēl

hızmercisiyim onuñ diyor. òle oħu diyor. o da hadim-i harameyni şerifeyn diye oħuyor.
baħ şu 'ba'lılā baħ yav...

–tabii

–hızmedcisiyim ben diyor.

5 –tam yani samimi dındar adam.

–şinci bir bēnmedīmiz noħda işde bōle geşlerin bizim ó'tekiniñ berikiniñ birez terbiye baħımından 'çoħ geridir yılmas e bizim zemānımızdaki 'ermeni rum düşün yāni dini ayıdır. ramazan dutuyo bunnar oruş dutuyor bunnar dī'n bi 'tek sigara içen ğórmedim yüz nomuruya girer, ya evine gēder bi tek si_ara i_ecek ermeni, rum. bunu 10 ğözümüzle ğórdük faħat şinci üş yaşındaki yumruĝ gader bebe si_arayı alıyor ölüm sana zararlır işme dediñ zaman şoruya çıħıp sōmüye başlıyor.

–o bizlerden de büyüklerin verdiĝi terbiye

–şinci bizim o işde dabaħlāñ ónde ünnü delānmılar olurmuş, bōle otururkenez demişler ki içinde bi dene geş varmış, geş bıyī ufaħ, bıyında daraħ durmuyan bizim 15 oturmamıza gelmesiñ demişler, dolandırınñ demişler 'darā o atmış bıyında durdurmuş, o atmış bıyında durdurmuş o gence gēlinci, verinci şurdan hepsi darā geşmiş orda duruncu 'temam demişler sen biziminen arħadaş ol düşün yani...

–o daha çok şeye...

–genç osman mı ne derler?...

20 –dördüncü murad bādadiñ fetine gēderken, işde.. orduya bi tāmim yapmış ki, bıyısız olannarı asgere almayıcaħsıñız. bıyında daraħ durmuyannar şey orduya...

–yani yaşı kúçük olannar demek isdiyo

–yaşı kúçük olannardan ĝasıt, geş osmanda bi yerde daħılmış işde bēlik gumandanınıñ filan yanına yalvarmış nōlur demiş gumandanım ben de gēdi^vm benim de 25 içimde bir aşk var, düşmanla çarpışı^ym fēlan... ölüm demiş iyi de padişāñ irādesi var. seni alamıyız buruya. çünkü demiş bıyında daraħ durmuyan adam orduya alınamıyacaħ di^yn padişahıñ emri var alamıyız demiş. efendim ben işde şōle yīdim, bōle yīdim

–ölü^yse bu dōrudur.

–d'edi halde de almamişlar da nihāyet bunuñ yalvarmasına dayanamıyan gomutannar toplanmışlar şu geş çocū alalım mı almıyalım mı? demişler ki, padişahın emrine muhalefet olur bunu alamıyız demişler. bıyī yoħ ki daraħ dutsuñ demişler o zaman genc_osman bi daraħ almış, 'dodaħlāna saplamış ğannar fişgırmış

5 –yāzıħ vaħ anam vaħ!..

–bunu o zaman derhal durumu padişah_a bildiriyoullar padişah da huşūsi onuñ alınmas_ūçun emir veriyor, orduda muazzam hizmetleri oluyo çocūn. genc_osman diye efsanelere ğarışmış ya ismi

10 –pek çok hizmetlerde bulunuyor muazzam işler ğörüyor hard'ā safsatalara girmişler kellesi ğoltūnda hareğār etmiş bilmem ne yapmış faħat bu bir şeydir mecazdır. kellesi ğoltūnda adam olur mu?

–kellesı koltuğında demek işde yani...

–ölümü h'eçe saymış hah!.. ölümü hēçe sayarcasına muazzam hizmetler ğórmüş de o ordan şey edilereg de del_ānnılar arasında da bu misál olaraħ yapılmış he..

Adı: Saadet Türkoğlu (67 yaşında)

Konu: Gelin Alışı

ğayseriniñ yillisiyik, hacıveled māllesindenik, ondan sōna nā_der yir dēşdirdik, üş, dördüncü ėmiz şinci. her mālteniñ bir adı var. mersine girdik hiç sēmedim mersini, ğayserimiz heyiriden iyi. deñize girdik deñizde yüzd'ük, çarşılānı gezdik...

–hanı ayāmu bile soħmadım diyoñ ya?

5 –vo! gelinimle ölüm yüzdü. ben yüzecek dēlim ‘a, bebelēr,..

–gayyi ossun işde o ğadar adam yüzdü ya...

–havā atıyo

–yoh hava atmıyom didim, ben girmedim

–ayāmu bile batırmadım didiñ!..

10 –girmedim tabı, yalan mı sōlüyecēm, yüzdüm diyin övünecek miyim sāa. gelin, olan, çocuħlar, torunnar, sōna ğayseriye geldik ğızım, gelirkene yollar çoħ ğalabalıdı. ğamyonnar yük ğótürüyömuş. aman nası oħuya oħuy_eldim.

hülyāyı, gelinimi nası aldımı annatı^ym ğāri: hülyāyı herkes óđ'ü ğızım, yiĝeni bi tüllü óđ'ü, başĝası bi dā, üş ĝişi de óyo, başĝasını óyo sanyom, üçünüñ de óđ'ü

15 buyumuş. ĝāyı vardıħ, onnar da bizi sevdiler. yalvardıħ yaħardıħ ölümüz iyi şöle şöle dedik, babamız yoh didik. benim ğız ğardaşım da beni nası óđ'ü ğāri, benden daha iyi bu didi. ondan, nişannandı ĝāvesi içildi, d'únü oldu, aldıħ, ğórenner, şunnar saçç_ölular ğeldiler nişana da şöle diyollar bāa: ‘nası bulmussuñ diyollar, ğüzelidi bu da, şimdi mersine girdi de ğarardı ondan; böleline aldıħ ğızım. gelin geldi, iki dene de olan

20 dördu. d'únü de öle gice d'únü itmedik biz, ev d'únü yapıdıħ perşem_bún gelin geldi. ğoçular girdi, gelin bindi geldi, şarħıcı vardı, şarħıcı da varıncı emmisi şiytmış aman babası yiñi öldü dā dimiş çaldırmañ dursuñ dimiş. geldi eve evde çalındı çirildi, loħantada yimek yiñildi. evde paħlava yapıdıħ börek yapıdıħ, yapraħ sardıħ loħantıya savdıħ. loħantada da bir pilav, kes, bir çorba bişirdiler, paħlavıy bōrē yaprañ ūruna

25 yimiyollarımış üsdüsde d'óküyollarımış orān işde ayaħdakiler, aplan da hiş

giyamıyorumuş biz gücün doldurduh diyollarımız şunnar üsdüsde d'ókülür mü diyollarımız...

–saadet teyze normal evde yemek neler yapılıyor düğünde?

5 –evde yötlü çorba arhas_ūra gāvurma, börek, paḥlava yapraḥ, bamya, pilav zalatalar oluyo, üzüm hoşafı oluyo; gaynanıymış pilav paḥlava da gúveyimiş.

–sabahleyin görmeye gidilip tertipli mi bakılırdı dimi?

–işde ādet ölü^ydü, ér gidilirdi...

–erken gidilirdi, soḳā çıḥmadan bulunucaḳ, gāyi om buçuh, ombir...

10 –sabahdan gaḥıncı, soḳā çıḥallarımız, baḥallarımız nirde évde gız var diyi, kimin gaḥısınıñ ūru yıḥandıysa o évin gaḥısını çalallarımız o evde gız var diyi, hiş aramıya sormıya gerek yoḥ. yolda giderken soḥaḥda baḥallarımız kimin gaḥısı érkenden yıḥandıysa o évde muhaḳkaḳ gız var o éve girellerimiz.

15 –önce aranıyo soruluyo, gaḥt biraḥılıyo... olanları içiyo dimişler, gaḥtı gér_ētirdiler. gızıñ anası da goḥmuş, ‘amōn! işgiliden ben gorḥarım dimiş, gaḥtı giri virmiş, yaşar da didi ki; ana gótür didi yi‘min vir didi, kim didi di^yn didi. bi sāa dēl sen virmesseñ başgasından alacāḥ sāa del oña da dir ‘di didi. vardım didim böle dimediler gāri, dimiş ki bunnā ben içirim a dimiş ben ayda içerssem, o ombeşde bi içer dimiş

–oncāz hērkes içiyo ombeşde bi ayda...

20 –bu ‘hic_ışmez, nīse aradı sordu, allah da yazmış ben yaşarı aldım vardım bunnara górucü vardıḥ işde gızı górecēk, oda olanı górecek, górucü vardıḥ. onnarda gāri gaḥıyı aşdılar ki nī diyo anneñ gī?

–ben içerde mudfaḥdıyım annem górdü yaşarı

–‘fidon ‘fidon dimiş aman bi yaḥışıḥlıydı, ‘bir gózelidi diyo ‘nası da severidi dā hālā da sever...

25 –tırāş olmuş şī olmuş tabi yaḥışıḥlı olma mı?

–vardıḥ, bi gāve bişirdiler olanıñ eli titiriyo vo! bēm elim titiriyo böle; e gāvīy içemiyoh ki! onnarda öle bize baḥıyollar ki bāḥ işaret idecēmiş bēndi bēnmedi di^yn, bizde yeñi vardıḥ, dā él!, utanyoh, elimiz golumuz titiriyo ‘gāvēyi d’ókecek!

–ben de ‘bembéyaz olmusum!

–bu da gèldi kî... mefdâ!.. sapsarı olmuş gâri biz de bahdıh bëndik sōna işde d’ûnümüz oldu gèlinimizi aldih, yanıma aldım.

–düzeni anlatmadın.

5 –vō... düzene neler alındı buñā... e düzen gidinci gız evine, buña dimişler ki; sen mi yapırdıñ dimişler hep gızmışlar sen mi aldirdıñ bunu diy, hemi hazır élbise aldih, hemi metire aldih altın çoğ dahmadih o zaman bi zëncir, bi inci, bilezikler, fişeklik dahılacadı, onda babamız ölüncü dahmadih, dahamadih. biyaz pırlantılardan dahdıh kúpesi gerdannî bilezî sâtî ondan sōnada işde altınnarı da dahdıh dā nî olduydu hülyā?

10 biz gelinimizin i’y annaşırık, ana gız gibiyik bah gomşulardan hep sor hep biliyollar seve seve aldih dā hālâ da severik beraber oturuyoğ hē oniki sene oldu gelin geleli.

bu gún hele hic hâli yoğ, ekmek durmuş boğazına nōrsüñ yāzıh!...

15 gannım acıhdı mañanna bişiri’y, erişde bişiri’y didim. hülyaya diyinci, bāñ içinde domatis suluyo. şu ekmēñ içine sucū_çi gonmuş, pıçānan şöle kesdim, bidene ıssırı’y didim ikinciye boğazıma durdu.

bōle durma filāñ dēlde, esgiden d’ûn olurdu gız arhasına niy gidiliridi...

bi de kapıdan gelin gelirken bi dolu dolu çeñeler sayallarıdı...

tiyezem söyleydi ya...

20 altından geşdiñ, şöle oturduñ,... “gelinim hoş geldiñ sefā geldiñ, ayāñ gademli ossuñ başıñ dövletli ossuñ dōradıñ_guyr_ōssuñ, dōrdüñ olan_ossuñ... godūmu yime, didīmi dime...”

–godūñu niye yimi’ycek?

25 –esgiden işde gelin geliridi işde, gız arhasından geliniridi bālarda yatılırdı esgiden eşşeklerinden atlarınan dedeler babalar geliridi işde mañgal yanardı kōşq, seki seriliridi

esgiden arabıya yükleniridi, bā gōçölürüdü saj, rahta asılırdı...

–eskiden daha mı iyiydi herşey?

–i^y de^şilidi gızım esgiden bi dene ötme olurudu bi tohana biz tohana dirik olurudu bi şiy goyup getirmezdig ki burda her şiyimizi alıp bā gótürüyoh şiy itmezdik ki eşşē babam şiy dirdi yükledirdi üsdüne de gazanı gordu gap gacaḥlar gonurudu. sıçan gelir öte beriyi yirdi. ilden de eşşek bulunurdu. bir ucundan babam dutardı bir ucundan
5 ben böle eşşēñ yılarından dutardı efendi babamı ortasına oturdururudu babam da total gıçıynan böle böle bā góçerdik. böle yāmır yāş amōn! ekmek bişecek ot toplanacaḥ gazel süpürülecek, iş dolu... ni^yse bāda miyvamız çō olur üzüm bir hafda bekmez gaynadırđı biz, gaysiler dallarda gurur dēmi gī yalan dēlki... hē tutlardan bekmez gaynadırđı, bal gibi bekmez olurdu. üş döt ay bāda dururduḥ. ondan sōna şere
10 góçölücek gine o eşyalāñ hepisi yüklenecek şere gidilecek kofder gaynadırđı...

–nedir o?

–kofder gaynadırđı işde, şire datlandımydı ununan gararđı gaynadırđı bişer iyice onu tepsilere d’ókerik ‘dilerik dildikden sōnada guruduruḥ dönderirik, un atarđı şöle tenikiye doldurulur bi tenike

15 bādan inerik gış gelir, isgemi gurarđı, sobalar o zaman yōdu dā, ocaḥlarda yimek bişer, ateşini alıñ, mañgala goruḥ isgemi gurulur üsdüne yorgan ötüür döt kóşe taḥdadan isgemi dirdik gózlerine de şöle şöle oturuñ her gózüne döt gózü olur böle otururduñ eliñ ayāñ ısınır sıcacıḥ. sōna sōna isgemi de gaḥdı soba guruldu. isgemiñ üsdüne örtü örtülür, sufra örtülürdü ni^y bişirsek siniyner gelir üsdüne gonūr, sabah
20 gāvaltısında bekmez, piynir, çaman, ziytin gonur, çorba bişecek. öle dabaḥ dabaḥ da dēl, tasa d’ókülüyor, hepimiz gaşınan ordan yerik ‘nası datlı olurdu ‘nası nezzetli olurdu vaḥ!... onnarda gaḥdı, onnarda gaḥdı gari masalarda yiyoh, dabaḥlarda yiyoh sinileriñ işi birdi galorifelli evlerde oturyoh...

iyi değıl mi şimdi?

25 yoh şimdi de kótü dēl, iyi, şimdi iyi. o zaman da her şey ucuzudu, parañ yōdu ama benim babam zenginidi manufakturacıydı. bu halañ babāneñ gelirmiş babama hadi hacı baba bize şu alıncaḥ dirimiş, babam gaḥarımış bunnāñ óne düşerimiş, ni^y alıncaḥ meselá altın alıncaḥ, dōru sarafa gótürürümüş babanneñ bāa bir bir annadırdı.

5 bilezî ğarşılamiyo ğirdik hac_emmiye, o öñümüze düşdü geldi rāmetlik, orda bazallıĥ
ērđi niʻrdi üsdüne bize para virdiler.

10 –babam zenginidi amma dutumluydu. bā ğoçer, esgi bi şavlar giyerdi ayāna. tut
toplancıĥ, esenyurda cāmi yapılcıĥ para toplanıyomuş para yitişmemiş. kim virir?
kim virir? āraziñ āmed_ā virir demişler nirde bā? filān yirde demişler iki üş ğişi olmuşlar
buruy_ēlmişler. eve gelmişler ki babam evde yoĥ! bāñ içinde şöle gelmişler ki esgi
15 şavlar! tut topluyo!... “bundan para mı çıĥar? “demişler ğannılāndan. oturujo biri de
ğāz_āfızımış (ğazi hāfiz) o şöle baĥmış “amōn bundan para mı çıĥar” demiş oturmuş bi
dene ğuran oĥumuş orda, babama demiş ki “cāmi yapılıjo para yitişmedi sā parı_ēldik”
demişler. “kādıñız var mı? “demiş “kāt’ ğalem var” demişler. babamıñ da tükānında
ğasası var. o ğasasınıñ da anaĥdarını yēnine vērmiş ben bādıyım diyē. yazmışlar işde
20 dayım didi filān ölu filān... ‘beş milyon yōsa beşbiñ mi ola ğī? niʻse ipiy para o zaman
milyon yōdu biñidi biñidi zār hē... hemen annemi çārmış ayran yap diʻn bardaĥlar da
dēşik dēşimiş aynı daĥım dēlimiş tek tekimiş. bunnar ayranı işmiş parıyo da ‘demiş
unutdum işde ben ğızım! anam de ğızmuş onnara o_ğader para viricēñe bardaĥ al demiş
baĥ çişit çişit demiş bir daĥım bardaĥ al demiş ğāri o ondan d’ōşmuş. öle hayır sābyıdı
25 yapardı. nurda yatsıñ... ğodiʻrdi herşiyi...

geldik gelini aldıĥ, alt_ay sōna bebe oldu ğāri bulantısı nī oldu, bebe alt_aylıĥ
oldu, bōle yaz bā ğoşdük. didiler ki antalyıya gidek deñize gidek didiler, ğitmeñ anam
didim ğümbür ğümbür oynuyan bebe deñize düşer didim, gelin de söz annamadı, ölüm
da söz annamadı arĥadaşları da gidek diyollar iki ev, gidildi. mersine vardıĥ deñiziñ
25 suyunu sēmediler buranıñ suyu pis didik. baña da dimiyollar ki, antalyıya gidicēk diʻn,
sāmaz ‘ğızar diʻn. şu başa gidicēk didiler. orada ğız ğalesi varmış oruya gidiyoh
didiler, hadi toplanıñ didiler. toplandıĥ bunuñ ğannında bebe ğübbür ğübbür ‘oynuyo
alt_ay birđi hadi dōru antalyıya ğirdik. vo! dā niri_diyoh anam didim gidiyoh işde
didiler, arabada böyük fiyad araba zıngır zıngır araba sallıyo bebiyo, bizde varĥ arĥıyo

aşdılar oda gibi serdiler arabıyı, girdik oruya, orda deñize girdi. bu da giriyo, ölümde giriyo ölüm paçasını açıyormuş böyle yüzüyormuş içesinde ben gorhām yüzemem de bahıyom bunnar nıse orda mañgallar yahıldı, yendi içildi aşam oldu. oruya yasdıh minder bardaniye yayah yatah didiler deñiziñ üsdüne şöle. bu bize didi anne didi, 5 gannım āıyo didi, aman hülya gadañ alıym bişi çıhatma hā didim. vō! sabah oldu yā, ben ‘ölüyom hadiñ didiler gonyuya gidek, gonyadan gidek gayseriye didiler. gonyuyu onnar geziyor_a ben gezmiyom bu āıyo, ben āıyom, “nórseg_ola!!” diyom. mevlāniya girdiler gezdiler, gayrı arabıy nası sürüyo olan, ödümüz gopuyo oħuya oħuya geldik. dōru geldik doħdura doħdur didi ki dōm bu didi, hiş durmañ didi ‘nası geldiñiz buruya didi. dōru aşşā dōm evine gidiñ didi, gāri dōm evine gidilmedi özel hasd’āniye gidildi, 10 olan dōsuñnu orda? ‘nası āıyom, olan dōdu sā dōdu. bebeniñ filmi çekdik ciğelleri gelişmemiş didi doħdullar. biz orda sāt’ onikiy_āder oturduh, geldik eve sabah gaħdıh hasd’āniye vardıg ki bebe ölmüş! aldıh geldik bebiy, bādıydıh, bu amıcañı çārdım erkek yıħıycah āladı bebe diyn. beraber yıħadıh sardıh, kefinnedik bebiy. bebe aşşāda duruyo, 15 bizde yoħarda oturuyo ğız ğardaşı bebiy almış ki;

–vo! itler ğótürürse bu bebiy itlēñ āzından mı alah da aşşāda ğoduñuz didi. o bebiy aldıh dōru mezall_ā girdik. mezarı açıldı bebe ğómüldü, ordaki hocalar didiki dedesiniñ yanına ğoysuyduñuz çoħ sevāb_olurumuş, dedesiniñ didi ‘hiş ğúnā olmazımış, şinci boş mezara ğondu bebe beni bekliyo orda. alt_ay sōna bi dene dā oldu 20 bebe o da olan dōdumu eh yarabbi şükür olan oldu didik dedesiniñ adını ğoduħ iki yaşına vardı, bi dā oldu bebe o da olan oldu evde dōdu oda “vov! olan gine!” dimissim. olan bebesini severim ilde dōsa sevinirim, ğözünüñ bebē öle severim bebeleri ben. işde böyle babamız ossa yīn severidi bebeleri...

–albasmasından korkmaz mısınız siz?

25 –fatm_aplıyı bi al basdıydı hani...

–basar basar ya allā şükür yanımızda yatıyor.. gannı āırdı çoħ āırdı oñ ğún āırdı bebe āırs_ybi.. burcu varımış... işde böyle, babamız ossuydu yīn severidi, d’uñür gezerdik... olan evlenecek olan evlenecek... birden āniden ğap diyn ğırdi babasız olan everdik...

–bebeğin kırkında neler yapılır?

–hamama gôtürülür şey, yımırta sürülür bebiye. gıracañ, bala çör_ötuya gatacañ vücūduna bütün sürecañ.

–şindi lohusalara édilmiyor galiba altın gorlar, gıh tane daş gorlar...

5 –onu hiş bilmiyoğ altını. ama bebiye altın gorlar ki bebe saralmasıñ diy.

–yimek gaşyñan da şeker atsañ dadırmıyo hē...

Adı: Saadet Türkoğlu (67 yaşında)

Konu: Bir Kayseri Türküsü'nün Hikayesi

ben bilmiyom ki matahlāñ tırkúsünü...

mendel çişmesi de bulanlı ahar,

ğarib_ ahmet gelmiş peceden bahar,

arhadāř arhadāřa tamam çahar... ben de bilirdim esgiden a...

5 vurma ğardaş vurma yaram sızılar...

ha, 'ha sen dā iy bildiñ hē

matahlāñ fatmanıñ...

evleriniñ óñü bir büyük oğlu anam,

avlunuñ içinde anam ğıratım bālı... néydi niy olmuşda ciğerim bālı?..

10 safnaz halāñ ğız ğardaşı da bu ölen hamdiye nişannılıymış, vurulana... ğayi
şordan haber gelmiş ki bōle oldu diy..

vurma ğardaş vurma tama yarası,

bura méydan dēl soħah_arası

niye öle sōlemiř biliyomusuñ, e soħ_arasında şalleşçe arhadan pıçahlanmış bu

15 yaşanmış bir öykü ha.

Konuşmacı: Hülya Türkoğlu (yaş 30)

Konu: Dünür Gezme ile İlgili Ayrıntılar

5 baḥ, bunnar elde çiçēnen geliyo, sende onu ġarşılıyoñ, çiçē ēr severseñ açıyoñ vazoya koyoñ. sēmesseñ o çiçek öle duruyo. sevip sēmedīñi ondan annıyollar. yaşar dimiş ki, “ġızı seversem ġonuşurum” dimiş, “sēmessem hiş ġonuşmam ondan annıñ” dimiş, çıḥarken ‘de meselâ, “yârin biz gine geleçēz” diycek ondan annıyollar sevip
5 sēmedini yōsa hiş bişi^y dimeden gidiyolar “allah size de iyleri eşjtsiñ bizlere de iyleri işjtsiñ” diyo çıḥıyo gidiyo yoḥ ġızı sen severseñ, giderken “işde biz sizi yârin gine râtsiz ideriz” diyip gidiyoñ. ġız da ēr çiçē açarsa, ġız da o ölanı sēmiş oluyo bēniyo yâni hemen sevecek dēl a... iy... anneme sordum, bir arḥadaşıma sordum bēndiñiz mi diy ben de bēndim. çiçē aşdıḥ, vazuya ġoyduḥ biz. yaşar da dimiş ki bunuñ yanında hiş duruyo
10 ta ölülerden şıdıyo “şu da öldüydü biliyoññu annē” diy ġōyâ bēndim diycek...

–onnar da baḥıyollar ki bāḥ işareti niyle bunuñ diy ġâve içiyom a, tir tir titiriyom şöle bi utanıyoḥ mu yoḥ mu diller ola diyom niyse... şindi zerbezlendi ‘iy oldu he... ondan sōna tilifon tilifona ġonuşuyollar ġâri geliyor, aşamları yanıñıza geliyor... beni alır gelir... otururuḥ bunnarda

15 –benim babam da yoḥ buranıñ babası da yoḥ, annemi de hiş māsimezdî, bunnar istedi sâ’t’e ġötürür, istedi sâ’t’e getirir hiş şey yapmazdı yani

Konuşmacı: Hülya Türkoğlu (yaş: 30)

Konu: Yemek Tarifi (Pehli yemeği)

işde, patlıcanıñ, góveciñ altına o pēliyi dizersiñ, domatis, biber soğan yaparsañ soğan sarımsağ, onnan... salçasını niyini koyarsıñ hafif ateşte bişer o. şiy ateşinde...

–ocağ atēşinde

5 –biraz bişdikden sōna altını söner, üsdüne kōtū şiyleri örtersiñ yani çullama dēnir oña... çullanıyo. onun üsdüne kōtū şiyleri gāparsıñ, o bekler yani, bir, birbuçuk sāt diyenir o. onuñ dadı çok gūzel olur. bişer bişmez yēnmez o iyice diyenēcek.

–essah etiñ dadı ayrıydı, aman nası datlı olurdu o.

–pēliniñ eti patlıcanıñ altına mı üsdüne mi kōnur hülya?

–altına gōnur. o altında...

10 –o bişirmeden óñce iyice kızardılıyor galiba özellikle o yālı kısmı özellikle nar gibi kızardılıyor

–bağ şimdi o ateşin altına yağıyosuñ ya, o yağıncı o etleri gōyup diziyōñ, o kızarıyo o etleri altına üsdüne getiriyōñ. kızardıñdan sōna ateşden alıp yire koyōñ, on_sōna bütün malzemesini diziyōñ batlıcanıñ.

Adı: Mualla Gerçel (70 yaşında)

Konu: Kayseri’de Gelinlerin Uyguladıkları Saygı Kuralları

–gelin gelince burda da kayınpederin yanında konuşmaz mıydı?

–konuşmazdı. ben gelinci de kayınvālidem gelinnik yapsıñ, konuşmasıñ didi. kimse yoh! bir bizim rāmetlik bey bi de kayınvālidem eviñ içinde... bi hafta sōna bōle kayınvālidem geliyo, rāmetlik, “muallā şu şōle mi” diyor, konuşmaḥ yoh konuşma didi.

5 ben de alışıḥ dēlim, oḥıldan çıḥdım geldim. ondan sōna, “muallā şu şōle mi” gine bilmiyorum “yōḥ! olmuyo bu bōle, gelinnik itme” didi kaynata olur oña idilir gōya gelinner hōrmetli olucaḥ böyūnnen her şiyi konuşmuycaḥ esgi usülde “yoh yoh didi sana bişiy alıym da konuş” didi konuştuḥ da kaynatalarıynan bir zaman konuşmuyan gelinner olurdu, lüzumsuz yavrım... gōyā onuñunan hōrmet olucaḥ, yüzü açılmıycaḥ kaynatıya
10 garşı hōrmet idicēse, sevgi saygı idicēse gine ‘ider o konuşmamıynan olmaz ki yavrım.

–yüzünü açmak nasıl?

–yāni kaynanıynan kaynatıynan cēngir cēngir konuşmuycaḥ

–peki, yüzünü açmak için ne hediye ediyorlar?

–kūpe yüzük, elbiselik bişiy altın falan, vėren virir, virmeyen virmez

15 –ben gelin geldimde yavrım, şu kadınıñ etēni öpücēñ onuñ gelini benim etēmi öperdi.. ben de etek öpmesini felān pek becerliyemem, kaynataniñ etē öpülürümüş, kayınvālideniñ etē öpülürümüş, ondan sōna, evde ğörümcem vardı onuñ çocuḥlāna hürmet idicēñ nişanlıyken yeñi evliyken onnar su içerken ayā kaḥkacāñ, onu ben de yaptım ōle. meselā kaynanam su içerken ayā kaḥkacāñ, saña kāve gesse “anneme vėr”
20 diycēñ, anneñe kāve gidinci ayā kaḥlıcāñ, ğörümceñ su içiyosa ayā kaḥlıcāñ n_āder şiylik ama yavrım...

–yaptınız ama deĝil mi?

–yapdım n_ōrecēñ mecbūren, vardıñ yir kōrüse ğözünü kırpa baḥ, esgi gelinnik çoḥ zorudu yavrım ōldük ōldük... şinci ayrı ev çıḥdı iyi oldu. kayınvālidiye de iyi oldu
25 geşlere de çoḥiy_oldu.

Adı: Hacı Danacı (yaşı 68)

Konu: Standart Meselesi

dil üzerine, biz... yoĥ yeñi terimlêñ hiş birini bilmiyom, ecevit gibi olasılığ olanağ, efendim çādaş bilmem ne bunnarı ‘heş bilmiyom inan! esgi düzen gidiyoĥ.

5 bir ġún burda ġayseride sıtandar endüsdüsünüñ müdürü bir başı nıse onnar geldi, sanayi odasında üşyüz ġişi ġader topluluĥ var, vāli var paşa var çoğ ġalabalıĥ, basdırma ile sucūñ sıtandardı üzerinde duruluyor, o ġún için de ‘inan! yimin êdi’y m sıtandad manasının ‘ni’y oldūnu bilmiyom ben. orduyuĥ, imamōlu da var orda oturuyoĥ purofōsōller çıĥdı, veteriner purofōsör bilmem ġıdā üzerine ġúzel ġúzel hürmetle hangısuñı anıyollar bişīler ediyollar hiş birini annamıyoĥ ondan sōna “basdırmacıdan laf alan yoĥ mu? söz alan yoĥ mu? “dédiler, e yoĥ biz şunnarıñ altına saĥlanıyom

10 ġonuşmaya müm’kún dēl bizim ayaĥ uydurmamız, hamilkáf, ticaret odası başġanı ceġádımdan durdu ġúrsüye ‘fillardı, aman allā şġına ne ġonuşu’y m ben orda? vay bi sürü büroğrad hemide yúsek ġademe.. çıĥdım, didim, ben hōrmetinen selamlamıyı ni’y bilmem ġusura ‘baĥmañ, yalıñız şu sıtandad manasını ‘yimin iderim ki şuruya ġúrsüye çıĥdım ‘hālā bilmiyom, ne dımek sıtandad ben bunu bilmiyom, yalıñız bi annıyışım var:

15 cibimde ba ar içerdim o zaman si aray’ çıĥardım, bes santim yidi santim, bir santim yāni bī bīne benzemek mi olucaĥ anca bunuñ gibi bir.. “ā tamam tamam” didiler, óle dir dimez orda açī yaĥaladıĥ, didim ki, bizim baĥ burda üşyüz beşyüz ġişi varıĥ, hiş bībimize sıtandardımız ‘uymuyor, ölçümüz uymuyor kimimiz ġóbekli kimimiz zayıf kimimiz uzun kimimiz ‘ġısa bizim kesdimiz hayvañnāñda sıtandardı yoĥ kimi büyük

20 kimi ġúccük çıĥar böyümü ġúccüdücēġ ġúccümü böyüdücek nası idicēk didim biliyoññu?

–yav onnāñ bi sāt’ ġonuşdūnu beş dağğada çürüdüñ addıñ, basdırma sıtandaddan çıĥdı biz de ġurtulduĥ...

Konuşmacı: Hacı Danacı (yaş 68)

Konu: Avcılık

–vallā akreniñ girdimiydi ortadan, ğonuřucaĥ adam bulamıyoñ annařacaĥ adam bulamıyoñ akreniñinen iyi oluyor

–ben fazla dūřķún deęilidim, řimdi bizim avcılar iki tūllūdūr, dıřarıya ıĥar sabāñ ķórūnde dā ikide ūřde ıĥar řōle bi baĥar, hava aydınısa iyse, yıldızlar 5 ğórūnyosa yola devam eder, yoh ğórūnmüyosa, yāv buęún yāmır yācaĥ, bořvēr diyip, tūfē asabilen adam iradesine hakim adam, bide deli avcı var yāmır dēl nī yāsa fırtına ğar havāsi..

–avcınıñ arađı bu. ğut bulanıĥ ğūñū sever ‘diller ya o fırtınada yolunu da řařırır, bize dūřer... bizim rāmetli basdırmacı, sōz virir āřamdan, baña iřde ūrañ, bazar ğūñū, 10 ūrarıĥ, hiř bize baĥmaz, ğonnuyu alarıĥ, hevāya baĥar...

Konuşmacı: Hacı Danacı (yaş: 68)

Konu: Ekşi Hamur

eřđ_âmir diller, maya! hamırı yûrdu, biz ğadınnar biz fırına gederken, öle bir çanâ bir_aviç hamır alır onu ğor! üsdünü Şöle bir suynan çalar, ikinci hamırı yûrañâder üş döt ğún o öle eşgir, mayalanır, öle durur. yiñi yûracâ hamıra onu ğatar, onuynan iyce yûrur, o yiñi ğardî hamırdan bi dene dâ alır o ikinciye maya olur. eřđ_âmir bu! eşgi hamır...

5

Konuşmacı: Hacı Danacı (yaşı: 68)

Konu: Kayserililerin Zekası

ğayserililēñ işde Őī bōle piretik zeķāları var. ğayserili oluncu, oluyor bu. nedenise öle diller türkiye genelinde. ğayserili pıratik zeķālı: adam bir ķōĝe imam durmuş. namazlını bile zor oğurumuş, tam oğuyamas halde faħat imam olmuş aħsilik bu ya hatt'ā ölüden de ĝorħarımuş, ölü zūf'etmiş adamlar suyu ĝaynatmışlar, 5 ĝızdırmışlar ondan sōna efendim teneşire ĝonmuş, hoc_efendi buyur ölü' yıħa 'nası yunur 'nası yıħanır hiş bildi yoħ ĝaynar suyu d'öküncü herifiñ dişleri sırtarmış, ĝaslar gerilmiş, baħsaki ķōlü ĝızacaķ nōrdüñ buña ĝaynar suyu d'óķdüñ bişirdiñ, adam: "yahu" dimiş, "adam maħāmını ĝórdü de ne hulūsi temiz adamımış cennete ĝedecēni ĝórdü de 'nası ĝūlüyo dimiş...

Konuşmacı: Hacı Danacı (yaş: 68)

Konu: Pasdırma Yapımı

pasdırma nasıl yapılır?

basdırma yani bizim çamanın içine basdırılan et. basdırılma...

çamanın içine 'basdırmadan ziyâde deñge gönur, deklenir, esas basdırma orda, dekde duruyor üsdüne bi âllıh veriyor.

5 -ha ondan basdırma deniyor.

-çamana basdırılma dēl, dek basdından...

-taşla mı basdırılıyor?

şimdi şöyle izah idiyim onu, galdıraş misâli. şinci şu duvarda şöyle bi delig, burası duvar, bunun altına basdırımı^y şu şekilde isdif yapallar, yâni bir metre genişinde, iki
10 metre uzununda isdif ettiler. şinci bu gevşek bir isdif, basdırmanın etleri hafif gürumuş, şinci şunun üsdüne bi tahta atallar genişçe şöyle buruya basacağ gader bir metre genişli var ya; şurdan bi 'daban_acı deller yani galın. yimiye yimilik beş metre boyunda bi a_aş, şunun altına şu şekilde maşlı dirik a_aş gollar, şinci a_aş gondunda bu şu ucu yoharı gahdı, bunun şurda... urgan var şurda mārā galas yuvallah efendim şurda
15 bi delik, şurda bi delik. burda da bi urgan burda aşşā yoharı beşyüz kiloluğ bi 'daş var. şinci bunun āzı yohardı ya, şurdan demiri sohdumuydu basar biri, bu d'ondükce şu ipi buña sarar daş yoharı gahar óteki demiri burdan basar birez dā yoharı gahar o ofna o ofna dirken şu daşı tā şurıyā_ dder çıharır, çıhdımydı daş havāya gahdı nı^y yapıyor şinci? galdıraş bunda mesāfe uzun öle basıyor ardakiniñ 'canı çıkıyor allah_ etmiye bu
20 basdırmanın içinden ne gader su, ne gader böle rutubet var onu dışarı atıyor. sókerken bayā bībīne yapışmış gibi zor sókeñ, 'basdırma burdan geliyo, esas basdırılma...

-hacı baba pasdırma meselesi çok enteresan, geçenlerde benimle iddia etmeye kalktılar, pasdırmanın kuşgömü nereden çıkar?

-altına isabet eden bōreklēn altına efendim filoto yani bil kemīnin içine...

25 -yani bonfilesi değil mi bu?

–bonfile, yarısı o, balıg gibi ucu şöle sivri ondan sōna buddan o sallanır, yarısı buduna etine isabet eder bel keminiñ içine aşşā yoħarı basdırma icad_öldündan belli parça üzerinde tādílát hiş bir gayerilī ğasap çıhmamış. bēm babam iyi bir ğasapıdı irmeni bir usdası varımış dırakon isminde ondan órenmiş, yaşasıydı o da
 5 biñüşyüzombeş dōmluydu ğaç olurdu bilmiyom yaşı, ve bir tādílát yapmadılar hiş bir tādílát sōna nası bi tirzi eline masdarını metiresini alır da sabınunan cızar cızar ondan sōna ğumaşı keser aynen öle aynı tiren yol_ibi hevā yol_ibi aynı yerden geder hayvanıñ böyüklün_öre hiş bişī dēşmez böyünün gine aynı yirdendir, ğúccünün aynı yirdendir. böyünün büyük çıhar, ğúccünün ğúccük çıhar yōsa parça şekli dēşmez, elimize
 10 aldıħımydı biz hadd’á hadd’á, bunuñ ben elli senedir içindiyim, şunuñ bi dilim basdırma gétirseñ şöle dōruyup hangi parçanıñ basdırması öldünu etiniñ hanelerinden cızgısından şeklinden bilirim. bu kırek bu omuz bu erice bu ğuşğómü bu sırt dēyebilirim. yüzde dōsan_sekiz isāber ğaydiderim. ama bilmiyen dōşü sırt diyin verir, bacā ğuş ğómü di’y verir. bu da esnafıñ tam şısi, pis tarafı...

–adam bā uyanıħlıħ itmeg için gelib de sıtğómü vir didine döner yāni. adama tembih itmişler gayeriye gidiyoñ, basdırma alacāsañ ya sıt alacāñ ya ğuşğómü dimişler. bende tūran oteliniñ ğarşısında işde markedde basdırma da satıyom, şordan geldi, bi ğalaħlı ğulaħlı adam şöle ğaşlānı da çatmış hacı baba hanı ğúya uyanıħ ya adam, didi ki: “sıtğómü var mı? “didi. şöle haffif tebessüm ırdım, didim ki “var” didim. “bi ğórü’y m” didi. ondan sōna “sen nirelisiñ” didim biliyoññu? “ğaysèriliyim” didi. didim ki “bah, gayerili olmadıñ besbelli, nireli’yseñ dosdōru sōle de bende olacā sölü’y m” didim biliyoññu? üle diyinci didi ki: “arħadaş yā, ben isdanbıldan geliyom” didi “ğaş sefer geldiysem bi dene dōru dōlek basdırma yimedim, yā şöle dōru dōlek basdırma vir de yiyek” didi biliyoññu, “şu sıtğómünü yın metidiyollar ondan vir de yiyim” didi. didim
 25 ki, “bah arħadaş sen bilemiyoñ, şaşırmissıñ sāa tembih iden sōlememiş sāa, ya sıt olur ya ğuşğómü olur, sıtğómü olmaz!” didim öle diyinci adam: ha!ha! didi yillere yardı, “dur didim sāa basdırma viri’y m de yi” didim. ni’yse tütünnünden gendim virdim adam dua ırdı ondan sōna āħbap olduħ her geldinde ūardı yāni...

–allah rāmer_j^ylesin isim zikretm^ym burda bi esnafımız varıdı, çōñuz bilirsññiz.
 bir adam gelirdi tükānına dirdi ki: “amıca iyi bi basdırmañ var mı? “oña mutlañā “var”
 dērdi çünkü o parçı^y bilmiyor, iyi bir basdırma arıyor, bacañ virirdi, ‘dōş virirdi, sırt
 parasını alırdı. fañat şordan bi adam gelir ērice var mı? kenar dilme var mı? mēle var
 5 mı? dēdimiydi, o basdırmayı bilerek isdiyor oña yoñ dirdi onu ğandıramazdı.

basdırma çeşidi gerçekden çoñ zor bişī, ben burda duruyom sabāñ sāt sekizi
 sıraları falan kibar ğeyimli bir adam geldi, sālñ memuruymuş, bursalıymuş, didi ben
 basdırmadan ‘heç_annamam allah rızas_üçün iyisinden bāā otuz kilo bi basdırma vir
 didi. gerçekden ĩsini seşdim virdim, dōradım falan çay falan içirdim, memnuniyetinen
 10 ‘ğērdi parasını ‘vērdi ğēddi. aradan bi hafda ğēşdi bi megtub amma zēr zemberek “ulan
 behey namussuz alçañ dadlı diliñe ğúler yüzüñe aldandım ben hayatımda bōle ğazıñ
 yimedim işallah vardımda hesablaşırñ” cümle bu!. bir ay sōna bir buçuñ ay sōna ğēldi
 herif heç oña bişey dimedim dā o mevzuya girmedik, ğalfiy çārdım hasan_ā eñ sertinden
 bacañ tarafından, -bacag ki en serr basdırma kırbaş gibi olur- ondan getir, getirdi, ciled
 15 gibi dōradım bōle tütün kādī^y_bi çayı da sōlerdim buyur, -yidi- nası didim basdırma?
 “basdırma bōl_olur” didi

–sen nası yidiñ? didim

–ben ğuşbaşı dōradım, tavada ğavırdım dişim kesmedi...

–bi dene çahıydıñ āzına!...

20 –mūm olan şunuñ gibi çahmañ gibi ğalın dōrarsañ şōle ğuşbaşı keserseñ, isder
 sıt_ossun isderse ğuş ğóm_ossun, bu kōpüklü ğurābiye dēl, et! eti bile iyi bişirmesseñ
 yiyemeñ bu ateş ğórmemiş bi ğuru et. basdırma evvelā bunuñ hammaddesi nedir?
 ‘hayvan, ‘et. hayvanıñ besil_olması, hele hele ğenc_olması ‘birinci şartı. besili olmuyan
 bi hayvandan ğatiyen basdırm_olmaz niye?.. ‘bütün siñir olur insan ve hayvan vūcūdu
 25 örümcek ağ_ıbi tiren yol_ıbi ‘siñir. hayvan semirdikce siñiri azalmış gibi ğözükür,
 azalmaz ‘ammā, aradaki mesāfe ğēñişler ‘ete biner bu semiz hayvanı aldıññıydı bu sırtı
 keseñ, ondan sōna usda ğasaplar, yitişmiş ğasaplar gidip de çarşıda bir ğasap
 tükānından ğasap getirseñ onu ne kesebilir, ne de o basdırmanıñ sōkūmünü ve etiniñ
 parçası yapabilir. yani bunuñ māñası, semer diken adam, o da dikiş diker t’ērzi de dikiş

diker semer diken eşşē kırtün yapar, dikiş diken adama elbise yapar. semer yapan gelip burda dikişi dikemez. ‘pıçah vurma diller, basdırmanıñ bütün parçalāna şu parça, bunuñ pıçah yilleri dütmē duz delikleri ‘buruya vurucā pıçā şuruya vurursa şu taraf edirafi duz almaz mutlaḥā bu basdırmanıñ şu tarafi ḥoḥar, yirine vurucaḥ yirine... şu yan cibini

5 sırtından açarsañ elin girmez. burdan duzlandıymıydı bu aşşā yoḥarı, bir bucuḥ ik_ún yatar ve duz delikleri tamamen yoḥar_ēlir. duzlanan delig ve et duzunu aldıymıydı suyunu goyvērir. o su aşşā aḥmıycaḥ, basdırmanıñ üsdüne gelecek ki basdırma duzunu içine işlêyecek, ondan sōna ik_ún yardıḥdan sōna bu tersine döner en üsdeki basdırma alınır delig aşşā gelir yēñiden isdif_olur tallıya arpa saçar gibi çoḥ az mıḥdarda ‘duz

10 saçılır. faḥat bu ‘duz hişbir zaman bizim yimek yidimiz duz gibi olmaz. bulgur gibi irilikde olacaḥ. ğaya duzu olacaḥ mumkúnüse, ‘bulamıyosuñ ğól olcag ğól. birez cıyındırıḥ gibi yımışah dutuyo basdırmanı ğaya duzu set dutar. şinci hiç_yoḥ ğaya duzu, hep ğól duzu ğullanıyoḥ ondan sōna bu basdırma duzunu aldıymıydı kepmelere hep su dolar üsdüne de devamlı hortumunan su aḥar bunun bi yıḥama usúlü var, ipinden dutañ,

15 bōle bōle çalḥalañ gayet ğózel yıḥanır ve pıçaḥ deliklēni de bannāñı soḥaraḥ ēr duz erimemişise o duzu da çıḥadarah ğózelce yıḥanır dama, cerē çıḥar yāni cerek sırıḥ, çam_ācından yapılmış, döt metire boyunda aşşā yoḥarı on santim çapında bir cerek, bunnara atılır, tavını ğalfası bilir, biz de bilirik, birbuçuk iki üş beş ğún havalāñ şatlāna ğóre durur. ondan sōna bu şafā sōḥ zamanında denge iner dek_olur buna sōk dek dēller

20 ondan sōna içindeki sōk dekden maḥsad içindeki sulānı aḥıddıḥ ondan sōna geri dama çıḥar ik_üş ğún dā -hevā şatları burda múhim- dama çıḥar bir denge dā iner, bu deg ne zaman ēner, bu batmadan evel yālı ğısmı aynen su bōrēniñ yüz_ibi ğızarır bōle yāları erginneşir o zaman bu deg de aşşā yoḥarı ğıḥbeş dağga durur bi sāt durdurursañ basdırma eşgir sıcāndan maḥsad o sıcaḥlıniñ daha içeriye evüp yani nūfūs_ēdip

25 erginneşmesi o basdırmanı isder çamannı isder çamansız buzdolabınıñ doñdurucusuna ğosañ geri gezdirsēn yağ keş gibi bēyazlamaz ‘ērgin cam gibi durur maḥsad ğózellik ğazandırmah ordan boyundurā çıḥar üs tarafi duvar, oñü açıḥ on ğún durur ‘en azından ēce aç çoḥ ğurur ğēndin_ēlir çamana ğonur, çaman ğózel sıvazlanır, ğuruduḥdan sōna sandına ambalajına girer yinmiye hazır. basdırma yazı da işde burda ekimde başlar aşşā

yoħarı bu mevsim Őimdi iŐde tam ğúńneri Őimdi iŐde sōħ ğeldi bundan sōna ombēŐ
 yīm_ún iyi bi sıcaħ bizim ğayseride basdırmanıń ‘iyi olmasınıń tek sebeplē bu; yazın
 ğıŐın hevā sıcaħlı yīmi derecelik eksi artı ğósderir ğúńdüz sıcaħ ğece sōħ. ğúńdüz on
 derece, ombēŐ derece sōħ olur bizim basdırmanıń da sıca da so^u _vā da ıħıııyācı var, bi
 5 de rúťúbeti olmuyan ğuru hevāya ğatiyen olmuyor basdırma rúťúbeti sevmez bi de
 yıħadımız sular nitritli yiraltı suları hep, çıŐme suyuyla iyi olmuyor buńa diĝĝat çekmek
 lāzım tulumba suları yir altından ombēŐ yīmi metreden çıħıyor çorāmsı duzlu bi hāli var
 onuyla yıħadımız için ĝırmızı ĝalması elma yanā_ıbi bundan iler_ēliyor hacılara
 ğótürdüler bi zaman, orada yapamadılar ora ĝar suyu, çorā yoħ nitrat yoħ, olmadı bi
 10 tüllü...

–pasdırmayı yaparken yaĝmur yaĝsa ne olur?

–Őinci çemennenmemiŐ bi basdırmayı ırmā ğoyvirseń biŐi_olmaz, ğurumaz
 zaman ğayb_ıder yalıńız biz Őinci onuńuçün ĝalorifer ğurdurduĝ ve büyük odalar
 yapıdıħ meselā yaz ğúńü basdırmıya lāzım olan sıcaħlıħ nedir? ĝıħ veyā elli derecelik bi
 15 sıcaħlıħ, oruya elli derece sıca vēriyoruz, yaz havāsını veriyoh aspiratōller çalışıyor
 orda o havāyı tēmin ēdiyoh ońa

–artık mevsim diye birşey kalmadı

–biz yētmıŐdōtde baŐladıħ sebebi Şu oldu, ērzurum sı_ır kesiyor āsdosda
 başlıyor, bizim belediyemiz eylül_ ombēŐ diyinci müsāde itmez, sebab, hevā sıcaħ
 20 ğoħuduruħ, neden? o zaman hiş bir buzāne veya sōħ hevā deposu ādet dēlidi, yētmıŐ
 dōrd_āder buzāne yōdu cemal rāmerli, ben, “nī yapaħ? buzāne yapaħ buzānemiz
 oluncu bizde keserik ērzurum kesiyor, isdanbıl angarıy doyuruyor, turfanda diyen
 hemide iyi fiyata satıyor bizde baŐlıyaħ bu iŐi onnāń ēlinden_alaħ” ‘dēndi ve o zaman
 ĝıħ metire ĝare bi depo yapırdım ‘o da yapırdı āsdos baŐladıħ sālıħ müdüllūne
 25 müracāt ırdık bizim sōk hevā depomuz var etleri ĝoħudmazıĝ Őōle irmezig bōle
 irmezig, iknā oldular baŐladık, o ğún bu ğúńdür devam ēdiyorum yaz ĝıŐ yētmıŐ dōtten
 belli. evvel hiş ādet dēl_ıdi ‘mat dēdimi paydos veyā en ĝeŐ nisan, eylül ombēŐ bu ay
 kesim baŐlarıdı. ğoŐĝoca ĝarpuzatanı bi ĝıŐi beklerdi. bizler ĝıdıacı oldumuzdan ĝıdı
 maddeleri tüzūne her zaman ayħırını hareketimiz oluyor. ĝıdı maddeleri tüzūne her

zaman ayhırı hareketimiz çoğ oluyor, ne gibi? mesel á diyo, sucuħda yā oranı yüzde ğırhı geçemez oldūnda noluyor? sıate az veya çoħ zarallıdır diyor, bu da bi ay maķķúmiyet veya bi hafta işyiriniñ ğapanması, bunnarı icabéttiriyor bu da sıħ sıħ zūr édiyor bu rutubetiñ ölçüsünü ğıvrām efendim labotuallāniñ dışında bizim hiř bi āletimiz
 5 yok ki rutūbet ğıħ mı ğıħbir mi yā oranı otuziki mi ğıħ mı bunu öşmemiz mümķúñ dēl etin yā oranını vérebiliñ etiñ gendi aslında yüzde onaltı onyidi civārında yā var buña ayrıca yā ğatıyoñ, az ğatıyoñ sen nórüyoñ sen, ğıħ dēlde yīmibeř oranında vériyoñ ete yīmibeř diyoñ tāmimen yüzde onaltı gendi yā var yüzde doħuz on mıħdārında gendiñ atıyoñ fahat yā ğurumaz et ğuruduħca yā oranı artıyor, et ğuruduħca ‘yā oranı artıyor,
 10 ‘ğıħ bir ğıħ iki oluyor o ğırh oluncu adama bişi irmiyor da, ğıħbir ğıħiki oluncu adamı öldürüyormu? yoħ! tüzük bu ğānun bu! her hafda çıħarıħ bundan da buñalırh bu da türkiye genelinde eñ büyük gazetenin üçünde mağgeme ğararı yayınlanması lāzım ‘her firmanın oluyor, bizim de oluyor. biz isdanbıla birez iy girdik vaziyed öle. geçen coşkun çoğatmış gazetenin birisinde ilāmi çoğatmış bütün müşterilēne dātmiş aman ğapandī
 15 ğún aldılar siz onnāñ malını niye alıyoñuz diyn.

–bu rutubeti ve yağı ölçen aletleri alsanız...

–şinci rutubeti öşmeg biz firında sucū véirirken ğaş derece virécēz atmışbeş derece sıcaħ vérecēk. var derecemiz otuz beř milyon lirıya aldım ğapısında daħılı rutubet oranını ğósderiyor efendim o rutubet ayrı, hazır olmuş ğurumuş sucūñ içine
 20 zāten bütün insan ve hayvan vücudunuñ yüzde atmış beş yitmiş su! bu suyuñ ğaybolması lāzım gerekiyor bu suyuñ ğırhını atacāñ yīmisini atacāñ ki ğırħa düşürecēñ onun ölçüsünü yapmamız müm‘ķúñ dēl. onu laboratuallar biliyor nası idiyollarısa, şöle mutfān içine ğoyuyollar, efendim içine ilāř d’óküyollar...

–siz ne kadar hayvan kesiyorsunuz, yani kayseri çapında diyorum..

–‘otuzbeřbiñ hayvan kesiliyor eñ azından ikiyüzelli kiloynan çap! laboratuuar yapah didig de şinci řöl oldu, laboratuarı biz yapımdızda bilim esnafin biranı_ēlib, buña kimi... isdek ğósderiyor diyor kimi isdemiyor çünkü o tüz_ē uymā mecburiyeti var. acaba iyi yapabilir miyim, yapama mıyım ķótü olursa nórücēk? o malını imhā irmesi lāzım piyasıya ‘virmemesi lāzım. onuñ uçun burda onun eşgimesi var çekişmesi var.
 30 belediyeye ‘siz ğuruñ didik yīmi senedir ūrař virdik hālā ğurulmadı buruya hah!

müşteri, mustāfendi geldi şurdan, bi yudum sucuḥ vir diyóif iyi müşderi parasını alacāk, goyvircēk, hiş labotuar mabotuar aḥlın̄ēlmiyor labotuara saltı̄m da temiz çıḥarsa virīm dēdiññi bu arḥadaş ēlden gaçıyor, labotuara vērdiññi dōt gúnde zor çıḥıyor, ikincisi labotuallara da ētimat yoḥ. burda biz dinneḥ olduḥ. bizim havludan bi
 5 düzüm sucuḥ getirdik sekiz ḵangal olur, hepisi bizim bir harmandan çıḥan sucuḥ. sekiziniñ üsdüne ayr_ayrı ḵát' goduḥ, imamōlu, başyazıcı filan filan ve hepisine ayr_ayrı dilekce yazdıḥ, analiziniñ yapularāḥ neticesiniñ tarafımıza bildirilmesi hangi etiket varısa, onuñ adı oña benim adım baña láylon torbanıñ içine gōndu labotuara savıldı ve analizi yapıldı sekizi de_ēldi. aynı gúnde geldi, bi hafda sōna yimin_idīm, inan, bibīne
 10 aḥrabā bile çıḥmadı! hemşeri çıḥıydı bāri... yāları atmış bi_ñninki yīmi rutubetleri bi_ñninki yīmi, bi_ñninki ombeş. türkiye bildiñ gibi dēl...

hākim selāmi bē varıdı. ikinci suh cezāda. devamlı biz onuñ maḡgemesine düşmesini isderik maḡgememizde. tesādūf oña birez çoḥ düşerdi o adam berāt irdirirdi.. nedenise. topa maça gelir, maşda da berāber otururuk laf, yārenniḵ fiḥra
 15 bunnara çoḥ meraḥlı. iyi, ḡardaş gibi geçiniyoḵ. faḥat maḡgemiye vardıḥmıydı dā̄yima düzgún dururuḥ bōle bir suistimal irmezik terbiyeliçe ḡósümüzü iliklerik, hazırol_ēçerik, bi gún baḥdım herif 'gún viricek! maḡgeme de feñā bilirgişi var. bilirgişi labırtuar müdürü efendim; rapuru yazan o, cezāyı óñgōren o, isdiyen o hemi de bilirgişilē_diyor. öle bi şey ki, nirde nirde gúnü basacaḵ herif! oḡ_arada cıvıdım.
 20 'mecbur_oldum cıvıdım!!

–hakim bey şēd gidiyoh didim. o zaman bildi o:

–ne dimeg şēd gidmek didi biliyoññu? ašmīy isdedim maḡgeme tenā ya. “padişahdan emir gelmiş ey ahāli, duyduḥ duymadıḥ dimeñ, harb_oldu, nesil azaldı, evliler bi dā evlenecek, bekāllar çift evlenicek buña uymuyanıñ boynu gēdecek.. herif
 25 āşama ev_ēlmiş, pis pis düşünüyö biliyoññu -aynı bōle annadiyom hākime-, avradı demiş herif ne var? vallā padişahdan ferman var bi dā evlenicēmissik, yōsa boynum gēdecek dimiş. vallā herif suçun̄ yoḥ gúnāñ yoḥ şēd gēdeñ dimiş. “hākim gúl'dü ondan sōna efendim bir didim 'çamanda boya varmış netice bu labrotuarın raporunda. biz boyanıñ çāresini bulduḥ didim. –nası bulduñuz didi: efendim yēng_ānım çorba

biřirmiyō mu siziñ ėvde yimek biřirmiyō mu? bişiriyo suyu bomboz m_oluyo? su gibi mi oluyo didim. ne bişirdiyse onuñ içine biber atıyor biberiñ reñgi ğırmızı çılıyor. mercimek çorbanıñ ayrı şu ayrı bu ayrı hepisiniñ bi ayrı reñgi var, bütün bitgisel maddeler dedim sıcağ suda ğaynar suda reñgini verir. baĝğalda yımırta boyar efendim

5 fırına bi tenikēye elli yüz dene yımırta doldurur, içine bi avıç saman_atar ‘sarı olur sovan ğabı atallar ğırmızı olur orda bişdī yerde suya reñgini verir, hiř çay ğaynadırken efendim sōķ suya çay atañda ğıpĝırmızı çayı aldıññı? darçın atsan alabiliññi? bunnarı hep sayıyom biliyoññu? ben de biberi ğaynaddım efendim, boyasını ğusdū, boyasını vėrdī, onu çamana ğaddım rengi oldu boya var amma ne boyası iplik boyası mı arsinigli

10 boya mı raporda belli idiyor mu? yō, biber boyası didim biliyoññu? òle mi dōru mu didi bitgisel maddeler ğaynar suda reñgini virir mi didi.

–‘virir didi

–‘berār didi.

Adı: İzzet Yükselen (63 yaşında)

Konu: Eski Çocukluk Günleri, Muhtelif

–ğayserili dēl bu yav hiş imķānı yoħ kenarından geşmiş...

–çorba ğaşı, ondan sōna ğaşı ğaldırıyollar arħasından bişī yoħmu diyinci benim aħlıma geldi yapraħ dolmasını ğuĉcūk ğuĉcūk yapallar ya mantıyı ōle...

–iyisi bi ğaşı ā ğıħ dene girermiş...

5 yapan var mı şinci? pūro^v mantısı ‘zor ğaldırırdım evde lor pi^ynirinden alacāñ baħ tepsi mantısı ğızarıırken...

–şinci hepiñize bişī soracām esgiden ğayseride geşlere ‘eñ iyi et yemē nīdi?

–pēli

10 –eñ iyisi mısdaf_ām ğıyma ğavrılırken ekmēñ içine tavanıñ içine ekmek dōruycān

–sen ne diyon? şinci oña ğurban bayramınıñ hemen o ğún ğoca ilāñneriñ içinde ğıyma ğavrılırdı. bizim mālledede yazıc_ōlu var hālā hayarda yāni mālledede oynuyoh baççeleriniñ kōşesine de şōle ocā ğurmuşlar, ilāñiñ de şiyi ‘ğıymıyı ‘doldurmuşlar nası ğavuruyollar ama, nası ğavuruyollar, bizde bebiyik, arħadaşım āmed var onuñ anası da 15 sürekli fırın ekmē yapar şōle uzun uzun nası ħoħar nası imreniyoh amma anadan babadan ğórdūmüz terbiye var ğedipde et viriñ de diyemiyoh. şinci biz diyemiyoh da onnar çārsiñ diye de ‘hep onnāñ ğapısınıñ ōñde oynuyoh. ğannımızda acıħdı, tam ōlen vaħdı nası da tütüyo bōle, āmede didim ki -adamlar da çārmıyollar da- “ğit anaña, şu fırın ekmēniñ uj ğısmıñıñ başı topaħ topaħ iki bōm ğopat, birini sen eliñe al, birini 20 ben elime ali^ym ekmē ıssıra ıssıra yīpde oynadıñızı ğörüllerse o zaman getiriñde içine et ğoyaħ diller” didim biliyoññu? āmed hemen eve yikindi, ordan iki dene ekmē almış gelmiş. şinci et virillerse ūraşmyaħ diyin de āzını da yarmış d_ēlmiş. biz başladıħ ekmēñ ucundan ğuĉcūk ğuĉcūk ıssınyoh ekmek bitmesiñ diⁿ. zorunan ōñlēnde oynarken oynarken gendimizi onnara ğōsterdig. “vō!” didiler “ğeliñ, ekmek ōle 25 yinmez” didiler “getiriñ baħıym açiñ arasını” didiler aman nası ked_ībi ğasab tūkānınıñ

õñüne düzülmüş gibi ekmēmiziñ arasına et goydular onuñ dadına ürucāḥ et dā ‘hiş olmaz...

–şimdi ā tam gayserili olmuşuñ ya şurda oturuyoḥ dilimiz damāmıza yapışdı yā, dimin su isdedig yā şinci bu iş ev sābını rahatlaşdırdı ácıcıḥ su içinci ğannım doḥ
5 didi yāni bunuñki iʸ...

–şinci diller ki bi eve varıp su isdiyinci ev sābı çoḥ rāt_ider yani su içen adam ğannı doḥ demeg. diyor ki zeñginnig, yüz gram noḥut lebebisi yidiññi hiş durmañ su içeñ.

–dõru ğuzu yimiş gibi.

10 –o ev ekmekleri málle fırınında simsiyah olmuş sucuḥ tavasında, málle fırınına gèdipde sucū ğızardıñ o ekmeñ arasına ğoyacāñ -baḥ āzı n_ oldu- yānıda boşadacān hā o ekmek āzında ufanır nérde o ğúnner nerdē? baña baḥ büllümbek zēmānı dama çıḥıbdı yõdu begmeze ğarışdırdı dazdaz d’úzd’ümüz ğúnner...

15 –şinci esgiden mutfahlarda ğıyma yapallar suyuna da ev ekmē goñ içine óle çeker ki tirid_olur. o ğúzel çıḥarır dabā ğollar, ğıyma ğollar nası lezzetl_olur. şinci mustā_fendi esginiñ bişis_ālmadı, şinci kelle bişiren var mı evde?.. ğurban bayramında didim kelleleri yüzüʸm şiyitmiyek didim. ‘ütmiyek bişirip yiyek, yiyemedik lan! iki denesini soydum osandım. dõt dene kelle var, olmadı.

20 –şinci esgiden zıʸ tin alınırdı. şugader ekmek alıñ eline şinci bolluḥ var maşalla^h şõle ekmek alıñ iki dene zıʸ tin alıñ ekmekden ıssırıñ, azıcıḥ zıtinden ıssırıñ, ondan sōna çerdēni yala, yala, yala, çerdeḥ şı olucaḥ ondan sōna çerdēcibiñe goñ, atma yoḥ çerdeḥ birikir, ondan sōna daşıñ oruya oturuñ ucunu sürücēñ tesbih yapacāñ

hayrullā var şurda halıcı bardal oturur şurda, bardalınan isdambıla gidiyoh bursadan yaloviya termale vardıḥ kī adam çolūnan çoçūnan bādaşı ğurmuş şõle baḥdım
25 ki yaprah dolma, biber dolma zıʸtin_yalı pılákē mılákē var. didim ki: ölüm hayrullā ben şurda ğannımı doyurucām gel sende, nası doyurucān? şu adamlara varıp yicem -tāmam-selam vèrdim āfiyet_ossuñ dedim bādaşı ğurdum, adam bā hiş sormadı adıñ nıʸ nirden geliyoñ nıʸ didi ğannımızı doyurduḥ adam bā nirelisiñ didi -n_ölucāḥ arḥadaş didim-

sordum ben hiş bōle adam... -nası bi hatā mı işledik didim- yōh hatā işlemediñ_a, iyirdiñ didi. -ğayseriliyim didim -belli canım didi.

–amemiñ_ōlu kázımla gezmi_yırdık efesden şıye çıhdıh meryem anıya hıdırillez o zaman. biz orda bağgal tükámı filán var zannırdık dāñ başı ‘lan herkeş öte berisini
5 getirmiş, şōle halay çekiyο gibi oturdular ortuya d’ōkdüler kimisi yımırta, kimisi zı’ytin, kimisi pı’yınir lan bende vardım sellámıñ_alıyķüm di’yın oturdum. o talebelerde ni’y varısa yiyom_a bi taraftan da ekmēñ arasını yardım, yımırta goyom, zı’ytin goyom, orda ni’y varısa goyom. adamıñ birisi didi ki: arħadaş n_ōluyo ben annıyamadım burdan yiyōñ iyi gōzel de o ekmēñ arasına goydūñ nōluyo diyinci: şurdan gırmıyo, -ne gırmemesi, yidīn
10 hepisi gırdı. -şorda iki dene arħadaşım var, gelmedi onnar aj duruyo utandı onnar, onnara goyom didim. hemen ğapdımınan vardım onnar ajlıhıdan ölüyollar.

efesde büyük bi loħanta var onuñ óñüne oturdum buyruñ buyruñ didiler a, sāt oldu baħan yoħ getiren yoħ, gótüren yoħ. kázım didi ki: “şu mangalı yah! şo lōküs loħantanıñ óñünde ben etleri ali’yım geli’yım”, gērdim bifdek aldım geldim mañgal
15 yanmış, baħdım turisler de gelmiş onnar da isdiyollar loħantacı da diyo “arħadaş hadi sen gendi şıyine viriyōñ amma, şu bizim müşderilere niye viriyōñ? “amma biz içerde bekledik bir_iki sāt’ bekledik virmediñiz onuñuçuñ... “–biz de onuñuçuñ size bişiy dimiyōh yōsa ğovardıh sizi burdan diyo.

–benim eñ çoħ imrendīm bizim şiremennideki evi bilirsıñ dēmi? ğıç_āpıdan
20 bizim eve gēderken orda sıra sıra şōle dā’yire şeklinde tükánnar varıdı, teknenin içinde çaman satallardı ameleler yarım ekmē alır gideller bi taħda ğaşıh çaman goydurullar bandıra bandıra yēllerdi ben buña bayılırdım.

ammā üzüm zemānı olucah o üzümünen ‘ğavın çoğ_gōzel gēder şı gırmaz öle bilirseñ, bālarda üzüm yiddı zeman çaman ğarallardı... bi dene! dene!...

25 yılmas bē; bu esginiñ ādetlēnden bişı ğalmadı, geçende didim_a bu d’ún mún şinci esgi adamlā çıhadsañ, “lan niri_ēldik n_ōluyo? “... bir şıye gēden, ciyiz_altına gēdeñ baħmıya gideñ, perşem_būn ğınıya gēdeñ herifin nesi varısa, eliñ eviyse dāhi neyi varsa çalallar, pencereden aşşā atallar n_ōlacāsa... hırhızlık dēl onu alıllar, ertes_ún

onu ğúvēye ğótürüller, viriller. bi de bāşış alıllar yiller ondan sōna damar da onu alacaĝ, nişannısını ğórmüye i_āde ğót'ürecek yāni nişannısını ğórmek için bā_ne onuñ uçun da bi ğún önce girdikleri ğın_icesi yoĝ söz ğāvesine girdiklēnde olur. orda ne bulullarsa ciplēne ğoyunnāna doldurullar ğırılmıycaĝ eşyaları pencereden atallar falan, ev sābı da
 5 buña ğóz yumar yāni şinci çalamazlar ğızım, ğırisd'álller çoĝ_bālı ğótürdüñü ğırarsa beş milyona, on milyona şinci nirden çalacaĝ? esgiden çaldı yonu yasdı, kōşe minderi nı olacaĝ yeşil camdan yapılmış şı^{ty}.. inn_oyası minn_oyası duvarda dedelēn resmi var, onu da alıllar sırf damādiñ nişannısını ğórmeg_uçun sebep yāni. şinci māl leden geçebiliññi üş sefer bi adam geşse d'óveller bu yabancı... şinci maşallah otuz sefer de geşseñ bişī
 10 yoĝ.

ğızım baĝma şinci İsanñāñ bōle serbes oldūna, ğayseriye bir gelin gelirdi, iki sene ğaynatasınıñ yanında ğonuşamazdı yavaş yavaş fisil fisil ğonuşucaĝ, 'hiş sesini duyurmuycaĝ...

–adamıñ bi tt'ānesi ğış ğúnüymüş, arabası bi kōñ kenarında bozulmuş. bi ğapıy
 15 çalmış, eviñize misāfir ğalabilir miyim demiş. “tabī ğalıñ. “adam varmış, demiş: “bi f'āne odamız var onda da biz yatıyoĝ, samannıĝ var” demiş. “ossuñ samannıĝ ossuñ” demiş, “iyi ğiceler” demiş, adamlar da odalāna gelmişler otururken avradına, oluna “lan herife ajmısıñ susuzmusuñ dimedik, ğeğegde soraĝ. “varsalar ki adam d'üveniñ üsdüne oturmuş ālıyo: “–baba aj mısıñ susuz musuñ dimedik..” “–heç aj dēlim yalıñız harman
 20 zemānı gelir de bu düveni altımdan alırsıñız di'n ālıyom” demiş. ev sābı demiş ki: “ĝaĝ işine ĝaĝ!” demiş, “ēr sen harman zemānın_āder bu evde ğalacāsañ sen durda biz ālıyaĝ” demiş.

–adama, bōle biriniñ evine varmış, demiş ki: “selāmün āleyküm ben allāñ damadıym” demiş. “vo! rabbimiñ damadı ā hoş ğeldiñ” demişler, almışlar içeriye, adam
 25 bir ğún yimiş işmiş ğidesi yoĝ, ik_ún yimiş işmiş ğidesi yoĝ, eviñ sābı demiş ki: “gel ā gel, giy ayagĝabını al çekátını, “–niriye? “–gel ā gel. “ğótürmüş adamı cāmiye: “acıĝda ğaynatāñ evind_āl...

Konuşmacı: Hacı Duran Bozkurt (yaş: 74)

Konu: Askerlik Hatıraları

–alman harbinde asgeridim. döt sene hağğāri, şamdinni, van, bitlis, ‘sirt...

–kayserinin yerlisi misin?

–yoḥ hacılallıyım amma elli senedir burduyum.

–bu hacılallılar esgiden daşcıydı

5 –daş, işimiz ğücümüz ameliyeydi canım, başğa bi zenātımız yōdu bizim orda. ombeş ğuruşa yīm ūruşa āşam āder çalışırđı. hemi ğayseriye yayağ ğelirdik, hemi de yayan da ğederdik vesair yō^udu

–o yokuşu çıkmak mesele..

10 –mecbur çıḥacāñ n ōrücēñ ekmek parası! başğa geliri yōdu hacılarıñ ondan sōna ḥalı icar_oldu şinci ğayseriniñ şiyi elinde, hacılarıñ elinde...

–asgellikde ‘bi elbisiyi üş sene geydim belki on defa yamadım şu dizlerimi on defa elimizinen yamadıḥ ayagğabı esgi malını heş ğóremezdiñ, yamalı yamalı ğeydımız ayagğabınıñ esgi malını ‘heş ğóremezdiñ. ana malını... hemide ekmek heç yok! yeyecek heç yoḥ ğutlık!.. üşyüz ğıram tayınımız varıdı, noḥut çıḥar ğutlu, mercimek çıḥar ğutlu, 15 fasulye çıḥar ğutlu, barbunya çıḥar ğutlu. ğut üsdünde yörürüdü. ammā mejbur, ‘inan, o da n āder yarım kepçe, tüm bile dēl. paras_olan ğannını doyururdu. parası olmuyan onuñula id’ār_eder atmış_ı_kūruş aylığ verirdi ci_ara parası, şinci asgellik padişahlık vėdikleri yemē inan çoğu insan yeyemiyo. benim çocuḥ asgeridi, yanına ğerdim tekirdānda çerkez kōyündüydü orda kómüre ğediyorum esgişēre satıyordum. oruya 20 vardım oruya varıncı, biñbaşısı sā_ossun ço_yyi adammış bāa ombeşğún vėrdi yanına ğardı savdı ben ordan esgişēre ğeşdim onu buruya savdım gelirkende iki_lo basdırma iki_lo sucuḥ aldım savdım biñbaşıya çoḥ memnun oldu diyor. yatırdılar beni orda ‘ço_yyi ālladılar

–sizin askerlik yaptığınız yerler şimdi savaş gibi..

25 –o zaman ordan ne yol varıdı ne bēl varıdı alt_ayda bi dene mektub gelirdi gelirse o da ne haber ne icaz gelirdi ğedersen ğızānan ğedecēdin bōle ğızak! ğar

ğapadırdı. üş metire ğar yār orda tēlefon tillerini ğapadırdı yān ğar, şinci o ğışlar da yoĥ, o durumlar da yoĥ. şinci ben, beş ğún bi handa ğapalı ğaldıĥ, ğayrı öldü di^yn biraĥmıřlar bi haber alamıyını. ‘beş ğişi beş ğún hana girdiĥ, dipe ğar basdırdı ğapardı.

–ne yediniz?

5 –‘hēř bişi yimedik –kar?

–ğar da yimedik ğar ne yiyeceñ aj ğannıña? ūrařı ūrařı handan bi dene direk kesdik sūñgüynen tavandan bi dene direk kesdik, o dirē yaĥdıĥ aynı simsiyah arap yavrusuna dönmüssük is niy ĵrdiyse bizi, oralar ōlüydi o zaman şinci tabi ço‘ ĵyi olmuş diyollar her tarafa araba işliyorumuş evveli ğurtalanda ğalırdı tiren varıdı. ondan öte
10 yayan ğāyi yayañ. ben izinn_ēldim buruya üş beş ğún ‘yüz yīmi döt ğún diyinci ğıtıya vardım. yollar da yol vērmedi buruya vardım üş beş ğún burdan sāmādılar, oruya vardım ordan sāmādılar, ōle yüz yīmi döt ğünde vardım bölü^ēe, yiyecek yoĥ yollarda o zaman, para mura pul yōdu heş ben sā deyim diyom a şu ayāmdaki potini üş sene ğeydik, yamayı yamayı ōle. benim ayaĥlarım şinci ısınmaz so_uĥ aldı ayāmdan potini
15 çıĥadamadılar at fiřğısınıñ içine ğómdüler on_iki sāt’ fiřğınıñ içinde dizden ařřā ğómülü durdu, orda çizildim, ondan sōna çıĥdım ateş gesse olmazımış ayaĥları d’ókerimiř. ayaĥlarım ondan belli ısınmaz benim sōĥ aldı asgellikde...

şeker yoĥ ğıtlıĥ, şu çayı üzüm bulacāĥ bulursaĥ da ğuru üzüm dilimiziñ altına ğoyacāĥ birer çay içecēk, şeker müker hiş bişi yo^ēudu. urusyadan ğaçağ muçağ ğelirdi
20 a, bize ğóstedmezlerdi urusdan ğelirdi.

–o zaman savaş var mıydı?

–almanya yeñildi ydi ruslara, savaş yoğudu ya, ğaçan maçan çoğudu...

–asker kaçakları...

–nērin bi yanıydı zāti nēr bu yanı başlar ötü yannısı rusyaydı zāti

25 –ruslardan korkar mıydınız?

–yo^h ‘hēc ğoĥmazıdıĥ hēc bişeyden ğoĥmazdıĥ. ğorĥu aĥlımıza ğelmezdi ki, ‘hēc neden ğorĥacāĥ?

–koministler ya..

–ossūn! onnar bizden gorhardı türk asgeri var dī yanaşmazlardı öle.

–kürtler de varmıydı yanınızda?

–zāti hep kırtüdü oralar.

–asker olarak?.

5 –yo_udu, isdambıl izmir hep oralar...

–asker kaçaklarının içinde kürtler var mıydı?

–ğaçar gelirdī, onyidi defa ısdambıldan filar etmiş gelmiş bi kıut! nas_eldiyse, nası erdiyse eñ soñunda ‘vur emri çıhdı yaħaladıħ vurmadıħ, yine tekrar yaħaladıħ vurmadıħ savdıydıħ zāti beni ondan sōna sırte virdiler. jandarma dahımına, ğırħ iki aydan sōna tekrar taze t’álım yaptım orda inan!... o zaman ölüydü amma şinci gene işlerinde çoħ i’leri var kıut’leriñ. ‘hep bībīniñ sırrını sōlemezdi şurda ossa hēs aslā şorda dēmezleridi töbe imkānı yoħ. ormanıñ içinde üçer beşer kıó başka yoħ. ormanıñ içinde üçer dörder bi kıó

–evlerinin önüne ağaç dikerler miydi?

15 –zāti oralar orman ekserisi...

–şimdi oralarda hiç orman yok!..

–şinci kesdiler yaħdılar ğodular mı ki. öle ceviz olurdu öle nar öle ğayva o zaman biterdi o derelerde inanıñ cevizi bambaşğa olurdu cevizi, ğozalandan bitlise varan_ader o dere tüm ceviz ācıydı sōna ayı çōdu orda kıúnde şıķāt’ gelirdi on petēmiz_ötürmüşler sekiz petēmiz_ötürmüşler, o ğovanı alır, suya atar, onu taħib_ıder sudan çıhadır yerdı. içinde arı var, yōsa soħar onu öle aħıllı şī kī!... suya atacaħ suda öldürücek arıyı içinde ğırar yir adam gibi. āca çıħar armıdı sirkeler yir, adam gibi çıħar böle āşlara.

–öldürüyor muydunuz?

25 –vuramañ ki, bi ğurşunna ik_ürşunna ölmez. öle ardında ğafasından vurursa o zaman ölürdü. ben orda iki dene vurdum bi biñbaşı varıdı. izmilli, ğarşı yaħalı oña pos yaptırdıħ çok ğeñiş büyük manda, sıllar olur, öle aylar ğalı gibi serellerdi posdunu, d’ókülmek bilmez. ğalmadı aylar...

Konuşmacı: Hacı Duran Bozkurt (yaş: 74)

Konu: Kayseride Düğünler, Mahalleler

d'ü nnerimiz eski kódeki d'ü nnerimiz hic irkek gáđına yanaşmazıdı, irkek olan_evinde hic_aslá... o zaman ölüydü amma şinci dēşdi herşiy dēşdi, moda oldu başga...

5 –perşemb_ün gelin gelir, gáđınnar evde oturur yassı namazına dāmatla berāber gédeller, dönüncü evin önünde ateş yağhallardı hatılıyoñnu?

–tamam yine aynı yapallar kólerde yine aynı töre var buralarda yoğ da...

–ateşin edirafında dua édellerdi ateşle duanın ne alákası var? orta asyadan getirdimiz ādetler heralda sōna dāmādı gerdē gónđerirleridi sırtına yumruğ vurullarıdı

10 –sādış vurdurmazıdı, o sādış olurdu o goltuğlarıdı amma vurullardı onu bi mārifer sayallardı düşman olursa pıçağ vurur öldürürdü, evel öle usúller varıdı. gayeriye yeñ_ēmissim atmışdan bu yana dikili daş yō^udu tiren hardinden bu yanda dikili daş yo^udu şuralarda. mezbāası varıdı ben inşāt'çıydım, buruyu da ben yaptım. buralar hep atmışda ilāne baccesi pırsa zebze baccesiydi bu mevđı gayeriyi besleridi, burdan çığan mahsúl gayeriyi beslerdi burdan óbür taraf pervāne yazısı gül... aşşā

15 pervāne bu yannı ayrı, şinci bi de gúłdepe tarafı dillerdi, bu tarafā bi tt'āne ev yōdu hiş bişī yōdu bi hapis_āne varıdı... –atmışdan önce yapıldı da celāl bayar orda kaldı meselā..

–evet şinci bi hasdāne varıdı gúłdepeniñ orda gayeriniñ ik hasdānesi oruydu, şinci tekel şiyi ya!...

–kayseri toplu haldeydi canım, ne vardı ki!..

20 –ğış, gar yādımıydı bī_bīne çıđamazdıñ herkes damını kúrür yolunu açardı. soğağlardan yürünmezdi. suya gidecēñ, āşam_āder töbe gidemezlik suya, işme suyuna. çeşmede bekliyecēñ su açarsa gāyyı su bekliyecēñ talaş d'ókelleridi suyuñ menbağına o talaşınan gelir ama çam hoğar sular şimdi, çoğ yıllerde inşar yaparken bu borulariñ bu kúđlerin şiyi geliyor, dā çığıyor

25 –tā selçuklular zamanında yapılmış bu borular

–şinci lifosdan buruya sūd aḥarımış baddal gaziniñ oruya. erciyesiñ ordan lifos dèrik, lifosuñ depesinde hamam var, yihıldı ya ğayri dā suyu var içinde ordan ğayseriye sūd aḥarımış baddal gaziye davallar yaylırımış, yaylada orda sūdü orda d'ókeller burdan alıllarımış nası doñdurmuş zamanın m'lerinde bunnarı nası doñdurmuşlar ğórseñ eğer hayret ideñ inan!.. kireç yoḥ, çimontu yoḥ o zaman topraḥ. toprā nan horasan toprā dirik ğoyolar evveli orda suvanırdı bizim hacılarda içine yımırta ğırallarımış çarpallarımış mācın olurumuş bunuñla suvada ğondumuydu çimentodan sālām olurdu bizim esgi ğuyularımız hep horasanla...

Konuşmacı: Hacı Duran Bozkurt (yaş: 74)

Konu: Kişisel

–şu ğözüm hiş ğórmüyo, şu ğözümde yandan ğörüyo sēsen yidide hanım ölüncü
hacca ğötüremedim hasdıydı řab_şikeri varıdı onun yirine bedel girdim soñ gidışimde
ğözüm orda soñ řu evvel ğerdi de anĝarada iki sene ūrařdım yaşdılar bu ğözümü sā
ğözüm iyıdi bu ğöz gidinci bu şu yandan ğórdü. ğórmüyen ğözüm buyudu. şu ĝapanıncı
5 bu ğórmüye başladı evveli ğórmüyen buyudu şinci bunuñla id'äre ēdiyom allah ēl ayař
ĝomasıñ geliniñ yanındayım, iki ōlan bi ĝızım_mar ĝızım izmiriñ dikilide ta oruya
yilleşdi ĝocası ōretmenidi, emekli oldular, iş ĝurdular oruya yilleşdiler. büyük
ōlum_mar. o da çayıralanda motur t'ámircisi, o da orda, ĝúccüĝde burda. ev benimidi
ĝúccü_e vėrdim. burda yanında duruyom hē. allah ele ayā ĝomasıñ ĝayı ömürü
10 mömürü biraş da...

Konuşmacı: Hacı Duran Bozkurt (yaş: 74)

Konu: Hayatı

5 ondöt yaşındaydım, en büyükleri benidim, babam öldünde bunnarı büyüdüb de everib de bu hāle getiren āder gel de benden sor. bunnarıñ hepisine ben el vërdim gelin iddim, baba anne malı da onnarda, benim çöpüm yoñ. şinci de hepiside lórd, nórüyo diy sormuyolar bile; ben onnarı ararsam: “he he hış” diyollar yōsa bi dene

evveli gış gicelerinde lámbar yo_udu evvelá hacıardıydıñ o zaman lámbar yo_udu, çiraniñ altında dezgáh doñurduñ el doñuma dezgá merahlıydım ammā bizim kólü batırdı onu, gilesiñe girdi. büyük çarşaf doñurdum iki metire gıñ santim genişlünde, gayseriye ‘nire ossa şiyiderdim ondan sōna halı çıñdı ondan sōna da sanayide aldı tüm

10 hacılallılar sañāyide iki_şi üş gişi billeşdi fabriha gürdu esgiden hacılallınıñ yapıdı daccılıñ, şinci bulamañ amele de bulamañ evládi varsa sanat belledi tükán aşdı yilleşdi babasını çalışdırmadı zāti gırñ_elli yaşında olannar gāri ben yaşında olannar az galdı...

... so_uk oluyo serin olur tabi gışın sıc_ölur buruya ayaz eser oruya esmez yuksek şinci buruyu gara bi bulut gapadır ‘sis. oruya çıñan kī cıncıg gibi havā temiz

15 havā amma asrī mezallıñdan aşşā indinñiydi gara bulud gapalı..

bu gayseride bi zaman ‘bi_nomaralı inşätt’çiydim. ‘bir nomaralı. n_āder büyük iş yapılırsa ben yapardım bu melmekerde... ana tāmırānesini de ben yapırdım. ‘tüm ‘gompile. bu gılış_ıslanıñ otuzbir evini ik defa ben gurdum. bi dene şorda belediyeniñ mezbāsi varıdı, şinci oralara tāmır āne gurdular. bu melmeketde çalışmaynan zeñgin

20 olamadıñ hilesine gitsek zeñgin olurduñ hileye gëdemedik. gelirken angarıya sekiz yüz_elli tükán yapıdı āş_işleri diye. beş sene oraniñ tüm betonunu ben d’ókdüm bilumum işleri elimden geşdi ço^s_iy çalışırdım amma góz gidinci... perişannadıñ. o düven_ ónde ādem_āniñ óteli muteli varıdı oraları ben yapıydım zamanında.

–gayseri biñdoñuzyüz_elliden önce kocaman bi kódu dēmi?

25 –kódu he canım. şinci inşätt’ yapıdıraçlar sırynan beklelerdi aylarca... oña yapıdiralım diy. bēm şöle ufañ tülalar varıdı bilmem biliñni üş bin dene pirket yapardım o bildiñ gırñlı o yimilik pirketten. öle çalışırdım.

–en sevdīñ belediye başğanı kimdi?

5 –ğavıncıydı, ğavıncınıñ zemānında ben çoĥ ğózdeydım de o senāyiniñ ik ğuruldūnda buranıñ ğırĥ iki tükánımı ben yapıydım da, “sāa iki dene tükán viri’y emēñ çoĥ” didi de, “–amān buruya kim gelecek bre rīs bē ‘buruya ‘kim gelir? “bataĥlı dı çoraĥ toprā dı. ne ekilir, ne biçiliridi.

ğavıncınıñ evini ben yapıydım kóşe başındaki, sōna çalıñ evini ben yapıdım ondan sōna bacceci_olu oldu. çünkü seveleridi beni. dürüsüdüm ben, yalan dolan hiş yapmazdım, seveleridi beni hangısı ossa_ossuñ zābita müdüründen belli vardımmydı çay ğāve...

10 –başğannıĥ odasına girmiş bi dene ğadıñ, derdini annadacaĥ ne annadacāsa; “babañ nirde? “dimiş ğavıncıya “–babamı nidecēñ ti’yze” dimiş. “–bi derdim var da onu annadacām” dimiş. “babamı nirden biliyoñ?” “–irēz dēl mi?” dimiş, “–reis benim” dimiş, “–ğēt canım ğúcücüg bebe dimiş, senden irēz mi olur” dimiş...

–yapıcıydı, eviñi yıĥdımydı evsiz bıraĥmazdı.

15 –sahābiye māllesinde önce evler yapıĥdan sōna yirmiyidi mayıs māllesindeki evleri yıĥdırdı, t’ámamını istimlák etti burdan ev vėrdi.

ğavıncınıñ zemānında belediye çōĥ zenginidi, şōle şurdan yolu aşıdı, caddenin bóründeki arsaları hep aldı, yirine ev viridi. ondan sōna bu caddenin üsdündeki arsaları hep parselledi dünyaya sattı. hemi yolu aşıdı, hemi seni evsiz bıraĥmadı ev viridi hemi şerifiye ğazandı.

20 şinci o, bi de ğayseriye suyu getirdi...

25 su çişmelerden aĥardı, talaş d’ókellerdi içine su gelmedimiydi. ğaçan yiri talaş dutacaĥ su çişmeden gelicek pōrek dirdik pōrek! ondan geliridi lifosdan südü d’ókellerimiş bardal ğāziden alıllarımış. yapmışlar çanaĥdan hāláda lifosun depesinde ĥamam suyu, içinde, yalnız yıĥılmış tabi aramışlar, para pul aramışlar içinde; yıĥmışlar o ğózelim daşları ‘nası yapmış nası çıĥatmış oruya o suyu nirden getirmiş, o dāñ depesine arĥada yut var yuttan ğolay çıĥılır şinci orda ğayaĥ merkezi ğuruluyo tekire. çif yol ğeñiş, direk yoĥuş yoĥ

Konuşmacı: Fatma Öztürk (yaş 57)

Konu: Annesinin Kayseri'ye Gelin Gelişi

bağ yavrum benim annem kayseriniñ yillisiymiş, babası emekli oluncu memleketim diy kayseriye gelmiş yillemiş. onu da allah yazmış babam annemden evlenmiş kayseriniñ artık ėn artık geri zemānı, şindi sabah olurumuş orda çay içellerimiş sabah, buruya da gelmişler ki çorbıçılıyo sucuğ yiniyo, sabah kāvaltıya
5 onnar yiniyo tāyin pekmes, annemde yāl yāl mīdem kabul ėtmiyo diyo mañgal da atēşe bi cezve su kaynatıyo çay pişiriyo. “vū! gelin ayrı pişiriyo ayrı yiyo!” diyn dünyanıñ lafinı idiyōlar, “kız anasınıñ evinde avrat olmuş” diye ōle laf itmişler. ben dōmussum annem isdanbulda oralarda sātinen vėririmiş memiyi “vū! ālamadan meme vėriliyo çocu_a” diye kıyāmeti kōpatmuşlar. bėz, toprağ gonurmuş esgiden işde
10 çocuhlarıñ altına annem de: “aman yōh! mikrop ġapar” diyn goymazmış. “bėyaz bez mi yapılır beze sabun mu sūrölür” diyn kıyāmeti kōpatmuşlar. ōle çoh sıhıntılar çekmiş yāni...

babā_nnem. annem bi tek kız, annesi ölüncü kōşmuş mantı hamırı açılacak, bāda benim gōzümüñ öñünde, annem kōşar, mantıyı açar getirir babā_nnem, ġalam: “vū!bu
15 kiprit kādı gibi olmuş” diller topağlallar eline viriller, gider ıclı dā ġalın açılacak diyn... “vū! minder gibi olmuş” diller topağlallar ėline viriller. onnara bėndiren_āder ūraşır. şinci ossa ben açamıyom sen aç dimezler mi? diller...

Konuşmacı: Mustafa Saçcıoğlu (yaş: 37)

Konu: Fıkra

arhadaşımıñ babası vefāt itmiş. bunnar gerçek. arhadaşımıñ adı da imin. şinci iminā diyo ki; babam öldü diyo, her ğún anama varyom diyom ki diyo; ana, bi ihriyācıñ var mı diyom diyo. o da her ğún arlıyo üsdüme: “-vō! ğavır_olan ben babañı bōle severdim ğavır_olan sordüñ soruya baḥ ne ihtiyācım olacaḥ ki!” diyor diyo. nīse
5 aradan bir_ık_ún geçiyo tekrar varyom, “ana, bi ihtiyācıñ var mı? “diyom diyo bu mu^habber üş döt ay sürdü. diyo bir ğún didim ki diyo: “-ana; aḥ saḥallı topaḥdan, keleşçe bi herif, sivas caddesinde üş dene tükán, tükánñāñ üsdünde üş dene dāyire, saña da şu^ē_āder tallā, argıncıḥda şu^ē_āder dikili arāzi, pañgada şu^ē_āder para zeñgin mi zeñgin hārūn gibi bi hac_ emmi diyōmuş ki; yataḥ odası hic_önemli dēl, yiterki bāa can
10 şinnī ossuñ öle bi hanım arıyom, tālīb arıyom” felán nī diyinci diyor anam şöle bi dene ğózlünü düzerdi diyor, “-lan imin, bā da var_m_ola” didi diyor. “-bā ossa varacāññı? “didim diyor... bi dā töbe oldu diyo ne ben oña soruyom ne o baña soruyo diyo!..

Konuşmacı: Mustafa Saçcıoğlu (yaş: 37)

Konu: Av Hatıraları

şinci orhan emmim inen yidi sekiz sene, on sene beraber av_ırdık şinci onnāñ sēmedīm tarafı ava girdimiydi alķól alıllar. bizde alķól ayā olmaz tabī. şinci biz bāzı ufaḥ tefek de hādiseler geşdınden aramızda, ben onnarnan ‘av_ırmez_oldum dolayısıyla da bībimize gıcık virmeye başladıḥ. şinci hani bi de laf var ya buynuz gulā geçer diyn. 5 bizim avcılıımızda, atıcılıımız da orhan āyı geşdı. şinci, bazartesi ğúnü oldu mu orhan ānıñ arḥadaşları bēm dükkána geliyollar: “aĝa! n_órdüñ öldürdüññü? “diy biliyoññu. biz de üş dene vurduysaḥ on_üş dene diye annadıyoḥ

–zāti avcılar yalanç_olur..

–aman bi vurduĝ ki, bi ğırdıĝ ki aḥlın durur diy. bi de orhan amıcama 10 gidecē_uçun o laf, dā bi abardıyom biliyoññu. şindi geçen sene de öle bi arḥadaşı geldi o hafda da hiş vurmadım. bi dene ğuş var onu da ir durdu bende tıḥ yoḥ!

–hasdamıydı, ölüyomuydu nise o da..

–yoḥ yoḥ dā şī o da t’ülü t’ülü olur ya; ósüz, ósüz anası ölmüş soḥaḥdā_ımsı onu da ir durdu nı’yse onu da cibime işde goydum getirdim. enişdemde benim hatalarımı 15 bulup, yalan sōlememe māni olmya çabalyo ya; orhan amıcamıñ arḥadaş_ēldi, “n_órdüñüz ā irkek! óldürdüññü bu hafda? “didi. “sorma ā, ğırdıĝ geçirdik” didim. “ğaş dene” didi, “on_altı dene” didim. on_altıyı didim a, eyvah! didim arḥasından da āmed_ābim duymuya allah vire de didim. o da arḥada yaz_ānede oturuyo. o dimiye ğalmadı kút’! diyn yaz_āneden çıḥdı, “lan didi, utanmaz didi, ahlaḥsız didi, ben seniñ bu_āder yalançı oldüñü bilmezdim didi. lan didi, ombeş denesini eliminen saydım 20 on_altı nirden çıḥıyo? “didi biliyoññu. öle diyinci, şöle buzlar eridi amma nası, óñce morardıydım sōna sarardım, nise olan on_altıyı duyuncu orhan emmime hemen yazmış: “mısdafa dimiş yiē_enin dimiş on_altı deniyi birden vurdu” dimiş biliyoññu. hemen orhan amıcam telefon açıyo: “–lan! südük! niri’y_ddiniz lan!” hanı gıcık virecēk ya 25 bībimize, boĝazlıyana girdiysek bünyanı tt’ārif idiyom, tam tersini. “niriye? “diyor işde orda bi kōleri annadıyom yalan yāniş, “–asvaddan inecēñ otuz metre içeri girdiññi ik

talladan başlıyoñ” diyom. şinci bunnar gidiyollarımıñ inanıp oruya, öbür hafda açıyor: “lan! südük! vardıñ bi boñ bulamadıñ” di’ñ biliyoññu. “lan ni yannıya girdiñiz?” “talladan indik sâ tarafa...” “lan dañgalak! sol tarafa gidicēdiñiz...” “ertesı hafda da gidip sola gıriyollarımıñ... mani mani oynadıyom valla,... mani mani oynadıyom. bi de şu
5 gızım büyüñ bah o zaman sen..

–bundan gırñ iki gırñ üş sene önce babamlar beni aldılar melik gaziye gótürdüler. yani bu gerçekden başımdan geñen bi olay: meliggazi di’ñ bi depe var, dik bi depe. hemide çamlıñ. oruya avıdiyoñ. guşluñ vañdin āccer avlandıñ, sōna da hem dīnenek, hemı de bişīler yiyek di’ñ depedeki türbeniñ elli metire yahınında bi çamıñ
10 altına oturduñ. emmimiñ arñadaşları işgiye başlayıncıñ ben sıñıldım yalıñız tūfēmi alıp, içine iki dene fişek gıoyup şōle bi dolaşı’yım didim.

oñātlerīn onsekiz ondoñuzundayım. yīn gırñām valla, gırñdūmdan da utanıyom. bi arñadaşımıñ babası “gırñu’y yīñm ūçun ūsdūni’y dicēñ” didiydi. ēr gıpısını açabilirsem, şu türbüye giri’yım bāñ didim. türbeniñ gıpısına dayandıñ.

añlımd āldīn ōre türbe altı yahut sekiz kōşeli. her yüzünde insan giremi’yceg gader dar uzun peceler. üş döt basambā nan inilen bi de gıpısı var. gıpının oldū yir çuñur oldūndan bi gāş dene daş düşmüş, daşlāñda edirāfindan otlar çıñmış.
15 belli ki uzun vañutlar türbüye giren çıñan olmamış. gıpıda zencir var, o da paslanmış, açılmasiñ di’ñ bir iki sarılmış, kilit yoñ. zenciri zorunan çizdim gıpıya ıçıñ yükleninci
20 cīz! di’ñ açılmaya başladı. yürēm kūt’ kūt’ atıyo gırñudan.

nīse gıpıy ardın āccer aşıdım, içerden serin bi kūt’ hoñusu yüzüme çavdı. içeri gārannıñ, dıñarı güneş. ıçıñ bekliyinci gōzüm alıñdı. iki adım ardım, ıçıñ dā bekledim. ik adım dā ardım durdum. “gırñu’y yīñmiye çalıñıyom. pecelerden vır! vır! örüzgāriñ sesi duyuluyor amma gulāma da biri soñranıyomuş gibi ānaşılmaz sesler dēliyor. tūfē
25 dōrutdum, elim tetikde bişī gıvıñlasa basacām! ik adım dā ardım gōzüm i’yce alıñdı

ortada bi sandıñha, yannarda bi gāş sandıñha dā soñurdanmı’y da iy duyar oldum birisi bişīler diyor amma ānamıyom “ya allah, diyip iki adım dā atıyodum ki büyük sandıñhanıñ gıpā bi cızırtıynan hareket ħırdı, yan tarafa düşerkene gırñumdan teltē

doğunmusum lān! bu ara peceden de bi ğarartınıñ çıhdını anca ğórdüm. tüfēñ sesine dışardakiler ğopuşup gelmişler. onnar da ğorğuyollar, içeri giremiyollar. anca dışardan “kim var orda? lān yılmaz sen misiñ?” “diyn bāriyollar. ben de ses virinci cesāretlenip bi ğaş ğişi içerirdiler. birisinde cip feneri varımış yanımeldiler, feneri yahıp büyük sandıhanıñ içine bahıncılığ ni’ ğórsek!.. meliggaziniñ yarı mumya cesediniñ ğannında ğózlē dā açılmamış kedi yavrıları. mēr dā kedisi benden ğorğub yavrlānı ğısganıb o soğurdanma gibi sesleri çıkarıyorumuş pecede ğórdüm ğarartı da oyumuş

–vō ğörüyoññu uşāh...

–dışardan ğuru çam yaprā topladım. türbenin bi kōşesine ğúzel bi yuva yaptım.

10 yavrıları bur ödum. sandıhanıñ ğapānı ğapaddıh, bi de fātihā oğuduğ ğapıy ĩce ğapadıp çıhdıh

babamın arğadaşlā beni yīn ódüler. o ğünden belli ğorğuy yinmiş oldum. bu hādiseden sōna ‘hiş bişīden ğoğmaz oldum. amma bu ğorğahlım nirden?... esgiden ğış ğiceleri uzun. çok ğar yārdı. biz o zaman ānnasdiydıh. televizyon yoğ, radyo yoğ, ğıramofon yoğ ne yapacāñ? uyuyuncuy āder büyüklēmiz masal annadıllar başlıandan 15 geçen hadiseleri annadıllar falan hep genellikle ğorğudullar. yoğ hotlağ çılmışda, yoğ bilmem yallı ğut varmış da gelmiş ğapısını dırmalamış falan bunnarı dīniye dīniye biz ĩce ğorğahlaşdıh ben oña bāliyom.

–şimdiki çocuklara dimiye ğorğuyoruz ki hanı alışmasıñnar diy..

20 –büyük baba rāmetli oldu. şuruya bā ğóşdük amıcamınan beraber ğócülüyo biliyoññu bā. üş döt sene ğóşdük dēmi anne?

–tabī döt sene ğóşdük

–şindi babama diyom ki: “di yallah bana bi dene tüfek al” diyom. ava merağ tā o zamandan var. ille bana t’üfek al diyom. babam da diyo ki: “–ıclı dā büyü de,.. “felan diyo. “deslēñe çalışmañ şinci sā tūf ālırsam” diyo. nīse bi ğún muhabbetiñ arasında, 25 orda bi yimek yiniyo sininiñ üsdünde yimekler düzüldü. nīse, babam didi ki: “–ölum ben saña tūf ālırım”, alırım ammā senin bi dene irkeklīñi cesaretiñi öşmek lāzım. bahah ğorğuyyoññu ava ğedeceg ğader büyüdüññü annıyah. şu didi tellī al, bāñ dabanına ğótür,

birag_gel. içi sōna da beraber gidek, tellī goydūñ yirden, bāñ dabanından alağ gelek. ēr tēllik bān dabanındıysā érkek olmussuñ, saña tüfek alağ, yoğ ēr bañ dabanına gidemiyosañ dā tüfē müfē heveslenme...”

ben de ölümüne gidēcēm. şurda ocağlımız vardı biliyoññu, esgi bāmızda şurdan
 5 atlanır ocağlın üzerine aşşā inilirdi. yāni illā bāñ içinden geçilmesi şat_dēl. şindi ben emmimiñ olannāniñ da puştlunu bilirim adam gorhutmuy yin seveler biliyoññu, tellī tamam didim aldım merdivenden inerken şōle o_dēlden gulağ müsafiri oldum, bahiym arhamdan ne gonusulacağ diyn biliyoññu, anam diyo ki “hasan allāñı seversen itme bebemiñ ahlını alñ” diyor, hasan gorhuducağ beni yoğ yoğ diyollar bişī olmaz diyollar
 10 felan, ben o_āderi duyuyom_a, hemen çığım, ocağlın içine girdim. ocağlığ da dışardan evin yanında garanlığ ki, gōz gōzü gōrmesi mümkün dēl. şindi gúb diyn hasan atladı ocağlın üzerine toprağlar d’okülüyor biliyoññu. bende ocağlın kenarında şōle durdum, beni hiş gōrmüyo garanlığ gōrmesi mümkün dēl, eline tellī almış, gōyā beni gorhudacağ arhamdan. şōle şōle geliyo, öñümden geşdi beni gōrmüyo tamamı, şōle
 15 durdum, bu geşdi şōle beş adım girdi, elimde de tēllik var a bāñ dabanına goyacām tēllik. tam arhasına vardım babamgilde hep düzülmüşler depiye ki bağalım mısdafa nası gorhacağ diyn, beni sīridicekler.. yavāşca ocağlın arhasından çığım, hasaniñ arhasından tillī yire ‘bi çaldım! “-annē”, o göca hasan bi çilığ ardı, “annē” diy, babam yıllere yatıyo: “lan aferim” diyo “bāñ dabanına gitmeñe gerek çalmadı tüfē hağiddiñ”
 20 diyo. bi dā o oldu, beni gorhutma, morhutma çalmadı.

şindi orhan amıcamınan ava girdimiz sene benim bi arhadaşım_mar, ilaş mümessili gendi, ille oña doğdur dirik biliyoññu, doğdur aşşā doğdur yoğarı, -onuñ da hoşuna gider zār- he doğdur diyoy a, boğazlıyanıñ çahmağ kōyüne girdik. şindi bizim de bi ‘tek huylandıımız: avda şī var, avlā varıñ, uzun uzun bu yolu depeñ, tam ava
 25 başlayacāñ sıra şordan bi dene düğük öter arhasından bi goru bekcisi, ē! “-bura yassağ” “lan! allāñ dānda niye yassağ? yani daşına basmağ mı yassağ, otunu çınamağ mı yassağ niye yassağ” bizim avlandıımız bölgeler dā daş, ot zāten. gene o gún de çahmağ kōne vardığ. vardığ ki bir iki dene ābaba, on oniki dene de avcı var. biz de arabamızı bi

kenara çekdik bu ilaç mümessili arhadaşımıñ da arabasınıñ arhasında sürekli gutulāñ içinde bu eşantiyon ilâşlar var. arabadan yiñi indik, yilekleri fişekleri guşandıh, tam tufē çatıyoz, şordan derinden bi düd'úk sesi -d'úúrr! ötmē başladı!..

orhan amıcam didi ki: “lan anasını avradını.. ‘lan ne var ‘lan” didi. anne geldi ki, benzetmek gibi olmasiñ, allah rāmet ĩylesin ğúlten annemiñ irkē, dīnek gibil bi herif, gemiñ üsdüne deri çekilmiş. şinci ci_ara dodānda, şōle şura sararmış, bannāñ ci_ara gelen yiri sararmış ğózleriniñ içi morarmış, iskeletor gibi bi herif geldi; “-ne var emmi” didi. “-burda yassah” didi. “-niye yassah?” “işde bizim kón arazisinde avlanmağ yassah baba” didi.

“yāv otunu mu çinadih, ekiniñe mi basdih, n_órdük? bismillah yiñi geldik niyine yassah? “didi biliyoññu.

“di^y_allah yassah” diyor, ‘damarsız da bi herif bizim dohdur dā çoğ yāniş bi dohdur öle bi olan kī, ahlīñ durur. şinci adamıñ yanına geldi, şōle elini omuzuna ardı adamıñ, şōle bi bağdı ğözüne: “baba didi sen hasdasıñ” didi adama. amma hiş ğúlmez hā! adama yik_dapdan “sen hasdasıñ” diyinci herif huylandı biliyoññu? “-yoğ canım, ne hasdası” didi. şinci bu o ilâş adlāndan belledi hasdalıh adlā var ya, onnardan tüberküloz bilmem nī bişiler saydı. “sen bilmem ne hasdasısıñ amma” didi, “dua it ilāciñ bende” didi. adam diyo ki: “-yok kardaşım ben sālāmım, ne hasdası.. “diyor. hemen herifiñ yahasını topladım didim: “-baña bağ, dohdur be^v sen hasdasıñ diyōsa sen kesin hasdasın ‘hiş İtiraz isdemem” didim. elinde de şōle uzun bi dīnek biliyoññu...

“yoğ yav! ben iyiyim yav! nirden çihiyor yav!” filan didi. dohdur omuzundan durdu, çekdi ben arhasından yitiyom bagajıñ ğapānı ‘bi aşdı kī gutular dolusu ilâş. herif ‘şah di^v inandı bağdı ki inne ilaç ni^y diyinci herifin ğafası ğarışdı, herife geşmiş ğún iki dene pempe, bi dene lācivet, bi dene sarı ilâşlardan bişilerden virdi. ni^y oldūnu da bildimiz yoğ. paketledi. işde yazıyor, şunu ölenden sōna aj ğanniña yutacāñ şunu sabānan doğ ğanniña alacāñ felan diy diy herif inandı. ondan sōna adama didi ki, bekiye: “buranıñ didi sālīh ocā var mı? “didi. allah işimizi yapacağ a. bağ bağ bağ!..

“var” didi. “doğduruñuz kim?” didi. “doğduruñuz girdi” didi biliyoññu, “-yiñi bi doğdur gelicēmiş a, dā gelmedi” didi. “işde o doğduruñuz benim” didi. herif inandı. “hañğı kóler bālı baqıym buruya” didi. herif saymıya başladı: “şu kó bālı bu kó bālı..” “-peki salgın hasdalıñ falan var mı?” didi. “-yoñ işde bi dene bilmem kimiñ āmed_

5 āniñ ğızı geçen dōm yapmış da bebesi sarılıñ olmuş” falan onnarı annadıyor. “hemşire var mı hemşire?” diyo, adam: “yoñ!” didi. “-kōlay” diyo, “hepsini getiricēm hepsini hallederiz” diyo biliyoññu. nīse bekci birañdı girdi. yalıñuz orhan amıcam diyor ki: “aferim ā doğdur, iy_hañırdiñ” diyo biliyoññu. “herifi savdıñ” diyo, nīse herif girdi bekci, öbür arabalar ğoñdu girdi amma bi dene biz ğaldıñ ğoca arāzide. bi ucundan

10 başladıñ şōle avlanmıya, dā iki dene tallıyı gezmıye ğalmadı tōr tōr tōr şordan bi de bañdığ ki tırañtōr geliyor! orhan amıcam didi ki “lan doğdur!” didi “bi boñ ğarışdıramamıssiñ, herife yurdu ramamıssiñ ölüm kōğü aldı geliyo herif!.. “üş dene de dōt dene de yanına adam ğatmış da geliyo didi onnarı da ğörücü ğarı avı birañdıñ şōle tallanıñ ğarıñ üsdüne oturduñ, ğarıñ üsdünde amıcam oturuyo ğarıñ şu yan yüzünde de

15 doğdur oturuyo, ben de doğduruñ yanında oturuyom. tırañtōr geldi depemize dikildi. bañ doğdur öle uyanığ ki bekciniñ yanında tırañtōrü süren var, onun yanında da bi dene dā tombul bi herif var. herif tırañtōrün üsdünden atlarken şōle öñünü ğapardı. şındi, içesiñe inanmış mēr bekci biliyoññu? mıkđara varmış dimiş ki: “-mıkđar ğözün_aydın doğdur ğeldi” dimiş. “doğdur bizim tallada avlanıyor”, mıkđarı tırañtōre atmış getirmiş.

20 o sırada da televizyonda bi kó pırogramı oluyor, işde o pırogramda kólüler mıkđara adınan bahsirmiyollar da ‘mıñ’tar diy bahsidiyollar biliyoññu tilivizyonda. bizim doğdur da o pırogramı si’ritmiş ya. şinci adam öñünü ilikliyip de tırañtōrden atlayıncı bizim doğdur şōle tallanıñ ğarına yardı şōle: “n_āber muhtar?” didi biliyoññu. koca adam vallā tırañtōrden atladı geldi “hoş ğeldiñiz” didi. “hoşbulduk” didi. “sen mıkđarmısiñ?” didi “evet efendim, mıkđarım” didi. “iyi, yakında çok dā samimi olucāz

25 ben de bu kōyün dokdoruyum” didi. “efendim, hoşğeldiniz efendim diy herif nası iki búklüm oluyor amma ondan sōna...

“ğıñıyo yāni” “mıkđar, didi duydūma ğöre bu kōñ arazisinde avlanmak yasañmış öle mi” didi “yoñ efendim ne demek, ne bilek efendim ricā ederim, siziñ gibi

böle seşgin insannāñ qómüze gelib avlanması bize şeref verir efendim” didi. “peki nirde guş var? “didi. vallā, mıqdar var a, guşları nirdiyse eliyle dutup öñümüze atacağı. araziyi tēk tek tek t’arif irdi. aman bi avlanmıssım, aman bi avlanmıssım, ğannımız doyasıya böle...

5 adam diyo ki: sāmam ölene ğuzu kesicēm diyor. şinci ğuzuyu yimeg de var işin içinde ammā bi de foyamız mi^ydana çıharsa bi ton dayah yimek var. tamam mıhdar, gelirik didik. sen ğuzuyu kes gelirik didik atladımızınan nası ğaşdıh, bah sekiz sene oldu dā o qón kenarından geşmiyom ben. ola ki tanıllar manıllar da biliyoñnu dā doğdur moğdur girmediyse yandıh vallā. ğirdimiz gidecēmiz o oldu.

10 –ya o hasda dediniz herif o ilaşları yurduysa?..

–ya öldüyse hağgeten?

–yoh canım dā ben öle adam ğórmedim...

–biz bi t’arihde şıye gitdiydik yiñge, tomarza taraflarında şıhbarak kıoyü falan var. o taraflara ava gidiyom. şinci sabā ğarşı ğüneş azcılı başını ğósderdi bağdığ ğarşıdan bi otobüs geliyo, otobüsünde o dikiz aynasında bi tülbent asılı, tahmın irdik ki bu gelin arabası. bizim otobüsü kenara çekdik durduh, hepimizin elinde silā var. durdurduh otobüsü. adamlar si_ara bilmem ne hediye étdiler gitdiler. şöle iki kilometre ni^y sōna gelin giden kıoye varmıssılıh mēr. şinci uzağdan sīretmişler. herifler otobüsü durdurdümüzü, bizim öñümüze çıhdı sekiz on dene silahlı adam inin diye. “lan iniñ aşşā! indirin silahları! diziliñ!” ğızdılar mızdılar ellēnde silahlar ikişer ğol yapıñ bağı^ym. ikişer ğol olduh, esir! bayā mıhdarıñ evine ğötürdüler. ondan sōna çaylar şerbetler ni^y geldi. birisi didi ki: “–siz bizim otobüsümüzü çevirdiñiz biz de sizi çevirdik” didi tamam mı.

–espiri ossun diy...

25 –hē hiş biyire ğöndermezig, yimeg yiyecēñiz didiler. biz de avlanmıya gidiyoh, étmeyiñ gitmiyiñ didik. yimin itdi. yoh av dönüşü gelecek didik, sōna inanır mısın yol iz olmuyan yıllerden ğaşdıh bi dā ūramadıh ama o ğún de orda çođ ğüzel avlandıydıh

Konuşmacı: Ahmet Kükürtçü (yaş: 45)

Konu: Fadime Hala'nın Hamama Gidişi

fadim_āla śāl_ūn hamam_īdecek olur. geline dir ki bazar ğúnden: “ġīz, hazıllan da śāli ğún hamam_īdek” dir. ğız di'yn de çārdī ‘gelin... “iyi ana giderik bāh, hele vaht var” dir o da. niyse bazartes_ūn pemp_ālanın orda ğonuşulurken: “ġīz pempe! śāli ğún hamam_īdecek, sen de hazıllan da berāber gidek olur mu?” dir. “aġġadın hala da isdiyodu oña da diyek” dir. e olacağ bu... “iy, eliñizi çabıh dutuñ da irken gidek de yir ğapağ” dir. yir ğapmağ da ‘mecebūriyetinde, niye mecebūriyetinde, e hamamın zāten on dene ğunnası var. erken varacāñ ki ğunnanın başında yir ğapacāñ. yōsa onuñ ğağmasını bekliyecēñ, onuñ ğağması demek gendi yıhanacağ, gelini yıhanacağ, torunu yıhayacağ...

şindi fadim_āla ġecedden başlar hazıllanmıya... “ġīz gelin, böccemi hazıladıññı?”
 10 “baña bağale, ni'se ben gendimiñkini hazıllarım sen bebelēñkini unutmañ ha.. bağale, şo zıvırma ġóynekten yapıdımız kese var a, ipi'ydir keselenmedim onu da ġoy da bi dene keseleni'yım” dir. efendime sölü'yım, sab_ölur, memed_emmi iş_īdecek, olanı savallar, memed_emmi de açıh sōnadın varır, memed_emmi de ‘dede... ġeşler erken gider dede açıh sōnadın gider e bu arada ġayrı ġayınvālide ya “vo! ben böccemi hazıllarım sen
 15 ēsini yapma” gelin: “ana! şu böcceñi havluñu çamaşırñı virde şunuñ içine ġoyum” “bō! aman ben ġorum. aman aman aman sen gendi işiñi ‘yap bēmkinе ġarışma!... “dir. niyse, iyi kōtü böcceler hazıllanır, bebeler torunnar ‘çārılır onnāñ ġósüne böcceler birer d'üm ‘atılır, “ġız memed_emmiñ dā burda sen ġirde ġunnadan yir ğap, hamamda yir ayrı baña da ben de gelirim” dir. o arıya ġederken de “ġız anne giderken sēñ böcceñi de ġötürü'yım
 20 mü” “yoğ aman hā! ben getiririm aman ben getiririm yiter ki siz gendiñizi ġötürüñ” dir. gelinner çıhar ġideller. böccüy açar ki, böccede havlu yoğ! “bōv! yüreñe inmeler insin ilā!.. ġörüyoññu, beni de havlusuz orada peşdembalımı da ġomamış, ilālemiñ içinde cılbağ birağıcağ gelin, ümrüñ yitmiyesice, anam” gelin de duyar bunu dā ġapıda: “anne, iyi a ben hazıllıym dimediññi?” “vō! bide beni yalançı çıharıcağ ġız ben hazıllı'yım
 25 didim mi saña” diy bārır biliyoññu. ni'se gelin gider.

fadim_āla soğā çıhar: “pempē! hazır mısıñ hadi ġı, dā ne yatıyoñ?” “bo! fadim_āla ne yatması! sabah namāzından belli misāfir odasını sildim camlar da içiğ

5 kıótüymüş camları da...” “ğız hamam ĭdecĕk, cam silmede nĭşin var elekçi” dir “hadi çabıh çabıh çabıh” dir. niyse... pempe dir ki dā: “fadim_āla ben dā hazır dĕlim sen girde ben gĕli’y m hañgi hamama gidiyosuñuz” dir “ğız selātin yĭn sō^ēuğumuş onun uçun sultana gidek didik, sultanıñ da hanı şu natır keziban var a, bir iy keseliyor ki, onuñ

5 uçun sultana gidek sıcah sıcah da suyu var suyu da bol ğız...” “iyide selātin de iyi’y di, giñişce oruya gitsek olmamıydı fadim_āla” dir. “ğız ‘ahlıñ yitmiyor varyoñ sōhda, şiyin kiriñ bile yımışamıyor” dir...

onnar sohā çharken ağgadin_alıya da sesleniller: “ğız ağgadin, baħale pempe dĕliyo, ben āşamdan piyaz yapırdım pempe de turşu alicaħ, sen de bi dene çamanımız

10 da var da, şiy mi eşgi bekmeziñ varısa bi ğaşıh da eşgi bekmez al valla keseden çhıncı bir_jy oluyor ki sōh sōh “dir. “vo! alırım, fadim_āla alırım” dir, “ben de eşgi bekmez ali’y m de_ēli’y m” dir. niyse...

yürünür, sultan_amamına varılır, fadim_āla varır içeriye girer ki bir ğalabalıh, gelin iy kıótü bi yir dutmuş, bir ğunnaniñ başını dutmuş... fadim_āla da soyunur içeri’y rer,

15 varır ki: “gel anne gel sen de şuruya otur.” “bo! baña dutuyom dutuyom didiñ yir bu mu, oruya kim sıĝar ğücücük yir dutmussuñ, elekci! ben de seni sanki esardan iş ğoreceg gibi savdım, şuña baħ” dir. “e, anne ben geldim de herkez gelmişimiş” dir, “ancaĝ bu_āder yir dutabildim.. “dir. “sen ĝarışma!” dir ğunnasını alır, “bō! anam! niye o_ğader büyüĝ oturuyoñ! çekil baħı’y mda şuruya bir yarımşahda biz oturaħ” dir

20 “ĝocaman oturmussuñ” dir “avradın şiyine baħ, pasta mı ni’y? “dir. “vo! anam ne ĝocaman oturması, aha şurda oturuyoħ...” “bōō! sanki padişahın şiyi gelmiş gibil, şu ni’y? ik_ĭşilig yire oturmussuñ acıh çekil baħı’y m da bi tas da ben su alı’y m” dir...

o ara diller ki, “yav, uyma şu avrada” diller. oturur ğunnaniñ ‘başına, ĝafasına bi sabun, ‘su çalar, arħasından geline dir ki, “gel bāh şu yanımı kesele” dir. şinci gelin,

25 hanı gelin ya, óteki de ĝaynana‘ya, “vō gelin! eliñ ĝırısıñ! yüzüyoñ sırtımı yağnımı, bunun aslı ni’y? azıcıh az çök!” “annē, az çókersem kiriñ çhımaz biliñde çoh killi” “abōv!! cızıldı cızıldı, cızıldı şu yağnımın hāline baħ! elegci benim sāa ni’tdi m var ki, māsus idiyoyñ!” gelin ve lā havliyi ‘çeker, fadim_āla yi’hanır, bebeler yi’hanır, bu arıya pemp_ānım gelir. “fadim_āla! gelele ĝı gel, suda bir_jyi ki sıcacıh sıcacıh...” “saā

dimedim mi, iyi ya oturucağ yir yoğ” “bō! sēn de ğótūñ n_ādar böyüēse gel şoruya otur işde! sıgamiyoññu!” dir.

–sen bu avratlarla hamama mı gitdinde biliyoñ bunnarı yav?

–efendime sölü^ym... “bebelēñ killisini de getirdiññi ğī dir, şurda yıħa bāğ” dir.

5 –her şeyi bedaviya getirecek yāni...

bu arada natır gelir: “bo! anam, hamamda çamaşır da yıħanır mı?” “bo anam ne çamaşır yıħaması ki, işde şuruya yire düşdü de üsdüne bi dene su d’óküyo sen de... “bō! anacīm ne yıħamaması bidene de toħuş getirydiñiz barimiye de şurda taħīr taħır toħuşduruyduñuz bo!” “ne toħuşlaması ğī! işde bi dene su d’óküyo...” “bo! gendilēniñ yıħandī yitmiyo gibi halilānızı da getirydiñiz anam!... “dir.

10

şindi efendim, ölen vaħdı gelir, gelin yāzığ bebeleri yıħamağdan, ğaynaniyı yıħamağdan üsdüne bi su olamaz bi de fiħarām, sapsarı olur hāli ğalmaz. “ğī, hanı piyaz bişirdiydiñ a, pempē! şu turşuñu da getir bağı^ym, ağğadına da didiydim a... dur bāğ” dir niyse bu arada şiye oturulur ğóbek daşına piyazlar ortuya açılır soğanlar ortuya saçılır, turşular ğonur. bu arada arħa mālīenin hanımlarından biri de dir ki “bov! anam n_ādar ğóğğüsüsñüz şunu ortuya savuruyorsuñuz dünyayı velvelēye vėrdiñiz.” “ğīz! gel sen de al iki dene..” “aman yoğ yimem siziñ ossuñ” “anşē! şundan bi ğaşığ al da ekmēñ arasına ğo da bağale ğī, şu gelin acığ yüklü mü ni^y oña vir, n_ölur n_ölmez” “ana! isdemiyor”, “al ğızım al ıssır ıssır”, “anacīm isdemiyom” dir “al ğız, al ğız yinir, al turşu da vir” piyazlar yinir, turşular yinir bu arada natır gine ortalī duman ider “vō! anam n_órdüñüz ortalī” “vō! n_jıtdimiz var sen de aħlımı baña dağdıñ gidiyoñ geliyoñ beñi ğörüyoñ” “ğörülmüyeğ avratmisiñ ğoc_avrat işde şurda killetmissiñ” “şinci yıħardırırım süs süs gelin var gelin var” dir nas_ossa her işi gelin ğörüyo. yimek faslı biter, gelin ortalī toplar, gelin fiħarā n_órsüñ şunuñ içinde bi ğaşığ ğalmış ótekiniñ içinde ik_āşğ ğalmış onu da d’óker. “vō! dünyalar duruyordu yürēne inmeler inesice! soħağdan mı süprülüyo, o d’ókülür mü? ayr_ayrı goyaydın da ğótürüydük” dir.

15

20

bu arada işde ölen soñ_ēlir, her iş biter, geline dir ki: “ğīz, bebeleri çığat da bi fasıl giydir, orda soyunma yirinde oturuyo gibi birer birer ğaysınar” dir -hamam parası virmiyecek-

niyse... bebeler ğayar gendi ıĥar giyinir, gelin ıĥar, giyinir niyse eşyaları ykleniller ıĥacaĥlar hamam parası virilecek, işde ğızı var gelinnik ada gelini var gendi var... “işde iki dene byk bi dene ğccg!.. “. “anm işde altı dene de bebe girdi!” “ne bebesi v! d dn evlendi bebesi nzer bu geliniş? “hamam parası virmiyecek.

5 –vay ğavır vay...

–niyse arĥadan aĝĝadınala arĥadan işret ider hamamcıya o girtsin de ben viriym dir. bunnar hamamdan ğurtulullr... hamamdan ıĥallar e ogader yorgunnuĥ giderken de ev ıĥ uzaĥ, mecbren belediye otobsne binilicek. byk ombeş ğccg beş ğuruş. otobse bineller ř ğişi, ikelin, bir gelin bir ğızı, bi de gendi... niyse iyi t ğızlar niden 10 biner bu da arĥadan biner, biletcıye para vircek,... “lum! sen kimidiş? başa hiş yabancı gelmiyon” dir bilatcıya “işde anam ben seni tanımyom” dir bilatcı. “yoĥ yoĥ yoĥ iyi bildim biri ya ıĥaramadım seni “filn dir o araya da parayı ıĥadır, “bi dene byk iki dene ğcck” dir. bilatcı dir ki: “anacım ğcck olur mu? ğoca ğoca ğız şunnar!” “b! el gader ercik! nesi var ki şunnn? “niyse, bilatcıyanan bir nızah dutuşullar bu arada bir 15 tanıyan veya bir adamcz bilatcıya ğz ider: “get canım ben sdn viriyim sen şu avradı ‘sav ordan” dir, arĥadakiler de bekliyollar a bilat alınıcaĥ... ğadım savallr... bu arada da farĥına varır fadimla o herifiş işret itdiniş: varır o herifiş yanına oturur: “sen kimidiş lum, b! nder de efendi biriymissiş... “oņa da y yaĥar...

st’ beşde eve varılır altıda herif gelicek oņa ne bişirilecek? hemen bi bulgur 20 pilavı ğonulur. memed efendi de bulgur pilavını sevmezimiş... işin t tarafı... ortuya bulgur gelinci memed_efendi soĥranır: “h! bn gine nirdiydişiz? “yoĥ canım biyirde dlidik memed_efendi” “niye bulgur?...” “yav işde her ğn yıyoĥ da bn de bi dşiklssuş diy yaptım...” “doşuz avrt aşamdder nşişiz var hamamda!... ne halt ittişiz tabi aşamdder turşular bilmemneler girdi... yidişiz işdişiz başa gelinci 25 aşamınan...” “canım işde bir dşiklik...” “dşiklişiş ğoz f ossn!, sdne bulgur pilavını ek de yt!” geline de seslenir: “ĝaĝ ğızım ĝaĥ bn ben saņa bişi” dimedim, ĝaĥ şurdan bir ğiki yımırta ĝır da benim ĝannım doysuş” dir.

Konuşmacı: Rifat Hızlısoy (54 yaşında)

Konu: Kadınların Ekonomiye Katkıları

benim çocuğlúmdan hatıllarım, meselá esgiden bizim gáđınlarımız şey dikerdi eķonomiye gátgısı olurdu insannarıñ, belkide yoħluğdandır meselá bir gısmı evde mes dikerdi gáđınarıñ, bir gısmı çerđ_aylılardı. bu iláş sanayinde gullanıyollar, bir gaysi çerđē gırılırdı, gábī bir tarafa, içi bir tarafa, gábī yaħallardı çerđē de ayıtladıħlarını

5 gótürüller ordan bi tenike şu_āder para viriliyo diyn çerde ayıtlallardı. bir gısmı evde çorab_örerdi. bu ördükleri çorab hem evdeki ahāliniñ çorabı olurdu, fazlasını da satallardı. bir gısmı gáđınlarımız evde yorgan d'ókelleridi. meselā dışardaki soħaħdaki yorgancı dükkán sahiplerine onnar siparişi alır, bōle eli marifetli gáđınnara, bu işi

10 bilennere getirillerdi, gáđınnar evde yorgan d'ökerdi. 'mes dikeridi gáđınnar, 'mes, tērzilik idellerdi. meselá bizim isbā bazarımız varıdı, hālā da var da, gayrı isbā bazarında tāze elbise satıyollar, esgi elbise yoħ, esgi yoşuħ elbiseleri, paçası yırtılmış, bilmem gól_āzı esgimiş elbiseleri yaħut da durumu i'y olannar elbisesini getirir, isbā bazarında satardı. efendim, onuda isbā bazarındaki duran terziler ya gendileri ildirir, diker ya da eli marifetli bilinen gáđınnara gónderilirdi. gáđınnar bu t'āmirat işini

15 yapallardı, o t'āmir ēdilen elbise satılırdı t'āmirat işini yapan gáđına da para virilirdi.. sōna iplik sarılırdı. şindiki'ybi çādaş mensucat fapriħaları yoħ, gáđınnar evde iplik sarallardı. efendim, onu arşınnarınan çıyrıħlarınan şideller, geleb hāline getiriller, o geleb hāline gelen ipler de ip satılan dükkánlarda satılır yada káput muput doħuyuan dükkánlarda yeñiden fapriħalara verilirdi. bōle üreticiydi. bunu yaparken gáđınlarımız

20 o çoħ zengin bir kúltüre sahipti. osmannı kúltürüne, çoħ gózel türküler oħullardı. meselá ben halı doħuyuan rāmetli biy_anamıñ bi halı ortā vardı. ferdiy_āla varıdı sesi de gózelidi "hadi gī, bi türkü çır" dillerdi, kadın biraz nazlanır mazlanır ama ö'le gózel türküler oħurdu ki bi gısmını gózümüñ öñünē_tirmiye çalışıyom āħ keşke o zaman şimdiki'ybi bant kayıt sisdemi ossuydu.. e şimdi notus yoķ ki kaleminden gáđınıñ

25 oħudūnu notuya aħdarıcaħ bir musikişinas da yoħ onnarınan mezara gitdi yāni. onuñ_uçun bizler şindi esgiynen yiñi guşah arasında kóprüyüz, bizim üzerimizden çoħ büyük medeniyetler gitdi baħ nī górdük: gaz çırasından çādaş teknolojiye kadar ni'ler

geşdi ğaz ırası, radyo, elektirik, tıransistör, uzay ve bilgisayar mülğüsayar baħıñ oħ kısa zamanda ömrüñ neler geşdi.

–uyum sağlamakta zor olmuştur.

5 –zor oldu, biz onuñ uun bu bilgileri aħdarmaħ isdiyoz. meselá soba ik
 geldĩnde aháli ğaçĩş ğaçış ğaçışmışlar soba yanıcaħ diy. esgiden isgemi bi var ya da
 mañgal var o, işde ğózel mañgallarımız var altında oca sahur sinisi ateş dışerse halı^y
 kilimi yaħmıyacaħ soba ıħmıř, soba da işde eñ zengin kimise, onnariñ evin ħlmıř
 bizim mállemizde bozğutlar varıdı. esgi bozğutlar mázası varıdı, camlı óřkúñ altında
 d’úven ónde evleri, bunnar oħ zeñgin adamlarıdı. ik onnariñ evin ħlmıř soba, rāmetli
 10 babam annadırdı, hep girdik baħdıħ dērdi. soba ğurulmuş, iine odun ğayılmış, şiyinen,
 amınan ya da kádinen yaħıb nası oluyo di^y baħacaħlar zār. faħat dutuşturma
 ařamasınē ldĩnde millet pelēm pelem dāl mışlar ki; patlarsa ğafamıza ğózümüze bi şey
 gelmesiñ diy...

Konuşmacı: Rifat Hızlısoy (54 yaşında)

Konu: Kayseri'deki Ermeni Olayları

kayseride ermeni māllesinde kayseri tābiriynen ğávur māllesi dillermişmiş, rāmetlik anam annadırdı, şu ām dirdi, -abisinden için- beni hep ğorĥudurdu ğavır_olan dirdi ğávır māllesiniñ oruya vardında hadī, beni orda ‘ĝor ĝaçardı, soĥāñ búķüşünde dayım ĝayrı saĥlanırmış, anam ortada ĝalırımış ğávur māllesinden ĝorĥallarıymış ĝıyāfetleri faĥlıymış bizim insanımızdan, müslümannardan faĥlıymış ĝorĥarıymış anam.

şinci rivayet var tabi bilinmez osmannınıñ soñ zamannānda irmeniler nirden emir aldılarısa, işde heyvirde başlamış ermeni hareketi ĝayseride de o zaman zātin ermeni çoēumuş gelir düzeyi de yūse^yimiş onnarıñ meselā tērzi ermeni, basdırmacı sucuĥcu ermeni, ayagĝabacı ermeni, efendime sölü^ym, daccı ermeni, sarraf ĝuyumcu ermeni hepisi ermeni paĥırcı ermeni. bizim müslümannamızda işde bācı, bāvant, bilmem ırĝat filanıymış onnar çoĥ zeñginimiş, bizim bu bebeler de, müslüman bebi^ynen ğávur bebesi soĥaĥda berāber oynallarıymış, nası olduysa d’óşmuşler, d’óşuncü ermeni bebesi dimiş ki: “az ĝaldı dimiş, hepiñizi dimiş, babamgil geberdiceĝ” dimiş, öbür bebe de dimiş ki: “ō benim babam seni geberdir” diyo, “hani bıdıĥ! bis_senden dā çoĥ d’ó_erik” gibi, o, gendi aralānda dartışırken; “nası geberdiceĝ benim babamıñ boyu seniñ babañdan dā büyük” diyinci, “bizim babalāmız cāminiñ altından çuĥur eşdiler, camiye hevāya uçurucāĥ, cuma ĝünü siziñ babalāñızda içinde ölücek” dimişler. hanı bebeden al haberi diller ya büyükler, anaları babaları yahut yaşı büyük irmeniler gendi aralānda ĝonuşurken bebeler de yog gibi dinniyollarımışımış. d’óş esnasında da āzından ĝaçırmışlar. şinci bu durumda bizim müslüman bebesi tabī bu arada depik toĥat bībīne girmişler. bizim dayaĥ yiyen bebe ālıyā ālıyā eve geliyo: “nı^v o?” “-ĝávur bebesi beni d’ódü” “-niye d’ódü? ĝávur bebesinden ĝorĥulur mu? babama dirim dimediññi?” “didim... “-ē, nı^v didi? “-didi ki, babaña diseñ n_ölucāĥ, bizim babalāmız caminin altından çuĥur eşdi” dehliz eşmişler...

-gerçek mi?

–duydumuz, bi belge mülgüye dayanan dēl, faḥat gulaḥdan gulā duydumuz...
cuma namazına giden babalāñızı cuma ğúnü cāmiyi patladıcahlar hepsi içinde
ölücekler ğörücēñiz didi diyo.

–‘bov! diyollar, bunnar o zaman hemen işi zapdiyeye yaḥut musdantiḥa
5 gidiyollar, haber viriyollar. o zaman bebeleriñ didī yiri bi tahkik ēdiyollar ki ‘dōru!
bunuñ üzerine ‘gicede bunnarda burda teşkilátlanyollar vuruyollar ermeniye. ermeniler
de bahāda ār, batmanda hafif ‘ni’ alabildilirse ğaşmışlar. bu arada ğaçıncı, tabī
bizimkiler talana başlamışlar emmimiñ hanımı varıdı allah rāmet_itsin, orda herkes bişi
ğaçırırken, kimi altın bulmuş ğaçırmış, kimi basdırma sucuḥ bulmuş ğaçırmış, kimi
10 aṣ_maḥanna ğaçırmış bizimkilerde bi ğoca kúp bekmez ğaçırmışlar aḥılsızlar o kúp
bekmez, kúpü boş varıdı benim çocuḥlūmda rāmetli biy_anam dirdi ki, “şu ómrü
kesilesice bir kúp bekmez benim bütūn sandıḥ çiyizimi yidi” dirdi. ürsuz geldi, o eve
geldikten sōna ğıtlıḥ mı oldu nīse tüm sandıḥ çiyizini satmış satmış bebeleri beslemiş...

şinci bunnar gelirken, ortada bir irmeni genci yatıyor, başında da hanı didik ya
15 ğıyafetlēnden belli olurumuş başında da bi ğaç irmeni ğadın ālıyollarımıñ:

serkiş, serkiş

bir tepsi mantıyı ‘yirdiñ,

doḥuz müslūmana ğarşıyıñ ‘dirdiñ

ilāne kókü martin yerine mi ğeşdi?

20 serkiş

diye ālıyollarımıñ. şinci bizim müslūmanımız işde elinde top yoḥ, tūfek yoḥ
mavzer yoḥ. onnarda var çünkü onnariñ gelir düzeyi yú^ksek. bizim müslūmanımız da o
ğarğaşalıḥda bi ilāne kókü elin_ēşmiş, ‘vuruncu herifiñ ğafıya herif ölmüş, ilāneyi de
orda başına bıraḥmış, gitmiş. ğadınnar oña ālaşıllarıñıñ bunu da baña bōle didi. tabi bir
25 ardebe olmuş ama kim haḥlı, kim haḥsız araşdırmaḥ lāzım burdan sürmüşler veya
ğorḥudan onnar gendi ğaşmış...

Konuşmacı: Rifat Hızlısoy (54 yaşında)

Konu: Kayseri’de Kadın Hamamı

esgiden evlerde banyo munyo bişî yo^udu evlêñ dış duvalları ğalınıdı. yatah odasınıñ duvarınıñ iş ğısmına bi oyuh yapılırdı, o zaman zaman yúklük olaraq da ğullanılırdı, zaman zaman banyo olarak da ğullanılırdı. yúklü olmuyan suyu dışarıya virme imkânı olmuyan evlerde de ilâniñ içine oturulur orda yıhanılırdı. bu da pek sâlihli
5 olmazdı. ğünümüzüñ ölçülerine ğöre düşünürsek kıyserimiziñ tarihi yapısı içinde kıúlliyeler vardı. şinci ğünümüzde çeşitli sebeplerle o özelliğini ğaybetti ama ğaybétmiyenner de vardı. bi çoğ hamamlar vardı mâllelerde semtlerde herkes gendisine yahın olan hamama ğederdi. yalnız öle hamama bir ğişi ik_îşi gitmezdi, ğalabalıh ğidilirdi. bütûn sülâleniñ şisine bi hafda óñceden haber virilirdi. eviñ ğúccüğ öluynan,
10 télêfon yoğ nirden haber virecek ya bir ğezmede ğavilleşilecek işde filanca ğünü hep berâber olağ da ğadı hamamın_idek, cebeci hamamın_idek, cafer bey hamamın_idek diy ya da eviñ ğúccüğ ölu, ğız bebeleri pek şî olmazdı soğā ğoy_vérilmezdi de eviñ şöle ğúccüğ on yaşından büyük ya da o yaşlarda öluyla haber savılırdı. işde eviñ yahınında kimler ğidécêse falanca ğún hepisiniñ rahatca ğedebilecê hamam hangisiyse misal ğadı
15 hamamına ğidilecek diy haber virilirdi herkes oña hazıllanırdı. yalnız o hamama uyum sâliyamiyannar da zaman içinde seçilir, haber virilmez o da i_kúş defa çârlımyınca dirdi ki: “hî demek beni seşdiler ci_eriñize ateş düssüñ bi dâ ğidersem şöle olu^ym, böle olu^ym” diy.

–niye seçerlerdi ki?..

20 –bağ orda uyum sâliyamazdı. ya orda böcceniñ içinden sabın ğaybolur maybolur orda ğumannalırdı: “–hî heralda bu aldı!” diy onu hemen seçelleridi, ya da öbür yan böcceniñ içinden bişî ğaybolursa o böcceniñ sâbı kim? ayş_ānım, fatm_ānım bu da bi ğaç hamam tekerrür iderse “aman bu bizi mars_ıder töbe biz bi dâ biz bu ayş_ānımı fatm_ānımı çârmıyağ” diller oña haber virmezlerdi, o da bi dâ ‘gelemezdi.

25 bu haber dâldıhdan sōna o hamam da o ğún bulunurdū. hamamda şimdiki_bi ğabinner filân yoğ! yıllerde sal olurdu salıñ üsdüne efendim^{bi} hasır serilirdi veya tağda

döşellerdi, millet oruya böccesini gördü. hamama ik ihdiyar giderdi, geşler işde geş gaħar veya bebesi var şebesini mekdebe savacak erini niyse çorbasını morbasını pişirecek onu yolcu édecek ondan sōna hamama gidicek o yüzden özellikle ihdiyallar ónden giderdi. hamama, hani diller ya: “-anam n_órüyōñ sıcaħ

5 yirden yir mi ğapdıñ? “diy, yir ğapma meselesi de şiy esgiden hamamlarda şimdik ĩbi musluħ musluħ olmaz, ğunna var, var da çişmeden şar şar şar şar musluħ ādet dēl o sıcaħ su aħar sōħ su aħar sıcaħ su aħar bāzan sōħ su çişme bi de esgi su şebekesi çādaş dēl kúplerden yapılmış kúnkler olurdu, onu da temizleme imkânı yoħ. soħaħlarda demirden terāzi dēnilen yıller olurdu ordan bu işde ğörevli su işinde çalışan ğişi ordan

10 talaş d’ókerdi torbasından. sırtı talaş dolu elinde ğocaman bir şiş demir onuñunan da suyun seviyesine inmesini sālardı. o talaş suyu süzerdi. o su da zaman zaman gerek çişmeleri gerekse hamama gelen soşuk su şiyini tıħardı. o yüzden hamamdaki natır elinde ğocaman şiş cibinde de çapıt, çapıtı çişmeden aħan suya ‘deper, onuñ içinde dutardı. natır kime müsāde éderse ğunnuya oturdurdu. ya da zeñgin ğadınñanı bilirdi,

15 zeñgin avratlāni bilirdi, ğunnuya onnarı oturdururdu. fiħara faħir fiħarā da, işde niriye bulduysa yoluñ ortasına bilmem niriye otururdu. ordan esgi hamam tasları olurdu. beş altı litre su alan ordan bi dene ‘doldurur suyu, onu getirir kimi yıħıyosa onu yıħardı bitincē bi dene dā doldururdu. o baħımdan hamama giden ğadınñarıñ natırınan çoħ ĩyi geçinmesi lāzım ya da bāřiř virmesi lāzım önce bizim ihdiyarımızı savardıħ ondan

20 giderdi sıcaħ ğözden yir ğapardı yaħut boş bir ğunna ğapallardı sabāñ irken sātinde, faħat o zaman āder de ihı kesilirdi saçı kesīñ. geşler ğaħıub oruya gelen āder çıħar, bi dene hevā alır, yanındaki arħadaşıñnan serinner. ğadınñıñ biri irkenden ğitmiş, baħımıř ki geşlerden tōbe bi dene gelen yoħ, ğiriyo, çıħıyo gelen yoħ, ğiriyo çıħıyo gelen yoħ, ğōbek daşında da ğendi yaşında ihdiyar bi hala var, varmişki çeñesi bōle ğıvışlıyıp

25 duruyo. varmiş dimiş ki: “sırdı, n_órüyōñ” dimiş. “n_órüyım ğaysi soruyom” dimiş. o da yandı ya hararetden dimiş ki: “kele ğız ğardaşım, ben de buñaldım, bi dene de baña virsen de sorsam” dimiş. o da ğaysiyi soran hala, āzından çıħatmiř, ğadınñ āzına virmiş. niyse ihdiyar halam bir ĩki dolandırmış, ğaysiyi yutmüş, az sonra ğaysiyi viren geliyor: “uřāħ!” diyor, “ne var?” diyor “ğaysimi getir” diyor “e, ben yurdum” diyor

“ci_eriñe ateş düşsün” diyor “ben onu yidi hamam getirdim yutmadım da saña r_öluyo
 bi_ġáhzedede yutduñ” demiş yani böyle uzun süre eşikliler oturur beklerimiş dā sōna geşler
 birer ikişer gelmiye başladında halamı hemen ik gelen kimise, onu yıġar, böccelēñ
 başına savarmış. yıġar yur onu gónderirleridi. o gelen yaşlı işi bitmiş halam serinner,
 5 hatt’á gelen ġadinnāñ ġucānda bebesi olan varısa, onu sāb_olur, hem de böcceleri
 sāb_olur, dā sōna birer ikişer birer ikişer pek ġej ġalmazlardı çünkü çoġ
 ġalabal_öldü_çün hemen yıġanıp yunup eve dönme imķánı yoġ, çoġ irken ġidécēñ,
 yıġanma faslı çoġ uzun sürer bi de geşler anşiyi yıġa, éltiyi yıġa, ġórümcüyü yıġa,
 ġaynanıyı yıġā, dib ġaynanıyı yıġa diyinciye ġader ġendi yıġanmasına zaman ġalmazdı
 10 uzun sürerdi. bu ġadinnar soyunma yirinde ġeñiş yir ġapar çünkü bu yıġanan ġadinnara
 da yir ġapılacaġ, ótekilēñ de böcceleri yanyana ġonulacaġ. gelen soyunur hamama
 girer, gelen soyunur hamama girer halam da beklerdi orda şinci hamama giren de tek
 ġunna var, ġunna da seçilmiş bāşışi çoġ viren bi ġadın oturuncu ġunnadan su almanıñ
 da imķánı yoġ eñ táz_ēlin kimise o hem ġaynanıya ġórükücek, hem de ādet hamam
 15 bitdikden sōna: “-amōv! filanıñ bi gelini var ki, cellad gibi bir yıġadı bir yudu... “diy
 dışarda annadıcaġlar o da geline puġan getiricek yine böyle zaman dallıġından içesiñe
 yıġanamama durumundan dolayı hemen yıġanıb çıġma imķánı olmadıñdan, ıclġ
 ilişigden yıġanır, biri hemen hıllanır çıġar, biri dolaşır yirine ġórümce yıġanır, işde
 ġórümceñiñ ġaynanası yıġanır dirken geliniñ viccī çıġar, yahut geşlerin viccī çıġar
 20 haşad olullar óteki iġdıyallar da veya orta yaşlılar da hamamdan sōna ónúcekler “kaç
 baş yunduñ ġī?” “tam altı baş yundum” ġocā o esginin o esgi, üsdünde esgi yazı yazdı
 hacışakir sabınnarı erir gider n_áder yunulursa... oña ġendimden bi öñnek viriyim;
 geşlīmde bir ġún evde yatıyom uyanıncı yasdımmın üsdüne bi dene not ilişdirmişler: “biz
 25 şere aġlı ēren olan bebelerini de ġótürüller, onnar şey olur, iġdıyarda yir ġapmışsa giden
 iġdıyar ortalıġ dā ġalabalıġlaşmadan olan bebesini yur, savar. ēr ortalıġ ġalabalıġlaşırsa
 hamama gelen diġer ġadinnar onu t’ázilleridi. “e anam, şu eşşeg_ġader bebiyi
 niy_ētirdiñiz?” “vōv! babasınımd_ētiriydiñiz!” diy. e bebe de artıġ ġarşı cinsi diġġatli

izliyecek yaşa gelmiştir onnar bilir onu o bi dā o bebe de utanır gitmez. şiyitmezler, o bebiy gótürmezler.

şinci gelenner yunullar yıhanıllar bu arada bā goñşuları da hamama gelmiş olur, ya esgi işde máll lesinden birileri orda işde ya orta yaşlı ya da ıhdıyallar gelin garallar:

5 –amōv kele gız gardaşım geliniñ nası?

–amān aldıh ya işde, ón tekellek niriy_derise arha tekellek de oruy_ıder diller, gaderiñ olucah goñşu, seniñ geliniñ nası?

–amōn benimkiniñ ómrü kesissiñ bu āşam olanı fitliyo, ci_eriñe ateş düssüñ olan döt döklek gelen olan sabāliyn gahıyo ki ‘cēresi ‘beş garış gardaşım işde şansım yōmuş, gaderiñ olucah.. bilmem ne diller orda fırsat bulullarsa gelin bile garallar orda

yahtut da bā yarennı virilir: “–amōn, siz bādan góşdüñüz, alemeti yahtıdı alemetiñ otunuñ altından tosbā çıhdı, amōv! bi acıdım, bi acıdım şimdi baña bi yúrek çarpıntısı oluyor, allah bilir ya tosbā yandı da ondan bilirim” diy gonusullar yani gadınnarıñ mevzūsu mu olmaz herkes bi yirden bişı bulur çıharıllar...

15 uzun zaman gonusa gonusa yıhana yıhana dirken sāt’ler geçer o hararetle hış kemik olullar fahtat gayserimiziñ gadınnarı oña da hazıllıhlı, gelirken ölen yimēnde yıceklerini de getiriller, umumiyetle pıratik şiler olur bunnar, işde patitis piyazı, turşu, yanallar o hararetden o turşudan depesinden pahtır aşırmalar olur o aşırmalarla turşu gelir o hemen depesinden turşu suyundan işdimiydi, gózleri lep diy açılır. tekrar hamama gider şinci o patitis piyazı, turşu, çaman, esgi fırın_ekmekleri onnar gelir, dā başga fortahtal, elma, mādelerini açıcak yıcekler gelir amma onu yimek belá! herkez hamama ölen yicēni gótürdü; góbek daşında yinir bu da, yinecek fahtat töbe natır yidirmez! ya ordan natıra işde gelenner iy bişı’se ondan virilir. natır onu yiyen_ader sesini çıhatmaz ya da bahtı ki öle gayda dēr bişı’ yoh, işde basit patitis çaman muman

20 onu natır n_ı’tsin? āzına yatmassa onnardan depilir ya da vız diy natırın cibine şıdeller bāşış viriller. belki de gendi aralānda gavilleşiller sen irişgig getir, öteki çökeleg getir, onnar işde tiltili çekişiy gibi, herkes patitis piyazı getirse dolu patitis piyazı olur. bazan bunu da paylaştırdıllardı. o bebiyle haber savılıyo ya hanı o bebe belki de “siz gelirken şunu getiricēmissiñiz” di’dir.

25

şinci yıhanılır, yunur yimek de yinir. ıdıyalların ğafasına da ğına yaħılır. beklenir sâf sâf halamın ğafasındaki ğına ğuruyucaħ da yıkanıcaħ. hac_âmet çekilirdi şimdi ğúnümüzde hacamat dēniyor. işde sırtı ciletinen cizilir orda kan aħmasına sebep olur. şu bizim çay bardā var ya çay bardānın içine kât' yaħallar şişe çekilir ya, şindi 5 ğupa çekme diyollar onuñ adına. bardāñ içine bi dene kâdi yaħallar, hemen o kesilen yeriñ üsdüne ğonur.

–bō!.. şiyin içindeki havā ğird_İçün şiyi emer, ğanı. buña hac_âmet çekilme dinirdi. işde başı ārıyannar, ğözü ārıyan “–yav başım ārıyo, ğözüm ārıyo” didinde, “kele ğız ğardaşım, bi dene hac_âmet çekissen billâhzede geçer, bizim eltimiñ ğaynanası da 10 bōlüymüş de hac_âmet çekinincik geşmiş!” di^yn t'ārif ideller de oña da halħ uyardı...

bi de ayrıca sülük vurulurdu. işde iñgiyi alırmış diy sülük...

–sırtı?

–yā! o sülük bi yapışdımı töbe biraħmaz ordaki ğanı emer eñ soñ çekeñ gelmez, çekeñ gelmez, cı_arı^y batırıldadı da ğafasına, canı acıyınca sülük serbes biraħırdı.

–yundu yıhanıldı, yalıñız bu arada hamam d'ôşleri olur, hamam tasları havāda 15 uşuşur, peşdembalıñ içine hamam tasını sarallar, hadı, çatır, çütür o şiler suyu aldıydıñ, úsdüme d'ôkdüydüñ ayāma basdıydıñ... şuña, heyyirde olur, öle kenarda durup car car su d'ôķünmek yoħ. niri^y bulursa orda oturur.

–hamamınız tenā mıydı? diy sorduħları zaman: “–amōv! cı_eriñe ateş düssüñ et 20 canı 'yidi, bir ğalabalıdı, bir ğalabalıdı... “dinir.

ğalabalıħ gidilişiniñ sebebi de, ilerde orda d'ôş ğavğa olursa, ahāli d'ôşü^ym mü d'ôşmü^ym mü diy orda n_āder ğalabalıħ insan varısa d'ôşücek ğişi önce onu ğarellerdi. ēr bunu başarabilecēse d'ôşür, yōsa ğözü kesmiyosa, ğalabalısa d'ôşmezlerdi. her hālúkārda d'ôş çıħdında da o peşdembala hamam tasını sarallar ki hamam tasları da öle 25 döt beş litre su alan ğoca ğoca hamam tasları ğafa ğöz yarılır, çoħ hādise çıħardı...

–erkekler de döğüşür mü böyle hamamda?

–yoħ, erkekler hamamı tenā olurdu, ğadınnar ğavilleşerek gidiliyo ya, iltiñ gidiyo, ğörümceñ gidiyo, ğörümceñ ğaynanası geliyo şimdiki_bi herkes tek tek

oturmuyo ki, ğaynanalı  ltili ğ r mceli bilmem neli oturuluyo. bi evden yidi sekiz ğişi geliridi, beş ev geliyosa, yidiyinen sekizinen beşi  ap!

 lti  ltiyinen hamamda b ccesi d' Ő r, tabi bi de rehabet var. ilti iltiyi s mez. gelin olmuş ğiz anası evine gitd inde ğaynanasından  oh  ltisini ğarardı.  nk  ilti 5 ğiŐanır, ilti taz_ liniŐ yidiŐi giydiŐi, taz_ line olan r beti h rmeti  ekemez ortalı ğarıŐdırırdı. bi de baŐaŐ ki haber duyulur ki, anş_anımiŐ ğızı ayırd_olmuş! niye? işde taz_ lin geldiŐinde bib l ni 'yimiŐler ondan s na da n_ rs ni ayırd_olmuş  sikliniŐ ik_ z  iki  iŐme, ğaynana bi dene  r dutdurur, "am v! ben  luma nası dayanıŐam, vay ben o bebelere nası dayanıŐam" diy bi  r dutdurur amma işde ge inilmez...

10 Şinci bu hamamlardaki ğavğa esginiŐ m ll  gastelerinde yazılır  arŐılarda ğonuşulurdu.  le i esiŐe d' ŐŐler olurdu...

Şindi esgiden hamamda ğadınnar peŐdemballa yıŐanıllardı. şimdi sanırım ğaŐmıŐdır o  det. esgiden mutlaŐa peşdembal olurdu. taz_ linner ya da geş ğızlarda gicel nen yıŐanıllardı esgiden. siz di'ceksiŐiz bu_ der ayrıntı' nirden biliyorsaŐuz? o 15 hanı bi d  babasını d_ tiriŐ aŐamasın _dar gitmiŐizdir, ondan... aşlı  re  re o bebeler ğ t r l rd .  ly n bebelere de şi' diller: "baş babaŐ depeden baŐıyo" diy. halbuki nirden baŐacaŐ amma biz bebeler oŐa inanırdıŐ.  r ğ z m ze sabın mabın ğidiyo  alarsaŐ, "v  babam baŐıyo" diy sesi keserdik  le aŐlımd_ ldı.

Şinci yıŐanan  ıŐar, yıŐanan  ıŐar orda b cceler yanyana, bu hamama ğidiş 20 geliŐlerde de ac_ ok b cc ' daŐıyabilecek  lan bebeleriniŐ sırtına i inde hamamtası olan b cce b lanırdı. niŐe  det  l yd . ő le  aprazlama  lan bebesiniŐ ğ s nden b lanırdı. hamama mesel  girerken para virilmez,  ıŐarken virilirdi. b y kler oş_ğuruş, ğ cc ğler beş_ğuruş... beş_ğuruş n_ der b y k parıysa, anam r metli -r met istedi- dirdi ki: "lan, hamamıŐ  n nde oynuyormuŐ gibi it de 'ğaş!'" dirdi. hamam parası beş_ğuruş 25 d mek bize bay  ğatğıymış...

hamamdan  ıŐannar yanyana d z l ller, yaş gicelik, peşdembal meŐdembalı da hamamtasınıŐ i ine depelleridi. şindiki'bi naylon muylon yoğ ki. bi de hamamda yinmiyib de getirilen ekmek irkeklere ve  lan bebel ne virilmezdi. mesel  biz evde ekm  biŐıye uzandıımızda: "  onu elleme, sen Şunu yi" dillerdi. " niye? "didimizde: "o

hamamdan geldi” dillerdi. herkes giyindikten sōna dillerdi ki: “baḥıñ bāḥ anam bōcceñizde ēsik fazla biṣīvar mı? di^y. bu arada ya gicelik ḡaybolur ya işlik ḡaybolur biṣīler ḡaybolurdu onda da işde ḡumannandı. kim aldı? kim itdi? gendi bōcceleriniñ yanında başḡa ḡadınnāñ bōccesi varısa seplice bi denesi orta yaşlı birisi: “-e anām, 5 baḡele, İtiyad_ēdiyom a, bi dene bōcceñe baḡsañ, yāniṣ biṣī ḡayboldu mu aceb? “diy. öbür ḡadın da hemen alınırđı: “-vō, anām nirden ḡaybolucaḡ? ben siziñinen berāber yunmadım” ni^y diyn depki gösterir ya, yine de bu sefer de ḡırḡız damḡası yimi^ym diy ó‘kelene ó‘kelene bōccü^y açar, “-bāḡ ṣu benim etēm, bāḡ ṣu benim ḡóynēm, bāḡ ṣu da benim havlum ṣu da bi ḡalıb artıḡ sabınım” diy ḡósderirdi onu.

10 “-hī sende yo_umuṣ kele ḡız ḡardaṣım, haḡḡıñı helāl_it” diy öteki de özülledi. ya da bazı ḡadınnar olurdu, yāniṣmıyan yandaki ḡısım aḡrabāniñ biriniñ giceliñi bilmem havlusunu alır gelir sōna bebiyden savallardı: “-ḡī siziñ işliñiz bize yāniṣ gelmiş” diy savallardı. ve dā sōna burunnarı ḡīb ḡırmızı pallıya pallıya çarṣınıñ ahālisi hamamdan gelen ḡadınnarı bilirdi. reñginden ıpıl ıpıl olur...

15 -bu ne kadar süreyle tekrarlanır?

-fazla sürmez, ē, ac_çoh tertipli düzenni bir a^yleyse ombeṣ ḡúnde bir tekrallandı, ya da bir ay... bir ayı geçende “-amōv! ḡafamız yandı” dillerdi. hamam vaḡdını bōle ifade ēdelleridi. “-uṣāḡ ḡafam yanıyo” diy “bi hamam_ırsek ṣuña baḡ bir ay oldu. “yoḡ ki başḡa yıḡanma imkānı. evde yúklük var yúklükde de nası yıḡansıñnar? 20 telleme imkānı yoḡ. ilāniñ içine otursalar orta batar, bi de ayrıca soba çenceresinde su ısıdılicaḡ da onu d’ókeceñ, yalanıyo gibi biṣi^y. çoh ācil bi bebe mübe çamıra düşer ya da óretmen “o niy súsūñ kir içinde dirse, ondan sōna bebe ālıyaraḡ gelir ya da óretmen bebeniñ anasına tembih ider; “anam bebeñizi niye yıḡamıyosunuz, boynu kir içinde” diy ilālem_ārṣı utandından ilāniñ içinde bebe sobaniñ ḡarṣısında yıḡanırdı. ya da soḡaḡ 25 ḡapısınıñ hayadı olmuyan evleriñ soḡaḡ ḡapıları olur ya, merdivenden inen, o merdivenden indinde ḡiñişlikde yıḡanıñ. çúñkü orda boru var soḡā ṣar ṣar ṣar su aḡıcaḡ, evlerde ḡanalizasyon yoḡ, biṣi yoḡ. bu da umumiyetle yaz aylarında olur, ḡış aylarında satlıcan olur diy orda yıḡanılmazdı.

bit çö_lurdu. ğāri adetdi esgiden ŧīderdi. halalarım bebeleri biy_anam ni^y ğúccüg bebeleri dizine yatırır, hem bebeniñ de öle hoşuna gider ki bebeniñ ğafası ğaşınır, çıt, çıt o dinnāniñ üsdü ğan olurdu. nā_der bit varısa hem ilho_hullarda bit māyenesi olurdu, o mubarek de ŧiyiñ o ğabıtdan iç ğómlē olurdu o ğabıtdan o yaħa yiriniñ o dikilmiş yiriniñ arasına girerdi nası girerse...

hamamda niŧe hazıllanır ider niŧe hamamdan herkes en kesdirme yērden giderdi. o çarşınıñ heriflēne belli olmasiñ diy ēr taz_ēlinise oña özellikle ilk hamamında kórúķ dutulurdu. sōna bir_jiki hamam sōna ğayri yürüyerek gider gelirdi. işde ādet, niŧe gelin alınmadan önce bir taltif idilir, sevdim ayları alan_āder bōv! anam ğózümüñ içi ğúlüm ondan sōna da d'ōŧ ğavğa nizah başlandı. ik hamamında da öle iltifat olur ādet, kórúķ dutulurdu.

ŧinci evlerine varılar, usūlen bulgur çorbası biŧirilirdi. sabāli^yn soba varısa sobaniñ üzerine ğurallar yoħ dışarda ocaħ tandır biŧi varsa oña bulgur çorbası ğonur, gelen_āder tıħır tıħır n_ōlucaħ bulgur çorbası olur.

herifler gelmeden hamamıñ etrafına sandallēler olur, üsdüne de iç çamaşıruları ğurudulur, ğaldırılırdı. herifler ğórmenden. ğúnah di^yn! daha sōna da çamaşırılar yine olan çocuhlāñ ve irkeklēñ olmadı zaman ğurudulurdu. esgi insannarımız özellikle iç çamaşırılarınıñ ērkekleriñ ğórmemesine dikkat ēdellerdi. meselā esgiden hayatlar olurdu, zāten kimse kimseniñ ğórmezdi iç çamaşırımı, ğúnah olur diy.

genel olarak ğadınlarıñ hamamı bu. gelelim gelin hamamına:

gelin hamamı ŧiye ğarşı olurdu, olan evi ēr paħlava yidircēse, ğız evi de sāl_ünü gelin hamamı yapardı. gelin hamamı da işde olan evine umanıñızı kúseniñizi çāriñ diy olan evine sabın ğónderilleridi. bu sabın hem davetiye yirinē_çer, hem de hamam parası yirinē_çerdi. sabını olan hamam parası ödemiŧ sayılırdı. zāten ğız evinden bir ğiŧi, olan evinden bir ğadın hamamcı ğadınıñ yanında sandıñ başında oturmuş olullardı. meselā hamamı tüm durmadıysa, yarım hamam durduysa o zaman hamama başğaları da gelir, ğarıŧılıħ olmasın diy, ŧu bizden ŧu bizden diy t'ārif idellerdi. sabınıñ da üsdünde etiket olur, "ŧu hamama buyurucāmissiñiz" diy yazılmış olurdu. gine ğúccüg yaŧdaki bebeler aracılıynan bu tür duyumlar yapılırdı. hamam davetiyesi sabını alan işde evdeki ğızını,

işde başğa kim varısa onu alır, o ğún hamama gidilirdi. hamamda tabī ğız evi ev sâbı oldū_çün o ğúnüñ bērinde ğazoz olurdu, ğazoz getirilirdi. ğasa ğasa. orda yıhanannara ğazoz ikrām idilirdi.

–büyük ikramdı herhalde?

5 –tabī ğazoz oñ ğuruş hamam paras_āder dērlī, ğaş ğişi içecek? soħaħda bile içemeñ hátt_á bi dene ğazozu aşdıñıñ da yarısını sen içeñ, yarısını sen içeñ, yarısını da bebiye viriñ, öle paylaşılarah içilirdi. ben bi defa ğazoz işmissim diy dayah yidim yāl cibimdeki parıynan ğırmissim de ğazoz işmissim diyn... o ğúnüñ bērinde mevsim nīse oñ_óre mi^yva olurdu yazısa yaz mi^yvası, ğışısa ğış mi^yvası gine dāvet idilen ğadınnara ikrām idilirdi.

10 irkek tarafı da bunuñ altında qalmaz, muħabil ağıllamalarda bulunurdu. o da işde ğız tarafı şunu getirdi, olan tarafı şunu getirdi diy, duyurulurdu. meselá ğız tarafı ğazoz vėrdi arħasından kete müte bişiy_olan tarafı da başğa bişiy_virir, onu da duyururdu: “–anām bu da olan tarafınıñ e mi? “diyn.

15 –hī demekki olan tarafı da bayā bilgiliymiş, şunu şunu da onnāñ tarafı ikrām itdi diy bu gezmelerde ‘ğúnnerce annadıñırdı.

–bayā masraflıymış bu hamam işi...

20 –tabī, bayā masraf idiyōlar hem hamamı kirala, hem sabını sav, hem ahāliye orda meşrubat ikram et az bir mesele deĝil. hamamda tabī özellikle ğız tarafı olan tarafını ev sâbı oldū_çün ağılladıĝı için yıħama faslı da öle olurdu, tabī burda her hal_úkárdá normal hamamda da, ğız hamamında da, ğırh_ hamamında da hep ‘geşler yoluh_yoluh_yorulullardı. hep bütün ihdiyallar şerbeti, şerbet_ēşmiş gibi oturullar, ‘hadī efendim geşler sabınnallar, keseleller lifleller yıħanır_çıħar, hıllanır gelir, bi dā oturur. e; mubārek işde n_ölur, eliñ ayāñ ğırılı mı, al eliñe hamam tasını bi dene de sen yıħan,

25 yolh! öle beklenir, geşlerin anası ālardı...

bu yıħanma faslı içerde bitdikden sōna bu arada ğonu ğoñşu da olan tarafı da gelin ğızı süzellerdi, “–hī maşallah cellat gibi.. “bu arada saçına bahılır, ölçülerine bahılır “hī efendim topuħları zollu” diller, ya da “vō! ci_eriñe ateş düşsüñ bunu mu bulmuş kıldır incik şuñā bah” diller, ēr zayıf ise bēnmezler, faħat onu şıye

hisseddirmezler gendi aralānda ğonuşullar, ōlan tarafına hisseddirmezler. “-vov! vah yavīrīm, arıyıtımış” diller yahut gendi ğızını almasını bekleyen hısım aħrabā var da efendim ğızı alınmamışsa: “vov! ğózũñüz kórossuñ, ömrũñüz kesissiñ şunu mu bulmuşlar hī, çıra dibine ğarannıñ ğoñşu! baħ bizim ğızı şī ğórfmediler de şunuñ ömrü

5 kesilesice, şuña baħ va_uv şu ni^y ğī!.. incikleri... “-incik de şı^y, ayaħ bilekleri-

-o burada da mı önemliymiş?..

-tabī! ayaħ bilekleri zayıf ise, baldır bacaħ ğúzel de^{il} ise onu hemen yerellerdi. yāni genellikle ōlan tarafından misāfir gelib de ac_çoh “ah benim ğızımı assıydı” diy içinden geçirib de onu dışına vuramıyannar mutlaħa ğıza özür bulullardı.

10 hele hele hamamda bunu dā da incelellerdı. hiş fizikī durumuna özür bulamasalar bile “vav! ğózü şu, kaşı şu, kaşı bībīne bitişik, ğulā bilmem nī”, mutlaħā bişī bulullardı.

yıħanma faslı bitdikden sōna gelin ğızımız, namzet de yıħandıħdan sōna onu da ğayrı anası yıħardı, gendi anası yahut da ābisiniñ hanımı yiñgesi müñgesi yıħardı, ğıyamazlardı çünkü ğızın vıccī çıħdı..

15 -gelin herkesi yıkadı yani?

-tabī gelin namzedi herkesi yıħadı, ōlan tarafından āferim alıcām diy r_órsün saçı kesik, yıħamassa “vō ci_erine ateş düşsüñ bō bir baş bile yıħamadı, ömrü kesilesice o nası yınnaşılıħ gelin, hoplatdı, zıplatdı bi dene gelib de bir baş sabınnamadı beni” diy söz ideller. onu da bildikleri için, dā ōñceden ğıza tembih idildī için kız ölüyor ossa ōlan

20 evine eñ_azından birer sefer sabınnardı.

bu sabınnama işleri birdi, ahāli birer ikişer yıħandıħdan..

-otuz kırk kişi olur besbelli?

-tabī tabī çoh gelir ahāli, tabīhepsi gelin ğız namzedine de biraħılmaz, ğız tarafınıñ gelinneri de o işle meşgul olullardı. “yoħ ben yıħı^ym” diy varıllar: “yoħ anam sağol, yıħama” “yō ill ā yıħı^ycām, yıħamı^ycām.. “o da “illā ben yıħı^ym” dir, “yōħ saña ğıyamam anam, eliñe sālıħ” diller, gine de ğafalānı uzadıllar āderdi. yıħamasa da söz ider tabī, çitçitiye ğor, dabaħ dabaħ dādıllardı. heyyire soħaħ soħaħ, o dinneklede heyyirde annadıllardı. e zāten diller ya bir hamamda, kimseye bir şe^y dēmem. “yōħ

25

bu yıhanma işleri aşşā yoḥarı tamamlandıḥdan sōna hamamın giriş tarafında
5 büyük bir şadırvan olurdu. esginiñ meselâ bu ğadı hamamınıñ şu andaki erkek tarafında
var. ortasından fiskiyeler, sular fişgırır sōna esgi ğadın hamamıydı orası sōradan tabī
irkeklere ğaldı. bu şadırvaniñ edirâfında t'úrküler çārılır, şepikleri çalınır, efendime
sōlü'm geş ğızlar gelini de aralāna alarah t'úrkü çırarah 'oynullardı. şimdiki meselâ def,
10 dümbek bilmem- enstürüman ğótürme şansı yoḥ esgiden āzdan tür kıú sōleller ēr şī
olursa, ğúccüg çölmek, d'úmbek yani darbuḥa ğaysericesi d'úmbek, d'úmbēnen
ritiminen o işde ğızlar yaḥut sesi ğúzel olannar t'úrkü sōlerler şepik çalarah,

–çalgıcılar erkek mi?

–yōḥ! avrat hamamında erkēñ nī_şi var? çalgıcı gitmēz, o çoḥ istisnâdır yāni,
ossa bile ğadinnardan olurdu da ben onu hatıllamıyorum. ama bu şadırvan dolanırken
15 müzük işini desdi dümbek bālara ni'y giderken alınırdı ğúccü_ken o d'úmbē biri çalar, o
geşlerde sesi ğúzel olannar şepik çalarah şadırvanı dolanırdı hē.. oynallardı. bunuñ
dışında bu şadırvan dolanma işi olurken kıaynana ya da ōlan eviniñ yaḥınnarı, kıaynana
bi kere kesin de, geliniñ başına bozuḥ para serperdi. hadī bozuḥ parıy ğapıścām diy,
ğoca ğoca ğadinnar bile yıllere serilillerdi. o anda refleks olarah para ğapacām diy
20 yıllere yatanıñ ne üs ğalır, ne baş ğalır, o tertemiz yıḥanan ğicelikler bile haşād olur.
parıy ğapdıḥdan sōna, parıy az ğapdıysa “ū ci_erine ateş düşsüñ, niye ğapdım aceb?
şuña baḥ ğicelīm ne hāle geldi” diy onu ōñce farḥidemez, parıy āz ğapdıysa soḥranır
gend_ēndine pişmān_olur ne üs ğalır, ne baş ğalır üsd_üsde alt_alta bu ara d'óş çıḥar,
kıoluma basdıñ, ayāma basdıñ...

Konuşmacı: Rifat Hızlısoy (54 yaşında)

Konu: Kayseri’de Evlenme ile İlgili Törenler

bizdeki d’ún olayı başga vilâyetlerdeki’bi tek tip işde, bazār_tesi d’ún başlar, ardında davul çalınır, atınan gelin getirilir biter. meselâ başga vilâyetlerde tek tip d’ún, öle dēl bizde; mevsimlere göre, mekânnara göre esgiden d’ún ner dēşirdi. meselâ gışın d’ún ner başga, yazın d’ún ner ve mekânnarı başga olurdu.

- 5 şinci geçen gún zâten bir bölümünü annardım işde o sekiye yatah serilmiş de, accıh dā eşşeg eşşeg yârennī virseñiz dērmış diy başladı. şinci efendim bizde esgiden olan everirken, ya anası munası hasda olursa “amān ölmeden ölumuñ mürüvvetini gófü’ym” diy çocuğlar erken evlendirilirdi. birincisi oydu, ikincisi de olan asgerden gelirdi, anıyan baba bir gaygı düşerdi, gayrı olan geldi, babasınıñ yanında zenâte de
- 10 başladı, ē birilēni bulah da baş_göz_idek dinilirdi, hat t’á olan asgerden gelmeden birileri taslanır, gezmeye müzmeye gidildinde orda hizmet góren gızlar ya da oyuna galdırdıhlarındaki gızlara bahılır “hī şu gız içesiñeymiş, ah şunu olana assah” diy belilli namzetler tesbit idilirdi. çevreye çahdırmadan yahın ahrabā ya da ev halhı tarafından ac_çoh, bir de “kazanımızda kaynayan biri ossuñ” şeyi de diggate alırmıdı. hanı deñgi
- 15 deñgine dinir ya, o! şinci ēr anası hasdıysa aman işde ölumu bir_an evvel everi’ym dimişse, olanıñ ac_çoh olanıñ boyu bü’yüb de sahalları telleme durumuna geldinde olan alel_acele hemen çevrede bulunan hısım ahrabānıñ bir gızı ya da efendim gonu goñşudan birinin gızı alınır, evlendirilirdi. yoh asgerden gelen birine ēr düşünülüyor ise, ya birileri o gelen_âder tesbit edilir, ya da d’úñür gezilirdi. d’úñür dā ziyade emmi garısı,
- 20 efendime sölü’ym hala bizde tiziye hala dēnir biliyosuñuz, babanıñ gızgardaşına deşil tiziye hala dinir. ya efendim olanıñ anasınıñ gızgardaşı halası ya da dayısınıñ avradı ya da gelin olmuş bir gızgardaşı varısa onuñunan d’úñür gezilirdi. evlenmemiş geş gızla d’úñür gezme bizde âdet değıldi. sabālī’n halalarıñ d’úñür gezmiye ıhdıhlarında efendim sohağ sohağ gezeller, “anām burada bir gız var mı? “diy gapıda ik rasgeldiklerine ya
- 25 çışmede su doldurannara sorallardı ya da búküşüñ başında rasgeldikleri bir gadına: “anam burada bir gız var mı? “diy sorallardı. o gadın da işde, t’aríf_ider, işde şu dip sohağda, işde bir içesiñe bi gız var, şu búküşü döndüññü garşıña bi çışme çıhar,

çişmeden sōna cāmi var, cāminiñ yanındaki boyalı ev diy öle o zamanki annarabileceği tarzda onu şiy ider, t'ârif idellerdi o zamanki insannar. yalnız o t'ârif idilen yere giderken ğadinnar pür dikkat vardırları eviñ ğapınıñ óñüne baħallardı. ěr soħaħ ğapınıñ óñü hakigaten temiz ise, “-hī bunnar tertibli düzenni” dillerdi. aħsi halde hic içeri girmeden savışır gidellerdi ğadinnar oruya, soħaħ ğapısına diggat idellerdi.. ac_çoh gelinnik çağa gelmiş ğızlar da bu ādetimizi bildiklerinden sabāli'n ğaħar ğaħmaz soħaħ ğapısınıñ óñünü süpürüllerdi. yol, yoldaki dış zaten evler bizim şindiki apartumannardaki gibi olmazdı. ğoca havlu hayat olur, evler oturulacak evler, odalar içerde olurdu. mutlaħa soħaħ ğapınıñ óñü geř ğız tarafından süpütürülür yahut āyar bi ğızısa bunuñ anası ěrkenden süpürür, ğonu ğoñşu ğız süpürdü zann iderdi.

şindi diyelim ğadinnar ğirdi, soħaħ ğapıya baħdılar ki hī, temiz, içeri ğirdilēr, “uřaħ misāfir alır mısıñız? “önce soħaħ ğapı řaħ řaħ řaħ vurullar, içerde “kim_ō? “diy. içerden dib taraftan ses gelir, “e açiñ anam açiñ, misāfir alır mısıñız? “diy sesleniller bu yadırgı bir ses ac_çoh ev sābı bilirdi bunu d'ūñür oldūnu da annardı ğız hemen içeri oduya saħlanırdı ya da alel_acele üsdünü dēşirdi. yani gelinnig ğızıñ şey olurdu hazır d'ūñür bekleme aşamasında old_üçün mutlaħā ğişilig elbisesini hazırda olurdu ki, hemen onu çarçabuk giyecek. şindi ğapıyı açar, ğız anası, ğız anası da ğızı ğadar hazıllıħlı, ğılıg_ğıyāfet içerisinde olurdu ki, e anasına baħ ğızını al diye, e anası pasaħlı bişise, ondan da vaz geçellerdi d'ūñüller.

şindi içeri “buyrun a buyrun” dedi yabancı ğadinnarı d'ūñür oldūnu bilir, eviñ misāfir odasına, misāfir ğabul ědebileceği evin tertibli düzenni alırdı d'ūñüllerini, hanı bu ğızıñ anası.

şurdan burdan işde, şurdan burdan tam bībillēni tam tanımayan ĩsannar çeñe bulacaħlar, işde bāñız nirdēydi, işde esgi mālleñiz niriydi, uřaħ, kimlerdenidiñiz, uřaħ, seni biyirden ğözüm ısıyor gibi laflar bulullar ki, o gendini tanıtsın diy, “vallā bilemiyom ki nirden tanıdıñızı, bāñız nirdēydi? “diy sorallar “bāmız işde inecigde hī orda işde dama çıħanıñ hatic_āla var, onnara bāñız yaħın mı? “diye işde sorar, yoħ o dēl de çişme başında bilmem kimlere yaħınıħ biz diy ğadın t'ârif ider. bu d'ünür gelennerne ğızıñ anası arasında bir yımışamıya sebep olurdu. bu ğonuşmalar işde “esgi mālleñiz niriydi” dirken, “hacıveleden bilmem” “hā kimlerdenidiñiz orda işde babam mes

dikerdi yahut kórügcüydü” ya da bilmem o zamanki kayseriniñ geçelli meslekleri niyse onlardan biri olurdu babası “vallā bilmem ki amma bizimki belki bilir, bizimki de o gadınıñ göcası direg gocamız diy hit’ab itmek ayıbdı. bizimki, babası, gardaşını işde öluñuz gibi tābillēnen annadırdı.

5 meselâ diyelim ki göcasını çāricağ gadın, işde bişī evden çıharken unurdu, āşam şunu da getir diycek, göcasınıñ adı āmed_jise āmed_efendi, āmed_bē, amēd! diye arhasından seslenemezdi, ‘ayıbdı. ya? ölunuñ ismiyenen hitāb_jiderdi, ölunuñ ismi işde hac_āmed_jise, mūkremiñ_jise, mūkremiñ! diy bārdında eviñ herifi gendiniñ çārdını bilir, ādet dēlidi gendi ismi gınanır: –vōv! ci_eriñe ateş düssüñ, şu_ā bağ gī eliñ_ölu 10 çārır gibi çāriyo şu nası saygısız gelin allah_jitmiye, ya da gadın diy gonu goñşu tarafından tenkīd_jidilirdi.

–e anam hanım gızımız bi su getirsiñ de içek diy su isdellerdi. o cam sülāhiler bardağlar zāten hazır sandıhaniñ üsdünde duruyo olurdu. ya da eviñ içindeki sıfamañ şerbetlīnde, esgiden pağır maşrafiynan su içilirdi, bu cam bardağ sıf işde çoğ_nādide 15 misafir için bil lóf diniliyo o d’ūñüre mūñüre onuyunan su vērilir. o bardağ da ‘nası temizlenir ki, öle pırl pırl idilir ki ēr bardağ killiyse o da puan gayberdirirdi.

hanım gızı annesi çārır, gız zāten gapıyı diyniyo, haber bekliyo o yavaş bi sesinen de çārsa gız hemen hazır, bardānan suyu alır, taze elbiseleri giyinmiş, üsdünde gırdā gırıda gız gelir. anası da dā öñceden haber virir: “aman gızım fazla gırtma 20 il_ālem_ārşı diy, şöle yine de o gendine çeki düzen vire vire gelirdi gız. gız suyu virir, kime virdiyse o suyu yavāş yavaş içerken ot’eki yanındaki gadın topuğdan yoharıya dōru inceler, süzer saçına başına endāmına efendime sölü’m dā sōna “berhudār ol gızım sağol” dir bardā gıza virir, bu sefer de yanındaki isder suyu, gız gider bi dā getirir suyu bu sefer de yanındaki bağar bu_ara anası tesādüfen anası oduyu terkider bu ik_jişi odada 25 yalıñız galırsa hemen gapınıñ arhasına ya da sediriñ altına bağar, bunnar pasahlı mı tertibli mi diy..

–bi de yumak mı yuvallallarmış?..

–bağ o yumā şiy dī, sediriñ altına yuvallallar ki o yumah sediriñ altına gidicek, o sediriñ örtüsünü açıcağ altında gab gacağ yimē, d’āñni, erinceg avratlar olur, esgiden

şurda d'ânîni, ğarmeri 'yir, ta içeriye toĥanıya ğótürüb ğoyacaĥ yirde, sediriñ altına sürellerdi, erinceklıklēnden, toza da ğapınıñ arĥasına da baĥallar, erincekler ateş kúrēnen almazlar çöpü, süpürür süpürür ğapınıñ arĥasına yiter ğurtulurdu. pasaĥlılıĥ..

bu arada ğız gider, ikinci bardaĥ suyu da ó'eki de işdikden sōna, ēr memnun

5 ğaldılarsa "ácıcıĥ dā ğızım getirebiliñni yavrum? "di'y tam biraz dā incelemeg üzere isdeller ve evi terkideller dā sōna efendim bēnmedilerse: "-ī bunnāñ dadı yoĥ canım, e ğēt! hayat havlu o niy canım abōv!tōbe tōbe tōbe.. o sediriñ altı niy ōle? perdeler sarĥıĥ, efendim, şiyler şebit mindelleri yoşūĥ" diy eleştirirler bi dā da tōbe oruya varmazlardı. ēr ac_çok sevdilerse onuñunan ğalmazlar, dā sōnaki bir soĥā gidellerdi.

10 suyu içe içe bi hāl olullar, apdez_āniye gitme ihtiyaçları doĥar, bi sonraki girdikleri eve de şī dēller, "anam, bi dene sıĥışdıĥ, şu ayaĥ yoluñuz nire? "diy sorallar orda da tuvalet temizlīni, o apdez ihtiyaçlarını giderdikleri gibi o arada da tuvaletdeki temizlik, tertip, nizam oña baĥallar. şinci bu bōle ğúñnerce sürer hard'á başĥa başĥa ğız anası berāber gidēcē ikinci ve üçüncü ğadınları zaman zaman dēşdirir çoĥ ğúvendikleri biri varısa

15 sevdikleri ac_çoĥ ğózünüñ durduĥları biri varısa acabā biz heyecānıñan yāniş mı ğórdük aldandıĥ mı diy başĥa ğadınları da ğótürüller. o ğadınlarıñ da tenkitlēni alıllardı. ēr 'bütün giden insannar bū şiyden bulduĥları ğızlardan birinde mutābaĥat sāladıysa o zaman işe ciddī sarılıllardı. zāten ğız_anası da tākib_iderdi aynı adamlarıñ üç kere dōt kere beş kere gelişlerinden: -hī alımkār, almıya niyetli diy düşünür, ha rd'á

20 āşam herifi'ynen ğızınan bōle şīler ğonuşulmazdı da herifinen ğonuşulurdu: "herif, işde d'ūñüller ikide bir gidip gelip duruyollar, bilmem işde kimlerdenise..."

bu gidip gelip durumlar arttıĥdan sōna almıya ōlan tarafı niyetliyse gendi soy ve sülālesine annadıllardı: "-anam, işde allah yazdıysa allāñ emri pe'ğamberiñ ğavliynen ğızınızı almıya niyetliyik, bizim laĥabımıza şunnar diller", şinci esgiden laĥablar vardı,

25 soyad kıranunu çıđdıĥdan sōna da hālen ben şindi kıyseriniñ yillisi olub da gelen ōrencilerime sorarım "nirelisiñ?" "ğayseriniñ yillisiyim" "laĥabınız niy?" "-laĥabımız yoĥ" diyōsa ĩĥ o yillisi dēl ya da laĥabını sōlerse "hī, filān sülālede işde āmed beyi tanıñni? "-o işde emmim" dir.

-bu d'ünür gezmede teyze kızı, hala kızı öncelikli deĝil mi?

–şinci onnar óñce düşünülür, sebebine gelinci: –amān gendi yāmızda gavrılır, gendi soyumuz sülálemiz diy düşünülür tabī e atgısını bilirik çézigisini bilirik diller. işde bāzen de ğız tarafı olan çirkin_ise gósterişsizise ğız da dā apalaḥlı dā gósterişli, endamlı bir ğızısa ğız tarafı pek vèrimkár olmaz oña, “–vō anām, ‘olur mu? o onuñ 5 ğardaşı” diller, işi kesdiriller. yoḥ, virecek olullarsa çoḥ yaḥın ilişgi içinde bulunullar efendime sölü’y m āşam yimēne gideller, şindi yaḥın aḥrabādan biri’yse, olan yaḥışıḥlıysa, efendime sölü’y m zenāat sābı bir çocū_sa -á şu işde içinden á şunnar isdese de ğızımız virsek diy zāten hısım aḥrabādan biri düşünür_ise çoḥ çoḥ olan tarafıyan yaḥın ilişgiye girer. hemen birdenbire pat diy şiy_itmez yavaş yavaş yimē gideller, 10 çarşıda alış virişe gidécēse o olanıñ anasını gótürür, efendim aḥlı èrmiyormuş da o olanıñ anası dā_j’ işbilir aḥıllıymuş gibi gendi çoḥ iyi bildī halde bāzi şīleri oña danışır: “–ġī, sen dā iy biliñ, hadi çarşıya gidek” dir ya da efendim bā bacçıye biyyire gezmiye gidilicēse: “–içime siñmiyo bilmemne apba berāber gidek” ve o da bilinir ki: “–hī bunnar, niyeti var” dinir, isdenir. faḥat, bōle bi durum yōsa olan pek gósderişli dē_jise: 15 “–vō anam!, olu’rmu alını’rmı i_l_álem_ārşı, olana didim de töbe ‘zinhar diyor, o benim ğardaşım, o nası ‘söz? “diy kesdirillerdi.

ya da ğız çirkin_ise, gine bunnar da aynı taḥdī gullanır: “–vō o nası söz? o onuñ ğardaşı alını’rmı? virilir mi? “dir. hard’á çevredeki ğız_anası ya da olan_anası tarafından eñ yaḥın hısım aḥrabā tarafından duyuruldunda açığ_ġapı biraḥıldında da olan ya da ğız 20 anası işde: “–yoḥ olmaz, o bizim işde, hısım aḥrabāmız ğardaşımız, ğızımız” ‘dir, almazlar. o zaman ēr ğız tarafıysa gendi arasında soḥranır: “–ómrü kesilesiceler, vāv! onnar da gendini bēnmiş, n_ōlucaḥ, çıra dibine ğarannıḥ” diller, yāni eñ yaḥındaki dērleri górmüyor diye çıra dibine ğarannıḥ tābirini gullanır... olan tarafı içinde, ğız tarafı için de diyelim hısım aḥrabāyla bu iş olmadı, ğadınnar gideller geliller eñ soñ 25 adres biraḥıllar. adres biraḥmadan da istişāre yapılır efendim, ğız eviniñ durumu órenildi ya, olan anası herife dir ki: herīf! filán yirde filanıñ filanıñ ğızı varımış, ğız yīn ‘zollu, efendime sölü’y m onu assaḥ dir bir baḥsañız diller, bu ara olan babası olanıñ yitişmiş ğardaşı, ‘emmisi, ‘dayısı kimler o işi araşdırmıya müsáid_ise onnara annadılır

durum, onnar ğız tarafına hissedirmimiye alışarah ğız tarafına yahın gendi eş dost ve arħadařları aracışı'la sorallar:

5 “-ā, o yimenici hamdā var a; ē, onuñ ğızı varımış, bizimkiler bēnmiř de, yalıñız bunnāñ soyu sūlālesi bize uygun mu? ne diyoñ? “diller, ēr o_uygunusa o sorduħları adam:

“-ōv, ā omuzuña aliñ biraħıñ, iřde onnar řōle soyaħ, bōle yiēit, efendim ekmē yinir, misāfiri āllanır” diye ōvelleridi. ēr olumsuzusa, bizde āderdir, ōtūlemezler, ğaramazlar:

10 “-vallā arħadařım biz onnarınan yīn varıb gelmezik, bilmem bir bařgasına soruñ” diyin atladılar. bundan da soruyu soran ğiřiler oranıñ olumsuz oldūnu annar. yani direk size yaramaz dinmez, ‘ğúnah di’ñ dūřunūlūr.

şindi bu araşdırmalar olumsuzusa o iř biraħılır, başğa yire baħılır, yoħ olumluysa bir ğişiyle alınmaz, ūř dōt ğişiden bu iřin teyidi sağlanır, o ayilenin soyaħ oldūna dağır. ōlan tarafı burada olumlu sonu aldıħdan sōna, ğız tarafına başğıya 15 başlallar. bizim adımız řu, adresimiz řu, lāħabımız řu, efendim bāları baceleri varısa adınnar ekonomik durumlarını annadılar, hacığılışda bi dene evimiz var, efendime sōlū’y, andır māllesinde bi dene dā evimiz var, onu da kirāya veriyoh, inecigde bāmız var, ğannı_oyuħda bilmemni’yimiz var diy ekonomik durumlanı annadılar. esgiden mese 20 lā ğıza ayrı ev ařma ādeti olmadı_ün, ğıza ayrı ev aıcak mevzūsu ğonuşulmazdı, usūldū ğız ğaynananıñ, ğaynatanıñ yanında başğa gelin varısa, o ayrılırdı. ya mutlaħa ev uygun dēl_idi ya da o ğayrı beklerdi ki řu ğúccūğ_ğaynım evlense de ben ayırd_ossam ğurtulsam di’y o ipinen ekerdi. o ğúccūğ_ğaynım evlenmesine herşeyden evvel evdeki gelin abalardı. o yiñge ğurtulucaħ zaman zaman da herife zaman zaman dērdi: “amōv! anañ řunu irdi, anañ bunu irdi ğaynım řunu irdi, ğōrūmcem bunu irdi bařımıñ_etini 25 yidiler!” diy āřam n_āpsın řiķāyet_idicek ōlan da dirdi ki: dur bāħ, řu ōlan evlense de biz şurdan ayırd_ossaħ dirdi. o āderdi, aħsi halde mūmķūñ dēl bir geliniñ ayırd_olub ayrı bir ev ařma şansı yōdu.

-demek ki en kúuk ocuk yandı...

–eñ gúccüg yandı tabī, ben bile öl oldum. yani zemānıma göre çadaş bir gişi olmama rāmen mecbur anamınan babamınan yīmi kúsür yıl oturmağ zorunda galdım...

şinci mutābahat sālandī, gız tarafı olan tarafı bēndī,... hā,... şinci haber birağılır, adres birağılır kesin işde, bu sefer de gız tarafı inceleme faslına bağallar, gızıñ en
5 yaħınına emmisi dayısına haber gideller, diller ki: “işde, ā, bizim gıza işde falan ölu
fílānnardan d’úñür ‘geliyollar, devamlı gidip gelip ‘tirkiyolar -bu tābir gullanılır- biz
nı’tsek bilmiyom ki gadınnardan başımızı alamıyoğ, gapıdan gōsañız peceden girerik,
peceden gōsañız gapıdan girerik dī ısrār ediyollar. e, bi dene baħın bāğ uygunusa ne
10 diyek fillān” diller. emmi, dayı çoğ yaħın aħrabālar uzağ aħrabālara pek böle şiler
dinmez, kan yaħınlı olannar böle şilere sāp çıhallar, onnar da gendi im
kánnarıyl aħrabā eş dos mārifetiyle arallar bunnar olanıñ ayilesini inceledikleri gibi
soylu mudur, soyağ mıdır diy bir de olanıñ işgisi gumarı efendim, meyhānesi vesair
kótü alışgannıhları var mı yoğ mu onu da araşdırıllar

şimdi olanıñ kótü alışgannıhları olmadı tesbīt idilir, olanıñ kótü alışgannıhları
15 yoğ ise, olanıñ ayilesi de soyağ biri^yse virimkár olunūr, gızıñ a^yilesi: “ne diyoñ? virek
mi? virek, olan tevātirimiş, asgellik bitmiş, efendim altın bilezī golunda, yāni bu ilerde
gızı şüddider mi? idemez mi? “–şüddirmek geçindirmek mañásındadır- şinci herşeyine
bağdılar ki ö! tevātir bi a^yile, bize uygun -gız tarafı- gelen gadınnar söz birağıllarıdı
işde, biz çarşamb_ún gelicēk, işde o zaman_āder bizi arıyñ, darıyñ o gúnü geliller,
20 esgiden söz birağmağdı, şinci gart birağmağ oldu. olan gúzel gart basdırır gāri efendim
adının altına.. efendim gız tarafını iknā edicek ne ünvanar varısa onnarı yazıyollar
şinci gartın_altına, ē esgiden de şī olurdu olan bi^yirde galfa çırağsa, ortağ diy
ğandırılırdı. şeyde d’uqkán sābına da tembīh idilirdi: –aman olana d’úñür geziyoğ,
hac_āmed_ā sorallarsa işde ortağ mortağ, hissesi müssesi var di^yñ dillerdi. o da bir yuva
25 gurussuñ diy gız tarafından bi gelen olursa şu deli_ānnı mı? hē bunuñ burda hissesi ni^y
var mı? hē ac_çoğ bişisi var diy yuvallah bişi gonusurdu d’uqkan sābı, aslında yoğ!
adam orda ya dezgāhdar ya icci, böl olurdu.

o söz birağmağ durumunda gız tarafı vērmiye niyetlendiyse, bu sefer güleç
yüzle āllardı gelenneri. yoğ virmiyeklerse suratı sirke satıyor gibi: “vallā bilmiyom ki

anam, dā yaşı ğúccüg ‘diyor babası... “ēr vèrmiycekse, “az dā dursuñ diyor” derdi. onu da soñ sefer geldikleri için ve arandī tarandīnı da bildikleri için: “-le mi anam, e i’ n_ôrek allah demek ki yazmamış” dir, biraħır gidellerdi. yoħ ēr ğız tarafi vèrimkấr ise ğúler yüzle ğúleç ğarşılarsa hemen bilillerdī: virilecek!. virimkấr olunuyor diye. diyelim

5 ki biz olumsuz deĝil de, olumlu vaziyet, ğadın hemen dirdi ki çaylar ğāveler..., tōbē, ğāve ikrām idilmez, ğāve ğızı viriyor annamında ğayserimizde oldū_çun kesinnikle ğāve ikrām idilmez de, işde şeker mūker dutulurdu, efendim ōle hemen vèriyoħ da dinilmezdi ki: “vō! pır pır uşmuşlar” diller diy ğorħulurdu, ilerde ğaħallardı: “-vo anam, bi çif lafinan anañ hemen virdi, seni kim alacādı ki? “diy ğıza ilerde d’ōşüller diy,

10 hemen birden bire viriyor pozisyonunda ğózükmezler: “-vallā bilmem ki... babası az dā dursuñ diyor. ‘amma ‘n_āpalım, allah yazdıysa ne diyek anam!” dillerdi, faħat gelen müsāfir, o söz almıya gelen ğadınnar da: “-eh işallah olur, biz de sizden bu lafi beklerdik” diy olumlu gidellerdi, yalnız gitmeden de -bizde usúl bi de babadan ğāve alınır, söz ğāvesi-: “-ē babasınıñ adresesi nire? “diy sorallardı ğadınnar, dirdi ki misal

15 efendime sölü’ym “ĝiç_āpıda bilmem lise mektebiniñ arħa tarafında babası yimenici” diy -örnek olarak viriyorum- babasınıñ dü_ķkânını adres olarak virirdi. dā sonra bu ğún söz alınacānı bilir ya, ōlan da bekler, babası da beklerdi, hemen ğadınnar dōru ōlanıñ babasına varıllardı. işde nası ğadın t’ābir ēdiyorsa, herif mi dir, bizimki mi dir, işde efendi mi dir ne dirse “biz oruya ‘vardıħ ğızın anası olumlu cevap virdi, sen şindi

20 yanıña selli sepli birilerini bul da gidiñ ğāveyi için” dirdi.

-bu arada kıza henüz hiç bir şey sorulmuş deĝil?..

-yōħ! baba kime virirse, oña varır ğız. yalnız annesi çahdırmadan kızım ne diyoñ diy sordūnda kız sesini çıħatmassa hī ğónū varımış dirdi, ğız illā: “-hī çoħ ğúzel, varıcām, kimimiş” diy annesiyle bu ğonuyu ğonuşması ‘ayıpdı.

25 dā sonra bu yimenici bilmem kim ā_yı tanıyan kimler varısa, onnarıñ asger arħadaşı, bā ğoñşusu, bilmem işde kimse hanı dā önce de hanı istihbārat yaptılar ya, ā sen şunu filān ā_yı tanıyoñnu? soylu mu soyaħ mı diy sordular ya, onu ğótürüllerdi yannarına alıp ğızın annesi dā babasıyla dā ōñceden fikir billī içinde olduħlarından o ğún ya da ondan sōnaki ğúnner söz alma ğúnü ya da ondan sōnaki ‘ĝúnner irkek

30 d’ūñürünüñ gelicēni bilir, babası da beklerdi. o çalıřma yirinde de ac_çoħ üsdüne başına

d'üzgün gıyāfetler giyerdi. iş gıyāfeti olurdu 'da yamalılılı mumalılılı dēl, dā sepli gıyāfetler giyer ya da gómlē múmlē yaḥası muḥası d'üzgün bir gómlek giydirilirdi ki, irkek d'úñür gelicek il_álem_ārşı herifiñ üsdü başı d'ókúlüyor_olmasıñ!

5 oruya varıllar, herif de bilir tā ğarşıdan gelenleri, hī bunnar d'úñür geliyor diy bilirdi: –selām v_ālēykúmselām varıllar hemen, adam o ğızıñ babası atlāna birer sandalye vērir, sıfır_altı vērir oturdururdu. hemen birden biriye söze başlanmaz: –ā, bā ğófdürdüññü? ğuyuya ğar ğoydurduññu? gibi ileriye dönük işde Īsannarı genel ilgilendiren sözlerden laf açılır ya da: alışvirişler nası asvāta iyi mi? gibi, yā bu çarşıda tevātir olmuş, esgiden bura yīn kórfez_jdi gibi zaman geçirici, soru sormuya yımışatıcı

10 sözler sarfedildikten sōna, “–ā, biz buruya niy_ēldik biliyoññu? “diye o içinde eñ iyi ğonuşabilecek kimise o sorardı. “–yo^h ā bilmiyom hoşgeldiñiz sefā getirdiñiz” dir ya. ‘bilir!..

“–biz allāñ emri, pe^yğamberiñ ğavliynen müsāid_jise kerīmeñiz –ğızıñız dinmezdi- hanımefendi ğızımızı işde āmed bēñ maḥdūmu hac_āmede veyā hal_jiplāme

15 bizde ğayseride genellikle hal_jiplām veya hac_āmed işde āmed bilmem ne gibi isimler olurdu çünkü lafdan lafa geçiyoh, esgiden bi ölan dōdumu dedeniñ adı ğonurdu.

–damat var mı bu gelişde?

–yōḥ‘ damat evde ğaynatanıñ ğız evine yaḥın tanıdı Īsannar olur. damat ‘töbe, damad o ğún ğulā sesde, vērdirer mi vēricekler mi nirde çalışıyōsa aḥlı burda eli işde

20 olur, öle beklerdi. içi yürē ğúp ğúp ide ide acabā viricekler mi virmi^ycekler mi diy. şimdi işde virilecek oldū_çun, ğız babası da dirdi ki: “–yav vallā biraz dā dursuñ diyōduḥ” dirdi, o da hemen: “–ōv, ā virdik” hemen dimezdi, –yav dirdi ki: “–n_ōlucaḥ” diyinci: “yav dā yaşı ğúccüg ğızıñ” diyinci: “–amān canım vardī yirde büyüñ” diller, efendim, “–ā ne diyek allah yazdıysa... “dir, “–hah! işiñ ğúcüñ rasgessiñ biz de senden

25 bu lafi beklerdik” dēller, o ğonuşma yapan ğızı āmed_āya isdiyen kimise: “–ā, hadi ğāvemizi sōle de içek” dinilir, orda ğúccüg, genc kimise o ğāvēye savılır, çarşıdan ğaş ğişi gelmişse onnara birer ğāve gelir, ğāveler içilir. “–ā, allah hayilli mubārek_itsiñ allah utandırmaya...”

–bu ilk söz oluyor.

–tabī bu ik söz gāvesi, “allah utandırmıya, dibelig goşa yaşallar işallah” dinilir. efendim olan tarafi gelen misafillerle billikte sözü alır, çıhallar gidellerdi. olan babası da bu ara o eñ çoḥ kim gonusduysa –olan babası pek gonusmazdı, ādet de^ēlidi- söccü olarak kim seçildiyse oña: “allah işiñizi gúcüñüzü rasgetirsiñ, darısı yavrılarınıñ başına” efendim.. óvgüelle teşekkürünü bildirirdi.

dā sonra yaḥınısa evi . olanıñ babası eve gider, olanıñ anasına annadırdı: “–gī! ā virdiler, gāvēyi işdik!” diy herkes pır pır uçar sevinillerdi. bu arada olanıñ babası olana “–ā! virdiler!” dimezdi, ēr aynı yirde babasınıñ yanında olan çalışyōsa babasınıñ güleç yüzlü geldīnden olan bilirdi. ya da işde, olan babası galfalara ya da ortāna annadırken 10 duyardı. “–tamam lan! gızı sana virdiler” dinmezdi, ‘ayıbdı. olanda: “–n_öldu baba, virdiler mi virmediler mi? “diy soramazdı. bilinirdi ki virilmiş...

buña sōna qadınnar dā rāt gidellerdi: “–ēallah hayilli uğullu éder işallah ē şey añşānım: –hī? -büyük şerbete n_āḥit gelek? “diy varıllardı. o da soru sorulacāmı bildī_çun oñceden düşünürdü n_āḥit gesseler uygun bi de kimiñ evi açılacāsa efendim 15 mālde bu gibi törennere mālde bulunan sifa yaḥut evi odası büyük olan goñşunuñ evi açılırdı. oraları araşdırırdı gadıncāz, onnarıñ durumu ne gún müsaidise oña uygun cevap virilirdi. geldiklerinde dillerdi ki: f_ílán gún geliñ dillerdi. o gún gelmeden bir gaş gún oñceden gız tarafi gendine yaḥın olannarı işde gıza gāve içilecek diy haberdār idirdi. o āşam bize buyruñ diy olan tarafi da yine gendine yaḥın kimler varsa çarırdı. 20 dāvet_ıderdi ki, bizim olana gāvē içiliyo f_ílán gú n buyrun diy. bu dāvete her_iki tarafdān da çoluḥ çocuh getirilmez, efendim, qarı qoca durumunda olannar gelirdi.

olan tarafi bu gāve içilme töreni için gúndüzden gāve yarım kilo bir kilo gāve, toz şeker bu gāveden sōna virilicek bir gısım şileri olan tarafınıñ on oniki yaşlarındaki çocu^ynan ya da o yaşda gendi çocuhları yōsa, o yaşda çoḥ yaḥın aḥrabālarınıñ çocu^ynan 25 gız evine savallardı. gúndüzden bunu gótüren çocu_a gız tarafi hazıllıḥlı bekler ya uşgur peşgir biş^y virilir, ya da çocu_a bāşiş olaraḥ bir mıḥdar yani tatmīn_idici bir para virilirdi. o çocuḥ da bunu gótürürken el arabası ni^y yoḥ, o zamanın lüküs vasıtası faytonunan qórūnen gótürür. qór^ñ_e bindirir, o bebiyi de yanına oturdurur o on ombir yaşındaki çocuḥ gótürür onnar da bilillerdi ki, olan evinden şeker geldi, gāve geldi diy.

āşamdan gāveye gidilirken şimdiki_{bi} soḥaḥ lambaları yoḥ, var da ülfezig o da ana cardelerde, di_{er} soḥaḥlarıñ arasında pek öle elektirik lambaları bulunmazdı bulunsa bile çoḥ uzaḥ aralıḥları oldūndan ğarannıḥ olurdu. olan tarafı belilli bir sārde biriken ahāli yassı cāmisinden sōna o lūkūs işında yine o lūkūsü de gene on oniki yaşlarında bir 5 erkek çocu_{dutar} óñden yürür, o lūkūs işınıñ arḥasında o hısım aḥrabānıñ biriken irkekleri, irkekleriñ arḥasında da hısım aḥrabānıñ ḥadinnarı yürüye yürüye ğız tarafına dōru gidelleridi.

bu arada ğız tarafı da kimiñ eviñi aşdıysa, gendi evi büyüse gendi evinde gelicek misāfilleri āllar, yo^ğusa eñ yaḥın ğoñşunuñ sıfası ya da büyük müsāfir odasında 10 hazıllamışdır beklüyōdur, bekleller onnar bu gidenner de ğişilig elbīselerini giyeller, ğız evi tarafı da ğişilig elbīselerini giyeller bekleller, bu arada ğutu ci_{araları} alınır ki gelicek misāfire dutussuñ diy, oñceden o hizmet ğörücek çocu_a geşlere del_{ānnılara} üçer beşer paket virilir ki işde gelincik ci_{arası}, yiñice ci_{arası} o zemānıñ en lūkūs ci_{araları} işde gelennere dutulur.

15 o zāten şeylere yassı cāmisinden sōnaki zamanda ğız tarafı bekler, ilerde bir löküs ışığı var mı diy. ēr yaz ğünüyse sek_{altı} üsdünde bekler, sallıḥda bekler, çünkü sallıḥda soḥaḥ ğözükür ya da soḥāñ başında yine on, oniki yaşındaki evin çocu_{ya} da hısım aḥrabānıñ bebeleri soḥāñ búküşünde bekleller ki, olan_{evi} gelirse ğız_{evini} haberd_{ār} idicekler. löküs işını ğörür ğórmez çocuhlar burdaki müsāfir bekliden yire 20 ğoşallar “–geliyollar!!” diy. o geliyollar lafindan annaşılır ki olan_{evi}, müsāfiller, d_{únüller} geliyor.

lūkūs işı_{yla} billikte ğalabalıḥ gelir, irkekler bir tarafa, ğadınnar bir tarafa oturullar. oturur oturmaz hemen şı_y başlamaz: –ā, getirin ğāvemizi dinmez, gene şordan burdan ğonuşulur. evde radyo mudyō varısa ajans di_{nenir}, habellere esgiden ajans 25 dinirdi. işde ğúnnük politığa ğonuşulur ya da çarşı esnafıysa ahāli genellikle bizde oḥuyan pek olmazdı hem bizde bi tābir var ya ğayseride işe yaramıyanı oḥudullarıdı diye efendim, bütūn ahāli zeñāt_{sābı} olurdu. şordan burdan ğonuşulduḥdan sōna ğúnnük işdima_ıı ḥonular annatıldıḥdan sōna yine şiyiñ gelen gurubuñ içinde bi sözcü olurdu. lafi ço_{jiyi} ğonuşan ya da mevgi_{si} ço_{jiyi} olan bir āmir mēmur niy biri varısa, yolda

tembîh idilir ki işde: “āmer bey, mēmed bey sen ğonuş ‘iyi mi? “diy ona tembîh idilirdi. o adam gelir gelmez, hemen gelir gelmez böyle yatıştırıcı, ısıdırıcı ğonuşmalar gerek toplu halde ya da herkez yanındaıyla sōbete başlayıp işler yumuşadııdan sōna ğızı isderdi şindi ādetdi ğıza babası: –ā, ğızımı viriyom diy direg

5 bōle topluluğlarda sōluyemezdi, meselā ğızın ā babası büyük babası varısa olanın gendi babası varısa gendi babası öldü de ğaynatası varısa yoğ ğaynatası da ölmüşse olan gendinden büyük yāni ğızın babasının gendinden büyük ābisi, amıcası, ğardaşı, dayısı varısa, ğızı yāni a^yilede büyük kim varısa o vērirdi. o lahza o da kōşede ō misāfir āllanan yirin kōşesinde altında kōşe minderinde otururdu. bilinirdi ki, ailenin ğız

10 tarafının eñ yaşlısı o, ya da eñ sözü geçeni, iş bileni o diy bilinirdi, hissedilirdi. kōşede de oturdū için işde bu olan tarafından gelen şīderdi, isderdi, dirdi ki: ā-gine aynı şiy sōlenirdi-, niye gelindī bilindī halde: “-biz buruya niye geldik biliyor musuñuz? “yannız burda şunu da unutmadan sōlü^ym, giderken bi de olan tarafı gendi cāmisiniñ imamını da ğótürürdü. o da dü_a idicek.

15 “şinci biz buruya niyē idik biliyor musuñuz?” “hoş geldiñiz sefā getirdiñiz” dirdi. o ğız virmiye cevab viricek ğız tarafının adamı: “-biz allān emri peygamberiñ ğavliyle āmed ānıñ oluna hacı mēmed ānıñ ğızını isdiyoh, münāsib bulursañız” ‘dir sözünü tamamlardı. o da: “-n īdek ām, allah yazdıysa ne diyek? allah hayıl ider īşallah” dēr, sözünü tamamlardı. bu ğonuşma ğızın alınıp virildīne delālet idi. ondan

20 sōna bu ara şiyler bu ğonuşmanın olumlu geçicēni ğız tarafı bildī için ğúndüzden de ğāveler şekeller savıldı için, içerdeki dāvet idilen ğız tarafına en yağın ğadınnar büyük cezvelerinen ğāve pişirilirdi. hatt’ā ğonu ğoñşudan fazla fazla filcannar alırdı, bu ğader ahāliye çoğca filcan nirden bulunucağ? bilindī için en yağın ğonu ğoñşudan ğāve filcanı ni^y tedārik idilirdi. bu cezvelerle bişen ğāve olan tarafından genc

25 del ānnılar aracılığıyla dādılırdı. yine en yaşlıdan başlanarağ olan tarafındaki sözcüden başlanarağ sırynan ğāveler dādılırdı. o ğāveler içildikden sōna, bu arada bir ğısmı arğadan sı_ara dutar bi ğısmı kúltaplaları getirir, susasannar varısa bi ğısmı sūrā^hiyen de olabilir de ğúmünen, desdi yoğ, benim zemānımda desdi bu gibi törennere peg getirilmezdi de ğúm yağın ğapının arğasında bi ğúm olur, ordan doldurur doldurur

getirirdi.. fahat genellikle sülâhi bulunmamasına rāmen o ğún için ğoñşudan bi sülâhi ód'ünç isdenebilirdi. cam sülâhi. efendim, bu ğāveler içilip, “hayıllı u^şullu ossuñ” didikden sōna, şeker çoĥ savıldı ya, bu sefer efendim ‘şerbet gelirdi. uzun bardaĥlarınan o şerbet dātılır bardaĥlarda, gine ğonu ğoñşudan ted'árik idilir. bu bi ara ğazāra
5 içerdekilēñ teláşından ğırılannar olur: “-vov! ğörüyoññu? “diye üzütlüler. “-tüh! daĥımı mı bozuldu aceb? babasına diyim de yiñisini alaĥ. “diyn de tedirginnik duyardı. ğız tarafi e bardaĥ, bardaĥ da o ğünüñ şatlāna ğóre çoĥ lüküs bir eşyā, her evde bulunmaz.

şerbet dādıldıĥdan sōna yine o sözcü ya da ğonuşması rāt olan biri: “-yav, ā,
10 siziñ mälleniziñ çişmesi de bayā datlı aĥıyo bu çişme suyu mu? “diye de hicvederdi. şerbet çişmeden aĥar mı da,: “-yāv siziñ mälleniziñ çişmesi de bayā datlı datlıymış” dir ğúlüşüllerdi.

-o şerbet sadece şekerli su mu?

-şekelli su tabi

15 -yāni meyve özü filan yok?

-yoĥ yoĥ sadece şekelli su, o şeker savıldı ya...

-limon sıkılır mı?

-yoĥ, limonsuz mimonsuz şekelli su, şerbet

20 -ā, siziñ mälleniziñ demek ki çişmeñiziñ suyu da demek ki datlıymış niy di'yn āzıñız datlı_ossuñ dinirdi.

-masraflı olmasın diye..

-ādet ölü^vdü belki masraflı olmasın diye dēl de ādet dēlidi, çerez meyve ğónderissiñ veya limon sıkıssiñ ādeti yoĥdu. şinci mese lā meysular muysular gidiyo.

o da birdikden sōna bi dene iĥ diy sesini şiyderdi, boĥazını temizlerdi berāber
25 ğótürdükleri cāminiñ hocası. o boĥazını temizlemesi yani: -ahāli hazır oluñ ğuran oĥunucaĥ- dimekdi ēr normal ayaĥlarını sallıyo sedirde oturuyorsa ayāni altına çeker imam_efendi bi ğuran oĥurdu bi de orda düā iderdi, düā irdikden sōna herkes salavatı şerife getiriller, -ā, bize müsāde diller. “yav, az dā oturuyoduĥ” dir ev sābı o āderdi,

halbuki gitme vaḥd_ēldi amma o usüldü: ā oturuyōduḥ “iṣallah başga zamanda gelirik” cevābıyla ōlan tarafı ayā ḡalḥar, eve dōru gitmek üzere yola çıḥallardı. ‘bu durum esnāsında yine bir s_ülāhi şerbet, ḡúvēye ḡónderilmek üzere ḡız tarafından hazıllanırdı.

–daha kız oḡlanı görmedi?

5 –yōḥ, nirden ḡörücek? bu arada ōlan yürē ḡúp ḡúp idē ide, arḥadaşlarınyan evde bekler o arḥadaşlarıyla şaḥalaşır, ḡonuşur munuşur ya aḥlı şıyde, aḥlı ōbür tarafda...

ḡaynata giderken şıyderdi, ḡāve bişirennere vērilmek üzere o zamāniñ imkánnarına ḡöre yúḡlü bir mikdar para bāşış bıraḥırdı. maddi imkánnarı olmasa da il_ālem_ārşı āderdi çúnḡú biyirden bulunur buluşdurulur ḡāvēyi kim bişirdiyse oña

10 bāşış olaraḥ bıraḥırdı. o para da: “–yō, almazıḥ mulmazıḥ” dillerdi ya, ‘alıllardı, beklellerdi. vērilmesse, “–vōv! bunnarda yın ḡórḡúsüzümüş” diller, ya da bekledikleri ölçüden az olursa: “–ci_eriñize ateş düşsün şu_āder ḡāvēye bu para virilir mi? “diy soḥranıllardı. ya da etrafdakiler bu ḡızıñ bu aileye virilmesine pek taraf olmadıḥları halde sözleri geşmemiş olannar da: “–e anam, n_ōlucaḥ, láyñız buyudu. “diye

15 ḡızdırmıya çalışıllardı.

şindi, ahāli yine geldikleri gibi ōñden lóküs ışıḡı...

–kahveyi kız mı verdi? kızı görüyorlar mı?

–yōḥ, ḡız yoḥ, ḡız ortada yoḥ. ḡız irkek tarafına gelmedı gibi, ḡız tarafına da ḡózükmez.. baḥ o da gendi aḥrannarı aḥrabāları ḡıznarınan hahaha hihhi ḡonuşucaḥ da, yalıñız ḡızıñ anası bu yüzden tembihler: “–ḡızım, aman seviniyo gibi niy davranma, ḡózükme, ār dur batman d’ō” diy onu uyarırdı. ḡız içinden hoplar zıplar sevinir amma, o sevincini ḡúlümsüyerek dāhi hisseddirmezdi, yalıñız durgun olurdu, faḥat içinden sevindi bell_olurdu.

25 şindi geldikleri gibi lóküs ışıḡı ōñde irkekler, dā onuñ arḥasında da ḡadınnar geldikleri_bı giderken evi yaḥın olannar: “–eh allah hayıllı mubārek_itsiñ” dir, gendi soḥāna ayrılır, ḡer_ālannar yola devām ēdellerdi ve herkes evi yaḥın_olan birer ikişer ayrılır, ḡız anasıyan ḡız babası da evlerine gidellerdi. bu ara şerbeti ōlanıñ yaşında birisi ḡótürürdü, ve ḡúvēye virdinde ḡarşılında ya bir bāşış ya da bir ōlen yemē ziyāfeti sözü alırdı. dā sōna orda ḡúvēniñ aḥrannarı, beklıyenner o şerbeti içirdi ki o da şu

sebepti, olanın nişannandına gendi ahıranarı da inanmış olullardı. gözleriynen: “-hı, lan, hağgaten hac_âmet nişannandı, âşam şerbetini işdik” diy.

yani d’ûñür gezme ve sonuçlandırma olayı bu. bir de bu işin gadınnar arasında şerbet içirme olayı vardı, dā d’ûñ aşamasına gelmeden.

5 gāve içildī, ō; alan memnūn satan memnun. gız tarafınıñ gadınnarıyan olan tarafınıñ gadınnarı dā ziyāde ilişkilerini yavaş yavaş geliştiriller, meselā mālledede bir d’ûñ dirnek varısa olan tarafı gızı goçuya binmiye çārır veya d’üne dāvet_ıder, d’üne davet itmeden de işde oña bir gıyāfet miyāfet alınırdı.

10 şimdi bu gāve içildikten sōna ādet, bi de şerbet içilir bu da bütün gadınnar arasındaki geniş bir kitliye duyurmak amaçlıdır. herifler duydu çoğ az bir gurub, gadınnar da duydu ‘amma, bütün il_âlem_ārşı duyurmak amaçlıdır. o n_ölucağ? şerbet içilir. şerbet için de gene olan_anasıyan gız_anası arasındaki artığ ilişkiler yumuşadı ya, gine de resmiyet sürer, şerbet içissiñ, bu şerbet duyurmak amaçlıdır.

15 şerbet için de gene bir gún tāyin_ıdilir iki gadın gendi aralānda gonusullar, işde şu zaman ossuñ dinir, yalnız bu şerbet hemen gāve içildiniñ ertesindeki bir_iki hafda içinde olmaz, bu bir_iki hafda içinde aile her ne gader gızlarını virdiler ise de yine öşme datma aşamaları sürer, allah_esirgiye hoşnutsuzluğ olursa ‘dönülür. dönülücüg de her_iki taraf da fazla yıpranmamış olullar. mānen yıpranıllar da, gızıñ adı çıkar: “-vō nişandan d’óndü” diy, o da gız tarafı için büyük zül, ayıpdır. olan tarafı için de züldür:

20 “vōv!anam bunnar bi dene nişandan dönmüş, niyse bi aslı var” diy ahāli yorumlallar yani her hā lú kárda, ufā sebeplerle dönülmemiye çalışılır. ‘amma bu şerbet içilmeden önce her ne kadar tahkik edildiyse de gızıñ bir başğasında góñlü oldü moldü duyuldūnda otomotikman iş birağılır, ya da olanın başğa bir eşi dostu duyuldūnda ve yahıt meyhānesi, işgisi, gumarı duyuldūnda “-ō, anam, nirden yandıysa ordan sönsün”

25 diller iş birağılır yāni. o bağımdan bu şerbet içilme faslı yine bu gāve içilmeniñ bir_iki ay sōnasına deg_gelir. yani süre ėr çabug alınacāsa bu gısaltıla da bilir. ėr gelin çabuk alınacāsa şerbet içilme tarihi tesbīt_ıdildikden sōna gine gız tarafı o_ādar gelen geniş kitliyi alabileceg bir sıfa ev ayallardı. o gendi soğahlarında māllelerinde -bu da āderdi-mālle içinde biriniñ ölu evlenecek, gızı gelin olucaksa sıfası gēñiş ahāli halk kitlesini

30 alabilecek bir sıfası olan varısa o da -virmem- diyemez, o da ayıp, ādetdir úsüldü, tā

geşmişden gelen bir ğāide, o da bilir ki: “-hī d’ún bizim evde olucaḡ, ya da sıfa, filán ğızın şerbeti bizim sıfada içilicek” diye.

bu efendim ğún tesbīt idilip sıfa da ayallandıḡdan sōna ğız tarafı o sıfanın sahibiniñ eviniñ, sıfanın altına direklerin destek virir, zêrzemiye girer -sıfalar tahdalı olur- çoġ ğeniş ğalabalıḡ İsanları da’tmaz, çóker! çókmemesi için altından destek virilir ilk iş. o ğız tarafınıñ babasınıñ ya da ğardaşlarınıñ orda bu inşāt’ların betonlarını yapılmadan dikeç, altına dikeç virilir ya, onun gibi sıfa altına zêrzemiye çókmesiñ diye efendim bir yaralanma, ğazā olmasın diye destek virilir. bu destek virildikten sōna sıfaya halı kilim bulunur, ğonudan ğoñsudun sedillere yèllere serilir, dōşenir. yine olan tarafı da ğız tarafı da belirlenen ğún için kendi taraf ve etrafına haberdār ideller ki “şu ğún ölerden sōna işde filán yirde olana şerbet içilecek buyrun” diye. buna gelirken irkekler gelmez. sıf ğadınnar ve geş ğızlar gelir. ğızlar da geldinde bu şerberde olan everecek çoḡ ana orda ‘ğız taslallar ğızlı meselâ geliceġ misâfiller de ğızlara eñ iy elbîselerini giydirir, saçını başını darallar, efendime sölü’üm ğıza da tembîh ideller: “aman ğızım, sepli otur sepli ğaḡ, il’âlem ârşı ğören baḡan olur” diy. efendim evlenmemiş geş ğızlar da maḡyaj yapma âdeti ğatiyen yoḡdur, o maḡyaj yapan ğıza kıtû ğözle baḡallar. ğız tâ ki şerbetlikde düzülen şerbetlik düzüldünde alınan maḡyaj malzemesi eve gelinciy âder ğız süslenemez. şinci diyelim ki misâfiller dâvet edildi, gelicekler, onnar hazıllana dursuñlar; burda ğız tarafı dikeşleri de dikdi, evi de d’ôşediler, olan tarafı şerbet içilmeden bir ğaş ğún öncesinden ğız tarafına varıllar, dir ki: “anam, ğızımıza bi şerbetlik düzücek, işde umanıñızı kıseniñizi alıp geliñ” diller. bazan ğóřġúsüz âyileler beş altı ğişi ğızın yanına düşer, şerbetlik bēnmiye gider. - şerbetlikde, ğıyâfet yiñi elbîseler- ğóřġülü bir ayileyse: “-vō! anam, ne işimiz var? evlat siziñ, çul giydiriñ, çul daḡıñ” diller. o olan tarafını daha da İtiyatlandırır, bir alacāsa üş döt alma durumuna ‘ġor. faḡat buña rāmen yine de olan tarafı ğız tarafına isrār ider, ğız anası pek gitmez de, yalıñız ğız darafından iş bilir yiñgesi, ğızın halası yāni tiyzeşi day_ārsı gibi, işden annıyan, ğumaşdan annıyan birisi gider. esgiden bu şerbetlik ğıyâfetler bu konfeksiyon ni’ler olmādı için ġayseride tērzi marifetiyle dikilirdi. meselâ diyelimki tören bir_ay sōna, ombeş ğún sōna olucāsa, gidilir ğumaş empirmeler

pāzenner her niyse yúnnüler manifaturacıdan alınır, tērziye gótürülür. işde ğadın tērzisi ni^y dikilicēse, ona model seçilir, o şerbet içilicē ğúne gelin ğızıñ elbisesi hazıllanırdı. bu hazıllanma esnāsında gelin ğız bir ğaş defā pırovaya gidilicek olur, onu da kórük savılırdı. yayan yürüdülmezdi, hani sevdim ayları ya! dā sonra atmışlı yıllarda dā sōna

5 konfeksiyon māzaları birer ikişer ğayseride açıldında artıñ ğadın tērzisine dikdirme yirine ordan hazır ğıyāfetler beyenme durumu oldu.

bu aynı zamanda düzen yirine de geçirdi. meselá ğadınnar arasında ac_çoh ğonuşulup da: ğaş ğat düzen yapıdırıcāñız? sorusu soruldūnda işde, yidi ğat sexiz ğat düzen düzülücek ise, bu şerbete yapıdırılan, alınan ğıyāfet o düzeniñ sayısından

10 düşülürdü. misál, yidi ğat ise, üç ğat şinci şerbete dikildiye; “-hī, döt ğat d’ú n e yañın döt ğat dā dikdiricēz” annamındaydı. bu şerbetlik için yapıdırılan elbise içinde de mevsim yazısa yaz, ğışısa ğış, mutlañā bi de mantō_lurdu. bizim ac_çoh ğerginnig ça_a gelmiş geş ğızlar mantosuz gezmez, ādet değıldi. diyelim düzenner düzöldü, hattā bu düzen esnāsında ğız tarafından kim girdiyse bir dañım ğumaş ya da ent’ári ya da hırña

15 alınırdı, “ni^y_isdıyōsa, bi de sen bēn” dillerdi. o ğadın da, o da: “-yo_anām! ni^y_di^m sağıoluñ, mağıoluñ ömrüñüz çoğ_ossuñ” dir, mür ise de beklerdi, ve oña da alınırdı. bi dañımda o giden kimise oña alınırdı.

-galiba makyaj malzemesi de alınıyor?

-tabī, iççamaşırı, çorāb, tēllik, mañyay malzemesi ik_üş ğıyāfet, yoñsa

20 dikdiriyorduñ yani bunnar alındı. soñañda: “-hī bu ğız nişannanmış!” ğófüntüsü vericek şekilde alınırdı ğıyāfet. alınan ğıyāfetler önce olan tarafında sergilenir, málle ğoñşularından işde en yañın hısım añrabā ve ğonuya ğoñşuya haber salınırdı, işde: “ayş_ānımıñ gelinine şerbetlik düzöldü.. gelip bañıcamıssıñız” diy haber savılır, ğonu ğoñşu gelir, bañar: “vōv! tevātir olmuş, aferim!” diller, bēnillerse óveller, bēnmezlerse

25 açıñca kótülemezler de, soñā çıñınca ik_omşu bībıllēne: “ci_eriñize ateş düssüñ, vō! o alınır mı? o nası kótü şı^y” diy ğonuşullar.

şindi şerbetlik ğıyāfetleri olan tarafında bañıldıñdan sōna o tören.. şerbet içilicek ğúne bir ğún ya da o ğúnüñ öleniden evveli yine āyileniñ ğúccüg olan ya da olana yañın ğız bebesiyen, yāni bu her hā luğárda on yaşından ğúccüg olmazdı, añlı eren çocuñlara

bir kórük dutulur, fayton, içine bũ..., alınan şerbetlikler ve berāberinde şeker, toz şeker, gāve ve dutma şekeri gönderilirdi.. bunnarı gótüren çocuqlara da yine gāvede oldũ gibi yúqlũ bir bāşış, ya da mendil, ekonomik duruma göre gız tarafınıñ, ya da para virilirdi.

dũn başladı, yani şerbet içilme sāti yaħlaşdıñdan önce gız tarafınıñ misāfilleri

5 orda hazır beklıyo olurdu, olan tarafınıñ da gadınnarı, bir gısmı olan evinde birikir, toplanıllar, bir gısmı da evi yaħın olup da adresi bilenner varısa onnar gendileri tek başlarına gelillerdi. bu olan evinden gız evine gelişi de yaya olurdu. sũrek hālinde, bilirdiñ ki toplu gadınnar gidiyor,: -hĩ bunnar ya şerbet işmiye gidiyor, ya goçuya binmiye diy düşünülürdü. er perşembe gũnũyse, goçuya binmiye gidiyollar denilirdi, 10 yoh saır bir gũn ise herhal şerbet işmiye gidiyolar dinirdi, ve toplu halde gidellerdi. gadınnar giderken de orta yaşlı yada yaşlı gadınnar o goñvoyuñ kenārında bulunur, geş gızlar goñvoyuñ ortasında olurdu ki, bir tēciz veya sarhıntılıħdan gızları gorumuş olullardı. -baħ bu da ayrıca bir hikmeti vardır. -

efendim, şerbet içilme yirine gidildiñde, sediriñ bir tarafı gız evi oturuyo oluncu,

15 boş tarafına da olan evi otururdu. e hazır sıfaniñ altına da destekler vèrildi, belki elli atmış yüz tane gadın olurdu. ‘et canı yirdi. her biri bir kóşeden gonusdũndan, kimin ne gonusdũ annaşılmazdı, hattıá bi denesi, yaşlı birisi bişiy annadicāsa, o gonusmu’y kesmek için: “-anam sũsũñ! bu ni’y gad āmamına gelmiş gibi” diy ahāliyi susdururdu.

şimdi efendim, bu ik müsafiller geldi, hoş beşden sōna gāve gelir önce, gız

20 tarafınıñ geş gızları tarafından kāve dārılırdı. gonu goñşuda nũder fincan tepsisi buldularısa, onununan gāveyi de genellikle o gelin olmuya namzet gósderişli gızlar dātırdı. güzel elbiseler giymiş, saşları başları daranmış, faħat maħyay yoh! ādet deēil, onnar dādırken ac çoħ ğaynana namzetleri de olan evericekler de o dēlden gāve dātan gızlarıñ yine ayah topũndan başlayıp saçın āder fiziki durumunũ, gāve dātış şeklini, 25 efendim, yüz gúzellini, herşeyini incelellerdı. gendi inceledi gibi bi de yanındakine: “-bağ gı, ben belki içesiñe góremedim, sen baħ bi de, nası şu gız, şu anş ānımıñ gızı le?! hĩ maşallah nası büyümüş, yāv, ben onuñ tā bebelini bilirdim” diy, onu hararetle inceleller, baħallardı. gāve dārıldıħdan sōna gız kendisine aıt alınan şerbetlik ğıyāfetlerden birini giyerdi. giymiş ve haff bir maħyay yapılmış sũretiyle gelirdi. gız

maḥyajını yapmayı bilmedinden, gendinden evel gelin olmuş hısım aḥrabā gelinneri, gızları onu süslerdi gızı...

gız gelir gelmez ik defā evvelā gaynananıñ elinden başlardı öpmiye, ya da gaynananıñ anası yaḥut babanne varısa, yaşlı bir nineniñ elinden, ondan başlardı
5 öpmiye, önce olan tarafınıñ tek tek ellerini öperdi, ondan sōna da gız tarafınıñ öperdi, gız tarafı da pek gıyamazdı da: “çoḥ yaşa gızım çoḥ yaşa, berhid’ár ol diller, pek öpdürmezler ama olan tarafı tek tek öpdürdü. yaşlı gadınnar bāzan el öpdürmez etek öpdürenner de olurdu.

bu tören bitdikden sōna, gız orta yirde yaḥın bi yirde hazıllanmış bi sandalliyeye
10 oturur, orda etrāfa baḥmadan óñüne baḥaraḥ süzülerek beklerdi. bu arada herkes gonu goñşu, hısım aḥrabā olan tarafı gız tarafı gızı süzeller inceleller: “-māşallāh, çoḥ yaḥışmış, goşa yaşasıñnar” şeklinde temennīde bulunullardı.

dā sōna işde efendim şeker dutulur, şeker dutulucaḥ, gız bu arada elbise deşdirir, başga elbise giyer tekrar gelir, bu ara gız elbise giyib gelinciy_āder şeker dutulur gız
15 tekrar olan tarafınıñ en yaşlısı ya da gayınvālideden başlamaḥ sūretiyle el öperdi. yine gız tarafı gıyamadıḥlarından -gendi parçaları- çoḥ yaşa diyerek, haḥf’á, “gelme gızım berhud’ár ol” diye, yormamak için el öpdürmezlerdi. gız da bu yiñi giydī elbisiyle yine aynı sand’álleniñ üsdüne oturur, belirli bir süre süzöldükden sōna bu sefer şerbet gelicek, bu sefer gız yine içeriye alınır, orada hazır üçüncü elbisiy giyer o arada
20 şerbetler dādıldı, yine gelir, el öpülür, süzülünür, oturulur beklenirdi.

dā sonra şerbet içilme esnāsında gayınvālide, olan tarafı hazıllıḥlı gelirdi, herkes ni^y daḥacaḥsa daḥardı. olan tarafı işde bilmem bir geleb, yidi geleb inci, yidi reşādiye, reşādiye de o yuvallaḥ altınnar işde ekonomik duruma göre beş reşādiye, altı reşādiye, on reşādiye, bāzan fişeklik daḥallardı. o altın yuvallaḥ büyük altınnar, iki taraflı çapraz
25 olmak sūretiyle arḥadan bālanaraḥ, otuz, gıḥ, elli altın daḥannar olurdu. ya da burma daḥannar olurdu ki, ā^şlīndan gollar dartmaz olurdu. yarımşar kilo ā^şlīnda altın işlemeli burmalar olurdu. bu yāni olan tarafınıñ ekonomik gücüne göreydi. yalnız bunu bir tesādüf olaraḥ getirmezlerdi. dā önceden gız tarafı onu hisserdirmeden soraraḥ ‘bilir ya ekonomik durumunu dā önceden kime viricēni bildī_çin, tāmin_iderdi. olan tarafı da

işde dirdi ki: “-anām! ni^y daḥsaḥ mahal ya, işde n_örek arḥadan bi olan dā var. “diy gendini savunurdu. ya da işde “bilmem ki ilerde olursa, babası diyor ki, dā ben oña neler daḥarım diyor... “gibi. ēr āz daḥacāsa, n_āder ni^y daḥacānı dā öñceden ğız anasını haberdār iderdi. bu şerbetdeki durum, olanıñ hısım aḥrabālarınıñ neler daḥacaḥlarını ğórmek, ikramnarını almaḥ için de bir sebepti. işde bu olan_anası ni^y daḥacāsa ğızı çārır, işde boynuna, efendim, ğollarına ya da elbisesiniñ ğósüne ni^yler daḥacāsa daḥardı. bu daḥılma işi ğayınvālide tarafından birdikden sōna, ğız ğayınvālideñ elini öper, kenara çekildikden sōna bu sefer day_ārısı, emm_ārısı, efendim yine yaḥın aḥrabālar kimlerse, onnar da birer bilezik ya da altın daḥallardı. bilezikse ğoluna, büyük altınsa ğósüne innelellerdi. arḥasındaki koşdümüñ, gelin ğızıñ çoḥ yaḥın olmuyup da, orta halli yaḥın aḥrabālar da atmışlıḥ altın diye tābir ēdilen çeyrek altın, efendim, ya da kúçük altın dahılırdı. kúçük altın dizdiniñ dizdi olan peg yaḥın olmuyan aḥrabālar ya da bā goñşuları, ya da olanıñ anasınıñ işde ırafı, ēr hacca ğirdiyse ğadınnar arasında ğardaşlıḥ murdaşlıḥ olurdu, onnar filān, pek yaḥın olmuyannar...

15 -para takmak pek yok galiba?

-para yōḥ! para ayıp, en kótüsü ğúccüg altın daḥardı. bunnar da daḥılırken de olan tarafından çoḥ diggatli birisi ğózlerdi ki, kim niy daḥdı diy, çúñkü onuñ altından ilerde ‘ğalḥıcaḥ!, şı^yderdi, diggatile izlellerdi. kim ne daḥdı. evde de bilgi yiñilellerdi ki, ayşā_nım şunu daḥdı, fatmā_nım bunu daḥdı, ikbāl_apba da şunu daḥdı di^y, onu hāfizalarında bellek hāline getirir ya da eve varıncı bi kāda not_idellerdi, “o baña şunu daḥdı, ben de oña şunu daḥı^ym” diy.

bu daḥılma işleri de bitdikden sōna yine ilāy_ider, yāni ilāhi söyllellerdi. o yine ğadınnar giderken il āhi söylü^yceg ğüzel sesli bi ğadın veyā düā idebilecek hāfiz, hoca bilmem bişı^y dillerdi, hoca anşā_nım gibi, mevlit oḥuması bilen d’uā etmesini bilen bi ğadın ğótürüllerdi, o ğadın biraz ilāhiler sōlerdi. o ğadınnara bi ğısım yaşlı ğadınnar ālar, ōlu asgerde olannar ālar, ğız_anası ‘ālardı. ğızınıñ mürüvvetini ğórdüñden dolayı doḥunurdu. dā sōna, o ilāhiler de birdikden sōna, hepbirden yine her hālúḥ árda düā edilir, tören biterdi.

-farkında mısınız, kayseri‘deki düğün törenlerinde fazla bir eylence yok.

–yoh! tabī! sade geçıyo. baḥ, d'únnerimizde var da, bu ara törenner böle sade geçerdi. d'únnerimiz dā renklidir. ō, meselá irkekleriñ d'únneri çoḥ dā farḥlı, kóçek móçek oynadıllardı. tabī bu da āyilenin yapısına ğöre olurdu. salonda d'ún olmazdı.

şindi bu şerbet_ışme faslı birdikden sōna i'ce aḥrabālıḥ olayı tescil idilmiş olurdu. kız tarafı ōlan tarafına iltifat_ıder, ōlan tarafı ğız tarafına iltifat_ıder, efendim, biyyirde gelin hamamı varısa misál, anşā_nımıñ gelini de dāvet_ıdilirdi. biyyire gezmeye gidilicēse: “–ġī, d'únürünü al da gel” diy o dāvet_ıden ğişi gelin ğızıñ da dāvete ğatılmalarını sālardı. faḥat bu aşamalarda ‘kesinnikle ōlan ğızı ğóremezdi. yalnız ōlana çahdırmadan ğız ğósderilirdi. o da meselá, bu ğún meselá, filánca hanımıñ d'únü var da, gelin ğızı da alıñ geliñ didi ya, onnar da: “pekī gelek” didiler_ıise, efendim, ēr yaya olaraḥ gelecekler_ıise ōlana dinirdi ki: “–lān!işde filán gile gelin gelicek, sen de filán búküşde dur da, tasla ğóf!” dēllerdi. ōlan işe gidiyor_ıise, o ğún gitmez, ğızı ğórmeye çalışırđı. sanki cāsus filimleri gibi. kóşelerde saḥlana saḥlana, ya da kórük dutuluyor_ıise, kórükle getirilicēse, at_arabıynan, ōlan da başġa bir arabıya biner, arabanıñ yanından geçerken eğilir, baḥar, ya da o arabıya nirden binecēse, ya da arabadan nirde inicēse, o soḥāñ kóşesinde, búküşünde saḥlanır, ğızı ğórür, āşama ōlanıñ anası ōlana sordūnda: “–lan! sevdiññi?” “diyinci, ōlan da: “–ō! çoġ ġúzelimiş, tevátir” dēmezdi. o da ayıpdı! ōlan ğúlümserdi. “–hī, ōlan bēnmiş” diy, ōlan_anası sevinirdi ki, ōlan gelini bēnmiş diy.

bu ara diyom_a, ğız ‘töbe şiyi ğóremezdi, ğúvē. o da şeyden sorardı, kendi yaşına yaḥın, āyilede gelinner varısa, işde; “bilmem ne yiñge, ya da bilmem ne apba, sen ğórdüññü?” “diy o da ğórdüyse t'árif_ıiderdi: “–ġız! ğórseñ tevátir yaḥışlılı, ġaşı ğózlü bir ōlan, boy bos fidan gibi” efendime sölü'ym ōlan da o ğún ēr gendine baḥılıcāni hissederse, ‘lácivet elbiseler ni'y giyinirdi ğósünde mendil ni'y, saşları biriyantinni dana yalamış gibi daranmış ġúzelce hamama gider ōlan temizlenir saḥal tıraşı olur ki, ġúzel ğórünsüñ diy...

ġız da ō, gendine yaḥın birine sorardı, yaşlı birinden sorması yine ayıpdı. o gendine yaḥın yaş gurubundaki birisi ōdu'yse, ondan ğóñnü hoş olurdu, oña inanırđı. faḥat genelde kimse dāmādı kótülemezdi ki, ‘ġúnah diye, hep i'y tarafını annadıllardı tā

ki ğız ěr niķáh olucaħsa, doħdur muāyenesine gidilicēse orda Őle ğózucuynan yavāŐ baħardı o ħadar, baŐĝa yoħ! tā ki Őiye ĝadar, niķáh masasına ĝadar, niķáh masasında da diggatli baħamazdı da, gerdek gecesine ķadar ōlan ğızı, ğız ōlanı iķesiñe ĝoremezdi. durum bu!...

5 bu bekleme süresi gerek irkek tarafınıñ ĝadın yāni gelin ğız tarafınıñ gendini toparlaması, hazıllanması safhasıdır bu. bu durumda irkek tarafı işde d'ún yapıcaħsa ya, işde d'úñne ilgili yapıcaħları masrafları, d'úñüñ bir boyutunu ĝafada bir Şi'deller, nası bir d'ún yapsaħ? yazın mı yapsaħ, ĝıŐın mı yapsaħ, yazın yapsaħ bize ĝaça māl olur, ĝıŐın yapsaħ ĝaça māl olur efendim, dā neler, ne ikrāmlar yapacāsalar onnarı filān

10 ĝúnnerce 'her gice ĝonuŐullar aħıllarına gelen yiñi Şileri de aħıllarında dutaraħ, efendim soñucu netleŐdirdikden sōna diller ki: biz Őōle bi d'ún yapalım, ēsikleri, Şunnarı Şunnarı da alalım diller bu arada paraları da yōsa birikdiriller. diyom a, bekleme süresiniñ faydası. o zamana biraz da para birikdiriller, ōlan da artık Őiyitmez, elin ēçen parayı sarf itmez, çarçur itmez. ōlana da dillerdi ki: "baħ ōlum, evlenicēñ baħlanıcāñ

15 ĝózüñ ōne baħ! sā, sola paraları harcama diller, ōlan da soħaħda ziñgır ziñgır geziyo, āŐamdan sabā solda sāda vaħıt geçiriyōsa, o da evden çıħmaz, para birikdirmiyeye devām ider. bu arada para birikdirme imķānnarı yoħ da bā, baççe bişi' satacaħlarısa, 'onu satallar, o d'ún masraflāna hazıllık için.

gelelim ğız tarafınā... ğız tarafı da efendim, ēsik sandıħ çizleri varısa, 'onnarı

20 tamamlar yiŐmaħlar oyalanır, yapıħlar innoyası yapılır, sōna efendim, ĝırlletler hamam daħımları iķçamaŐırları neler varısa onnarı her biri birēr, ikişer taħviye ideller. genelde ĝızlarıñ cizleri hazır gibi sayılır niye? bi kere anaları gelin getirdikleri cizleriñ hepisini harcamazlar, Şu ĝıza ĝassıñ, Şu ĝıza ĝassıñ, Şu ĝıza ĝassıñ, sandıñ büyük bi bölümü anasınıñ getirdi bi durur, ondan sōna "ĝız bebesi dōduħdan sōna gayret anıya düşer"

25 diy ana dā bebe yürümiye başlar başlamaz ana sādān soldan innoyası önnē, yapıħ oyası önnē birikdirmiyeye başlar. ķoken birikdirmiyeye başlar, ip almıya başlar, 'yāñi hazıllıħ başlar. birileri dir ki: "yāv ĝózüñe çöp mü düşdü dā bannaħ ĝader bebe..." "-anām! ĝız bebesi bell olmaz, çarçabug büyür, yārin boyumu geçerse ben 'ñ ōrüyem" dir, başlar. zāten çiz hazır dır da gine o il ālem ārŐı var ya, ĝayseride o il ālem ārŐı... o d'úñnere

girdiklerinde báallar ki, falanıñ şusu da var, “-hī bende ğıza şunu idi’yım” diller, bu yitişdiremediklēni de ğonu goñşuda eli mārifetli oya örenner, işleme işleyennere virilir, ya da hısım aħrabāya paylaşıdırılır. diller ki: “işde şāziye sen şunu işle, sen de şunu oyala” diy bir ğörev taħsimātı yapılır, hısım aħrabā bunu ğóñüllü almasa bile,
 5 il_âlem_ārşı alır! ğörev çun kú yapmaħ zorunda. dirken bu yāni bir ğısım şerbetle d’ún arasındaki süreniñ uzun dutulmasınıñ sebebi her_iki tarafiñ da ğarşılıħlı hazıllanmasına yönelik.

ğúñner tesbit êrdī, vaħıt geldi, d’ún yapılıcāħ!... d’ún yapılıcā zaman d’úzen düzülür ğayseride hamı işde didik ya, ğadınnar arasında usül ni’yse herkes o usüle uyar
 10 yidi daħım d’úzen düzöldü gibi, ğúcü ğuvveti yirinde olan sekiz doħuz daħım d’úzen düzer. ğúcü ğuvveti yirinde olmuyan da ahāli geneli ğaş daħım düzen düzüyorsa yāni ğaş daħım elbise alıyorsa hanım ğıza onnar da onu alıllar. olan tarafi para birikdirēdiyse, ‘ğorħusuz gider, para birikdirmedi’yse ğız tarafına hisseddirmeden ‘nirelerde düzen düzülüyorsa, onuñ esnafını gider óñceden ğórüller. diller ki, işde bir kefil bulullar,
 15 varır māzaniñ sahibine o kefil dēr ki: “işde iprām_ā” “-hī?” “bu işde hac_āmet_ā bizim hısım, tanıdıħ, bu işde olunu evericek bu, işde, bilmem ne zaman işde harmandan çıħıncıħ, satılıncıħ ofisden alıp parasını viricek sen o zaman_āder ne isdellerse vēr, ben ‘kefilim dir, ‘kefil olur. faħat belki ğız tarafi farħına varmaz da o māziya dēl de başğa māziya ‘gider di’y, bu işle iştiğāl iden ‘nireler varısa üş döt māziya bu_adam gider “bu
 20 arħadaşa ni’y isderse vir” diy ‘kefil olur şindī bölece onu da sālama aldıħdan sōna şiyler gideller, olan tarafi ğız tarafına olaniñ anası varır, ğız tarafına: “şiy işde ğardaşım” dir, “d’ünü biran óñce yapımıy düşünüyoh” dir, o da dir ki: “yōħ, anām, vallā biz ‘hic hazır muzur dēlik, işde bādan inmiye dēl de, bā^ş çıħımıya ossuñ” dir. o da dir ki: “yōħ! ‘töbe esdafurullah biz hic bā^ş çıħımıy bekliyemezik!”

25 e bizim esgiden ğayseride takvim pek şeydi halħ arasında bādan inme, bā^ş ğoşme, bādan çıra yansıñ da ğóçü’yım, çıranıñ ayına, çıranıñ ombeşine, efendim bu ğüzün, baharın gibi mahallī olaylara geleneklere ğöreneklere ğöre halħ arasında t’ārif idilirdi, şinci bizde de ya bādan inmiye ya bā^ş çıħımıya hep pilannarıdı. bu ğünü hep

ğarallaşdırırlar, ğız darafı yoĥ moĥ dir ‘ammā, o da dir ki: “amān! bir an evvel laf söz olmadan d’ún bitsiñ” diy isder içinden.

şimdī, hanım ğızıñ óñce şiyini ğótürüller, düzen düzölücek, -düzende de şerbet içilmede oldū gibi-: “işde anam, umanınızı kúseninizi alıñ da düzen düzmüye gidek”
 5 dinilir. faĥat yine ğórgüsüz āyileler zıñgır zıñgır beşer onar olan eviniñ yanına düşer, çarşıya gideller. şura seniñ, bura benim hēr tarafı dolaşillar, adam çoĥ oluncu mal bēnme de zollaşiyor, her ğafadan bir ses çıĥar, bāzan d’óş ğavġa olup da, düzen düzerken annaşamamış da ayrılmış diy duyuldū zaman zaman çoĥ olur. faĥat ac çoĥ ğórgülü āyileler diller ki: “yoĥ anām! biz gidemezig, evlát siziñ, neyi münásip
 10 ğörüyosañız daĥıñ, çulu giydiriñ, ğótürüñ” diller. bunuñ üzerine: “allah sizden rāz_ossuñ” dinilir ama şerbetde oldū gibi ğız tarafınıñ iş bilir ‘biri hazıllıĥdadır zāten, bekliyordur, o gelin ğızıñ yanına düşer, olan eviyle berāber gideller. uygun bir māzadan efendim, yidi daĥım düşünölmüş, üçü şerbetde alınmışsa ġeriye ġalan dördü ġumaş olarak alınır, ‘tērziye ğótürölür, dikdirilir bu dikdirme olayı, soñ zamannarda artıĥ
 15 ortadan ġaĥmışdır ġonfeksiyon māzalarından satın alma şekline dönmişdür. bu arada yine, ġızla birlikde çarşıya gelen hanım efendiye de bir hediye muġābilinde ġıyāfet ‘alınır. bu empirme m_ölur, pāzen m_ölur artıĥ yúñnü mü olur artıĥ ne olursa bilemezig o da işde severse óver ayaġġabı çanta d’üzende ‘olur da, çarşıya gelen kişiyeye olmaz bu ayaġġabı çanta maĥyaj malzemeleri de yine şı’de oldū gibi iççamaşırı ēsiksiz taĥviye
 20 ēdilir d’úzen faslı tamamnandıĥdan sōna dikilmisse tērziden alındıĥdan sōna dikilmemisse konfeksiyoncudan alıp ġónderdikden sōna ‘bir de yolluĥ alınır, hazır ēdilir. ev ahālisi eviñ içine dışına, şinci evde anne, baba olan ġardaş, ġız ġardaş varısa, bunnarın yaş gurublāna ġóre, yaş durumlāna ġóre münásib hediyeler alır, ġónderir. olan tarafı şiyeye ġóndermek üzere, ġız tarafına ġóndermek üzere ġız evine de neler aldını
 25 direġ dēl de bir başġası vasıtasıyla duyurur. “yāv, işde saña da ġızıñ ġaynatıya da paltuluġ ġumaş alındı, saña kósödüm daĥımlıĥ ġumaş alındı, ġızıñ anasına, oluna da daĥım elbi’selig í ácivet alındı, ġızına da pāzen ant’ārilig alındı diy o giden ġadın duyururdu. o duyuruncu tabī buña muĥābil olmak üzere ġız tarafı da olan tarafına ġónderilmek üzere ō gendisine ġónderilenlerden aşşā ġalmıycaĥ şekilde hediyeler alır,

bunuñ adına kayserimizde yolluñ denir, yalnız bu yolluñ şeyle, ‘düzenne birlikde gónderilmez de bazertesi galıñ düası olur ya, onunna birlikde gónderilir.

düzenner düzüldü bitdi, olanıñ annesi, gelin gızıñ hanım annesi bir gún gider gızıñ gafa kádını isder, yâni nüfus kádını -uzun süre biz bile kafa kádi didik- nüfus 5 kádındaki amaç, d’ünüñ tarihini, başlangıcını kesin olarak garar verilmesi dimekdir. bunu alıllardı, nüfus kádını, gızı gótürür foturaf çekdirillerdi, niqáh muâmelesi başlıcağ

–yani doğudaki gibi sırf imam nikahı yok değil mi?

–yöñ! resmî niqáh mutlağā gayserimizde olmuşdur. gızı foturaf çekmiye ni’ gún 10 isdeller. foturaf çekilmiye gız gótürülür, gızıñ yanında gine gızıñ anası gitmez, yine ekâbir bir iş bilen bir ahrabā bayan gider. gayseriniñ eñ iyi foturafçısında haftalık foturaf çekinirdi. güzel giyâfetiynen hatt’â yanına górumce de durabilirdi. varisa gızıñ eline bir tutma yapma çiçek sülâhiler filân öle...

–kayseri merkezde çift evlilik filan da yok galiba?

–‘pek o alışgannıñ yoh.

–hatt’â varisa reşâdiyeleri çapraz fişeglik bālanır foturaf çekilirdi. yāni foturaf 15 mutlağā çekilir. o foturafıñ bi f’âne boy hātıra olaraq sağlanmağ üzere alınır, diğerküçükler niqáh muamelesi için kullanılırdı. ‘olan da gider kendi başına foturaf çekinirdi. olanıñ babası gótürür niqáh dairesine başvurur, niqáh işlemleri başlar, ombes 20 gún asğıda galırdı n_ölür n_ölmaz, olanıñ çevreden habersiz bir dā önceki evliliğ olur da ortuya çıkar diy, asğıya çıkardı. herkezin górebilecē bi yerde.

niqáh işlemlerine gitmeden önce gene gızıñ evine kórük gider, efendim olan yanına ‘hic çıhmaz, górumce ya da āyileden iş bilen bi bayan gızı indirir doğdura gidellerdi. ni’se doğdur da bi āza bahılırdı. gızıñ da olanıñ da āzına, mutlağā onuñ tıbbi 25 bi şiy’si vardı!.. açın āzınızdı didiler, “ā” dillerdi oñ_óre doğdur rapor yazardı. nedir onuñ bilemiyorum belki de acabā gızıñ āz goğusu vardır da ilerde boşanmalara sebep olabilir diye midir? yōsa başga tıbbi bir bulguyu āzını açınıc boğazda onu górererek evlenmiye

engeldir diye midir bilemem. eve gidinci sorda baḥ! āza baḥılırdı. niḳáh dāyiresine gidilirdi.

peg esgiden niḳáh mēmurunu eve çāрмаḥ ādet dēlidi. cumhūriyet mi^ydanında.

hükümet ḳonānıñ arḥasında esgi tarihi bir yapı varıdı. niḳáh dayrası dillerdi, oruya gine

5 ahāli gelir, orda iki dene de şahit olurdu ‘hālā́ olanna ğız bībīne ciddī ciddī baḥma

imḳanı yoḥdu. bībīlēne ğaçamaḥ ğózlerinen baḥallardı. orda niḳáh olurdu, ğıza niḳáh

mēmuru işde āmed_olu mēmedle evlenmiye ğabul ediyomusuñ? didīnde ğız: “evēr!”

dimezdi; ayıpdı! sādece ğafasını yavāşca óñe dōru e^ēerdi. olan “ever” diyebilirdi. bu

arada tabī hangisi bībīniñ ayāna basarsa, o āyilede hūḳmeder inancı o zaman da vardı.

10 bi de baḥarsıñ ki, patīr ḳútūr sesler çıḥardı masanıñ altında. kim basdı? ya ğız olanıñ

ayāna basmış olurdu, ya olan ğızıñ ayāna. millet ‘ġúlüşürdü. şā_ıdler huzūrunda niḳáh

bitdikden sōna ḳát’li şeker dālırdı. herkes giderdi bu tabī niḳáh şekeri dā da

faḥlılaşmışdır, bāzan ḳúltaplası içinde acıbādem dādıldı da olurdu. vazolar olurdu bi

çukulatıyan filāñ, allah ğabūl_ıtsiñ. niḳáh işi halloldu. bu niḳáh şekeri ğótürülürken iki

15 ğutu ğótürülürdü. biri de niḳáh mēmuruna virilirdi de ben dayım niḳáh mēmuru

oldū_çun otuz ḳúsür sene niḳáh memullū yapıdı bilirim. dayım hafdada bir ombeş yīmi

kilo şeker satardı bakğallara, gendine gelen hediyelerden. ēr olan āyileniñ ik çocū ise

genelde paḥlava yidirilirdi. paḥlava didīm, sadece baḥlava dēl, yemēn adı baḥlava...

baḥlava yidirillerdi. aḥçılar dutulur, etler alınır, pilavlar, bamyā, yapraḥlar sarılır,

20 ğadınnarıñ hepsi birden birarıya gelir, ‘ġúnnerce yapraḥ sarılırdı d’ún için hazıllanırdı.

aḥrabādan soydan sülāleden baḥlava bōrek yapan eli mārifetli ğadınnar varısa onnar

çārılır, onnar ġúnnerce sahur sinilerine baḥlava bōrek yapılırdı. yoḥsa ğadın aḥçı

dutulurdu. paḥlava öle ġúnümüzdeki gibi dāvetiyelerle olmazdı. ā onu da annatı^ym, d’ún

olayı bizde pazartesi başlar, ḳayserimiziñ merkezde perşembe ġún biter... ‘idi. şindi

25 ğayrı at_ızi it_ızin_ārışdı! şindi ā, her ġún oluyo faḥat esgiden ‘kesinnikle ğayseriniñ

yillisi merkezden birisi evlenicek, gelin olucaḥsa, mutlaḥā pazartesi ġú nü d’ún başlardı.

d’ún başlamadan evvel de şindiki gibi dāvetiye ğartvizit bilmem ne bişi^y yoḥ. oḥuyucu

tābir ēdilen ğişiler mārifetiyle o kimlere duyurulucāsa onnara duyurulurdu. o oḥuyucu

kişi o mālleniñ yoḥsul, herkesiñ zaman zaman zeḳátını fitresini virdī, sevābına yaḥacaḥ

odununu aldı, bādan ğays ūrusu, bekmez virdi, kişiler olurdu. yāni yohsul ğişiler olurdu. herkes d'ún ünü, sūnnet d'ún ünü bunnar aracılı^ğla duyurur, bunnara da oħuyucu dēnilirdi. bu kişiler kime ni^y haber ğótürülücēne 'kimiñ evi 'niredede bilirdi, d'ún e ğarar virildikden sōna yine oħuyucu aracılı^ğla ğız tarafına zāten óñceden haber

5 virilirdi: –anam,, işde üş sufra, döt sufra yimek yidirilicek, işde ğıh, elli ğişilik umanıñıza, kúseniñize di^yn. diy raħam virilir. dāvetiye yoh. ğız tarafı kiminen barışışsa kim gendilerine ikram getirme, hediye getirme imkānı varısa, dā yaħın kim hısım aħrabāysa, umanıña kúseniñe onnara o da gendi mālīeniñ oħuyucusu ya da āyileniñ ğúccüg bebesiyle haberdār ēderdi. işde “falanca ğúnü bazārtesinden óñce aplanıñ paħlavası yiniyōmuş, olan evinde, filān sārde orda bulunucāmıssıñız” diy hangi sufralar

10 hangi sāt'de yinilicēse olan evi tarafından pılanlandından meselā dillerdi ki: “on iki de orda olucānız, birde orda bulunucānız, ikide orda bulunnucānız gibi ğún ve sāt sōlenerek ğız tarafına nāder ğontenjan virildiye, o ğadar ğişi dāvet idilirdi. giri ğalañ da olan eviniñ hısımına aħrabāsına, mālīe ğoñşusuna, bā ğoñşusundan kimler dāvete

15 uygun bulunuyorsa, onnara haber virilirdi. zāten óñceden kimleri dāvet idiceklerini bildi ğin yimek de óñceden hazıllanır, óñceden mevsimine ğóre ya yōtlu çorbiyla başlar, ya da normal çorbiyla başlar arħasından kófte gelirdi. soñ zamannarda ğavırma başladı, dā sonra efendim, bórek gelir, ardından paħlava gelir, bunnar sıyrıyla gelmek zorunda. birbirinden evvel 'kesinnikle olmazdı. paħlavadan sonra niy?, içimizi basdırsıñ

20 diy bamyaya yidirilirdi. bamyaya da çoh sıcaħ olurdu, milletiñ āzını yaħardı. bamyadan sōna efendim yapraħ. belki yapraħ óñce, bamyaya sōna olabilir. ondan sōna pirinç pilavı gelirdi. buña yimek yirine “ğaralı haber” dēnirdi. yāni bitiyo.. dā sōna sıfıra ahālisi kendilerine hizmet ğóreñ aileye yaħın geşlere de ayaħda onnar gendileri getirdi paħlavaniñ bórēñ üsdünden alamazdı da ayıpdı da yalıñız sıfrada yimek yiyen dirdi ki:

25 “al al yiğenim şuñu da sen yi” dirdi. o da: “yoh isdemem misdemem” dirdi ya, ‘alırđı. ayaħda daşdı yirde paħlıvıy bórē onnar birer ikişer yıllerdı o geşler.

yimek faslı bitdikden sōna 'her sıfrada bir ğuran oħuyacaħ adam ayallallardı, ya da olurdu. kimi amener resulúyu oħur, kimi başğa biş^y oħurdu. yimekden sōna bir ğuran oħunur efendim, āmīn dinildikden sōna herkes 'birer ğaşlı dā óñündeki pilavdan

yıhar, havluya da siler, allā_smalladıh dir, irkekler giderdi. böyle irkekler faslı bitirdi.

5 ondan sōna irkekler gırdikden sōna galañ yimeklere bu gadınnān şansından zār, biraz süsleller, sānı soluñu süsleller müsleller bi gāş sıfra da gadınnar yirdi. ama irkekler sayısı gadar olmazdı.

–kalanları yiyecekler çünkü...

–hē! galañnarı süsleller yiñi dabañ var ya fañat gene de belli olurdu yāni fañat

10 gadınnar genelde tüm aj gāñhallardı, sebep, şıydı irkekler tek tek gelirdi, gadınnar gelirken bebesi yanında olur, gızı yanında ōlu yanında olur bebe bārır, “pañlava virsene” dir, öbürü “n_idi’ym ben yimiyom” dir. gadın birisiniñ çeñesine çañaçañ, öbürüne “ómrüñ kesissiñ yi!” diycek dirken, o zamān_ādder yimekler gāpış gāpış çoñu aj gāñardı ama adı pañlava yimiş olurdu. eve gelinci soñranıllardı ki bebeye gızardı:
15 “ci_erine ateş düşesice, evde dur didim durmadıñ seniñ yüzüñden gannım aj gāñdım” diy.

olan eviniñ bu pañlava yimeñe garşılıñ gız tarafı da gelin_amamı yapardı. ēr olan evi pañlava yidirmesse gız tarafı gelin_amamı yapmazdı. gelin gızı işde çoñ yañın añrabā bi gāş gişi gótürür yıñalları kalırdı. onunla ēr olan tarafı pañlava yidirdiyse, gız
20 tarafı da ilālem_ārşı bulur buluşdurur gelin_amamı yapardı. yā bu hafda başlamadan olurdu pañlava yidirmesi çünkü dā sōna d’ún telāşı’nen gāñamam diy bunun altından diy pañlava işini öñceden hallédellerdi. fañat gelin_amamı mutlañā sālī gúnü olurdu.

pazartesi_ün gālin gelirdi, o da gine oñuyucu mārifetiyle haber dātılır. şinci oñuyucunuñ özelliñi de annardı, oñuyucuya mutlañā sırtında torbası ya da heybesi ya
25 da yanında bir gişi olurdu oñuyucunuñ, kime haber ulaşdırmıssa o haber vėrdi gişi ekonomik durumuna göre oñuyucuya bir hediye getirirdi. bu para da olabilirdi, efendim ya da aş mañanna, bulğur, mercimeg çorba gibi bir çitçiti erişde ‘doldurur getirirdi.

–kadın mı, erkekmi oluyor okuyucu?

–kadın! kadın olurdu. bu çıtçıyı biliyosunuz değil mi? tabah paḥır tabān ğúccüne çıtçı dillerdi. bi çıtçı ordan efendim, erişde maḥanna bulgur ya da alır getirillerdi de bu ğadın da zāten böle bişiy viriceklēni ‘bildiçün hazıllıḥlı olur, yanında bir çocuḥ, ya da heybe torba bişiy olur, hatt’á un viren bile olurdu. onnarı gendi cinsine ğóre torbıya ‘kor, bu da bir baḥıma ō faḥır olan ğişiye yardım yāni mutlaḥā birileri bişiy virilirdi.

ġalın duası ile ilgili haber her iki tarafıñ oḥuycuları tarafından kimlere duyurulucāsa duyurulur, ki bu artıḥ kesinnikle d’ún haftasıñ başlaması demekdi.

ġalın duası ğız tarafında sabah namāzından sōna işde, hangi oda, ev ayrılmıssa camiden çıkan erkekler gelillerdi. gine āyileniñ büyü kimise, evde yaşıyo olabilir ya da başġa evde oturabilir. başġa evde yaşıyorsa bile o ğúnkü o, o eve gelirdi. kōşe minderine kōşiye otururdu āile büyü cāmiden çıkan ya da yatāndan ġaḥıp: “ā, bu ğún ġalın duası varıdı” diy bilenner dāvet idilmiş olannar geliller, orda d’ún ün başlamasına hayır duāda bulunulurdu. ġalın duāsına gelenlere ġāve ikrām idilirdi. dā sōna ğız tarafını ğonuşuyoduḥ, sülā daḥımı dinilirdi ki bu esgiden ğúm. bi çif ğúm, elāni, sini ve ıbrıḥdan oluşurdu. bunnarın hepsi baḥırdan oluşurdu. sülā daḥımı dinilirdi buña. bi de bunuñ yanında ōlan tarafına ğónderilicek düzen düzülürken alındı ya hanı, yolluḥlar olurdu. paketlenmiş halde bunnar artıḥ ğuşluḥ vaḥtine yaḥın töreni soña érdirmek için sülā daḥımı ortıya getirilir, yine mālletin imamı ya da ġuran oḥumuy bilen biri tarafından ġuran oḥunaraḥ duā ‘idilir, šiye ōlan tarafına gene on ombir yaşlarındaki bir irkek çocū ya da ğız çocūyla birlikte bir paytona bindirilir. kór^ae bindirilir, ‘savılırdı. ōlan tarafında da gine ġalın duası için haber ğirdiçin ōlan evine namazdan çıkan insannar gelir. gine ‘ōlan eviniñ de büyü kōşe minderine oturmuş vaziyetdedir. gelen misafilleri ġarşıladı. gine ōlan evinden gelen misāfillere de ġāve ikrām idilirdi. sabah ġāvesi, şurdan burdan ğonuşulur ve neticede şeğe beklenirdi burda, ğız tarafının ğónderilicek ġalın malzemesi, işde ğúmler, ıprıḥ, paḥır ıprıḥ sini ve yolluḥlar. dışardan hemen birisi haberd’ār iderdi ki: “ġız evinden geldiler” diy. hemen gine ailede bu işi ġarşılamaya hazır bekliyenner gider paytondan ğız evinden gelen sülā daḥımını alır, içerde bekleyen İsannarıñ ōñüne getirilirdi. orda bu duā idilirdi. duāya müteākip

misâfiller dâlırdı. ailedekiler de kendilerine gelen ikramlarıñ paketlerini açar, yolluqları inceeller, paqlıları alır, gonuya goñşuya ğósderilmek üzere sergilellerdi. hemi şı̄de de öle oldu'ya, şerbetde de o ğız evinde de sülâ daqlımı olan evine ğónderilmeden olan tarafı da eline geçince ğósderirdi.

5 bazartesi ğúnü ğız evinde 'cız asılırdı. ğızıñ bütün sandındaki ent'ârilikleri, pāzenneri, empirmeler, ipekliler eviñ tavanına yaqlın yirine çivilerinen 'asılırdı. buña cız asma dinilirdi. her şey gelen baqlardı ki "vāv! allah babasınıñ işi ğúcü rasgessiñ, allah ēsini doldursuñ, maşallah maşallah 'tevātir, şuña, şuña, şuña baql maşallah ne ğúzel şı̄ler almıssıñız, allah ed'āsını ğóndere..." diyerek bēndini ĩmā ederdi ğadınnar, cız asıldıqlıdan sōna da ğadınnar mālledeki yaqlın ğadınnar dāvet idilirdi ki: "geliñ, cize baqlıñ" diy. sayallar bi ğısmı da eleşdirir: "–bov! ğózüñüz kıó_ossuñ! döt dene diñ diy ant'âri virmiş de böle cız mi olur anam! ğē ēsikli şöle alıyom, böle alıyom diy ónürdü de bende ğâri tüm dolaplar terekler dolucaql sandımıdı..." diy çekemiyenner eleşdiren de olurdu. faqlat yüzüne ğarşı kimse onu dimezdi de "–ō! maşallah maşallah" dillerdi ya,

10 aslı olurdu, olmazdı bilemem...

hane diller ya, o_ğader cız yapılmış da, "ā, hanı bunuñ maşası" diy bir maşa ēsimeş diy gine eleşdirillerimeş. demek ki d'ún de mutlaqlā bu eleşdiri olurumuş. ğúndüz, ğız tarafınıñ ğadınnarı cize baqldıqlıdan sōna, āşam olan, olan tarafı, olanıñ kendi yaş gurubundaki arqladaşları cız_altı diy orda d'úne gelillerdi. o cızler orda asılı 'durur. olan evi ve olan da gelirdi ğúvē de gelirdi bu sefer hic şurda niqlāh dāyiresinde geline baqlamıyan mahcub ğúvey, efendim, o yaş gurubundaki arqladaşlarıyla birlikde şeye gelirdi, cız_altına gelirdi. çalgılar dutulur, kıóçekler tēmin_idilir, haber de ğónderilirdi ki, cız_altına geliyōñuz mu? gelmiyōñuz mu diy, geliniyōsa hazıllanılırdı. şinci buruya olan da gelir, 'çalallar 'çırillar, oynallar. bu ara o cızıñ duālarla asılmış, mıqlanmış cızıñ ant'âriñiñ altında olan_evinden gelen bütün ğışiler çalallar, çırillar ēleniller. 'ğız eviniñ ahāliside şe'deller, 'pūr diĝgat' bekcilik yapallar!

–çalınmasın diye mi?

–tabī, şinci ordan gızıñ herhangi bir eşyasınıñ çalınıp gótürülmesi, gız tarafına zül! olan tarafınıñ da başına belá! ordan aldılıları kúltaplası dāhi aldılılarında olana teslīm itdiklerinde olan ziyāfet virmek, yimek ısmarlamak durumunda... gız evi eşyalara sāb_öldü gibi, olan evi de boşu boşuna gardaşımız yimek parası virmesiñ diy, o da gölaçan ider, diggat iderdi. birisi bişiy çalarken onu hemen engellelerdi. “–höt! górdük!” diy.

bu cız_altı faslı da sürerken gız; bir pencere aralından ya da damdan, merdiven altından olan yuħarı çıħarken gúvēyi, içesiñe bi dene dā baħardı, ēr gúlümsüyorsa, gúveyi bēnmiş diy, anası ve çevresi sevinillerdi. yoħ ēr gızıñ suratı ası_sa “o ni’y gızım, hayırdır işallah, bi şiy mi var? “diy ēr olumsuz bir görüñtū sergilemisse gúvey, gızı ikná idellerdi. çünkü, bu sātten sōna gāri dönölücek durumu yoħ! d’ún başlamış! gızı ikná ideller, “aman gızım, o nası söz? kim diyo? onu diyeniñ āzı gāpansıñ, gózü kóf_ossuñ!” gızı ikná idellerdi.

sāl_únü asıl olan evinde d’ún başlar. faħat gız evinde ‘hiş bişiy’ yoħ, gız evi dinnenmede... çalgı dutulur, iki gún üzerine dutulur. şinci gayserimizde esgiden çalgı, germir diy bir gasabamız var, ordan getirilirdi. merkezde bir çalgıcılıħ bürosu mürosu ‘yo’du. duyardıħ ki: “ā, öle bir d’ún yapmışlar ki, ‘górme gitsin!... ‘tā germirden çalgıcı dutmuşlar” diy, insannar gendi aralarında gonusullardı. dā sonra tabī, gayserimiziñ o şiremenni māllesi ve civārında gayseri lisesiniñ arħa taraflānda, birer, ikişer bu selānikden gelen muħācirler tarafından bu tip d’ún de çalma ādetleri başlatılmıştır. hālā da gúnümüzde de yine ev d’ún neri sürmesi hālinde, gidilip ordaki bu işle ilgili gişileri dutallar, çalgıcılıħ yapannarıñ ihdiyalları da boyacılıħ yapardı esgiden gayseride...

–kayserililer kendilerine layık görmüyorlar çalgıcılık işini..

–‘gayseride ‘ayıp! ço_ayıp! şindi meselā burda gonservatuar var. on_üş sene oldu gurulalı. on_üş sene evveline gader hālā: “aman! o nası söz! git! ayıp! çalgıcı mekdebi mi guracāñız? şiremennide büssürü çalannar var a! nē_rek var? “diye garşı çıħannar oldu. ama sōna annadılar buranıñ çalgıcılıħ durumu olmadını, bir eğitim guruluşu oldūnu annadılar. yāni çalgıcıya töbe töbe gız virmezler, gızını almazlar,

dünyâ gúzeli ossa, çalgıcınıñ gızı‘alınmaz! meselâ ben gúccūken babam haşlımdan birikdirdim bālama aldım da, anam babama demiş: “olan bālama çalyo” diy, babam geldi, gafamda gırdı!: “lan! sülâlemizde çalgıcı var mı allah_ıtmiye? “diy. ben meselâ otuz kúsür sene musikiyle meşgūl oldum, bēn atmışlı yıllarda bile çevremden eleşdiri
5 aldım ki: “lan! ayıp! gózüññ óne baħ! niʷ o girdiñ yir?” “işde musiki cemiyeti...” “hōt! bi dā duymuyaħ! sülâlemizde çalgıcı var mı? duyan olursa ‘n_ölur? “diy, o bir ar gibi geldi...diydi...

şinci efendim, şiremenniden o işle iştigāl iden ya germirden ya şiremenniden o çalgıcılar dutulur, çalgıcılar óñceden getirilir. onnara gúzel bi aħşam yimē ikrām_idilir,
10 tabi bu arada işgi de içeller onnar. ondan sōna yine içerde, içeri bir mekânda d’ún yapılacāsa yine o mállede sufası olan biriniñ evi isdenir, sufanıñ sâbı da bilir ki, āmed_anıñ ya da anşanımiñ ölu evleniyo, bu sıfa isdenicek çoğu zaman gendiliklēnden teklif ideller ki, “ā geliñ, hazılınızı yapıñ da d’únu burda yapıñ” diy. çünkü gurallaşmış yıllardır...

şindi şerbet işmede oldū gibi irkek d’únundan óñce de sıfanıñ altına destek virilir büyük direklerin ki, efendim, oynarken zıplarken sıfayı çókertmesiñ diy. kadın dinneklerinde destek virilmedi_çin çoħ duyardıħ biz, “ā, orta mállede sıfa çókmüş”
15 diy... çoħ gázalar olurdu. hatt’á sıfa haş! diy çókmüş, kadın bebesini de yanındaki şerbetlē otutdurmuşumuş, o hengâmede farħına varmış da, gafasını galdırmış ki, bebe
20 t’ā depede, “sen orda n_ēziyoñ” diy sormuş... diy hiķâye edeller. öle galıpcak çóķermiş.

efendim, sıfanıñ altına destek virildikten sōna, çalgıcılara da āşam yimē virildikten bi gaş gadeh de işgi virildikten sōna çalgıcılar gelir, yıllarına oturullar. mállelide bilir ki filancanıñ d’únu filancanıñ sıfasında diy oña artıħ ayrıca ahāliye haber
25 virmiyē lüzum yoħ. çalgıcınıñ sesini duyan dāvet beklemeden gelir. gine misāfiller gelmeden hizmet görücek olan evine yaħın geşlere paket paket gutu ci_araları virilirdi. onnar her gelene dutardı. biz de yiñi yitme zemānımızda nirde bir müzük sesi duysak d’úne giderdik ki, orda si_ara dutuyollarımış diy. öle d’ún d’ún gezerdik bebelimizde geşlimizde...

şinci d'ún başlar, ahāli yavaş yavaş gelmiye başlar herkez önce buldū yire oturur sōna yaşca büyük olannar ya da ekonomik durumu dā zengin olan biri geldinde oruya dā önce oturmuş olan ĩsannar oturdū yiri terkider, dā geri sıralara gidellerdi. sıfada yapılan d'úñnerde zāten sıfaniñ sediri var, oruya oturulur her ihtimāle ğarşı şu tahda sandēllilerden ĩtiyat bulundurulurdu ki, n_ōlur n_ōlmaz sediller dolarsa ahāli oruya da oturulsuñ diy. bāzan da o kıasnak biçiminde yapılmış büyük baş hayvan pisliklerinden kerpiçler olurdu, ğurudulurdu bāzan onnardan atlāna getirip oturannar da olurdu. meselā bizim ğayserimiziñ orta mālledede, çandır māllesinde camız besliyenner olurdu

–pis pis ğoğar

10 –yoğ! ğurudulūr! şeyleriñ üsdüne oturullardı kerpişleriñ. bu ğerçek! bu hep ğórdūm şeyleri annadıyorum. bunnariñ içinden birilerinden duydūm şey yoğ ğızımız... bu annattığlarım tamāmı benim ğórdüklerim ama, fağlı şeyler ğófenner de çığabilir...

zengin, namlı şanı ğişiler geldikçe o çalgıcıya yağın yirler onnara terkidilir, işde fağır fiğara ismi bilinmiyen şeyi bilinmiyen, önemsenmiyenner de işde kışeye çekilillerdi. ‘bu ara, hatırı sayılır ğişilere ğine isdisná olarak işği ziyāfeti ‘virilir, ayrıca kışede ğend_ēndine çay bardā˘nan leplebiyner işği içenner de olurdu. zāten biriki ğadeh aldığdan sōna hepisi ğabağı çiçē gibi açallardı oynayannar zıplayannar... yanniz burda bişiy var, kıyserimizde kıadın kıóçek oldū zaman ossuñ, irkek kıóçek oldū zaman d_ossuñ bizim kıyserimiziñ irkekleri oyuna ğağmaz! bu ādet dēlidi... tā ki o dutulmuş olan kıadın kıóçek ya da irkek kıóçek o bulundū meķāndan başğa bir meķāna alındığdan sōna kıyserimiziñ irkekleri ğağar oynallardı yāni bu ‘kesin bi ğuraldı...

–evet ağırbaşıllar...

25 –tabi. yāni kıadın bi d'úñde ısrar ettiñniydi ‘ğan çığardı d'ós çığardı. hağāret sayılır. “lan! şurda avrat oynuyo sen beni oyuna ğaldırıyoñ ğağ şordan!” diy azallallardı...

d'ún yavaş yavaş, bi ğadeh de aldılar ya, çalannār, oynuyannar ğırışı açılır, orda d'úñde oynuyan ğadına para yapışdırannar. bi de bēline püsğül bālamış irkekler oynardı

–zenneler

–zenne gibi, tavır, dahınmış, boyanmış, süslenmiş irkekler oynardı meselâ bizim kayseri d'únnerinde oynuyan şúkrü bey ismiyle mâruf 'allah rāmet etsiñ, birisiydi ki, meselâ birisi haḥāret edecē zaman, ēr dürüst durmuyo, hareketli biri^yse: “niy o lan! şúkrü bey gibi! dölek otur!” diy... ğonuşması çoḥ d'úzġún isdanbıl beyefendisi gibi kayseriniñ yillisiymiş 'ama, işde... “annına yazılmış” dillerdi. irkēñ oynaması 'ayıp. ayıp oldū_çún o adama kıótü ġözle baḥılırdı, onuñulan yolda ġarşılaşan pek merabalaşmazdı ki, bir ġören olur da, aḥlına bişi^y gelir diy. o adam oynardı. o adamlar billikte kayseriniñ çoḥ ġüzel ġaynana t'úrķúleri bilmemneleri girdi... şimdi düşünüyorum da o kıassıydı devlet kıonservatuarında belki de pílaket, devlet sanatçısı bile olurdu, yāni folḥlor olarak fevķáláde, hem oyun hem de çoḥ ġüzel t'úrķúleri bilirdi. ve d'únnerde para ġarşılı oynardı. ondan başġa ġayseride sālîh isminde biri oynardı, nihât biri oynardı yine haḥımız biribillēni eleşdirmek.. hafiflik niy yaparsa “lan ni^y o sālîh gibi gendini ġıvırtırıp gidiyoñ, ‘dölek yürü!’ filāñ dillerdi. bu isannar işde d'únde oynar, d'únüñ gerēni yerine getirillerdi, çalgıcılarıñ eşlinde.

biraz ónce de arzērdīm gibi irkekler zeroş olullar da, ġafi^y buldular da illá oynanicāsa, hemen, ġadın ya da irkek oyuncular o meķáñdan 'çıḥarılır, o iki_şi işde ó ġúnüñ bērinde işde çifdetelli oynallar, mevlāna oynallar arap çifdetellisi oynallar, çiçek dā diy bir oyunumuz var oña oynallar, yalñız, érkeklerimiz oynarken elleri kesinnikle omuz hizāsından yoḥarısına ġaḥmazdı belki de bir zeybek tavrıdır bence... eli, omuzundan yoḥarıya ġaldırıp efendim, ġóbek armalar bilmemne şıḥıdım mıḥıdım yoḥ. sāde, vākūr, ciddi, gururlu bir şekilde oynanırdı. bāzen bu ġasap oyunları oynanır, hemen bi bıçaḥ bulunur, ġarşidakini bir ġoyun gibi düşünür onu ayāndan şişirir, yüzüyo gibi yapar, ayrıca gine bi bıçaḥ oyunu vardı, ġarşısındankiniñ yüzünde bıçaḥ biliyo gibi yapardı, ve isannarıñ ġorḥusuna sebep olurdu ki, zēroş ġafıynan ya da heyecannıp bıçā atıp herifiñ yüzünü keser mi acep? diy. kıazāra kesenler de olurdu.

bu irkekler oynarken, sesi ġüzel biri varısa, o cúbúşcúnuñ cúbúşunu āzına virillerdi ki “hadi ā, bi dene t'úrkü çır” diy o da eko yapardı zār ki, cúbúşuñ o delíniñ oruya āzına virir, t'úrkü sōlerdi mikrafon filāñ yoḥ. önce nazlanırdı ya, sōlemem

mölemem dirdi ya, ğūcana cūmbúşú virdikden sōna da herifin āzından cūmbúşú alıp susduran āder ne çekerdik!

böle arada sırada sesi ğuzel münāsib çocuhlara da t'úrkü sōlerdirillerdi. meselá oyuna ğaħılıcaħ dē mi? oyuna töbe kimsi' ğaldıramañ 'töbe kimsi' ğaldıramañ fa at 5 ğaħdıħdan sōna bu sefer de töbe oturmazdı bir oynar, ki oynar, bu sefer, başğa bir gurub da oynuyucaħ amma Şu ğaħannar bi otursa ki, töbe oturmaz! ordan biri ğaħar zēroşlu a da vururdu, "onu kes!, bunu çal!" dirdi, bazan o çalınır ortada oynuyannar hıp diy ğalırdı, ēr ortada oynuyannar gendileriniñkini çalgıcıya çaldırıp oynuyannardan ğúçsüzüse, sesini çıħatmaz gidip Şoruya oturullardı. ēr onnar da ğavğa ēdebilecek 10 ğúşdelerse, sen oynuyacāñ ben oynuyacām diy çoh d'ōş çıħardı...

'neticede śāt'ler ileledikce, efendime sölü'm ĩsannarıñ saroşluħları filāñ da artardı, alķól almıyannarıñ uyħusu gelir, gider yatarđı. yavaş yavaş Őiyeler azalmıya başlardı, sıfadaki insannar, bir ğurub ğalırdı. onnar da 'zēroş olduħlāndan töbe gidesi olmaz ya, ev sābı dirdi ki; "şunnar biran evvel evlēne ğirse de ğurtulsaħ. "bu ara 15 emniyetiñ bekcisi gelirdi "hadi beyler vaħıt muħut" dir ya emniyetiñ bekcisine de ordan el altından bir ufaħ duble raħı muħu bişı' virillerdi. herifler d'ūñ ahālisini çıħarmıya gelen emniyetiñ bekcisi o da orda oturur si'yēderdi...

neticede, d'ūñuñ ev sābı bitirmiye ğarar virdiyse, ortada dönen, acçoh işği içene de işmiyene de sōzünü duyurabilecek organizatör durumunda olan ğişiye dirdi ki: "yāv! 20 ğāri Őu d'ūñü bitiriñ!" dirdi, d'ūñü bitirmeniñ de tek bir yolu varđı: çalgıcılara "ey ğāziler"i "çal!" dillerdi. faħat, bu ey ğāzileriñ niyse, hōkūmetiñ bekcisiniñ bitiremedi işi, o 'bitirirdi. ey ğāziler çaldımıydı, millet ğavğasız ğúrültüsüz... "ey ğāziler yol ğöründü yavız tūrķūñ başına.. "diy bir tūrķü çaldımıydı, bu sanki hōkūmetiñ emri ğuralı gibi o bībīni yiyen, saçsaça başbaşa pıçaħ çeken, tapanca çeken herifler d'ūñü biraħır 25 gidellerdi.

–çok ilginç

–bence de ilginç. bekcı geliyo annamıyo, öbürü tamam seni ğótürüp yatıracaħ, ğāri yiter, śāt' kaç oldu diyo annamıyo da, ey ğāziler çalınıcı, gidiyo. o sebeple

bi_yillerde fazla oturuldu muydu, biz gendi aramızda dërdik: “ā, ey gāzileri çalıñ da gidek” diy...

d’ūñūñ sāli ğūñū faslı birrdi. faḥat ğız evi istirahatda.

–kız evinden kimse yok herhalde?

5 –zāten ğız evinden gelinmez yassah! Őu veya bu sebeple ğız evinden birisi d’ūñū si’rëtmeye gelirse kúrtün çekeller!

–eşşegın üzerine serilenden mi?

–tabi... “ey ahāli bah bu ğız evinden geldi de saḥlanıyodu yaḥaladıḥ” diy...

çarşamba ğūñüne gelelim, çarşamb_ūñü her iki tarafda da fāliyet olurdu.

10 çarşamba ğūñü olan tarafında d’ūñ salı ğūñüne nazaran dā hafif geđer! sebep: salı ğūñünün yorgunlū var bir, ikincisi ğınıya gidilicek! bu ğınıya, ğız tarafına gidilip gelme d’ūñūñ harāretini böler. bi de ğúveyi irken yatırılır ki işde irtesi ğūñ gelin gelicek diy... böle oluncu, çarşamba ğūñ bir formalite tarzında olur, bi de ĩsannar sāl_ūñ bütün tüm alını yişilini ortuya d’ókdü! çarşambıya ğāri pek işdahları ğalmadı yorgun olullar, ya

15 āşamdā sāroş olullar.

çarşamb_ūñü gine irkek tarafında d’ūñ başlar ya oḥadar canını dēldir. yatsı nemāzına mütākıp geşlerden bi gurup, bi de yaşlılardan bi gurup, ğız evine ğına getirmeye gider. esgiden tabi vāsita olmadıñdan bu gine óñden löküs işi’nan bir olan çocū rehberlik ‘ider, arḥasından da olaniñ d’ūñde bulunan olaniñ arḥadaşları, efendim...

20 ‘yaşlılar olmaḥ üzere arḥadan da çalgıcılar Şıye gidilirdi... burda çalgıcılar óñde, yaşlılar eñ arḥada olurdu. yaşlılar nemazlı apdezli ĩsannar, olannarıñ yaramazlıḥlāni haşarlıḥlāni ğórmüyek diy arḥadan yavāş gelillerdi.

şindi bizde bi t’ābir var; “ğına ğınıya ğarşı geldi” diy.. şinci esgiden soḥaḥlar dar oldū_çún, birbirine yaḥın ğınalarıñ geçicē yiller tesbit idilirmiş. meselā, bu mālle de bir

25 d’ūñ var, bu māllede de bir d’ūñ var bu mālle de d’ūñe gidicek, bu mālle de ğınıya gidicek, soḥaḥlar dar! biriniñ pes ēdip de buyruñ dimesi ayıp! şeref ve itibar meselesi! mutlaḥa orda birini biriniñ pes ēdirmek zorunduymuş o sebeple d’ūñ sahipleri bu ğına getirme ğúzerğāhını ğúñdüzden tesbit idellermiş ki, ğına ğınıya ğarşı gelip de ölen ğalan niy olmasiñ diy. faḥat hasbelğader unudulup da her iki gurup ğarşı ğarşıya gelirse ki

gelirmiş çúnkü yatsı nemâzından sōna ğınıya gidilir. hadî her iki tarafıñ da yıtleri yaralananlar oldü gibi ölenner de olurumuş. faḥat yaralanmıy ölmüy ğóze alamıyıp ‘pes edenner de olurumuş ama o büyük ar meselesiymiş, o ğúñnerce sōlenirmiş: “ā! fılañ yirde ğına ğınıya ğarş_ēlmış de çaḳalāzıñ uşahları ğınıyı geçirdirmişler!” “yaḥut da dabaḥlar_ōñde yiñmişler de geşmişler onnarı! diy... annadılırmış.

bu arada ğız tarafı da iki meḳâna ayrılırdı. ğısa süre de ossa bir geşleriñ çalıp çıracā ‘yir, bir de ihdıyallarıñ oturup dua idicekleri yir. ğına heyeti geliyor, bir paḥır tepsi içinde çerez gelir. leplebi, findıḥ, fisdıḥ akide şekerı olur, ortasında efendime sōlü^m, hamam tasınıñ içinde ğına bir de üzerinde mum dikili şamdannar olurdu. bñ yaşlı irkekleriñ bulundü yire ‘gelir. son zamanda bñ.. mum yolda sōnüyo filan diy, bñ şamdanı kirāya virenner şiy daḥdılar ampul daḥdılar. bñ çerez ğına şamdan geldikten sōna ğız tarafı imamı da getirir eve. burada ğız tarafınıñ imamı tarafında geliniñ ve d’āmadıñ mutluluḥları için dua edilir... duadan sōna ğına olan tarafınıñ geş, şahbaz bir del_ānnısına teslim idilir. ğına tepsisinde unuttum, iki t’āne de mendil olur. ipek mendil. ve ayrıca dāmadıñ ğına yaḥarken avıcına sarılıcaḥ pempe bant kurd’āle niyse onun adı... şerit olur. döt bannaḥ ğeñişlīnde. bunnar gene çala çıra allāsmalladī çekeller allah hayill_ıtsıñ diller, ğız tarafı pus yas, irkek tarafı dālıllar. bu ğurup gine geşler_ōñde, yaşlılar arḥada, ğınıyı ğótürüyollar.. yalnız olan evinde de geleñ giden ğınıyı bekliyo. bunda da olan tarafı yatsı nemâzından çlıncıḥ imamı alır getiriller ve yine hısım aḥrabā ihdıyallar oturuyor bekliyollar. onnar çalgıcınıñ oldü yire ‘girmezler... bu gidiş gelişler tabi yaya olurdu amma, zaman içinde kórüklerle ḳapdıkaşdılarla, taḥsilerle olmya başladı ‘dad ‘da da ‘dad da.

erkek tarafına gelindī... çalgıcılar hiş yaşlılar tarafına getirilmez, onnar sufiya gider. bu tarafda şamdan, çerez ğına getirilir, orda dua edilir. biri de çerezinen tepsiyi alır. yalnız büyük geşlerin oruya gitmeden orda oturan ihdıyallara o çerezden birer avıç virir. yalnız çerezi de_ōle sıradan biri dāt maz. dirāyetli, dişli, elinden ğapdırmıycaḥ biri dādır çerezi. süllüm püklüm biri dātsa ya tepsiye vurur ‘deviriller ya da gelen giden avışlar. o dirāyetli biri dāt dī için avıçlāna virileni ğabulleniller.

şiyе, çalgıcı tarafına gelindi, elinde şamdan, çerez tepsisi, ğına geldi. ortuya halı veyā kilim serilir. efendim, dā ōñce evlenmiş biri halınıñ üsdüne oturur. sā tarafına damādı alır, sol tarafa da sādıcı alır. bu sādıç evlenme namzedi olan birisidir. aħşam sabah evlenicek veya anası d’ŭñŭr geziyo olan birisidir. bu ara tabi çalgıcılar “ğıná mı yaħdıñ eline” t’ŭrķúsünü sŏleller. ğına yaħan arħadaş zāten iki dene mendil varıdı ya, 5 mendiliñ birini tepsiyi ğız evinden alan ğor cibine mendili bu ādetdi. ğınayı yaħan da ōbŭr ipek mendili alır cibine ğor. şinci sādıç ordan ğuytu tasdan bir bannaħ ğınıyı ‘çalar avıcına ‘ğor, üsdüne si_ara ķádını ‘yapışdırır, üsdüne o ğırmızı bağı bālar orda beklenilir. ondan sŏna da sādıcıñ da avıcına ğor, si_ara ķádını üsdüne yapışdırır o 10 ğırmızı ğurd’āleyle ğınanıñ üsdünü ğapadır. şinci burada dāmādı bizim ğayserimiziñ ādeti hemen yumruħlallar, sebebibi bilmiyorum, hemen zıñğır zıñğır yumruħlar iner onuñ_uçun ğınıyı yaħan dāmādı hemen ōñüne alır, ōbŭr sādıcı arħasına geçer dāmādı kaçırillar.

dā sŏna haber savallar: “ā, damar gessiñ oynasıñ” diy, ğŭvē gelir sādıcıynan 15 berāber oynallar, o yumruħ faslı ğapıdan çılıncı bitmişdir. ğŭvē oynadıħdan sŏna herkesiñ sevdi, saydı adam, topluluħdan izin isder, “ā, dāmādā izin viriñ ğitsiñ yatsiñ diynensiñ” diy. damat sādıcıynan beraber gider.

dāmat ğirdikden sŏna d’ŭñŭñ ğalitesi düşer yavaş yavaş, millet bıraħır bıraħır 20 ğeder, sāl_ŭñķŭ ķadar sürmez.

gelelim ğız tarafına... ğız tarafında da ğızıñ gendi yaşıtlarıyla, ğızıñ çoħ yaħın aħrabāları ğın_j^ycesine geliller. tabi ğonu ğoñşu da gelir. çalallar çırillar şeplih çalallar, faħat, ğız tarafınıñ ğın_j^ycesinde çalgıcı çoħ nādirdir. çoħ zengin bir āyile olursa, ğadinnardan müteşekkil bir saz heyeti belki bulur buluşdurur getiriller. yalnız ğadinnar def çalar dümbek çalaraħ o bulunannarı ritiminen oynatırdı. geş ğızlar oynarken gine o 25 dēlden yani çahdırmadan baħallardı. o ara ğız anası bi āt durdurur... “ŭŭ, ğızım ālıyo da, gidiyo da... “bilmem ne “vo anam, dā n_ĩsdiyoiñ ğŏzŭñ ğŏrerek, evlādıñ gelinidiyoñ allāña şŭķret” filān diye de teselli sesleri gelir.

şāt’ler ilelledikce, milletiñ uyħusu geliken de ğıza ğına yaħılır, ğına ğızıñ ayaħ bileklerininen ayaħlarına yaħılır, çapıt, esgi çoraplar niy giydirilir ğınanıñ üsdüne.

ellēniñ üsdüne bannaḥlāniñ ucuna avıç içine yaḥılır böle süsleller de noḥda noḥda. gine ğızıñ ellēne de esgi çorap giydirilir. hem bozulmasıñ hem ant'ârisini üsdünü başını, yatā yorġanı batırmasıñ diy. ğızdan sōna ğızıñ en yaḥın arḥadaşları orta yaşlı bayannar ğınadan yaḥınır. ğına gecesi esnasında hep bir âzdan “ğız anası ğız babası ellerinde
5 mum yanası, işde geldim gidiyorum, sılama terkidiyorum” şeklinde.

ondan bi şât' sōna herkez ğızını alır gider, ğızlar yalvarır “ñ_ölur ana, bi dene de ben ğalı'm” diy, ya da ğız anası teklif çider: “e anam, sen gidiyoñ ama işde anşe burda dursun da ğızlānan beraber yatsıñ” diy o dēlden dir belki, bir âzdan dir. bazı ğadınnar bıraḥır, bāzısı da “yoḥ anam ben ğızımı ğözümnden ayırmam” dir ğötürenner de olur.
10 ğalan ğızlarınan gelin ğız çalallar, çırılar. efendim, ğız anası ğúndüzden hazıllıḥlıdır geş şât'lere kadar çalıcaḥ çırıcaḥlar diy ğāvaltı hazıllar ğatmeller, reçeller çamannar, turşular mevsimine ğöre.. ğızlarıñ ğarınları doyurulur. sōna ğızlar herbiri bi kōşeye uyur. üsleri batniyeyinen bir örtü mürtüyünen örtülür.

sabānan artıḥ olan evi de yorġun, ğız evi de yorġun hepsi topallanıllar, şinci dā
15 öñceden ğavilleşilmişdir çalgıcıya tembih çidilmişdir ki, gelin şu şât'te getirilecek diy. yalnız gelin gelmezden evel olan evine hısım aḥrabā aççoḥ olan evine içesiñe ikrām etmiş veya “etmemiş herkes 'para getirir. koçu parası. bu öñceden kōruk dutuñ diy getirilirdi sōna taḥsi dutuñ diy bu getirilen paralarla ğoçuya binicek ğişilere araba dutulurdu.

20 –bu kuaför filan..

–ġuaför filāñ yoḥ! ilālem_ārşı ġuaför niy ö.. öñceden gelin olmuş ğızlardan bi denesi ğızı süslerdi. ayıp! süslenmiyi niyi bilen bi denesi ğızı süslerdi...

şinci bu herkes olan evine para getirir ya, on_öre taḥsi dutulur ğapdıġaşdı
25 dutulur, gelen çoġusa bi dene de belediyeden otobüs dutulurdu. çalgıcılar da on_öre tembihidilirdi, onnar da gelirdi. dā öñceden belillenen ğún ve şât'de olan evi ğız evine gelin almıya gidicekler. yalnız ğoçuya binicek olan eviniñ ğadınları dā öñceden yayan yapıldaḥ olan evine gideller. ā sūrek sūrek t'âze ant'ârinerinen ğız evine gideller. bunnara yiñge dinilir “o niy develiye yiñge gidiyo gibi” diy hat't'â ğayserimizde bir t'âbir var. böle ğadınnar sūrek sūrek biyyire giderken develiye yiñge gidiyomuşsuñuz
30 gibi dinirdi. bu ğoçuya binicek ahāli yaḥlaşıḥ bi şât' evel ğız evine gidilir. ğız da o şât'de

gelinnini niy arhasına giyer duvā gönmuşdur. ‘hazır, saçı kesik bekler. e gelin elbisesini giymeden anası nas_ossa soñ girdilik gidiyo diy en gúzel ba_alı etleri pirzolaları gızıñ gannını doyurullar ki bi dā içimize siñmez diy. doyurullar gız beklēr.

5 yiñgeler geliller orda geñiş sufada oturullar, “gızımızı getirin” diller. geliñ gızı oruya getiriller ki gızıñ ik_ózü iki çişme hem ālarım hem gēderim diyo gibi. biraz çalar çırıllar ondan sōna haber gelir ki, “sohāñ başından geliyollar” diy gonna çalallar sohān başından. eve eñ yahın yire gadar geliller óñce kórünen gótürülürdü sōnadan tañsi çığdı.

10 bu arada yaşı pek yaşlı olmuyan olan tarafınıñ gadınnarı da gelinnik geyellerdi. gelin olmadığları halde, ilti górumce filán

–çoluklu çocuklu kadınlar mı?

15 –evet evet. çúnkü esgiden kirālıđ filán olmazdı herkesiñ gendi gelinni dikilirdi o da sandını beklerdi onu giyellerdi. şinci gısa bi süre çalallar çırıllar babası guşanı bālar gızıñ gırmızı bir beline guşaq bālanır. işde bu guşaq gızıñ tertemiz bākire oldünu işaret eden bir simgedir işde ondan sōna gız babasından başlamak üzere emmisiniñ dayısınıñ elini öper. ilti tarafından bağ hālā gúvē yoğ ortalığda gúvē ta evde beklıyo gızı almıya gelmez ādetdi. ayıp. bu ilti ya da górumce gızı alıllar, kórü_e bindiriller haydi niyi niriye buldu. herkes bībini depeliye depeliye efendime sölü’y bulduğları vāsıtıya bineller olan evine dōru otobüsler, gapdıgaşdılar kórükler şöle gayseriniñ etrafında bi tur d’óndükden 20 sōna olan evine varıllar...

–arabaya havlu takılır mı?

25 –dağılır, o gızıñ bindi arabıya ıpıl ıpıl satenner efendim, tüller müller eşaplar dağallar obüllēne de dağılır. şinci dolandığdan sōna goçuya binen ahāli şıye varıllar. olan evine. olan evine varıncı, hemen çalgıcılar iner dımbıdı dımbıd zılgı āmed āzını hevāya diker çalār...

–gız evinden gelen olur mu?

–bağ gız evinden sōna geliller. goltuğ olur, olanı gıza biraz yahlaşdııllar. gız olanıñ goluna girer. o sōnadan çığdı, esgiden o da yo_udu. olan beklerdi, sādece gerdek girmek üzere gelirdi. olan hic ortada olmazdı esgiden. fağat, son zamannarda olan

goltuḥ... gızı ṓlanıñ ḡoluna girecek şekilde taḥsiye yaḥın biyyirde olurdu, oña ḡayseride: “ā filāniñ ṓlu ḡoltuḥ olmuş, filāniñ gızı ḡoltuḥ olmuş” diy yāni ḡúveyiñ ḡoluna girmiş diy sṓlenirdi. niyse, biz dā yumuşatalım, ḡız ṓlanıñ ḡoluna girer, ḡapıyā_dar gelillēr... o sırada ya ḡurban kesilirdi, gelin üsdünden atladılırdı, yaḥur da
5 fiḥaraysa ḡurban kesmes, şı̄'derdi, ‘para ḡapışdııllardı. geliniñ başına para serpelellerdi haydii o parı̄ ḡapıcāḥ diy ell_ūruş, beş ḡuruş, yimbeş ḡuruş, ezilenner, üsdü başı yırtılannar, millet haşād olurdu. geliniñ başına baba para atardı.

‘bāzen de tesādüfen esgi evlerde kenar mállelerimizde filān da ḡaynananıñ damın üsdünden çölmek biraḥdımı da bilirim de, ama o çölmek ne amaşlı, gelini
10 ḡorḥutmaḥ için mi nedir bilemiyorum. faḥat, çāt! diye bi ses gelirdi ki, yoḥarıdan desti biraḥmışlar. geliniñ ödünü ḡopardırıcāḥlar...

gelin biyyire alınırđı, efendim, orda niyse gelen giden “ov! maşallah yaḥışmış muḥuşmuş” dillerdi, óvgüler yādırılırdı, dā sṓna ḡız tarafından da yine iş bilir, aḥlı başında ḡıza ót' virebilecek yaḥın aḥrabāları ḡızıñ arḥasından ‘geliller, ḡız eḡer işde:
15 “vay ben ananıñ evinden geldim burda n_ó_rücēm” diy pani_e munü_e ḡapılırsa, gızı orda iknā idellerdi: “ḡızım, vō! ḡayrı, seniñ eviñ bura! buruya alışmaḥ zorundasın, bilmemne... “diy, belki de yaşı ḡúccük verilen ḡızlarda bu tür şı̄'ler oluyordu da ālıyan sızlıyan, “yoḥ ben anama gidicēm” diy dı́ıdā durduran oluyordu da, onuñ uçun bu ḡural ḡonmuştur bilemiyom da, faḥat, d'únden sṓna bir ḡaş ḡişilik sembolik ḡişiler gelir,
20 hať'tā yatānda yorganında düzeltilicek müzeltilicek bişı̄'ler varısa ḡızıñ üsdünde başında düzeltilicek bişiyler varısa, ya da gelin ḡızıñ dā yiñi geldi_çin kimsiye sṓlüyemedi ama ṓlan tarafından isdedi bişı̄'ler varısa, eñ azından “ḡannım acıḥdı ya, sṓlüyemiyom” dir. bu sebeple o işlere de yarardı o gelenner: “ḡızıñ ḡannı acıḥmış” diller. onnarı da “vo! biz telāşı̄'nen bilemedik leñi?? “diy ḡızıñ óñüne bişiyler getirillerdi. belki de bu işe
25 yarardı yāni.

şinci efendim, bu durumlarda, ḡızlar esgiden gelinnik idellerdi. ‘ḡonuşmazlardı, ḡayın babanıñ, ḡaynıñ, dā ayile büyüklēniñ irkeklēniñ yanında yúsek sesle ḡonuşamazlardı. gelinnik itme alçak sesle hať'tā sessiz, tā ki ḡayınbaba ya da kimiñ yanında gelinnik idiyorsa, o izin veriyor da “gelinnik itmeñe lüzüm yoḥ” diyorsa,

normal sesiyle konuşur, aḥsi taḥdirde tā çoluḥ çocu_a gariṣsa, ḡaynana dāhi ossa, ēr gelinnik idiyorusa, onu söylemek zorundaydu, yalnız ilerde beddua iderdi: “öte dünyada alacām ossuñ beni gonusdurmadı” diy, çoluḥ çocuḥ sābı olduḥdan sōna da ḡahrēderdi faḥat, sessizli_e aliṣdī için de gendi başına da osso yúsek sesle gonusmazdı. bu durumda

5 bāzı insannar ṣiʿderlerdi gelinnik idene gelinnī bozmas_uçun altın bilezik hediye idellerdi ki yāni, sen beni affet dēr gibi...

aḥşam oluyor d'ún gine yimek yiycek, burda ḡúveniñ başında ḡalannara yimek virilir, faḥat herkezi goymazlar. āyileniñ büyükleri ḡalır ṣiʿde ḡúveniñ başında, ḡúvē başı dinilir. efendim, aḥşam yimē yinilir. yatsı nemāzına yaḥın herkez abdes alır cāmiye

10 gidilir, ḡúvē dahil! sādıç ḡúvēniñ ayaḡḡabısını sāb_olur. ḡúvēniñ ayaḡḡabısınıñ çalınması veya saḥlanması gene ḡúvēye ya da sādıça mütākıp ḡún ziyāfet çekme şeklinde cezā olucāndan ayaḡḡabısı saḥlanır. ḡúvē ve āyile büyükleri, irkekler cāmiye girdiklerinde perşembe aḥşamı ḡapınıñ óñüne berdi ya da ateş yanacaḥ şekilde düzen hazıllalardı. genelde esgiden berdi ya da ḡamış olurdu, sōnadan mañḡalıñ içine ḡúl,

15 ḡúlūñ üsdüne ḡaz d'ókerek bu işi pıratikleṣdirdiler, ama berdi yaḥılan dönemde mālīeniñ fırınından berdi getirilir, bībīne çatılır, elde kirbit beklenilirdi. ḡúvē cāmiden çıḥdıḥdan sōna cāminin hocası da dahil bütün erkekler gelirdi, herkes toplandıḥdan sōna kirbit çalınır berdi yaḥılır, o berdi ateşiniñ çevresinde hoca dua ederdı, dua édildikden sōna, ḡúve gene sırtına yumruḥlar vurularaḥ gerdek gēcesine, olacā yire

20 getirilirdi. ṣinci burda, gine yaṣlı İsannar olurdu geliniñ yanında bu ya ōlanıñ yiñgesi ya da aplası, pek yaḥın apla dēl de yiñgesi olurdu. dā óñce evlenmiş, evlilik başından geṣmiş birisi... işde ḡızı ōlana taḥdim iderdi, ōlan duvānı açardı, duvānı aşmadan evel de yüz ḡörümlū dēnilen beṣli yaḥut başḡa ḡıymetli bir ṣiy ikrām iderdi. bu gerdannıḥ altın sāt veya buna benzer dēlli bir şey geliniñ duvānı açardı. duvānı aṣdıḥdan sōna orda

25 yaṣlı bilen biri her ikisine de dōrder reḡát' ṣükür nemāzı ḡılmalarını tembīḥ_iderdi, ḡız da irkek de dōrder reḡát' ḡılalardı sōna āyile büyükleriniñ ellēni öpellerdi, onnar da allah mutlu ve mubārek ētsiñ duāsiyla gelinle ōlanı yanyana bıraḥır gidellerdi...

ṣindi efendim gerdek gēcesine müt'ākıp ḡızını annesi evde beklerdi, ōlan annesi ḡayinvālide veya oña yaḥın ḡişiler ḡızlarınıñ bākire oldū müjdesini ulaṣdırıllardı, dā

sonraki üç döt gün içerisinde ana baba daveti tabir edilirdi, kız anasını górsüñ bāından, önce kız tarafına gidilirdi, olan da giderdi, orda bir tören olurdu, dāmat ve gıza gızıñ āyilesi bir hediye verirdi. ondan bir_afda oñ gün sōna da olan tarafına kız tarafı dāvet edilirdi, efendim, onnar da ona aynı şekilde hediyeler ikram_édilirdi, bir de unutmadan

5 sölü'm o.. varlılı āyileler cuma paḥlavası yidirirdi ki gızlarını górsüñner, gızlānıñ mutlu oldūnu górsüñner, kız da annesini górsüñ gerginnī üzerinden atsiñ diyerek cumā paḥlavası yidirillerdi.

şinci cumā günü gaḥdıḥdan sōna hanı çamaşır olurdu, kız, çeyizinde çamaşır olurdu, gayinvāli diye çamaşırda gayinvāli diye gayınpederine gaynına iltisine, o neler

10 hazıllanmışsa, çamaşır bunuñ içinde gómlek, çorap, havlu, peşgir bilmem... teferrātlar, çarşaf olurdu bunu gelin kız kime taḥdim itdiyse garşılında bunnar geline hediyeler verirdi.

yaz günü de kız arḥası oldu. artıḥ alt_ay mı olur doḥuz ay mı ama, yaza tesādūf erdimiydi, her ikisiniñ de bā varısa, gız yatıya gönderilirdi. olan tarafından anasına

15 yatıya gönderilirdi, ondan sōna da gelini almıya gidiyo gibi sepetlerinden 'bir sürü hediyelerinden etler, ekmekler, sebzeler, meyveler büyük bir gurub kız evine bā yatıya gidellerdi, gitmeden de haber virilirdi, kız tarafı oña hazıllıḥlı olurdu, gonudan goñşudan yataḥ döşşek emānet alınırđı, bir hafta oñ gün yinilir içilir orda hat't'á gonu goñşu da dāvet ederdi. hat't'á bütün bāñ ahālisini önce gızıñ babası yimē dāvet ederdi ki,

20 ondan sōna da onnar onnarı āllardı. ombeş gün sōna da kız tarafı olan evine kız arḥasına giderdi. onnar da onnarın bānda bir_afda āllanırdı. ve bu şekilde geşlerimiz beraberliklerine adım atmış olullardı. her bir dēşiklik her bir mutluluk ayrı bir törenne dēlendirilir. yāni bizim insannarımızñ hakikaten bütün yaşamları renkli bütün yaşamları kitaplar yazılacak kadar geñiş. biz tabi ayaḥ üstü annatdıḥ sürçü lisan ettikse

25 affola...

Konuşmacı: Rifat Hızlısoy (54 yaşında)

Konu: Kayserinin Halk Oyunları

bizim gayserimizde, özellikle merkezde halh oyunları yoğ. şindi bu, bi ara
 kıltür baanından bir, bu gonuyla ilgili bir górevli gelicemiş, bu işle ilgili gişileri hazır
 bulunduruñ diy kıltür bañanlı tañvim góndermiş. tabi beni de çardılar gelenleriñ içinde
 kayseride elli_ki dene halh oyunu olduna dair bi t'anesi ortaya söz ardi. 'elli_ki t'ane...
 5 ben gúldüm. o kıltür baanli yöneticisi ya da araşdırmacısı niye gúldümü sordu. didim
 ki, "efendim, kayseride birağ elli iki t'aniyi, iki t'ane bile zor bulursunuz. "o! kıyámet
 goptu. o halh oyunu oynuyan çocuklar "ne münásebet işde şü var, bu var" işde tek tek
 saydılar. didim: "hayır! yoğ! e, şinci bi kere merkezde yoğ! merkezde hiş bir d'ún halh
 oyunlarıyla davulla zurnuyla olmaz. peki köyler? köylerde de yoğdur. niye? şindi
 10 gızımız, bizim gayserimiz moza'ig gibidir. ülkemiz gibi. bizde çoğ fağlı şiyeler var,
 avşarlar var bir, türkmener var iki, çerkezler var kağgas, pıñarbaşı tarafında. efendim,
 diğer bir şü anda boyunu bilemedim gurub var. şindi bu gún çerkezleriñ oynadı
 kazaskaya biz kayseriniñ oyunu diyebilir miyiz? diyemeyiz. gelelim avşarlara, avşarlar
 bi kere kızılı irkekli oynuyollar. bi kere kayserimiz din ve taassub bañımından çoğ koyu
 15 kalmış ağır kuralları genellikle gelenek olarak getirmiş bir villáyetimiz, bi kere mahrem
 námahrem şiyi hálá sürmektedir. köylerimiz dáhi, kazalarımız dáhi el_ele kol_kola
 kızlarla irkekleriñ hoppa zıppá oynamasını bi kere 'múmkün dël! şindiye kadar
 olmamış. hâ, bana irkeklerden müteşekkil bir oyun gurubu góderselerdi onu annardım,
 ama öyle bir şey yoğ, avşar oyunu diy kızlarla erkekleri yanyana getirmişler ritim bile
 20 deñil oynuyollar bu kayserimiziñ bilmem serçe oyunu. hic_ilgisi yoğ. efendim öbür
 tarafda çerkezler kazaska oynuyo, 'bütün çerkezler aynı oyunu oynuyo o da demek ki
 kayserimiziñ oyunu dël. sonra avşarlar meselá adanadan góçerleriñ o yaylıya gelenleriñ
 o góçerleriñ biñbođa dağlarına tomarza çevresine şinci tomarza develi ve sarız bizim
 adanıya yañın yillerimiz toroslarıñ etende olan yillerimiz toroslar táhataydan dáhi
 25 adanıya şiyi bizim biñbođa dağlarına tomarza ve çevresine erciyes ve çevresine develi
 ve çevresine yaylıya gelen adanalı ve hataylılar var. bunnar yaylıya gelmişler

ama, bunnar hayvannarını otlatırken d'únner yapmışlar, davullar çalmışlar, halaylar çekmişler oynar oynamışlar. bizim tomarza çevresindeki bütün oynannarın gerek ritim olarak, gerekse müzik olarak gúney anadolumuzuñ tavıllarınıñ aynısı. geelim türkmen yöresine. türkmen yöresindeki bütün halı oynannarı 'sivasın etgisinde kalmış gerek müzik olarak gerek ritim olarak sivas yöresiniñ tavılları hâkimdir.

5 bizdeki oyun farklı, bizde irkekler ayrı oynallar, kadınlar ayrı oynallar yalnız bizim irkeklerimiz zé'bek tarzında oynallar, gurub hâlinde oynamazlar. tek oynallar ya da karşılıklı iki'şi oynar seymenner gurub hâlinde oynar da, bizimki öle dël bazan tek, bazan iki'şi oynallar. e şimdi bu da karşılıklı halay tarzında oyun var diye bence 10 kúltürümüze bir yalandır, hañâretdir.”

yalnız ben bir defâ bir gaş gişiden duydüm, osmannınıñ soñ zamannarı hatt'â cumhuriyetiñ ik dönemleri atatürküñ kayseriye gelişinde felân kılış kalkan oyunu oynanmış. râmetlik anamınan babam da sölerdi: meşhür hacı melek ismiyle mâruf hâlâ çocuğları hayatda olan 'bi aile var, onun ferdi, gadir melek âbiniñ babası efendim, 15 esgiden sât' gulesinde görevliymiş. osmannınıñ soñ ve cumhuriyetiñ ik dönemlerinde o ve onun bir kısım arhadaşları atatürkü şöyle karşılaşmışlar gılış galhan oyunuyla. o da irkekler kadınlar dël. şimdiki hürriyet meydanı esgiden boşmuş nemazgâhmış orda oynanmış. râmetli babam dirdi ki, bizde çocuğduğ girdik si'retdik. hacı melek ve diğelleri gılış galhan oynadılar ya da şu adamı görüyöññü, şu babayid adam o bir 20 galhan oynardı kibâzan zaman zaman adını bilmedim adamları babam bana gösderirdi. ama onun dışında kayserimizde kesinnikle kayserimizde..

–acaba onu bir yerden, askerden mi öğrenmişlerdi?

–biyyirden mutlağâ öğrenmişlerdir asgerden de öğrenmiş olabilirler belki o zaman osmannı ordusunda bu işi bilenler vardı belki asgeriyemizde nası ki musiki şiyimiz 25 resmî musikî şiyimiz mehder oldü gibi, irkeklerin oynuyabileceği kalkan oyunu oynanıyo olabilir ya da kalkan bursuya girmiş olabilir bilemiyorum ama bu oyunuñ oynandını duydum. onun dışında, ben ellidöt yaşındıym, bën kayseriniñ merkez ve merkeze bali kólerinde kesinnikle davul zurnuyla ne d'ún getirilirdi, ne de davul zurnuyla efendime sölü'm halay çekilirdi.

efendim ozmopolit hāle gelmemiř, istilā ormemiř bir ayseri dūřunū. deprem yoĥ, sel felāketi yoĥ acı yoĥ keder yoĥ ‘hiř biři’ yoĥ. geřmiřdeki bütūn gelenek ve oreneklerimiz yozlařmamıř e burda tutuñ ızlarla irkekleri el_ele ol_ola hoppā zıppa, halĥ oyunu halay ekmeleri mumkūn dēl ama sōna birileri ıĥmıř sādān soldan biři’ler duymuř onu da ayseriye māl ētmiye alıřıyollar ki, yanmıř! dūrus olmaĥ lāzım. bizim ayserimiziñ musikīsı bile faĥlı! niye? bizim ayserimizde řey vardır hep ritmik ři’ler vardır. ō oĥ nādir olaraĥ bozlaĥlar vardır o da yine bizim talas zincidere ayserimiziñ merkezi ve ‘toroslara yaĥın bōlgelerimizde ōzellikle avřarlarda bozlaĥ oĥumuřlardır. o da, isdambıla adanya fakirlikden dolayı alıřmıya gitmiř ĩsannar orda ya evlenmiřler ya hasdalanıp ōlmūřler, burda alan eř ve ocuĥları onnara t’ūrkū yaĥmıř, ařtlar yaĥmıřlar onnardan ūnūmūze gelmiřdir. meselā bir, “ām isdambulu mesgen mi dutduñ? “bu ři’lerden, ĥurbet temalı t’ūrkūlerden biri.

Konuşmacı: Suat Küçükhaliloğlu (45 yaşında)

Konu: Kayseri Esnafının Pazarlık Meselesi

sizin gibi esnafların en önemli özelliği pazarlık konusu aslında değilmi?

allah canını assıñ o bazallıñıñ, icadideniñ ğabir azābı o bazallıñ şurama getiriyo. bazallıñ,... hep müşderiyi ğöyom. elinden malı da alıyom, “çih!” bazallıñ ci_eriñi yañıyo, ci_eriñi yav! şurdan durdumuydu dinnāñ_āder sıyırıyo atıyo yav!

5 –niye ki?

–arñadaş, bi maliñ bi dene dēri var. şu ğaş lira, şu ikiyüzelli, bunu ‘alan ‘adam oruya ikiyüzelli lira ‘virmiş! dōru şordaki belki yidiyüzelli viriyo, şordaki beşyüz viriyo, yúrēñ dayanmıyo sabrım daşmış dutmuyo o dutsa... bazallıñ

–kadınlar mı daha iyi pazarlık yapıyor, erkekler mi?

10 –zalım avratlarıñ eline düşdüññüydü... “vir ölüm düa iderim vir” diy...

Konuşmacı: Suat Kckhaliloğlu (45 yaşında)

Konu: Fıkra

herif bazara varmış, gzel zm satılıyor, iki hev zm goymuş herif, kilosu bir gurusu, adam varmış demiş: “arhadaş gannım doyasıya yiyebilir miyim?” “yi!” “borcum gaş gurusu?” “herif şle bi bağmış, “lan yise yise dt kilo yir” demiş, “beş gurusu” demiş

5 ıhatmış adam beş gurusu virmış, geşmiş kfeniñ başına, başlamış yimiye. zm řle alıyo, şimdik, řle āzına alıyo sıyrıyo! kfe yarı olmuş a, satıcınıñ da gafa bozulmuya başlamış:

–arhadaş, zm yimeniñ de bir ādābı olur, zm ble eliñe alınıp da salđımnınan fırt diy temizlenmez ki, řle dutañ, birer birer...

10 –arhadaş demiş ne gızıyoñ? bu kfy benim didim gibi yiyim, şu kfy de señ didiñ gibi yirim demiş

Adı: Necmettin Çalışkan (66 yaşında)

Konu: Kayseri'nin Semtlerinin Tanıtılması

5 esgiden bu talasa geden caddiye dabaḥlar_ó dinirdi bu sâ tarafa dōru gèdiyoruz asarcıḥ yolundan sâ tarafda málleler varıdı, bunnar yıḥıldı meselá alaca meccir mállesi sīrgāzi mállesi, burdan delik daş mállesine gèdilir delikdaş mállesinden devām ideriz orda yazı varıdı tallalar varıdı, o tallaları süreller mahsül ḳaldırillar eñ çok bũday

ordn devām idiyoruz orda ismet paşa mállesi var sonra atbazarı var, atbazarı bir semt adıdır. mállesi hacı gāsım mállesi olaraḥ geḗer. cāla bey olaraḥ ismet paşa mállesi atbazarı mevgīni işgal éder bu gırōlu meزالında daş d'óşü oynanırdı esgiden.

10 ŗinci bir de bardal altı didimiz bir mevgī vardır. bu bardal gāzi bi çok melmeketde var ama bizim de bardal gāzi diy añılan bir cāmisi yanında ŗiy var, yatallar var ayrıca ḳayadan oyulmuş özel bir yir var, bardal_altı var esgiden ḳábeye gedenner, yāmır duāsına ḗıḥannar, guraḥlıḥ oldū zaman bir hayır işliyenner, gurban kesenner mutlaḥā buruya gideller, bu işleri burada yapallar bardal gāzi dinilen yiriñ öñ gısmında bu işleri yapallardı. ŗinci buralara tamāmen ev yapıldı buralara ŗinci esenyut mállesi

15 diyollar. ŗinci burdan bi bulvar açıldı bu bulvar i'ler meزالı didimiz meزالıñ galdırıldıḥdan sōnaki orta gısmından geḗirilerek sanayiye bālandı. dā dōrusu dersin dedim yirē_āder uzanıyor. ḗit bulvar. ŗinci burda sāda galan gısmılar hep ekili dikili arāziydi faḥat ŗinci buralar müthiŗ bir, hep ev yapıldı havā epi^y daraltıldı. buña sirkülasyon diniyor. amma bunuñ yirine esgiŗer didimiz semtte yiñi bir park tēsis idildi

20 ki bu memet ḗalık bē zemānında belediye baŗkanı yapırdı buruya gırḥ biñiñ üzerinde ḗam dikdirdi. ŗinci ḗoḥ geliŗdi ḗamlar. meزالıñ üsdünde sayfiye yiri olaraḥ ŗindi ḳayserimiziñ halḥınıñ eñ gūzel yilleri o ḥadar gūzel geliŗdi ki ŗāhāne oldu. ḳıḥ beŗ biñ mi ḳırḥ yidi biñ mi ḗam dikdiydi. ben o zaman gōrevliydim o rēisinen berāber ḗalıŗdımızda bizim de orda ḗoḥ hizmetimiz var. millet hayrını gōrsün yazın ba_a

25 gōḗemiyenner orda gūnnēni dēllendiriyollar. oruya ŗinci otübüsler de ihdās idildi... ŗindi bunuñ devāmına da baruthāne diy yiller varıdı ŗindi belediye meliggāzi belediyesi

parselledi oruy az gelilli āylelere ‘sardı çoĥ cüzzi bedelle müthiş bir inşat var bilmem ğófdüñüz mü? ikiyüz elli üş yüz t’āne ev yapıldı hālā da yapıyor tā ğarağaya dedimiz bālara ğadar uzandı.

şimdi ğedelim ordan dönüyoruz sā tarafa, demirhan māllesi, küçük ali māllesi,
 5 çift_ónüne geliyoruz, meşur burası tabi semt burada bi ğaş mālleden teřekķul etme.
 danacılar, apdıllah řıĥ nāzımbey, t’āhir_ā gibi. buranın bir özelli orada da esnaf vardır,
 ğeñiř bir cāmi yanında miydannıĥ, çişme filan, nemezğāh, ğúzel bi yeşillik, āçlıĥ yir
 etrāfi daş duvallarla çevrili, bi özel ğapısı olan, ğapısı da kitli dēl açlıĥ, daşdan ğapı
 ayaĥcānan çılırdı bunuñ yanında ıdıyallar, işi olmuyannar oturur sohbet idellerdi.
 10 onnara ğunay müfdüleri dinirdi, ğún_ārřı oturan annamına geliyor, burada otururdu
 esgiden kayserimizde herhangi bir olay bāzen müfdünüñ bile cevap viremiycē olaylarla
 karşılaşdı zaman ğunay müfdülerine ğónderirmiş, gidiñ onnara soruñ dērmiş, onnardā
 ğúzel hazır cevap ve şiye uygun olarak,... meselā, adam eřřē binmiş ‘yimin itmiş ki,
 eşşekden inmiycēm diyn almışlar müfdüye ğótürmüşler “ben n_āpı’yım itmeseydiñ
 15 yimin” demiş alñ ğunay müfdülerine ğótürüñ demişler artıĥ āřam yaĥlařıyo, yimin
 itmiş eve ğedemiycek filan... oruya varmışlar, “yav” demiş “ben bi ğunay müfdüsü
 arıyom” demiş “şu ğarşiki ıdıyara var” demişler orda oturullar şöle āzlıĥla ‘hic sigara
 içilmez ‘hep tütün sarılırdı dabaĥa olurdu şöle şöle içinde tütün, o sarma tütünlerden
 āzlā dahılır şöle bi içine çeker yani si_araya benzer şiyden.. sēsen doĥsan yaşında
 20 adamlar olurdu o zaman, ben sadece si_aradan, si_ara tabi zarallı da, ēř össe onnar
 öldü o zaman faĥat bu ğúnñük yaşantılar var a, hayat şi’leri bizi māfiden onnar...

niyse... oña varyollar, “niy oldu? “aman efendim, adam ālıyo “dur ölüm”, eřřēñ
 başından dutuyo nemezğāha varyo, řót’ ācma “dut baĥıym” diyo, eřřē vuruyo, “in
 baĥıym” diyo. nirden indiñ?.. “řót’den” diyo, “hadi baĥıym” diyo.

25 –asılları müfdü mü?

–deĝil deĝil! halĥ adamı hazır cevap halĥ adamı gendi, onuñ ğonuşmasıyla
 bunuñ ğonuşmasıyla belledikleri bilgiler.

birde buranın ‘en önemli özelli, esgiden kayserimizde taş mahraşlar yoĥdu, bā
 hizmetleri ossuñ diĝer hizmetler ossuñ at ve eşşeklerle yapılırdı. burada at ve eşşek

sahipleri bālallardı kiraya virillerdi ğúnnük, hafdalıh mahraş didimiz mahraş eşyalarını taşıllardı. parası ğarşılı bāzı vāsıtası olmuyannar da buradan kiralallardı.

–burada bir çiftönü çemişesi diy talaş atallarımış...

–o başlı başına bir sorun, bir ğaş sāt’ annadılır.. bu işde... biñ doħzyüzelli

5 yılında osman ğavıncınıñ kayseri belediye başğanı oldū zaman, bu yiraltı şīleri boru döşendi, suları billeşdirdi büyük hızmet faħat eñ büyük hızmeti mēmet çalıh bey yaptı, bu germir_ altındaki ğanallar aşdı, dünyanıñ suyunu buldu, şēr suyuna ğardı. dolayısıyla buħadar sular ğullanıldıħdan sōna nā_pılacaħdı? ğanallar aşdı. ik ğanal mēmet çalıh bey zemānında yapıldı. esgiden her eviñ fosepti varıdı, ēr o ğanal olmasaydı biñnerce vidancōr ossa bunu çekmegde baş_idemez

bu hem su buldu, gendine mahsus bi çubū varıdı bu mēmet beyin gendi buldū

suyu, ‘inanmadılar buña şinci tegnig ilelemiştir böle çatalla matalla böle şiy olmaz

didilerse de ğulaħ asmadı, yılmadı, osanmadı bu çatalla hağğaten ‘çoh su buldu. bu

ğayseriye, elinde bi çatal, böle gezer, böle su geçen yer oldu mu çatal dönüyo elinde

15 hemen, “eşin buruyu!” diyor baħıyoñ dünyanıñ suyu çıħıyor. atıyoñ şıye ‘tonnarca su

buldu böle. kayserimiz erciyese yaħın oldūndan altı ‘su menbai, ğayseri için bu şekilde

çoh şiyler yapıldı su toplama yilleri, şeriñ beşaltı semtine burada yapılan oradan ‘basıldı

sular şere ğonderildi borularla bi de mezarıñ içinde buldu. halh “işde ğana ğarışıyor pis

oluyor” filan didiler onu dışarı aldı. şeriñ yarı suyunu ora tēmin_idiyor. şinci, orada bir

20 çişme var, meşhūr ğayseride has_si’r_ā diy bir zāt varımış, o çişmeyi o yapırmış. hālā

o çişmeniñ şiyi devām idiyor amma yaħında ğapardılar. o çişme yapılırken halh

toplanmış dua mua yapılır, ikindi nemāzınıñ sūnetini geçirmiyen ğişi varısa ik ğazmıy

o vursuñ diy. kimse çıħmıyor, onun üzerine bismillāh diyor gendi çıħıyor, ik ğazmıy

gendi vuruyor ve onun nesilleri devām ērdiriller t’āmir filan yapıdırıllar.

Adı: Necmettin Çalışkan (66yaşında)

Konu: Kayseride Taş Döğüşü

ğayseride eñ çoħ met oynanırdı, bi de aşlı oynanırdı ğışın ğar d'óşü oynanırdı, yazın da daş d'óşü oynanırdı. kayserimiz semtlere ayrılıllar gendi aralānda, herkez bi tarafi dutar, semtlere ayrılıllar, málleden ziyāde semt önemliydi. bu semt sākini geş çocuħlar dā óñceden yapıdıħları sapannarna -sapannar da daş atmaħ için şiyden, 5 iplikden örölmüş, ipek de var ucunda- bi de taħılama ādeti varıdı, ardımıydı tāħ! diy patlardı, dā ziyāde “gelioħ!” diy haber salınırdı kalleşlik olmasın diy. o da gendine ğóre tedbirini alır.

bi müddet devām ider, artıħ eñ soñ ğızışma ānında iki taraf ğarşılıħlı bībīnē_çer, málle sakinneri arıya girer, ayırır daş dēmesin diy omuzuna şöle -saħu- paltunuñ bir adı 10 bunuñ atlantası dutmassa şiyisi azalır, yaralanmasını isdemiyo da...

pencerelere til daħallardı, cam daħmazlardı cam ğırılmasın diy. eñ çoħ çifd'ónünde oynanırdı, çandırda oynanırdı, dabaħlar_ónde oynanırdı, bardal altında oynanırdı bide cürçöller dēnir huñatda oynanırdı.

bi harb beñzeri daş d'óşü çoħ ğafa ğırılır çoħ olaylar çıħardı sabānan da ğolğola 15 girer gezellerdi. şinci geşlerin ozaman futbol yoħ, o zaman geşlerin eyleneçē bişiy yoħ, ya ğāvēye gidecekler, veya bunu bir sıpor addediyollar bu daş d'óşü bir nevi sıpordu

ğışın da onuñ aħsine ğar d'óşü oynallardı faħat, ğar yaparken içine daşlar ğollardı ki ğarşidakiniñ biraz dā şiy yapmaħ amacıyla, çoħ datlı olurdu, hatt'ā yaħaladıımıydı hemen kara ğómellerdi bi çoħ olaylar çıħardı amma hemen bu 20 mücādeleden sōna ğolğola girellerdi.

Adı: Necmettin Çalışkan (66yaşında)

Konu: Kayseri Halkının Geçim Yolları

esgiden böyle belediyenin imkannarı yokdu, malle aralındaki zibilleri topluyan sivil isannar vardı, onnan geçimini salallar loda yapallar, yazları bembeyaz onu satallar, onun parasıyla 'bi yıllık geçimini temin idellerdi yayma dellerdı, eşşen üsdüne atallardı, ik tarafıda hebe gibi de bunun ortasıda şöle şı'dı yayvan açlı, doldurur doldurur

5 kúrenen gótürür çift_ónü yazısına veya huñat yazısına. orda loda dedimiz özel şı' yapardı şimdiki gibi temizlik 'ne arar orda zibillerle şı'yapardı... 'en kótü şiy kayserimizde kanalizasyon diye bişı' yokdu memet çalıh zemânında çıhdı meydana yapılmıya. su da yokdu 'herkes ba_a góçerken evinin tuvaletini avlusuna d'óker, samannan filan üsdünü kapadır, onun için esgiden kayseride esgiden yazın oturulmazdı

10 bân meraklı da bundan ileri geliyodu. daş evler, böcük pislik esik olmazdı.

sóna kayseride esgiden her mallede onbeş yimi tane hayvan olurdu, teslik yapallar duvallara yapışdııllardı fahiller... guyrulu dāñ odunu ordan gelir. onu ocahda yahallardı. onun hohusuna alışdıydıh hepimiz. soba ne arar? isgembisi olurdu herkeziñ isgembide o yanardı üzerine içli meşe kómürü gonurdu yahacañ o onnan ısınırdu

15 isgembilerde, başga yōdu ki yahacañ soba her evde olmazdı ki bir mallede ya iki dene ya bi dene evde olurdu, o da alarda.

dā önceden virāne çohdu itler olurdu virānelerde bñ it bohu topluyucuları vardı afidersiñ özel tenikeleri vardı ellerinde özel yapılmış küçük kúrek, bir elinde de maşa olurdu onnariñ

20 -çoh olurdu zār?..

-bō! súdek súdek... ordan maşynan alır kúre kor atardı arhasına o n_ışe yarar? deri tulalamasına yarardı çoh kıymetliydi, dabañlar_ó hep öleydi şindiki bal d'ókdu anadolu lisesinden sanat ohulun_adar hep dabañlar vardı oralarda

-evler hep dipdibe dipdibe dipdibe teggatlı itler bile damlarda olur, it bohu

25 topluyannar ta dama bile çıhallardı

–onnar arthı alışmışlar, bi de gazi dohuyannar varıdı halā bi dene galdı gāliba
cuval dohullardı bütün kadınlar iplik bükellerdi evlerde, çerdek ayıtlallardı, çerdek var
a esgiden çoh satılırdı o kayseride, fahiller gédeller, tüccar tenikéyner dādırdı onlardan
kabuqlarını yahıt olarak kullanıllardı, onnan geçimini sālayan çoh āyile varıdı başga
5 geçim yoh çoh fahir halıcılığ her mālde en az ombeş yimi dezgāh olurdu kadınlar
bir arıya geliller, bi de ayrıca hacılar bezi didimiz bi bez dohullardı evde kadınlar evde
özel dezgāhları olurdu tıhır tıhır ne yapsın geçim onnan size bi şey sölümmü kayseride
dilençilik diye bişiy yohdu sōnadan dilençi oldu. şimdi gidiyo aşevine, āşamāder
bekliyo, bi kap yimek alacām diy ben bunuñ garşısındaım, niye? esgiden çerdek
10 ayıtlamış halı dohumuş ‘mes dikmiş, kimseden bişiy beklememiş asalağ bunnar...

Adı: Yılmaz Saçcıoğlu (63 yaşında)

Konu: Cinali Masalı

bir adamıñ üç_ölu varımış, adam ölücēni ānadında üçünü de yāna çirmış, “ben ölüncük, ğırhım çıhıncıy_ādder başucumda ğuran oħu^caħsıñız, tamam mı? “dimış. onnar da “tamam baba!” dimışler.

5 adamcāz bir ğaş ğún sōna ölmüş. çocuħları babalāni ğómdükleri āřamı büyülu “ben bu gice babamıñ vesiyetini yirin_ētiricēm” di^p māzelli^diyor yānda ğuran, id_āre çırası, ğaħıp gidiyor. ónce namazın_lıyor sōna da oħumuya başlıyor. tam bu sırada bir örüzğáf, bir fırtına sormu^ñ. ğorħudan ğaçıp dōru ev_ēliyor. ğardařlāna diyor ki: “ben b_ón babamız_ārřı vazifemi yaptım, sıra sizde” diyor

sıra ortancıl_ēliyor. onuñ da başına aynı şi^ler geliyor, sabā zor_ıdip, evin_āçıyor.

10 bu kerez sıra ğúcc_olan_ēliyor. onuñ da başına aynı şi^ler geliyor. fırtına çırı^ söndürüncük “ben bu çırı^ ni^nen yaħıcām” di^n düşünürkenez yaħınında bir ıçığ_ğörüyor. ışı bulmü^çun ipi^ gidiyor ıclı sōna aħ saħallı bir_ıħdiyar ğörüyor. ıħdiyar yire oturmuş, elinde bir yumah, biyazını açıp ğarasını sarıyor, biyazını açıp ğarasını sarıyor gend_ēndine düşünüyor; bu ıħdiyar n_órüyor b_öle di^n yanına varıp selām

15 viriyor. “sen b_öle n_órüyoñ emmi? “diyor ıħdiyar da “bu biyazı açacām, ğarı^ sarıcām sab_ölucaħ, biyazı sarıcām āřam olucá bēm_işim bu. ya sen n_órüyoñ burda diyincik, “ben babamıñ vesiyetini yirin_ētiricēm amma sen bunnarı sararkenez çabıcaħ sab_ölur ben vazifemi yapamam” di^p ıħdiyarıñ ellēni ayaħlānı bālıyor, işine dönüyor.

vara vara varsa ki bir dev! oruya bir ocaħ ğurmuş, ateşi yaħmıř, ğazanı da

didiyse de dev ānamıyor. cin_ali diyor ki: “bu ğaliye ıĥm_ũun merdiman yoĥ mu? diyor. dev de “vār” diyor “ōlü^yse niye sen ıĥmıyoñ? “didi^yse de dev “merdimanda ziller var ıĥarkenez alıyollar, adamı uyandırıyorlar adam da ğılıcını ekip üsdüme hōllüyor” diyor. cin_ali: “ōlü^yse bana bir batman pambıĥ_getir” diyor dev de “eh” di^yp bir batman pambı getiriyor. cin_ali pambı zillēñ ĵine depe depe doldurup, onnarı aldırmadan ğaliye ıĥıyor. ğaliye ıĥıyor da baĥsañ ki ne baĥañ! baĥaltına ğılıcın_ōmuş adam uyuyor üçü birbirinden ğüzel üş dene de ğız var orda. onnar da yatıyorlar cin_ali baĥıyor ki adam da ğızlar da uyuyollar “şu büyüĝ ğız büyüĝ ĝardaşıma” di^yp şerbetin_ĵiyor. şu ortancıl ğız, ortancıl ĝardaşıma” di^yp şerbetin_ĵiyor. “şu ĝüccüg ğız da bēm nasibim zār” di^yp şerbetin_ĵiyor. adamıñ baĥaltından da usulca ğılıcı alıyor, ondan sōna deve diyor ki: yanıma yaĥlaş da ğılıcı saña viri^ym, adamı sen öldür” diyor dev de: “el_lām bu iş ĝolay, vir ōlü^yse” diyor, dev ğılıcı alm_ũun yaĥlaşincıĥ, cin_ali ğılıcı ‘bir vuruyor, devıñ kellesini uuruyor. devin kellesi ĝonuşuyor: “insan_ōlu aman bi dā vur!” diyor amma, cin_ali: “ben anamdan bi ĵelle dōdum, bi dā vurmam” diyor, bi dā vurmuyor. bi dā vursuymuş dev dirilirimışımiş. ondan sōna aşşāya iniyor, aşşāda bi dene māmmer daş varımış, māmmer daşa ğılıcı vurub saplıyor ondan sōnada ırasını alıp babasınıñ başucuna varıyor. babasınıñ yanına varmadan ōñce, orda ıĥdıyar el_ōlu (eli kolu) bālı ōle duruyor. “ev_lādım, nird_āldıñ? “diyor, bōñ sab_ōlmadı di^yn ōle millet ĵüşümd_āldı” diyor “tōbe uyĥu uyuyamadılar, bir gice geld_ēşdi señ ĝidip gelmeñ” diyor ni^yse ıĥdıyarıñ ĝollāni ciziyor. o gine yumāni sarmıya başlıyor o da varıp babasınıñ ĝırĥını oĥu^yp bitiriyor. sab_ōluyor, seccādesini, kitabın_alıp evi^ydiyor. ābiylēne diyor ki: “ben de babamıñ vesiyetini yirin_ētirdim, tamamırdım” diyor.

şinci biz baĥaĥ bāĥ ĝızlāñ babasına: herif uyanıp diyor ki: “yav bu ğılıcı kim aldı? “ondan sōna baĥıyor ki şerbetler de içilmiş, hanı ĝızlāniñ şerbeti. aşşāya da baĥıp devıñ ōlūsün_ōrüyor ĝızlāna: “ĝaĥıñ bāĥ” diyor, “düşmanımız ölmüş, bunu öldüren kim_ola?, şerbeti içen kim? bu adamı bilmem_ĵılāzım” diyor. adam aĥıllıymış arşıda dellāl ırdıyor. diyor ki: “kim bu ğılıcı burdan ıĥarırsa ben oña isded_īni viricēm” diyor. duyan gelir, duyan gelir... kimse ğılıcı yirinden bile oynadamıyor. bu ara dellālıñ didiklēni cin_aliyinen ĝardaşları da duyuyor ğılıcı daşa saplıyan zāti cin_aliniñ gendi...

ğardaşlana diyor ki: “geliñ ğardaşlām gidek, durum bōlü^ymuş zeñgin olucāmıssh. bu ğılıcı daşdan çıħarmı^y bi de bis_sınıyah” diyor. ğahıp yollara düşüyollar. ónce büy_olan asılıyor ğılıca yoħ, ortancıl asılıyor, yoħ, cin_ali “yā allah bismillāh” di^yn asılıncıħ ğılıç çıħıyor. ortalıħda bir ğyāmet ğopuyor, bir ğopuyor sormu^yn. ğızlāñ babası: “temam işde buruy_ādder ğılıcı sóķdüñ yīdimissiñ, dile benden ni^y dilerseñ” diyor o da; “ben senden dili^ycēmi diledim, biz üş ğardaşıħ, üçümüz de beķarıħ, büyüğ ğızıñ şerbetini büyüğ ğardaşıma, ortancıl ğızıñ şerbetini ortancıl ğardaşıma, ğúccüg ğızıñkini de gendime işdim” diyor. “dā bundan^jy dilem_ölur mu? bundan^jy zeñginn_ölur mu? “diyor. peki^y ölü^yse diyor adam cin_aliye; sen mādem bu iyli yapdıñ baña, ben de siziñ altıñıza birer at viri^ym, çadır viri^ym, yayan_yapıldağ gitmi^yñ, melmeketiñiz uzāmış, bārimiye ben de bu iyli yapı^ym size” diyor. üş ğardaş atlāna atlı^yp d’ún hazılı yapm_üçun melmeketlēniñ yollāna düşüyollar. gid^jy de bir yaylıya varıyollar, “buruya çadillāmızı ğurup ıcıħ di^ynenek” diyollar. çadillān_ürup yi^ğp içiyollar di^yneniyollar, sōna da herkez çadillāna çekilip yatıyollar. sabardan baħsalar ki cin_aliniñ çadırında bir yılan girmiş ki, ‘hiybetinden düny_ālem ğorħar! ğardaşlar “aman yılan da duymasıñ cin_ali de duymasıñ, biz ğaçah diyollar. çadillānı topladıħlar^jy bil atlāna yüklü^yp yikiniyollar. melmeketlēne varıncıħ anaları diyor ki: “cin_ali nirde_āldı? “ğardaşları da “onu ğut yidi” diyollar anaları başlıyor ālamıya d’óvünmüye.

bu arada cin_ali n_órüyor baħah bāh!...

20 cin_ali uyanıncıħ ğoca yılanı ğörüyor. edirāfına baħıyor ki ğaçıcaħ yir yoħ. nişannısına diyor ki: “ben ğórdüm üryāmı saña ānatsam ğorħaññı” diyor. o da “sen yanımdıyken ğoħmam ānat ānat” diyor. cin_ali de “çadırımızda ğoca bi yılan var disem de ğoħmaññı? “diyor nişannısı da: “o da bizim gibil bir can daşıyor, ğoħmam” di^yncik. olan: “ğah ölü^yse, didim ürya dēl essah” diyor. orda öle ğal_ālıyollar. ne yilandan bir cevap, ne de onlardan yılanı bir cevap. bu arada acıħıyollar, susazıyollar n_órsüñner!

25 cin_ali yılanı diyor ki: “yılan ğardaş, ıcıħ şöle kenara çekild_ēçek, ğaçıcaħ delig_a!” yılan da şöle ğafasını ğaldırıp diyor ki: “ey insan_olu, sen bu dāñ başında ölüncüy_ādder bekleseñ ğurtuluşuñ yoħ. ben de buru^y terkidemem” diyor. “n_ölucaħ ölü^yse? “diyor cin_ali. yılan da: “ğúl sinana sinan da ğüle ni^y didi^yse órenir gelirseñ ben de buralardan

giderim. “diyor. “ben bu nişannıñı ğuş südüynen beslerim yiter ki ni’ söyledi’se ören gel”
 diyor. cin_ali: “peki ölü’se atım burdā_ssiñ da yayan yapıldağ m ğidi’ym? “diyor yılan da:
 “yayan git” diyor. nişannısıynan helallaşan cin_ali allāsmadı çekip yollara düşüyor. sinan
 nirdē, ğúl nirde? zavallınıñ bildiyoğ. “yā allah” diyip yürüyor. vara vara varsa ki, bir
 5 dān_etēnde ulu bir çınar_acı. kórgesi düşmüş kü ne diñ? “kórğennikde ıçığ uyu’um da
 yoluma öle devām_ıderim” diyor cin_ali uyğusunuñ arasında bir hışırtı duyuyor. uyansa
 ki kórğenninde uyudu ācıñ kókúnden bir yılan çığıyor. o aşşāda bir ğuş yuvası var. ğuş
 yavrıları “yılan bizi yuducağ” di’yn fi’rād_ıdiyollar. o zaman_āccer ğamasını çekdi’bil
 yılanı öldürüyor, ğaldırıp atıyor. gine uyğuya dalıyor. bu sırada ğuş yavrılāniñ anaları
 10 d_ēliyor, “aman!” diyor “dimek ki bēm yavrılāmu hep bu insan_ölu öldürürümüş, ben de
 onu öldürü’ym” di’p gidiyor, ik_ayāna birer dērmen daşı dağıyor, cin_aliniñ depesine
 dikiliyor. amma yavrıları bārişmıya başlıyollar: “aman ana bizi yudan o dēl, şu yılan”
 diyollar. ayāndan daşları çığarıyor, ölanıñ_üsdüne ğüneş vurmuşumuş, ğanatları gerip
 kórğenn_iyiyor. bu sıra cin_ali uyandıp bağsa ki ‘depesinde ğocaman bir ğuş. gendine
 15 kórğenn_iyiyor. “amanıñ! bu niy böle? “diyincik, ğuş dil_ēliyor: “ey cin_ali” diyor,
 cin_ali de, “sen ni’ diyoñ? “diyor. ğuş da, “sēn ğirdiñ yiri ben biliyom” diyor. cin_ali de:
 “iy_ölüyse, ben niri’ _diyom peki’? “diyor ğuş: “ben bilirim, saña hem yoluñu
 t’ārif_ıdicēm, hemi de seni ğurtaracām, yōsa oruy_ıden ğir_ēlmez” diyor. yolu t’ārif
 20 idiyor. ğanadından iki de t’ú viriyor. “başıñ dar_ēlirse bu t’úğē bir kirbit çal, ben hemen
 imdādıña yitişirim, yōsa ğurtulamañ gendi_ēndiñe” diyor. cin_ali t’úleri cibin_öyuyor,
 yola çığıyor. ğide ğide varsa bağsa ki, bir ğale. ğapısınıñ iki yanında iki löbetcı. oruya
 kimler vardıysa ölmüş, biñlerinen māzer! varıp löbetcilere “selāmüñaleyğum” diyor.
 onnar da “vāli’ğúmselām” diyollar. löbetciler, “ni’_sdiyoyñ?” diyollar, cin_ali de
 “buruy_ēldim ki, ğúl sinana, sinan ğüle ni’ didi’se onu örenmiy_ēldim” diyor. onnar da:
 25 “amma yīd_adam, mādem ki bu tılısımı örendiñ, biz de seni keserik! ēr buña ırāzıysañ ğir,
 yōsa ğeldiñ yire ğir_ı’t” diyollar. cin_ali de düşünüyor, yāv, ğir_ı’tsem yılandan ğurtuluş
 yoğ, buruy_ırsen ölümünden ğurtuluş yoğ, ğirek bāğ allahdan hayillisi” diyp içeri’_iyor.
 löbetciler de içeri brağıyollar içeri ğirincik bağsa ki, bir ığdiyar adamınan bir ığdiyar
 avrat. ğarşı_ārşıya oturuyollar. ortalānda bir ğúl_acı, oña bağıp duruyollar. onnara

yaşlaşp, “sellâmüñaleyküm, vâlî’küm selâm” “hoş geldim evladım” diyor ihdiyar, “hoş bulduh babam, gúl sinana, sinan gúle ni’ didi’se ben onu órenmiy_eldim” diyor. onnar da “temam saña sōlerik amma, kelleñ gider” diyollar. cin_ali bir baħıyor ki, górdü gonah hep kelleden yapılmış. yāñi o gader adam kellesi kesilmiş, var hisāb_it! cin_ali “ölü’sen nidi’ym sis_sōlü’ñ ondan sōna da keserseñiz kesiñ” diyor. ihdiyar adam “bēm sinan di’n ölüm varıdı, bir devin de gúl di’n bir gızı varıdı sinan gúle vuruldu, amma dev gızını öluma virmedi. o_hāt gız didi ki, “babamın elinden gurtulmam_uçun sen ölesiñ ben de yılan olu’ym, bu matalı ānadinciy_ādder insannarı gor_hudu’ym. buruya gónderip öldürtürü’ym” diyor. işde durum böyle böyle diyincik, cin_ali: “biz müslümanıh iki nikát’

5 namaz gılıym da ondan sōna canımı aliñ” diyor. onnar da “pekiy” diyollar. cin_ali namazını bitirir bitirmez t’úleri çıharıp bir kirbit çalıyor. guş hemen geliyor, cınahlānı olana dahdī gibil hevāya galdırıyor. galedekiler, “ulan aman adam gaçıyor” didiysele de gaçan gaçıyor. cin_aliyi yuvasınıñ oldū āciñ altına burahıp “cin_ali işde çadırıñ, yoluñda yaşlaşdı, benden de saña anca buğader iyl_ölur” diyor. baħsa ki orda iki dene gız var. biri nişannısı, amma ötekini bilemiyor. öteki gız nişannısından da gózelimiş. öteki gız “ñ_órdüñ insan_ölu? “diyor o da “ñ_órek yav!” diyor. yılan niri’tdi?, sen kimsiñ? diyor. gız da “yılan benim” diyor “sēñ helālīñ iki oldu, senden bi tek dilēm galdı, beni mi alacāñ?, bunu mu alacāñ? diyor olan hele ki aħıllıymış da “seni alacām” dimemiş, disi’miş zi’ller öldürürümüş olanı. “óñce esgi nişannımı sōna seni alırım” diyincik

10 zi’llenmeden gurtulmuş. gız da “temam aradım yit senimisiñ, bundan sōna işallah murādımıza irerik” dimiş. çadırı sóküyollar, ata binip melmeketlē_ēliyollar. gelse baħsa ki ni’ górsün? ālıy ālıy anasınıñ gózleri górmēz_olmuş. “ana ben geldim” diyincik anası da “vay ölüm, alim, sēñ uçun, onu gut yidi didileridi” dimiş. cin_ali de, “gut yidi de gurduñ gannından çıhdım” diyor. gardaşlānıñ gendine yapıdılānı sōlemiyor. o sırada

15 yılan olan gız “anayın gózlēni ben açarım, ilacı bende” diyor. torbasından ıcıh topraħ çıharıyor, neşēl toprāsa suya goyuyor, bu sudan gadınıñ gózlēne birer damla damladıyor. össāle gadınıñ gózleri yiñi dōmuş gibil_oluyor

ananiñ gózleri açıldı, öluna gavışdı ya, gari bir gózel d’ún_jdiyollar. onnar_jmiş muratlāna, darısı diyniyen beğāllāñ başına...

Konuşmacı: Yılmaz Saççioğlu (63 yaşında)

Konu: Hatırat

ğayseriniñ esgilēnden bir avcı idirisemmi varıdı. yīn dırıh, ğara, genebit ğurusiʸbil bir herifidi. allā_rāmetiʸlesiñ, yīn ocumulūdu. o_ĝāder yir hiř belli_tmezidi. āniʸcāñız mīrdıř gibil bir herifidi. avradı bi kelle bir nevzine bişirmış, amma o_ĝader berk olmuş ki, dař gibil. çekicinen, ēsēriʸnen zor sókmüř amma gine de hepisini yalıʸp

5

bir ğún ölerden sōna bir oĝuʸc_ēlmiř, dimiş ki: “idirisemmi, beni has_siʸt_emm_ōnderdi, yārin āřam sāt yidide evlēnde d’ún yimē varımış, sen de buyurucāmissiñ”

idirisemmi: “boyuñ devrissiñ, şincik mi haber virilir? ölen yimēni dibiyah yidim, ha ne var óncül bañ_essiʸdiñ ya!.. ölen yimēni yimezdim cihendem_ol mindar!..

10

“dimiş. oĝuʸcu çocuh_şaşırmış; “niy_oldu ki? “diʸn fillamış gitmiş.

idirisemmi bōle d’ún d’āvetlēne yīn seviniridi. bu kerez ğızdı. ğızmaħda da haħlıydı çünkü ölen yimēnden ónce oĝuʸcu gessiydi, yimek yimiycedi, yārin āřam_ācce ‘hiş biřiʸ yimiʸcek ki d’ún yimēnden hele hele paħlavadan çoħ çoħ yisiñ. niʸse otus_sāt

15

yimek āřam sāt yidide ya, idirisemmi sāt altıda d’ún_evine varmış, birik_ışı dā varımış, ıclı laflamışlar, ıclı ğulüşmüşler, dirken d’āvetliler birer ikişer sókún_itmiye başlamışlar. idirisemminiñ ajlıħdan d’ādi dermanı kesilmiş, ğózleri belermiş, amma yiyicē ğózel yimekleri düşündükce düdü cuggurduyormuş, gine de sabridiyormuş. sāt’ yidiʸ bulmuş gelen dāvetliler hañırdıyollar, birbillēne daħılıyollar, yarım sāt’ geçiyo, bir sāt’ geçiyo, ortada ne yimek var, ne yimek lafi idiliyor. idirisemminiñ hefdīdaralıyo, baħıyo ki yanındaki idirisemmi yirinde duramıyo:

20

–ne hefdiklenip duruyoñ lán idiris? diyo,

idiris_emmi: “hanı yimek nird_āldı lan, ajlıħdan ölüyom vallā” diyo. yanında oturan: “ne yimē sayıħlıyoñ sen_ölum?” “buruya d’ún yimē yimiye çarılmadıħ mı lan? “diyo “ne yimē ölum, ıclı sōna hoc_ēlicecek düā idicek, biz de “āmin” diyicēk, sōna

25

herkez evine gidicek” idirsemmi “ocāma úlelediniz, ölüyom ajlıkdan, siziñ hocañıza da, düāñıza da.. bayıncām ben!... “yanında oturan diyo ki: “süs lan úná girme, yāniş ānamıssıñ işde. _ōrek, ben ev sābısına sōler, sēñ _ōnūñü düzdürürüm _oma. “diyor, _aıyor, dıa _ııyor, ev sābısı da ardından... ıı sōna idiris_emmiye işmar_ıdeller.

5 idiris_emmi dıa _ıar, yandaki _úccü sıfaniñ taıdalisına bir sıfıaltı sereller, onuñ üsdüne bir odun bir _eki bir _albir cevizinen iki de fırın_ekmē _ollar, “_usür_ālma idiris_ā, bunnānan yürēñi basdır” diller, _ıalllar.

idiris_emmi hepisini pir_ıbil pá _ler. misāfillēñ yanın_ēlir. hiş biş_ı yo_ gibi oturur. edirafdan da_ılmıya başlallar: “niri^ddiñ idiris_ā, _ōrdüñ idiris_ā... hepisine

10 yarım āz cevap virir. _annı doyduya _āri, ki^fi yirinēldi idiris_emminiñ. beş daga sōna yandaki büyük sıfaniñ _apısı ardın_ādder açılır. idiris_emmi baar ki üsdü tüllü tefar_ı yimeklēnen donanmış bir masa!.. evsābısı “buyuruñ aradaşlar yimē” dir. herkez _aar, idiris_emminiñ el_ayā siñiriden dutmaz olmuş. oturdü yire hiş di^n yılır _alır. sıfrada herkez _úlmüye başlı^ncı annar oyun_ēld_ıni, amma iş işden geşmiş, idiris_emminiñ su

15 iecek bile yir_ālmamış. eline maşı^ _apdı gibil yanında oturanıñ üsdüne yürür, “lan _ab_avratlı, anañı_m_öldürdüm, babañı_m_öldürdüm, baña bu yapılır mı? “di^n soā düşeller. herkez de peşlēnde.. lan sü lāleñi_m_öldürdüm, avradıñı uşāñı_m_öldürdüm? allahdan _omazlar, baña bu yapılır mı lan! _ab_avratlılar...

esgi _ayseri soalānda gice gezerken sanki hep irāmetliniñ sesi duyulur...

Konuşmacı: Yılmaz Saçcıoğlu (63 yaşında)

Konu: Yaşadığı Bir Anı

size hiş unudamadım bir kedi yārennī çekicēm, di^yni^yñ bāh, bundan herhal otuzbeş sene óñcü^ydü, allārāmetⁱlesin, babamınan siyāset gonusuyodu. bizim bāñ yolunuñ üsdündeki ceviziñ altında. gonusma sırası babamdi^yken gózüme bişi^y dahıldı: yoluñ bir tarafi bizim bā, o^teki tarafi da topsahalıñ anşā Janıñ tallası bā. bā talladan ıcıh

5 yúsekde, sekībil. duvarın bazı yılleri sālam, bazı yılleri yıhıh, bazı yıllerinde de daş bile yoh. yıhıh daşlāñ arasından cīri boru. dādān, acımıh çıhmış gúccüg gúccüg...

bizim yārenni^yddimiz yirden otuz metr. āder ilerde yıhıh duvarın daşlānıñ üsdüne, bissürü guş çih çilā kimi iniyo, kimi gahıyo. bir kedi tallada daşlara yahın ufa. bir otuñ arhasına sinmiş, bişi^yñ üsdüne atlı^ycah gibil gıçını oynadiyo!.. guşlara

10 bahmıyo bile. ben bunuñ niy^yoldunu ānamıya çalışırken babam: “biz burda gonusuyoh, sen di^ynemıyoñ bilene, di^yneseñne ölüm” diyincik uyandım, “baba gusür ālma, lafiña bir nohda goy, şurdaki guşları, kedi^y góruyoññu? orda ni^y var ola di^yn merakırdım” “nōluca. ölüm, daşlāñ arasında yılan var, guşlar oña gelmişler, onuñ uçun bārişiyollar zār” didi. “i^yde kedi n^oruyor da guşlara bahdı bile yoh” didim. “ben merakırdım,

15 gidip bahıcam oruya” didim, girdim.

bir gúccüg adıyaman ācınıñ arhasına siñerek yahlaşdım. beş metire ya var ya yoh. kedi hālā yıhıh daşlāñ arasındaki boru.lardan góremedim ši^y deñetliyo, atlar gibil yapıyor amma, atlamıyo da. guşlarda ayni, biri iniyo, üçü gahıyo, bālıh bālā... yılan mılan da górukmüyor.

20 bu ara kedi, gumlu. tallanıñ düz biyyirine yürüdü başladı toprā gazmıya. ipi^y gazdı, amma gazdı toprā da edirāfa dādıyor ha!.. babama işāretinen gelmesini söledim geldi de. “bu kedi n^oruyor, esaddan, ben de yın merakırdım”, didi. “dimekki kedi oruya guş dutmuya gelmemiş amma niy^yelmiş? “kedi ipi^y uraşdı. lafi uzatmıyah, eñ soñ gazdı çuhurda górunmez oldu soñunda teggār esgi yirin^yeldi. gine bizim góremedimiz

25 ši^y taslamıya, gıçın oynatmıya başladı. birden daşlāñ arasına ‘hotladı, ıcıh bir çabaladı, sōna hızlı hızlı giri giri çekilmiye başladı. bō! kediniñ āzında bir yılan, eñsesinden

yaħalamıř ekışdiriyo. birden gendini uħura arđı. yılan i'ce mi'dana ıħdı ki sormu'ñ!.. bir bir buuħ metire var! yılan toprāñ yznde ġıvranıya başladı, gendini ġampeliyeni bussa kelpedin gibil sıħıcaħ. amma bulamıyo, kedi uħurda beş daġġa ġıvrandı. soñunda teslm_oldu kedi yılanıñ ldn annı'ncıħ uħurdan ıħdı, bir 5 rgenn ekildi, niye niye ġafi'y ġopardı, ġuyrn_cce ıtır ıtır yidi. yalana yalana, ġannı yire srn srn yrdi'y_ırdı. ġuřlar uřdi'y_ırdı. baħdımkı dařlāñ arasında yavrısız bir ġuř yuvası var, babamınan kedinıñ aħlına řařdıħ ġaldıħ...

Adı: Muharrem Tekeli (72 yaşında)

Konu: Hatıraları ve İş Dünyası

nazillide bir parçda oturduydı da gonusduydı biliyoñnu? niye hic
āramıyorsuñuz? sen burda dēmisin ki?

–sēn kelpecede filān işin galmadı mı?

–yoh, bah görüyoñnu esgi defder garişdirıyo. herkes kelpece diyor, bir ismini
5 kúplüce goymuşlar, niymiş? kúplüce! yāv! hic, nidi^ym, bir_ismide çaykent goymuşlar,
ölum sen dōlekce kelpece diseñne yāv! allah allāh! aslını sahlıyan haramzadedir nidi^ym.
şimdi gōçüyom hisarcığa

–hisarcıh mı, asarcıh mı?

–asarcıh

10 –ē, niye hisarcıh diyoiñ?

–e işde gārik tañkó oluyom hē asarcıh...

şindi iprām_ā^ynan d’ōşürük evde, bizim damda d’ōşürük d’ōşdükmüydü, ben
giderim ‘gocaman bi dene ‘daş alırım, gafamdan büyük daş alırım, o da cerē alır,
gocaman bi cerek alır. vurucāh bibimize. lan vurucāsañ şu_ader bi daş al eliñe, esgiden
15 damda cerek olurdu biliyoñnu basdırma sucuh asılırdı.

–hep berāber varırdıh, dama çıhardıh yonudan biyyir vardı oruya çıhardıh
toprā, şindi gāri cesaret yoh, adamın ci_eri gopar amma “ebem girdi ben de giderim”
diy atlardıh onunuçün oruy hic unutmam biliyoñnu?...

ben bilmem diyom her_ışe garişmiyom.

20 –gendiñi emekli et işde buralarda...

–eviñ altında bi^yyir var, oruya girdiydim, orada çoh sessiz, buñaldım. tekrar bāa
didiler ki, gonu, goñşu, şu saraflar, müşderimiz... hep gelenner “sen oruya gel” didiler.
“bi dene garişilaman var a” didiler, “o yitiyo” didiler. garişilyom, “bō! buyruñ, buyruñ,
hoş geldiñiz” “iy, biz d’ūzen düzecēk a, paramız yoh” diyollar, “allah allāh! saçç_ölular
25 gelmiş de, d’ūzen düzecek de parası yō^umuş, ‘canı sa_ossuñ, nazaman canın isderse

virin! s̄alam_adam” ben bundan dolāyı m̄şderiler hep oruya geldi, “sen oruya gel, bizi ordakiler bilmiyor” diy

–ē yitişdirecēñ arḥadan biriki dene...

–yitişdiriyoñ amma, onnāñ işi çoḥ, onnāñ çoḥ telâşesi var...

5

(yeñi leñi?, çoḥ menşurdur.)

Konuşmacı: Naim Naimoğlu (60 yaşında)

Konu: Kayseri'nin Bağları

ba_a góçüyoññu ā?

góçüyom.

nirde?

gedirisde

5 neredeymiş o bağlar?

erciyese dōru çay bāndan gēder ya, billórdan çıhar, ondan da yoħarı çıhar haymana. oru^y rāmetli babam aldında beş yaşındıydım elli sene öñce gāmyon nē_zer? at arabasıyan góçerdik

–eşşēnen hiş góşmediñiz mi?

10 –yō, atarabasıyan çıħañ, gēdeñ eve gelemeñ, af buyur her evin ya eşşē olucaħ ya saħalsallıyan arabası olucaħ iki tekelli araba şōle şōle sallıyo... eşyāmızı yúķlerdik góçerdik çünkü bāda hiş bişi^y biraħamañ ki, en ufaħ eşyāyı bile gótürüller. hanımlar uçay gelemezler çoħ nādiratdan bir banyo için hamama geliller o da bāda gúmleri gúneşe gollar, ısıdıllar şinci o fasıl birdi, her gün şēre geliyollar, sabah geliyollar āşama

15 gidiyollar,

–esgiden bāda niyinen vaħit geçirilleridi?

–yārenñinen n_ölacaħ, sabah gaflesi, ölen gaflesi, ikinci gaflesi āşam herkes evinde olur. ocaħ yanıcaħ, bi dene de tenceriyen ‘yimek gonucaħ üsdüne tandır çulu gonacaħ, adam gelmiye bişecek. gıyma gelmez şerden, ‘hic ādet dēlidi, çünkü bozular,

20 parça et gelir onu bi torbıya gollar, torbuy da gıuyuya sallandırılırdı. yōsa ħóħar.

bi de toħanalarıñ dibinde cinnik olurdu.

–o bizim bālarda olmazdı

–in gibi, oruya girmeye gorħardım. ora sōħ olur piynir miynir gómeller, sōħluħ ya da cinnik dēllerdi.

25 –şērdeki eviñiz nirdiydi?

–paridis māllesinde, -nirde bu?

–ısbanaḥ apartumanınıñ arḥasında, paridis soḡan dıker onuñunan geḇiniller, yazıcı dênirdi yazıcı... her evde sıfa olur, heram odası, o büyük evlerde olur, duvallar zallı, gilvesi bilmemnesi var sandıḥa... haremlık selámlıḥ aḡa evlerinde olur. adam zengin oluncu, selámlıḥ kóşkü yapıdırırımış ġari soḥā kim girdi tarasut altında onuñ

5 āyilesi kimse giremez. hanımlar soḥāñ óñünde yayılıllardı, herkes iḇeriden Őepit minderini getirir oña çoḥ ġúlerdim.

–esgiden bi de aşmaḥanna yapallardı,

–onu Şinci de terkitmediler de moderenneşdi, özel ġadınnar var, aş maḥanna kesen ġadınnar var. geliyo, kesiyo otuz biñ lirıya kesiyo saña viriyo.

Konuşmacı: Fatma Özbek (yaş: 62)

Konu: Atasözleri

ya ıslanacāñ, ya uslanacāñ

yaz yāmırınıñ yāşı, erinen avradıñ d'óřü

yiriñ ardı, yāmırınıñ sepdı

pusuya solmak

- 5 óleligden bey olan mimberi yıar sesinden,
natırılıdan adın olan gunnayı yıar tasınan

Konuşmacı: Perihan Manay (yaş: 68)

Konu: Tekerleme

dabağda erik

bunnu yirik

ırafda ġařıđ

ġóťü bulařıđ

5 alemeti yağdığ,

ki^yfine bağdığ,

balı yidik,

niyetiñ anağdarını

... emmi^yle brağdığ he heey!

10 dillim düdük,

anañ ölmüş, babañ ölmüş

yorgan döşsek baña ġalmıř

çıđarsañ severim, çıđmassañ seni bōle bōle d'óverim

deveniñ yavrısı kōşşek

bunu bilmiyen eşşek

Konuşmacı: Ülfet Gökald (69 yaşında)

Konu: Çocukken Oynadıkları Oyunlar

ğóde ğó boncuğ oynardığ, dirdik ki: ğóde ne var? ğó boncuğ, yirde ne var? yir boncuğ anayıñ adı ne fatmacığ, ğaldır beni hoppacığ

hómbek oyunu da her harekete bişiy yapılırdı, birdir bir, ikidir iki, üşdür üş, dötdür göt, dördüncü sırtından atlarken ėleniñ sırtına ğıçını vururdu, beşdir fes, beřinciniñ sırtına bişiy bırağır, altıdır altı, altıncı sırtına ğonulanı alır, yėdim yel gibidir, yidinci atlar atlamaz ğaçar, sekizim seksek, sekerek gider, doğuzum durağ, zink diy durur, onum oturağ, atladığdan sona oturur, ombirim yalı çörek ‘dir, ebenin ğıçına vurur. işde böle oynanırdı hē... sağdur suğdur, it bođu¹bi dik dur (saklambaç oyunundan bir tekerleme)

elim elim öpelek

elden çığan topalağ

topalağın yavrusu, bit pirenin şarısı

ādem būdem,

‘sil bunu ‘süpür bunu, çıđar būnu (oyun tekerlemesi)

ölum geldi hocadan bir nur dödu peceden (okşamalık)

đolay gessiñ đolay gessiñ,

eliñ ğuş_ossuñ ğótüñ daş_ossuñ¹

¹ yeni bir işe başlanırken eli çabuk olan biri koşarak gelip söyler

Adı: İsmailGökalp (70 yaşında)

Konu: Masal Tekerlemeleri, Tekerlemeler

matal matal māliki

ōl_uşā oniki,

matal başını bālamış,

döne döne ālamış

5 hat' didim, hut' didim

var şoruya yat didim

ehli kiyfe ki'yf vèrir

ğāveniñ ğaynaması,

eşşē yoldan çıharır

10 sıpanıñ_oynaması

gendini il içind_āra

yağ çibını ki'fiñi_ara

yat dimeden yatan avrat

ğah dimeden ğahan avrat

15 ğamçıyı vurmadañ yürüyen at

olmaz mı o evde berekāt'

güneş dōdu sekiye

sāt geldi ikiye

biraz dā otursağ,

20 d'ó'er bizi zekiye

mercimēñ hesābı, ne ğannı belli ne sırtı

semeriyen sēsene patlamak

ğadiriye ğandilliye

ğah gidelim çandılıya

25 çandılıda yimek pişer

ğadiriye içine ğúb di'ñ düşer

āmed efendi,

ğaldır tūfengi,

bizim māl̄leniñ

5 baş pezevengi

ğanim_āla

şebidini yāla,

ırız geliyor

uşğurunu bāla.

10 āmedi med med,

ğuyrū ced ced,

bir sıçan durmuş,

yalamadan yutmuş

memet memet met atar,

15 tallalarda ğót' atar,

ğótüne çuvaldız batar

biz bize biz dirik

siz bize ni' dirsiñiz? (cevap: bizde bize biz dirik)

şemşāmeriñ şaban

20 cekcekiniñ cemāl,

ibibiñ yūnūs

saracalı

suracalı

taḥḥdalı eviñ ḳór haceli

25 aḥ_ā

ali baba

ibiş

gibiş

mavuş

hac_āmed çavuş

aman aman pırasa,

dallarına gar yāsa,

5 ğızlar ğocasız ğassa,

ōlannara yalvarsa

ısmanaḥ manah

manah

yā isder çanaḥ çanaḥ

10 tarana da tar tar

yūrēmi yırtar,

paḥlava börek

gel beni ğurtar

ali

15 armudun dali,

çoḥ yime bali,

bal seni şişirir,

cihendeme düşürür.

İKİNCİ BÖLÜM

GRAMER

İKİNCİ BÖLÜM

GRAMER

Kayseri Merkez İlçe ağzında yazı dilimizde bulunan ve genel Türkçe ile ortak olan a, e, ı, i, o, ö, u, ü temel ünlülerinin yanında, bunlardan bazılarının boğumlanma nitelikleri bakımından bir takım değişikliklere uğramış olan çeşitleri de bulunmaktadır. Bunlar: à, á, è, ó, ú sesleridir. Yazı dilimizde bulunmayan bu ara sesler başka ağızlarla kıyaslandığında fazla çeşitlilik göstermez. Sebep olarak, bu ağzın tarih boyunca bir kültür merkezinde konuşulduğunu ve halkın edebi dilden etkilenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

1.1.1. à:²⁵

Kapalı a, bazı ünsüzlerin daraltma etkisiyle a>à değişimi olmuştur. Bu yarı açık, düz, orta ünlüsü Kayseri merkez ilçe ağzında çok seyrek. a ~ ı arası, a'ya daha yakın bir yerde boğumlanan bir sestir.

áz→85/22, kiràya→91/17, àcıh→67/13, àcıcıh→89/5

1.1.2. á:²⁶

Türkçe'de ünsüzlerin boğumlanma niteliklerine göre ikişer çıkış noktası vardır. Damak ünsüzlerinden bir kısmı da ünlüler üzerinde onların boğumlanma niteliklerini değiştiren bazı etkiler yapmaktadır. Türkçe ve yabancı sözcüklerdeki ince a'yı belirtmek için kullandığımız bu a türü sert damak ile yumuşak damağın ortasında oluşur.

1.1.2.1. Yabancı sözcüklerde:

Yazı dilimizde olduğu gibi Anadolu ağızlarında da pek çok yabancı asıllı sözcük yer almaktadır. Ön damak ve dişeti bölgelerinde boğumlanan k, g, l, y ünsüzleri ile hece kuran iç ve son seslerdeki a ünlüleri ince a ünlüleridir.

filán→26/15, lálhede→79/9, gávır (kafir)→73/3, teggár (tekrar)→147/24

²⁵ T. Gülensoy (KVYA) da bu sesi á, Z. Korkmaz (GBAA: à), (NYA: á), Gemalmaz (EİA: a), Buluç (TDAY 1973: à), (TDAY 1975: á), Ercilasun (KİA: a), Günay RİA: á ile göstermiştir.

²⁶ T. Gülensoy (KVYA: a) Z. Korkmaz'da kalın puntoyla gösterilmiştir.

yárenni^yddimiz (yarenlik ettiğimiz)→147/7, beḳállān (bekarların)→144/29

1.1.2.2. Türkçe ve yabancı sözcüklerde ses değişimi ile:

Yanlarındaki ünlüler üzerinde kalınlaştırma etkisi yapan k, g, ğ, ñ, h ünsüzlerinin ünsüz düşmesi ya da hece kaynaşması olayları ile eriyip kaybolmaları durumunda kendi etkilerini geride kalan ünlülere yüklemeleri ve e>á değişimi ile oluşmuş bulunan ön ve iç seslerde gördüğümüz ince bir a ünlüsüdür. Anadolu ağızlarında sık rastlanır.

ñ_âder (ne kadar)→32/20, onikiy_âder (on ikiye kadar)→27/12, il_âlem_ârşı (el aleme karşı)→100/11

“a ünlüsünü oluşturan ses olayı, aslında ince sıradan ünlüleri taşıyan sözcüklerde görüldüğünden, bu ünlülerin hece kurdukları ünsüzler de daha önce boğumlanmaktadır. Bahis konusu ünlüyü oluşturan değişimlerde nasıl ki kaybolan ünsüzler kendi kalınlaştırma etkilerini yanlarında bulunan ünlüler üzerinde gösteriyorlar ise, kalınlaşmaya uğramış “e” ünlüleri de o sözcüklerdeki genel uyumu koruyabilmek için bir taraftan kalınlaşırken, bir taraftan da etkilerini birlikte hece kurdukları ünsüzler üzerinde göstermektedir.”²⁷

1.1.3. 6:²⁸

Tek ya da çok heceli sözcüklerin ön ve iç seslerinde rastlanan, ön damaktaki ö ünlüsünün boğumlanma noktasının art damak sınırına kaymasıyla oluşan, yarı açık, o ~ ö arası bir sestir. Oluşmasındaki sebeplerden biri, k, g, ğ, n ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri kalınlaştırma etkisidir. Bölgemizde sık rastlanan bir sestir.

ḳópüklü (köpüklü)→39/21, ğörücü (görücü)→23/20, ḳó (köy)→64/3

“fakat bu ünlüye hem g->ğ- değişimi ile kalınlaşmış olan ön ses durumundaki art damak ğ’sı önünde, hem de boğumlanma inceliğini korumuş olan ünsüzler yanında rastlanır”²⁹

²⁷ Zeynep Korkmaz (1994), *Nevşehir Yöresi ve ağızları*, TDK Yay. No: 582 Ankara, Ankara Üniv. Basımevi s: 32

²⁸ T. Gülensoy (KVYA)da bu sesi o, Z. Korkmaz (GBAA ve NYA)da kalın puntuyla göstermiştir.

²⁹ Korkmaz (1994a): s. 33

ómrü(ömrü)→78/8, óne(önüne)→25/27, ón(ön)→78/6, sóken(sökersin)→37/21, ósüz(öksüz)→59/13, óldük(öldük)→32/24

Türkçe’de Eski Anadolu Türkçe’sinde varlığından haberdar olduğumuz bir “g” ünsüzü vardır ki, günümüz Türkçe’sinde g>v değişimi şeklinde kendisini göstermektedir. Sözcük ortası ve hece başında g>v şeklinde inkişaf etmiştir. Bu değişim bilhassa yuvarlak ünlü sözcüklerde görülmektedir. Kayseri Merkez ağzında bu g>v değişimi ile ortaya çıkmış olan “v” ünsüzü hece sonunda genellikle düşmekte ve bunun sonucunda da ö’lerin o’ya dönüşmesi hadisesi görülmektedir.

đó (döv)→79/21, óyo (övüyor)→22/14, ódü (övdü)→22/16, ónücekler (övünecekler)→77/20

1.1.4. ú:³⁰

Hem bütünlüğünü koruyan, hem de hece kaynaşmasına uğrayan sözcük ve sözcük guruplarının içinde sıklıkla rastladığımız bu ses, tıpkı á, ó sesleri gibi k, g, ğ, n, ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkisiyle, ü ünlüsünün kalınlaşması sonucu oluşur.

ürkúntüler (ürküntüler)→19/15, ğúnay (güney)→135/12, kúf (küf)→60/21

Bu ünlü de tıpkı ó sesinde olduğu gibi hem kalın ğ, k ünsüzlerinin yanında, hem de incelmış ön damak ünsüzleri olan ś, í, y, ş, t yanında bulunur.

đúzġún (düzgün)→119/4, śúrek (sürek)→138/21, lúküs (lüks)→96/4, tú (tüy)→143/19, cúmbúşcúnuñ (cümbüşcünün)→119/26, yúñnü (yünlü)→109/17, şúkrü (şükrü)→119/2

“ö>ó, ve ü>ú değişmesi ön damak ünsüzlerinden “g, k” ile orta damak ünsüzlerinden “ğ, n” arka damağa kaydıklarında yanlarındaki “ö, ü” ünlülerini de önden orta damağa doğru çekerler. Burada boğumlanan ünlüler “o, ö, u, ü” arası, yarı kalın “ó, ú” ünlüleridir bu değişme sırasında “ó, ú” ünlüleri yanında eğer ön boğumlanmalı “í, í” gibi ünsüzler varsa, bu ünsüzler arkaya kaymaz ve esas boğumlanma noktalarını korurlar. Düzenli ve kurallıdırlar³¹

³⁰ Z. Korkmaz bu sesi koyu punto ile göstermiştir.

³¹ Leyla Karahan (1996): *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması* TDK Yay No: 630 Ankara s: 118

1.1.5. è:³²

Türkçe'nin dokuzuncu ünlüsü, boğumlanma noktası i ve e ünlüleri arasında bulunan, kapalı bir e sesidir³³. Ön ya da iç seslerde olmak üzere sadece kök hecede bulunur³⁴. Türkçe sözcüklerde genellikle i>è değişimi ile ve Eski Türkçe'deki i sesinin tarihi gelişme seyri içinde è ye dönmesiyle oluşmuştur. Eski ve orta Türkçe'de bazı sözcüklerin ilk hecelerindeki (i: ı) ünlüleri Anadolu ağızlarının bir çoğunda olduğu gibi è ünlüsüne dönüşme eğilimi gösterir. Aslında bu mesele tarihi gelişme içinde oldukça karışıktır. Çünkü Türkçe'de vokal gelişmeleri içinde i>e, e>i, i>è, e>è, è>e değişmeleri görülmektedir. Aynı sözcüğün i ve e'li şekli bulunması göz önünde tutularak, her iki sesi kendinde toplayan bir kapalı e'nin varlığı ve bunun sonradan e ve i şeklinde inkişafı ileri sürülmüştür.³⁵ Reşit Rahmeti Arat ise, "bu düşünceyi ortaya atanların e ve i den başka bu günkü lehçelerde aynı şekilde ikilik gösteren diğer vokaller için ne düşündükleri bilinmemektedir" şeklindeki görüşü ile bu fikri reddetmektedir.

Eski Anadolu Türkçe'sindeki i'li söyleyişler Kayseri ağızında da bulunmaktadır:

EAT: bil ~ KMA: bil→37/24, di- ~ didi→64/6, vir- ~ virdiler→51/9, gice ~ gice→140/5, yidi ~ yidiyüzelli→132/7, ir ~ irken→76/20

Kayseri ağızında aynı konuşmacının konuşması esnasında sözcükleri hem i'li hem da è'li söyleyişi de görülmektedir bu da ağızın, Eski Anadolu Türkçe'si ile Türkiye Türkçesi yazı dili arasında bir ara dönemde olduğuna işaret eder:

irken→121/12 ~ erkenden→87/10, èrmeni→73/1 ~ irmeniler→73/6, irkeklēn→82/17 ~ erkekler→79/27, çişmesi→29/2 ~ çèşmesi→136/3

³² T. Gülensoy (KVYA: e), Ercilasun (KİA: è), Gemalmaz (EİA: e), Caferoğlu (AAT: e), Z. Korkmaz (GBAA: e), (NYA: è), Buluç (TDAY 193-1975: è) ile göstermişlerdir.

³³ Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar: (1987) R. R. Arat *Türkçe Metinlerde e-i meselesine dair Makaleler*, (Yayına hazırlayan: O. Fikri Sertkaya) TKAE yay. Ankara C: 1 s. 334-341; Ahmet Cevat Emre (1946) *Türkçede Bulanık e (è) Fonemi* TDAY Belleten. Ankara s: 487-497; Emin YılmazCeylan, (1991). *AnaTürkçede Kapalı e Ünlüsü* TDAY Belleten. Ankara s: 151-165

³⁴ Korkmaz (1994 a): s. 34

³⁵ Faruk Kadri Timurtaş (1994): *EskiTürkiye Türkçesi*, Enderun Kitabevi. s: 20

Anadolu ağızları ile ilgili yapılan çalışmalardan Urfa Merkez Ağzı³⁶nda (hüsên: 10. 1, bozê: 14. 45, agê: 25. 15, abê: 25. 10) ve Felahiye Ağzında³⁷ (çeşmeye: 33/13, dinneyerak: 17/7, êtmeye: 2/15, isteyecek: 30/25) rastladığımız bir özellik de, kapalı e'nin kök hecede bulunma kuralının yıkılmasıdır. Sözcüklerin orta hecelerinde, vurgusuz “ê” sesinin darlaşmasıyla oluşan e ~ i arası bu sese rastlanabilmektedir. Kayseri Merkez ağzında:

gāvêyi→23/28, içesiñeymiş→86/12, tenikêyenen→139/3, telâşesi→150/4, bitincê→76/18, diynenecek→31/6

gibi örneklerde orta hecede rastlanan kapalı e (è) sesinin varlığını ileri veya geri benzeşme yolu ile açıklamak mümkünken, Kayseri ağzının belirgin bir özelliği olan son hecelerdeki ünlüleri daraltma arzusunun sonucunda, orta hecelerde benzeşme durumunun söz konusu olmadığı durumlarda da dikkat çekecek ölçüde kapalı e (è) sesine rastlanmaktadır:

bembêyaz→24/1, kôşêye→118/14, sevêcek→30/8, gelecek→56/3, atêşe→57/6, sandallêler→82/15, velvelêye→69/16

ÇİZELGE: 1³⁸.

	ön		Merkez		arka		
	düz	yuvarlak	Düz		düz	yuvarlak	
kapalı	ĩ	ũ				ũ	gevşek (gergin)
kapalı-yarı kapalı	ē					û	gevşek
yarı kapalı			ĩ				gevşek (gergin)
yarı açık	ē	ō			ō	ō	gevşek (gergin)
açık		ā			ā		gevşek (gergin)

³⁶ Saadettin Özçelik (1997) *Urfa Merkez Ağzı*. TDK yay No: 666. Ankara s: 13

³⁷ Önder Çağırın, *Felahiye Ağzı*, İnönü Üniv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya 1989 s: 7.

³⁸ Ünlülerin tespitinde Volkan Coşkun'un “Türkiye Türkçesinde Ünlüler” adlı makalesindeki ünlü dörtgeni ve ünlü matrisi esas alınmıştır. (Adı geçen makale, Türk Dili Yıllığı Belleten 2000’de yayımlanacaktır.)

Yukarıdaki ünlü dörtgenine dayanılarak aşağıdaki gibi bir matris düzenlenebilir:

ÇİZELGE: 2.

ÖZELLİK	ÜNLÜ																				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
	i	ĩ	ü	ũ	u	ũ	û	ı	ĩ	e	ē	é	ö	ō	o	ō	ó	â	ã	a	ã
Dilin Bölümleri	ön	+	+	+	+						+	+	+	+				+	+		
	merkez								+	+											
	arka					+	+	+								+	+	+			+
Dudakların Durumu	yuvarlak			+	+	+	+	+						+	+	+	+	+			
	düz	+	+						+	+	+	+	+						+	+	+
Ağzın Açıklığı	kapalı	+	+	+	+	+	+														
	kapalı-yarı kapalı							+				+									
	yarı kapalı								+	+											
	yarı açık										+	+		+	+	+	+				
	açık																		+	+	+
Uzunluk Kısalık	uzun		+		+				+		+			+		+			+		+
	kısa	+		+		+		+		+		+	+		+		+		+		+

1.1.6. Uzun Ünlüler:

Yazı dilimizde ünlüler, kısalık ve uzunluklarına göre sınıflandırılmamıştır. Ancak Anadolu ağızlarında her ünlünün değişik sebeplerle oluşmuş uzun ve kısa söyleyişleri de bulunmaktadır.

1.1.6.1. Asli uzun ünlüler:

Türkçe’de asli uzun ünlüler konusu henüz aydınlığa kavuşmamış bir konudur³⁹. Bu konuda Talat Tekin’in “Ana Türkçe’de asli uzun ünlüler⁴⁰” adlı kitabı hâlâ güncelliğini korumasına karşın, eserde Anadolu ağızlarıyla ilgili verilen örneklerin tamamı Zeynep Korkmaz’ın “Güney-batı Anadolu Ağızlarından Derlemeler⁴¹” adlı kitabından alınmıştır.

³⁹ bu konu için bkz. Ligeti Lajos (1940-1942): “Türkçede Uzun Vokaller” *Türkiyat Mecmuası* Cilt: VII-VIII. Cüz 1

⁴⁰ Talat Tekin. (1975). *Ana Türkçe’de Asli Uzun Ünlüler*. Hacettepe Üniversitesi yay./B15 Ank. Cihan Matbaası s: 34

⁴¹ Z. Korkmaz. (1994 b). *Güneybatı Anadolu Ağızları*. Ankara TDK yay. s. 16-21

Yöremizde, ses olayları sonucunda meydana gelen uzun ünlüler dışında ünlülerin asli sayılabilecek uzunluk ve kısalıklarına rastlanmamıştır.

1.1.6.2. Ünsüz düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

İç seste bir ünlü ile akıcı, sızıcı ve patlayıcı tonlu ünsüzlerden biri arasında bulunan ve buldukları heceyi kapayan -ğ-, -k- (>-g-), -ñ-, -l-, -r-, -v-, -y-, ünsüzleri düştükleri ya da eriyerek kayboldukları zaman, kendilerinden önceki ünlüyü uzatırlar.

1.1.6.2.1. -g-, -ğ- düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

sālık(sağlık)→19/12, ūraşī ūraşī(uğraşa uğraşa)→50/6, ālyom(ağlıyorum)→27/7, ūruna (uğruna)→22/24, dā (dağ)→53/2, ālamadan→57/8

1.1.6.2.2. -k- (>-g-) düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

āşam(akşam)→27/3, ayaḥcānan(ayakcakla)→135/9, ēsīmīş(eksikmiş)→115/17, yūsekde→147/5, yō→153/10, ġō (gök)→155/1

1.1.6.2.3. -h- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

rāmetli (rahmetli)→17/5, āraziñ āmedā (ahrazın ahmet ağa)→26/8, tenā (tenha)→43/22, tāmin(tahmin)→104/29, zēroş(sarhoş)→119/24, ġāvīy(kahveyi)→23/26

1.1.6.2.4. -l- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

yāniş (yanlış)→146/2, ānaşılmaz (anlaşılmaz)→60/24

1.1.6.2.5. -ñ- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

īsannar (insanlar)→87/23, īsanmīh→18/21

1.1.6.2.6. -r- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

yīmiye yīmīlik(yirmiye yirmilik)→37/12, māmer(mermer)→141/15, sōna→31/13

1.1.6.2.7. -v- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

sēmedim (sevmedim)→22/2, sāmādılar (savmadılar)→50/11, śōmūye (sövmeye)→20/11

1.1.6.2.8. -y- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

ġāri (gayrı)→22/13, bē (bey)→134/20, tū (tüy)→143/19, bōle (böyle)→138/1, nīse (neyse)→80/21, epī (epey)→18/28, öle (öyle)→58/10, şōle→80/21

Yarı ünlü sayılan “y” ünsüzü akıcı ve yarı ünlü olma özelliğinden dolayı ağızlarda kolay eriyip düşebilen bir sestir. Ancak Kayseri ağızında tam olarak düşmemiştir. Pek çok yerde hafif de olsa varlığı hissedilmektedir. Kimi konuşmalarda aynı sözcük bazen ünlünün uzatılması ve y'nin düşmesi ile bazen de hafif bir “y” ile telaffuz edilmektedir.

şī→19/3, şe^y→77/23, bişī→19/3, bişey→72/12, bişi^y→78/24, diy→78/25, di^yn→79/10, pi^ynir (peynir)→151/23, bē (bey)→134/20, ni^y→81/7, pi^ygamber→19/1

1.1.6.2.9. -b- ünsüzünün düşmesi ile oluşan uzun ünlüler:

bôreklēñ (böbreklerin)→37/24

1.1.6.3. Hece kaynaşması olayı ile oluşan uzun ünlüler:

İçseslerde ünlüler arasında bulunan k, g, ğ, y, ñ, v, h ünsüzleri zamanla eriyip kaybolduklarında, bu ünsüzlerin her birinin kendi hecesi içinde bulunan ünlü kendinden önceki hece ünlüsü ile kaynaşarak uzun bir ünlü oluşturur. Bu olay sonucunda iki ya da daha fazla hecenin kaynaşıp birleşmesi söz konusu olduğundan, sözcüğün hece sayısında bir eksilme olur. Bu konuda Kayseri ağızı son derece bol malzeme vermektedir.

1.1.6.3.1. -k- (>-g-), -g-, -ğ- ünsüzlerinin erimesi ile:

Bu ünsüzlerin erime oranı ötekilerden çok daha fazladır.

d'ôşmüşler(döğüşmüşler)→73/12, pazartes_ûñ(pazartesi gün)→113/23, n_ēziyoñ (ne geziyon)→117/20, büy_ölu (büyük oğlu)→140/4, namazın_ılıyor (namazını kılıyor) →140/6, dōradīñ (doğradığın)→24/21, ğavūnu (kavuşunu)→19/24, ğonuşdünu18/16

1.1.6.3.2. -h- ünsüzünün erimesi ile:

-k-, -g-, -ğ- ünsüz erimleri kadar çok örneklidir:

nēr (nehir)→50/24, hasd'āniye (hastahaneye)→27/10, sombār (sonbahar)→66/12, zār (zahir)→119/27, mām̄met (muhammet)→18/22, allāşğına (allah aşkına)→18/22, māllesinden (mahallesinden)→134/3

1.1.6.3.3. -r- ünsüzünün düşmesi ile:

-r- ünsüzünün düşmesi ve kendinden önceki ünlüyü uzatması olayı Kütahya ve yöresi ağızlarındaki gibi genelleşmiş durumda değildir.⁴² Örnekler sınırlıdır:

⁴² Tuncer Gülensoy (1988) *Kütahya ve Yöresi Ağızları* TDK Yay No: 536. Akara. s: 23

hal_ıplám (halil ibrahim)→94/15, bībīne→33/16, çarşılānı (çarşılarını)→22/3, bunnā (bunlara)→23/18

1.1.6.3.4. -n- ~ -ñ- ünsüzünün erimesi ile:

sēñ (senin)→149/3, óñde (önünde)→45/17

1.1.6.3.5. -v- ünsüzünün erimesi ile:

ēmiz (evimiz)→22/2

1.1.6.3.6. -y- ünsüzünün erimesi ile:

sīr gāzi (<seyit gazi)→134/3, sīretmişler (seyir etmişler)→65/18, şikāt' (şikayet)→51/19

1.1.6.4. Ünlü karşılaşmasından doğan uzun ünlüler:

Alınma veya birleşik sözcüklerde yanyana bulunan aynı veya ayrı cinsten ünlülerden birinin düşmesi sonucu diğerinin uzaması olayıdır.

n_öluyo (ne oluyor)→77/1, n_ışe (ne işe)→138/21, evin_acıyor (evini açıyor)→140/9, kitabın_alıp→141/21, çadillān_ürup (çadırlarını kurup)→142/13,

1.1.6.5. Tonlamayla uzatılmış ünlüler:

Konuşma sırasında anlatıcı, konuşmasının önemine göre genellikle son hecedeki ünlüyü bazen bir, bazen de iki derece uzatabilir:

ammā→61/27, dabanındıysā→62/2, gāçış gāçış→72/5, bō!→69/8, gīb gırmızı→81/13, ossūn!→51/1, bütūn→115/5, amōv!→81/17, gīz→69/27, amān→78/6

1.1.6.6. Yabancı sözcüklerde uzunluklar:

Alınma sözcüklerdeki uzunluklar Doğu Anadolu bölgesi ağızlarının aksine⁴³ korunmuştur:

husúsi(Ar. husūsī)→21/6, mānásı(Ar. ma'nâ)→39/29, imhā (Ar. İmhâ')→42/28, tesādüf(Ar. tesādüf)→43/13, hevāda (Ar. havâ)→17/17, cāminiñ (Ar. cāmi')→73/16,

⁴³ Efrasiyap Gemalmaz (1995) *Erzurum ili Ağızları* TDK yay. No: 588. 1. cilt. Ankara. s: 81

Yazı dili yolu ile Arapça'dan girmiş olan ve hecelerinden birinin başında (ε) ünsüzü bulunan sözcüklerde de bu ünsüz kendinden sonraki ünlü ile kaynaşarak bir uzun ünlüye döner:

berār (Ar. berâat)→44/13, teferrâtlar (Ar. teferruâtlar)→128/10, sāt (Ar. sâat)→156/18, mācın (Ar. ma'cün)→53/7, tâdilât (Ar. ta'dîlât)→38/5

1.1.7. Kısa Ünlüler:

Normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanmalarından oluşan kısa ünlüler, Türkçe'de yalın ya da eklerle uzatılmış tek ve çok heceli sözcüklerin iç ve son seslerinde görülür. Ünlü kısalması, o ünlüde düşme evresine yaklaşmayı gösterir. uzun ünlülere göre azdır ve gelişmemiştir. Kısalma olayı çoğunlukla ı, i (u, ü) gibi az sesli dayanıksız, dar ünlülerde oluşur.

1.1.7.1. Aslında uzun olan ünlülerin normalleşmesi:

Türkiye Türkçe'sinde özellikle Arapça ve Farsça'dan alınmış sözcüklerdeki ünlü uzunlukları kısmen korunur. Kayseri'de ise asılları uzun ünlülü olan sözcüklerden bazılarının ünlüleri normalleştirilir, çok yaygın değildir:

dene (tane)→17/11, alemeti (alâmeti)→78/11, merabalaşmazdı→119/7, töbe(tövbe)→51/13

1.1.7.2. Aslında normal uzunlukta olan ünlülerin kısalması:

Normal süresinden daha kısa bir zamanda boğumlanan kısa ünlüler, Kayseri ağzında çok seyrek rastlanan ve bazı fonetik sebeplerle oluşan, ya da düşme eğilimi gösteren bir ara dönem durumundadır. genellikle ı, i (u, ü) gibi az sesli dayanıksız, dar ünlülerde görülür. Ünlü kısalmasına iç ve son seslerde daha sık rastlanır.

kor^ue (körüğe)→95/28, yo^udu (yok idi)→75/1, siⁱarayⁱ→33/15

r ünsüzü düştüğünde genellikle kendinden önceki ünlüyü uzatmaz, hatta normalden de bir miktar kısa söylenir:

bi dene→149/13, şatlâna→98/7, esenyut→134/14, kút' (kürt)→51/7

Yükselen ikiz ünlülerdeki ilk ünlüler de aslında birer kısa ünlüdürler:

ciⁱaraları (sigaraları)→96/14, yi^ğenin (yeğenin)→59/23, sıⁱara→97/27, ciⁱeriñize→99/12, paniⁱe→126/15

1.1.8. İkiz Ünlüler (Diphthong):

Doğan Aksan; “ikiz ünlü” terimi yerine “kayan ünlü” terimini benimsemekte ve “Aynı seslem içinde yer alan ve bir ünlünün işlevini yerine getiren çift ünlüye verilen addır. Çeşitli dillerde (ai, au, eu, ou) gibi kayan ünlülere rastlanır ki bu tür ünlüleri oluşturan iki sestten biri ana tonun taşıyıcısıdır” demektedir. Von Essen kayan ünlüleri “Ses bilim açısından basit bir ünlünün dilsel görevini yerine getiren ünlü nitelikli ikiz ses” olarak tanımlar. Bir çok Dilbilimciler kayan ünlüdeki iki sestten birinin seslemi oluşturduğunu, ötekinin de yarı ünlü olduğunu belirtirler.⁴⁴

Yalın ya da ekler ile genişletilmiş sözcüklerin iç seslerinde ve ünlüler arasında bulunan y, v, ğ, h ünsüzleri eriyip kaybolduklarında, bunların iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlüler, tek bir nefes baskısı altında birleşerek, ikiz ünlüleri oluştururlar Üç türlü ikiz ünlü vardır:

1.1.8.1. Eşit ikiz ünlü:

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlüdür. En çok rastlanan çeşidi de budur. a_a, e_e çeşitlerine rastlanmıştır.

ba_ar (bahar)→33/15, a_aş (ağaç)→37/13, ça_a (çağa)→102/12, fa_at (fakat)→120/4, ba_alı (pahalı)→125/2

1.1.8.2. Alçalan ikiz ünlü:

İkiz ünlülerin ikinci ünlüleri birinci ünlülere göre daha dar ve süreksizse bunlara alçalan ikiz ünlüler denir. Ünlü+yarım ünlü şeklindedir.

so_uğ (soğuk)→50/14, d'ó_erik (döveriz)→73/15, o_āder (o kadar)→100/27, şā_idler (şahitler)→111/11

1.1.8.3. Yükselen ikiz ünlü:

İkiz ünlülerin birinci ünlüleri ikinci ünlülere göre daha dar ve süreksizse bu da yükselen ikiz ünlü sınıfına girer. Yarım ünlü+ünlü şeklindedir. Aslında yükselen ikiz ünlülerin birinci ünlüleri kısa ünlüdürler.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nevin Selen (1979): *Söyleyiş Ses Bilimi, Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi* Ankara s. 61 ve ötesi

Necip Üçok (1951): *Genel Fonetik (Ana Çizgileri)* İstanbul s. 91-94

Ömer Demircan (1979): *Türkiye Türkçesinin Ses Dizgesi* Ankara

si_arayⁱ (sigarayı)→33/15, yi^ğ_enin (yeğenin)→59/23, çifli_e (çiftliğe)→66/26, ci_eriñize (ciğerinize)→75/17, cı_araları (sigaraları)→96/11, çocu_a (çocuğa)→96/12

Kayseri ağzında ikiz ünlüler, neredeyse tamamen tek bir uzun ünlüye dönüşme aşamasına gelmiştir (bkz uzun ünlü).

1.1.9. Geniz Ünlüleri:

Türkçe’de eskiden beri varlığını sürdüren ve bu günde Anadolu ağızlarının hemen hepsinde var olan, genizden gelen bir ng sesi vardır ki, buna nazal n diyoruz. Hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi sonucu kaybolan nazal n, nazallık özelliğini yanındaki ünlülere yükleyerek bu ünlülere genzellik özelliğini bırakmaktadır. Bu durumdaki ünlüler genzel ünlülerdir ve sayıları bir, ikiyi geçmeyecek kadar azdır:

sāa (saña)→56/2, sā (saña)→50/13, bāa (baña)→49/20, şu_ā (şuña)→88/9, āyı (ağayı)→59/5

1.1.10. Seslerin Etkileşimleri:

Bilindiği gibi dilde “en az emek” kanunu geçerliliğini sürdürmektedir. Bu kanun gereği olarak Batı Türkçesi’nde sesler arasında benzeşme sistemi oldukça gelişmiş bulunmaktadır. Ses değişmesi olayları, seslerin birbirlerine yaptıkları etkilerin sonucudur.⁴⁵ Ses değişimlerinin önemli bir yer tuttuğu Türkçe’de bu etkileri genel olarak dört bölüme ayırabiliriz:

1. Ünlülerin ünlüler üzerindeki etkileri (benzeşme),
2. Ünlülerin ünsüzler üzerindeki etkileri (benzeşme, benzeşmeme),
3. Ünsüzlerin ünlüler üzerindeki etkileri (benzeşme, benzeşmeme),
4. Ünsüzlerin ünsüzler üzerindeki etkileri (benzeşme).

1.1.10.1. Ünlülerin ünlüler üzerindeki etkileri (ünlü uyumu):

Dilimizde ünlüler ile ünlüler arasındaki karşılıklı etkilere bağlanan değişimler, kök hece ünlülerinin, öteki hece ünlülerine yaptığı etki ile ünlü uyumu dediğimiz bir benzeşme sisteminin doğmasına yol açar. Bu bir ilerleyici benzeşmedir. Bu sistemin

⁴⁵ ayrıntılı bilgi için bkz. Mecdut Mansuroğlu (1959): “Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu” *TDAY Belleten* s. 81-91

oluşmasını sağlayan olaylar, kök hece ünlülerinin kendilerinden sonra gelen hecelerdeki seslilerle bir boğumlanma benzeşmesi oluşturup:

a) Dil benzeşmesi, yani kalınlık incelik bakımından,

b) Dudak benzeşmesi, yani düzlük yuvarlaklık bakımından benzeşmesi şeklinde görülürler.

Ünsüzlerin ünlüler üzerindeki etkilerinden doğan olaylar ise; (örneğin c ünsüzünün daraltıcı etkisi, ğ ünsüzünün kalınlaştırma, f dudak ünsüzünün düzleştirme etkisi gibi) bir benzeşmezlik sisteminin doğmasına yol açmaktadır. Çünkü bu olaylar Türkçe’de genel bir kurala bağlanmış olan ünlü uyumunu bozacak niteliktedir.

Ünlülerin ünsüzler üzerindeki etkileri ise, yeni bir benzeşme sisteminin doğmasına ve ünsüz uyumu dediğimiz özel bir olayın oluşmasına yol açar.

1.1.10.1.1. dil benzeşmesi:

Bir sözcüğün ilk hecesinde bir kalın sesli varsa, ondan sonra gelen hecelerdeki sesliler de kalın olur, bir sözcüğün ilk hecesinde bir ince sesli varsa, ondan sonra gelen hecelerdeki sesliler de ince olur. Bu ağızda da Batı gurubu ağızlarının ortak özelliği olarak ilerleyici benzeşme gerileyici benzeşmeden daha kuvvetlidir. Bu sebeple tek şekilli olan ve yazı dilimizde uyuma girmeyen pek çok ek, Kayseri ağızında diğer ağızlarda olduğu gibi uyuma girmektedir:

1) -i yardımcı fiilinin 1. ve 2. geçmiş zaman ve şart kiplerinin ekleşmemiş olan “-idi”, “-imiş”, “-ise” şekilleri uyuma girer:

virilirdi→75/15, besleridi→52/13, yo^udu→52/11, ölüydü→52/2,
dürüsüdüm→56/7, duruyorudu→69/25, olurudu→25/2

varımış→38/4, görharmış→36/4

yahınisa→66/22, varısa→68/10, idiyollarısa→42/22

2) “-ile” son çekim edatının ses değişimi ve hece kaynaşması ile oluşmuş bulunan “-ına”, “-inan”, “-nan” gibi kısmen ya da büsbütün ekleşmiş olan şekiller uyuma girmektedir.

ciletinen→79/3, yidiyinen(yediyle)→80/2, onuyunan→35/3, çalışmaynan→55/19,
konuşmamıynan→32/10

3) Yazı dilimizde uyumu bozulmuş olan “hani” ve “hangi” sözcüklerinin, eski Anadolu Türkçe’sindeki “kanı” ve “kanı” şeklindeki söylenişi Kayseri ağzında eski şeklini koruyarak uyuma girmektedir.

hangısı→56/8, hanı→74/14

4) Ayrıca “birez” (bir az)→40/11, nazaman (ne zaman)→149/25 gibi birleşik sözcüklerin de uyuma girdiğini görüyoruz.

5) Kayseri ağzında -yor şimdiki zaman eki uyuma girmez, ancak iki örnekte ince sıradan sözcükte bir derece uyuma girerek, “yór” şeklinde telaffuz edildiği görülmektedir.

şışiyór→17/2, diyór→43/1

1.1.10.1.1.1. Kayseri ağzında dil benzeşmesinden kaçınan ekler:

1) Kayseri ağzına en yakın diyebileceğimiz Nevşehir yöresi ağızlarında uyuma girmiş olan “i-” yardımcı fiilinden türetilmiş “iken” zarf fiilinin ekleşmiş ve ekleşmemiş şekilleri (NYA: var_uhan→35/6, yoğ_uhan→35/6, duruhan→67/4) Kayseri ağzında uyuma girmemekte ve yazı dilindeki gibi tek şekilli olmaktadır:

giderken→97/13, atlarken→155/4, gonuşulurken→67/3, çıharken→30/4, mışanlıyken→32/18

2) ki iyelik eki de Kayseri ağzında uyuma girmez:

hamamdaki→76/12, yanındaki→76/22, öteki→77/20

(NYA: bildirhı→8/35, altındahtı→51/62)

3) ki bağı da uyuma girmez:

dirdi ki→75/17, bahmış ki→76/22, varmış ki→76/24

(NYA: diyoku→51/61-62, var_ımışkı→50/30)

1.1.10.1.1.2. yabancı sözcüklerde dil benzeşmesi:

Türkçe’deki kalınlık-incelik uyumuna aykırı olan ve genellikle Arapça ve Farsça’dan dilimize geçmiş olan sözcükler kimi zaman uyuma sokulmaya çalışılır. Bu gerileyici ve ilerleyici benzeşme yolu ile yapılır.

dene (tane)→19/10, dayrası (daireesi)→111/4, d’ânni (tahinli)→88/29, vesiyetini (vasiyetini)→140/5

1.1.10.1.1.3. dil benzeşmesinin bozulması:

Ön damak ünsüzlerinden “g, k” ile orta damak ünsüzlerinden “ğ, ñ” arka damağa kaydıklarında yanlarındaki ö, ü ünlülerini de önden orta damağa doğru çekerler. Burada boğumlanan ünlüler o ~ ö, u ~ ü arası yarı kalın “ó ú” ünlüleridir. Diğer hecelerde ince ünlülü olan sözcüklerin ünlü uyumu böylece bozulmuş olmaktadır. Bu durum aşağıdaki şekillerde karşımıza çıkar:

1) Ön seste bulunan ve ö, ü ünlüleri ile hece kuran k-, g- ünsüzleri bu ünlüleri kalınlaştırdıkları için ünlü uyumu bozulmuş olur:

ķódeki (köydeki)→52/1, ğórukúcek→77/14, ğósterdig→45/24, kúçük→20/22, ğúcün→23/1, ķúpesi→24/9, ķúpü→74/11

2) İç seste hece başında bulunan -k-, -g- ünsüzleri için de aynı kurallar geçerlidir:

ķünķú→20/24, d’ókúlüyor→25/21, ürķúntüler→19/15, türķú→85/8

3) -ķ-ın kalınlaştırmacı etkisi hece sonunda olduğu zaman da devam etmektedir

yüzd’úk→22/3, yúķlúk→75/2, d’óķdüydün→79/17, ķóķmemesi→101/5, şúkrü (şúkrü)→119/4

4) g, k, ğ, ñ seslerinin kalınlaştırma etkileri, kendileri hece kaynaşması ya da ünsüz düşmesi hadisesi ile kaybolmuş olsa bile devam eder:

óretmenidi (öğretmen idi)→54/7, ósüz (öksüz)→59/13, d’úm (düğüm)→67/17, ğó (gök)→155/1, bón (bu gün)→70/26

5) -k-, -g- ve-ğ-nin kalınlaştırma etkileri sadece “ö” ve “ü” ünlülerinde değil, “e” ünlüsünde de etkisini gösterir. bunun sonucunda e>á ünlü değişmesi görülür, bu değişme hece kaynaşmasına rağmen varlığını hissettirir:

ń_áder (ne kadar)→77/22, gelen_áder (gelene kadar)→86/19, ardın_áder (ardına kadar)→146/11, cekádımdan (ceketimden)→33/11

6) Yalın ya da eklerle genişletilmiş olan sözcüklerin iç seslerinde uyum bozukluğuna yol açan -ñ-, -g-, -ğ- seslerini de zikretmek gerekir:

ónü→87/4, óñüne→87/3, óñceden→88/19, óñğóren→43/18, d’úñür→88/15, d’úñüller→89/21

7) Dudak ünsüzlerinin kalınlaştırmacı etkisi bazen uyumun bozulmasına neden olur:

múmkün (mümkün)→129/17, bóreklēn (böbreklerin)→37/24, múhim→40/21, múmķúnüse→40/11, ómrũñ→113/13

8) Katı, sızıcı, diş-dudak sesi olan tonlu “v” ile tonsuz “f” ünsüzlerinin de kalınlaştırıcı etkisi olduğu görülmektedir. Bu uyumu bozan kalınlaştırma etkisi ünsüzler düşse bile etkisini devam ettirmektedir (bkz ó s:161)

d’ó_erik (döveriz)→73/15, óver→109/18, sómüye (sövmeye)→20/11, ó’kelene ó’kelene (öfkelene öfkelene)→81/8, vücūdu (vücutu)→39/24

9) Diş-dişeti seslerinin ön damaklı durumlarında (d’, t’, s, l, n) ó ~ ú seslerinin uyumu engelleyici şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda bazen “k”, “ñ” ve “v ~ f” nin kalınlaştırıcı etkilerinin yanlarındaki hecelere kadar uzanmasının etkisi olduğu da gözden kaçmamaktadır:

t’úrķú→119/27, t’ú (tüy)→143/19, t’úfek→74/21, t’úkenen→66/6, d’óşmüşler, d’óşüncü→73/12, d’ó_erik→73/15, d’ókerdi→76/10, d’óndü→100/19, d’úveniñ→48/18, sóķúmünü→39/28, sóken (sökersin)→37/21, súrek súrek→138/21, sáli ğún→67/2, sál_ún (Salı günü)→67/1, sáti→24/9

10) “h” nin kalınlaştırıcı etkisi ön ve iç seslerde sayılı örnekle kendisini gösterir. “h” sesi geriden boğumlanmalı bir ses olduğu için kalınlaştırma etkisi kolayca ortaya çıkar:

ıhđıyar→77/25, hızmerleri→21/7, hızmedcisiyim→20/4

11) Yabancı sözcüklerin yazı dilinde olduğu gibi telaffuz edilişi de Kayseri ağzında sık görülen bir durumdur. Geçmişte büyük bir kültür merkezi oluşu, medreseleri, bu durumu açıklamaktadır.

“ses uyumu kulak için pohpohlayıcıdır. (özellikle İstanbul’da) Bunun sonucunda meydana gelebilecek monotonluk tehlikesi ise bu benzeşmeden kaçan yabancı sözcüklerin olduğu gibi bırakılmasıyla bertaraf edilmiştir⁴⁶”

ahāliniñ→71/6, abdessiz→19/1, huşúsi→21/6, misál→21/14, mu^habbet→58/6

⁴⁶ Jean Deny. (1995) *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, Çev: Oytun Şahin. TDK Yay. No:

1.1.10.1.1.4. uyum değişmesi:

Belirli ünsüzlerin kalınlaştırma ya da inceltme etkilerin bağlı olarak, tek ve çok heceli Türkçe ya da alınma sözcüklerde bazen dil benzeşmesi bozulmadan, uyumun değiştii görülmektedir:

imin (Emin)→58/1, südük (sidik)→60/2, düzülülleridi (dizilirlerdi)→19/27, çırdırılar (çağıttırılar)→19/27, belik (bölük)→20/23, buynuz (boynuz)→59/4, çizdim (çözdüm)→60/19, dodağlāna (dudaklarına)→21/4, sıryla (sırayla)→112/18, böccesi (bohçası)→81/4, çente (çanta) “sözlük”, süsün! (susun)→103/18, çamanın→37/2 ~ çemennenmemiş→41/12

1.1.10.1.2.dudak benzeşmesi:

Dudak benzeşmesi, yalın ya da eklerle genişletilmiş sözcüklerde, ünlülerin düzlük yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır. Dil benzeşmesinin bütün Türk dünyasını eski çağlardan beri kapsamasına karşın, dudak benzeşmesi için böyle bir genelleme yapılamaz. Denilebilir ki, Türkiye Türkçesi dudak benzeşmesi konusunda Eski Anadolu Türkçe’sinden ileride, Kırgız Türkçe’sinden geridedir...

Anadolu ağızlarının pek çoğu gibi Kayseri ağızı da dudak benzeşmesi konusunda yazı dilinden daha ileri bir durumdadır.

Dudak benzeşmesinin birinci kuralı olan, sözcükteki ilk ünlünün düz olması durumunda onu düz ünlülerin takip etme zorunluluğu, yani a, e, ı, i ünlülerini dil benzeşmesine göre a→a, ı; e→e, i ünlülerinin takip etmesi durumudur. Yazı dilinde bu kurala uymaktan –dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırma etkisiyle– kaçınan sözcükler Kayseri ağızında düzlük yuvarlaklık uyumuna tamamen uyular:

hamırı (hamuru)→35/2, çamıra (çamura)→81/21, yāmır (yağmur)→134/12, yımırta→28/2, sabın (sabun)→82/27, armıdı→51/22

Düzlük yuvarlaklık uyumunun ikinci kuralı yuvarlak vokalleri ancak dar yuvarlak veya düz geniş vokallerin izleyebileceği şeklindedir. Buna göre; kök hecede bulunan o, ö, u, ü ünlülerini ya dar-yuvarlak u, ü ya düz-geniş a, e ünlüleri takip edebilir. Bu durumda dil benzeşmesini de dikkate aldığımızda o, u→u ~ a, ö, ü→ü ~ e şeklinde gelişir. (burada da ilerleyici benzeşme söz konusudur.)

doğdur→19/10, motur→54/8

Eklerin bu uyuma yaklaşımı ise:

1) “i-” cevher fiilinin birinci ve ikinci şahıs geçmiş zaman ve şart kiplerinin ekleşmemiş şekillerinin uyuma girdiği görülür:

oturdururudu→25/5, ucuzudu→25/25, olurudu→25/2, uygunusa→91/4, olumsuzusa→91/7, yoğusa→96/9, oturuyorsa→98/26, vurmuşmuş→143/13, sabridiyormuş→145/19

2) Yuvarlak sözcüklerden sonra gelen “ile” son çekim edatı dudak benzeşmesine girer.

körünen→95/28, gümünen→97/28, onununan→76/10, faytonunan→95/28

3) Bunların dışında, yazı dilinde ilk hecesi yuvarlak, sonraki heceleri düz-geniş ünlü taşıyan bazı sözcüklerde, kök heceden sonra gelen düz geniş ünlülerin de bölgemizde daralıp yuvarlaklaştıkları ve böylece dudak benzeşmesinin etki alanını genişletme eğiliminde oldukları görülüyor:

durmuyan→20/14, oluncu→36/1, d’öküncü→36/6, ölüncü→24/8, arıyıñ darıyıñ→92/19, sıyrınan→97/26, sıyrıla→112/18

1.1.11. Ünlü Değişimleri:

Ünlü değişimleri, ünsüzlerin ünlülere olan etkilerinin sonucudur⁴⁷:

- 1) Kalın ünlülerin incelmesi,
- 2) İnce ünlülerin kalınlaşması,
- 3) Geniş ünlülerin daralması,
- 4) Dar ünlülerin genişlemesi,
- 5) Düz ünlülerin yuvarlaklaşması,
- 6) Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi.

1.1.11.1. Kalın ünlülerin incelmesi:

y, ş, ç, c, z, s, l, m, n, t gibi dudak, diş, dişeti, dişeti öndamak bölgelerinde boğumlanan ünsüzler, kalın ünlüleri bazen kendi boğumlanma sınırlarına doğru çekerek türlü hecelerde onların incelmelerine yol açar, yabancı sözcükler için de durum aynıdır.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Caferoğlu (1964). *Anadolu ve Rumeli Ağzları Ünlü Değişimleri*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten s: 1-33

1.1.11.1.1. a>e:

Örneklerin çoğu yabancı sözcüktür. Bu değişim, uyum bozulmasına da yol açmaktadır.

nemazlı (namazlı)→121/21, akreniñ (akranın)→34/1, señâyiniñ (sanayinin) →56/2, hevāya→34/10, zemānımızda (zamanımızda)→19/9, zemānımda→97/28, hareġar (hareket)→21/10, tamam→140/2, heram→152/2, pakler (paklar)→146/8, ayne (ayna) “sözlük”, ġader (kadar)→37/20

1.1.11.1.2. a>i:

Çok az örneği vardır:

yişmaġlar (yaşmak)→107/20

1.1.11.1.3. ı>i:

ġaysiler (kayıslar)→25/8, şalı ġún (Salı günü)→67/1

1.1.11.1.4. u>ü:

dü_ā→97/14

1.1.11.2. İnce ünlülerin kalınlaşması:

Dil benzeşmesi kuralının bozulması sonucu belirli ünsüzlerin kalınlaştırma etlilerine bağlı olarak ön, iç ve son seslerde görülen bir değişimdir.

1.1.11.2.1. e>a:

bilátıcı→70/11, māmer (mermer)→141/15

1.1.11.2.2. i>ı:

Seyrek görülen bir değişimdir:

ıġdıyallar(ıhtiyarlar)→78/4, hızmedcisiyim→20/4, çınamaġ(çığnemek)→62/26, cızġısından (çizgisinden)→38/11, mıġdarda (miktar)→40/19

1.1.11.2.3. ö>ó:

Bu değişim bölgemizde kurallı olduğu için pek çok örneği vardır. (bak. Dil benzeşmesinin bozulması)

sómüye→20/11, óne→25/27, gózelidi→23/23, çókersem→68/26, bóründeki (böğründeki)→56/17

1.1.11.2.4. ü>ú:

Bu kalınlaşma eğilimi de bölgemiz için genellik arzeder.

ğún→17/1, gúcün→23/1, gúveyimiş→23/5, büküşü (büküşü)→86/27

1.1.11.3. Geniş ünlülerin daralması:

Yanlarındaki ünlüler üzerinde inceltme etkisi yapan ünsüzler aynı zamanda daraltma etkisi de taşırlar. Kayseri ağzında daraltma etkisi çok fazla olduğundan, ünsüzlerin inceltme etkilerinden daha çok daraltma etkileri göze çarpar. Bu darlaşma eğilimi sözcüklere çekim ekleri ya da yardımcı fiiller geldiğinde kurallı olarak hüküm sürmektedir.

1.1.11.3.1. a>ı, a>á:

Bölgemizde c, ç seslerinin daraltma etkisi çok kuvvetlidir. (bkz. eklerde darlaşma)

ıcıĥ (azıcık)→17/17, çır (çağır)→179/27, ūraşı ūraşı (uğraşa uğraşa)→50/6, áz→85/22, ácıcıĥ→89/5, kiráya→91/17

Bu darlaşma y'nin etkisi ile de olabilmektedir

çırı^y (çırayı)→140/10, anıynan(anayla)→86/9, parıynan→83/8, sırıynan→97/26, sırıyla (sırayla)→112/18, arıyıñ, darıyıñ (arayın tarayın)→92/19, çorbıyla→112/17

-ınca ekinin dar söylenişiyle de ortaya çıkar

uyanıncı→77/23, gacıncı→74/7, acıyıncı→79/14

1.1.11.3.2. a>u:

Çok bol örneklidir. Genellikle ikiden fazla heceli sözcüklerde, ilk hece ünlüsü yuvarlak ise, ikinci hece ünlüsü olan “a” daralmakta ve “u” ya dönmektedir:

oduyu (odayı)→88/24, orduyuĥ→33/6, gonnuyu (kornayı)→34/10, dōruyup→38/11, olmuyan→39/23, buruya→40/3, oruya→41/15, şuruya→61/20, ortuya→47/5, duymuya (duymaya<duymasın)→59/18

1.1.11.3.3. e, ê>i:

Hem Türkçe, hem alınma sözcüklerde çoklukla ilk hecede bolca görülür, y'nin inceltme etkisi söz konusudur:

zi^ytin (zeytin)→46/19, imin (emin)→58/1, biyazını (beyazını)→140/13, zi^yller (zehirler)→144/19, hisāb_{jt}(hesap et)→144/4, cibine(cebine)→46/21, tillī(terliği)→62/18, patitis(patates)→78/17, domatis→31/1, mi^yva(meyva)→83/9, cihendem(cehennem)→145/10, terkider (terk eder)→88/24, ğaliye (kaleye)→141/6, tilifon→30/13

1.1.11.3.4. e>ü:

Bu örnekte de y'nin inceltme etkisi vardır.

türbüye (türbeye)→60/14, ötü yannısı (öte yanı)→50/24

1.1.11.3.5. o>u:

buynuz→59/4, rapuru (raporu)→43/18, foturaf (fotoğraf)→110/10, paltuluk (paltoluk)→109/26

1.1.11.3.6. ö>ü:

ümrüñ (ömrün)→67/23

1.1.11.3.7. ö>i, o>ı:

çizildim (çözüldüm)→50/16, sıfraltı (sofra altı)→146/5, sıfa (sofa)→152/2

1.1.11.3.8. u>ı:

mındar (mundar)→145/10, çibīm (çubuğunu)→156/12, ğabī (kabuğu)→44/6

1.1.11.3.9. ü>i:

biy_{anam} (büyük anam)→74/12

Kayseri ağzında darlaşma olayı o kadar güçlüdür ki, bilinen, dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisi hemen hiç hissedilmez

1.1.11.3.10. köklerde darlaşma:

Türkçe ya da alınma sözcüklerde ilk, orta ve son hecelerde darlaşma görülür

tenikeli→18/11, ıclı→17/17, çışit (çeşit)→26/19, yımırta→28/2, vazuya (vazoya)→30/2, domatis (domates)→31/1, yavrım→32/10, kaynanıynan→32/12, cibimde (cebimde)→33/15, pırlantılardan (pırlantalardan)→24/8, miyvamız→25/7, bebiy (bebeyi)→27/13, halifilī→19/21, yılarından (yularından)→25/5, avıç (avuç)→35/2, tirzi (terzi)→38/6, hasdıysa→86/15

1.1.11.3.11. eklerde darlaşma:

1) Olumsuzluk ekinde darlaşma:

dönülmemeğe→100/21, alamıyız→20/27, olmuyan→19/12

2) Belirtme ekinin etkisiyle darlaşma:

bebiy→27/13, arabıy→27/8, ğāviy→23/26, ğabī→44/6, angarıy→41/22

3) Bulunma halinde darlaşma:

yoḥardıya→37/16, yaşındıydım→151/7

4) İstek kipinde darlaşma:

yaşasıydı→38/4, assıydı→84/9, kıassıydı→119/9

5) Yönelme halinin etkisiyle darlaşma:

ortuya→47/5, ğonyuya (Konya'ya)→27/6

6) "a... a" zarf fiil ekinin darlaşması:

ūraşı ūraşı→50/6, yamayı yamayı→50/14

7) İnce zaman zarfı ekinin dar söylenişiyle:

uyanıncı→77/23, ğaçıncı→74/7, acıyıncı→79/14

1.1.11.4. Dar ünlülerin genişlemesi:

1.1.11.4.1. i>è:

i>è değişimi dışında çok seyrek örnekler veren bir değişimdir. i>è, è>i değişimi Kayseri ağzında tutarsızlık göstermektedir. Aynı konuşmacı bile bazen sözcükleri hem i'li hem è'li şekli ile birlikte kullanabilmektedir. Bu durum çok net açıklanamamakla birlikte, eski kullanım ile yazı dili arasındaki kararsızlığın bir sonucu olsa gerektir (bak. è s.163).

zèncir→24/7, ètimat (itimat)→43/4

1.1.11.4.2. u>o, ö:

osandım→46/18, dodahlāna→21/4, nomuruya (numaraya)→20/9, şoruya (şuraya)→156/6, billor (billur)→88/15

1.1.11.4.3. ü>ö, ó:

hörmetli (hürmetli)→32/7, löküs (lüks)→47/13, büyük (büyük)→136/6, bön (bu gün)→70/26, yörürüdü→49/15

1.1.11.5. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması:

Kayseri ağzında ve genel olarak orta Anadolu ağızlarında daralma etkisi daha şiddetli hissedildiğinden, düz ünlülerin yuvarlaklaşması hadisesi oldukça sınırlıdır.

1.1.11.5.1. a>o:

fidon (fidan)→23/23, ifloz (iflas)→“sözlük”

1.1.11.5.2. e>ö:

dövetli (devletli)→24/21, böcük (böcek)→138/10

1.1.11.5.3. e>ü:

ötü (öte)→50/24, ölüncük (ölünce)→140/2

1.1.11.5.4. ı>u:

suvanırdı (sıvanırdı)→53/6

1.1.11.5.5. i>ü:

Nispeten bol örneklidir:

düzülüleridi (dizilirlerdi)→18/27, düzum (dizi)→43/5, müzük (müzik)→85/15, südük (sidik)→60/2, evüp (evip)→40/24, müsâfir→96/19, büssürü→116/27

1.1.11.6. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi:

Özellikle dudak ünsüzlerinin yanında görülür ve Türkçe ve yabancı sözcüklerde ayırt etmeksizin bulunur.

1.1.11.6.1. ö>ê ~ i:

bêlik (bölük)→20/23, çizgisini (çözgüsünü)→90/2, çiziyor (çözüyor)→141/19, çizildim (çözüldüm)→50/16

1.1.11.6.2. u>ı:

Örnekleri nispeten boldur. Bunun sebebi tüm Anadolu ağızlarında olduğu gibi düzlük yuvarlaklık uyumudur

yımırta→44/4, gâbitdan (kaputtan)→82/4, çibîni (çubuğunu)→156/12, mıkhdara→64/18, ısdambıldan→51/7, armıdı→51/22, yavırım→32/10

1.1.11.6.3. ü>a:

İlginç bir örneği bulunmaktadır:

māsimezdi (mühimsemezdi)→30/15

Şu halde Kayseri ağzındaki ünlü değişmelerini topluca vermek gerekirse:

á: á, e, ı, i, o, u

e: a, i, ü, ö

é: i

ı: i, u

i: é, ı, ü

ó: ı, u

ö: é ~ i, ó, ü

ú: ı, ó, ö, ü

ü: a, i, ó, ö, ú

şeklinde değişime girebilmektedir. Yukarıdaki tablo Kayseri ağzındaki ünlülerin daralma eğiliminin önceliği hakkında yeterli ipucu vermektedir.

1.1.12. Ünlü Düşmesi:

Bazı ses olaylarının etkisi altında sözcüklerin ön, iç ve son seslerinde bazı ünlülerin düştükleri gözlenir:

1.1.12.1. Başta ünlü düşmesi:

Bu konuda fazla örneğimiz bulunmamaktadır, onlar da sadece bir ünlü düşmesi değil, bir hece düşmesi şeklindedir:

leñi? (öyle mi?)→150/5, lan! (oğlan)→80/24

1.1.12.2. Ortada ünlü düşmesi:

Daha çok vurgunun yer değiştirmesi ile tonsuz bir hale getirilen, üç ya da daha çok heceli sözcüklerde, iç seste akıcı, yarı ünlü, sızıcı veya patlayıcı ünsüzlerden biri arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen dar, açık hece ünlüleri çok zaman düşerler. Bu konuda Kayseri ağzı yazı dili ile örtüşmektedir

gaflesi (kafile)→151/17, annına (alın-ına)→119/5, bunnu (burun-u -nu)→154/2, sıfraltı (sofra altı)→146/5, saçç_ölular (saççıoğlular)→149/24

1.1.12.3. Sonda ünlü düşmesi:

Sonu bir ünlü ile biten bir sözcüğe, ünlü ile başlayan bir başka sözcük eklenince, ünlülerden birinin düşmesi olayıdır. Yaygındır. Ancak Kayseri ağız ünlü düşmesi ile yetinmeyip daha fazla sesin kaybolması ile sonuçlanan ses hadiselerine yönelmiş bulunmaktadır. Böylece bu tip durumlarda, bazen iki veya üç sesin silinmesi söz konusudur:

aceb (acaba)→98/6, yalanç_olur (yalancı olur)→59/8, bombozm_oluyo (bomboz mu oluyor)→44/1, hac_emmiye (hacı emmiye)→26/4, yar_olur (yara olur)→19/9, bunnu (burun-u-nu)→154/2

1.1.13. Ünlü Türemesi:

Fazlaca örneği olmayan bu ses olayı diğer Anadolu ağızlarıyla tam bir uyum göstermektedir. Daha çok ön türeme şeklinde görülür.

1.1.13.1. Ön türeme:

Türkçe’de bazı seslerin sözcük başında bulunmaması kuralı Kayseri ağızında da geçerli bulunmaktadır. “r” ve “l” ile başlayan yabancı sözcüklerin ön türeme aldıkları görülmektedir.

ırafda (rafta)→154/3, ırafı (refiği “arkadaşı”)→105/13, irēz (reis)→56/12, iláne (lahana)→52/13, ilánneriñ (leğenlerin)→45/11, örüzgár (rüzgar)→140/7, üryamu (rüyamu)→142/21, urusyadan (rusyadan)→50/19, erişde→24/14 (f.i. rişte “iplik”), irāmetliniñ→146/19, isbā (sipahi)→74/10, ilázım→141/26

Ön türeme olarak alınan ünlülerde, dil ve dudak uyumu konusuna uyularak daha çok dar ünlülerin tercih edildiği de gözlenmektedir.

1.1.13.2. Ortada ünlü türemesi:

Sözcük ortasında da çeşitli sebeplerle ünlü türemesi meydana gelir. Sözcük ortasında çift ünsüz bulunan alınma sözcüklerde, bu iki ünsüz arasına ünlü getirilir:

amıca→39/2, tiyezem (teyzem)→24/19, radduyo (radyo)→19/3, metire (metre)→24/7, adresesi (adresi)→93/14, lüküs (lüks)→96/13, edirafdan (etraftan)→146/9, gömpile (komple)→55/18, keziban (kezban)→68/4, hemide (hem

de)→60/8, hepside (hepside)→55/3, ömürü→54/9, sıtadad (standart)→33/13, pıretık (pratik)→36/1, moderenneşdi→152/8, idiris emmi (idris emmi)→145/1

1.1.13.3. Sonda ünlü türemesi:

Sayıları oldukça sınırlıdır.

sandıha (sandık)→60/26, barimiye (bari)→69/8, giderkene (giderken), kerez (kere ~ kez)→145/12

1.2. Ünsüzler:

Kayseri merkez ağzında yazı dilinde bulunan ünsüzlerden başka; ρ, dʳ, ğ, ğ, ħ, k', κ, k, l, n, ñ, f, s, t', r ünsüzleri de bulunmaktadır.

Daha ayrıntılı inceleyelim:

Çift dudak ünsüzleri: b, p, m

Diş dudak ünsüzleri: v, f

Dişeti dil ucu ünsüzleri: d, dʳ, t, t', n, n', l, l', r, r'

Dişeti dil önü ünsüzleri: s, s', z

Dişeti ardi dil önü ünsüzleri: ç, c, c', ş, j

Öndamak dil ortası ünsüzleri: k, g, ğ, y

Art damak dil arkası ünsüzleri: ğ, k, ğ, ñ

Gırtlak ünsüzü: h, ħ

Akıcı ve katı oluşlarına göre:

Akıcı ünsüzler: m, n, l, r, y, ñ

Patlayıcı ünsüzler: b, p, d, t, c, ç, g, k, k, ğ

Sızıcı ünsüzler: f, v, s

Tonlu ve tonsuzluklarına göre:

Tonlu: b, m, v, d, s, n, l, r, y, c, c', j, g, ğ, ħ, ñ, z

Tonsuz: p, f, ç, t, k, ş, k, h

Ayrıntılı olarak incelersek:

b: çift dudak, patlayıcı, tonlu

p: çift dudak, patlayıcı, b ~ p arası tonluya kaymış bir b sesidir

c, ć: dişeti ardı dil önü, patlayıcı tonlu

ç: dişeti ardı dil önü, patlayıcı tonsuz

d, đ: dişeti dil ucu, patlayıcı tonlu

t: dişeti dil ucu patlayıcı, tonluya kaymış t

f: diş dudak sızıcı tonsuz

g, ğ: ön damak, patlayıcı tonlu

ğ: ön damak dil ortası, sızıcı, tonlu

ğ: art damak dil arkası, patlayıcı tonlu

h: gırtlak sızıcı tonsuz

ħ: gırtlak, sızıcı, tonlu

j: dişeti ardı dil önü, sızıcı, tonlu

k: ön damak dil ortası, patlayıcı, tonsuz

κ: ön damak dil ortası, patlayıcı, tonluya kaymış k

ķ: art damak dil arkası, patlayıcı, tonsuz

l, ł: dişeti dil ucu, akıcı, tonlu

m: çift dudak genzel tonlu

n, ñ: dişeti dil ucu, genzel tonlu

ñ: art damak dil arkası, genzel tonlu

ñ: art damak genzel tonlu

p: çift dudak patlayıcı tonsuz

r, ř: dişeti dil ucu, titreyici tonlu

s, ś: dişeti dil önü sızıcı tonsuz

ş: dişeti ardı dil önü sızıcı tonsuz

t, t': dişeti dil ucu, patlayıcı tonsuz

v: diş dudak sızıcı tonlu

y: ön damak dil ortası, yarı ünlü

z: diş eti dil önü, sızıcı, tonlu

ÇİZELGE: 3⁴⁸.

BOĞUMLANMA									
TARZI ⇕	YERİ⇒	Dudak	Diş	Diş eti	Diş eti	Diş eti ardı	Ön damak	Art damak	GIRTLAK
	ORGANI⇒	Dudak	Dudak	Dil ucu	Dil önü	Dil önü	Dil ortası	Dil arkası	
P A T L A Y I C I	Tonsuz	p		t t'		ç	k	ķ	
	Tonlu	b		d d'		c	g ğ	ğ	
S I Z I C I	Tonsuz		f		s s'	ş			h
	Tonlu		v		z	j		ğ	h
A K I C I	Burun	m		n n'				ñ	
	Titrek			r r'					
	Yarı Ünlü						y		
	Yan	ince			l l'				
kahın									

d, t, n, r, s ünsüzlerinin diş eti dil ucu-dil önü bölgesinde ve birbirine oldukça yakın olan ikişer boğumlanma noktaları vardır. Bu ünsüzler, kalın ünlüler ile hece kurduklarında, boğumlanma noktaları bir miktar arkaya kayar.

(demir, dabalı, tek, tahda, gine, nasıl, eline, aldı, arhadaş, diker)

“Türkçe’de dişler ile art damak arasında oluşan ünsüzlerin hepsinin ikişer boğumlanma noktaları vardır. Dudak ünsüzleri tamamen, gırtlak ünsüzleri kısmen bu niteliklerin dışındadır.⁴⁹

d', t', s', n', l', r gibi dişeti dil ucu ünsüzleri⁵⁰, á, ó, ú gibi kalınlaşmış ünlülerle hece kurduklarında, geriden değil önden boğumlanmalı şekillerinde kalan ince ünsüzlerdir.

⁴⁸ Ünsüzlerin tespitinde Volkan Coşkun’un “Türkiye Türkçesinde Ünsüzler” adlı makalesindeki ünsüz matriksi esas alınmıştır. (Adı geçen makale, Türk Dili Yıllığı Belleten 2000’de yayımlanacaktır.)

⁴⁹ Korkmaz (1994 a) s: 69 (154. dipnot)

⁵⁰ bu ünsüzlerin sağlıklı tesbiti ancak fonetik laboratuvarlarında cihazlarla yapılabilir.

d'óküncü→36/6, ót'ekiniñ→20/6, ónde→20/13, g'órdük→18/8, l'óküs→18/19, g'úñ→27/26, s'úsüñ (süksüğüñ: ense)→81/22, s'úlük (sülük)→79/13, úsdüme (üstüme)→79/17, s'ót' (söğüt)→135/23

c, ç, j, ş ünsüzleri dişeti-dil önü arasındaki dar bölgede boğumlanırlar. İnce ya da kalın ünlülerle hece kurmalarına göre diş-dişeti ünsüzlerinde olduğu gibi bunların boğumlanma noktalarında da onlardan daha az oranda olmak üzere, hafif bir yayılma olur. Bunlardan “c” ünsüzü ince oluşundan, kendisini diğerlerinden biraz daha fazla hissettirir:

g'úccüg→75/9, g'úccünüñ→38/9, g'úccük g'úccük→45/3

Hattâ “y” ünsüzü de bu gibi durumda çok hafif bir incelmeye uğrar:

yúkledirdi→25/3, yúkses→55/14, yúklük→75/2, yúñnüler102/1

Bu durum damak ünsüzlerinin etkisinde kalan e>a, ö>o, ü>u değişimine uğrayarak kalınlaşmış bulunan ünlülerdeki ilk inceliğin ve o sözcüklerde artık kaybolmuş bulunan dil benzeşmesinin ünsüzler aracılığıyla korunması eğiliminden kaynaklanmaktadır. Ünsüz uyumunun kaynağı bu olaydır.

Alınma sözcüklerdeki ünsüzlerin inceliği sözcüğün kendisinden kaynaklanmaktadır ve sözcük alındığı şekilde telaffuz edilmektedir.

verimkáf→93/3, hamilkáf→33/10, hālúkárda→79/24, ilâş→62/21, lâcivet→63/24, silâ (silahı)→65/16, mārâsı→39/29, hulûsi→36/8, kât' (kağıt)→79/4, mekânnara→86/3, haregât→21/10, dezgâh→55/7, örüzgârñ→60/23

1.2.1. Ünsüz Uyumu:

Ünlülerin ünsüzler üzerindeki etkileri yeni bir benzeşme sisteminin doğmasına ve ünsüz uyumu dediğimiz özel bir olayın oluşmasına yol açmaktadır. k, g (<ç, ğ) ñ, ğ seslerinin yanlarındaki ince ünlüleri kalınlaştırma eğilimi gösterdikleri ve e>á, ö>ó, ü>ú değişimleri ile ünlü uyumunu bozduklarını biliyoruz. (bkz. dil benzeşmesinin bozulması)

Ayrıca bölgemiz ağızında diş ile art damak arasındaki bölgede boğumlanan ünsüzlerin ince ve kalın ünlülerle hece kurmalarına göre ikişer boğumlanma noktaları bulunmaktadır. Bu iki durum göz önüne alındığında, e>á, ö>ó, ü>ú ünlüleriyle hece kurmuş olan diş ünsüzleri l ve n kalınlaşmaya gitmemiş, kendi ince boğumlanma sınırlarında ısrar etmişlerdir. Böylece ünlü uyumunun bozulmasına karşın bir ünsüz uyumu oluşturmuşlardır.

kılliyeler→75/6, súlúk→79/13, nórüyo→55/4

Bu ünsüz uyumu yalnız birer hecesi kalınlaşmaya uğramış ince sözcükler için söz konusudur. birer hecesi incelmış olan kalın sözcüklerde böyle bir değişim yoktur.⁵¹

1.2.2. Ön Ses Ünsüzleri:

Ön ses ünsüzleri ğ, j, ñ, h dışındaki bütün ünsüzlerden oluşabilir. Ayrıca, bilindiği gibi c, f, h, l, m, p, r, ş, z, ünsüzleri ile Türkçe sözcükler başlamaz. Başlayanlar ise asli değildir. Bu yüzden bölgemizde bu ünsüzlerle başlayan sözcükler ya asli değildir, ya da ses taklidi sözcüklerdir.

1.2.2.1. c-:

Türkçe sözcüklerin başında bulunmayan bu ses,

yabancı sözcüklerin başında:

cumā→18/26, cennete→36/8, cibimde→33/15, cekadımdan→33/11, cellat→83/27

yansıma sözcüklerde:

cıncıĝ gibi→55/14, cêngir cêngir→32/12, cıvıdım→43/19

baştaki ç sesinin ç->c- tonlulaşması ile:

cizilir (çizilir)→79/3, cèresi (çehresi)→78/9, cızgısından→38/11

j->c- değişimi ile:

ciled→39/14

t->c- değişimi ile:

cınahlānı (tırnaklarını)→144/11

karşımıza çıkmaktadır.

1.2.2.2. f-:

Türkçe'de f sesi ile sözcük başlamaz, sadece ses taklidi sözcüklerde bulunur.

fişgırır→85/6

Alınma sözcükler için bir sınırlama yoktur

⁵¹ diğer lehçelerle ilgili karşılaştırmalar için bkz. Korkmaz (1994 a) s. 74

felâñ→130/12, fes→155/4, fiskiyeler→85/7, faħır fiħara→76/15, findiħ
fisdiħ→122/8, fırınnâñ→18/22, foturaf→110/9, fabriħa→55/10, fasıl→151/14,
fatm_aphıy (fatma ablayı)→27/25, fadim_āla (fadime hala)→67/26

Bir tek örnekte p->f- değişmesi ile sızıcılaşma olayına rastlanılmıştır:

fortaħal (portakal)→78/21

1.2.2.3. h-:

Bu sesle başlayan Türkçe sözcük bulunmamasına karşın, Arapça ve Farsça'dan dilimize geçmiş sözcüklerde sıkça rastlanmaktadır:

haber→74/5, hafif→74/7, hamam→75/14, hala→76/24, hararetden→76/26,
helâi_jit→81/10, heybe→114/4, hızlı→147/26, hısım→122/19, hizmetimiz→134/24,
herkes→78/21

Aynı zamanda ses taklidi sözcüklerin başında da bu ses bulunur:

hışırtı→143/6, höllüyor→141/3, höt!→116/5, hış di^n→146/13

Türkçe ħanı, ħanđı sözcüklerinden değişerek günümüze gelmiş olan hanı→73/17, hangi→112/10 sözcükleri de Kayseri ağzında kullanılmaktadır.

Sadece iki sözcükte rastladığımız ön türemelerde de h- ünsüzü bulunmaktadır:
havludan→43/4, hayva→51/17

ħ- gırtlak ünsüzü bilindiği gibi ilk ses olarak sözcük başında bulunamaz.
Yalnızca bir tek sözcükde buna aykırı olarak k->ħ- değişimini gözlemekteyiz:

ħoħusu (kokusu)→60/21, ħoħuduruħ (kokuturuz)→41/20

1.2.2.4. m-:

Alınma sözcüklerde bolca rastlarız:

mantosuz→102/13, masraf→83/18, mıħdar (miktar)→95/26, metire→148/2,
millet→120/22, misafillēn→146/8, mantıyı74/17⁵²

⁵² "bu sözcüğün Çince'den Türkçe'ye geçmiş olduğu söylenmekle birlikte, Çinlilerin "Miyen-tu" adını verdikleri mantıya benzer yemeklerinin sadece bir çeşit olduğu, halbuki Türklerde bu yemeğin ikiden fazla çeşidi olduğu göz önüne alınarak, bu yemeğin ve adının Türklerden Çinlilere geçtiğini iddia edebiliriz." Prof. Dr. Mahmut Kaşgarlı

Bir de anlamsız “m” ön türemeli tekrarlar vardır ki, Dr. Lisker bu gibi tekrarların otomatik tekrarlar olduğunu, başka bir lenguistik kategoriye giremeyeceğini söylemektedir.⁵³ Tahsin Banguoğlu ise: “dilimizde bir ön ses türemesi gibi görünen bir ikileme vardır. Bu bir ön türeme değil, bir bağlam öbeğinden büzülme yoluyla doğmuş koşma takımı olmalıdır: ev mi ev>ev mev, taş mı taş>taş maş”⁵⁴ açıklamasını yapmıştır.

Konuşmacılarımızın özellikle ikisinde bu tip tekrar durumlarına sıkça rastladık: gaybolur maybolur→75/20, sabın mabın→80/17, söylemem mölemem→119/28, ömürü mömürü→54/9, para mura→50/13

Konuşmacıların kendi üsluplarından kaynaklanan bu durum bizce de bir koşma takımı olabilir.

1.2.2.5. n-:

“ne” soru zamiri ve bundan türeme:

nı^y→74/7, n_ıāpsın→91/25, n_ıolur→83/24, n_ıj^ytsin→78/25, n_ıāhıt (ne vakit)→95/13, niri^y→79/18 gibi bu ağızda rastlanan sözcükler dışında n- ile başlayan sözcük yok gibidir

1.2.2.6. p-:

Alınma sözcüklerde bolca kullanıldığı gözlenmektedir.

pervâne→52/14, paketledi→63/25, padişāñ→20/25, potini→50/13, pos (post)→51/26, para→26/10, parça→38/3, piyazlar→69/14, pilav→23/5, pañgada (bankada)→58/8, pisiklet→18/1

Ayrıca b->p- dönüşümü ile bu sese sözcük başlarında da rastlarız:

pıçahlanmış→29/14, pañlava→22/23, pirket (biriket)→55/26

1.2.2.7. r-:

Türkçe’de r ve l ünsüzleri ile sözcük başlamadığından bir ünlü öntüremesi oluşmaktadır. (bkz. ünlü türemesi, s.184) Ancak bu ağızda ön türeme almadan da rahatlıkla kullanılabilen r ve l ile başlayan alınma sözcükler mevcuttur:

⁵³ Ahmet Caferoğlu (1988): *Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri*, TDAY Belleten 1963 TTK Basımevi Ankara, s: 175

⁵⁴ Tahsin Banguoğlu (1990): *Türkçenin Grameri*, TTKbasımevi Ankara s: 68

radduyo (radyo)→19/3, rāmetli→17/5, rāt→46/6, lāzım→42/12, lācivet→63/24,
lóküs→18/19

1.2.2.8. l-:

l- ünsüzü bazen ünsüz değişimi sonucu ön ses olarak karşımıza çıkabilir:

n->l- değişimi ile:

lāylon→43/8, lemşeri (nevşehir)→“sözlük”, lem (nem)→“sözlük”, lósan
(noksan)→“sözlük”

bu değişimin tersi olan, l->n- değişimi de oluşabilmektedir:

nezzetli (lezzetli)→25/21

1.2.2.9. ş-:

Yabancı sözcüklerde bulunmaktadır.

şişe→79/4, şadırvan→85/5, şansım→78/9, şahbaz→122/13, şeker→93/7,
şerbetl̄inde→88/14

şöle→80/21, şinci→73/6, şordan→96/23, şī→75/12 işaret ve zaman zarfları,

şar şar şar→76/6, şepik→85/16, şeplih→123/21 gibi ses taklidi sözcüklerin
dışında rastlanmaz

1.2.2.10. v-:

Bu ses aslında Türkçe sözcüklerin başında hiç yoktu. Sözcük başındaki b'lerin v olması ile sonradan ortaya çıkmıştır. bar ~ var, bar- ~ var-, bir- ~ vir- gibi bunlardan başka bir de ses taklidi sözcüklerde bulunur. Kayseri ağzında da yabancı sözcüklerin ve b->v- değişimi ile meydana gelmiş birkaç sözcük dışında v ön ses ünsüzüne rastlanmaz.

vov!→98/5, vuramıyannar→84/9, vıccī çııdı→84/14, vız diy→78/25

1.2.2.11. z-:

Sözcük başında bulunmayan bu ses, yabancı sözcüklerde:

zēr (zehir)→39/10, zār (zahir)→26/16

Yansıma sözcüklerde:

zingır zingır→26/29

s->z- değişimi sonucu bulunabilmektedir:

zerbezlendi→30/12, zalatalar→23/5, zenātımız→49/5, zebze→52/13, zēroş (sarhoş)→120/13, zırh (sırık)→“sözlük”, zıtlāñ (sırtlan)→“sözlük”

1.2.3. Ön Ses Ünsüz Değişmeleri:

1.2.3.1. k->g-:

Bilindiği gibi Eski Türkçe'deki k'lerin tonlulaşıp g'ye dönmesi Türkiye Türkçe'sinde kurallaşmıştır. gün, göç, gece göl, göz gibi. Ancak az sayıdaki örneklerde yazı dilimizin Eski Türkçe'deki şekilde ısrar ettiğini görmekteyiz: kör, köpük, közle- gibi.

Kayseri ağzında bu gün g'ye dönüşmüş olan sözcüklerin arkaik şekillerine de rastlanabilmektedir. Elimizde bir örnek bulunmaktadır: k->g- değişimi daha fazladır.

koğenniydiyor (gölgelik ediyor)→143/15

Bunun dışında Kayseri ağzı yazı dilinde “k” tarafında bulunan bazı sözcüklerde tonlulaşıp “g” ye dönüşmüştür:

guccük→38/9, giç_āpıdan (küçük kapıdan)→47/19

1.2.3.2. k->ğ:

Anadolu ağızlarının ortak tercihi olan tonsuz k ünsüzünü tonlu g ünsüzüne dönüştürme çabası Kayseri ağzında da tamamen geçerlidir. Bu konuda sayısız örneğimiz bulunmaktadır:

gazanı gordu→25/3, gavırma→23/4, gavūnu→19/24, gar (kar)→50/1, gın_icesi (kına gecesi)→48/3, gāviy (kahveyi)→23/26

İlginç olansa; özellikle genç neslin tekrar Eski Türkçe'deki k sesini tercih ediyor olmalarıdır. Tercih edilen bu ses tabii hiçbir zaman yazı dilindeki ön damaklı k olmamakta, arka damaklı g'nin tonsuz şekli “k” olmaktadır:

kāvaltıya→57/4, kolay→64/6, kopatmışlar→57/9, koyoñ→30/2

1.2.3.3. g>ğ:

g sesinin kalınlaştırma etkisi ile birer derece kalınlaşmaya uğrayan u, o ünlülerinin yanında bulunan “g” sesi art damaksıl “ğ” ile gel, git sözcüklerinde telaffuz edilen ön damaksıl “g” sesinin arasında bir sestir.

gún→17/1, görelim→17/11, gúnner→18/8, güzel→33/7

1.2.3.4. k->h-:

Değişikliği sözcük içinde, sözcük ve hece sonunda görülen bir değişiktir. Eski Anadolu Türkçe'sinde geniş ölçüde karşımıza çıkar: ayak>ayaḥ, çıkan>çıḥan gibi. Sözcük başındaki bazı k'ların Batı Türkçe'sinde h olduklarını görüyoruz. Bunlardan bazıları Batı Türkçe'sinin başında h'lı olarak karşımıza çıkmakta, (ḥan gibi) bazıları da Eski Anadolu Türkçe'sinde k'lı şekilleri ile görülmektedir. (kanı, kaḅı, kaḥın gibi) bunlardan bazıları k'larını Osmanlıca'nın başlarında bile muhafaza etmişlerdir. Yani Eski Anadolu Türkçe'sinde ve Osmanlıca'nın başlarında, baştaki k>h sesleri karışık bir şekilde bazan k'lı bazan h'lı olarak kullanılmıştır. kaḥın>ḥatun, kaḥı>ḥalı, kaḥı>ḥansı gibi sözcük başındaki bu değişiklik anlaşılan Batı Türkçe'sinin bu ilk devresinden sonra tamamlanmıştır⁵⁵

Ön ses değişimi Kayseri ağzında sadece bir sözcükte düzenli ve kararlı olarak görülür:

ḥoḥuduruḥ (kokuturuz)→41/20, ḥoḥusu (kokusu)→60/21, ḥoḥusuna→138/13

Bunun dışında sözcük başı ünsüzü olarak h sesi kullanılmaz.

1.2.3.5. t->d-, d->t-:

Eski Türkçe'de sözcük başında bulunan ve Batı Türkçe'sinde geniş çapta kullanılmakta olan sözcük başı "d" ünsüzü yoktu. Eski Türkçe'deki t'ler Batı Türkçe'sinde d olmuştur. Ancak bu ses tarihi gelişim içinde Eski Türkçe'de "t" iken Eski Anadolu Türkçesi'nde "d" olmuş, Osmanlı Türkçe'sinden sonra bu gün tekrar t'ye dönmüştür: türlüḡ>dürlü>türlü, tutmak>dutmak>tutmak, tilkü>dilkü>tilki

Kayseri ağzı yazı dilinden daha çok "d" tarafındadır:

durdu→33/11, daḥ→37/15, daḥdıḥ (taktık)→24/8, dadırmıyo (tatlandırmıyor)→28/6, daban_acı→37/12, 'deper (teper)→76/13

Alınma sözcüklerde de d'li şekiller tercih edilmişlerdir:

dene→17/11, deḡḡah→55/7

İlginç olan; tutmak fiilinin "dut-" şeklinde, (dutuyo→20/7, dutsuñ→21/3); meyve olan dut'un da "tut→26/10" şeklinde kullanılıyor olmasıdır. Bu konuda yapabileceğimiz

⁵⁵ Muharrem Ergin (1986) *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yay. 15. Baskı s: 89-90

açıklama: “tonlu ünsüzlerin kullanma kolaylığı dikkate alınarak fiillerin kullanma sıklığından dolayı kolay söylenişin tercihen fiile verilmesi” şeklinde olabilir.

1.2.3.6. d->t-:

Değişimi çok daha az örnek içermektedir:

tükañ→58/7

Ayrıca yazı diliyle ortak olarak t’li ünsüzlerin tercih edildiği de görülür:

tenikiye→25/14, tavuğlar→66/10, tas→68/22, tohuş→69/8, talla→58/8, tirzi→38/6

Tonlu “d” ile tonsuz “t” sesleri arasında yer alan tonluya kaymış “r” sesi başta çok nadiren bulunmaktadır:

tarafı→92/28, tefek→59/3

1.2.3.7. b->p-:

Tonsuzlaşma yolu ile türeyen p- ünsüzü, Türkçemiz için asli bir ses olmamakla birlikte bir çok ağızlarda dağınık da olsa görülmektedir. Daha çok yabancı sözcüklerde göze çarpmaktadır. Fakat Türkçe sözcüklerde de yadırganmamıştır.⁵⁶

pervâne→52/14, paketledi→63/25, padişāñ→20/25, potini→50/13, pos (post)→51/26, para→26/10, parça→38/3, piyaz→69/13, pilav→23/5

Ayrıca b->p- dönüşümü ile bu sese sözcük başlarında da rastlarız:

pañgada (bankada)→58/8, pıçağlanmış→29/14, pağlava→22/23, pirket (biriket)→55/26, pisiklet→18/1

Yine de Kayseri ağızı b tarafına daha eğilimlidir. Yazı dilinde p’li söylenişini kabul gören bazı sözcükler b’li olarak söylenmektedir:

bazartesi→59/5, bannāñ (parmağın)→63/6, batlıcanıñ (patlıcanın)→31/14, basdırma→33/22, bişirdiler→22/24, bekmez→25/7

Bir ara dönem durumunda tonluya kaymış b ~ p arası ünsüzlerin “p” başta bulunması ise oldukça enderdir:

paşahlılığ→89/3, pağlava→111/23, pekmes→57/5, pağır→78/18

⁵⁶ Ahmet Caferoğlu. (1963) *Anadolu Ağızlarında Konson Değişimleri*. TDAY Belleten s: 5

1.2.3.8. t->ç- ~ c-:

Tek tük görülür:

çenceresinde→81/20 (tencere), cınnahlānı→144/11

1.2.4. İç Ses Ünsüzleri:

Bilindiği gibi Türkçe’de iç ses ünsüzleri ön ses ünsüzlerine göre oldukça zengindir. Bütün ünsüz çeşitleri iç ses olarak bulunabilirler. Orta Anadolu ağızlarındaki iç ses ünsüz tercihleri Kayseri yöresi için de geçerli olmaktadır. Ortak bir tercih olarak iç ses ünsüz benzeşmeleri çok yaygındır.

1.2.4.1. İç seste tonlulaşma:

Yalın ya da eklerle genişletilmiş sözcüklerin iç seslerinde yan yana bulunan patlayıcı ya da sızıcı iki katı ünsüzden ikincisi birincinin tonlu-tonsuz olduğuna bakmaksızın her zaman tonludur. Bu kural yabancı sözcükler için de geçerlidir⁵⁷. Böylece Kayseri ağızı diğer Anadolu ağızları ile birlikte hareket ederek yazı dilinden ayrılır.⁵⁸

1.2.4.1.1. -ç->-c-:

icci (işçi)→92/27, daccı→73/9

1.2.4.1.2. -k->-ğ-:

mağgemiye→43/15, ğıpgırmızı→44/7, ağğadın→68/8

1.2.4.1.3. -t->-d-:

Hem iki vokal arasında, hem de f, s, k, l, z, ş, r, g, h gibi ünsüzlerden sonra tonlulaşmaktadır. Bu değişimde benzeşmezlik (disimilasyon) in etkisi de vardır.

edirafdan→146/9, fadim_āla→68/2, peşdembal→80/13

“t” ünsüzü yalnız iç ve son seste daha çok “s” den ve bazen de “f” den sonra telaffuz edilmezler

dos→92/11, pos→51/26, rasgessiñ→94/24, serbes→48/11, üs→40/27, çif→93/9, dürüsüdüm (dürüst idim)→56/7

⁵⁷ Korkmaz (1994 a) s: 84

⁵⁸ Ahmet Caferoğlu. *Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri*, TDAY Bellekten Ankara 1963 s: 1-32

Son seste bulunan p, ç, t, k ünsüzleri bu sözcüklerin ekler ile genişletilmeleri sırasında iki ünlü arsında kaldıklarında çok kere tonlulaşıp b, c, d, ğ seslerine dönerler.”⁵⁹

Yazı dilindeki bu kural bölgemiz ağızlarında da geçerlidir. Hattâ yazı dilinde kararsızlık gösteren “t” ünsüzü de çoğu zaman tonlulaşmayı seçer:

girdi→17/21, işde→17/22, buddan→38/1, bulud→55/15, bādadiñ (bağdatın)→20/20

-f->-v- sızıcı diş-dudak sesi olan “f” de tonlulaşıp “v” sesine dönüşmektedir:

avsın (efsun)→“sözlük”

1.2.4.2. Yansızlaşma:

Anadolu ağızlarında iç seste ses tellerinin titreşimine dayalı bir ünsüz benzeşmesinden kaçma temayülünün oldukça baskın olduğu görülmektedir.

Anadolu ağızlarındaki bu farklılaşmayı seslerin mahreçlerindeki (boğumlanmalarındaki) belirsizlik ile izah etmek mümkündür. Bir kısım ünsüzlerin bazı ayırıcı özellikleri, genellikle de ses tellerinin titreşip titreşmemesi, iç seste mânâ ayırıcı olma özelliklerini yitirdiklerinden, vurgulanmamakta, belirsizleşmektedir. Bu duruma dil biliminde yansızlaşma (neutralisation) denilmektedir. Buradaki durumu da bir yansızlaşma temayülü olarak adlandırmak uygun görülmektedir.⁶⁰

Bu konuda Kayseri Merkez ağzı da diğer ağızlar gibi genellikle tonlulaşma eğilimi gösterdiği için, iç seste çift ünsüz bulunan yerlerde birinci ünsüz tonsuz olsa bile, ikinci ünsüz genellikle tonlulaşır veya tonlulaşma eğilimi gösterir. Böylece karşımıza aşağıda vereceğimiz zengin tablo çıkmaktadır.

1.2.4.2.1. -çç->-cc-:

ğuccüglər→80/23

1.2.4.2.2. -çk->-cg- ~ -şg-:

işgiliden→23/14, seşgin→65/1

1.2.4.2.3. -ft->-fd-:

mefdā→24/2, hafda→25/7, bifdek→47/14, tarafdān→47/7

⁵⁹ Tahsin Banguoğlu. *Ses Bilgisi* s: 101-107

⁶⁰ Hayati Develi. *Türkiye Türkçesi'nde İç Sesde Ünsüz Benzeşmesi ve Yansızlaşma*, TDK 3. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı” adli eserde baskıdadır.

1.2.4.2.4. -hç->-cc-:

böcceniñ (boçanın)→78/20

1.2.4.2.5. -ht->-hd- ~ -hd-:

tahdadan→25/17

1.2.4.2.6. -ht->-dd-:

esaddan (essahtan)→66/19

1.2.4.2.7. -kç->-kc-:

bekcilik→115/26, düşündükce→145/19, dölekce→149/6

1.2.4.2.8. -kk->-gg- ~ -kğ-:

diggat→87/5, bağğallara→111/17

1.2.4.2.9. -kt->-kd-:

bitdikden→77/15, geldikden→74/13, mekdebe→76/2, gñişlikde→81/26

1.2.4.2.10. -pç->-pc- ~ -pc-:

ğalıpcak→117/20

1.2.4.2.11. -pt->-pd- ~ -pd-:

zapdiyeye→74/4, ğapdıñ?→76/5, ayıpdı→93/24

1.2.4.2.12. -sk->-sg-:

asger→93/25, esgiden→94/9

1.2.4.2.13. -st->-sd-:

isdenir→117/11, üsdüne→118/10, isdanbıl→119/4, fisdıñ→122/8

1.2.4.2.14. -şç->-cc-:

daccı→73/9, icci→92/27

1.2.4.2.15. -şk->-şg-:

başğasını→22/14, eşgir (eşkir)→35/3

1.2.4.2.16. -şt->-şd-:

kapdıkaşdırla→122/21, yapışdırır→123/8, işde→124/5

1.2.4.2.17. -tç->-tc-:

löbetci→143/21, rahatca→75/14

1.2.4.2.18. -tk->-tg-:

atgısım→90/2, etgisinde→130/4

1.2.4.2.19. -tr->-dr-:

edirafi→40/3

1.2.4.2.20. -tt->-td- ~ -rd- ~ -dd-:

baddal→53/1, asvaddan→59/26, markedde→38/17, ardı→148/1, girdi→149/17

1.2.4.2.21. -vk->-vg-:

mevgisi→96/29

1.2.4.2.22. -zç->-cç-:

ac_çoh→93/30

1.2.4.3. İç seste tonsuzlaşma:

Tonlulaşma eğiliminin yoğunluğuna baktığımızda, tonsuzlaşma eğiliminin fazla bir varlık gösteremeyeceği anlaşılır. Örneklerimiz seyrek ve bir kural teşkil etmekten uzak bulunmaktadır:

1.2.4.3.1. -b->-p- ~ p:

pembe→68/2, aplan→22/25, halıplâm (halil ibrahim)→94/15, seplice→81/4

1.2.4.3.2. -c->-ç-:

Addan ad yapma eki olan -cI/çI nin Eski Türkçede sadece tonsuz şekli vardı, “c” li şekiller Eski Anadolu Türkçe’sinin sonlarında ortaya çıkmıştır.⁶¹ Bu gün, Azeri sahasında ve Irak Türkmen Türkçe’sinde kurallı olarak tonsuzdur⁶² Kayseri ağzında elimizdeki bir iki örnekte ekin Eski Türkçe’deki tonsuz şekli ile karşılaşmaktayız:

yalançı→59/8, dilençi→139/8, dilençilik→139/8

1.2.4.4. Bir kurala bağlanamayan değişiklikler:

Aşağıdaki örneklerde genellemeye girmemekle birlikte, ikinci ünsüz olarak boğumlanma yeri daha yakın olan ünsüzün tercih edildiği gözlenmektedir:

⁶¹ Ergin (1998) *Türk Dil Bilgisi* s: 157-158

⁶² Hidayet Kemal Bayatlı (1996), *Irak Türkmen Türkçesi* TDK yay No: 664 Ankara, s: 372

1.2.4.4.1. -h->-f-:

möfdaş (muhtaç)→“sözlük”

(gırtlak ünsüzü “h” yerine dişeti dil ucu ünsüzünün boğumlanma yerine yakın dişeti dudak ünsüzü “f” tercih edilmiştir.)

1.2.4.4.2. -c->-d-:

gurdala- (kurcalamak)→“sözlük”

(dişeti dil ucu ünsüzü olan “r” dişeti ardı dil önü ünsüzü olan “c” yerine kendisi gibi dişeti dil ucu ünsüzü olan “d” yi tercih etmiştir.)

1.2.4.5. İç seste sızıcılaşma:**1.2.4.5.1. -k->-h-:**

İç seste ek ve hece başlarında art damaksıl patlayıcı tonsuz k sesi genel bir kural halinde daha da geriye kayarak sızıcı gırtlak ünsüzü olan -h-ya döner. Bu Anadolu Ağızlarında olduğu gibi Kayseri ağzında da kurallıdır.

lohanrıya→22/23, tohana→25/1, bahdıg→17/4, ohuyucu→111/27, fahat
→111/25, gorhudurdu→73/2, sohāñ→73/3

v, m, n, ñ, r, l, ş gibi bol sesli ünsüzlerden biri ile bir ünlü arasında kalan k'lar, h'ya döner:

paħlava→111/18, ayaħları→17/2

-k->-h-: birkaç örneğimizde önden boğumlanmalı “k” sesinin de gırtlak ünsüzü, sızıcı h ünsüzüne dönüştüğünü görürüz:

ilhoħullarda→82/3

1.2.4.5.2. -ñ->-y-:

EskiTürkçeden beri varlığı bilinen, başta bulunamayan bu birleşik damak ünsüzünün iç ve son seslerdeki varlığı orta Anadolu ağzlarının ortak özelliğidir.

biñbaşı→51/26, mañgal→24/25, deñize→22/3, yiñi→22/22, yiñge→65/13, buñaldım→76/26, yalıñız→75/8

Ayrıca bu sesin çözülmeye uğrayarak n->-y- şekillerine de rastlarız.

Bir Kıpçak Türkçesi özelliği sayılan $\tilde{n} > y$ değişimi belli örneklerde Kayseri ağzında da görülmektedir.

di^y nenek (dinlenelim)→60/9, anay \tilde{n} →144/25, onuyla→41/8, onuy \tilde{n} an→35/3

1.2.4.5.3. -ç->-ş-:

Bol örnekli bir sızıcılaşma çeşididir

geş (genç)→20/14, işgiye→60/10, oruş→20/8, ğaşmış (kaçmış)→74/26, ğılış_aslan \tilde{n} →55/18, işlik (içlik)→81/2, ğaşmışlar→74/7, dikeşleri→101/19, aşd \tilde{n} →83/6

1.2.4.5.4. -p->-f-:

Bir tek örneğimiz bulunmaktadır

fortağal (portakal)→78/21

1.2.4.6. Akıcı ünsüzler arasındaki değişimler:

Akıcı ünsüzler de kimi zaman birbirlerinin yerine geçerler.

1.2.4.6.1. -r->-y-:

bi^y yir (bir yer)→149/21

1.2.4.6.2. -r->-l-:

saral \tilde{n} mas \tilde{n} →28/5⁶³, bilāder→18/21, bi kelle (bir kere)→145/3, hacılallılar (hacılarlılar)→55/10, belli (beri)→56/8

1.2.4.6.3. -l->-r-:

sirkeler→51/22

1.2.4.6.4. -r->-n-:

mağanna (makarna)→24/14

1.2.4.6.5. -n->-l-:

Áyylon→43/8, lemşeri (nevşehir)→“sözlük”, lem (nem)→“sözlük”, İösan (noksan)→“sözlük”

⁶³ aynı örnek Azeri Türkçesinde de bulunmaktadır. bkz Muharrem Ergin (1981): *Azeri Türkçesi* İst Ün. Ed. Fak. Yay. No: 1633 Edebiyat Fak. Basımevi 2. Baskı İstanbul s: 133

1.2.4.6.6. -l->-n-:

nezzetli (lezzetli)→25/22, perişannadıh→55/22, şinnî (şenliği)→58/10, fırinnāñ→18/22

“ile” son çekim edatının uyuma girerek “-nan/-nen” şeklini almış olması da karakteristiktir:

eşşeklerinen atlarınan→24/25, ğapdımınan→47/11, lafinan→93/9, eliminen→59/20

1.2.4.6.7. -n->-ñ-:

Damak ve gırtlak sesleri önlerindeki diş-dişeti sesi olan “n” yi kendi etkileri ile daha geriye çekerek damak sesi “ñ” ye döndürürler.

pañgada→58/8, hañğı→64/3

Bu değişimlerin yanında sayıları çok az olup bir kurala bağlanamayan iç ses ünsüz değişimleri de vardır:

-m->-ñ-: leñi? (öylemi?)→126/24

-m->-n-: şinci→20/6

-ss->-dd- cüdde (cüsse)→“sözlük”

1.2.4.7. İç seste ünsüz benzeşmesi:

Fizyolojik örgüden veya başka başka sebeplerden doğma bir ağız gelişmesi olan iç sesteki ünsüzler benzeşmesi fonetik bir olay olduğu kadar, deyim bakımından da oldukça sıkı bir kural özelliği taşımaktadır.⁶⁴ İçseste yan yana iki ünsüz bulunan yerlerde ya da söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu sözcüklerin son ve ön sesleri arasında, bazen iki ünsüzden biri kendisine yakın boğumlanma niteliği taşıyan öteki tarafından büsbütün ya da kısmen benzeştirilir. Böylece ünsüz benzeşmesi dediğimiz olaylar meydana gelir.⁶⁵ Efrasiyab Gemalmaz'a göre bu hadise seslerin birbirine göre nisbi açıklık derecesine bağlıdır ve açıklığı büyük olan ses, küçük olanın önüne geçme eğilimi güder.⁶⁶

Benzeşme olayları bölgemizde ilerleyici ve gerileyici benzeşme şeklinde bulunmakta ancak, gerileyici benzeşmenin çok daha fazla malzeme verdiği görülmektedir:

⁶⁴ Ahmet Caferoğlu (1958) *Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Benzeşmesi* TDAY Belleten s: 1-11

⁶⁵ Korkmaz (1994 a) s: 93

⁶⁶ Efrasiyab Gemalmaz (1995) *Erzurum ili Ağızları* Tdk Yay No: 588. Ankara. s: 206

1.2.4.7.1. ilerleyici benzeşme:

1.2.4.7.1.1. -ñ m->-ññ-:

Kurallı olan bu benzeşme bazı çekimli fiillerin ikinci şahıs teklik şekillerinden sonra gelen -mı?, -mi? soru ekinde sonra oluşmaktadır.

öldürdüññü?→59/6, biliyoññu?→59/6, döndüññü?→86/27, gördüññü?
→94/7, düşdüññüydü→132/10

1.2.4.7.1.2. -nl->-nn-:

Çok sık görülen benzeşme türlerindendir:

annaşırık (anlaşırız)→24/10, almannarıñ (Almanların) →17/4, hayvanna→17/7,
onnar (onlar)→18/6

1.2.4.7.1.3. -nl->-ñn-:

yaşasıñnar→104/12, góñnü (gönlü)→106/28, yúñnü (yünlü)→109/17, gálañnarı
(kalanları)→113/9, müslümannāmızda (müslümanlarımız da)→73/10

1.2.4.7.1.4. -yr->-yy-:

ğayyi (gayrı)→22/6

1.2.4.7.1.5. m-v>m-m:

gızım_mar (kızım var)→54/6

1.2.4.7.2. yarı benzeşme:

1.2.4.7.2.1. -nb->-mb-:

ombeş (onbeş)→139/5, mimberi (minberi)→153/9, ombucuk ombir (on buçuk
on bir)→23/8

1.2.4.7.2.2. -ml->-mn-:

ikramnarını→105/5

1.2.4.7.3. komşu olmayan sesler arasında:

1.2.4.7.3.1. -h-s>-h-h-:

hırhız (hırsız)→81/7

1.2.4.7.3.2. m-v>m-m:

merdiman (merdiven)→141/1

1.2.4.7.4. gerileyici benzeşme:

1.2.4.7.4.1. -rl->-ll-:

Çok malzeme veren bir benzeşme türüdür:

zallı (zarlı)→152/3, tallıya (tarlaya)→40/9, tüllüdür (türlüdür)→34/3, dillerdi (derlerdi)→126/13, telleme (terleme)→81/20

1.2.4.7.4.2. -r n->-nn-:

önnek (örnek)→77/22, gonnuyu (kornayı)→34/10, gannım (karnım)→126/22, gunna (kurna)→76/20, aş maḥanna (aş makarna)→74/10, dinnek (dernek)→43/4

1.2.4.7.4.3. -ls->-ss-:

Bol örnekleri vardır:

ğassıñ (kalsın)→107/23, ḳassıydı (kalsaydı)→119/9, assaḥ (alsak)→90/27, kesissıñ→78/8, çekissıñ (çekilsen)→79/9, kořossuñ (kör olsun)→84/3

1.2.4.7.4.4. -ts->-ss-:

Tek örneğimiz vardır:

yassı (yatsı)→96/4

1.2.4.7.4.5. -şs->-ss-:

bes_santim (beş santim)→33/15, düssüñ (düşsün)→75/17, getiricēmissiñiz (getiricekmişsiniz)→78/29

1.2.4.7.4.6. -cs->-ss-:

has_si^yt (hacı seyit)→145/7

1.2.4.7.4.7. -zs->-ss-:

bis_sınyah (biz sınyalım)→142/2, bis_senden (biz senden)→73/14, yatmassa→78/25

1.2.4.7.4.8. -zc->-cc-:

söccü (sözcü)→95/3, accıḥ (azcık)→86/6

1.2.4.7.4.9. -sc->-cc-:

meccir (mescit)→134/2

1.2.4.7.4.10. -ğn->-nn-:

inn_oyası→48/7, innelellerdi→105/10

1.2.4.7.4.11. -ln->-nn:

yannız (yalnız)→56/25, annına (alnına)→119/5

1.2.4.7.5. Yarı Benzeşme:**1.2.4.7.5.1. -rm->-nn-:**

bannaḥ (parmak)→107/27

1.2.5. Aykırılışma:

Bilindiği gibi Türkçe'de baskın olan benzeşme eğilimidir. Bu yüzden aykırılışma örneklerimiz çok azdır.

1.2.5.1. -nn->-ln-:

filcanı→97/24

1.2.5.2. -rr->-rl-:

saralması→28/5

1.2.5.3. -nn->-nd-:

cihendem→145/10

1.2.6. Son Seste Ünsüz Değişmeleri:**1.2.6.1. Son seste sızıcılaşma:****1.2.6.1.1. -k>-ḥ:**

İç seste olduğu gibi patlayıcı, tonsuz, artdamak sesi k son seste de kurallı olarak tonlu, gırtlak sızıcısı ḥ'ya döner:

darah→20/14, yoh→111/27, yahacaḥ→111/29, gıḥ→112/5, sıcaḥ→112/20, ğardaşıḥ→142/6

1.2.6.1.2. -ç>-j:

Genellikle tek heceli sözcüklerin sonunda bulunan ç ünsüzü sızıcılaşarak j ünsüzüne dönmektedir:

aj (aç)→47/10, uj (uç)→45/19, saj (saç)→24/27, geḥ (geç)→77/6

Ancak bu sözcükler eklerle genişletildiklerinde de sızıcılıklarını devam ettirmektedirler:

ajmısıñ→48/18, ajlıhdan→145/18

1.2.6.1.3. -ç>-ş:

Genellikle patlayıcı ç sesi sona geldiğinde sızıcılaşarak ş'ye döner:

heş→49/13, oruş→20/8, gâş→59/16

1.2.6.1.4. -s>-ş:

çok örnekli değildir

herkeş→47/4

1.2.6.1.5. -z>-s:

seyrek rastlanır:

yılmas (yılmaz)→47/25

1.2.6.2. Ünsüz düşmesi:

Ünsüz düşmesi hadisesine bölgemizde çok sık rastlanır. Ünlü uzamasının sebeplerinden birisidir. Daha sonraki aşamada ünlü, uzunluğunu da yitirerek normal uzunluğa dönebilir. Bizim bu çalışmada tespit ettiğimiz; düşme aşamasını tam geçememiş ünsüzlerin de varlığıdır. Yani konuşulan ağızda hem yarı düşmüş ünsüzler, hem tamamen düşmüş ünsüzler, hem bu düşme sonucu uzamış ünlüler hem de ünsüz düşmesi ile beraber normal uzunluktaki ünlülerin varlığının görülebiliyor olmasıdır. Ünsüz düşmesinin tam gerçekleşmemiş olduğu durumlara daha çok ğ, y ve h ünsüzlerinde rastlarız.

1.2.6.2.1. ğ düşmesi:

bölü^ğe→50/12, ūru(uğru“önü”)→23/10, ço^ğumuş→73/8, so^ğuk→76/12, yi^ğit→91/6

1.2.6.2.2. h düşmesi:

padişah^hlık→49/17, yō^h→50/26, yaz^hānede (yazıhanede)→59/18, maşalla^h→46/19, mu^habbet→58/6

1.2.6.2.3. k düşmesi:

sēsen→54/1, ço^hjiyi→49/20, ōsüz (öksüz)→59/13, sıcacı^h→68/29

1.2.6.2.4. l düşmesi:

Daha çok aynı hece içinde kendinden sonra bir ünsüz geldiğinde “l” düşmesine rastlanır.

çoğatmış→42/14, atmışbeş→42/20, ik→17/22, kab_şikeri→54/2, öşmek (ölçmek)→61/27, dörürdüm (doğrulttum)→60/25, nası (nasıl)→59/21

1.2.6.2.5. r düşmesi:

r düşmesi Kayseri ağzında genellikle ünlü uzamasına neden değildir.

ötme→25/1, çihadamadılar→50/15, gosterdig (gösterdik)→45/24, şar (şart)→62/5, döt→60/16

1.2.6.2.6. t düşmesi:

serbes→48/11, çif→93/9, pos→51/26

1.2.6.2.7. v düşmesi:

sāmadılar→50/11, o_ahıt→18/2, ėmiz→22/2, sēmedim→22/2

1.2.6.2.8. y düşmesi:

godular mı→51/17, t'ülü t'ülü (tüylü tüylü)→59/13, ni^ydiye→17/1, di^ynē→17/5, ali^ym→45/20, di^yn→45/23

1.2.6.2.9. z düşmesi:

olma mı→23/25

1.2.7. Ünsüz İkizleşmesi (Gemination):

İçseste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarı gösteren ikizleşme olayı Kayseri’de –daha çok belli durumlarda– d, s ve n, m ünsüzlerinde görülmektedir.

Birinci tekil şahısın öğrenilen geçmiş zamanı bu konuda kurallı gibidir:

işmissim (içmişim)→83/8, gitmissim (gitmişim)→83/8, olmussum (olmuşum)→24/1

“kadar” edatında, kendinden önce gelen sözcüğün son sesi ünlü ile bitiyor ise ön damak sesi olan “k” yutulmakta, bu açığı da daha kolay çıkarılan dişeti ünsüzü “c” ve “d” telafi etmektedir. Genelleşmiş bir durumdadır.

gelen_ādder (gelene kadar)→17/7, zamān_ādder (zamana kadar)→113/13, buruy_ādder→142/5, şuriyā_ādder (şuraya kadar)→37/18, āşam_ādder→70/23, ölen_āccer→“sözlük”

Bunların dışında hiçbir kurala uymayan ikizleşmeler de bulunmaktadır:

yannısı (yanı)→50/24, yassaḥ (yasak)→62/25, amma (ama)→80/9, ıssırı^ym (ısırayım)→24/16, radduyo→19/3, essah (Ar. esahh: sahi, doğru)→142/24

“ikizleşme olayı oluşması bakımından bazı ünsüzlerin boğumlanma niteliklerine bağlamak mümkün ise de esas itibarıyla vurgunun etkisine ve buna bağlı olarak, boğumlanma hareketlerinin yeğlinliğine bağlamak gerekir.”⁶⁷

1.2.8. Hece Kaynaşması:

Diğer Anadolu ağızlarıyla kesişen hece yutumu hadisesi Kayseri ağızında olmazsa olmazlardan birisidir. Bazen hece kaynaşması olayı o kadar birbirini izler ki bir yabancı için konuşulan konu anlaşılmaz hale gelir.

Hece kaynaşmasının nedeni; g, ğ, k, h, y, sert damak ünsüzleri ile, genzel ñ, diş dudak v, dişeti dil ucu r ünsüzlerinin eriyerek kaybolmaları sonucunda birbirine komşu hecelerden birinin ortadan kalkmasıdır. k, g ünsüzleri iki sözcük arasında önce sızıcılaşır, sonra da düşerek hece kaynaşmasına sebep olur.

mısdaf_ām→17/5, gelen_ādder (gelene kadar)→17/7, sār_āmed_ā (sağır ahmet ağa)→18/5, elekdirē_ıdık→18/20, ğúcc_olan_ēliyor→140/10, ğorḥu^y yiñm_ūçun üsdünir^y_dicēñ (korkuyu yenmek için üstüne gidicen)→60/13, oruy_ıden gir_ēlmez (oraya giden geri gelmez)→143/18

1.2.9. Hece Yutumu:

Bir sözcükde yanyana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından birbirine eşit ya da çok yakın olan iki hecenin söylenişte tek heceye indirilmesi demek olan hece yutumu hece kaynaşmasına göre oldukça sınırlıdır:

ufanır (ufalanır)→46/12, çerdek (çekirdek)→46/21, peceler (pencereler)→60/16, şe^yd (şehit)→43/21, biy_anam (büyük anam)→82/1, çekme (çekmece)→“sözlük”

⁶⁷ Korkmaz (1994 a) s: 102

1.2.10. Ünsüz Türemesi:

1.2.10.1. Başta ünsüz türemesi:

Başta ünsüz türemesi sayıca fazla olmamakla birlikte hemen hemen bütün Anadolu ağızlarında “h” ve “y” türemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ses olayı Halaçça ve Çuvaşça’da ise kurallıdır.⁶⁸

havludan→43/4, hayva→51/17, yesir (esir)→“sözlük”, yiter (iter)→89/3, yüzellik (üzerlik)→“sözlük”

1.2.10.2. Ortada ünsüz türemesi:

ıssır (ısrır)→69/19, yassaḥ (yasak)→121/5, yağnımın (yanımın)→68/27, ayırdım (ayırım)→“sözlük”, oğ arada (o arada)→43/19, ayilesini→92/11, dağır→94/11, nişanlıyken→32/18, teltē (tetiğe)→60/28, babamdi^yken (babamda iken)⁶⁹→147/3, bi kelle (bir kere)→145/3, pambıg→141/4, peşdembala⁷⁰→79/24, basambānan (basamakla)→60/16

1.2.10.3. Sonda ünsüz türemesi:

gārik (gayrı)→149/11, ölüncük (ölünce)→140/2, şincik→145/9, diyincik→144/9, girincik→143/28, gibil→142/23, gelirkenez(gelir+iken+e+biz)→17/2, kerez (kere ~ kez)→145/12, ni^y (ne)→147/12

1.2.11. Ünsüz Yer Değiştirmesi (Metathèse):

Bazı sözcüklerde, daha sonra gelecek bir ünsüzün boğumlanma noktasının daha önceye alınarak söylenmesi demek olan “yer değiştirme”, ses çıkışlarındaki boğumlanma noktalarının, kolaydan zora doğru sıralanması olayıdır. “Göçüşme” terimi ile de anılan bu ses olayı araştırmacıların merak duyduğu konulardan birisi olmuştur⁷¹. Prof. Dr. Osman Nedim

⁶⁸ Gürer Gülsevin. (1992) *Türk Dilinde Kelime Başı Ünsüzü Üzerine*. TDAY Belleten, Ankara 1987 s: 173-200

⁶⁹ burada önce ünlü daralması, daha sonra da yarı ünlü olan “y” nin “i” yerine geçmesi olayı vardır

⁷⁰ J. Eckmann (1953): “Kelime Ortasında Anorganik b. p. m`nin Türemesi”. *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: X, s.313-320; Hasan Eren (1959): “Türkçe`de -mm->-mb- Dissimilation`u”. *TDAY Belleten*, Sayı: 180, s.95-103.

⁷¹ Ahmet Caferoğlu. (1955) *Anadolu Ağızlarında Metathèse Gelişmesi*, TDAY Belleten Ankara 1988, s: 1-7; Hasan Eren, (1953) *Türk Dillerinde Metathèse*. TDAY Belleten Ankara 1988 s: 161-180

Tuna bu konuda bir sistem geliştirmiştir⁷². Buna göre “ğ, h, l, r, n, m, v, y, k, z, s, ş, f, c, d, g, b, ç, t, p” dizilişindeki ünsüzler ünsüz yer değiştirmesi (göçüşme) nde bu sırayı takip etmektedir. Dr. Önder Çağırın ise sistemi daha da geliştirerek ünsüz dizisinin şaşmaz bir kural içinde şu sıra ile yer aldığını belirtmektedir⁷³: “y, v, l, r, ğ, n, m, ş, f, z, s, h, d, b, g, ç, c, p, t, k” Konuşmacı, hece veya sözcüklere daha rahat bir şekil vermek, dolayısıyla konuşmayı kolaylaştırmak için bu yolu seçer. Sesler ağız açıklığındaki teşekkül derecesine göre sıralanır. Buna göre, tonlu, sürekli ve akıcı olan “y, v, l, r, ğ” sesleri ilk sırada gelmektedir, ardından geniz sesleri olan “n, m”, üçüncü sırada sızıcı sesler olan “ş, f, z, s, h” gelir en sonda ağız açıklığı en düşük olan, patlamalı “d, b, g, ç, c, p, t, k” sesleri dizilmiştirlerdir. Kayseri Merkez ilçe ağızındaki örneklerde diğer Anadolu ağızları gibi bu sıralamaya tabidir.

İki çeşit yer değiştirme olayı vardır:

1.2.11.1. Yakın yer değiştirme:

1.2.11.1.1. -bl->-lb-:

lelbisi (leblebisi)→46/7

1.2.11.1.2. -br->-rb-:

kirbit (kibrit)→127/16

1.2.11.1.3. -kş->-şk- (-g-):

eşgi→35/4, eşğ_âmır (ekşi hamur)→35/1

1.2.11.1.4. -lv->-vl-:

şavlar (şalvar)→26/6

1.2.11.1.5. -ml->-lm-:

çölmek (çömlek)→126/9, melmeketin (memleketin)→18/6

1.2.11.1.6. -nl->-ln-:

yānış (yanlış>yalnış)→59/26 “l düşmüş”

ānaşılmaz (anlaşılmaz>alnaşılmaz)→60/24 “l düşmüş”

⁷² Osman Nedim Tuna. (1986) *Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi*. Ankara

⁷³ Önder Çağırın. (1997). *Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ünsüz Göçüşmelerinin Kuruluş Sistemi*, Kardeş Ağızlar. sayı: 3. Kastamonu. s: 19-34

1.2.11.1.7. -nr->-rn-:

sōna (sonra>sorna)→31/13 “r düşmüş”

1.2.11.1.8. -ry->-yr-:

fi^yrād (feryat)→143/8

1.2.11.2. Uzak yer değiştirme:**1.2.11.2.1. -r-n->-n-r-:**

güvençir (güvercin)→66/27

1.2.12. Vurgu:

İnsan konuşması fonetik bakımdan iki ana unsurdan meydana gelmektedir. Bunlardan biri “parçalar”, yani ünlüler, ünsüzler, yarı ünlüler, ikiz ünlüler; diğeri ise “parçalar üstü birimler” yani süre, sınır, durak, vurgu, ton ve ezgidir.⁷⁴

Vurgu ve ton ve ezgi bilindiği gibi bir dilin şahsiyetini belirleyen en önemli unsurlardır.

“Bütün Dünya dillerinde olduğu gibi, Türkiye Türkçesinde de parçalar üstü birimler vardır. Bazı dillerde parçala üstü birimlerin hepsi kullanılmaz. Türkçe’de bütün bu birimlerin hepsinin kullanılması duygularımızı ifade edebilmemiz bakımından da dilimizin ne kadar çok zengin olduğunu göstermektedir.”⁷⁵

Poppee’e göre Türk dillerinde bir patlamalı vurgu ve tonlama mevcuttur Osmanlıca’da, Doğu Türkçe sinde, Özbekçe’de ve bunlara dahil olan diğer bazı Türk dillerinde asli vurgu ilk hecede ve ahenk tonlaması son hecede bulunur bazı araştırmacılara göre Türkçe’de (bilhassa Osmanlıca’da) ahenk tonlamasının önemli olmasına karşılık, patlamalı vurgu fonolojik olarak önemsiz olmalıdır⁷⁶. Kunos, Raquette-Jarring ve Colinder’e Poppe de katılmakta ve “baskı, patlamalı vurgu Türkçe de dahil olduğu günümüzde bütün Altay dillerinde pek az istisna dışında ilk hecededir.” sonucuna varmaktadır.

⁷⁴ Volkan Çoşkun (2000 d): Türkiye Türkçesinde Vurgu, Ton ve Ezgi, *TDK Türk Dili dergisinde yayınlanacaktır*, Ankara. s. 5

⁷⁵ Çoşkun (2000d): s. 1

⁷⁶ Nikolaus Poppe. (1994) *Altay dillerinin Karşılaştırmalı Grameri*. Çev: Zeki Kaymaz Töz Dizgi Tasarım, İstanbul s: 221-222

J. Denny ise Bonelli, Nielsen, Proehhle, Roguette ve Pedersen'in çalışmalarına rağmen Türkçe'de vurgu konusunun çok daha özenli bir ekip araştırması gerektiğini söylemektedir. Denny'e göre: Türkiye Türkçesinde kuvvet vurgusundan ziyade yükseklik vurgusu söz konusudur. Ona göre vurgu, sözcüklerin sonunda bulunmaktadır (ses uyumu kuralının da gösterdiği gibi temelde vurgulu hece en başta idi) Türkçe'de kökler eğer bükülmemişlerse (çekim eki almamışlarsa) vurgu sondadır. Çekim eklerine gelince, bazıları vurguyu üzerine alırken bazıları kökte bırakır.⁷⁷ Cümlede vurgu ise, fiilin hemen önündeki sözcüğe gelecek şekilde yer değiştirir.

Banguoğlu tek heceli sözcüklerin çoğu ve çok hecelilerde hecelerden biri tabi olarak vurguludur demektir⁷⁸. Ona göre de Türkçe'de sözcükler çoğunlukla son hecelerde vurgulu olur. Sözcük vurgusu, başlıca ekleme, birleşme, sözcüğün başka bir kavram sınıfına geçmesi ve söz içinde başka türden vurguların araya girmesi gibi sebeplerle yer değiştirebilir.

Parçalar üstü birimlerden süre, sınır ve durak zaman boyutuyla, vurgu, ton ve ezgi ise temel frekansla ilgili birimlerdir ve vurgu, ton, ezgi konusunda yapılacak çalışmalar teorik bir çalışmadan daha çok uygulamalı bir çalışmayı gerektirmektedir.

Fonetik laboratuvarlarında inceleme imkanı bulamadığımız için, yapılan çalışmada normal sözcük vurguları özellikle belirtilmemiş, yalnız normalden baskın söylenişler ve vurgunun yer değiştirmiş olduğu durumlarda işaretlenme yoluna gidilmiştir. Bilindiği gibi, Türkçe sözcüklerin vurgusu, genellikle son hecededir⁷⁹ bu durum bölgemiz için de geçerlidir.

yöh'→94/18, yayañ→49/7, ço_jyi→49/20, olur 'mu alınır 'mı→90/15, ñ_ôrek'→93/3, olurdu 'da→94/1, gızlaş→103/21, arpa→18/22, yi'min vir→23/15, hayvañnān da→33/19

Çekim ve türetme ekleri ile genişletilen sözcüklerde bu ekler genel olarak vurguyu kendi üzerlerine çekmelerine rağmen bazı eklerin vurgu almadıkları da bilinmektedir. Bu ekler -ce, -ki, -ken (-e, -enez), (ı) nan gibi ekler vurgunun önceki hecelere aktarılmasına sebep olurlar.⁸⁰

⁷⁷ Denny (1995) s: 131

⁷⁸ Banguoğlu (1990) s: 115

⁷⁹ Tuncer Gülensoy (1995) *Türkçe El Kitabı* 2. Baskı Kayseri. s. 129.

⁸⁰ Banguoğlu (1990) s: 116-117

yitmiyesice→67/23, giñiŝce→68/6, inesice!→69/25, şimdiki→61/19,
ambardaki→66/26, gelirkenez→17/2, añarkenez→19/1, gelirkene→22/11,
düşerkene→60/28, atlarının→24/25, sabınınan→38/6, batdalınan→46/23,
ğızānan→49/26

Olumsuzluk eki -ma vurgusuzdur:

sāmadılar→50/11, ısınmaz→50/17, ğomasıñ→54/6, vuramañ→51/25,
olmazımış→50/16

Yer ve şahıs adlarında vurgunun ilk hece üzerinde olduğu görülür:

erzurum, isdanbıl, anğarıy→41/22, bursadan yaloviya→46/24, efesden meryem
anıya→47/3, hağğāri, şamdinni, van, bitlis, ‘sirt→49/1, ğavıncıydı→56/2,
argıncıhda→58/8, dırakon→38/4, mısdafa→59/23, pempe→67/3, selātin→68/3,
ağğadın_alıya→68/8, fadım_āla→67/1

Sıfat ve zarfların vurguyu ilk hece üzerine çektiği görülür:

‘ne ğúzel şi yav!→19/26, bi ‘tek sigara→20/8, ‘nası yunur ‘nası yıhanır→36/6,
‘nası ğülüyo→36/9, ‘nası āliyom→27/11, ‘nası datlı olurdu→25/21, ‘simsiyah→17/3,
‘bembeyaz→24/1, ‘beş ğarış→78/9

Ünlemlerde ve çağırma sözlerinde de vurgu ilk hecededir:

‘amōn→23/14, ‘yav→17/17, ‘bov!→74/4, lan!→119/3

Sebeup aranmadan konuŝmanın seyri içinde vurgunun ilk ya da ikinci hecede
olduğu durumlar da pek çoktur:

‘kesinnikle→106/8, ğaynana‘ya→68/25, birik‘dirdiyse→108/12, yı‘hanır→68/28,
gaz bulmanın im‘kānı yoħ→18/20, ‘pisiklet→18/1, ‘darā→20/15, ó‘kelene ó‘kelene
(öfkelene öfkelene)→81/8, ‘tōbe→106/20

Bazen de sözcük daha çok vurgulanmak istendiğinde her hecesi vurgulu
söylenebilir:

‘mıħ‘tar→64/21

Tonlu dillerde anlam farkı yarattığı için yükselen ve alçalan tonun çok büyük bir
yeri ve önemi vardır. Ton Türkçe’de de anlam farkı yaratmaktadır Mesela “hā” sözcüğü
alçalan tonla söylenirse “anladım!”, yükselen tonla söylenirse “ne var!, efendim!”

Anlamlarına gelir⁸¹. KMA'da da alçalan ve yükselen tonla ünlem bildiren nidalar değişik anlamlar yüklenebilmektedirler:

“-ölüm ben saña tuf_ālırım⁸², alırım ammā senin bi dene irkeklīni cesaretini öşmek lāzım”→61/27

“abarı̄” Çokluk bildiren hayret ünlemidir.

Uzun söylenen “vō!”: “eyvaah, görüyor musun, yaptığını beğendin mi?” anlamına gelir.

Normalden biraz kısa söylenen; “vo dimissim!” hayret ifadesi taşır

“voḥḥ!... illāmışgına” bir el yumruk yapılarak ağza götürülür, kızgınlıkla karışık şaşkınlık ifade eder.⁸³

1.2.13. Ezgi:

İnsan kulağının elverdiği ölçüde yapılmış olan bu çalışmada kelime vurgularını tespit etmekten ziyade cümlelerin ezgisini tespit etmek mümkün olabilmektedir.

Yazı dilinde olduğu gibi, bir cümle kuruluşunda konuşmacının önem verdiği, dikkati üzerine çekmek istediği sözcük daha vurgulu söylenir. Bu da genellikle fiilden önceki sözcük olmaktadır. Ayrıca, konuşmacının şahsi tercihi olarak üst üste gelen sözcüklerin aynı vurgu ile söylenmesi de sık karşılaşılan bir konuşma özelliği olarak görülmektedir bütün bu kullanılışlar konuşmacının ele aldığı konuda önem verdiği sözcükler üzerine yoğunlaşması sonucunda cümle ezgisini kendi zevkine göre şekillendirmesi olarak görülmektedir:

‘heş bilmiyom inan!→33/2, ‘padişah ‘çılhar→19/3, ‘o ‘ondan ğapar, ‘o ‘ondan ğapar→18/23, o vahıt ‘vesait yoḥ, ‘araba bile yoḥ→17/3, ‘ġıymıyı ‘doldurmuşlar →45/13, ‘tüm ‘gompile→55/18, ‘cēresi ‘beş ğarış→78/9, ‘dodaḥlāna saplamış→21/4, ğavūnu başından ‘ġaldırmış atmış→19/24

⁸¹ Doğan Aksan (1995) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* TDK Yay. No. 439. Levent Ofset Ankara. s. 230

⁸² -: alçalan ton

⁸³ bkz.. sözlük bölümü

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. Kelime Yapımı:

Bilindiği gibi Türkçe’de dört çeşit yapım eki vardır:

2.1.1. Addan Ad Yapan Ekler:

2.1.1.1. +lık/+lık/+lik, +lıh, +lığ, +lig/lig, +nik:

Bu ek başlangıçtan beri Türkçe’nin belli başlı addan ad yapma eklerinden biri olarak kullanıla gelmiştir. Geçici olduğu gibi, kalıcı adlar de yapar⁸⁴ Kayseri ağzında değişik ses olayları nedeniyle yazı dilinden farklı şekillerde karşımıza çıkar:

gelin+nik (gelinlik)→32/2, kesin+nik+le→119/18, gıt+lık→49/14, hırhız+lık→47/28, ay+lığ→49/17, ocah+lıh→62/10, hasda+lıh→63/16, ik_ışi+lig→68/22, gişi+lig (yeni elbise)→87/16, kóle+lig+den→153/5, ĩsan+nıh (insanlık)→18/21, gerdan+nı (gerdanlığı)→24/9, tütün+nü+nden (tütünlüğünden)→38/27, cin+nik→151/21

2.1.1.2. +cı/+ci/+cu/+cü:

Bu ek de Türkçe’nin eskiden beri kullanıla gelen ve işlekliliğini kaybetmemiş addan ad yapma eklerinden biridir. Başlıca fonksiyonu meslek ve uğraşı adları yapmaktır⁸⁵ Kayseri ağzında sadece tonlu şekilleri kullanılır.

ğalay+cı→19/10, av+cı+lar→34/3, basdırma+cı→34/9, ic+ci (işçi)→92/27, bek+ci+si→120/15

2.1.1.3. +lı/+li/+lu/+lü, +nı/+ni/+nu/+nü:

Bu ek işleklilik derecesi çekim eklerine yakın olan addan ad yapma eklerinden biridir. Esas fonksiyonu aslında sıfat olarak kullanılan vasıf adları yapmaktır⁸⁶.

yama+lı→49/12, nomara+lı→55/16, delân+nılar (delikanlılar)→20/13, nişan+nı+lı+y+ken→32/18, çaman+nı (çamanlı)→40/25, ün+nü (ünlü)→20/13, apalahlı→90/3

⁸⁴ Ergin (1998): s. 155

⁸⁵ Ergin (1998): s. 157

⁸⁶ Ergin (1998): s. 159

2.1.1.4. +sız/+siz/+suz/+süz:

Bu ek +lı/+li ekinin olumsuzudur.

damar+sız→63/12, can+sız→17/3, baba+sız→27/28, rāt+sız (rahatsız)→30/7, ev+sız→56/19, abdes+sız→19/1, ğórġú+süz→101/22, ğúrültü+süz→120/22, hoşnut+suz+luḥ→100/17

2.1.1.5. +cīḥ/+cik:

Bu ek Batı Türkçesi'nin başından beri görülen ve son zamanlarda çok işlek hale gelen küçültme ve sevgi ifadesi taşıyan addan ad yapma ekidir. Kayseri ağzında kalın ünlüden sonra sızıcılaştırılmaktadır.

gelin+cik ci arası→96/13, et+cik!→70/14, sıca+cīḥ→25/18, ıc+īḥ (azcık)→60/22, asar+cīḥ (Hisarcık, "Kayseri'de kasaba adı")→149/9

2.1.1.6. +cāz/+cēz (+caġız/+ceġiz):

Küçültme, sevgi ve zavallılık içerir.

adam+cāz→70/15, on+cāz→23/18

2.1.1.7. +daş:

Eşlik, ortaklık, bağlılık ifade eder.

arḥa+daş→20/17, ğızġar+daş+ı→27/15, çā+daş (çaġdaş)→33/2, bā+daş+ı (baġdaş kurmak)→46/24, ġar+daş→29/5

2.1.1.8. +ncı/+nci/+ncu/+ncü:

Asıl sayı adlarından sıra, derece ifade eden sayı adları yapar.

biri+nci+si→86/8, iki+nci+si→86/8, yidi+nci→155/6, beş+i+nci+niñ→155/5

2.1.1.9. +ar/+er/+şar/+şer, +şah:

Dağıtma sayı adları yapar.

yarım+şar→104/26, üç+er beş+er→96/13, bir+er iki+şer→99/26, yarım+şah (yarımşar)→68/19^{8*}

^{8*} yaygın bir kullanım değildir. kişisel bir söyleyiş olabilir.

2.1.1.10. +msı:

Benzerlik, gibilik ifade eder.

çorā+msı (çorağmsı)→41/7

2.1.1.11. +layın/+leyin:

Bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır ve ünlü uyumuna girmemiştir.

sabah+leyin→23/6, sabāli^yn→18/23

2.1.1.12. +dırık/+dirik, +dırıḥ:

İşlek olmayan bu ek Kayseri ağzında bir kaç sözcükte karşımıza çıkar. Genel Türkçe’de alet adları yapan bu eki gibilik, benzetme durumunda da görmekteyiz.

cıyın+dırıḥ (cıyındırık: etin işe yaramayan sinirli kısmı)→40/12, dırıḥ (insan için benzetme olarak kullanılmış: çok zayıf)→145/1, cibin+dirik (cibinlik)→“sözlük”

2.1.1.13. +ğ:

Vasıta eki fonksiyonu taşımaktadır⁸⁸

yaya+ğ (yayan)→49/6

2.1.1.14. +ay/+ey:

İlgi ifade eden bu eki, Kayseri ağzında iki ilgili sözcüğün birbiri ile uyuma girerken sözcüğün kendi başına uyum dışı kaldığını görüyoruz.

gün+ay (güney)→135/10, ğuz+ay (kuzey)→“sözlük”

2.1.1.15. +gıl/+gil:

İlgi ifade eden işlek olmayan bir ektir. Kayseri ağzında uyuma girmez.

babam+gil→73/13, haciemmi^l

2.1.1.16. +ca/+ce:

Çekim eki olarak adlara “gibi, göre, kadar” anlamları katan, gitgide yapım eki olarak da pek çok görev üstlenen bir ektir.

⁸⁸ Kayseri Merkez ağzına ait bir söyleyiş değildir. Daha çok çevre yerleşimlere ait bir özelliktir. KMA’daki söylenişi yazı dili ile aynıdır.

ēri+ce (eğrice “pastırma cinsi”)→38/12, bilek+ce (hayvanın topuğu ile tırnağı arası)→“sözlük”, yiñi+ce (yeni)→“sözlük”, deli+ce (ekin arasında yetişen zararlı ot)→“sözlük”, ğór-üm+ce+m→91/24

2.1.1.17. +caḥ/+cek:

Kalıcı alet adları yapar.

ġócek (gökcek “henüz olgunlaşmamış tahıl”)→“sözlük”, bilekcek (“kelepçe”)→“sözlük”, dutucaḥ (tutacak “tencere tutmak için küçük bez parçası”)→“sözlük”, elcek (eldiven)→“sözlük”

2.1.1.18. +mık/+mıḥ:

“küçültülmüş veya bozukluğa uğramış” anlamında ad ve seyrek olarak sıfatlar türetir.⁸⁹

acı+mıḥ (yemiş ismi)→147/6

2.1.1.19. +cıl/+cil/+cul/+cül:

İşlek değildir.

ón+cül→145/10, orta+n+cıl→142/7

2.1.1.20. +a/+e:

Küçültme ifade eder:

çarik+e (hanım terliği, terlik)→“sözlük”

2.1.1.21. +sak/+sek:

Çokluk ve gibilik ifade eden bu yapım eki sık kullanılmıştır:

çeñe+sek (çok konuşan)→“sözlük”, ölümsek (ölü gibi)→“sözlük”, geñsek (dinlenmiş toprak)→“sözlük”, delimsek (deli gibi)→“sözlük”

2.1.1.22. +aḥ/+ek:

Benzerlik ifade eden işlek olmayan bir ektir.

top+aḥ top+aḥ→29/18, top+aḥ+dan (şişman)→58/6, soy+aḥ (soylu)→91/6

⁸⁹ Zeynep Korkmaz (1995) *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay. No: 629 Cilt: 2, s: 146

2.1.2. Addan Fiil Yapan Ekler:

2.1.2.1. -la/-le/-na/-ne:

KMAda kendisinden sonra tekrar ek alındığında dar ünlülerle kullanıldığı görülür baş-la-r-dı→111/26, sabın-na-ma→84/21, t'âzil-le-r-idi (Ar. ta'zir: esassız özür bildirme, bahane arama)→77/27, sap-la-mış→21/4

2.1.2.2. -lan/-len:

-la/-le ekinin dönüşlülük eki ile genişletilmiş şeklidir.

nişan-nan-dı→100/2, dat-lan-dıymıydı→25/12, hazıl-lan-a dursuñlar→101/19, top-lan-mışlar→21/2, ev-len-miş→57/3, yük-len-inci→60/19

2.1.2.3. -laş/-leş:

-la/-le ekinin işteşlik eki ile genişletilmiş şeklidir.

ğavil-leş-erek→79/27, görñah-laş-dıñ→61/18, hesap-laş-ırñ→39/12, rahat-laş-dırdı→46/4, yil-leş-di→54/7, bil-leş-di→55/10

2.1.2.4. -ik(h)/-ik/-uk/ük:

Yalnız olma ifade eden fiiller yapar.⁹⁰

bir-ik-ir→46/22, ac-ıñ-dı→45/17, ğöz-ük-ür→39/25

2.1.2.5. -sa/-se/-sı/-si/-su/-sü:

İstek bildiren, olma ve yapma ifade eden fiiller yapar, işlek değildir.⁹¹

çön-su (çok görmek)→“sözlük”, mā-si-mezdi (mühimsemezdi)→30/15

2.1.2.6. -al/-el, +ıl/+il/+ul/+ül:

Genellikle sıfatlardan fiiller yapar.

dar-al-tıldı→134/18, az-al-mış→39/25, düz-ül-ülleridi→18/27, buñ-al-dım→149/21

2.1.2.7. -r/-ar/-er/-ır/-ir:

Daha çok renk adlarından fiiller yapar.

⁹⁰ Ergin (1998): s: 183

⁹¹ Ergin (1998): s: 184

ğara-r-dı→22/19, sara-l-masın (r>l)→28/5, dad-ır-mıyo→28/6

2.1.3. Fiilden Ad Yapan Ekler:

2.1.3.1. +mak/+mek, +mağ:

Yapım ekleri içinde sayısı en çok olan ve işleklik derecesi çekim ekleri kadar yüksek olan bir yapım ekidir. Fonksiyonu fiillerin hareket adlarını yapmaktır.

duyur+mak→100/10, gir+mek→125/29, ek+mek→24/13

KMA'da sondaki k sesinin kalın ünlülerden sonra sızıcılaştığı görülür.

bırak+mağ→92/20, sahl+mağ→110/17, gorhut+mağ→126/10

2.1.3.2. +ma/+me+mı/+mi:

Bu ek de -mak/-mek gibi işleklik sahası çok geniş olan bir yapım ekidir. Fonksiyonu iş adları yapmaktır.

ziyâfet çek+me→127/11, teşekkürlüt et+me→135/5, onun gonuş+ma+sıyla→135/26, su topla+ma yılleri→136/17, dol+ma teker→17/13, basdır+ma→37/2, çatıt+ma (küçük evcik)→“sözlük”, çat+ma (alna bağlanan bez)→“sözlük”, çek+me (çekmece)→“sözlük”, gına getir+me→121/27, zıvır+ma→67/11, biber dolma→46/25, ‘pıçak vurma diller→40/2

KMA'da kendisinden sonra ek alan sözcüklerde ünlülerin daralmış şekline rastlanır.

ara+mı+ya sor+mı+ya→23/11, d'üzen düz+mü+ye→109/4, yımışamıya→87/29, araşdırmıya→90/28, vèrmiye→92/28, işmiye→103/10, aşmıy isdedim (açmayı)→43/22

Fiilden ad yapım eki -ma/-me'den sonra 3. Tekil şahıs iyelik eki geldiğinde ne olumsuzluk zamiri ile birlikte olumsuz cümle kuruluşları gözlenmektedir.

bo, anam ne çamaşır yıha+ma+sı ki→69/6, anam ne göcaman otur+ma+sı →68/20, ne tohuşla+ma+sı gî!→69/9

2.1.3.3. +k/+k/+h/+ak/+ek/+ah/ek:

Çok işlek olan fiilden ad yapma eklerinden birisidir. Yaptığı adlar genellikle fiilin gösterdiği işi çokça yapanı, olanı, yapılanı, o hareketin yapıldığı yeri, aleti, yani fiilin tesirinde kalan nesnelere karşılar.

dod+ah+lâna→21/4, soh+ah+da→23/11, yat+ah→128/18, pıç+ah+lanmış →29/14, gevşe+k→37/10, isde+k→42/27, gorh+ah+lîm→61/13, hotla+h→61/16

2.1.3.4. +ık/+ik/+uk/+ük, +ıh:

Çok işlek olan bir yapım ekidir.

art+ıh→139/1, ğaşı+h→154/3, yıh+ıh→147/5, bāl+ıh→147/18, yap+ıh+lar→107/20, çevr+ik (duvarla çevrilmiş arazi parçası)→“sözlük”, bulan+ıh→29/2, bēl+ik (bölük)→20/23, basdır+ıh (kapıyı sürgülemek için kullanılan ağaç dayak)→“sözlük”, ādır+ıh (ağ-dırık: bir yana kaymış yük)→“sözlük”

2.1.3.5. +gın/+gin:

İşlek olan bir yapım ekidir. Genellikle tek heceli köklere gelir. Fonksiyonunda bir büyütme, aşırılık vardır⁹².

ēr+gin→40/26, seş+gin→65/1, ger+gin+nī→128/6

2.1.3.6. +ğı/+gi/+ğu/gü:

Genellikle yapma ifade eden adlar meydana getiren işlek bir yapım ekidir.

çal+ğı (çalı süpürgesi)→“sözlük”, bil+gi→19/20, iş+gi+liden→23/14, sev+gi say+ğı→32/10, as+ğı+da→110/20, ğór+gü+süz→109/5, iñ+gi+yi→79/11

2.1.3.7. +ı/+i/+u/+ü:

Eski Türkçe’de bu ek-g/-ğ iken Batı Türkçesinde düşmesi sonucu yardımcı ses fiilden ad yapma eki fonksiyonunu üstlenmiştir. İşlek bir yapım ekidir.

ğorh+u+suna→119/24, hoh+u+suna→138/13, yaz+ı→134/4, öl+ü→36/4

2.1.3.8. +ım/+im/+um/+üm:

Nesne adı yapan çok işlek bir fiilden ad yapım ekidir.

geç+im+ini→138/3, yud+um→43/1, biç+im+inde→118/6, dağ+ım+ı→98/6, çiğne+m (bir seferde çiğnenecek kadar)→“sözlük”

2.1.3.9. +ıntı/+inti:

ı-n-tı şeklinde n’li fiil gövdelerine getirilir.

⁹²Ergin (1998): s: 189

ürk+úntü+ler (ürküntüler)→19/15, sarh+ıntı+lıhdan→103/12, ayr+ıntı+y
→80/14, çarp+ıntı+sı→78/13, ğór+üntü→116/10

2.1.3.10. +an/+en:

Daha çok ad fiil ekleri yapar.

dúz+en→108/8

2.1.3.11. +ıt/+it/+ut/+üt:

İşlek olmayan bir ektir.

yağ+ıt→139/4

2.1.3.12. +ış/+iş/+uş/+üş:

Bu ek -mak/-mek ve -ma/-me gibi bütün filleri içine alan bir yapım ekidir. Bazen kalıcı adlar da yapar.

búk+üş+ü (köşesi)→86/27, al+ış vir+iş+e→90/10, ğósder+iş+li→90/9

2.1.3.13. +ağan/+eğen:

Türkçe'de eskiden beri görülen işlek olmayan bir ektir. Yaptığı adlar aşırı ve devamlı yapan veya olanı karşılar

cız-la+ğan (ısırgan otu)→“sözlük”, at+ağan (çok atan: geveze)→“sözlük”

2.1.3.14. +cak/+cek, +ca/+ce:

İşlek olmayan bir ektir.

erin+cek+ler (tebelller)→89/2, utan+cağ (utangaç)→“sözlük”, üşen+cek (üşengeç)→“sözlük”, deli-r+ce (atmaca kuşu)→“sözlük”

2.1.3.15. +mır/+mir:

İşlek değildir. KMA'da uyum gereği dar ünlülüdür.

ha+mır+ı(hamuru)→35/2, ça+mır+a(çamura)→81/21, yā+mır(yağmur)→134/12

2.1.3.16. +anağ/+enek:

İşlek değildir.

gel+enek+lere ğór+enek+lere→108/27, din+nek (dernek)→43/4

2.1.3.17. +aç/+eç:

İşlek değildir.

ğül+eç→93/4

2.1.3.18. +a/+e:

İşlek değildir.

inn_oy+a+sı→107/20, yar+a+m→29/5

2.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler:**2.1.4.1. -ma/-me/-mı/-mi/-mu/-mü:**

Fonksiyonu olumsuz fiil yapmaktır.

vur-ma→29/5, çıh-ma→17/10, bēn-me-dīmiz→20/6, ğór-me-dim→20/9

KMA'da dar ünlülü şekillerine de sıkça rastlanır. (bkz. y'nin daraltıcı etkisi)

ol-mı-yan→78/4, vur-a-mı-yannar→84/9, ol-mu-yan→19/12

2.1.4.2. -n-:

Türkçe'de eskiden beri kullanılan çok işlek bir ektir. Fiil kök ya da gövdelerinden edilgen, dönüşlü ya da hem edilgen, hem de dönüşlü olarak kullanılabilen fiiller yapar.

ğınadan yah-ı-n-ır→124/4, foturaf çek-i-n-irdi→110/12, dağ-ı-n-mış, boya-n-mış, süsle-n-miş→119/1, hılla-n-ır çıkar→77/18, çalı-n-dı→22/22, mıh-la-n-mış→115/24

2.1.4.3. -l-:

Pasiflik ve edilgen ifâde eden fiiller yapar.

yıha-n-ı-l-ırdı→75/4, sav-ı-l-ırdı→75/13, yir ğap-ı-l-acağ→77/11, ğafa ğöz yar-ı-l-ır→79/25, iç-i-l-di→22/17, çır-ı-l-dı→22/22, ğırış aç-ı-l-ır→118/26

KMA'da uyum gereği emir ekinden önce geldiğinde “s<l” değişimi olur:

sav-ı-şır→87/5, sıhı-ş-dih→89/11, ara-ş-dırillar→92/13, ğaral-la-ş-dırillar
→109/1, zol-la-şıyor→109/7, anna-ş-a-ma-mış→109/8, ā-la-şıl-lar-ı-mış→74/24, ğül-ü-
ş-ür-dü→111/9

2.1.4.5. -d/-τ -/-t-:

Fiilden oldurma ve yaptırma (ettirgen) ifade eden fiiller yapar.

ğıvı-τ-dır-ıp→119/13, ayı-t-lallardı⁹³→139/2, sürü-t-le⁹⁴ (sürüklemek)→“sözlük”,
du-τ-dur-ur→123/25

2.1.4.6. -r-:

Oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar.

ğara-r-dı→22/19, dö-r-du (doğurdu)→22/20

2.1.4.7. -dir/-tır-:

-r- ve-t- gibi bir oldurma ve yaptırma ekidir. Bu ekten önce fiilden fiil yapma
eklerinden -n-, -ş- ve faktitif -t- eki gelebilmektedir.

çal-dır-mañ→22/22, dolan-dır-ıñ→20/15, dur-dur-muş→20/15, yat-ış-dır-
ıcı→97/2, ısın-dır-ıcı→97/2

2.1.4.8. -dar/-der:

ağ-dar-mağ→72/4, göndermek→109/24

⁹³ Ali Rıza Önder, (1993): “Kayseri Ağzı II” *Türk Dili* Sayı: 496, s: 307 “Kayseri ağzındaki
“ayıtlamak” sözcüğünün İstanbul ağzında “ayıklamak” biçiminde olduğunu belirtiyor, “bu iki söylenişten
hangisi doğru diye sorulacak olursa ben bunu Kayseri ağzındaki şekli doğrudur diye yanıtlarım. Çünkü bu
sözcüğün “aymak” ve “ayıklamak” kökleriyle bir ilgisi yoktur “ayırarak” la ilgilidir. Hatta Kayseri’deki
söylenişinde “r” düşmüş. “ayırt etmek” anlamındaki “ayırtlamak” sözü “ayıtlamak” biçimine
dönüşmüştür.” demektedir. Bizce de “ayırt etmek” şeklinden geldiği kuşkusuzdur ancak, Necmettin
Hacıeminoğlu’na göre yukarıda belirtilen bütün kelimeler ortak bir “a-” kökünden gelmektedir ve bu kök
fiil “ayırarak” anlamına gelmektedir. ay- “ayrılmak” yani sarhoşluktan ayrılmak, uzaklaşmak. ayık-<ay-ı-
k “ayrılmak” yani sarhoşluktan ayrılmak, uzaklaşmak gibi. Daha fazla bilgi için bkz. Necmettin
Hacıeminoğlu, (1991) *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı, Ankara, s: 19-20

⁹⁴ bu örneğimiz de yukarıdaki örnekle birlikte göstermektedir ki, KMA’da ettirgenlik eki “t” ile
yapılan “-ıt-la-” fiilden fiil yapma eki genel Türkçe’deki “-k-” fiilden fiil yapma ekiyle oluşturulan “-ık-
la” fiilden fiil yapma ekinin yerini tutabilmektedir.

2.1.4.9. -la/-le:

düz-et-le- (düzeltmek)→“sözlük”

2.1.4.10. -ımsa/-imse:

ğül-ümsü-yorusa→116/8

2.2. Kelime Çeşitleri:

2.2.1. Adlar:

2.2.1.1. Ad çekimi:

Cümlelerin çeşitli öğeleri arasında geçici anlam ilgileri kurmak üzere ad veya ad soylu sözcüklerin hal ekleri alarak girdikleri çekime ad çekimi diyoruz⁹⁵

2.2.1.1.1. hal ekleri:

Hâl (casus) adların fiillerle veya adların adlarla olan çeşitli ilgilerini bildiren bir gramer kategorisidir.⁹⁶ Hal ekleri, ismi kendisine tabi olmayan, kendisinin tabi olduğu unsurlarla münasebete giren eklerdir.

2.2.1.1.1.1. ilgi hali eki (tamlayan durumu, genitive):

İlgi hali eki ad veya ad görevinde kullanılan sözcüklere eklenerek, eklendiği sözcüğün başka bir isme bağlanmasını ve tamamlanmasını sağlar. Hal eklerinin temel fonksiyonu ismi içinde bulunduğu duruma göre fiile bağlamaktır. Ancak genitive-tamlama halinin böyle bir özelliği yoktur. Bu hâl ismi isme bağlayarak tamlama kurar. Sadece “olmak” fiili ve bildirme ekleriyle yüklem olarak kullanıldığında ismi fiile bağlar⁹⁷ İlgi hali eki bağlandığı ismin ünlülerine göre değişikliğe uğrayarak +ıñ/+iñ, +uñ/+üñ, + (n) iñ/+ (n) iñ, + (n) uñ/+ (n) üñ şekillerinde bulunur.

almannar+ıñ→17/4, geşler+iñ→20/6, şiy+iñ→19/19, beriki+niñ→20/6, mâlle+niñ→22/2, olan+iñ→23/26, ğasası+nıñ→26/14, o+nuñ→20/1, bu+nuñ→17/15, böyünüñ→38/9, soḥā+ñ→76/3

Bunun yanında bölgemizde görülen değişik kullanım biçimleri de bulunmaktadır:

⁹⁵ Zeynep Korkmaz. (1992) *Gramer Terimleri Sözlüğü*. TDK yay. No: 575. Ankara s: 88

⁹⁶ Ergin (1998): s. 226

⁹⁷ Ergin (1998): s. 229-230

1) Hece kaynaşması sonucu +āñ/+ēñ:

bāñ (bağın)→24/14, ayāñ (ayağının)→24/20, sēñ (senin)→67/19, bebelēñ (bebelerin)→69/4, onnāñ→138/2

2) Kıpçak Türkçesi özelliği olarak⁹⁸ teklik 2. şahıs iyelik ekinde ilgi hali ekinden önce örneği az olan “ñ>y”⁹⁹ değişmesi görülür:

ana+yiñ (ananın)→144/25

2.2.1.1.2. yükleme hali (belirtme durumu, accusative):

Cümle içinde fiilin doğrudan tesir ettiği ad belirtme halinde bulunur. Geçişli fiille kurulan cümlede yüklem etkisi altında kalan ad veya ad görevinde kullanılan sözcüğe getirilen bu ek, bölgemizde yazı dili ile aynı olan -ı, -i, -u, -ü, (y) ı, -(y) i, -(y) u, -(y) ü ekleriyle olur:

mantı+y+ı→74/17, gaynamı+y+ı→77/9, bebi+y+i→77/27, şiy+i→79/7, su+y+u→79/16, odu+y+u→88/24, kúfü+y+ü→133/9

Hece kaynaşması sonucu:

böyü mü (büyüğü mü)→33/20, vurucā (vuracağı)→40/3, pıçā→40/3

Yazı dilinden ayrıldığı nokta, bu tür kullanışlarda asıl belirtme hali eki düşürülüyor ve bağlayıcı ünsüz olan +y sesi belirtme hali fonksiyonunu üstlenmiş oluyor¹⁰⁰.

arpiy (arpayı)→18/22, ayrıntı^y→80/14, parıy→85/18, böccüy (bohçayı)→67/21, cı_ıarı^y (sigarayı)→79/14, çırı^y (çırayı)→140/10

Belirtme halinin düşme aşamasını tamamlayamamış durumunda sesli çok alçak bir tonda duyulabilir:

si_ıarayⁱ (sigarayı)→33/15

KMA.'da hal eklerinin birbirinin yerine kullanılması hadisesi görülmez ancak bir örneğimizde yükleme hali ekinin yönelme eki yerine kullanıldığını görmekteyiz:

⁹⁸ Zeynep Korkmaz, (1995) *Bartın ve Yöresi Ağzları Üzerine*, Türk Dili Üzerine Araştırmalar TDK yay. No: 629, Ankara, s. 128-161

⁹⁹ Ekin bu şekilde kullanılışı özellikle Zonguldak/Bartın, Antalya/Gündoğmuş ve Urfa yörelerinde bulunur Ahmet Buran (1996), *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) ekleri*, TDK yay. No: 660, Ankara s: 69.

¹⁰⁰ Buran (1996): s. 104

ayağğabısını s̄ab_olur (ayakkabısına sahip olur)→127/10

2.2.1.1.1.3. yönelme hali eki (dative):

Bu hal, cümlede ismin belirttiği kavrama yöneliş, dönüş ve yaklaşma ifade eden haldir. Bölgemizde de yazı dili ile örtüşerek +a/+e şeklinde kullanılmaktadır. Koruyucu ünsüz olarak “+y” bulunur.

müslüman+a→74/18, babañ+a→73/23, ci_eriñ+e→78/8, buru+y+a→19/10, içeri+y+e→40/24, dışarı+y+a→75/3, çör_ötu+y+a (çörek otuna)→28/2

Yazı dilinden ayrıldığı şekil +n dir:

di^yn (diye)→45/23

Ünsüz düşmesi ile:

ğulā (kulağa)→74/1, bā (bağa)→25/6

Şu örneklerimizde ünsüz düşmesi sonucu yönelme hali telaffuz edilmemiştir:

ba^ğ çılmıya (bağa çıkmaya)→108/23, ba^ğ çılmıyı (bağa çıkmayı)→108/24

Hece kaynaşması sonucu ekin düşmesi olağandır:

buruy_ēlmişler (buraya gelmişler)→26/9, yoħar_ēlir (yukarı (y-a) gelir)→40/6, oruy_īder (oraya gider)→78/6

Kendinden önceki hecenin seslisinin daralmasına neden olur:

baħmıya→47/27, yinmiye→40/29, tallıya→40/9, loħantıya→22/23

Ünlü ikizleşmesi sonucunda:

çocu_a (çocuğa)→96/12, çiftli_e (çiftliğe)→66/26, s̄aa→23/15, şu_ā→88/9

2.2.1.1.1.4. bulunma hali eki (lokative):

Bu hal, cümlede ismin yüklemle belirttiği işin gerçekleştiği yeri gösteren halidir. Kayseri ağzında tonsuz “t” nin tonlulaşması sonucu bu ek sadece “d” ile yani +da/+de şeklinde görülür.

büküşün+de→73/3, evler+de→75/1, üsdün+de→58/7, argıncıħ+da→58/8, pañğa+da (bankada)→58/8, isdanbul+da→57/8, or+da→57/3

Yazı dilinden ayrıldığı durum, cevher filinin şimdiki zaman ve hikaye çekimi esnasında ortaya çıkan daralmadır.

yaşın+dıyım→130/27, mudfaḥ+dıyım→23/22, bā+dıyım→26/14, bā+dıydıḥ
→27/13, hacılar+dıydıḥ→55/6, ānnas+dıydıḥ (ağırnasdaydık)→61/14

2.2.1.1.1.5. çıkma hali eki (ablative):

Cümlede ismin, yüklemın ifade ettiği işın nereden çıktığını gösteren ve uzaklaşma, ayrılma bildiren halidir. Bu hal eki Kayseri ağzında: -dan/-den'dir.

yir+den→76/5, ön+den→76/4, topaḥ+dan (yuvarlakça)→58/6, uzaḥ+dan→65/18,
pece+den→29/3, şor+dan→29/11

Nadiren tonlulaşma aşamasını tamamlayamamış durumla karşılaşılır:

giyindik+ren→81/1

Bu ek kendinden önce gelen (yön gösterme ekinin kalıplaşmış hali) geniş ünlünün düşmesine neden olabilir

şurdan burdan→87/23, ordan→76/9

Şu örneğimizde de çıkma hali fonksiyonu bulunmaktadır:

arḥas ūra (arkasından, arkası sıra)→23/4

2.2.1.1.1.6. vasıta hali eki (araç hali, instrümental):

Bu hal, cümlede işın hangi araç ve aletle yapıldığını bildirir. Fiilin ne ile, kim ile, ne zaman ve nasıl yapıldığını ifade etmek için, ad vasıtası hali eki alır. Buna rağmen Türkiye Türkçesinin grameri üzerine yazılan bazı eserlerde vasıta haline yer verilmemektedir.¹⁰¹ Kayseri ağzında yazı dilinden farklı olarak bu ek, -nan/-nen, -InAn şeklinde bulunur.

onuñ+unan→18/7, kaynanı+y+nan, kaynatı+y+nan→32/12, su+y+nan→35/2,
sini+y+nen→25/19, sabın+ınan→38/6, bardal+ınan→46/23, zor+unan→60/19,
bizim+inen→20/17, gelinimiz+inen→24/10

Nadiren -la/-le şekline de rastlanır:

ölu+y+la→75/13, aḥrabā+y+la→90/24, gişi+y+le→91/13, pëygamberin
ğavli+y+le→97/16

Anadolu ağızlarında sınırlı sayıda ve özellikle zamanla ilgili sözcükler ve bazı edatlarda görülen +n vasıta haline, Kayseri ağzında seyrek rastlanır. Bunlar genellikle zamanla ilgili sözcüklerdir.

¹⁰¹ Vasıta haline yer verilmeyen eserler için bkz. Buran (1996): s. 235, 2. dipnot.

yaz+ı+n→86/4, gış+ı+n→86/3, sabā+nan (sabahleyin)→63/26, āşam+ınan (akşamleyin)→70/25, ğúc+ün (güçlücke)→23/1, ac+ın (aç olarak)→“sözlük”

Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu'nun;

“Çağatay ve Kıpçak sahalarındaki metinlerde görülen, ile-n, birle-n, bile-n örneklerinde de görüldüğü üzere, fonksiyonu tam olarak tespit edilemeyen bir türeme ses olduğu gibi, manâyı daha da kuvvetlendiren vasıta hali eki de olabilir”¹⁰²

dediği ve Prof. Dr. Mecdut Mansuroğlu'nun da “birlen”i

“bir-ile-n” şeklinde üst üste getirilmiş vasıta hali ekleri¹⁰³ diye izah etmiş olduğu, diğer ağızlarda görülen¹⁰⁴ “+n” vasıta hali almış “gibi” edatı kibin, gibin, Kayseri ağzında sıklıkla +l vasıta eki almış şekliyle karşımıza çıkar:

gibi+l→142/23

2.2.1.1.1.7. Eşitlik Hali eki (ecvative):

Bu hal, cümlede ad veya ad görevinde kullanılan sözcüklerin belirttiği kavramla yüklem arasında bir benzerlik, bir eşitlik veya bir karşılaştırmanın söz konusu olduğunu gösterir¹⁰⁵. Ancak eşitlik eki gittikçe fonksiyonunu daraltmakta ve yapım eki özelliği kazanmaktadır. Bu gün daha çok sıfat, zamir ve zarf olan sözcüklere gelen ekin fonksiyonları ise; gibi, kadar, göre, olarak vb... edatların görevlerini üstlenmektir. Ekli şekiller ise cümlede kalıplaşmış ve zarf durumunda olan sözcüklerdir. Zaten eşitlik eki ismi doğrudan fiile bağladığı için zarf yapmaya elverişli bir özelliğe sahiptir. Birçok dilbilgisi kitabında da eşitlik eki hal ekleri arasında gösterilmemiştir.¹⁰⁶ Kayseri ağzında eşitlik eki tonlu +ca/+ce'dir:

an+ca→33/16, ayrı+ca→42/7, ğuruduĥ+ca→42/9, yavāş+ca→62/17, iyi+ce→25/13, ipiy+ce→26/3, geniş+ce→37/11, semirdik+ce→39/25, ğözel+ce→40/16,

¹⁰² Necmettin Hacıeminoğlu. (1992) *Türk Dilinde Edatlar*. MEB. Öğretmen Kitapları Dizisi 4. Baskı İstanbul. s: 17

¹⁰³ Mecdut Mansuroğlu. (1955) *Türkçe'de Cümle Çesitleri*. TDAY. Ankara

Şüphesiz +çAk eklerinin bir kısmı<ça+ok ek ve pekiştirme edatının kaynaşmasından oluşmuştur. Kayseri ağzında bu tür bir gelişmenin sonucu pek çok örnekle karşılaşmaktayız, bu örnekler +nca, +dığı zaman anlamında zaman zarfı niteliğindedirler:

ölün+cük (öölünce<öl-ü-n-ce-ök)→140/2, diyin+cik→144/9, girin+cik→143/28

Ekin uyum sonucu daralmış biçimleri de vardır:

gelin+ci→20/6, verin+ci→20/6, durun+cu→20/6

Ekin -aca, -acce, -accer şeklinde zaman fonksiyonu taşıyan kullanımlarına da rastlıyoruz:

āşam+ācce→145/13, ğuyrūn ācce→148/5, vađdın āccer→60/8, arđın āccer
→60/21, o zaman āccer→140/22

Bu hal eki bilindiği gibi sadece eşitlik halini göstermez, aynı zamanda mukayese, sınırlama, gösterme gibi görevler de üstlenmiştir. Çekim eki görevinden yapım ekine doğru bir eğilim gösteren bu ekle yapılmış pek çok ad görevinde sözcüğe Kayseri ağzında rastlarız:

yĩ+cek+ler (yiyecekler)→78/21, ēri+ce (eğrice “pastırma cinsi”)→38/12, ğō+cek (ğōkcek “henüz olgunlaşmamış tahıl”)→“sözlük”, bilek+cek (“kelepçe”)→“sözlük”, dutu+cak (tutacak “tencere tutmak için küçük bez parçası”)→“sözlük”, erin+cek+ler (tembeller)→89/2, bōn+ecek (bu güne kadar)→“sözlük”

Vasıta eki fonksiyonu üstlenerek ile anlamı veren örnekler: ğalıp+cağ (kalıp ile)→117/20, ev+cek (ev halkı ile)→“sözlük”, etek+cek (sadece etekle)→“sözlük”, don+cağ (sadece donla), çorap+cağ (ayakkabısız sadece çorapla)→“sözlük”

Bir sözcükte “+ül” ekinin yapım eki yerine geçen ve kalıplaşmış olan “ce” eşitlik eki yerine kullanıldığını görüyoruz:

ōñ+cül (önce, ilk, en baştan)→145/10

+ça eki Osmanlıca’da +ası ile yapılan sıfat fiiller yanına gelerek kargış tabirleri yapar. Kayseri ağzında da bir çok örnek mevcuttur:

ümrūñ yitmiy+esi+ce→67/23, yūrēne iñmeler in+esi+ce→69/25, ci_erine ateş düş+esi+ce→113/15

Bir Kayseri türküsünde de aynı anlamda eşitlik eki almadan kullanılmıştır:

ğız anası ğız babası/ellerinde mum yan+ası→124/4

2.2.1.1.2. iyelik ekleri:

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu gösteren eklerdir. Bölge ağzında iyelik çekimi şu şekilde yapılır:

Teklik 1. şahıs: +^om

2. şahıs: +^oñ

3. şahıs: +ı/+i, +sı/+si, +nı/+ni

Çokluk 1. şahıs: +mız/+miz/+muz/+müz

2. şahıs: +ñuz/+ñiz/+ñuz/+ñüz

3. şahıs: +ları/+leri

Kullanılışları:

2.2.1.1.2.1. teklik 1. şahıs:

yılmaz+ım→17/1, gumandan+ım→20/24, gız+ım→22/11, öl+um→26/23, göz+üm→54/1, gelin+im→24/20, ben+im→25/26, halalar+ım, biy_ana+m→82/1

2.2.1.1.2.2. teklik 2. şahıs:

hala+ñ→25/26, babanne+ñ→25/26, amıca+ñ+ı→27/13

2.2.1.1.2.3. teklik 3. şahıs:

biñbaşı+sı→49/20, gasa+sı→26/14, arhadaş+lar+ı→26/24, ciğel+ler+i→27/11

Teklik 3. şahıs iyelik eki “iç” sözcüğünün üzerine gelerek anlamı: “doyasıya, içine sinerek, çok” anlamlarına gelebilecek bir sözcük türetmiştir: “iç+e+si+ñe” (“iç+e+si+ne” [yönelme+iyelik+yönelme] şeklinde bir ek yığılması olmalıdır)

ben belki içesiñe göremedim→103/26, gúveyi içesiñe bi dene dā bahardı→116/8, olan evine içesiñe ikrām étmiş→124/16

2.2.1.1.2.4. çokluk 1. şahıs:

gayseri+miz→22/3, ölçü+müz→33/18, göz+ü+müz+e→80/17, baba+mız→27/23

2.2.1.1.2.5. çokluk 2. şahıs:

kád+ı+ñuz→26/13, málle+ñiz→87/24, kerīme+ñiz-gız+ıñuz→94/13, uman+ı+ñuz+ı kúsen+iñiz+i→82/22, ci_er+i+ñiz+e→75/17

2.2.1.1.2.6. çokluk 3. şahıs:

topuğ +ları→83/28, sahal+ları→86/16, arhadaş+ları→91/2

Aşağıdaki örneklerde iyelik ekinin kullanılması gerektiği halde kullanılmadığını görüyoruz:

mercimek çorbanıñ (mercimek çorbasının)→44/3

satıcınıñ da ğafa bozulmuya başlamış (satıcının da kafası)→133/5

şál_ún (Salı günü)→67/1

2.2.1.1.3. çokluk eki:

Bu ek adın çokluk şekillerini yapan çekim ekidir. Kayseri ağzında da çokluk eki+lar/+ler dir:

hamam+lar→75/7, aşırma+lar→78/18, bebe+ler→80/15, böcce+ler (bohçalar)→80/19, ğuccüg+ler→80/23

Ancak çokluk ekinin “n” ünsüzünden sonra gelen şekli benzeşme yoluyla +nar/+ner şeklindedir:

ğadın+nar→81/11, burun+nar+ı→81/13, gelin+ner+i→84/24, tören+ner+e →95/15, giden+ner→96/10

2.2.1.1.4. aitlik eki:

Bir bakıma yapım eki karakteri taşıyan, çekim eklerinden sonra gelmek, iyelik eki gibi yardımcı ses almak, aitlik gibi bir çeşit iyelik fonksiyonu taşımak bakımlarından çekim eki karakterindeki¹⁰⁷ “ki” aitlik eki Kayseri ağzında uyuma girmez:

öte+ki+niñ beri+ki+niñ→20/6, ayağda+ki+ler→22/25, bedesdende+ki→18/5, orda+ki→17/20, hamamda+ki→76/12, yanında+ki→76/22

2.2.1.1.5. soru eki:

Kayseri ağzında soru eki yazı dilinde olduğu gibi +mı/+mi/+mu/+mü dür:

ğorğulur mu→73/22, ğayboldu mu aceb?→81/5, bunu mu→83/28, alır mısıñız→87/12, yağın mı→87/27, pasahlı mı→88/25, tertibli mi→88/26, virilir mi→90/18

Ancak yazı dilinden ayrılan nokta, kurallı olarak ikinci şahıs teklik şekillerden sonra gelen soru ekinin +ñı/+ñi/+ñu/+ñü şekline girmesidir.

¹⁰⁷ Ergin (1998): s: 226

öldürdüñ+ñü?→59/6, biliyoñ+ñü?→65/8, döndüñ+ñü?→86/27, ğórdürdüñ+ñü?
→94/7, düşdüñ+ñü+y+dü→132/10

Soru eki, ek fiilin hikayesi ile kullanıldığında bazen zaman zarfi özelliği kazanır:

aldıñ+ñi+y+dı (aldığın zaman)→39/26, çaldı+mı+y+dı (çaldığı zaman)
→120/23, at+dı+mı+y+dı (attığı zaman)→137/5, yaħala+dı+mı+y+dı (yakaladığı
zaman)→137/19, ġire datlan-dı-mı-y-dı (tatlandığı zaman)→25/12

Soru eki, ek fiilin hikayesi ile kullanıldığında bazen geniş zamanın şartı özelliği gösterir:

ısrar ettiñ+ñi+y+dı (edersen)→118/23, eline düşdüñ+ñü+y+dü (düşersen)→132/10

2.2.2. Zamir (Adıl):

Adın yerini tutan sözcüklerdir.

2.2.2.1. Sözcük zamirler:

2.2.2.1.1. şahıs zamirleri:

1. Tekil Şahıs: ben→19/19, ban-a→129/18, bañ-a→146/16, bā-a→22/18, ben-
i→22/16, ben-de→144/25, ben-den→142/5, ben-im→73/14, bēm (benim)→141/9

2. Tekil Şahıs: sen→78/26, san-a→20/11, sañ-a→84/25, sā-a→22/10, sen-
i→20/25, sen-de→81/10, sen-den→94/24, sen-in→61/27, sen-iñ→109/6, sēñ
(senin)→133/9

3. Tekil Şahıs: o→109/12, o-ñ-a→70/18, o-n-a→128/4, o-n-u→142/18, o-n-
dan→104/4, o-nun→130/16, o-nuñ→140/9

1. Çoğul Şahıs: biz→22/20, biz-e→157/17, biz-i→22/15, biz-de→157/18, biz-
den→82/27, biz-im→84/4

2. Çoğul Şahıs: siz→18/20, siz-i→30/6, siz-e→91/11, siz-de→140/8, siz-
den→93/12, siz-iñ→98/11

3. Çoğul Şahıs: onnar→91/6, onnar-a→94/27, onnar-ı→122/5, onnar-
da→74/22, onnar-dan→142/25, onnā-ñ (onların)→150/4, onnarıñ→95/16

2.2.2.1.1.1. şahıs zamirlerinin edatlara bağlanması:

benim-le→37/22, bizim-inen→20/17, onnar-ınan→71/25, onnar-nan→59/3,
bizim gibil→142/23, siziñ gibi→64/24, onun gibi→101/7

2.2.2.1.2. işaret zamirleri:

bu→17/17, bunun→113/21, bunuñ→17/15, bunu→67/23, buna→127/24, buña→134/18, bunda→122/19, bundan (sōna)→41/1, bura→126/16, buranıñ→30/15, bunnar→30/15

şu→20/2, şunuñ→84/4, şunu→78/29, şuña→84/5, şundan→69/17, şura→109/6, şuruya→68/19

o→110/15, onun→122/15, onuñ→137/17, onu→138/2, oña→147/13, onda (o zaman)→24/8, ondan (sōna da)→24/9, ondan→78/13

bunnar→58/1, bunnāñ→25/27, bunnarı→140/17, bunnara→40/18, bunnā (bunlara)→23/17, bunnarıñ→118/11

şunnar→120/14, şunnāñ→70/14, şunnarıñ→33/9, şunnarı→107/11

onnar→135/21, onnarı→107/19, onnardan→118/7

2.2.2.1.2.1. işaret zamirlerinin edatlara bağlanması:

onuñ için→138/9, onunna→110/2, bunuñ gibi→33/16, şunuñ gibi→39/20

2.2.2.1.3. dönüşlülük zamirleri:

1. Tekil Şahıs: gendim→38/27, gendime→142/8, gendimden→77/22

2. Tekil Şahıs: gendini→119/13

3. Tekil Şahıs: gendi→73/18, gendisine→75/7, gendiniñ→88/8, gendi_ēdine (kendi kendine)→85/23, gendini bēnmiş (deyim)→90/22, gendine→111/17

1. Çoğul Şahıs: gendimizi→45/24

2. Çoğul Şahıs: gendiñizi→67/20

3. Çoğul Şahıs: gendileri→103/6

2.2.2.1.4. belirsizlik zamirleri:

Belirsiz bir kimse veya nesneyi temsil eden zamirlere belirsizlik zamiri denmektedir.

biriniñ→48/23, bilmem kimiñ→64/4, bi herif→63/12, çõñuz (çoğunuz)→39/1, herkes→22/13, hiş birini→33/1, kimse→32/3, bir adamcāz→70/15, bir tanıyan→70/14, bir ğısmı (kadınlar)→71/2, herkez→97/3, rāmetlik→26/4, millet→72/12, bazı ğadınnar→81/11, ahāli→17/3

İyelik ekleri eklendikleri bazı ad soylu sözcükleri gene belirsiz zamir yapabilirler:

başgası→22/14, birisi→103/17, hepsi→111/20, hepsini→64/6, kimisi→47/5

Arapça'dan gelen ve belirsizlik sıfatı olarak da kullanılan “şey” kelimesi KMA'da belirsizlik zamiri olarak bol miktarda ve değişik kalıplarda kullanılmaktadır¹⁰⁸:

şey gibi→17/21, hiş şey yapmazdı→30/16, her şeyi→32/7, kötü şeyleri→31/4, şî→36/1, şîsi→38/14, şeyiñ→19/19, şilerden ermenilerden→19/11

Adlardan sıfat ve zamir yapan -ki eki de belirsiz zamir olan sözcükler türetir:

bēmkinē→67/16, óteki→37/17, ardakiniñ→37/19, üsdeki→40/8, bi ĭninki (birininki)→43/11, otekiniñ berikiniñ→20/6, arĥadaker→70/16

Bunların yanında:

falan ölu filánnardan→92/5, falanñ→108/1, falanca→75/14, filanca→75/10, filán→125/12, bilmemneler→70/24 ile:

sabın mabın→80/17, ömürü mömürü→54/9, para mura→50/13

Benzer ikilemeleri de gene belirsiz zamir olarak cümle içerisinde kullanılırlar.¹⁰⁹ (bkz. ön ses ünsüzleri s.191)

2.2.2.1.5. soru zamirleri:

“ne” soru zamiri KMA'da kaynaşarak aşağıdaki şekilleri alabilmektedir:

n_órüyor→140/14, n_órüyöñ→140/16, ni^sdiyöñ→143/23, nidi^m→144/5, n_ışe yarar (ne işe)→138/21, niri^diyoh (nereye gidiyoruz)→26/28, niri^eldik (nereye geldik)→47/26, n_öluyo? (ne oluyor)→47/26, ni^şin (ne işin)→68/1, aslı niy→68/26, nird_aldı (nerde kaldı)→142/17, ne vahıt→19/4

“kim” soru zamiri:

kim haĥlı kim haĥsız→74/25, kim aldı? kim itdi?→81/3, kimler gidécēse→75/14, kimi yıhyosa→76/17, ik gelen kimise→77/3, kimiñ ne gonusdü→103/16

¹⁰⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Salih Demirebilek-Levent Doğan (1999), “Dilimizde Bir Belirsizlik Zamiri: Şey”, *İlmi Araştırmalar Dil, Edebiyat Tarih İncelemeleri*, İstanbul, s. 95-106

¹⁰⁹ Ergin (1988): s. 313.

2.2.2.2. Ek biçimindeki zamirler:

2.2.2.2.1. iyelik zamirleri:

Yazı dilinden ayrılan nokta 2. Tekil ve çoğul şahıs ekinin nazal n (ñ) olmasıdır. Bunun dışındaki şahıslar yazı dilindeki gibidir.

1. Tekil Şahıs: (i)m→ musdafām (Mustafa ağam)→17/1, gelinim→24/20

2. Tekil Şahıs: (i)ñ→ eliñ ayāñ→25/18, şurañ→19/9, parañ→25/25

3. Tekil Şahıs: (s)i→ bilgisi→19/12, kellesi→21/10, anası→23/14

1. Çoğul Şahıs: (i)miz→ babamız→19/13, miyvamız→25/7, sıtandardımız→33/18

2. Çoğul Şahıs: (i)ñiz→ eliñizi→67/5, eviñize→48/15, kâdıñız→26/13

3. Çoğul Şahıs: ları/leri→ kadınları→96/6, ayağları→17/2, pāzenneri→115/6, ent'ārilikleri→115/5

2.2.2.2.2. İlgî zamirleri:

Hem zamir hem de bağlaç görevini yerine getiren, bir sözcüğü bir sözcük grubuna veya cümleleri ve cümlecikleri birbirine bağlayarak aralarında anlam ilgisi kuran Farsça "ki" ilgi zamiri KMA'da edebi dilin etkisiyle bol kullanılmaktadır:

dimiş ki→73/13, dirdi ki→74/11, bahmış ki→76/22, bilinirdi ki→95/11, soğranıllardı ki→113/14

Kayseri'de ilgi zamiri uyuma girmez. Yazı dilindeki gibi tek şekilli kullanılır.

2.2.3. Sıfat:

Sıfatlar vasıf ve belirtme adlarıdır. Nesnelere vasıflandırmak ve belirtmek şeklinde diğer nesnelere ayırırlar. Sıfatları aşağıdaki şekilde sınıflandırırız:

2.2.3.1. Niteleme sıfatları:

Nesnelerin özelliklerini (renk, biçim, durum) bildiren sıfatlardır.

yeşil camdan→48/7, tağda ğaşih→47/21, yonu yasdī→48/6, kóşe minderi→48/6, kibar ğeyimli→39/7, dadlı diliñe ğüler yüzüñe→39/11, bi ğalib artıñ sabınım→81/9, samimi dindar adam→20/5, serin bi kúf hoğusu→60/21, bulanıñ ğünü→34/8, ğonuşacağ adam→34/1, sarı tavıhlar→66/10, ğıpgırmızı çayı→44/7, simsiyah arap yavrusuna→50/7, ıçıñ uzah→70/8, açıñ yüklü→69/18, ğücücük yir→68/16

2.2.3.2. Belirtme sıfatları:

Nesneleri belirten sıfatlardır. Varlıkların işaret yoluyla yerlerini, sayılarını bildiren, durumlarını yarı belli biçimde ya da soru yoluyla belirterek gösteren sıfatlara belirtme sıfatları denir. Bunlar dört başlık altında incelenebilir:

2.2.3.2.1. işaret sıfatları:

o otomobili→17/9, o kadın→86/26, o zamanki→87/1, o cam sülâhiler→88/12, şu gız→86/12, şu hamama→82/28, bu bebeler→73/11, bu haber→75/25, o gún bu gúndür (deyim)→41/26, öbür bebe→73/13

2.2.3.2.2. sayı sıfatları:

yarım kepçe→49/16, bi yudum sucuḥ→43/1, üç metire→50/1, döt günde→43/3, otuz beş biñ→42/25, gıḥ tane daş→28/4, üç gişi→22/14, gıḥ beş dağga→40/23, yimi senedir→42/30

Bazı sıfat tamlamalarında tamlayan ile tamlananın yeri değışerek kullanıldığı görülür.

eylül_ombeş→41/19

2.2.3.2.3. soru sıfatları:

ne hâle geldi?→85/22, ne gún müsaidise→95/16, ne güzel şeyler→115/9, hangisi bîbîniñ ayāna basarsa→111/9, hangi sufralar hangi sât'te→112/10, hangi oda, ev→114/9, nası söz?→116/12, nası yınnaşlıḥ gelin!→84/18, nası sayğısız gelin→88/10, gaş lira→132/6, gaş gurus→133/3, gaş derece→42/17, neşel toprāsa→144/26

2.2.3.2.4. belirsizlik sıfatları:

epī deviller→18/28, başga kadınñāñ→81/4, geçen gún→86/5, bilmem ne yiñge→106/21, bilmem ne gibi→94/15, bir gaş gişilik→126/19, bi gaş gadeh de işgi→117/22, bi gaş dene daş→60/17, birez dā yoḥarı→37/17, aşşā yoḥarı beş yüz kiloluḥ bi daş→37/15, otuz kúsür sene→117/3

2.2.4. Zarf (Belirteç):

Bir fiilin, bir sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen sözcüklerdir ve asıl kullanılış sahaları fiillerdir.

Zarflar manasını değiştirdikleri unsurlara, bu arada fiillere doğrudan doğruya çekimsiz olarak bağlanan sözcüklerdir. Türkçede zarflar:

2.2.4.1. Zaman zarfları:

Zaman zarfları konusunda bölgemizde oldukça zengin ve ilginç malzeme vardır:

ara (arada)→90/27, hālā→23/24, hālen→89/25, hıdırillez→47/3, üzüm yiddi zaman →47/24, büllümbebek zemāni→46/12, geçen ğün→86/5, ğış ğünüymüş→48/14, harman zemāni→48/19, alman harbinde→49/1, dedimiydi (dediği zaman)→39/5, yazın→41/2, ğışın→41/3, bōn¹¹⁰, össäle (o anda, hemen)→144/27, ıclı sōna→140/12, dibiyah (demin) →145/9, esgiden→138/9, bāzan→118/6, yahlaşlı bısāt evel→124/30, érden (erkenden) →19/15, sabāli'n→19/15, sabā ğarşı→65/14, nirde nirde (nerdeyse)→43/19, şimdi→22/18, şindi→30/12, şinci→121/23, nihāyet→21/1, bu sefer→88/24, ğórür ğórmez→96/19, sabāñ sāt sekizi sıraları→39/6, ikinci vahdı→66/26, d'ōř esnasında→73/19, yārin→107/28

2.2.4.2. Yer-Yön zarfları:

ařřā yoğarı→85/4, dışarı→136/19, içeri^y diyor (içeri gidiyor)→143/27, ğünay (güney)→135/10, dōru ev_eliyor→140/7, dōru ařřā→27/10, dōru antalyıya→26/28, o taraflara ava gidiyom→65/14, içeri ğarannığ, dışarı ğüneş→60/22, şordan haber gelmiş→29/11

2.2.4.3. Miktar zarfları:

Bunlar azlık-çokluk ifade eden miktar derece bildiren zarflardır.

Bunlardan “en” en tipik zarftır. Diğer zarflardan farklı olarak tek başına bir şey ifade etmez, ad gibi kullanılmaz, bu hali ile edat karakterindedir. Ancak sıfatların ve zarfların önünde kullanılabilir. Fiillerin zarfi olamaz. Aşırılık ifade eder. Başına geldiği sıfat veya zarfın azlık çokluk bakımından en yüksek derecesini bildirir¹¹¹.

eñ taz_ēlin (en taze gelin)→77/14, eñ kesdirme yerden→82/6, eñ kötüşü→105/16, eñ yahın arđadařları→124/3, melmeketiñ eñ_ileride zenginneri^ydi→18/6, eñ sert basdırma→39/14, eñ geş nisan→41/26

¹¹⁰ “bu” işaret sıfatı “gün” kelimesi ile birleşerek “bu gün” şeklinde bir zarf oluşturmuştur. KMA'da bu zarf kaynaşmış şekliyle görölür.

¹¹¹ Ergin (1998) s: 262

“daha/dā” miktar zarfı olarak karşılaştırma görevindedir:

dā çıkıyor→52/24, biraz dā incelemek üzere isdeller→89/5, biraz dā otursah→156/19, daha da itiyatlandırır→101/24, benden daha iyi bu→22/16, çok dā samimi→64/25

çoğ rāt_jider→46/6, birez çoğ düşerdi→43/13, sıh sıh zūr ediyor→42/3, esik olmazdı→138/10, biraz yaşlaştırıllar→125/27

2.2.4.4. Hal zarfları:

Bunlar hal ve tavır ifade eden zarflardır.

öle d'ún d'ún gezerdik→117/27, öle ceviz olurdu→51/17, böle otururduñ→25/17, böleline aldıh→22/19, şöle gelmişler ki→26/9, şöle izah_jdiym→37/8, dölek otur!→119/4, dölekce kelpece diseñne→149/6, ğannımız doyasıya→65/3, açıhca kótülemezler→102/25, memnuniyetinen gerdı→39/9, bayā ğatğıymış→80/25, bayā bilgiliymiş→83/15

2.2.5. Fiiller:

2.2.5.1. Fiil çekimi:

2.2.5.1.1. şahıs ekleri:

Çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eder.

2.2.5.1.1.1. birinci tip şahıs ekleri:

Şahıs zamiri menşeli olup görülen geçmiş, şart ve emir dışındaki çekimlerde, yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman öğrenilen geçmiş zaman, istek, gereklilik çekimlerinde kullanılırlar.

Teklik 1. şahıs: -ım, -im, -um, -üm, -m

2. şahıs: -ñ, -sıñ/-siñ (bu konuda KMA yazı dilinden ayrılmaktadır. Olması beklenen -sıñ/-siñ eki en fazla 3. Tekil şahıs emir ekinde karşımıza çıkan şekildedir. Yani 1. Tip fiil çekimi ile 2. Tip fiil çekimi 2. tekil şahıs için kesin olarak değişiklik göstermemektedir)

3. şahıs: -

Çokluk 1. şahıs: -ık (h), -ik, -uğ (h), -ük

2. şahıs: -sıñız, -siñiz, -suñuz, -süñüz

3. şahıs: -lar, -ler

Kullanılışları:

Teklik 1. şahıs: sanır-ım→80/12, dağar-ım→105/3, yimiyo-m→113/12

2. şahıs: bilir-siñ→47/19 ~ bili-ñ (bilirsin)→90/12, bekliyecē-ñ→18/23, ara-ñ (ararsın)→18/24, ğalı-ñ (kalırsın)→48/15, alı-ñ (alırsın)→25/16, ıssırı-ñ (ıssırırsın)→46/20, varı-ñ (varırsın)→62/24

Teklik 2. şahsın soru şekli yazı dilinden ayrılır: Kurallı olan -ñm->-ññ-benzeşmesi ikinci şahıs teklik şekillerinden sonra gelen -mı?, -mi? soru ekini ñı/-ñi şekline sokmaktadır. (bkz soru eki)

biliyoñ-ñı→17/18, aldıñ-ñı-y-dı→39/26, dediñ-ñi→43/3

Çokluk1. şahıs: isder-ik→43/13, bilmiyo-ğ→28/5, durur-uğ→43/16

2. şahıs: gidiyo-suñuz→68/3, savuruyor-suñuz→69/16, bilir-siñiz→39/1

3. şahıs: ğaral-lar→78/4, veril-ler→19/4

2.2.5.1.1.2. ikinci tip şahıs ekleri:

Bunlar iyelik eki menşeli olup, günümüzde görülen geçmiş ve şart çekimlerinde kullanılır. KMA'da değişiklik sadece 2. Çoğul şahıs fiil çekimlerinde görülür.

Teklik 1. şahıs: -ım, -im, -um, -üm,

2. şahıs: -iñ, -iñ, -uñ, -üñ

3. şahıs: 0

Çokluk1. şahıs: -(ı) k (ğ), -(i) k, -(u) k (ğ), -(ü) k

2. şahıs: -ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz

3. şahıs: -lar, -ler

Kullanılışları:

Teklik 1. şahıs: didi-m→73/23, ānatsa-m→142/21, sorsa-m→76/27

2. şahıs didi-ñ→22/9, yundu-ñ→77/21, indi-ñ→135/24

Çokluk1. şahıs yahdı-ğ→78/11, otursa-ğ→156/19, assa-ğ→86/12

2. şahıs: virmedi-ñiz→47/17, girdi-ñiz→60/2, ğōsa-ñız (kovsanız)→92/7

3. şahıs: ğızdı-lar→65/20, iĉer ĵirdi-ler→61/4, yapacāsa-lar→107/9

2.2.5.1.2. fiillerin basit zaman çekimleri:

2.2.5.1.2.1. bildirme kipleri

2.2.5.1.2.1.1. şimdiki zaman:

Kayseri ağzında -yor şimdiki zaman eki uyuma girmez, ancak iki örnekte ince sıradan sözcükte bir derece uyuma girerek, “yór” şeklinde telaffuz edildiği görülmektedir.

şışiyór→17/2, diyór→43/1

KMA “-yor” şimdiki zaman ekinin telaffuzu konusunda kararsızdır. Aynı konuşma esnasında “-yo” ve “-yor” şekline rastlanır:

1. Tekil Şahıs: bili-yom→143/16, bilmi-yom→29/1, bilmi-yorum→32/6, bilemi-yorum→110/26, bilemi-yom→126/19, yimiyom→113/12

2. Tekil Şahıs: bili-yoññu→17/18, di-yoñ→22/4, ğarşılı-yoñ→30/1

3. Tekil Şahıs: elden ğacı-yor→43/3, bilir ğışilī di-yor→43/19, pis pis düşünū-yo→43/25

1. Çoğul Şahıs: hamam ğidi-yoñ→77/24, vèri-yoñ→93/7, alamı-yoñ→92/7

2. Çoğul Şahıs: savuru-yorsuñuz→69/16, bili-yor-suñuz→80/14, alı-yoñuz→42/15, ğidi-yo-suñuz→68/3

3. Çoğul Şahıs: édi-yollar→92/8, yazı-yollar→92/21, geli-yollar→96/20

2.2.5.1.2.1.2. geniş zaman:

Bu ek yazı dilindeki gibi “-r, -ar, -er” dir.

1. Tekil Şahıs: san-ı-r-ım→80/12, sor-a-r-ım→89/26, dañ-a-r-ım→105/3

2. Tekil Şahıs: 2. tekil şahısta “r” geniş zaman ekinin bazen düştüğü gözlenir:

çılñ-añ (çıkarsın)→55/14, ğed-eñ (gidersin)→47/27, ğal-ıñ (kalırsın)→48/15, al-ıñ (alırsın)→46/19

Bazen de düşmez:

ķoy-a-r-sıñ→31/2, ğapa-r-sıñ→31/5

3. Tekil Şahıs: yur (yıkar)→77/26, ğóz yum-ar→48/5, üş metire ğar yā-r→50/1

1. Çoğul Şahıs: isder-ik→43/13, gel-i-r-ik→65/7, göndermezig→65/25

2. Çoğul Şahıs: bil-i-r-siñiz→39/1, dirsıñiz→157/18

3. Çoğul Şahıs: ses benzeşmesi sonucu “rl” “ll” şeklinde telaffuz edilir:

yap-al-lar→37/9, at-al-lar→37/11, dè-l-ler→37/12

Geniş zamanın olumsuz şekli “-maz/-mez”, “-ma/-me” şeklinde “z” ünsüzü düşmüş olarak da karşımıza çıkabilmektedir:

yap-a-ma-mıyım (yapamaz mıyım)→42/28, çalış-mañ (çalışmazsın)→61/25

2.2.5.1.2.1.3. belirli geçmiş zaman:

Yazı dilindeki gibi -dı/-di şeklindedir.

1. Tekil Şahıs: getir-dim→77/1, çıh-dım→144/24

2. Tekil Şahıs: di-diñ→22/9, yapdır-diñ→24/6, sav-diñ→64/8

3. Tekil Şahıs: eve yakın-di→45/21

1. Çoğul Şahıs: al-dıh→78/6, savar-dıh→76/19

2. Çoğul Şahıs: vèr-diñiz→69/16, yi-diñiz→70/24, bul-duñuz→43/29

3. Çoğul Şahıs: seş-diler→75/17, bah-dılar→87/11, çuhur eş-diler→73/16

2.2.5.1.2.1.4. belirsiz geçmiş zaman:

Yazı dilinde -mış/-miş olan bu ek, KMA’da 1. ve 2. şahısta ünsüz ikizleşmesi ve tonlulaşma olayları ile görülmektedir.

1. Tekil Şahıs: olmuş-sum→24/1, dimiş-sim→27/21

2. Tekil Şahıs: āna-muş-siñ (anlamışsın)→146/3, bul-muş-suñ→22/18, şaşır-muş-siñ→38/25

3. Tekil Şahıs: başla-muş→73/7, evlen-miş→123/2, besle-miş→74/13

1. Çoğul Şahıs: git-mişizdir→80/15, dön-müssük→50/8, var-mıssıh→65/18

2. Çoğul Şahıs: al-mıssıñız→115/9

3. Çoğul Şahıs: gacı-mışlar→74/10, yap-mışlar→56/24, ara-mışlar→56/25

2.2.5.1.2.1.5. gelecek zaman:

Yazı dilindeki gibi -acak/-ecek şeklindedir. Ancak bazı ses hadiseleri sonucu 1. ve 2. şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde “-acām, -acāñ, -acāh (k), -acāñız/-ecēm, ecēñ, -ecēk, ecēñiz” şeklindeki telaffuzlar geneldir.

1. Tekil Şahıs: al-acā-m→139/9, oynu-y-acā-m→120/10, gid-icē-m→126/18

2. Tekil Şahıs: oynu-y-acā-ñ→120/10, ıslan-acā-ñ→153/1, uslan-acā-ñ→153/1

3. Tekil Şahıs: al-ıcaḥ (alacak)→68/9, yuducaḥ (yutacak)→143/8, öldürücek→51/22

1. Çoğul Şahıs: vir-ecēk→59/24, vur-ucāḥ→149/14, yatır-acāḥ→120/27, ğapı-cāḥ→126/6

2. Çoğul Şahıs: bil-ecē-ñiz→18/20

3. Çoğul Şahıs: ğopardır-ıcaḥ-lar→126/11, öl-ücek-ler→74/3, óñ-ücek-ler→77/20

2.2.5.1.2.2. isteme kipleri:

2.2.5.1.2.2.1. emir:

1. Tekil Şahıs: 0

2. Tekil Şahıs: (eksiz) biraḥ→54/10, al da gel→106/7, git→45/18, sil→155/15, süpür→155/15, çıḥar→155/15

3. Tekil Şahıs: gelme-siñ→20/15, at-siñ→128/6, al-sın→132/2, ğolay ges-siñ→155/16

1. Çoğul Şahıs: 0

2. Çoğul Şahıs: dolandır-ıñ→20/15, duyduḥ duymadıḥ dime-ñ→43/23, giydir-iñ→109/10, ğötür-üñ→109/10, çaldırma-ñ→22/22

3. Çoğul Şahıs: alışmasıñ-nar→61/19, ğoşa yaşasıñ-nar→104/12, n_órsüñ-ner!→142/25

2.2.5.1.2.2.2. dilek-şart kipi:

1. Tekil Şahıs: ānat-sam→142/21

2. Tekil Şahıs: bekle-señ→142/28, çıḥad-sañ→47/26, bañ_es-si' diñ ya (bana gelseydin ya)→145/10

3. Tekil Şahıs: yazdıy-sa→19/18, yıḥandıy-sa→23/10, yō-sa→26/15, ğötürür-se→27/16

1. Çoğul Şahıs: as-saḥ→86/12, n_i't-sek (ne etsek)→92/7, ayırd os-saḥ→91/26

2. Çoğul Şahıs: ğō-sañız (kovsanız)→92/8

3. Çoğul Şahıs: yapacā-salar→107/9, gesse-ler→95/14, ğosder-seler-di→129/18

2.2.5.1.2.2.3. istek kipi:

1. Tekil Şahıs: bu ek ünlü darlaşması sonucu şahıs ekiyle karışarak -ıym/-iyim, -i^ym/-i^ym şekline girer

yıh-i^ym→84/24, daħ-i^ym→105/21, annat-i^ym→114/23, nı̇d-i^ym→113/12, viri^ym→141/11, dey-im→50/13

2. Tekil Şahıs: bi dene çaħ-ıydıñ (çakaydın)→39/19

3. Tekil Şahıs: ol-a→26/15, ğónder-e→115/9, duymuya→59/18

1. Çoğul Şahıs: -alım/-elim şeklinde olan ek, yazı dilinden farklı olarak -aħ/-ek, şeklinde de bolca kullanılır.

ol-aħ→75/11, çārmı-y-aħ→75/24, al-alım mı almıy-alım mı→21/2, yapıdır-alım→55/26, baħ-alım→62/16, ğór-elim→17/11, baħ-aħ bāħ¹¹²→141/23, nūr-ek (ne görelim ~ ne yapalım)→105/1, yayaħ yatak (yayalım yatalım)→27/4

2. çoğul şahıs: babasınıd ėtir-ıydıñız (babasını da getireydiniz)→77/28

2.2.5.1.2.2.4. gereklilik kipi:

Bir örnekte görölmüştür.

1. Tekil Şahıs: yirin ėtir-meliyim (yerine getirmeliyim)→140/23

2.2.5.1.3. fiillerin birleşik zaman çekimleri:

2.2.5.1.3.1. şimdiki zamanın hikâyesi:

atı-yo-dum→60/27, olu-yor-udu→126/18, dikdir-i-yor-duħ→102/20, bekli-yor-dur→109/12

2.2.5.1.3.2. şimdiki zamanın rivayeti:

oynu-yor-muş→80/24, ėrmi-yor-muş→90/10

2.2.5.1.3.3. şimdiki zamanın şartı:

gidemi-yo-sañ→62/3, ėdi-yor-sa→93/18, içi-yo-sa→32/20, ğörü-yo-sañız→109/10

¹¹² Bu birleşik kullanım çok ilginçtir. Tam açıklaması “bakalım bakalım” dır. Ancak anlamı “bakalım ne olacak?” gibi düşünülebilir.

2.2.5.1.3.4. geniş zamanın hikayesi:

yörü-r-üdü→49/15, tıha-r-dı→76/12, sava-r-dıh→76/19, gidel-ler-di→95/2,
dāli-r-dıh→18/27

2.2.5.1.3.5. geniş zamanın rivayeti:

saḥlan-ır-mış→73/4, gorḥa-r-ımış→73/5

2.2.5.1.3.6. geniş zamanın şartı:

ara-r-sam→55/4, gide-r-sem→75/17, ide-r-se→75/23, kese-r-señiz→144/5,
bululla-r-sa→48/3, patla-r-sa→72/12

2.2.5.1.3.7. gelecek zamanın hikayesi:

at-acah-dı→65/2, nā_pıl-ācah-dı?→136/8

2.2.5.1.3.8. gelecek zamanın rivayeti:

bulun-ucā-mıs-siñiz→112/10, baḥ-icā-mıs-siñiz→102/23, buyur-ucā-mıs-
siñ→145/8, olucāmıssıh→142/1

2.2.5.1.3.9. gelecek zamanın şartı:

bin-ecē-se→106/15, vur-ucā-sañ→149/14, daḥ-acah-sa→104/22

2.2.5.1.3.10. belirli geçmiş zamanın hikayesi:

yap-dı-y-dım→55/23, morar-dı-y-dım→59/22, bişir-di-y-diñ→69/13, sav-dı-y-
dıh→51/9

2.2.5.1.3.11. belirli geçmiş zamanın şartı:

gel-di-y-sem→38/23, yaz-dı-y-sa→19/18, gir-di-y-sek→59/25

2.2.5.1.3.12. belirsiz geçmiş zamanın rivayeti:

vur-muş-umuş→143/13, otutdur-muş-umuş→117/19

2.2.5.1.3.13. belirsiz geçmiş zamanın şartı:

ulaşdır-mıs-sa→113/25, ayrıl-mıs-sa→114/9, ğap-mış-sa→77/24, alınma-mış-
sa→84/3, di-miş-se→86/16

2.2.5.1.3.14. bileşik zamanlarda yığılma:

Kimi zaman anlatıcı anlatımını kuvvetlendirmek amacıyla birleşik zamanları üst üste kullanabilmektedir:

dille-r-imiş-imiş→73/1, dinni-yol-lar-ımuş-ımuş→73/19, diril-ir-imiş-imiş→141/15

2.2.5.2. Yardımcı fiiller:

2.2.5.2.1. adlara gelen yardımcı fiiller:

Yardımcı fiillerden “ne” soru zamirleri ile birlik oluşturanlar, KMA’da genellikle kaynaşmış olarak bulunur:

ni^yrdi→26/5, n^ıörüyor→140/14, n^ıdi^ym→144/5

2.2.5.2.1.1. et-/eT, ét-/it-:

hiss-erdirmeden→104/28, tesbit êrdî→108/8, arz êrdîm→119/15, haberd’âf idicekler→95/18, ilâý_jider (ilahi söyler)→105/22, mars_jider→75/23, gelinnik itme→126/28

2.2.5.2.1.2. ol-:

haşâd olurdu→126/7, dıbidâ durduran oluyorudu→126/18, çoluḡ çocuḡ sâbı olduḡdan sōna→127/3

2.2.5.2.1.3. kıl-:

namazın_ılıyor→140/6, namaz ğılıym→144/10

2.2.5.2.1.4. gör-:

Bu yardımcı fiil KMA’da “ne” soru zamiri ile kaynaşarak, zengin bir kullanım sahası oluşturur.

n^ıördün→144/16, n^ıörüyoñ→76/4, n^ıörek→93/3, n^ıörüyor→140/14, “n^ıörüym→76/25

hızmetler ğörmüş→21/13, mürüvvetiñi ğördünden dolayı→105/26, istiilâ ğörmemiş→131/1, bâ ğördürdüñnü→94/7

2.2.5.2.1.5. ver-/vêr-/vir-:

Bol malzeme veren bu yardımcı fiil ile bir çok deyim de yapılmaktadır:

ġarar vêrilmesi→110/5, haber vêrdî→113/25, hediyeler vêrirdi→128/12, ki^yf vêrir→156/7, yimin vir→23/15, söz virir→34/9, ġıcık virmeye→59/4, ses virinci→61/3, boş vêr→34/5, el vêrdim (yardım ettim)→55/2, ġún viricek! (hapis cezası verecek)→43/17, ūraş virdik→42/30

2.2.5.2.1.6. *çal-/çal-:*

işdahları çalmadı→121/14

2.2.5.2.1.7. *tut-/dut-:*

ār dutdurur (ağıt tutturur)→80/9

2.2.5.2.1.8. *dur-:*

imam durmuş (imam olmuş)→36/2

2.2.5.2.2. fiillere gelen yardımcı fiiler:

2.2.5.2.2.1. *yeterlik (muktedir olma, -e bil-):*

al-abil-dilirse→74/7, géd-ebil-écē→75/14, başar-abil-écēse→79/23, daşy-abil-
ecek→80/20, annar-abil-eceği→87/1, vur-abil-ecek miyim→66/20, alabiliñ-ni (alabilir
misin)→44/7

2.2.5.2.2.2. *tezlik eylemi (-ver):*

Kayseri ağzında bu yardımcı fiil Batı Anadolu ağızlarında olduğu kadar işlek
değildir.

goy-virseñ→41/12, goy-viricēk→43/2

2.2.5.2.2.3. *sürerlik eylemi:*

Kayseri’de daha çok “-ip dur” ve “-e- dur” yardımcı fiilleri ile yapılır:

ğıvışlı-y-ip duruyo→76/24, gel-ip duruyollar→89/21, hazıllan-a dursuñnar
→101/19

2.2.6. Ek Fiil (Cevher Fiili):

Bütün ad ve ad şekillerinin yüklem görevinde kullanılmasını sağlayan cevher
fiilinin çekiminde KMA yazı dilinden farklılık göstermez. Kullanımı aşağıdaki
örneklerde tespit edilebilmiştir.

2.2.6.1. Geniş zaman:

1. Tekil Şahıs: yaşındı-yım→130/27, ğarşı-yım→74/18
3. Tekil Şahıs: ğeri-dir→20/7, var-dır→131/6, altı-dır→155/6

2.2.6.2. Hikaye:

1. Tekil Şahıs: benim-idi→54/8, değil-idim→34/3, asger-idim→49/1

2. Tekil Şahıs: kim-idiñ→70/10

3. Tekil Şahıs: güzel-idi→22/18, zengin-idi→26/6, âdet değil-di→86/23

1. Çoğul Şahıs: dël-idik (değilidik)→70/22, bādı-y-dıh→27/13

2. Çoğul Şahıs: kimlerden-idi-ñiz→87/24

2.2.6.3. Rivayet:

2. Tekil Şahıs: sen-imis-siñ→144/20

3. Tekil Şahıs: ğaz_āfiz-ırmış→26/11, var-ırmış→26/26, adam-ırmış→36/8

2.2.6.4. Şart:

2. Tekil Şahıs: irāziy-sa-ñ→143/25

3. Tekil Şahıs: toprā-sa→144/26, yō-sa→143/26

2.2.7. Kökteş Fiiller:

bağı bağlar→123/8, düzen düzülücek→109/3, yimek yidirilicek→112/5, gezm_ēz- (gezme gezmek)→“sözlük”

2.2.8. Fiilimsiler:

2.2.8.1. Sıfat fiiller:

2.2.8.1.1. -an/-en:

Geniş zaman ifade eden bu ek eskiden beri en geniş ölçüde kullanılan sıfat fiil ekidir.

öl-en→18/24, ğal-an→18/24, ol-an-narı→20/21, vër-en→19/19, um-an-iñizi kús-en-iñizi (deyimleşmiş kalıcı adlar)→109/4, dik-en→39/29, yap-an→40/1, isdiyen→43/18

Olumsuz şekli: olumsuzluk eki -ma/-me darlaşmıştır.

ol-mu-y-an→19/12, dayan-a-mı-y-an→21/1, konuş-mu-y-an→32/8, ğór-mü-y-en→54/4

2.2.8.1.2. -r/-ar/-er:

Geniş zaman ifade eden sıfat fiil ekidir, kalıcı adlar da yapabilir:

dön-er kúmbet→“sözlük”

2.2.8.1.3. -dık/-dik, -dıḡ, dıK:

Geniş zaman ifade eden bu ek çok kullanılan bir sıfat fiil ekidir

vèr-dik-leri yémē→49/18, dāl-dıḡ-dan sōna→75/25, yıḡan-dıḡ-dan sōna→84/12, iş-dik-den sōna→89/4

2.2.8.1.4. -maz/-mez:

Olumsuzluk ifadesi taşıyan ve geniş zaman ifade eden bir sıfat fiil ekidir:

“utan-maz!”→59/19, ḡoḡ-maz→61/13

İkileme şeklindeki şu kullanımlar zaman ifade ettikleri için zaman zarfı özelliği göstermektedir:

ḡaḡar ḡaḡ-maz→87/6, oturur otur-maz→96/23, başlar başla-maz→107/25, dir di-mez→33/17

2.2.8.1.5. -mıḡ/-miḡ:

Geniş zaman ifade eden bu ek çok kullanılan bir sıfat fiil ekidir.

paçası yırtıl-mıḡ elbiseleri→71/11, ḡol_āzı esgi-miḡ elbiseleri→71/12, bībıne yapıḡ-mıḡ gibi→37/21, siñiri azal-mıḡ gibi→39/25, çam_ācından yapılmıḡ→40/17, ateḡ ḡórme-miḡ→39/22, yitiḡ-miḡ ḡasaplar→39/27

2.2.8.1.6. -acak/-ecek:

Gelecek zaman ifade eden ve kullanımı çok geniş olan bir sıfat fiil ekidir:

oturul-acak evler→87/8, yaḡacaḡ odununu→111/29, ḡuran oḡuyacaḡ adam→112/27

2.2.8.1.7. -ası/-esi:

İşlek değildir. Bir Kayseri türküsünde geçen örneğimiz vardır

yan+ası→124/5, gidesi olmaz→120/14

Genellikle beddua etmek için eşitlik ekiyle birlikte kullanılır:

ümrüñ yitmi-y-esi-ce!→67/23, yürēne inmeler in-esi-ce!→69/25

2.2.8.1.8. -dım/-dim:

sevdim ayları→102/4

2.2.8.2. Zarf fiiller:

2.2.8.2.1. -ınca/-ince, -ıncı/inci:

Türkçede eskiden beri kullanılan bu zarf fiil eki bir hareket hali ifadesinden başka o hareket halinin ortaya çıktığı anı göstermek gibi bir zaman ifadesi de vardır. Bu yüzden zaman zarfı olarak da kullanılır.¹¹³

çarılmay-ınca→75/16, soḥā çıḥ-ınca→102/25, eline geç-ince→115/4

Son ünlünün darlaşmış şekli oldukça zengindir:

var-ıncı→22/21, gırıl-ıncı→26/1, haber alamı-y-ıncı→50/3, döt ğún di-y-ıncı→50/10, ğóz gid-inci→54/4

2.2.8.2.2. -dıkça/-dikçe:

bu d'ón-dükce→37/16, et ğuru-duḥca→42/9

2.2.8.2.3. -ıp/-ip, ıp/-ip, -ib/-ib:

KMA'da tonlulaşma eğilimi vardır. Türkçede eskiden beri en geniş ölçüde kullanılan zarf fiil ekidir.

fet-ed-ip→19/21, yaḥ-ib→72/11, bir arıy_ēl-ip (bir araya gelip)→42/26, çıḥ-ib-da→46/13, ğısgan-ib→61/6, gel-ib→84/8

2.2.8.2.4. -madan/-meden:

Olumsuzluk ifade eder. Bol malzeme vermektedir.

aş-madan→127/22, git-meden→128/17, var-madan→141/17, ğalabalıḥlaş-madan→77/26, ğór-meden→82/16, içil-meden önce→100/21

2.2.8.2.5. -ken/-kene/-kenez:

Yalnız i- fiilinin zarf fiil ekidir. Bu zarf fiilin yönelme hali ile genişlemiş şekline ve üzerine +biz zamir ekinin gelmiş haline “-kenez” (<-ken-e-biz) KMA'da sıkça rastlanır.

buña gelir-ken irkekler gelmez→101/11, nikáh şekerı ğótürülür-ken→111/14, düzen düzülür-ken→114/17, çalar-ken→116/5, oynar-ken zıplar-ken→117/16

gelir-kene→22/11, düşer-kene→60/28

¹¹³ Ergin (1998): s. 341

gelir-kenez→17/2, añar-kenez→19/1, oturur-kenez→20/13, düşünür-kenez→140/11, sarar-kenez→142/17

2.2.8.2.6. -a/-e:

Daralmış şekli -ı/-i'dir ve oldukça işlektir. Tekrarlarda görülür.

ūraş-ı ūraş-ı→50/6, yama-y-ı yama-y-ı→50/14, bandıra bandıra→47/22, ıssıra ıssıra→45/20

vardıñ yir kórüse gózüñü kırpa bah→32/23

2.2.8.2.7. -arak/-erek:

Bol malzeme veren bir zarf fiil ekidir.

soh-arah→40/15, çıhad-arah→40/16

arak'lı zarf fiillere çıkma halinin ekleşmiş şekli bir Kayseri Türküsünde gözümüze çarpmaktadır¹¹⁴:

tek tek bas-arak-tan/bade süz-erek-ten/inci diz-erek-ten (Kayseri türküsü)

2.2.9. Edat:

Tek başlarına mânâları olmayan, ancak cümledeki diğer sözcük ve sözcük grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan “alet sözler” dir. Türkçe’de edatlar ad çekim eklerinin gördüğü görevlerinde bir kısmını üstlenmiş, fakat onlardan daha zengin nüanslı zaruri sözlerdir.¹¹⁵

2.2.9.1. Çekim edatları:

ayrı→128/22, başğa→49/5, beräber→52/4, belli (beri)→38/2, diyinci (diyince “kadar”)→50/10, gibi→83/22, gibil→142/23, bile→146/15, bölē→71/8, önce→31/10, önce→48/3, oğader (o kadar)→26/8, gader (kadar)→33/4, dolayısıyla→136/7, evel→104/1, evvel→109/1, evveli→102/28, defā→18/1, gayrı→50/2, göre→137/7, içerisinde→87/18, için→48/2, uçun→48/2, rāmen→92/2, rızas_üçün→39/8, onuñuçün→41/13, ile→114/7, sabānan (sabah ile)→137/14, ziyāde→137/3,

¹¹⁴ Banguoğlu (1990): s: 431

¹¹⁵ Necmettin Hacıeminoğlu (1992) *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Öğretmen Kitaplar Dizisi. İstanbul MEB Basımevi 4. Baskı. Giriş s. V

āşamācce→145/13, ğuyrūn_ācce→148/5, vaḥdın_āccer→60/8, āşam_āder→49/6, ... - dan/-den āri (-den beri)→“sözlük”

2.2.9.2. Bağlama edatları:

amma→137/19, ama→74/25, anca→144/14, aslında→92/26, ayrıca→81/20, bāḥ (bakalım)→67/2, bāri→43/10, belki→98/22, bile→43/10, bilmem→104/22, bilmem ne→19/8, bilmem neler→70/24, bilmem nī bişiler→63/17, bi de→19/9, çünkü→145/13, dahil→127/10, demek ki→129/21, dirken→145/17, diyelim ki→101/29, dolayı→77/17, ēr→119/3, efendime sölü^ym→17/15, diye→123/27, di^yn→135/14, diy→28/5, diyin→38/18, diyinci→41/19, diyelim ki→88/5, diyelim→90/24, faḥat→93/11, ğāri→22/13, hanı→22/4, gelelim→107/19, halbuki→80/16, aḥsi halde→87/4, halde→90/11, herkes→95/7, her ne ğader→100/16, her niyse→102/1, her hālūkárdā→105/27, herhal→147/1, hic→108/24, yāni→118/23, nas_ossa (nasıl olsa)→125/2, ne demek→64/29, n_ēzer (ne gezer)→70/4, nihāyet→21/1, niyse→70/1, öle (öyle)→20/1, şöle→64/23, tabii→20/3, tabī→56/25, ve→127/12, veya→42/3, veyā→123/2, yalnız→56/25, zāti (zaten)→50/24, zāten→123/5

2.2.9.3. Kuvvetlendirme edatları:

amma→26/6, hic_aslā→52/2, bile→17/3, da→17/5, dā (daha)→22/14, dēl (değil)→17/17, diyallah→61/23, elíám→141/11, evet→53/17, galiba→31/10, gine→123/24, hatt_ā→36/4, hard_ā→21/9, hayır→129/8, hele→24/13, hele hele→145/14, hemi de→43/18, hem→77/14, ‘hic→23/19, ille→61/24, ise→83/29, ki→38/19, muhaḥkaḥ→23/12, mutlaḥa→39/2, ni^y→84/5, niy→24/17, nī→71/27, öle→55/27, şu→20/2, tabī→22/10, yine→52/6, ‘zinhār→90/15

2.2.9.4. Karşılaştırma edatları:

hemi... hemide→49/6, gerek... gerekse→76/11-12, hem... hem→124/2, bazı... bazısı→124/8-9, de... de→124/14, ne... ne→85/20

2.2.9.5. Soru edatları:

aceb?→98/6, hanı→22/4, hani→27/25, hangi→112/10, hangisi→111/9, nası→53/4, ne var→63/4, niçin nirden→23/9, nirden→18/20, niye→17/6, ola?→26/15, yōsa→26/15

2.2.9.6. Ünleme edatları:

vov!→27/21, amān→109/1, amōv!→77/15, bo!→68/15, yav!→63/21, var
a→62/15, lan→18/9, yāv→34/5, ō→114/5, va_uv!→84/5, şu niʻ gī!→84/5,
hōt!→116/5, ey ahāli→43/23

2.2.9.7. Şart cümlesi edatları:

muḥābil→83/11, icad_oldūndan belli→38/2, büyüklün_óre (büyüklüğüne
göre)→38/8, hiş bişī→38/8, ğaş sefer→38/22, ēr (eğer)→83/29, şöle bölē→17/10

3. CÜMLE BİLGİSİ

3.1. Sözcük Grupları:

3.1.1. Ad Tamlaması:

Bir ad unsurunun iyelik sistemi içinde bir başka ad unsuruyla kurduğu sözcük grubudur. Ad tamlamasında birinci unsur ikinci unsura ilgi hali ile bağlanır. Bu hal, zamirlerde ekli, adlarda ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır.¹¹⁶

3.1.1.1. Belirli ad tamlaması:

Birinci unsuru ilgi eki taşıyan ad tamlamasıdır.

dāñ_etēnde→143/5,

eşşēñ yılarından→25/5,

fırınñ_ónü→18/22,

bādadiñ_fetine→20/20,

ğarñ_üsdüne→64/14,

ķóyüñ_dokduruyum→64/26,

ilániñ_içine→75/4

3.1.1.2. Belirsiz ad tamlaması:

Birinci unsurunda ilgi eki bulunmayan ad tamlamasıdır.

yıraltı_suları→41/6,

daş_duvallarla_çevrili→135/8,

śót'_ācına→135/23,

halh_adamı→135/26,

çiftönü_çemişesi→136/3,

daş_d'óşü→137/2,

¹¹⁶ Leyla Karahan (1993) *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay. No: 58 Burak Matbaası Ankara,s: 13

semt sākini→137/3,
 başaltına (başının altına)→141/6,
 insan_ölu→142/27,
 guş südüynen→143/1,
 gú_ācı→143/29,
 cin arabası→18/2,
 hamam parası→82/23,
 gelin hamamı→82/21

3.1.1.3. Zincirleme ad tamlaması:

topsaḥaliñ anşā_laniñ tallası→147/4
 láylón torbanıñ içine→43/8,
 yıḥıḥ duvarıñ daşlānıñ üsdüne→147/7,
 bizim bāñ yolunuñ üsdündeki ceviziñ altında→147/3

3.1.2. Sıfat Tamlaması:

Bir ad unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelediği veya belirttiği sözcük grubudur.

cansız adam→17/3,
 cansız bi ālet→17/4,
 yarı yaya yarı hayvanna→17/8,
 ünnü delānnılar→20/13,
 bēnmedimiz noḥda→20/6,
 bi taḥda gaşıḥ çaman→47/21

3.1.3. Sıfat Fiil Grubu:

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan sözcük grubudur.

alınan gıyāfet→102/9,
 bannāñ ci_ara gelen yiri sararmış, gózleriniñ içi morarmış, iskeletor gibi bi
 herif→63/6-7,
 gurumuş sucūñ içine→42/19,

dana yalamış gibi daranmış→106/25,
 belirlenen ğún için→101/10,
 bizlerden de büyüklerin verdiği terbiye→20/12,
 bi belge mülğüye dayanan→74/1,
 burdan çıhan mahsul→52/14,
 cevap vèren adam→19/19,
 döt dök gelen olan→78/9,
 ğazate di'len hiç bişī→19/5,
 ğózlē da açılmamış kedi yavrıları→61/6,
 girdimiz gidecēmiz o oldu→65/9,
 saħalsallıyan arabası (nesne ismi olmuş)→151/11,
 ölen ğalan niy olmasī→121/28

3.1.4. Zarf Fiil Grubu:

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile baĝlı unsur veya unsurlardan kurulan sözcük grubudur.

herif tıraĝtörün üsdünden atlarken→64/17,
 çevreye çahdırmadan→86/13,
 ortalıĝ dā ğalabalıĝlaşmadan→77/26,
 sá'ler ilelledikce→120/11,
 aralarına alarah, t'úfkü çīarah→85/8,
 şepik çalarah→85/11,
 ölümü hēce sayarcasına→21/13

3.1.5. Ad Fiil Grubu:

Bir hareket adı ve ona baĝlı unsur veya unsurlardan kurulan sözcük grubudur.

cīz asma (çeyiz asma)→115/6,
 dolma teker şişme...→17/13,
 bilgi óretmek isdiyor→19/20,

böle seşgin insannāñ kıómüze gelib avlanması→65/1,

maḥsad ğözellik ğazandıрмаḥ→40/26,

bī_bīne benzemek mi?→33/16

3.1.6. Tekrar Grubu:

Anlamı kuvvetlendirmek, bir çeşit çokluğu ifade etmek ya da devamlılığı belirtmek için aynı cinsten iki sözcüğün veya aralarında ses ve anlam ilgileri bulunan sözcüklerin arka arkaya getirilmesiyle oluşturulan sözcük gruplarıdır. Bu konuda KMA bol malzeme ile karşımıza çıkar.

3.1.6.1. Aynen tekrarlar:

bandıra bandıra→47/22,

böle böle→25/6,

dabaḥ dabaḥ→25/20,

nirde nirde (nerdeyse)→43/19,

noḥda noḥda→124/1,

pallıya pallıya→81/13,

súrek súrek→124/29,

topaḥ topaḥ→45/19,

yavaş yavaş fisil fisil→48/12,

zaman zaman→75/2

3.1.6.2. Ünlemlerden oluşan tekrarlar:

ğalaḥlı ğulaḥlı adam→38/18,

‘ḥaldur ‘ḥuldur ‘ḥaldur ‘ḥuldur→17/11,

mani mani oynadıyom→60/4,

pelēm pelem dālmışlar→72/12,

ziñgır ziñgır→107/15

3.1.6.3. Deyimlerden oluşan tekrarlar:

at ʒizi it ʒizin ʒarışdı (at izi it izine karıştı)→111/25,
 bahāda ʒr batmanda hafif→74/7,
 ʒulaḥdan ʒulā→74/1,
 o ʒún bu ʒúndür→41/26,
 umaniñızı ʒúseniñizi→101/21,
 su yoḥ sél yoḥ→113/2

3.1.6.4. Eş anlamlı tekrarlar:

ʒmir mēmur→96/29,
 bācı bāvant→73/10,
 baḥlava börek→111/22,
 baldır bacaḥ→84/7,
 eşi dostu→100/23,
 dōru dōlek→38/23,
 faḥir fiḥara→76/15,
 ʒafamıza ʒózümüze→72/12,
 ʒóren baḥan olur→101/15,
 iyi ʒózel de→47/9,
 ölen ʒalan→121/28,
 öşme datma→100/16,
 pus yas→122/17,
 sā sola→107/15,
 yalan yānuş→59/26,
 yatā yorganı→124/2,
 zēr zemberek→39/10

3.1.6.5. Zıt anlamlı tekrarlar:

ʒşamdan sabā→107/16,

ac_çoh→81/16

3.1.6.6. Eklemeli tekrarlar:

bambaşğa→51/18,

bembeyaz→24/1,

sapsarı→24/2,

simsiyah (insanların başına toplanması anlatılmış “mecaz”)→17/3,

tertemiz→85/20,

döt dök→78/9

3.1.6.7. Sayılardan oluşan tekrarlar:

bir_jki sât→47/17,

sēsen dōsan→135/19

3.1.6.8. İkiiden fazla sözcüklerin tekrar grubu:

laf yârennik, fiḥra→43/14,

üsd_üside alt_alta→85/23,

yolūḥ yolūḥ yorulullardı→83/22,

ğaçışğaçışğaçışmışlar→72/5,

meyhanesi işgisi gumarı→100/24,

erişde maḥanna bulgur→114/2

3.1.7. Edat Grubu:

Bir ad unsuru ile bir çekim edatından kurulan sözcük gruplarıdır.

araba bile→17/3,

maḥşer ğünü^y_bi→17/21,

bal gibi→25/9,

el ğader→70/13,

eşşeg_ğader→77/27,

şerbet_ēmiş gibi→83/22,

develiye yiñge gidiyomuşsuñuz gibi (deyim)→124/28,

çoñ iyi bildi halde→90/11,

ğaldıraş misâli→37/8

3.1.8. Bağlama Grubu:

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla ad unsurunun meydana getirdiği sözcük gruplarıdır.

herif nası iki búklüm oluyor→64/26,

duydūma göre bu kón arazisinde avlanmak yasañmış→64/28,

sı ate az veya çoñ zarallıdır→42/2,

insan ve hayvan vücudunuñ→42/20,

óretmek isdiyor fañat yañılıyor→19/20,

tam oñuyamaz halde fañat imam olmuş→36/3,

boya var amma ne boyası→44/9,

hacılallıyım amma elli senedir burduyum→49/3,

bura méydan dēl soñah arası→29/13,

hani diller ya→115/16,

her ne gader gızlarını virdiler ise de yine→100/16,

peki nirde guş var→65/1,

hemi gayseriye yayağ gēlirdik, hemi de yayan da gēderdik→49/6,

gerek çişmeleri gerekse hamama gelen soñuk su şiyini tıñardı→76/11-12,

hem bozulmasiñ hem ant'arisini, üsdünü başını yatā yorganı batırmasiñ diy→124/2-3,

bazı gadınnar birañır bazısı da “yoñ anam ben gızımı gōzümden ayırmam” dir→124/8-9

3.1.9. Unvan Grubu:

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan sözcük grubudur. Kayseri'de unvan adları hece kaynaşması sonucu tanınmaz hale gelmiş pek çok örnek verir.

genc_osman→21/7,
 hacı veled→22/1,
 saçç_ölular→22/17,
 ğāz_āfızımış→26/11,
 āraziñ āmed_ā→26/8,
 baddal ğaziye→53/3,
 āmed_ābim→59/18,
 orhan emmim→59/1,
 hac_emmi→58/9,
 imin_ā→58/2,
 memed efendi→70/20,
 fadim_āla→67/1,
 pemp_ālanñ→67/3,
 ağğadın hala→67/4

3.1.10. Birleşik Ad:

hal_jplām (halil ibrahim)→94/15,
 hac_āmed (hacı ahmet)→94/15

3.1.11. Ünlem Grubu:

“vo! ğit bahalı”→26/3,
 “vō gelin! eliñ ğırısıñ!”→68/25,
 “vov! ōlan ğine!”→27/21,
 vō pır pır uşmuşlar!→93/8,
 kele¹¹⁷ ğız ğardaşım→79/8,
 bōō! sanki padişahuñ şiyi gelmiş gibil→68/21

¹¹⁷ kele<ki hele olmalıdır.

3.1.12. Sayı Grubu:

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı adları topluluğudur.

onaltı on yidi→42/6,

yımibeş→42/7,

ğih bir ğirh iki→42/10,

atmışbeş→42/17,

ikiyüzelli→42/25,

biñ üş yüz ombes→38/5,

biñ doħuz yüz_elliden önce→55/24,

3.1.13. Birleşik Fiil:

Bir hareketi karşılamak için bir arada bulunan sözcük topluluğudur.

ayrd_ossah→91/26,

duyar_oldum→60/26,

cesāret idebissem→66/4,

işāret ider→70/6,

tāmim yapmış→20/20,

gelinnik yapsıñ→32/2,

goyviricēk→43/2

3.1.14. Kısaltma Grupları:

3.1.14.1. İsnat grubu:

kellesi ğoltūnda→21/10,

babası yimenici→93/15,

inne oyası önnē→107/25

3.1.14.2. Yükleme grubu:

ğızını almasını bekliyen→84/2,

ikramnarını almak→105/5,

dabanı doru (tabanı doru) yaya→“sözlük”

3.1.14.3. Yaklaşma grubu:

gız tarafına yahın→91/1,

gız evine yahın→94/23,

çıra dibine ğarannıh (deyim)→90/22

3.1.14.4. Bulunma grubu:

bahada ār, batmanda hafif→74/7,

çişmede su doldurannara→86/25,

ğoñşuda biriniñ ğızı→86/18,

ķazanımızda ķaynayan biri→86/14

3.1.14.5. Uzaklaşma grubu:

ğulaħdan ğulā→74/1,

terbiye bahımından ‘çoħ ğeridir→20/7,

on yaşından büyük→75/13,

ğapıtdan iç ğömlē→82/4,

taħdadan isğembi→25/17,

ğendinden büyük abisi→97/7,

o dēlden (deyim)→124/8,

dizden aşşā→50/15,

tutlardan bekmez ğaynadırıh→25/8

3.1.14.6. Vasıta grubu:

ölunuñ ismiyenen hitáb ğiderdi→88/7,

cezvelerinen ğāve→97/22,

çukulatıynan filāñ→111/14

3.2. Cümleler:

Bir düşünceyi veya olayı tam olarak hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.

3.2.1. Yapılarına Göre Cümleler:

3.2.1.1. Basit cümleler:

Tek düşünce ya da duygunun tek yargıya bağlandığı cümlelerdir.

3.2.1.1.1. ad cümleleri:

essah etiñ dadı ayırdı→31/7,

kimse yoñ! bir bizim rāmetlik bey bi de kayınvālidem eviñ içinde→32/3,

esgiden isgemi var ya da mañgal var→72/5,

bunnar çoñ zeñgin adamlarıdı→72/9,

hepimizin elinde silā var→65/16

3.2.1.1.2. fiil cümleleri:

ben gelinci de kayınvālidem gelinnik yapsıñ, konuşmasıñ didi→32/2,

bir ğısmı evde çorab_özerdi→71/5,

ğorñu^y yiñmiye çalışıyom→60/23,

ğulāma da biri soñranyomuş gibi ānaşılmaz sesler d_ēliyor→60/24,

arñadaşımıñ babası vefāt_itmiş→58/1

3.2.1.2. Birleşik cümleler:

Birden fazla yargı taşıyan cümlelerdir.

3.2.1.2.1. yan cümleli birleşik cümleler:

Bu tür cümlelerde bir temel bir de yan yargı vardır.

3.2.1.2.1.1. şartlı birleşik cümle:

ilde dōsa sevinirim→27/22,

ondan annıyollar sevip sēmedini, yōsa hiş bişiy dimeden gidiyolar→30/4,

ğız da ēr çiçē açarsa, ğız da o ōlanı sēmiş oluyo→30/7,

biz de üş dene vurdıysañ on_üş dene diye annadıyoñ→59/7,

ölü^yse bu dōrudur→20/28

3.2.1.2.1.2. ki'li birleşik cümle:

idiris emmi baħar ki üsdü tüllü tefārıh yimeklēnen donanmış bir masa!..→146/12,

dördüncü murad bādadıñ fetine gēderken, işde... orduya bi tāmim yapmış ki, bıyıhsız olannarı asgere almıyacaħsıñız→20/20-21,

bo anam ne çamaşır yıħaması ki, işde şuruya yire düşdü de üsdüne bi dene su d'óküyor sen de...→69/6-7,

o zaman bebelerin didi yiri bi tahkik ēdiyollar ki 'dörü!→74/5,

ğadınñ biri irkenden gitmiş, baħmıř ki geşlerden töbe bi dene gelen yoħ→76/22-23,

o bardaħ da 'nası temizlenir ki, öle pırl pırl idilir ki ēr bardaħ killiyse o da puan ğaybetdirirdi→88/15

3.2.1.2.1.3. girişik cümle:

Yan cümlesi bir filimsi ile oluşan cümlelerdir.

bütün ğadınnar arasındaki geniş bir kitliye duyurmak amaçlıdır→100/9-10,

bir ğúccüĝ adıyaman ācınñ arħasına siñerek yaħlařdım→147/16,

zavallınñ bildiyoh→143/4

3.2.1.2.1.4. iç içe birleşik cümle:

Bunlar bir cümlelerin içine başka bir cümlelerin girmesiyle oluşmuştur.

şu da öldüydü biliyoññu annē→30/10,

“ıyde kedi n_ōrüyor da ğuşlara baħdı bile yoħ” didim→147/14,

didı ki, babaña diseñ n_öluchaħ, bizim babalāmız caminin altından çuħur eşdi→73/23-24,

sen nirelisiñ” didim biliyoññu? “ğaysériliyim” didi→38/20

3.2.1.2.2. sıralı cümleler:

Her biri tek başına yargı taşıyan birden çok cümlelerin oluřturduĝu birleşiklere denir.

hamılkář, ticaret odası başĝanı ceħádımdan durdu, kúrsüye 'fillardı→33/10-11,

nireli^yseñ dosdōru sōle de bende olacā sölü^ym→38/21,

e atğısını bilirik çezgisini bilirik diller→90/2

hiş çay ğaynadırken efendim sōk suya çay atañda ğıpgırmızı çayı aldıññı? darçın arsan alabiliññi?→44/6-7,

soba ğurulmuş, içine odun ğayılmış, şiyinen, çamınan ya da kâdinen yaħıb nası oluyo di^y bahacaħlar zār→72/10-11,

hemi yolu aşdı, hemi seni evsiz biraħmadı ev viridi hemi şerifiye ğazandı→56/19-20,

has keklı yazın da ğörüñ, ğışın da ğörüñ→66/13-14,

şemsāmer tallasında ğörüñ, ğaħıncı atañ, ğaħıncı atañ→66/15

3.2.1.2.3. bağlı cümleler:

Tek başlarına yargı taşıyan, ama aralarındaki değişik anlam ilgileri nedeniyle birbirine bağlaçlarla bağlanan cümlelerdir.

onnarda var çünkü onnarıñ gelir düzeyi yú^ksek→74/22,

pek ğej ğalmazlardı çünkü çoħ ğalabal_öldü_çün hemen yıħanıp yunup eve dönme imķanı yoħ→77/6-7,

şinci geçen ğún zāten bir bölümünü annardım işde o sekiye yataħ serilmiş de, accıħ dā eşşeg eşşeg yārenñi virseñiz dērmış→86/5-6,

ēr zayıf ise bēnmezler, faħat onu şıye hisseddirmezler gendi aralānda ğonuşullar, ōlan tarafına hisseddirmezler→83/29-84/1,

meselā ğışın d'úrner başğa, yazın d'úrner ve mekánnarı başğa olurdu→86/3-4,

ufaħ refek de hādiseler geşdīnden aramızda, ben onnarnan 'av_ırmez_öldüm dolayısıyla da bībimize ğıcık virmeye başladıħ→59/3-4,

ğapıda zencir var, o da paslanmış açılmasın di^yñ→60/18,

buña muħābil olmak üzere ğız tarafı da ōlan tarafına ğónderilmek üzere ō gendisine ğónderilenlerden aşşā ğalmıycaħ şekilde hediyeler alır→109/28-29

3.2.2. Dizilişlerine Göre Cümleler:

3.2.2.1. Kuralhı cümleler:

Yüklemi sonda bulunan cümlelerdir.

duvarda ğonuşan bi ālet gelicēmiş→18/16,

arħadaş yā, ben isdanbıldan geliyom→38/22,

enişdemde benim hatalarımı bulup, yalan söylememe māni olmiya
çabalıyo→59/14,

benim annem kayseriniñ yillisiymiş→57/1,

ósüz, ósüz anası ölmüş soħaħdā ğmış→59/13

3.2.2.2. Devrik cümleler:

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Ancak devrik cümle “kuralsız, yanlış, bozuk cümle” demek değildir.

ayaħları ‘şişmiş niğdeden gelen ādder→17/7,

şinci uzaħdan s̄iretmişler herifler otobüsü durdurdūmuz→65/18

3.2.2.3. Eksiltili cümleler:

Dinleyenin kolayca anlayacağı durumlarda genellikle yüklemi, kimi zaman da gerekli bir ögesi söylenmeyen cümlelerdir

ħadın hemen dirdi ki çaylar ğāveler...→93/5,

vallā bilmem ki...→93/10,

“-ā ne diyek allah yazdıysa ...”→94/24,

o şeker savıldı ya...→98/16,

ğonuşur munuşur ya aħlı şiyde, aħlı óbür tarafda...→99/6

3.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler:

3.2.3.1. Olumlu cümleler:

o sırada da televizyonda bi ĳó pırogramı oluyor→64/20,

yavāşca ocaħlīñ arħasından çıħdım→62/17,

bāñ dabanına gitmeñe gerek almadı tūfē haiddiñ→62/19,

ieri arannı, dıarı une. ıı bekliyinci ozūm alıdı→60/21-22

3.2.3.2. Olumsuz cūmler:

bıyında dara durmuyan bizim oturmamıza gelmesiñ dēmiler→20/14-15,

yinecek faat tōbe natır yidirmez→78/22,

natır onu yiyen ader sesini ıatmaz→78/23-24,

o otomobili hatılıyomda mıstaf amıñ bulundūnu hatılıyamıyom→17/9,

ne bebesi vō! dā dūn evlendi bebesi n ēzer bu geliniñ?→70/4,

ne toulaması ı!→69/9

3.2.3.3. Soru cūmleri:

o d okūlūr mū?→69/26,

ōlum! sen kimidiñ?→70/10,

hı! bōñ gine nirdiydiñiz?→70/21,

pempē! hazır mısıñ hadi ı, dā ne yatıyōñ?→67/26

SONUÇ

Leyla Karahan'ın Anadolu Ağzılarını sınıflandırma çalışmalarında Batı grubu ağzılarında 8. Alt grupta yer alan Kayseri ağzı¹¹⁸, şu özelliklere sahiptir:

1. İlerleyici benzeşme gerileyici benzeşmeden daha etkilidir.
2. ê>i değişimi vardır. “ê” sesine orta hecelerde ve benzeşme durumunun söz konusu olmadığı durumlarda da sözcüklerin son hecelerine doğru daralma eğiliminin kuvvetli olmasından dolayı rastlanabilmektedir.
3. “r, l” ünsüzlerinin önünde ünlü türemesi vardır.
4. “g, ğ” ünsüzlerinin iki ünlü arasında ve hece sonunda sızıcılaşmaktadır (>ğ).
5. k>g, k̄>ğ ve t->d- değişimi kuvvetlidir.
6. “ñ” ünsüzü korunmuştur.
7. Anadolu ağzılarında “ğ” ünsüzünün sözcük içinde erimesi hadisesi yaygın olmakla birlikte ayırıcı olan nokta “k, g” ünsüzlerinin iki sözcük arasında önce sızıcılaşması sonra da düşerek hece kaynaşmasına sebep olmasıdır.
8. Yalın ya da eklerle genişletilmiş sözcüklerin iç seslerinde yan yana bulunan patlayıcı ya da sızıcı iki katı ünsüzden ikincisi birincinin tonlu- tonsuz olduğuna bakmaksızın her zaman tonludur.
9. Asli olmayan uzun ünlülerin oluşmasında en önemli etken hece kaynaşması hadisesidir. Ünsüz düşmesi ile oluşan uzun ünlüler de yaygındır.
10. Dil benzeşmesi (büyük ünlü uyumu) kuvvetli olmasına karşın, uyuma giren ekler konusunda diğer çevre ağzılarından daha çok yazı diline yaklaşmaktadır.
11. Dudak benzeşmesi (küçük ünlü uyumu) konusunda Kayseri ağzı yazı dilinden daha ileri bir durumdadır.
12. Ünsüzlerin daraltma etkisi Kayseri ağzında çok hissedilir.

¹¹⁸ Leyla Karahan. (1996): *Anadolu Ağzılarının Sınıflandırılması*, TDK Yay. No: 630 s.114-171.

13. Damak ünsüzlerinin yanında meydana gelen o>ó, ü>ú değişmeleri ve h, ñ, ğ ünsüzleri bulunmaktadır.

14. “ğ” ünsüzü ünlü kalınlaşmasına sebep olarak ünlü uyumunun bozulmasında etkili olmuştur.

15. Anadolu ağızlarının ortak tercihi olan tonsuz k ünsüzünü tonlu ğ ünsüzüne dönüştürme çabası Kayseri ağızında da tamamen geçerlidir. Son zamanlarda tekrar k sesinin tercih edildiği gözlenmektedir.

16. İç ses ünsüz benzeşmeleri çok yaygındır. Yansızlaşma hadisesi de Kayseri ağızının bol malzemeli özelliklerinden birisidir.

17. Ünsüz düşmesi hadisesine bölgemizde çok sık rastlanır

18. Genelleşmiş olarak “kadar” edatında, kendinden önce gelen sözcüğün son sesi ünlü ile bitiyor ise ön damak sesi olan “k” yutulmakta, bu açığı da daha kolay çıkarılan dişeti ünsüzü “c” ve “d” telafi etmektedir (...accer, ...adder).

19. Hece kaynaşması hadisesi en önemli ses olaylarındanıdır. Nedeni; “g, ğ, k, h, y” sert damak ünsüzleri ile, genzel “ñ”, diş dudak “v”, dişeti dil ucu “r” ünsüzlerinin eriyerek kaybolmaları sonucunda birbirine komşu hecelerden birinin ortadan kalkmasıdır.

20. KMA.’da hal eklerinin birbirinin yerine kullanılması hadisesi görülmez. Eşitlik ekinin pekiştirme edatı ile kaynaşması ile oluşmuş “+çAk” eki zaman zarfi görevine kullanılır. Ekin “-aca”, “-acce” şeklinde zaman fonksiyonu taşıyan kullanımlarına da rastlanır. Ayrıca çekim eki görevinden yapım ekine doğru bir eğilim gösteren bu ekle yapılmış pek çok ad görevinde sözcük de bulunmaktadır.

21. “ki” aitlik eki Kayseri ağızında uyuma girmez.

22. Teklik 2. şahsın soru şekli yazı dilinden ayrılır: Kurallı olan “-ñm->-ññ-” benzeşmesi ikinci şahıs teklik şekillerinden sonra gelen “-mı?, -mi?” soru ekini “-ñı/-ñi” şekline sokmaktadır (aldıññı?).

23. İkinci tip şahıs eklerinde değişiklik sadece 2. Çoğul şahıs fiil çekimlerindedir.

24. Yazı dilinde “-mış/-miş” olan bu ek KMA’da 1. ve 2. Şahısta ünsüz ikizleşmesi ve tonlulaşma olayları ile görülür (almıssım, almıssiñ).

25. “ne” soru zamiri ile oluşturulan yardımcı fiiller genellikle kaynaşmıştır.

SÖZLÜK

-A-

A. KELİMELER:

ā-: (<ağmak) 1. hayvan üzerindeki yükün bir yanının ağır basıp dengesinin bozulması

(yüğü ādırma ha bi tarafından dut.)

2. yükselmek, yukarı çıkmak

(teyyariye bindi, gólere ādı)

... **ā**: (<ağa) Bir soru veya cümlenin sonunda söylenen ağabey, arkadaş gibi bir söz

(nórüyoñ ā?, āşāma biz_ēlmiceññi ā?)

ābaba: (<ağa baba) Büyük baba, dede

abari: Çokluk bildiren hayret ünlemi

(abari! nāder çok camız var burda!)

ābaş: (<akbaş:) tane tutmamış buğday başağı

(bı yıl ekinner ābaş oldu, dene alamadık)

apba: (<abla) Büyük kız kardeş, kendinden büyük hanımların isimlerinin sonuna eklenir.

apdılla: (<abdullah) Erkek ismi

abi^y, **ābiye**: (<ağabey) Büyük erkek kardeş, kendinden büyük erkeklerin isimlerinin sonuna eklenebilir.

aplağ: (<ablak:) geniş yuvarlak yüz.

abō: Büyüklük ve hayret nidası

(abō! o nāccer para lān!!)

abuhat: (<avukat:) her şeyden anlar görünen kişiler için söylenir.

(abuhat āmet her daşıñ altından çıkıyor.)

abulubut: hiç bir şeyi doğru dürüst yapamayan beceriksizlerin yaptığı iş için söylenir.

(geşlinde de bölüydü, her zaman abulubut iş yapar.)

+aca, +āce, +accer, +āder: “+a/+e kadar” anlamında edattır.

(āşam_aca_ğopdurduğ. ölen_āccer gelmessem siz gidifi. sab_āder yol girdik. dün_āder burdu^y du.)

āc_ānat: (<akça kanat:) gövde tüyleri koyu gri veya siyah, kanat teleklerinin uçları ak olan güvercin.

acep?: acaba?

(ōlan gelemedi, nird_āldı acep?)

acer: (<acar:) yeni, taze

(esgisi olmuyaniñ aceri olmaz)

aciciğ: (<azıcık:) birazcık

(aciciğ da ben oynu^y m_n_ölur!.)

aciğ: (<azıcık) biraz

(aciğ dā oturuñ hiy_erif!..)

acımığ: (<acımık:) belemir

acın: aç olarak, aç halde

(acın yardım. sabā_der uyuyamadım.)

ac(z)r^ycık: (<azıcık:) birazdan daha

küçük

(ac(z)ı'cı'k dā ğaldır, altına helik sürücēm.)

açın-: üstündeki şeyi açmak, aralamak

acış-: acılamak

āda: (<ağda:.) suda kaynatılmış şekerin çok koyu hali

(şekerciden āda altıda āşama tıtili çekek)

ādalandır-: (<ağdalandırmak) Önemersiz

bir konuyu dile dolamak, abartmak

(abiyem de ādalandırır ki ğari!..)

... **adam:** Kızgınlık, sitem sözlerinin arkasında kullanılır

(cocuğa böyle ğuvvetli vurulur mu adam!)

adamsavı: Adama benzer, adam gibi

(adamsavı dolaşır da ni 'ş yapar bilmem ğari)

... **adam sende...:** Kızgınlık, sitem sözlerinin arkasında kullanılır

(ni'ttin adam sende...)

ādırıh: (<ağdırık:.) Bir yana eğilmiş yük

(eşşēñ biriniñ yükü ādırıh, yoħarısına daş ğoy.

adıyaman: badem ağacı ve meyvesi

***ağğadın:** (<Akkadın) Kadın adı

aħħħ!: Acı, güzellik, şaşma ifade eder,

“eyvah” anlamına geldiği gibi,

“seni gidi seni” anlamında hafif

kızgınlık ve suçlama da ifade eder

(aħħ! vuramadım)

aħarca: (<akarca:.) Kemik veremi, devamlı işleyen yara.

aħarmıt: (<ak armut:.) Küçük, erken olgunlaşan bir armut türü.

aħıdası gel-: İşeme ihtiyacı hissetmek

aħır_odası: (<aħır odası:.) Kışın sıcak olması için tahta ile aħırın üzerine yapılan oda veya asma kat.

aħır sekisi: Aħırın bir tarafına hayvan bakıcısının yatıp kalkması için yapılan yer.

(aħır sekisindeki kūrē getir..)

aħıt-: (akıtmak:.) İşemek

aħırdır-: (<akıttırmak:.) İşettirmek

(olan uyumadan aħırdır e mi?)

aħışmak: (<akışmak:.) İnsanların yoğun

bir şekilde bir yöne doğru gitmesi

(ısdambıl_ı' iddim, isannar bir aħışıyollar ğörüçēñ.

aħıtma: (akıtma:.) Atın alınından burnuna kadar olan beyazlık.

aħıtmalı: (<akıtmalı:.) Alınından

burnuna kadar beyazlık bulunan hayvan (genellikle at)

(şu aħıtmalı doru yarışda birinc_ēlmiş)

ala: Kekliğin boynundaki siyah halka

alaca: Üzüm düşen ben

alakebir: Tam olmamış, olmak üzere

(ğarpızlar dā alakebir)

al_ārğa: (< ala karga) Saksığan

ala sircıh: (<ala sığircık) Başı, kanatları siyah, göğsü beyaz bir sığircık

alavire: (<ala vere) Ticaret

(babam alavir_üçün ısdambıl_ırdı.)

alazla-: İş üstünkörü yapmak

- alcanfes:** Eskiden kadınların kullandığı fes rengi bir tür kumaş
- “al çömçē, vir çömçe” oyunu:** (<al çömçe, ver çömçe) kız çocuklarının oyunudur. ikişer ikişer el ele tutuşulur, bir taraf eller ileri itilirken, diğer taraf eller geriye çekilir.
- aldımışğı:** (< al dımışkı) Ucu sivri, sert kabuklu, gül renkli üzüm.
- aldır-:** Delirmek
- aleçik:** (<alaçık) Bağ ve bostanlarda çadır biçiminde dallarla yapılmış kulübe
- alemet:** (<alâmet) Bağdan şehre göçerken, görünür bir yerde çalı çırpı ve otlarla yapılan yığın ateşlenir, içine dağdağan meyvesi atılır, onlar patlar. Keyifle bir tekerleme söylenir. Göç edildiğine dair bir işarettir:
(alemeti yaħdıħ, ki’fine baħdıħ, balı yidik, bağı yidik niyetin anaħdarını... emmi’le biraħdıħ he heey!)
- alezlen-:** Açlığın giderilmesi, nefsin körlenmesi
- alıc_üş:** (<alıcı kuş) çaylak, yırtıcı kuş (cücûñ birini alıc_üş ğapmış)
- alıħ:** (<alık) Çok eski, yırtık elbise veya ev eşyası
- *alımkáar ol-:** Bir şeyi satın almaya niyetlenir gibi olmak.
- alr’:** (<alayı) Tamamı, hepsi
(alr’ itler arħama düşdü, yin ğorħdum)
- alifirik:** Dönek, riyakâr, kaypak
(o alifirin biri ipi’nen ğuyuya inilmez a!)
- al(n)işik:** Zevksiz giyinen, kılıksız
(donu düşük alışıık, esgi yiyer yoħ gibi yiñi giyer boħ gibi)
- alimallah:** (< alim allah) Allah bilir
- aliñgilli:** (<alengirli) Gösterişli, yakışıklı
- *allahitmiye:** (<Allah etmeye) Allah korusun
(şu nası saygısız gelin allah_itmiye!)
- allâsen:** (allahını seversen) Yalvarmak veya inanmamak durumlarında söylenir
- allekci:** İki yüzlü, dönek itimat edilmeyen kişiler için kullanılır.
- ällıħ:** (<ağırılık) Oğlan tarafının geline taktığı değerli şeyler (altın, elmas gibi)
- ällıħlı:** (<ağırıklı) Hamile veya takıları takılı olarak.
(gelin ällıħlı, fazla yormu’ñ)
- ali_rza:** (<Ali Rıza) Erkek adı
- alvardı:** (<al vardı) geliyor ha..., al sana... yerine kullanılır.
(... mâlesiniñ bebeleri alvardı ha!..)
- âmanna-:** (<ağmanlamak) Hayvan yükünün dengesinin bozulması
(eşşēn yúku âmannıyor. bi tarafına daş ğoy da dölendir.)
- amel_ol-:** (<amel olmak) ishal olmak

bkz. sürgü (n)
(yürēm buruyor, herhal amel_olmusum)

amelsiz: Aza kanaat etmeyen, kıskanç,
aç gözlü
(amelsizl_ıtme yın ayıb_oluyo)

āmet: (<Ahmet) Erkek adı

amōn!: Korku ifade eder
(amōn! adamıñ elleri nāder guvvetliymiş)

ampu: Özellikle aşık oyununda uğur
sözü

añ-añı: Hayvanların damağında oluşan
şişlik

āna-: 1. Anlamak, 2. (<ağnamak)
Hayvanın yumuşak toprağa ve küle
yatarak debelenmesi
(toprā kim debertmiş diyodum, mērisem
eşşek ānamış)

ānaḥ: (<ağnak) Ağnanılan, debelenilen
yer

anası yapılı: Tıpkı anası gibi, onun
huyunda (genellikle annesinin
huyuları beğenilmediğinde alaylı
olarak kullanılır)
(anası yapılı nōlucaḥ, ik_işi bir arada
gōremez)

anca: Ancak
(gaḥaḥ gāri anc_iʻderik)

andaç: Hatıra, soyu devam ettiren evlat.
(irahmetlik dayımıñ andacı bu olan)

andavallı: Akılsız, kaba saba insan
(yavırım andavallı, yiñi işinden de çıḥmış)

andut: Aşırı alkollü, sarhoş

añgıt: (angut) Aptal

añır-: (anır-:) Terbiyesizce yüksek sesle
bağırıp çağırarak
(añıddırma şu bebiʻ!)

annaç: Karşı, yamaç

annınıñ çatı: (< alının çatı) Alnının
tam ortası
(daş d'ōşünde annınıñ çatına göcaman bi
daş geldi, olan çık döndü.)

anşe: (<Ayşe) Kadın adı

antaran: Kaba saba, mevzun olmayan
(antaran gibil bir gız öluña yazıḥ olucaḥ)

***antāri:** (<Ar. 'anteri) elbise

anuḥ: (anuk) Aptal, fikirsiz
(yiñi gūvē yın anuḥ görünüyor uşāḥ!)

***apalaḥlı:** gösterişli
(gız apalaḥlı dā gösterişli, endamlı bir
gızisa gız tarafı pek vērimkāf olmaz)

april beşi: Eski hesaba göre nisan
ayının beşi
(april beşi de atladırcaḥ goḥma gāri)

arala-: Dövüşenleri ayırmak

aralaş-: Aracının araya girmesiyle
dövüşten vazgeçmek
(seni çoḥ severim, aralaşdırmasıʻdın gan
d'ōkūlürüdü.)

āraz: (<ar. ahraz.) Dilsiz, sağır ve dilsiz

āraz kesil-: (<ahraz kesilmek)
Suskunlaşmak, konuşmamak
(“suçuñu babaña dirim” didiʻdim āraz
kesildi.)

arḥası sır_ēl-: (<arkası sıra gelmek)
Peşinden gelmek
(ben gidiyom, çarşıda işim var. sōna ābiʻm
gili_derim. siz de arḥası_ēlirsiniz)

+dan_āri, +den_āri:...-dan beri,... -den

beri anlamında çekim edatı

(ğarşı dālardan_āri bizim kón tóprā)

ārin-: (<ağrınmak) İncinmek

(üsdüne varıpda ārındırma gelini)

ārihli: (<ağrıklı) Hastalıklı

(ğúccüglünden belli gózleri ārihli onufi)

arınna-: (arınlamak) Mimlemek, hedef

tutmak

arısdaḥ: (<aristak) Tavan, tavanarası

(oğader domadis alması'dıñ, hep arıy_ırdı)

arı'cı: (<arayıcı) Kuyuya düşen

aşırma'yı çıkarmak için bir urgana bağlı, bir kaç çengelden ibaret araç.

(ğanim_āli'ı lden arı'cı'ı ald_elde aşırma'yı gıyudan çıḥarah) "ganime hala gilden arayıcıyı al da gel de aşırma'yı kuyudan çıkaralım."

arıy_ıt-: (<araya gitmek) Zıyan olmak,

bozulmak

arpalama: At, eşek gibi hayvanların

ayaklarındaki hastalık veya çakılan nalın mihının tırnağın canlı bölümüne girmesiyle hayvanın rahat basamaması sonucunda aksaması.

arsın-: Utanç duymak, arlanmak

(çocuğ babasınıñ yapıdıñlıñdan arsinmiş)

ārşah: (<ağırşak) Yün iğinin

ağırlaşması için iğeye takılan yarım küre şeklindeki parça

ası: Çok yüksek, sivri kayalık tepe

(góg_asının depesi bulutlandı. yāmur gelicek)

asvātā: (< Ar. ahz ü i'ta¹) Alışveriş

(adanıya asvātay_ı'rdı.)

aşgana: (<aş hane) Mutfak

"aş ğapıyı bezirğânbaşı" oyunu: (<aç

kapıyı bezirğânbaşı oyunu) kız ve erkek çocuklarının oynadığı bir oyundur.

aşgar: (Far. aşkâr. aşikâr²) Vücudun

genel görünüşü

(ben didi'dim saña, aşgarı bozuğdan nı bekliyofı?)

aşih: (<aşık) koyun ve keçinin arka but

ekleminden çıkan 3cm. civarında bir tarafı tümsek, diğer tarafı çukur olan kemik.

aşığ_oyunu: (aşık oyunu) Aşık

kemikleriyle çok çeşitli oyunlar oynanır: enek d'ómeli, cızılı, çırah_çıḥarmalı, bāli d'ókmeli, duvara vurma, mireli, ğusdurmalı, ğatmalı, ğımızlı gibi

aşırma: Bağlarda kuyudan su

çıkarmakta kullanılan sapına urgan bağlanmış kova.

aşırmaç: Kürtünü hayvana bağlamakta

kullanılan kuskunun iki yanını kış üzerinden bağlayan genellikle halıdan yapılmış bağ.

¹ Ferit Devellioğlu. (1997): *Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. 14. baskı. İstanbul: Aydın Kitabevi Yay.. s.20.

² A.g.e., s.47

aşırma golañ: (<aşırma kolan) Bir ucunda ağaç halka bağlı bulunan, büyük denklere hayvanların karınları altından geçirerek semerlerine bağlanmak için kullanılan organ.

“aş kilit” oyunu: (<aş kilit oyunu) küçük çocuklara, ellerini kullanarak oynatılan bir oyun

aşotu: (<aş otu) Kuru nane

atān: (<atağan) Çok yalan söyleyen, atan.

“a tilli dunnam” oyunu: (< a telli turnam oyunu) kız ve erkek çocukların oyunudur. El ele tutuşarak daire oluşturularak oynanır.

atlaş-: 1. (<artlaşmak) Ata, eşeğe iki kişinin beraber binmesi.

(çocū yorma atlaşñ da õli' diñ bā)

2. (<antlaşmak) Bir işte beraber olmak

(şinciden atlaşa da işi bozmasınar)

atlı: Çok bilmiş, edepsiz, şirret kadın

(o õle atlı ki onu'nan başidemeñ anam!..)

atlıh: (<atlık) Üstü yarı açık, yarı kapalı ahır.

atmañ: (<atmak) Yük hayvanlarının üzerine konulan iki tarafı da eşit ağırlıkta, yonca, çalı, odun, ot gibi yüklerin organla bağlanmış dengi.

avan: Çok büyük ve geniş bina

(yīn zengin, avan gibil bir evde oturuyor)

avanta: Hiç bir işten anlamaz, geri zekâlı

(sen de amma avantı' mısıñ hiyām!..)

avcar: sucuk içini hazırlamak için kullanılacak baharatın oranı.

avgın: Üstü kapalı su yolu. Bkz pörek

(ğazmı' yavaş vur, burda avgın var.)

avhala-: Çamaşırı yıkarken ovalamak.

(avhalamadan yuma, morcuñur sõna)

avlıh: (< avlık) Avı çok olan yer, av yeri, avlak.

avrat sözün_uy-: (<avrat sözüne uymak) Karısının veya annesinin fikirlerini benimseyip ona göre hareket etmek.

avsın: (<efsun) Sihir, büyü.

(çocā ğöz dēdi zār, cinci hocuya avsinnadıñ)

avsıt: Kağrı mazısının tekere girdiği delik ve bunun çevresi.

avu(ı)n-: 1. Teselli bulmak için başka şeylerle oyalanmak

(avinmañ_uçun ni'tsem acep?)

2. Hayvanın gebe kalması.

(bēm haberim yōken eşşē avu(ı)ndırmaşlar.)

avu(ı)tlah: (avurtlak) Avurt etleri

ayah: (ayak) **1.** Kandırıcı dil **2.** Kafiye, makam.

***ayahcañ:** (ayakcak) Merdiven, merdiven basamağı

***ayahyolu:** (< ayak yolu) Tuvalet, helâ.

ay_älti: (< ayak altı) Gidip gelenin çok olduğu yer.

***āyar:** tembel

(mutlaḥa soḥaḥ ḡapınıñ óñü geş ḡız tarafından süpüttürülür yahut āyar bi ḡızısıa bunuñ anası erkenden süpürür, ḡonu ḡoñşu ḡız süpürdü zann_ıderdi)

***ayar-:** Doğru yoldan çıkarmak, ayartmak

(çoḡā ayarma da işini ḡórsüñ)

ayarsız: Konuşmalarını ayarlayamayan, güven vermeyen

ayaz: Domino oyun taşlarından sayısız olan düz taş

ayaz al~çal-: Sebzenin, meyvenin soğuk alması

(āsdosuñ ombeşi dā baccī domerisleri, bibelleri hep ayaz almış (çalmış))

ayıpsın-: Utanmak

(ayıpsındı da nası soñ soñ gider!)

ayırdım: Ayırım

(şordaki yol ayırdımına varıncı, sā sap)

***ayırd_ol-:** ayrılmak

(şu ḡúccüg ḡaynım evlense de ben de ayırd_ossam)

***ayıtla-:** Ayıklamak

ay_ışı: (< ayak işi) Don, külot

(ay_ışımıñ lāsđı ḡopmuş.)

ayne: (<ayna) Kapaklanma sonucu at ve eşeğin diz kapağında meydana gelen yara veya iz.

ayneli: (<aynalı) Diz kapakları yaralı

hayvan

ayneşik: Hafif meşrep kızlar

(gelinnik ḡız oldu, aynesik mi aynesik)

ayrıḡısı: (< ayrıkısı) Töre ve davranışlara aykırı olan

ayriyeten: Ayrıca

ay_ücu: (< ayak ucu) Yatanın veya yatılan yerin ayak uzatılan yönü, yeri

āz: (<aḡız) Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü (oldukça koyudur)

az-: Fazla kirden dolayı rengi morarmış çamaşırlar için kullanılır. bkz. morcuḡ-

***āzen:** Ezan

(āşam_āzeni oḡundu mu, duyduñıñu?)

āzı berāber: (<aḡzı beraber) Aḡzına kadar dolu olmak

(sepedin içi āzı berāber ceviz doluydu.)

āzını şabbırdat-: (<aḡzını şapırdatmak) Yemek yeme adabına aykırı, sesli yemek.

azınsı-: Azımsamak, verilen bir şeyi az görmek

āzlıḡ: (aḡızlık) Bağlardaki kuyunun aḡzına konan, içinden aşırma geçecek kadar delinmiş, yerden 70-80cm. yükseklikte taş veya beton.

āzlıḡlı: (aḡızlıklı) Hemen evlenecek gençler için.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

apba diseñ alınır, sirdi diseñ salınır:

(<abla desen alınır, siddi desen salınır) Olur olmaz şeylerden mana çıkararak gönül koyan, hassas kişiler için söylenir.

(şu gelin yin tıngalal_j'ı diyor, apba disen alınır, sirdi disen salınır, ni'dicemizi şaşırđı!..)

apdez_aldır-: (<abdest aldır-)

Terbiyesiz ve ukalâ birisine haddini bildirdikten sonra söylenir.

(oña öle bi apdez_aldırdım ki bu apdez_inen ölüncüy_ädder namaz ğılar.)

apdez boşlus_ol-: (<abdest borçlusı

olmak) Abdest aldığı halde namaz kılamadan abdestin bozulması.

(vañıt neşel geşdi añıyamadım, namaz vañd_ēşdi, bi de apdez boşlus_olduñ!)

apdezi daral-: (abdesti daral-) Bir

topulukta, orada olmayan birisi hakkında atıp tutarken, çekiştirilen kişinin oraya gelmesiyle rahatı kaçan çekiştiricinin bocalaması için kullanılır.

(atıp dutuyodu. ğözünüñ çırası_ēlincik nası apdesi daraldı ğördüññü?)

apdıllanıñ hayadınd_ēz-: (<abdullahın

hayatında gezmek) Biri bir başkasını uygunsuz bir yerde gördüğünü söylediğinde “madem sen namuslusun da senin orada ne işin vardı?” demek için bu deyim kullanılır.

(sen namuslusun da apdıllanıñ hayadında n_ēziyoñ ā?)

acemi itinen ğarın yi-: (<acemi itle

karın yemek) Tecrübesiz birisi ile iş yapıp sonunda ağzına yüzüne bulaştıran, akli başında zannedilen kişi için kullanılır.

(nölucañ acemi itinen ğarın yiyeniñ āzi yüzü boğ olur)

acın yatıp ğucün ğağ-: (<acın yatıp

ğucün kalkmak) Geçim sıkıntısı içinde olmak.

(dayıñgil acın yatıp ğucün ğağıyollar da hāliniz ni' dimiyofñ, böle yiğenniğ_olur mu!..)

acısı cērine dokül-: (acısı ciğerine

dökülmek) “Acısı içine işlemek” karşılığı. Bir şeyin acısını çok derinden hissetmek.

(dişimin acısı cērime dökülüyor. sabā_ccer uyuyamadım.)

acı tevek soyā: (<acı tevek soyağı)

Soyu bozuk, edepsiz, sevilmeyen, nefret edilen aileden gelme.

(onnar acı tevek soyā. onnardan ne ğız alınır, ne ğız virilir)

ac_it: (<aç it) Çulsuzlığuna bakmadan

zengin kimseler gibi hareket etmeye çalışan.

(ac_itiñ hāline bağ āyınan südük yarışdırıyor.)

ādalı ğonuş-: (<ağdalı konuşmak)

Anlaşılmayı zorlaştıracak yabancı kelimelerin çokca kullanıldığı

konuşma

(hassî' t emmim de öle ādalı gonusur ki, ğören ulemâ sanır.)

adama dōru boĥunu sıçrırdırma-:

(<adama doĝru bokunu sıçrıttırmamak) Zor ve sıkışık duruma sokmak, bunaltmak, canından bezdirmek.

(āşamā ccer gelen giden, neşel iş dutmussuh bilāder, adama dōru boĥunu sıçrırdırmyollar!)

adam ğaterin āt-: (< adam katarına

katmak) Adamdan saymak

(bizi adam ğaterin ātmıyoffıu ā!..)

adam ğaterine ğatıl-: Çocukluktan

çıkmyş delikanlılar için kullanılır.

(saĥal bıyıĥ çıĥdı. o da adam ğaterin ātıldı.)

adamın seplisi: Güvenilir kimse

ad ğub daĥ-: (< ad, kulp takmak) Birisi

hakkında hoş olmayan şeyler söyleyip yaymak, dedikodu etmek.

(baş açıĥ geziyor di'n ğadıncāza ad ğub daĥıyollar ayıb_olmuyo mu?)

adım_ölur: (<adı mı olur) Yapılan

iyiliĝe karşı teşekküre gerek yok.

bkz sözüm_ölur!

(teşekküre n_ērek ğardaşım. adım_ölur?)

adını çıĥaramamak: Birinin adını

hatırlıyamamak bkz adını getirememek

(şu ğadının adı nīdi. adını çıĥaramadım.)

adını getirememek: Birinin adını

hatırlıyamamak. bkz. adını

çıĥaramamak

(şi'nen,... adını getiremedim, āşam bizdiydi ya!)

adını sen getir: Hatırlanamayan bir

ismi hatırlamak için zaman kazanmak kasdıyla söylenir.

(fadime didi ki... adını sen getir... şi' dimiş ki ni'di onun adı ĝi?)

ad_özel d_ārmıdı: (adı güzel daĝ

armudu) Önem verilen bir şeyin aslında o kadar da önemli olmadığını ima etmek için kullanılır.

(milletin ğözü pötledi mērisem ad_özel d_ārmıdıymış)

aĥlın_alan ğöz_otuna virsin: (< aklını

alan göz otuna virsin) Birinin anlayışsızlıĝını şaka yollu söylemek.

(aĥlın_alan ğöz_otuna virsin, böyle eli boş gelinir mi?)

aĥlında keser ĝaçı var: (<aklında keser

kaçığı var) Normal hareket edemeyen, akılsız, aptal kişilerin hareketleri için kullanılır.

(bunuñ aĥlında keser ĝaçı var herhal)

aĥlınıñ döt duvarı yoĥ: (<aklının dört

duvarı yok) Akli dengesi bozuk, geri zekâlı.

(bunuñ aĥlınıñ döt duvarı yoĥ. arĥadaş_ıdeniñ başı detden ĝurtulmaz)

aĥlını yiñeme-: (<aklını yenememek)

Afacan çocukların akla hayale gelmeyen yaramazlıkları için

kullanılır.

(bu olan ahlını yiñemiyor anam, iki dā bir ipe çatıyor, gine de deslēni zemānında yapıyor.)

ahl_ırmez gótü saħız çiner: (<aklı ermez, gótü sakız çigner) Bir olay hakkında yalan yanlış şeyler söyleyip, söylediklerinin doğruluğunu inatla savunan.

(oħudunu bile ānamaz sōna da yalan yāniş şiler ānadır, ahl_ırmez gótü saħız çiner pisin!)

ahlın_irse batmanı omparıya ineridi: (< aklın erse, batmanı on paraya inerdi.) “hem konuyu bilmiyor, hem de biliyorum sanıyorsun. Halbuki iş o kadar basit değil, eğer senin anladığın gibi olsaydı, başkaları da en az senin kadar anlardı. O zaman meselenin değeri kalmazdı” anlamında

(hokelāl_ıme, bişī bilmiyoñ, ahlın_irse batmanı omparıya inerdi. sesini çıhatma bari)

aħsaħaldan yoħsaħal_ēl-: (<ak sakaldan yok sakala gelmek) Uzun yıllar zenginken sonradan yoksullaşmak.

(ni'dicēñ yavrım. ifloz_ırdik aħsaħaldan yoħsaħal_ēldik nōrek ğader bölü'müş)

alaca kiras yiñice havas: (<alaca kiraz, yenice heves) Yeni sahip olunan bir şeye ilk başta fazlaca önem verilmesi.

(yiñi ortaħlıħ ğurdular. alaca kiras yiñice havas. ıciħ zeman geşsin de ğörürük onnarı)

alacası dışında: İçi dışı bir, içinde kötülüğü olmayan.

alā kúllā idāre it-: Şöyle böyle idare etmek.

(teħavüt māşı'nan alā kúllā idāre idiyoh işde.)

alaş bulaş ol-: Renklerin birbirine karışması

al_āz: (< ala ağız) çok konuşan geveze, boş boğaz

alāzl_ı't-: (<ala ağızlık etmek) Boşboğazlık, gevezelik etmek

ald_ele girdi yola: (<aldı ele gitti yola) Bir olaya veya söze çeşitli mânâlar vererek yorumlar yapmak, bunları çevreye yaymaya başlayarak konuyu saptırmak.

aldık girdik ğızıñızı, it yalasın yüzüñüzü: (<aldık gittik kızınızı it yalasin yüzünüzü) Gelin alındıktan sonra, oğlan evinin kız evine şaka yollu söylediği tekerleme.

aldıññı yumrūmu: (< aldın mı yumruğumu?) “İşimi bozduğunu zannettin ama işte bana bir şey olmadı” diyerek yumruğun ileriye uzatılması hareketi

(işimi bozmuya ğaħdın amma ğörüyoñ bozulmadı. aldıññı yumrūmu?)

al duvāndan girip aĝ kefeninden çıħ-: (al duvağından girip al kefeninden çıkmak) Zulmeden kaynanların

geline yaptığı kötölüğü anlatmak için söylenir.

(ğaynana bi āfat, geline irdīne bağ! zavallı nirdi⁹se al duvāndan girip ağ kefininden çıhacağ.)

alıc_üş gibil üsdüne sāl-: (<alıcı kuş gibi üstüne sağılmak) Aniden üstüne saldırmak

alı firi yoğ: (<alı ferî yok) Pervasız, içinde kötölüğü olmayan, aklına geldiği gibi konuşup hareket eden

alıç dilik: Yırtık pırtık

(alıç dilik gezmi⁹ nāder de sever lē!..)

alımıñı al- (aldır-): Bir kimsenin layık olduğu kötölüğün başına gelmesi

(cöt cöt ötüyoñ “herkezi d’överim” di⁹n alımıñı aldıñıñı, herif senden zolluymuş)

alıñ da ğaçaññı batman cizmeñinen: (<alıp da kaçır mısın batman çizmen ile) Havadan kazanç elde etmek isteyenlere takılmak için söylenir.

(ilālemiñ açlı yoğ mu lan! adama dimezler mi “alıñ da ğaçaññı batman cizmeñinen” di⁹n)

alımı yişilini ortuya d’ók-: (<alımı yeşilini ortaya dökmek) Birisine fena kızıp ağzına geleni söylemek

(emmisi olana yın ğızmış, fişıl fişıl geldi, alımı yişilini ortuya d’ókdu)

alır damarına bas-: Birisini en hassas noktasından yakalayıp, zor duruma sokmak

alıyağ da ğözden m_olağ vurunah da

dizden m_olağ nōrek ām nōrek:

(< ağlayalım da ğözden mi olalım, vurunalım da dizden mi olalım. Ne yapalım ağam ne yapalım.) Son derece pişmanlık duymuş birinin derdini anlatmak için, karşısındakinden yardım beklediğini ima için, derdini anlattıktan sonra söylediği söz.

alı yişili üsdüne d’ókül-: (<alı yeşili üzerine dökülmek) Muradını alamadan ölen genç kızlar için söylenir.

alı var, alı var: Ağacın uç dallarında iken çıkan şiddetli rüzğarın durması için söylenen söz.

(alı var, alı var di⁹n çırırsan örüzğar durur.)

aliye edik veliye düd’úđ it-: (<aliye edik, veliye düdük etmek) Eline yüklü bir para geçip de hiç bir işe yaratmadan har vurup harman savuran.

(evi barđı sardı, eşşek yükü⁹nen para aldı amma, aliye edik, veliye düd’úđ irdi.)

allah_adamı: (<allah adamı) Kendi halinde, ibadetiyle meşgul, haksızlık yapmaktan korkan, iyi insan.

allah boy virmiş dibini delmiş goyvirmiş: Yaşından büyük görünen birinin hafifmeşrep hareketleri görölünce söylenir.

allah boy virmiş ğapmış göyvirmiş:

Yaşından büyük görünen birinin hafifmeşrep hareketleri görülünce söylenir.

altını çaldır-: Saygıdeğer birinin hiç

ümit edilmedik bir zamanda zırvalaması

(hanı ahlılı adamıdı, o da altını çaldırdı babasına irdiklêni ğórdüññü?)

altını üç cevize indir-: (<altını üç

cevize indirmek) Akıllı, ciddi zannedilen birinin kendisinden umulmayacak hafiflikte davranması.

altı sāsī_rī çıhdı: (< altı saksı kırığı

çıktı) Ciddi bir konuda karara varılmak üzereyken, beklenmeyen bir karara varılması

altı yoḥ üsdü yoḥ: (<altı yok üstü yok)

Konuşması çelişkili ve tutarsız olan.

alt_üsdü: (<altı üstü) “Zannedildiği

kadar değil” manasında

(alt_üsdü üş gişiler)

aman toḥul: (<aman tokul) Aman sen

bilirsin!

(baḥdı ki işi iyi gitmiyor, geldi aman toḥula başladı)

ameli az-: İşleri ters gitmek

(onuñ ameli azmış çoḥ mesārife soḥma)

amm_itmissiñ ha!: (<amma etmişsin

ha) Yapılan bir işlemin tasvip, hatta

takdir edildiğini anlatmak için kullanılır.

(yiñi elbise almıssiñ amm_itmissiñ ha!)

ampusın_ır-: (<ampusunu kırmak)

Uğurunu bozmak.

(İnsan bi maşallah dir, ampusum_ıriyoñ!)

ampus_ırl-: (<ampusu kırılmak) Şevki,

niyeti, hevesi yok edilmek.

(ġazanamadım di’ñn ampus_ırlıdı çoçün)

analar ğundā sarmamış: (<analar

kundağa sarmamış) Afacan, akıllı, ele avuca sığmayan, becerikli, eşi benzeri olmayan çocuk.

anam babam usülü: Gelenek ve

göreneklere uygun.

(ġızıñ d’ünü nü anam babam usülü yapıḥ)

anadan_öyran: (<anadan üryan)

Çırlıçiplak

anañ_aşşā, babañ yoḥarı: (<anan

aşağı, baban yukarı) Birini yola getirme konusunda çekilen sıkıntıyı, orta bir yol bulmayı anlatmak için söylenir.

anañ ğız dörur: (< anan kız doğurur)

Hediye götürdüğü yiyecekten kendisi de yiyenlere takılmak için söylenir.

anası dini āla-: (<anası dini ağlamak)

Çok çalışıp yorulmak

anası dörurken çeñesine sıç-:

Lüzumsuz ve çok konuşanlar için söylenir.

(ıclı az gonus gızım. anañ dörurken
çeñeñe mi sısdı nıy öle cengir cengir!...)

anasına edik, babasına fedik:

Şikayetleri önlemek için herkesi
memnun edecek tedbirleri almak

anasına yandım: (<anasına yandığım)

Başımın derdi, baş belâsı

(anasına yandım inışdem işiñ içine girincik
biz vazgeşdik, nórekl!)

anasınıñ pinnin_ace govala-: (anasının

pinniğine kadar kovalamak) Bir
çocuğu korkutarak evinde
bulunamayacağı yere kadar
kovalamak manasında alay sözü

(yoħarı mālî'nen daş d'öşü oynadıñ,
soñunda bebeleri analarınıñ pinniklën_ace
govaladıñ)

anasını sardım: (<anasını sattığım)

Başımın derdi, baş belâsı.

(anasını sardımın işi, soñunda ifloz_irdik!)

ānında bā ötmeli'miş: (<ağanın da

bağı ötmeli imiş) Bağa ırgat
götürülürken yemeğini vermek
veya vermemek üzere pazarlık
edilir. Yemeği ağa verirse bağ iyi
bellenir. Kendileri götürürse
belleme işi de üstünkörü yapılır
Üstün körü belleme şöyle olur: Bir
bölüm bellenirken toprak,
işlenmemiş bölümün üzerine
serpilir yani örtme yapılır. Ayrıca
örtme, üç tarafı kapalı önü açık bağ
evidir. Yemeği ırgattan esirgeyen
ağanın bağı bellenirken örtme

yapılacağıın imalı ifadesidir.

annın_āl-: (<alnına almak) Hedef

almak, kafasına koymak

(seni annın_āldıysa gözüne görükme saħın!)

annamaccıl_ēl-: (<anlamazlığa gelmek)

işine gelmediği için anlamıyormuş
gibi davranmak.

annın_irişdir-: (<alnını kırıştırmak)

Canı sıkılmak, üzülmek.

(böl_öldü di'n annın_irişdirma, her vāt
olur.)

aradan arıy_irdi: (<aradan araya

girdi). Zıyan oldu

(ñ_āder gözeliidi, aħıllıydı, gız yirini
bulamadı, zavallım aradan arıy_irdi)

aralānda ğaş ğırışılı bulun-:

(aralarında kaş kırışıklığı

bulunmak) Aralarında geçmişten

kalma güceniklik kırğınlık

bulunmak

(bunnar adama gız mız virmezler, aralānda
ğaş ğırışılı var)

aralā kili moru ol-: (araları kili moru

olmak) Birbirlerine kırğın, gücenik
olmak

(dayısı'nan aralā kili moru. onuñuçun
gidip bişi'de isdiyemiyo)

ar car: Ar, namus belâsı

(ilālemden utandından arınan carın
arasında bunu yapmış)

arħası bā duvarı: (arkası bağ duvarı)

Bir şeyi anlatırken sonunu
getiremeyenlere alay için söylenir.

(yalan yānış gonusuyoñ. arħasın_ētiremiyoñ
ē sōna arħası bā duvarı...)

arhasından tenike çal-: (arkasından teneke çalmak) Sevilmeyen birisinin gidişinden memnuniyet duyulduğunun anlatılması

(yavrım insannāñ hepisi de kötü dēller, iyilē de var hic_olmassa bir alla_smalladıñ di bari de arhañdan tenike çaldırırma)

arhası gelēn ol-: (<arkası geleğen olmak) İyi başlayan bir işin, aynı şekilde devamı için temenni sözü.

(başladın iş iyī_diyor. arhası gelēn_ossun işallah)

arhasını başın_ōr-: (<arkasını başını görmek) Yeni giyecekler almak, ihtiyaçlarını temin etmek.

arıh dırıh: (<arık dırık) çok zayıf, bir deri bir kemik.

(dün emmōlun_ōrdüm arıh dırıh bişī olmuş)

arınan carıñ_arasında: (<ar ile carın arasında) Utanma, çekinme, sıkıntı arasında çaresiz kalma.

(arınan carıñ_arasında zor ardım gendimi dışarı)

arınıp durunup buydar_ekmē ol-: (<arınıp durunup buğday ekmeği olmak) Elini eteğini kötü işlerden çekmek

arı satmış, namıssı dellala virmiş: (arı satmış namıssu tellala vermiş) Arsız sıkılma utanma duyguları kalmamış insanlar için kullanılır.

arısız başına çabır dola-: (<ağrısız başına çaput dolamak) Mecbur

olmadığı halde bir işe girip, başına iş açan.

(sēñ neñē_rek hiyām, herifiñ işin_arışıp da arısız başıña çabır doluyoñ?)

arıya fişek soñ-: (araya fişek sokmak)

Fitne fesat yapmak

(sen ğarıp arıya fişek soñma, saña ne)

art_ēssik ğonuş-: (artık eksik konuşmak) Ağzına geldiği gibi, nereye varacağını hesaplamadan yakışsız konuşmak

(art_ēssik ğonuşma da adam gibi ğonuş zāti milletin canı bunnunda)

art_ēsik hağğını helāl_it-: (<artık eksik hakkını helal etmek) “Geçmişte birbirimize hakkımız geçmiş olabilir, artık ayrılıyoruz, helalleşelim” demektir.

(esğār_đdiyom ğardaşım, art_ēsik hağğını helāl_it, benden yana helāl_ossun)

artıñ sırtıñ: (<artık sırtık) Yenilip içildikten sonra kalanlar

(“baña artıñ sırtıñ ğalmış” di’ñ kúsdü.)

***ār_otur batman d’ó:** (<ağır otur, batman döv) “Ağır başlı ol” “sana yakışan şekilde davran” anlamında.

(ğızım, aman seviniyo gibi niy ğözükme, ār otur batman d’ó)

asğınt_ol-: (<asğıntı olmak:) Taciz etmek, şiddetle ısrar etmek.

(ğıza asğınt_olma da dersini bitirsin)

ası^v as-: (<asıyı as-) Diretmek, inat etmek, huysuzlaşmak.

(ille gidecek dın ası^v asdı)

aslına hu, nesline hu!..: Aslı temiz

ailelere övgü için kullanılır.

(aslına hu, nesline hu!.., hiş düşünmüyüñ, hemen d'ünür oluñ)

assaña bir ğaya, nireñe dayarsañ

daya: (al sana bir kaya nerene dayarsan daya) Ortamın ciddiyetini bozucu bir konuşmaya tenkit olarak söylenir.

assaña çalağuş ğaptı: (al sana çağla

kuş kaptı) Badem çağlasının sapına bir ip bağlanır, ipin diğer ucu kolun içinden koltuk altına kadar çekilir ve bu uçtan tutulur. Çocuğa “al sana çağla” denir. Çocuk elini uzatınca ip çekilerek çağla kolun içinde kaybolur ve “kuş kaptı” diyerek oyun oynanır.

āş dalıñnan, budāynan: (<ağaç dalı ile, budağı ile) Ağacın dalı budağı onu ağaç yapar. İnsanı ise akrabaları, dostları insan yapar. Dalsız budaksız ağaç olmayacağı gibi, çevresiz, dostsuz insan da olmaz.

(āç dalıñnan budāynan yavırım, hic_olmassa bayramda ahrabalariññ, gönşulariññ ziyāretin_ît bāri)

aşğarı bozuğ: (aşkırı bozuk) Biçimsiz

çirkin suratlı

(bunnān aşğarı bozuğ. hoşum_i'tmediler)

aşim aşığ_ossuñ, dımī düşüğ_ossuñ:

(<aşığım aşık olsun, dımığı düşük olsun) Bir tarafı da kusurlu olsa bile

benim dediğim olsun, zararı yok.

(sen bēm didimi yap ā, aşim aşığ_ossuñ, dımī düşüğ_ossuñ ben rāzıyım tamam mı?)

aşıña arı, ekmēne ğuru dimi'm:

(<aşına arı ekmeğine kuru demeyim) Sıkıntılı günlerden sonra, eskiden anasının, bacısının pişirdiği yemeklerden dolayı yakınmalarına, pişmanlık duyan kimsenin düşüncesi olarak söylenir.

(şimcik ğurbeti'diyofñ, işde, o_ğāt; “anacım aşına arı, ekmēne ğuru dimi'm” dīcēn)

aşşā mālīe: (<aşağı mahalle) Genel evlerin bulunduğu mahalle

atıp dut-: (<atıp tutmak) İleri geri konuşmak

***āt zılgıt:** (<ağıt zılgıt) Abartarak, suçlayarak yüksek sesle ağlamak.

(bi āt zılgıtınan geldi, ğören de ben yaptım sanıcak)

***avıcın_ısdır-:** (<avucuna kıstırmak) Rüşvet, bahşiş, hediye vermek.

(avıcına üş ğuruş ğısdırıydıñ, işin ğörülürdü.)

avı(u)cuna ossur-: İyiliğe karşı nankörlük edenler için kullanılır

(bunca i'lik irdiñ. avıcıña ossurdu, ağullandıññı barimiye?)

avı(u)cuna yaz-: saklanması gereken bir sözü ilgili yere sessizce iletenler için kullanılır

(boşboğazlı'tmiş. gidip adamıñ avıcına yazmış müzevir pis!)

avırdı avırdın_ēş: (< avurdu avurduna geçmek) Hastalık, yoksulluk veya

başka sebepten çok zayıf olanlar için söylenir.

avrad_āzlı: (avrat ağızlı) Zayıf kişilikli, güven vermeyen genellikle karısının istediği gibi konuşan kişiler.

avradı yoḥ aḥlı yoḥ: (avradı yok, akli yok) Derbeder bekâr erkekler için evliliğe ters düşen davranışlarını kınamak için söylenir.

avrat duz dir, herifiñ gôtü cız dir: (<avrat tuz der herifin gôtü cız der) Tuz gibi ucuz bir şeyin bile yokluğunda nasıl sıkıntı doğurabildiğini anlatmak için kullanılır.

(elde yoḥ avışda yoḥ, herif ni^ytsiñ, bi de gelinnik gız var. her sabah avrat duz didikce herifiñ gôtü de cız dir)

avrat hamamına dön-: Herkesin hep bir ağızdan konuşmasıyla meydana gelen gürültüyü anlatmak için kullanılır.

(ıciḥ ız ğonuşuñ uşaḥ, başım durtu, ortalı avrat hamamına dönderdiñiz)

avradasiye: (<avrat asiye) Kılıbık erkekler, ukalâlar, her lafa karışan ve boyundan büyük konuşan çocuklar

ayā git-: (<ayağı gitmek) Tempolu bir müziğin temposuna ayak uydurmak (ġözel çalıyollar. ayān girdi. ğaḥ da oyna)

***ayā gudümlü:** (<ayağı kademli) Gelmesiyle uğur getiren. (geliniñ ayā gudüml_ēldi, işimiz dölendi.)

ayaḥd_ōm-: (<ayakta koymak)

Kapıdan uğrayıp, ayaküstü bir şeyler konuşup “uzun süre ayakta tuttum” manasına.

(ġusur_ālma abiye, ayaḥd_ōdum seni.)

ayaḥ teri: (<ayak teri) Ayak kirası

(yövmiyem beşyüzbin nira, ayriyeten ayaḥ terimi de isderim)

ayāniñ altından esgimiş: (<ayağının altından esgimiş) Herşeyiyle normal olup da boyu kısa olanlar için söylenir.

ayāni sürütlüyerek gel-: (<ayağımı sürüyerek gelmek) Bir yere gittikten sonra bir çok kişinin de oraya gelmesini şaka yollu söylemek.

(niñdin sen yā; ayāni sürütlüyerek mi geldin ni?)

ayā sın-: (<ayağı sınımak) doğurmak

(bizim gelinin bu gün ayā sındı, anası^y _l burdalar)

ayāyın altın_öpü^ym: (<ayağının altını öpeyim) Yalvarma

ayaz bēñ çardā: (<ayaz beyin çardağı)

Camı, çerçevesi kırık, her tarafından soğuk giren evler için kullanılır.

(misāfillē girdik doñduḥ doñduḥ. ev dēl. ha bir ayaz bēñ çardā!)

aydınn_īçind_ol: (<aydınlık içinde ol.)

“Gözün aydın” diyenlere cevaben söylenir.

(aydınn_īçind_ol yavrım. ğadaların aldım!)

ay_ēti yi-: (< ayak eti yemek) Bir iş için koşturup, çok yorulmak

(ğardaşınıñ iş_uçun ayānıñ etini yidi yavrım)

ayne kesil-: (<ayna kesilmek) Bulanık suyun dupduru olması.

(su bulanıñ, tasda ızıcıñ beklese ayne kesilir.)

aynet bi'net: Eğri büğrü, karmakarışık (börē ne_şel yapmıssıñ ği! aynet bi'net!)

ayrı sış boñuñ bell_ossuñ: (<ayrı sıç bokun belli olsun) Ortaklıktan memnun olmayanın ayrılmak istemesi karşısında söylenir.

ay_úsdü: (<ayak üstü) Görgüsüz, saygısız

(oñusa da zeñgin de ossa hālā ay_úsdü)

ā yüzü kir donu'nan: (<ak yüzü kir donu ile) Başladığı işi bitirmesi için temenni sözü.

āz_ara-: (<ağzı aramak) Aklından ne geçirdiğini anlamaya çalışmak

āz_āra yoñ: (<ağzı kara yok) “aramızda çocuk yok, dilediğin gibi konuşabiliriz” manasına.

āz_aş-: (<ağzı açmak) Ağzı kırılan veya hiç kullanılmamış balta, kazma veya keserin keskinleştirilmesi işlemi.

āz burun gümüş~āzı bunnu gümüş gibil: (<ağzı burnu gümüş~ağzı burnu gümüş gibi) Tertemiz çocuklara denir

āz datsızlı çıñar-: (ağzı tatsızlığı

çıkarmak) Bir toplulukta bir söz veya hareketle huzursuzluk çıkarmak.

āz ē-: (<ağzı eğmek) Yalvarmak

(āz ēmiye dēr miydi, ha elma olmuş ha armut)

āzı kireşli: (<ağzı kireçli) terbiyesiz!

āzınıñ işimi?: (<ağzının işi mi)

Yapabileceği, becerebileceği iş mi?

(āzınıñ işimi! gessiñ bāñ nōrecēmiş)

āzını yi-: (<ağzını yemek) Yalvarma sözü

(āzını yīm, bebi' zırcıtma!)

āzını yüzünü anasınıñ örekesiñe

beñzet-: Ağzını yüzünü kan içinde korcasına dövmek

(dama çıñıp it gibil ürme, aşşā in de āzını yüzünü anayıñ örekesine benzedi'm)

āzı'n içini(çiçēni)yi'-: (< ağzının içini

(çiçeğini) yiyeyim) Yalvarma, minnet ifadesi.

āzı büyük: (<ağzı büyük) “yaparım”

deyip de sözünde durmayan palavracı atıp tutan.

(ölanın āzı büyük, ğören duyan da büyük adam sanır.)

āzını_ayır-: (<ağzını ayırmak) Verilen

iş düşünmeyen başka şeylerle meşgul olanları ikaz için kullanılır.

(āzını ayırma da ğuş gibi git gel hadinci!)

āzına bi bannañ (dadañ) bal çal-:

(ağzına bir parmak bal çalmak)

Vaatleriyle karşındakini

heveslendirdikten sonra, hiç bir

harekette bulunmayanlar için

kullanılır.

(“ğoħma sana sermiye viririm” didi. āzıma bi bannaħ bal çaldı, sona da adımı aşımaz oldu)

āzına kes-: (<ağzına kesmek), Baş belâsı batasica.. gibi

(āzına kesdım, gine zamanında gelmedi, aj ğaldıħ!)

āzına tükür-: (<ağzına tükürmek)

Küfür olarak

(āzına tükürdüm, boyundan büyük laf ider.)

āzına yan-: (<ağzına yanmak) Baş belâsı batasica.. gibi

(āzına yandım, gel dişinci niy_ēlmiyoñ lan!)

āzında eşşek boħu ıslanma-:

(<ağzında eşşek boku ıslanmamak)

Ağzı gevşek, duyduklarını, gördüklerini hemen etrafa yayan.

(āzında eşşek boħ_ıslanmaz, geliniñ ğaynaniya kúslünü āleme yaymış elekci!)

āzını belle-: (<ağzını bellemek)

Yaptığına yapacağına pişman etmek.

(eşşek gibi dayā yidi, āzını bellesin de bi dā her boħa bunnunu soħmasıñ)

āzını bir_it-: (ağzını bir etmek) Söz birliği etmek, kavilleşmek.

(āzlānu bir_irdiler, gelininen ğonuşmuyollar)

azını çoğa say-: “Siz daha iyilerine layıksınız ama gücümüz buna yetti” manasına.

(daha iyilere ilāyıřsıñız hac_emmi. ğusur, ālmıřn. azımızı çođa sayıñ)

āzını dāt-: (<ağzını dağıtmak) Kötü, küfürlü konuşmaya başlamak.

(āzını dātmadan adam gibil otur. sōna pişman_ıderim ha!)

āzını kesışm: (<ağzını keseyim) Ümit, hayranlık, kırgınlık gibi duyguları pekiştirmek için söylenir.

(esğarı’t gel, beraber bi tüken açaħ āzını kesışm, ondan sōna da seni everirik.)

āzını mezele-: (<ağzını mezelemek)

Soğuk savaş yapmak, söylenen şeyi tekrar ederek karşısındaki sinirlendirmek.

āzını virip baħ: (<ağzını verip bakmak)

Aptal aptal seyretmek, bakmak

(azını viridiñ baħıyoñ, dinilenneri ānyoñnu bāħ?)

āzını yi-: (<ağzını yemek) Birisine sevgisini bildirmek veya yalvarmak için kullanılır.

(āzını yirim sēñ, bađđal_ır de iki dene ekm_āl) (ağzını yerim senin, bakkala git de iki tane ekmek al)

āzını yile vir-: (<ağzını yile vermek)

Bir işten ümit bekleyen birini, isteğine ulaştırmamak, elini boşa çıkarmak.

(āzını yile virdik itiiñ, ne boħu varısa yisiñ bāħ)

āzını yüzünü çitikle-: (<ağzını, yüzünü

çitikleme) Etrafa rahatsızlık veren küçük çocuklara kırgınlıkla söylenir.

(şu ğızıñ āzını yüzünü çitikliyesim geliyo. doñuz bebe. nāder çırıyor ōle)

āzı yañđın: (< ağzı yangın) Herhangi bir şeyden çok zarar ve kötülük gördüğünü anlatmak için kullanılır.

(d'ünüllük mü... töbe, āzım yağıın bu işden!..)

āz_it-: (<ağız etmek) Oyalayıcı, kandırıcı sözler söylemek.

(āz_idip durma nīdicēni biliyom)

āzı yüzü cēr yemiş it_enīne dön-:

(<ağızı yüzü ciğer yemiş it eniğine dönmek) Ağızı yüzü yemek bulaşığı olmuş çocuklar veya zevksiz, özensiz makyaj yapmış hanımlar için kullanılır.

āz_üsdü pers_ol-: (<ağız üstü pers olmak) Yüzü koyun yere çarpılmak (bi dene atarsam, āz_üsdü pers_oluñ ha!)

āz yap-: (<ağız yapmak) İşini yaptırmak veya ağızdan laf almak için dil dökmek.

azzamanıñ haccapbası dēl: (<az zamanın hatice ablası değil) Hayli tecrübeli, bilmiş kadın.

(azzamanıñ haccapbası dēl o, lafıñı āzıñıa soħar ha!..)

DUA:

aħ saħallı pīr_olasiñ: ak sakallı pir olasın

aħıbetiñ ğünüñ ħayrossuñ: akıbetin günün hayır olsun

allah āzādan lōsanniħ virmesiñ: (<Allah azādan noksanlık vermesin) Allah organlarından eksiklik vermesin

allah annıñı aħ, ğalbiñi pāk_i'lesiñ: Allah alnını ak, kalbini pak eylesin.

allah baş vücut sālī virsiñ: Allah baş vücut sağlığı versin

allah biriñi biñ_itsiñ: Allah birini bin etsin

allah devamlı yataħ yüzü ğósdermesiñ: Allah devamlı yatak yüzü gösdermesin

allah ed'āsiñı ğoñdere: Allah edasını

göndere

allah geşlikte ölüm, ğocalıħda zulüm

virmesiñ: Allah gençlikte ölüm, kocalıkta zulüm vermesin

allah hayr_uçun para, ibādet_uçun

ömür virsiñ: Allah hayır için para, ibadet için ömür versin

allah il ğapılāna kimsi' düşürmesiñ:

Allah el kapılarına kimseyi düşürmesin

allah işik, ğaşıħ, bişik düşmanından

imin i'lesiñ: Allah eşik, kaşık, beşik düşmanından emin eylesin

allah keseñe halip_ġām bereķ'atı

virsiñ: Allah kesene Halil İbrahim bereketi versin

allah muhannada möfdāc_itmesiñ:

Allah muhannede muhaç etmesin

allah mūmcūn_ossuñ: Allah muinin
olsun

allah ortuya dillik düzennik virsiñ:
Allah ortaya dirlik düzenlik versin

allah ömrüyn_üsdüne ömür goysuñ:
Allah ömrünün üsdüne ömür koysun

allah senesine yılına gul_üle yitirsın:
Allah senesine yılına güle güle

yetirsın

**allah sū_bil dövlet, ğısmetli evlat
virsiñ:** Allah su gibi devlet,
kısmetli evlat versin

atı'n ayāna daş dēmesiñ: atının
ayağına taş değmesin

atıñ kişnesin, hanıñ işlesiñ: atın
kişnesin hanın işlesin

BEDDUA:

alñ yişiliñ üsdüñe d'óküssüñ: alın
yeşilin üsdüne dökülsün

allah geşmişiñe ğavışdırsıñ: Allah
geçmişine kavuştursun

añsızñ ārı, fūceten ölüm goresiñ:
(<ansızın ağrı, fūcāeten ölüm
göresin) fūcaeten Ar. ansızın,
birdenbire

ayāñ yir dutmasıñ: ayağın yer
tutmasın

āzıña bunnuña ğut düssüñ: ağzına
burnuna kurt düşsün

āzıñ dat, bedeniñ sāt bulmasıñ: ağzın
tat, bedeninin sıhhat bulmasın

āzıñ ğapana: ağzın kapana

ATASÖZÜ:

asıl azmaz, bal ğoğmaz: (<asıl azmaz,
bal kokmaz) Asil insan kötü olamaz

āşdan oğluğda çığar, boğluğda:

(<ağaçtan okluk da çıkar, bokluk
da) Bir aileden iyi de çıkar, kötü de

YEMEK:

aşmağanne: (<aş makarna) Yaz
aylarında hamurdan çorba, erişte,
makarna kuskus kesilerek kış için
kurutulur. Hepsine birden bu isim
verilir. Genellikle imece ile yapılır.
(bónı sayfinaz apb_iliñ. yāinde

ğanim_āl_ilin aşmağannesini kesilecek
devris_ünü de sizē_lirik) "bu ğün safınaz abla
gilin yarın da ganime hala gilin aş makarnası
kesilecek. devresi ğün de size geliriz"

arabaşı: (<arap aş) unla yapılan
bulamacı pişirdikten sonra av etiyle
yapılmış acılı bir çorbayla ikram
edilen, törensel bir şekilde yenen

soğuk yiyecek.

aside: yağ, un su ve pekmeze veya şeker kesdirmesiyle yapılan pelte kıvamında tatlı.

aşma börek: açma börek

aşma pahlava: açma baklava

YER İSİMLERİ:

ācā_yā: (<Akça Kaya) Bir köy ismi

ağgaya: (<Ak Kaya) Bir bağ semti

ağgışla: (<Ak Kışla) Bir köy ismi

ağ_in: (Ak in) Kayseri'ye 15 km. mesafede bir köy

akçatepe: merkeze bağlı bir köy. Eski adı "dadasın" idi

alaca kümbet: Talas cad. Yoğun Burç karşısındadır.

alaca mescit māllesi: Kayseri'nin bir mahallesidir.

alicāfer kũmbedi: Selçuklulardan kalma bir kümbet

ali dā: (<Ali Dağı) Kayseri'nin güneyinde heybetli bir dağ (rivayete göre buraya Hz. Ali üç zembil toprak dökmüş)

alpaslan māllesi: Kayseri'nin 40 yıllık bir mahallesi

alsancağ māllesi: (<Alsancak Mahallesi) Eskiden köy olan sonradan Kayseri'ye bağlanan Argıcık'ın bir mahallesi.

al_ōz: (<Elâgöz) Bir köy ismidir.

amarat: Özvatan ilçesine bağlı bir köy

ambar: Kavunu meşhur bir köydür.

ānnas: (<Ağırnas) Mimar Sinan'ın doğduğu köydür.

ardı: (<Ardıç) Bir köydür.

argıncıh: (Argıncık) Kayseri'ye en yakın köy, şimdi mahalle

armıtlı: (<Armutlu) Bir bağ semti

asarcıh: (<Hisarcık) Kayseri'ye çok yakın bir ilçe

at bazarı: Kayseri'nin eski bir mahallesi

aydınnar: Merkez ilçeye bağlı köy. Şehre 9km. uzaklıkta olup, eski adı "tavlısın" dır.

āz_açıh: (<Ağzıaçık) Şimdiki Endüstri Meslek Lisesi ile sırçalı kümbet arasından geçen ve şehre su dağıtan künklerden kırık olan bir bölümünden taşan su, o bölümü bataklığa çevirmişti. Bu bölüm uzun yıllar böyle kaldığı için bu isimle anılır.

-B-

A. KELİMELER:

bā: (<bağ) Üzüm ve çeşitli meyve ağaçlarının bulunduğu yazları göçülen yazlık.

babal: (<vebal) Günah, vebal

bacaḥ: (<bacak) bir pasdırma çeşidi.

bācaḥ: (<bağcak) bağlama işinde kullanılan ip, şerit, vs.

baccıl: (<başıl) En öndeki, en baştaki
(sen baccılı çek bāḥ)

bağğórbah: (<bak gör bak) bak
bakalım
(bağğórbah, bebe uyanmış mı?)

***baḥaḥ bāḥ:** bakalım, bakalım ne
olacak
(baḥaḥ bāḥ, emmingil n_örüyollar)

baḥar_ol: (<bakar ol) sahip ol, gözünü
üstünden ayırma.
(baḥar_ol bebe bişikden düşmesiñ)

baḥ bāḥ: bak bakalım
(baḥ bāḥ gelmişler mi?)

baḥımcı: (<bakımcı) Falcı
(altınları çalınıcıḥ baḥımcıya gitmişler)

baḥımlı: (<bakımlı) İyi bakılmış

balaçora: karışık bulaşık iş yapan.

balak: (<malak) Manda yavrusu

balbaşı bekmez: (<bal başı pekmez)
çırpılarak ağartılmış en iyi pekmez.
(üzümüñ i'leni ayır da balbaşı yapaḥ)

baldırcan: Patlıcan

balğğursā: (<balık kursağı) Mika gibi
şeffaf maddelere verilen ad.

bālıḥcı: (<bağlıkçı) vara yoğa ağlayan
çocuklar için kullanılır.

bālım~bām: (<bakalım-bakayım)
(dur bām, babañ ni' di'cek)
(baḥ bālım arḥasından n_ēlice?)

bāli: aşık oyununda eneğin sığa veya
kelâli taraflarından birinin üzerine
konması.

ballan-: (<barlanmak) Salamura veya
turşunun üzerinde toplanan,
genellikle beyaz küf. Küflenmek
bkz bar dut-

***bannaḥ:** parmak

bannaḥcalıḥ: (parmakcalık) Parmaklık,
korkuluk
(bannaḥcalā dayanma ölüm. gırlır sōna)

bannaḥ pışğısı: (<parmak bıçkı) Ağzı
açılıp kapanabilir, kavisli, cepte
taşınabilir bıçkı

bann_üzümü: (<parmak üzümü) Uzun

oval biçimli, daha çok kumsal toprakta yetişen üzüm çeşidi.

(misāfillēmize bann_üzümünden getir.)

bār: (<bağır) Göğüs

(gósūñ bārīñ açığ üşümüyoññu lān?)

barak: (<barak) 1. Çok tüylü bir cins köpek, 2. saç başı dağınık, kötü huylu kişiler.

bard_ērī: (<bardak eriği) İri, uzunca, mor renkli bir erik türü.

(bard_ērīnden içığ dā gurudağ)

bar dut-: (<bar tutmak) Salamura veya turşunun üzerinde toplanan, genellikle beyaz küf. Küflenmek bkz ballan-

barh: (<bark:) ev bark

bārimiye: hiç olmasa, hiç değilse

(tiyezeñgile bizdi' dek bārimiye..)

basda: Pazar yerinde bir kişi için ayrılmış yer

basdih: (<basdik) Pestil

basdır-: 1. Kapının iç sürgüsü, 2. Çalı çırpının iple sarılabilecek şekilde muntazam dizilmesi

basdırıh: (<bastırık) 1. Kapıyı sürgülemek için kullanılan ağaç dayak, 2. iple sarılacak hale getirilmiş çalı çırpı

***basdırma:** 1. Kapıyı dayakla sürgüleme, 2. Pasdırmayı çemene yatırma işi

bassedir: (<baş sedir) Saygıdeğer büyüklerin oturtulacağı sedir, iki sedirin birleştiği köşe; buraya ayrıca köşe minderi konarak konforlu hale getirilmiştir.

başşah: (<başak) Tarlalarda, bağlarda dökülmüş veya tek tük kalmış ürün.

bāşşahcı: (<başakçı) Başak toplayan kimse

başşahla-: Tarlalarda, bağlarda dökülmüş veya tek tük kalmış ürünleri toplama işi.

batgın: (<batkın) Kirlenmiş, pislenmiş

bātlah: (<bağıtlak) 1. Beşiğin en üst enli kuşağı, 2. Keklikten biraz büyük av kuşu.

***bāvat:** (<bağvant) Bağların her türlü işini yapan kimse

bayadı-: Bayatlamak

bayım bayım bayım-: yorgunluktan gözlerini açamamak.

(ñ_áder yoruldumusa bütün gice bayım bayım bayındım)

bayra: Büyük taşçı çekici

bayram_āzı: (<bayram ağzı)

bayramlardan bir kaç gün öncesi

(bayram_āzı bādan mı inilirmiş!)

bebe: küçümseme

(git ölüm dā bebesiñ sen)

bebelen-: küçük çocuğu taklit ederek konuşmak

(eşşeg gader olduñi dā bebeleniyofñ)

bebecik: hakaret, küçümseme

(bebeciksiñ dā, anāñ yanınıʔt)

becen: Tavşan yavrusu

beklik: (<berklik) Teminat, pey

(bā alicāsañ óñceden bi beklik virmeñ ifāzım.)

bekmez toprā: (<pekmez toprağı)

Üzüm şırasını kestirmek için kullanılan kil ile karışık toprak

bel: işaret

(ohudün yire bel gōy da gah bāri)

belber_olu: (<berberoğlu) Bir armut

türü

bele-: Bulamak

(yıhuşıcak diʔn çocū toprā belemisiñ)

belemir: Peygamber çiçeğı tohumu

belen-: toza toprağa bulanmak

beler-: gözlerinin akı iyice belirecek

biçimde açılmak

belert-: gözlerini akı iyice belirecek

şekilde açmak

(gōzlēni belertdiʔdi ālıyan bebe süsdü.)

***belik:** Örülen saç örüklerinden her biri

bel_it-: (<bel etmek) işaretlemek bkz bil

gō-

belkim: belki

(belkim de gelir)

belle: unutmama, böyle bil.

(yapdıhlānı babaña ānadıcām belle)

belle-: Öğrenmek, bilmek, farzetmek

(yolu iyi belle e mi?)

bellek: Kitapta okunacak yere konan,

genellikle kâğıttan yapılmış işaret.

belle ki: Farzet ki, bil ki, aklında kalsın ki.

(belle ki sēñinen gelmiʔcēm, nōlacağ?)

beñ: (<ben) 1. Kuşun yavrusun taşıdığı yem

(elmacığ yavrilāna gafesde bile beñ viriyor)

2. ilk olgunlaşmada meyvelerde görülen belirti

beñ dē-: (<ben değmek) ilk olgunlaşmada meyvelerde görülen belirti. bkz. beñ düş-

(üzümlere beñ dēmiş)

bendek: tarlası olup da öküzü çifti olmayan fakir köylü

(bendek memet, iki yağası bir_arıy_ēlmedi)

beñ düş-: Üzüm koruklarının renginin yeşilden değişmeye, olgun hale gelmeye başlaması. Bkz beñ dē-

(üzümlere beñ düşmüye başladımı yaz birdi dimek)

beñ vir-: (<ben, ben vermek) Kuşun yavrusuna yem taşıması.

***bēr:** (< Far. beher: tane?) O günün şartlarına göre

(o günün bērinde beş parıya iki ekm_ālırdığ)

bēr-: (<böğürmek) Küçük baş hayvanların acı acı melemesi

(geçti niye bēriyo. susuzm_aldı yösa?)

***berdi:** Batakılıkta yetişen, yakacak olarak kullanılan yumuşak kamış

(sultan sazlındaki berdiliklerde yın örd_ölür, avi^Ydek mi?) “sultan sazlığındaki berdiliklerde çok ördek olur, ava gidelim mi”

ber_ēl-: (<beri gelmek) Düşünceleri birbirine yakın olanlardan birinin ötekine yaklaşması, anlaşma sağlanması

(ıclı ber_ēl de şu ortaıılış işini hal yol idek)

beri beñzeri yoħ: (<beri benzeri yok) Pekiştirilmiş “benzeri”
(bu çocuğ bir belá, beri beñzeri yoħ)

berki-: Pekişmek

(bir urğan dā sarıncı yük berkidi.)

berkilik: pey, sağlamaştırma

(berkilik di^Yn üş beş ğuruş vir de başğasına satmasın)

berkişdir-: Sağlamaştırma bkz. berkit-

berkit-: sağlamaştırma bkz. berkişdir-

(māracı berkit de yolda çizilmesiñ)

beseñ bāla-: (<besen bağlamak) 1.

Soğuk havalarda havanın sıkıntılı olması

(o neşēl havā, beseñ yāyor mübārek)

2. Ateşli hastalıklarda dudaklarda oluşan kir.

(çocuğ yın hasda, dodağları beseñ bālamış)

besleme: Evlatlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan kız. Genellikle saçları kulak hizasından kesdirilirdi.

beşdaş oyunu: (<beş taş oyunu)

Kızların oynadıkları bir oyun

be(i)şikli māzer: (<beşikli mezar)

Toprak üstünde kalan kısmı taştan, lāhde benzer şekilde yapılan mezar.

be(i)şille-: olmayacak işi halldebilmek

(bunuñ be(i)şilliyemi^Ycē iş yoħ)

be(i)şir-: Becermek, işi halletmek

(bunu da beşirdi ben dimedim mi^Ydi saña)

be(i)şirikli: becerikli, olmaz işi

halledebilen bkz beşirik yükü, dönümlü, cellat gibil

(bu ğız yın be(i)şirikli)

beşirik yükü: (<beşirik yükü) becerikli,

iş bilen kızlar için kullanılır. bkz bişirikli

(anasınıñ önnē, maşallah beşirik yükü)

***beşli:** beşibirlik, beşi bir yerde

(ağğadın hala gelinine beşli daħdı)

betire: Göze inen boz perde

betireli: Gözünde perde olan kimseler için kullanılır.

bez_al-: (<beze almak) yapılacak hamur

işi için birbirine eşit hamur yuvarlakları hazırlama

(pağlavanın bezisini alıñ da giri yannısı^Ynan tav_ātmeri yapāğ)

bezer-: Beyaz çamaşırın beyazlığını kaybetmesi.

***bezi:** (<beze) açılmak için hazırlanmış hamur topağı

(ğaş bezilik aşmaħanne kesicēn anş apba?)

***bezir çırası:** bezir yağının bir fitil yardımı ile yakılıp ışık kaynağı olarak kullanılması. Kandil

bezir ğabā: (<bezir kabağı) 1. Ham karpuz için söylenir.

(aldın ğarpızlāñ hepiside bezir ğabā'ymuş)

2. olgunlaşmamış ham kişi

(bu herifi, bu bezir ğabānı ne annacına alıyoñ ölüm, yaşıyomu saña?)

bezir hātun: Haşlanıp yaraların üzerine sarılan iyileştirici ot.

bıdırğan: (bıdılgan) 1. Azmış yayılmış yara, 2. Hayvanların tırnak kökünde olan yara

bıcah: (bucak) Kenar köşe, pek ayak basılmayan yer.

bıdır bıdır yā bāla-: (<bıdır bıdır yağ bağlamak) çok iyi beslenmiş semirmiş olmak.

(ğuzuya i' bahmıssıñız, bıdır bıdır yā bālamış)

bıdıl bıdıl: yürümeye başlayan bebekler için kullanılır.

bıdılıh: (<bıdılık) Çok küçük, ufacık

bıldır: Geçen yıl

(bıldır ğórdüydüm seni)

bızdıķ: fazla büyümemiş kavruk kalmış

bicik: Küçük yeni doğmuş dana

biçimlen-: tavra satmak, hava atmak

(ne biçimleniyoñ lan. etiñ ni'y. budun ni'y)

biçimli: düzgün, güzel

(işiñ biçimli'ymiş ā. maşallah)

biçimlik: orakla ya da tırpanla biçilebilecek kadar boy ve sıklıkta ekin. bkz biçim_ēl-

bidā: bir daha

(bi dā sōmü'cem, yimin_idiyom vallā)

***bi dene:** bir tane

(ana ğī. bi dene su vir)

bi kelle: bir kere

(bikelle ben senden büyüm)

bildik: Tanıdık

(ğófdüññü şu adamı? bizim bildik olur.)

bilekce: (<bilekçe) Hayvanın topuğu ile tırnağının arası

bilekcek: (<bilekçek) Kelepçe

bilezik: 1. Kuyu ağızlığının üstüne oturtulduğu, ortasının deliği, ağızlığinkine göre delinmiş, ağızlık için kaide taşı. 2. Döven sürmek için harmana döşenen bilezik şeklindeki sap

bilezik yap-: Dövenle ezilecek sapların daire şeklinde döşenmesi.

(harmana bilezik yaptı'ysañ, öküzleri getiri'y m de düveni sürmüye başlıyağ)

bil ğo-: (<bel koymak) 1. okuduğu kitapta bıraktığı sayfaya işaret koymak

(kitaba bil ğo da gel yimek yinicek)

2. Çalınma ihtimaline karşı mal üzerine herhangi şekilde işaret koymak. Bkz bel_it-

(inşāt demillēniñ üsdüne kirecinen bil ğodum)

***bilik:** 1. Tavuk civcivi, 2. Bölük, parça

(bizim ķ óde iki bilik tallam ğaldı)

biliş-: Bölüşmek

(ğurban etini oñ ğişiye bilişdir.)

***billáse:** (<bir lahza) Hemen çabuk
(bulaşlıları billázede yıhadı)

***billór:** Genellikle camdan su bardağı
(misâfire suyu billórunan getirii e mi?)

bilmeli matal: bilmece

birem birem: birer birer

(irkéseñiz birem birem geliñ lan!...)

bir ğarer_ālma-: (bir karara
kalmamak) İhtiyarlamak, esgi
gücünü kaybetmek.

(insan bir ğarer_ālmıyo ki, esgiden
merdimannarı ğoparah_çıhardım)

bir soħum: (<bir sokum) bir lokma
(cüsse için)

(bir soħum canıñ var zāti, ğoca heriflėnen
ğuleş dutulur mu ölüm?)

bir yiyimlik: Bir defada yenilecek
miktarıda.

(şunnara sōle de bir yiyimlik de geline
virsiñner, ğızıñi sūdü kesilir sōna!)

bişirik d'ók-: (<bişirik dökme) Çift
sıra duvarın arasına çamur dökme.

(duvarıñ bişirini de dōkeğ, yimē ōle yirik)

bişirik ğar-: (<bişirik karmak)
Çamurdan cıvık harç yapmak

bişirikli: becerikli. bkz beşirik yúķú,
cellat gibil, dönümlü

(ha bir bişirikli ev ğadıñı olmuş ki ğór!)

bişiriksiz: beceriksiz.

(bişiriksiz! bir zalata bile yapamaz...)

bit-: Tohumdan toprakta filiz çıkması
(duvarın arasından ceviz bitmiş)

bit_āra: (<biti kara) Kumaş deseni, pöti
kare

bitēn: (<biteğen) Bol ürün veren toprak
veya ağaç bkz bitirgen

bitir-: bir işi halletmek, sonuca
vardırmak.

bitirgen: Çok verimli, meyvası çok
olan ağaç bkz. bitēn

(ğaysileri ğúccük ya, yın bitirgen aç.)

***bi(ü)y_ana:** (<büyük anne) Büyük
anne, nine, babaanne, anneane
(biy_anamgiliñ evi ğiç_āpıda)

biyaz dirmit: (<beyaz dirmit) Dirmit
üzümünün beyaz türü

biyaz ğaralıħ: (<beyaz karalık)
Kurutmalık beyaz kabuklu üzüm
türü

biyaz gemri: (beyaz gemri) Beyaz
kabuklu, kışa dayanıklı üzüm türü.

biyaz heveklilik: (<beyaz hevenklik)
Beyaz, kalın kabuklu, kışa
dayanıklı üzüm türü

biyī çiğer-: (<beyiği çiğermek) Altını
ıslatmak

bi'k: (<beyik) Pantolon şalvar vs.
giyeceklerin bacak arasında kalan
kısmı
(bi'ın çiğarmuş. bi halt_mittiñ)

biz: Ayakkabı dikerken, iğneye
yardımcı olmak için kullanılan
tahta saplı tığ

(bilmece: biz bize biz dirik. siz bize ni'
dirsiñiz? cevap: biz de bize biz dirik)

bizimki: kadın kocasından, adam

karısından başkasına bahsederken söyler.

(oturuñ ıclı dā bizimki gij gelir)

bo!..., boh!...: (çok kısa) hayret ifadesi

(bo! sen burdamıydın?)

bō!: (çok uzun) hayret ifadesi

(bō! n_āder cōmuş!)

boddi: köpek! hakaret sözü.

bohho!: (çok yüksek) alay için

(bohho!.. sen öle san, dün milyonnanan guşu bir arada gördüm)

boğasaḥ: (<boğasak) Boğa isteyen inek

bkz. buğasaḥ

boğaz: Yiyecek, ailenin her bir ferdi

(evde doḥuz boğaz var, aldımızı boğaza viriyoh)

boğelek: (<büvelek) Büve, sığırların

kanını emerek yaşayan büyükçe bir sinek türü. Bkz. oḥrā

(boğelek sığırı ıssırır, ğanını emer, hemi de oruya yımıtlar)

boḥlan-: (<boklanmak) adileşmek,

çirkeleşmek.

boḥlu bülbül: (<boklu bülbül) Çok

küçük, ağaçlardaki asalak hayvanları yiyen bir kuş. Küçük baştankara

***bón:** Bu gün

(bón aşam dayım ĩrdim)

bōn-: (<boğunmak) Bebeğin çok

ağlamaktan boğulacak hale gelmesi

(nāder bārınıyo bebe bōnucaḥ mı nı?)

bōnecek: bu güne kadar

(bōnecek "halamıñ hasdalı n_öldü?" dımediñ)

bón_künde: (bu günkü günde) bu

zamanda, bu zamanın şartlarında

(bón_künde i' paralı iş bulmaḥ gılay mı?)

bónnük: Bu günlük

(bónnük dursun irātsızım)

bór: (<bögür) İnsan ve hayvanda

kaburga ile kalça arasındaki bölüm

(bórümün ārısından sabāce uyuyamadım.)

boraç: Emzikli su testisi

***bórek:** Böbrek

(bónerde bórēimde yın sancı oluyor)

boruḥ: (<boruk) Çalı şeklinde, katır

tırnağına benzer, kısa boylu çok yıllık bitki.

(bannaḥ pışgısın_ētirde şu boruḥları kesi'm)

boruza: Üzüm bitkisinin çubuğundan

alınıp toprağa dikilen çelik.

(boruzalıḥdaki boş yıllere ıclı dā boruza dikek.)

bosdan çek-: Bosdan çapalamak

bosdan keseri: Uzun saplı, geniş ağızlı,

bosdandaki otları temizlemede,

kesekleri kırmada kullanılan kesere

benzer bir çiftçi aleti.

boşan-: Hiddetle çıkışıp, bağırarak

boşalmak

(aşdım āzımı yumdum gözümü bārıp çirdim boşandımda irātladım.)

boş_bór: (<boş bögür) vücudun bel ile

kalça arasındaki bölümü

(boş_bórüme bir sumsuḥ çaḥdı. ölüyom sandım)

boşla-: Bırakmak, salıvermek

(eşşē boşla da ıclıḡ yayıssıñ)

boşlaḡ: (<boşlak) Serbest

(eşğárdan geldim, hinci boşlām)

boşnaḡ: (<boşnak) Başıboş

(boşnaḡ boşnaḡ n_ēziyoñ ortalarda)

boycaḡ: (< boycak) Başdan ayağa

kadar.

(heyir çamır, ıclıḡ yürüdümüdü boycaḡ batmıssım)

boyuna: Hep, devamlı

(boyuna sen ğonuşdun, ıclıḡ da biz ğonuşah)

boyunbā: (<boyunbağı) Kravat

boz: Gözde görmeyi engelleyen

beyazlık

(heyiri tamamımış gibi bi de ğózüne bozinmiş)

boz in-: Göze perde inmek

(herşiy dörüymuş gibi bide ğózüne boz indi.)

bozmancalıḡ: (<bozmancalık)

Herhangi bir işi bozma teşebbüsü.

(bozmancalıtme de geçinip gitsiñner)

***böcce:** (<bohça) 1. İçine çamaşır,

elbise gibi eşyaların konduğu dört

köşe kumaş

(o neşel ğaynana ğī, geliniñ böccesini ğoluna virip anasınıñ evine yollamış)

2. bir pasdırma cinsi.

***böcük:** Böcek

bör böcük: (<bör böcek) Çeşitli

böcekler

(sānın ğapānu ğapat, bör böcük girmesin)

böyü: Soluk sarı renkli zehirli örümcek

(böyü, ergapdan dā zıll_olur) “büyü akrepten daha zehirli olur”

bösböyüĝ adamsın: (<büs büyük

adamsın) kendinden beklenmeyen

şekilde hareket edenler için

kullanılır.

(bösböyüĝ adamsın, çocuklara uymuya utanmıyoññu?)

buğacce(r): Bu kadar bkz. buğader,

buncām, buncācılıḡ

(buğaccer sölerdirilir mi gendine?..)

buğader: Bu kadar bkz. buğacce (r),

buncām, buncācılıḡ

(bēm di^yceklēm buğader)

buğasaḡ: bk. Boğasaḡ

búk: (<bük) Dönemeç, köşe bkz búküş,

dönembeş

(bizim bā giden búkde beklerim)

búkdür-: (büktürmek) Kıvıra kıvıra

oynamak

(kiyfi i^ydi, búkdüre búkdüre bir oynadı, ha bir ğörü^ydüñ)

***bu kerez (kez):** bu defa, bu kere

(bu kerez ılıncā ben binecēm)

***búkúş:** (<büküş) Dönemeç, köşe bkz

búk dönembeş

(şu búkúşü döndüññü^ydü bizim ev ğörünür.)

bulaş-: çatmak, sataşmak, tedirgin

etmek.

(herif zēruş, gidipde bulaşma)

bulaşdır-: işi bozmak, içinden çıkılmaz

hale getirmek.

(sen işe girip de bulaşdırma gendilē hallitsiñ)

bulaşık: (<bulaşık) sulu hareketleri olan adam.

buludu: (<buludi) Bulut renginde hevenklik üzüm
(buluduları ayrı göyüñ ki çalıya asıcāh)

bulun-: İltifat etmek, ikram etmek
(gelennere i' bulunıñ ha, yabancı dēller)

bulut gibil: (<bulut gibi) sıvının çok berrak olması.
(ııcıh bekledim mi bulut gibil olur.)

bülüz: (<buğlüz) Kambur
(birden ihdiyallamış, bülüz olmuş)

buñ: Sıkıntı
(asıh suratını görüncü buñ alıyom)

buncāz(m): (<buncağız) Bu kadar bkz buğader, buğacce (r), buncācılı
(nencām dirsefi, bende buncām dirim)

búñgúl búñgúl búñgúilde-: (<büñgöl büñgöl büñgöldemek) suyu çok bol kaynağı anlatmak için kullanılır.

buñsañ: (<bunsak) Sıkıntılı
(bón hava yin buñsañ, uyñum geliyo)

bur-: İğdiş etmek, enemek

burāni: (<burhani) aşık oyununda ilk başlama hakkını elde etmiş oyuncu.

burāni arñası (ardı): (<burhani arkası-ardı) aşık oyununda burhaniden sonra sıra kendisinde olan oyuncu

burāni ol-: (<burhani olmak) aşık oyununa ilk başlayacak kişinin seçimi. Bir aşık oyunu terimidir.

burc_ēl-: (<burcu gelmek) Doğumdan

hemen sonra anneden bebeğe veya bebekten anneye geçen karın sancısı başlamak bkz burç

(bebiye burc_ēldi zār, ız evel bişiy' yōdu, şinci ğıvraniyor, gelin sende de var mı sancı?)

burcu: Bir üzüm türü
(burcunuñ ğarasıd_olur, biyazıda)

burç: Doğumdan sonra anneden bebeğe geçtiği varsayılan karın ağrısı bkz burc_ēl-
(bu bebeniñ burcu var anam, sen üşitmüssüñ herhal gızım)

burgaş: (<burgaç) Kirmenle yün eğirirken, halka biçimindeki keleplerin burularak bileğe geçirilmiş şekli.

buru: İshalin sebep olduğu karın ağrısı
(ni' den oldu' sa bón yürēm yin burudu)

burma: burularak yapılmış, enli altın bilezik
(ğayınarı birer burma tañmuşlar)

buruncalıh: Yavrunun anasından süt emmesini önlemek için burnuna geçirilen başlık veya ip.

(dananın buruncalıñı dañmamıssıñız, o da gelmiş inēn memesine yapışmış)

bus bus buñal-: (<bus bus bunalmak) aşırı derecede bunalmak.

buy-: Donmak
(ellēm ayañlām buydu, bu nāder söñ)

buydar: buğday

buynuzlu: (<boynuzlu) karısının iffetsizliğine göz yuman

(böle heriflere heyirde buynuzlu diller.)

buzala-: acıdan kıvrınmak

(dişimiñ arısından sabā_der buzladım)

büz dut-: (<buğz tutmak) Kin, nefret

(yitim büz iderse, işleñ ters gider)

***büllüm bebek:** Papatya

(büllüm bebekler aşdı, gel dazdaz gurañ)

bürğú: (<bürğü) Baş örtüsü, çarşaf

bürğún: (<bir gün) Öbürgün, yarından
sonraki gün

(yarın deñ í, bürğún bayram)

büyüklük tasla-: (<büyüklük taslamak)

kendi kendini büyük zannetmek.

büzdekle-: Sıkışmak

(ızıcıñ üsdüne varıncıñ, neşel büzdekleği)

büzğú: (<büzgü) Kumaşın bir ucundan geçirilen ipliğın çekilmesi ile oluşan küçük kıvrım, süs.

büzüm büzüm büzül-: korkudan veya üşümekten aşırı derecede titreyip büzülmek.

büzükdür-: Soğuktan büzülüp titremek
bkz büzüt-

(aşamáce büzükdürdü durdu.)

büzüt-: Soğuktan büzülmek bkz büzükdür-

(ne büzüdüyoñ, çoñ mu söñ)

B. DEYİMLER, TARİFLER:

babada dövlet, evlarda gayret yoh:

(<babada devlet evlatta gayret yok)

babasının serveti yok ğlunun da adam olmak için bir gayreti yok.

babalıñ şaplā gibil: (<babalık şaplağı

gibi) acımasızca

(neşel vuruyoñ çocā ölüm, babalıñ şaplā gibil?)

babalım boynuña: (<vebalim boynuna)

günahım sana ait olsun

(gitmesseñ babalım boynuña)

babalıñ (ezābıñ) boynuma: (<vebalin

boynuma) günahın azabın benim boynuma olsun.

babañ da o ağılınan girdi^ydi: (<baban

da o akıl ile gittiydi) alay için:

“inatçısın, bildiğinden şaşmıyorsun, hayal kuruyorsun”

babayıñ anayıñ aşın içi^ym: (<babanın ananın aşını içeyim) karşılaşılan şaşırtıcı bir olay veya davranış için kullanılır.

(babayıñ anayıñ aşın içi^ym ölüm, bu ni^y böyle heyirini ğan içinde!...)

bacağlām i^yvaz viriyor: (<bacaklarım avaz veriyor) Çok yorulduğunu anlatmak için kullanılır

(bādan şer_āccer yürüdüm ki bacağılām i^yvaz viriyor)

bāc_āzı: (<bağcı ağzı) samimi olmayan davet

(baña bācāzı yapıyor. ondan sōna da eşşē dahidip gidiyor)

baçcek-: (<baş çekmek) Ön ayak

olmak, toplumdan ayrı davranmak

(herkes ayrı baççekmesiñ de şu işi aşam olmadan bitirek)

***bā çıḥ-:** (<bağa çıkmak) Bağa göçmek

badala bas-: Tuzağa düşmek

(aḥıllı geçiniyodu, bunda da badala basdı)

(bāmızı bıyıl başgalāna górdürecek)

***bādan in-:** (<bağdan inmek) Bağdan şehire göç etmek

***bā gör-:** (<bağ görmek) Bağın her türlü bakım işlerini görmek.

bahar derdi gúz derdi, olan derdi gız

derdi: (<bahar derdi gúz derdi, oğlan derdi kız derdi.) “hayat hep mücadele ne yaparsın?” anlamında yakınma ifadesi.

(n_örücēñ gardaşım, yoḥluḥ işde. bahar derdi gúz derdi, olan derdi gız derdi. bi de bahıssıñ ki yaş olmuş yitmiş, iş bitmiş...)

bal batmanı: çok tatlı meyve, torun bkz

bal tulū

(bunnar torun dēl bal batmanı)

bal tulū: (<bal tuluğu) çok tatlı meyve,

torun bkz. bal batmanı

(gavınnarı ha bir góf. hepiside bal tulū)

bannağ gader bebe: (<parmak kadar

bebe) “kendini ne zannediyorsun

daha yaşın çok küçük” anlamında

küçümseme sözü.

(git ölüm şurdan dā bannağ gader bebesiñ d’överim sōna hā!

bannağ gader pürtük: (<parmak kadar

pürtük) terbiyesizlik ukālalık eden

çocuklar için kullanılır.

(bannağ gader pürtük babası yirinde adama yapıdıḥlāna baḥ!)

bāri geş-: (<bağrı geç-) Oturduğu yerde uyuyakalmak, uyuklamak

(yīn yorulmuşum, oturdumudu bārim geşmiş)

bāriñ batışıḥmı?: (<bağrın batışık mı)

Onunla birbirinize yapışık mısınız?

(bāriñız batışıḥmı, giders_ıtsiñ ā, nórek!)

bārimı vir-: (<bağrını ver-) Yüzünü o yöne (sıcak, yel vs.) dönmek

(bāriñı yile virmissiñ ya, hasdalanıñ sōna)

bārimı yarıp ciğerin_öyas_ēl-:

(<bağrını yarıp ciğerine koyası gelmek) çok sevdiğini belirtmek için kullanılır.

(bir aḥıllı ki, bir datlı ki insanın bārimı yarıp ciğerin_öyas_ēlliyo.)

barıt yúḳú: (<barut yükü) çok sert kimse veya çok acı yiyecek

bāri yuḥal-: (<bağrı yufkalaşmak)

Başından geçen acılar yüzünden direncini yitirip, hemen ağlayan, üzülen.

(insan yaşlanıncıḥ bāri yuḥalıyo. bebenin ālamasına dayanamıyom, nóri’ım)

basarı bā-: Basireti bağlanmak

(goḥdu mu n_öldü çoçün basarı bālandı)

baş_ārisı vir-: (<baş ağrısı vermek)

gevezelik ederek karşısındakileri bizar etmek

(gızım cingir cingir gonusupda il_áleme başarısı virme e mi?)

baş belirsiz, mi’dan issiz: (<baş

belirsiz, meydan ıssız) Tam bir karmaşanın yaşandığı durumları anlatmak için kullanılır.

başğa bir tevire dönder-: Olayın akışını başka bir mecraya sokmak, işin rengini değiştirmek.

(nirden çıhdılarsa kórolasıcalar, işi başğa bir tevire dönderdiler, yósa biz bitirdi^ydik)

başı bozul-: Eşlerden birinin ölmesi
(avradı ölüncük başı bozuldu)

başı çevril-: Başı dönmek bkz. başı fenik-, semele-
(birden ğahdıımdı başım çevrildi)

başı dut-: (<başı tutmak) Gürültüden başına ağrı girmesi
(ıclıh süsüñ bebeler, başım dutdu.)

başı fenik-: Başı dönmek, bkz. başı çevril-, semele-
(sıcahdan başım fenikdi)

başına bāri bir çar~yapılı ald_ēz:
(<başına bari bir çar~yapık al da gez) sözüne güvenilmez, mert olmayan, döneke.

başına cūlaş-: (<başına cuğlaşmak)
Etrafına doluşmak, üşüşmek.
(yini otomofilimi ğörücēk di^yn başıma cūlaşdılar)

başın_ānes getir-: (<başına kanas³ getirmek) kendisine emanet edilen şeye zarar vermek, kötülük etmek
(ĝoñşunuñ çocū bizd_ālıcah ıclıh. başına bi ĝanes getirmi^yn hā!)

başından ğunnuc_it-: (<başından gunnuci etmek) bir sözü bıktırıncaya kadar söylemek

(bu n_āccer çeñe, adamı başından gunnucirdiñiz, yiter ğāri)

başın_ēdir-: (<başını eğdirmek)
Vücudunu yıkamadan yalnız başını yıkamak.

(ĝafañ toz topr_ölmuş, hemen bir başın_ēdir)

başın_açıp ğop-: (<başını açıp koşmak)
elinden gelen herşeyi iyiniyetle samimiyetle yapmak, koşturmak.

(mısdafa ĝardaşlāna beñizemez, başıñ dar_esse, başın_açıp ğopar.)

başını doħuz yirinden yardır-:
(<başını dokuz yerinden yardırmak)
darda kalana fedakārca yardımcı olmak.

(arħadaşın yin hañiyetli^ymiş, cenázede başını doħuz yirinden yardırdı.)

başını malamıya soħ-: (<başını malamaya sokmak) Oldukça yüklü bir mirasa konmak.

(dā yiñi ev düzüyordu, allah virdi, başını malamıya soħdu ki ölüncüy_āccer yise bitiremez!)

başınıñ etini yi-: ısrarla birşeyi isteyip karşıdakini bezdirmek
(ille par_ısdırım di^yn başınıñ etini yidi)

başın_öt-: (<başını örtmek) Kimsesizin evlendirilmesi için kullanılır.

(fiħāreniñ başın_ördüñüz, yin sevab_oldu)

başınıñ_ilāyılı ğunnalar aħdı, aħdı^yrdi: (<başınıza lâyük

³ kanas (a.i.): avlak. av yeri. .A.g.e.. s. 487

kurnalar aktı, akdı gitti) Hamama gidipde suyun bolluğunu, hamamın tenhalığını dinleyenlere anlatmak için kullanılır.

(hamam içimize hiç sıfmedi başıñız, iláyıñ gunnalar ahdı, ahd_i'rdi.)

***başını şüddit-:** ihtiyarlar için kendi kendini idare edebildiğini anlatmak için kullanılır. Bkz. şüddit-

(ıñdiyalladı amma gendi başını şüddidiyor maşallah)

başını yiñeme-: (<başını yenememek)

1. Atı zaptedememek

(atı i' beslemisiñiz başını yiñemiyom)

2. Yaramaz çocuğun hareketliliği için kullanılır.

(Ne afacanımış, aşam ácce başını yiñemedi)

başı yara dē-: (<başı yara değmek)

Kötü yolda giderken, herhangi bir kötü olayla aklının başına gelmesi.

(buğader kótülükden sōna başı yara dēdi zār, uslanmasıñıñ gārik)

başı yasdıñ yüzü górmē-: (<başı yasdık yüzü görmemek)

Hiç hastalanmamış olmak veya, yatağa yattığı halde uyuyamamak)

başı yoħar_āñ-: (<başı yukarı kalkmak)

yakını olan kişinin davranışları ile iftihar etmek, gururlanmak.

(esaddan dosdumussuñ, yapıdılāñdan, didiklēñden başım yoħar_āñdı)

batman d'ó-: (<batman dövmek)

Ağırlığı çok olmak

(beş gavın batman d'ódu n_āder āllarımış)

batmanı beş parıy_in-: (<batmanı beş paraya inmek) Malın bollaşarak ucuzlaması, değerinin düşmesi

(batmanı beş parıya inip su selásı oluncuħ mu aħlıña düşdük?)

batmanınan girip, direminen çıħma-:

(<batmanla girip dirhemle çıkmamak) Hastalığın kolay geçmiyeceğini, uzun süreceğini ifade eder.

bayram bē ol-: (<bayram beyi olmak)

Ramazan bayramının özellikle ilk günü abur cubur yemekten dolayı midenin ekşimesi, ağızdan koku gelmesi.

(şekeri çoħ yimīn, bayram bē olursuñuz sōna)

bayram_ekmē kesil-: (<bayram ekmeği kesilmek)

sık sık ziyarete gelmeyenlere sitem için söylenir.

(bayram_ekmē kesildiñ ā, bunca vāt nirdi'diñ?)

bebe şebe: küçük çocuklar topluluğunu

küçümseme kasdıyla söylenir.

(soħaħda bārişannar bebeşebe, ğul_asma sen)

bebe şeb_işi: (<bebe şebe işi)

çocukların yaptığı işi örtbas etmek ve özür dilemek için kullanılır.

(ğusur_ālma, ned_ossa çocuħ bunnar, yapıdılāñı da bebe şeb_işi, aldırma...)

bedeni ğırığ_ol-: (<bedeni kırık olmak)

Vücudunda kırıklık olması, hafif hasda olmak

bedeni üsdünde olma-: (<bedeni üstünde olmamak) Dinçliği, zindeliği üzerinde olmamak.

(ik_üşğündür bedenim üsdümde del, bir gırılığ var)

bekir bohi^ybil belle-: (<bekir boku gibi bellemek) kafasına takılan şeyi hiç unutmamak, yerli yersiz ondan bahsetmek.

(bekir bohi^ybil bellediñ ğari)

belleki öl_ossuñ: (<belle ki öyle olsun) farzet ki öyle

(“babañ bôn yola çıkmaz” diyoñ, belle ki öl_ossuñ, ya yâriñ tiren yösa!..)

ben beni bildim bileli: Hatırlayabildiğim, aklımın erdiği zamandan beri.

benden büyük hacılar kó var: (<benden büyük hacılar köyü var) “sandığın gibi büyük değilim, benden büyük amirlerim var”

ben ğúrdüm geçiyi bilmem mi?: (<ben ğüttüğüm keçiyi bilmez miyim?) Yıllardır birlikte olduğum insanın huyunu suyunu bilmez miyim

(sen o hınzırı benden sor! ben ğúrdüm geçiyi bilmem mi?)

beni baña ğomaz ki: (<beni bana koymaz ki) Beni kendi halime bırakmaz, düşüncelerime değer vermez.

(domadisleri topluyah söñ alır didim, beni baña ğomaz ki! al işde hepisini söñ aldı)

berdi hoşafi^ybil: (<berdi hoşafi gibi tadı kıt hoşaf, komposto için kullanılır.

(Bu ni^y bölle, berdi hoşafi^ybil olmuş...)

besbelli bezir ğabā: (<besbelli bezir kabağı) “Bunun böyle olacağı belliydi” “bunu bilmeyecek ne var” gibi.

beynamazıñ namaza özendi^ybil: (<bi namazın namaza özendiği gibi) birşeyi aşırı şekilde özenli yapmaya çalışanlar için kullanılır.

(burağ şu işi yav, beynamazıñ namaza özendi^ybil ni^ydiyoñ öle...)

beynamaz özürü: (<bi namaz özürü) geçersiz bir hatayı örtbas etmek için kullanılır.

(özülleniyoñ, özülleniyoñ da, ıclığ beynamaz özürüne benziyor özürüñ)

bıcağd_otur-: (<bucakda oturmak) Tek başına evde oturmak, dışarı hiç çıkmamak.

(ifloz_jrdından belli bıcağd_oturur, herkeze kús)

biyiniñ altından geş-: (<biyiğinin altından geçmek) ikna ederek istediğini elde etmek.

(babasınıñ biyiniñ altından geşdi, didini yapırdırdı aferim olana!...)

biyîn_ossur-: (<biyiğine ossurmak) adam yerine koymamak, karşı koymak, istediğini karşı tarafın gönlü olmamasına rağmen elde etmek

(bunca iyiliğ_iddiñ, soñunda bıyıñ_ossurdu górdüñü?)

biçime dıh-: (biçime tıkmak)

Düzenlemek, düzeltmek

(taz_ēlin geldi, evi biçime dıhdı)

biçim_ēl-: (<biçime gelmek) 1.

Tasarladığı düşündüğü duruma gelmek

(evin damını da örtüncük ev biçim_ēlicez zār!..)

2. bitkilerin biçilecek boya, sıklığa ulaşmış olmak bkz biçimlik

bi dene atarsam çik dönderirim hā!..:

(<bir tane atarsam çik döndürürüm

ha) bir yumruk atarsam sırt üstü yatırırım.

(sumsümü dulūna içirirsem, çik dönderirim hā!..)

bi den_ōrūn-: (<bir tane görünmek)

caydırma, yıldırma gösterisinde bulunmak.

(yīn azdı, şu olana bi den_ōrūnseñ!..)

bil_ayrıl-: (<beli ayrıl-) Eğilerek uzun

süre çalışma sonucu belini doğrultamayacak derecede belin ağrması.

(dūn çoh çalışdıh, vallā bilim_ayrıldı)

bildig górdük: (<bildik gördük)

Tanıdık, eş, dost

(cenāziye bildig górdük duyan gelmiş)

bilek boşat-: (<bilek boşaltmak) Aşırı

yorgunluktan ve hamlıktan ayakların boşa basıyor gibi olması.

(hamlıh var, bi de yīn yoruluncuñ ayahlām bilek boşadıyor)

bilig gibil boynunu bük-: (bilik gibi

boynunu bükme) Kendini acındırı bir şekilde boynu bükük durmak.

(yāzıh, bilig gibil boynunu büküyo, insanı ciğergâh_idiyo)

bilışiklik vir~, virme-: Tanışıklık

vermek~vermemek

(o_ğader galabalın içinde bilışiklik virdi.)

billāselē ūrat-: (<bir lahzalığa

uğratmak) Emaneten veya temelli verilen bir şeyi alır almaz işe yaramaz hale getirmek.

(bu çocuğlara hiş biş yaramıyo, ellēne oyuncuñ viriyon billāselē ūradyollar)

binās_ōle: (<binası öyle) Yaradılışı,

yapısı öyle

(onuñ binās_ōle gıldır_ıncık, hiç şişmannamaz)

biñ ayağ bir dınn_üsdüne: (<bin ayak

bir tırnak üstüne) Çok kalabalık bkz et canı yi-, omuz_omuzu sóğme-

(bayram namazında cāmi^y bir górsü^ydüñ, biñ ayağ bir dınn_üsdünü^ydü.)

biñ batman balınan yinmez: (<bin

batman bal ile yenmez) çok çirkin ve şirret kadınlar için kullanılır.

(aliniñ gaynanası doslar başına.. ōle şirret ki biñ batman balınan yinmez!)

biñ batman_ol-: (<bin batman olmak)

Mahcub edilmek, çok utandırılmak.

(anāñ patavatsızlından biñ batman_oldum)

biñde: (<binde) aşık oyununda

gıdılacak aşığa enekle vurulurken söylenen bir terim.

bir avıc_ossuruḥ: (<bir avuç osuruk)

ipe sapa gelmez şeyler, hayal mahsulü.

(siz oña inanmı'n, ğonuşduḥlānıñ hepisi bir avıc_ossuruḥ)

bir baş git-: Bir boy gitmek.

Yapılmakta olan işi bir kere de o yapmak.

bir başım, bir peşim: Yalnız başına yaşamak. Biraz da hürriyeti ifade için kullanılır.

(evde olan_uşaḥ ğalmadı, bir başım bir peşim, canım n_āḥut isderse o_ḥāt yiyom)

bir bişirimlik: (<bir pişirimlik) kahve, pirinç, fasulye vs. nin bir kerede pişecek kadarlık tahmini miktarı.

(āşam gelirken ğāve al. bir bişirimlik ğalmış)

bi(r) çala: 1. bir an

(sēñ olanı bi(r) çala ğórdümüdü.)

2. belki, bir ihtimal

(biçala "bón gelmem" mi didi'di ni'?)

bir çif lafınan vir-: (<bir çift laf ile vermek) daha çok kız evinin çabuk razı olması karşısında söylenir ve bundan çok çekinilir.

(bi çif lafınan anañ hemen virdi, seni kim alacadı ki!!)

bir çimdik: Çok az miktar, bir tutam bkz bir çinke

(duzumuz ğalmadı anam bi çimdik duz isdiyo)

bir çinke: Çok az miktar, bir tutam bkz bir çimdik

bir çıḥım çıḥ-: (<bir çıkım çıkmak)

birisini fena halde azarlamak.

(ev_eldi, bir çıḥım çıḥdı avradına. ha bir ğörü'düñ)

bir çit sözünen öde-: (<bir çift söz ile ödemek) minnet borcu olduğu kişiyi kırmak incitmek.

(bunca i'lik yapıḥ, yimedik yidirdik soñunda bir çit sözünen ödedi haḥiyetsiz...)

***bir çı'nem et:** (<bir çıñnem et) Yeni doğmuş bebek, gelin edilecek veya yaşı küçük gelin edilmiş kızı olmak.

(düa itsiñner ki ortada bir çı'nem etim var, yōsa o edepsizlere yapıcāmı bilirdim ben!)

bir çöp bişiy bulama-: (bir çöp bir şey bulamamak) Ağaçlarda hiç meyve bitmemiş olduğunu veya bir şeyin kalmamış, yenmiş çalınmış, alınmış olduğunu ifade için kullanılır.

(evi aşmışlar, heyiri dolandım kōrolasıcalar bir çöp bişiy burahmamışlar)

bir çöp yiyeme-: İşlerin çok olmasından dolayı yemeğe bile vakit bulamadığını ifade için kullanılır.

(gelen giden bir ğörseñ! allah inandırısñ āşam_ācce bir çöp yiyemedim.)

bir düzâda: Hep bir boyda ve büyüklükte sıralanmış veya aynı düzen ve tertipde kalmış.

(merdeplileri sanki hep bir düzâda seşmişler, hepiside aynı boydalar.)

bir ğanım kesdir-: (<bir kanım kesdirmek) Oturduğu yerde veya yorgansız olarak uyuklamak.

(bir ğanım kesdirinci yorgunnüm çıhdı da ahlım başım ğeldi.)

bir ğavırmalıĥ: (<bir kavurmalık) bir seferde kavrulacak miktarda et, tavuk, kavurğa vs. kaldığı zaman.

bir ğavırmalıĥ_ol-: (<bir kavurmalık olmak) Ailenin genişleyerek fertlerin küçümsenmeyecek sayıda çoĝalmıř olması.

(şinci bir ğavırmalıĥ_olduĥ bāĥ, hadi gessifner üsdümüze de ĝorek!)

bir ĝıbalđ_i^yt-: (<bir ĝıbalda gitmek) Durumu bozmadan sürdürmek.

(iřlėniz bir ĝıbalđ_i^yderse, çocuĥlar yárin büyüncük ĝazancıñız yitecek mi bāĥ!)

bir ĝótlük yir: (<bir götlük yer) Dar küçük yer, ev, dükkan.

(şincilik bir ĝótlük yir yapaĥda..)

bir ĝuruř aldımısa ĝózetuna viri^ym: (<bir kuruş aldımısa göz otuna vereyim) yaptıĝım işten bir kuruş kazanamadım, veya karşılık bir şey almadım. Aldımısa ilaç param olsun.

(bu iřden par_āzandım sanıyoñ, ěr bir ĝuruř aldımısa ĝózetuna viri^ym)

bir hál_ol-: (<bir hal olmak) “anlayamadıĝım bir şeyler oldu” manasına.

(ĝıza bóñnerde bir hál_oldu. ne yiyo ne içiyo...)

bir hoş ol-: “içim bir tuhaf oldu” anlamında

(ölan evde yoĥ didilerdi. içim bir hoş oldu)

biribillėne duralan-: (<biribirlerine

duralanmak) sohbet ederken ağız kavgasına girişmek, birbirine diklenmek.

(ni^yse ānyamadıĥ, ĝúzel ĝúzel ĝonuřuyollarıdı, birden biribillėne duralandılar.)

birine beş annaç vir-: (<birine beş annaç vermek) Sözüñ altında kalmamak.

(o ni^y o biliyoññu, o ne abuĥat, birine beş annaç virir de āziñi açamañ)

bir_ipliñi çekseñ biñ yamalı d'ókülür:

(<bir ipliĝini çeksen, bin yamalığı dökülür) çok zavallı, fakir, üsdü başı perişan.

bir lülülüm ĝop-: Birden feryatlar, baĝırışmalar, ağlaşmalar gelmek.

(ĝoñřuda bir lülülüm ĝopdu. babalanın öldünü yiñi duydular zār!)

bir met çaldım gelmedi, ayneli büzük telledi: (<bir met çaldım gelmedi, aynalı büzük terledi) oyunu çeşitli şekillerde bozan zıĝaran kişiler için makamla okunan bir tekerleme.

bir pula sat-: kendisine iyiliĝi dokunmuş birisini menfaati uğruna harcamak.

(ĝórdüññü haşiyetsizi.. büyürdük. oĥurduĥ soñunda bizi bir pula sardı.)

bir til ipek: (<bir tel ipek) aşırı derecede kibar, nazik, mükemmel

(āmedi mi diyon. yin i^y, bir til ipek!)

bir órdan: (<bir oĝuttan) birden bire, kaşla göz arasında

(bir órdan paĥlavı^y ortadan ĝaldırmiřlar)

bir ucuna ğanes ğo-: (<bir ucuna kanes

koymak) Nazar deymesin diye bir işin bir tarafını kasten kötü yapmak.

(bir_ucuna ğanes ğoyuñ. il_âlemiñ ğözü düşdü nazalları dēr sōnal)

bir yanı sazlıĥ samannıĥ, bir yanı

tozluĥ dümannıĥ: (<bir yanı sazlık samanlık, bir yanı tozluk dumanlık) iyi ve düzenli olması gerekirken karışıklık ve pislik içinde olma durumu.

bir yüzden dur-: gücenikliğini, kırgınlığını belli eder şekilde durmak, davranmak.

(gelin bu kerez bir yüzden duruyor, ben yōken bişiy mişiy m_oldu yōsa?)

bir ziyān_ol-: (<bir ziyān olmak) Ölüp ölmediğini sormak için kullanılır.

(anañ hasdıydı, bir ziyānm_oldu yōsa?)

bişiy mişiy mi var?: (<bir şey mi var?)

Merak duyulan bir olay veya imalı bir sözün aslını öğrenmek için.

(fis fis idip duruyoñuz niy_o? bişiy mişiy mi var yōsa?)

bitli çayır: insan başı

biyī boĥlu: (<beyiği boklu) hakaret, küçümseme sözü (bkz biyk)

biynine oyulgan-: (<beynine oyulganmak) Kendine göre bir fikrin, fikr-i sabit haline gelmesi.

(o ğızı ilâ alıcām didiñ, biyniñe oyulğadıñ. ıclı da bizi diyne ölüm!)

bizi ğazımıyoññu?: (<bizi kazımıyor musun?) bizi adam yerine

koymuyor musun?

(misafiller ğidincik “ben yatmaya gidiyom” diyoyñ, bizi ğazımıyoññu lan?)

bizim gelin benden ğaçar, başın örter,

ğıçın açar: (<bizim gelin benden kaçar, başını örter, kıçını açar) kusurunu gizlemek isterken daha büyük kusurlar işler.

biz kimiñ ğızından ğötüyük ā: (<biz

kimin kızından kötüyüz aĝa) dalgınlığa gelip başkasına yapılan ikramın vs. Kendisine yapılmadığını şaka yollu belirtmek için.

(biz kimiñ ğızından ğötüyük ā, herkeze ğāve virdiñ de bize yoh!)

biz o iş_ördük: (<biz o işi gördük)

Yemek üzerine gelince, “biz yemek yedik” anlamında söylenir.

(irkenm_eldik, size afiyet_ossuñ, biz o iş_ördük ā, siz kiyniñize baĥıñ)

bocum bocum bocala-: ne yapması gerektiğini bir türlü kestirememek.

boĝaz āri: (<boĝaz ağrıĝı) hiç işe yaramayıp birine yük olan.

boĝazdan düş-: İştahdan kesilip yiyemez olmak.

boĝazı cuĝğurda-: Hoşuna giden bir yiyeceĝe imrenmek. bkz düdüyn cuĝğurda-

(paĥlavıy ğörüncük boĝazıñ cuĝğurdadı dēl mi?)

boĝazına çıĥ-: (<boĝazına çıkmak)

Tahammülü kalmamak, sabrı

tükenmek

(ğari boğazıma çıhdı, yiter yaptıkları!)

boğazı sırtına: Amele veya ırgatın yemeği kendisine ait olarak çalışması.

(boğazı sırtına ırgat dutmağ saña yaşırsın mı? anca buğaccer iş görüller)

boğ ğarışdır-: (<bok karıştırmak) bir işi bozacak biçimde davranmak.

boğ_ıllı: (<boku kıllı) köpek!
(Pisliğindeki kıllardan dolayı)

boğlu da südüklüye gülec_ölmüş:
(<boklu da sidikliye gülecek olmuş) kendisinin büyük kusurunu görmeyip de başkalarının küçük kusurlarını kınayan.

boğhu büyük: (<boku büyük) çok zengin, ensesi kalın.

(boğhu büyüklën arasına girme ölüm, seni n_j'ıtsiñler)

boğhu büyüñ k úberası: (<boku büyüğün küberası) aşırı zengin

boğhu cinni: (<boku cinli) çok çabuk kızan, sinirlenen.

(şu boğhu cinni^ynen ūraşmı^yn)

boğhu çıh-: (< boku çıkmak) işin altından pislik çıkması

(bu işin boğhu çıhdı, burahsağ dā i^y olur)

boğhu kepē belirsiz ol-: (<boku kepeği belirsiz olmak) işin nasıl sona ereceği, karı zararı belirsiz.

(duruñ bāğh dā boğhu kepē belirsiz, zarar_jdersck belki vaz bile geçerik bu işden)

boğhuñ adını amber-i sahrā ğomuşlar:

(<bokun adını amber-i sahra koymuşlar.) tiksinti veren bir şeyin adını değiştirmekle bu özelliğinin ortadan kalkmayacağını ifade eder

boğhuna ğan uyuşdur-: (<bokuna kan uyuşturmak) bir işi, bir makineyi bir daha asla düzelmeyecek şekilde bozmak.

(ūraşa ūraşa sātifiñde boğhuna ğan uyuşdurduñ, çalışmaz irtidñ)

boğhunu çıhar-: (<bokunu çıkarmak) bir işi veya durumu tatsızlaştırmak.

(hepiñiz iş_arışdıñız, soñunda boğhunu çıhardıñız)

boğhunu (boğhlānı) d'ókü^ym: (bokunu (boklarını) dökeyim) Yalvarma

boğhunu ğannınd_ürut-: (<bokunu karnında kurutmak) zengin olduğu halde para harcamayan eli sıkı kimseler için söylenir.

(oğader parı^y öteki dünyaya m_ötürücek ni^y, ne yir, ne içer, boğhunu ğannınd_ürutur)

boğhun_elliyen deli sölemez: (<bokunu elleyen deli söylemez) yakınlarını incitecek, arlandırarak şeyler söylediğinin farkına varmayanları kınamak için söylenir.

boğhuñunan sin_öldürdüññü?:

(<bokunla sinek öldürdün mü?) bu güne kadar “iyi” denilebilecek bir amelin oldu mu?

boḥunu terē ḡay-: (<bokunu tereḡe kaymak) kibirlenen, nazlanan yalvartan kişileri anlatmak için kullanılır.

(boḥunu terē ḡayar ki ḡāri, iʔki bi t'ürkü de sen sōle didik!)

boḥüsdün boḥ: (<bok üstün bok) çok kötü, çok berbat.

bol ḡórden at-: (<bol götten atmak) bol bol vaat etmek, bol keseden atmak.

(bol ḡ órden atıyoñ, kime niʔ viricēn?)

boş bulun-: Ani bir bir durumda kendini toparlayamamış veya dalgınlığına gelmiş bir kişinin meydana getirdiḡi zararı mazur göstermek için kullanılır.

(ḡusur ālma bir an boş bulundum)

boşeşşē teker çatmış gibil: (<boş eşşeḡe teker çatmış gibi) yapılan işin tersliğini, tuhaflığını anlatmak için kullanılır.

(ölum ne_şēl çalışıyoñ öle, boşeşşē teker çatmış gibil. óñce birini bitir, sōnaótekini.)

boş gezeniñ boş ḡalfası: (<boş gezenin boş kalfası) işsiz güçsüz dolaşan kimse

bozmancalıḡ virme-: (<bozmancalık vermemek) yalan yanlış söylediḡi halde, müdahale etmemek, bozuntuya vermemek.

(işiñ tersini sōledi amma benden bulmasıñ diʔn bozmancalıḡa virmedim. ḡıymetimi bissiñ)

bulup buşur-: (<bulup buşurmak) Çaba ve beceri gösterip istenilen şeyleri bulmak.

(fiḡāreniñ parası yoḡ, boş par_ısdediʔdim, bulup buşurup virdi gine de)

bülüzit: (<buḡlüz it) kambur köpek! Hakaret sözü.

bundan sōna yuggayıp terek mi düzecēm: (<bundan sonra yük kayıp terek mi düzeceḡim) Bundan sonra elde edeceklerim beni fazla ilgilendirmiyor. bkz. ḡóverip de bosdanm_olacām

bunnu ḡoḡu yivi alma-: (<burnu koku yivi almamak) yakını olan kadınlardan birinin kötü ilişkisinden haberi olmamak.

(avradı onuynan bunuynan düşüp ḡaḡıyo da herifiñ bunnu ḡoḡu yivi almyo)

bu parıya ḡıçıña bezir dēdirmezler: (<bu paraya kıçına bezir dēdirmezler) yapılan hizmet karşılıḡında verilen paranın azlığını ifade eder.

(sen ḡosḡoca āsiñ, virdiñ parıya ḡıçıña bezir bile dēdirmezler. ıçıḡ dā vir bāḡ)

buyuran kōleñ: (<buyuran kölen) karşısındakinin “buyurun” hitabına karşılık bir nezaket deyimi.

“buyur” didiʔsek, “allah rāz_ossuñ”

da ortadan ḡaḡmadı ya!...:

(<buyur dediysek allah razı olsun da ortadan kalkmadı ya) nezaket

icabı yapılan fakat samimi olmayan daveti, ince düşünmeden hemen kabul ederek davet sahibini zor durumda bırakan fikirsiz insanları tenkit için söylenir.

buyuruñ ālar, ğözünüñü açıñ dutuñ

bizim_uşağlar: (<buyurun ağalar, gözünüzü açık tutun bizim uşaklar) misafire gönül alıcı davranışlarda bulunurken, hem de onların

hareketlerini kontrol altında tutma gayreti içinde bulunanlar için kullanılır. (özellikle çeyiz altı için gelen oğlan tarafının delikanlılarına karşı)

buz gibil yi-: (buz gibi yemek) keyifle yemek

(tallı^y sardı, parasını da buz gibil yidi.)

büyümüş de ğuccülmüş: (<büyümüş de küçülmüş.) akıllı çok bilmiş çocuklar için kullanılır

DUA:

başında ağ ğıllar bitsiñ: (<başında ak kıllar bitsin) ömrün uzun olsun,

saçların ağarana kadar yaşa.

BEDDUA:

bārıñı bit, keseni it yisiñ: bağrını bit, keseni it yesin

boğazının anında babalar çıksın

başında bulasıñ: (<başında bulasın) kınadığın, ayıpladığın şey başına gelsin.

boynuñ altıñd_āssiñ: boynun altında kalsın

boynuñ sapsıñ: boynun sapsın

boyuñ devrissiñ: boyun devrilsin

bir eliñ ğórsüñ bir eliñ ğórmesiñ: bir elin görsün, bir elin görmesin

bütün ömrüñ sıñıñtr^ynan gessiñ: bütün ömrün sıkıntıyla geçsin

boğazi^yn añında babalar çıñsiñ:

YEMEK:

baldırcan ğovalaması: patlıcan kovalaması

karabiber, salça ve zeytinyağıyla hazırlanan için asma yaprağına dürüm yapılması

baldırcan dolması: patlıcan dolması

batlı: bulgur, soğan, kırmızı ve

bazlama: Sac üzerinde pişirilen, 1,5 cm. Kalınlığında 20. cm. çapında ekmek.

bezdirmeç: mayasız tuzlu hamurun üzerine yumurta sürülerek yuvarlak şekilde pişirilmesi.

bēsimet: peksimet

biber dolması: dolmalık biberlerden yapılan dolma

bili bükme mantı: (<beli bükme mantı) boş mantı da denir.

boranı: (<borani) pirinçli ve yoğurtlu ispanak

böcce börek: bohça börek

bör_āşı: (<börek aşı) etli mantının çorba şeklinde pişirilenidir.

bulamaş: bulamaç, unlu ve pirinçli çorba.

***bulgur çorbası:** Bulgurdan yapılan çorba

(ğadınnar hamamdan evlerine varıllar, usülen bulgur çorbası bişirilirdi. sabāli'n soba varısa sobanıñ üzerine gurallar yoñ dışarda ocañ tandır bişī varsa oña bulgur çorbası gonur, gelen_āder tıñır tıñır n_ōlucañ bulgur çorbası olur.)

bulgur pilavı: Bulgurdan yapılan pilav

YER:

bacce başı: (<Bahçebaşı) büyük ve küçük olarak iki semt adıdır.

bal d'ókdü hanı: (<Baldöktü Hanı) Yavuz Sultan Selim zamanında yapılmış olan bir han.

barsama: Güneşli bucağına bağlı bir köy.

batdalaltı: (<Battalaltı) Battal Gazi türbesi civarı

bardal cāmisi: Battal Gazi mahallesindeki caminin adı

bardal gāzi: (Battalgazi) mahalle ismi. En eski mahallelerden birisidir.

bayramacı: (<Bayram Hacı) Kızılırmak kenarında bir köy.

bazarören: (<Pazarören) Pınarbaşı ilçesinin bir bucağıdır.

becer: bağ semti.

bēdērmēni: (<Bey Değirmeni)

bedesden hanı: Bedesten Hanı

bēndik: (<Beğendik) bağ semti

beşbannaḥ kúmbedi: (<Beşparmak Kümbeti) merkez komutanlığı bahçesindedir.

beşbannaḥ māllesi: (<Beşparmak Mahallesi) Merkez Kocasınan ilçesinin bir mahallesidir.

beşdepeler: (<Beştepeler) Asri Mezarlık tarafındadır. Roma döneminden kalıntılar bulunmuştur.

bezirhan_ó: (<Bezirhan önü) şehrin güneybatısında bir semt.

bilbaşı: (<Belbaşı) niyet. Bir bağ

bölgesinin ismi.

bilik māllesi: (<Bölük Mahallesi) bu mahallenin yeni ismi Nuri Has Mahallesidir.

billór: (<Billur) niyet. Bir bağ bölgesinin ismi.

billór çay: (<Billur çay) niyet. Bir bağ bölgesinin ismi.

boğaz kóprü: (<Boğaz Köprü) Kayseri-Adana-Ankara kara ve demiryollarının ayrıldığı yer.

boyacı: Erkilet'e bağlı bir köy.

boyac_āpısı: (<Boyacı Kapısı) Ulucami'den gelen sokağın, İnönü

Bulvarı ile kesiştiği yerde olması gerekir

bozatlı paşa māllesi: Kayseri'nin eski mahallelerinden birisi.

búrúñgüz: (<Bürüngüz) büyük ve küçük Bürüngüz adında iki köy ismi.

búrúñgüz cāmisi: Cumhuriyet Meydanı'nda İki kapılı Caminin yerine yaptırılmıştır.

bünyan: Kayseri'ye bağlı bir ilçe

büyük avgın suyu: eski Kayseri'ye gelen üç su menbaından biri

-C-

A. KELİMELER

cadal: züğürt

cahal: (<cahil) okur yazar insanın çok az olduğu dönemde yaşlılar gençlerden daha tecrübeli olduklarına dayanarak gençlere cahil derler.

cahıl: (bk. cahal)

... **-cak, -cek:** ile, beraber, olduğu gibi, sadece anlamında ek bağlaç. Bkz. eşitlik hali

(evcek d'ünî'ydik)(ölan fi'rād_idincik, çorapcak göpdürmüş)

callaḥı: (<callakı) kaba saba, huysuz, aç gözlü

callaḥılı't-: (<callakılık etmek) çocuğun aşırı derecede terbiyesizlik, yaramazlık etmesi.

cancezāsı: (<can cezası) insanı hep mahcup eden, can sıkıntısı, bıkkınlık veren şey, kimse.

(bu iltimiñ bebelē cancezāsı... niri'tseler callaḥılı'diyollar, gōge merdiman guruyollar)

canevi: (<can evi) kalbin bulunduğu yer.
(canevimde bir sız_oluyo. ni'se zār)

cañgaza: ağız dalaşı, gürültülü konuşma

can suyu: mantı pişip ocaktan indirildikten sonra, pişen yemek

biraz diri olup çöksün diye ilave edilen soğuk su.

carı: çabuk, acele

(carı carı yürüme! yitişemiyom)

carı carı: çabuk çabuk

cartın: tarla faresi

(cartınnar ked_āder olmuş) "kedi kadar"

cāşa-: (<cağşamak) çivileri gevşeyip dağılacak hale gelmek.

cāşaḥ: (<cağşak) dağılacak hale gelmiş olan

(cāşaḥ bir evi var, seray zannidiyor)

cavlat-: 1. saçları fazlaca kesmek

(berber başını ammada cavlatmış)

2. ağacı aşırı derecede budamak

(zavallı ācı yīn cavlatmıssıñ)

3. soymak veya kumarda ütmek.

(ölanı kumarda i' cavlatmışlar)

cavlaḥ: (<cavlak) aşırı kesilip kısaltılan saçla tüysüz kalmak

(annı da gāvlaḥ, sūsünü cavlaḥ kel_ölan)

cavzıt-: şakaya getirip işi başka yöne çevirmek.

(ne gōzel gonusuyoduḥ. soñunda işi cavzırdıñ)

caydalaḥ: (<caydalak) çaylak gibi, aç gözlü kaba

(caydalaḥ doñuz. oña buña saldırma.)

cayırdı-: sindirmek kasdıyla tehditvari ve yüksek sesle küfredip bağırarak.

(büyük olan geldi. bir cayırdadı, ses se d ā kesildi.)

cayırtı: tüfek, tabanca vs. sesleri, bu arada küfürlü bağırıp çağırılmalar.

(bütün ahrabāsını toplamış gelmiş, mállede bir cayırtı goptu hiş sorma...)

cazana: (<cazi ana) arabozucu kocakarı, genelev patronu

(o cazanıya diʻn bi ddā evime gelmesiñ)

cazi: cadı, ahlaksız, terbiyesiz kadın

cecim: İnce dokunmuş nakışlı kilim

(iki ceciminen gelin geldiñi unurduñıñ?)

cekceki: 1. kuyruk sallayan kuşu 2. çok konuşup iddialaşan, herşeye karışan.

ceñgár: kalaysız bakır kabda oluşan oksit

(gıpları gálayladañ, ceñgár çalar sōna...)

ceñgár çal-: kalaysız bakır kabın oksitlenmesi

ceñgári: yeşil küf rengi

ceñgame: taş yapılarında taşlar arasına yapılan sıva

(depeniñ başında cengeme yapılmış ev vara!...)

ceñgir ceñgir: her söze cevap yetiştirenler için.

ce(a)nik: Minyon tipli, hareketli insanlar için kullanılır.

***cēre:** (<çehre) yüz, surat

(döt dōlek gelen olan sabāliyn gahıyo ki cēresi beş gariş gardaşım...)

***cerek:** uzun ağaç dalı, sırık

(bir cerek de sen al, şu cevizi çıpañ)

cēresiz: (<çehresiz) suratsız.

ceviz oyunu: kız ve erkek çocuklarının oynadığı bir oyun

cevranna-: (<cevrannamak) etrafi kolaçan etmek, dolaşmak

(edirārı cevrannıʻm da sōna gelirim.)

cevze: iç, haleti ruhiye

(bu işden cevzem bulandı, gel vazgeçek)

cıbıbh: (cıbıbhık) cıbıbh kuşu gibi ses çıkarmak, feryat etmek

(sabādder cıbıbhıg gibil çırdırdılar)

cıbıldañ: (<cıbıldak) parasız, yoksul, çıplak.

cıbh: (bak. cıbıldañ)

cıkla: safi, yalnız, sade

(adam cıkla serseri uyma!...)

cılbañ: çıplak, otsuz, ağaçsız

(şu cılbañ depede yın gıuş var)

cıl cıl ah-: (<cıgıl cıgıl akmak) küçük taşların, çimlerin arasından şırl şırl akan suyun sesi.

cıldı-: (cıgıldamak) hafif akan suyun sesi

(bir cıldı duyuyor musuñuz sizde?)

cılga: Keçi yolu, patika

(gızılğayanıñ yanındaki cılğadan sap)

cılñ: (<cilk) 1. bozularak kokmuş 2. Çok çamurlu, cıvık 3. irin, akan yara

(yımırtañ hepisi de cılñ olmuş) (yollar cılñ çamır) (yarası cılñ olmuş)

- cılıbt:** zayıf, nahif sevimli çocuk.
- cıltı:** hafif akan suyun sesi
- cımcıh:** (<cımcık) sınılsıklam
- *cımcıh:** (<cımcık) camdan yapılmış şeyler
(bunnān hepisode cımcıh, ğınlır zār)
- *cımcıĝ gibil:** (<cımcık gibi) tertemiz
- cımcıĝ ĝóz:** (< cımcık göz) mavi göz
- cıngı:** (<çingı) kıvılcım
(çekici daşa vurdumudu cıngı çıhdı)
- cıngıl:** (<çingıl) 1. ufak ve seyrek taneli üzüm salkımı bkz. nefer 2. burnun ucundaki saydam damla
(üzüm di^yn hep cıngılları toplamış pis!)
(hele mendiliñi çıharda cıngılı sil)
- cıngılbudah:** (<cıngıl budak)
Hafifseme kasdıyla daha fazla ikram beklerken yenmek üzere getirilen üzüm için söylenir.
(ortuy_ētirdi üzüm cıngıl budah, ayıb_olmadı mı şincik?)
- cıngırda-:** (<çingırdamak) ses taklidi, çingır çingır ses çıkarmak
- cıngırdağ:** (<çingırdak) Avlulu evlerde dış kapıdan kumanda edilen çingırak
- cıngırdağlandır-:**
(<çingırdaklandırmak) bir sözü etrafa yaymak.
(adam yiri_öduğ söyledik, o da cıngırdağlandırmış)
- cıngırdağlı:** (<çingırdaklı) aşırı süslenmiş, ancak kendisine yakıştıramamış.
- cınnah:** tırnak
(cınnahılāñ yīn uzamış)
- *cınnahla-:** tırmalamak bkz cırmala-
(ellēni kedi mi cınnahladı?)
- cırcır:** fermuar
- cırcıvık:** çok sulu
- cırgıt:** şımarık çocukların bağırıp çağırması
(cırgıt gibil çirnyoñ, derdiñ ni^y sıpa!)
- cırgıt gibil çir-:** (<çığırıt gibi çığırık) çok yüksek sesle devamlı ağlayıp, feryat etmek
(bah bahi^ym bebiye, cırgıt gibil çiriyor, sancısı mı ĝahdı ni^y?)
- cırılı:** zayıf kız çocuğunu severken söylenir
- cırmala-:** tırmalamak bkz cınnahla-
- cırtli^yt-:** (<cırtlık etmek) sevilen fakat yaramaz erkek çocukları için kullanılır.
- cıscıbah:** çırılçıplak, çok çıplak bkz. cıscıbalah
- cıscıbalah:** çırılçıplak, çok çıplak bkz. cıscıbah
(ĝosgoca adam cıscıbalah geziyo)
- cıslān:** bk. cızlān, dızlān
- cışda-:** (<çışdamak) suyun kaynamaya başladığı sırada çıkardığı cızırtılı ses
(su cışdamiya başladı, ocañ altını söyündür)

cıvıh: (<cıvık) 1. sulu 2. lâubali

(hamır cıv_ölmüş) “cıvık olmuş”

(cıvıh herif, seni adam yerine göyanda ğabahat!)

cıvın-: nazlanmak, gönlü olmak

***cıvit-:** ciddiyetini bozmak,

sulandırmak

(mecbur_öldüm cıvıtdım!!)

cı^ynaz: çok zayıf

***cı^yndırırh:** (<cıyındırık) etin sümüksü,

zarsı en adi yeri

(ğóí duzu birez cıyındırırh gibi yımışah dutuyo basdırmıyı, ğaya duzu set dutar.)

cı^yndırırğ gibil: (<cıyındırık gibi) çok

zayıf

cızbızırı: cızbız, daha çok pastırma için

kullanılır.

(isderseñ basdırmı^y cızbızırı yapah)

cızı: çizgi (cızırh, cızırhla-, cızırh, cız-,

cızırhdır- şekillerinde kullanılır

(dān yüzü cızı cızı olmuş)

cızıla-: mızıklamak devamlı ağlayan

çocuk için kullanılır.

(vir şunu da cızılتما bebi^y) “bebeyi”

cızılı: (<çizgili) bir tür aşık oyunu yere

çizilen bir daire içinde oynanır.

cızlān: (<cızlağan) ısırgan otu bk.

cızlān, dızlān

(veran eviñ heyiri cızlān olmuş)

cibindirik: (<cibinlik) açık havada

yatarken uçan haşeretten rahatsız

olmamak için yatağın dört tarafını

ve üstünü kaplayan ince kumaş, tül.

ciddiricillov: şımarık havai, hafif

meşrep

cıggırde-: hafiflik etmek

***cihendem:** cehennem

“ali

armıdıñ dali,

çoğ yime bali,

bal seni şişirir,

cihendeme düşürür” tekerleme

cimbiş: cımbız

***cin arabası:** bisiklet

ciñğán(a): çingene, arsız, terbiyesiz

ciñgi: siyah

ciñgi daş: (<çingı taş) siyah, çayda

yuvarlana yuvarlana yüzü

parlaklaşmış granit taş.

(tallanınñ heyiri ciñgi daş)

ciñgir ciñgir: çiğ, parlak renkler

ciniviz: ufak tefek cin gibi

cinnen-: (<cinlenmek) sinirlenmek

cinnet-: (<cinletmek) sinirlendirmek

cinni: (<cinli) sinirli huysuz kimse.

***cinnik:** (<cinlik) bağlarda buzdolabı

olmadığı dönemlerde evin

güngörmez bir yerinde genellikle

yer oyularak yapılan saklama

bölümü, bkz. sōhluğ (soğukluk)

cinossuruğ: (<cin ossuruk) hoşla

gitmeyen, kabalık yapan

cipcik: ağız geniş ve yayvan küçük

sepet.

c̄iri: (< cehri) tohumları boyacılıkta kullanılan taşların arasında kendi kendine yetişen, Anadoluya has bodur ağaç.

(esgiden c̄iriye altın ācı dirdik. tōmları ȳin ğıymetli^ydi.)

ciş: cici, güzel, hoş (bebek dilinde kullanılır)

(cişl̄eni giyinmissin kim dikdi ğızīm?)

cişdan: yakışksız süslenmiş kişi

civcir: küçük, siyah ağaçların genç sürgünlerini kemirerek içine yumur-tasını koyan ağustos böceğinin küçük bir cinsi. Sikoda

(huñzır civciller sürgünleri kemirip guruduyo)

ci^yr ci^yr: ekmekte, pilavda vs. çıkan küçük taşlar için kullanılır.

***ci^yz:** (<çeyiz) gelin için hazırlanan her türlü eşya veya gayrimenkul

(ğızıñ ci^yzi çoĥ, bir ğamyon almaz)

***ci^yzaltı:** (<çeyiz altı) düğünün başladığı pazartesi günü gelinin çeyizi kız evinin bir odasının duvarlarına asılarak teşhir edilir. O gece oğlan evi de bu törene çalgıcı getirerek gurup halinde katılır. Taraflar tanışmış olur.

cof cof öt-: züğürtün zengin ağzı ile konuşması

combul combul: yemeğin veya bir yerin çok sulu olduğunu anlatır.

(maşallalar combul combul su) .

combul combul combulda-: çok su içilince miğdeden gelen sesi ifade için kullanılır.

combulda-: çok su içince mideden gelen ses.

coplañ: (<coplan) çok dik ve derin uçurum.

(evini coplañ derenif başına yapıdımış)

coruĝĝuşu: (<coruk kuşu) zayıf, çelimsiz, sarı benizli, pek yaramazlık yapmayan çocuk.

cöddür cöddür: yeni yürümeye başlayan çocuk için kullanılır.

cöddürük: çelimsiz ama kendine güvenen.

cöt cöt öt-: atıp tutmak, kendine bir paye vermek.

(anāñ yanında cöt cöt ötüyoñ, babāñ yanında da yapseñ ne?)

cū-: (<cuĝmak) suçunu anlayıp sessizce oturmak.

(baĥ nası cūdu ğóf üyoññu?)

***cūlaş-:** bir şeyin başına üşüşme

(geliniñ başına para saçılincıĥ bebeler bir cūlaşdı ğófecēdiñ...)

culuĥ: (<culuk) hindi

cusun: hafif bön, aptal

cücúk: (<cücük) civcivden biraz büyük piliç

cücúkle-: (sevgi ve şaka yollu) doğurmak
(benim datlı torunum da cücüklemiş!)

cüdde: cüsse

(cüddeñ ateş ossa niri^y yaĥañ lan!)

cül: met oyununda metin oyundışı sahaya düşmesiyle met cül olur. Oyun bırakılır ve meti düştüğü yerden ilk alan kaleye çıkar. bkz. cür

cüllem: (<cürlem) kapışmak. Özellikle aşık oyununda oyun dışından

birisinin veya oyuncularından birisinin zıgarıp aşıkları kapıp kaçması.

cümbül cömât: (<cümbül cemaat) hep birden, topluca.

cür: bk. cül

B. DEYİMLER, TARİFLER:

cağgır cuğgur: ağızı şaprdatmayı anlatmak için.

cah di'n git-: yorgunluktan bulunduğu yere kendini atmak

cāl cāl aḥ-: (<çağıl çağıl akmak) çağıldayarak akan suyun sesi

cāli't-: (<cahillik etmek) acemilik etmek, hata yapmak

camız ğaydā gibil: (<camız kaydağı gibi) manda pisliği gibi kaba, şekilsiz, pis.

camızıñ suya sışdı'bil: (<camızın suya sıçtığı gibi) münasebetsiz, patavatsızca söylenen sözün ayıplanması için.

can baş derdine düş-: genel bir tehlike karşısında yaşanan panik

(ğuduz it var didileridi millet can baş derdine düşdü. analar bebelēni yitirdi.)

can_elemeti'nen: (<can alâmeti ile) can havli ile, şiddetli korkunun verdiği acele ve şaşkınlıkla

(baḥdım tava dutuşmuş, can_elemeti'nen durdüm gibil peceden dışa ardım)

canı ceranı çekil-: Korkudan mecalsiz hale düşmek, bayılıyor gibi olmak.

(adam başımın ucunda düdü bi ördürdü, ğorḥudan canım ceranım çekildi.)

canı çeñgelde asıl_āl-: (<canı çengelde asılı kalmak) kaygı endişe merak içinde kalmak.

canı ğarer ğıl-: (<canı karar kılmak) aşırı endişelenerek beklemeyip, neticeyi bir an önce öğrenmeye çalışmak

(arḥalāndan canım ğarer ğılmadı, ğaḥdım hasdaniyirdim.)

canı ğavırğ_ol-: (<canı kavırğa olmak) tez canlı olmak.

(anası hasdalandı'dı, tembel ğızıñ canı ğavırğ_ğölmuş, ha bir ğóf!...)

canı ğótünd_öl-: (<canı götünde olmak) dayanıksız, hemen kırılıp bozulmak

canına car yit-: sıkıntılıyken hiç beklemediği bir andan ferahlatıcı bir durum veya kimsenin karşısına çıkması.

(babam "ğoḥma ölüm, babañ dā ölmedi" didi'di. canıma car yirdi)

canı su kesil-: aşırı merak duymak,
sabırsızlanmak.

(datlı bişinciy_ădder canım su kesildi)

cascavlaġ ġal-: (<cas cavlak kalmak)
herşeyini kaybetmek
(ürundan baba gidincik, olan cascavlaġ ġaldı)

cayırtı ġaġ-: (bk. cayırtı)

cayırtı vir-: (bk. cayırtı)

***cellat gibil:** (<cellat gibi) çok acele,
çabuk, becerikli

cenābet_ol-: defol! Terbiyesiz!..

cēresin_ē-: (<çehresini eġmek)
sinirlenince veya kūsünce surat
asmak.

ceviç çuvalı^ybil haşırda-: (< ceviz
çuvalı gibi haşırdamak) vara yoġa
hiç durmadan baġırıp çağırınlar
için.

ceviz cerē gibil: (<ceviz cereġi gibi)
sıska uzun boylular için genellikle
aşaġılamak için kullanılır.
(ceviz cerē gibil başımda dikiliyor)

cevzeşi bulan-: (<cevzeşi bulan-)
ortada miġde bulandıracak bir
durum olduğunu sezinlemek.
(sēmedim bu işi, cevzem bulandı)

cıbıbh cīrdır-: (cıbıbh çıkıttırmak)
korkutarak veya sinirlendirerek
feryat ettirmek.

(eşşārısı gine bebeleri cıbıbh cīrdırıyor)

cıngırdaġ daġ-: (<cingırdak takmak)

birisi hakkında söylenenlere
ilaveler yaparak ifiralar atmak.

cinnānı daġ-: (<tırnaġını takmak)

ısrarlı şekilde musallat olmak

(cinnānı daġdı mı ġayırlı almadan gitmez
tefi dūrülesice!...)

cızañg_oyna-: (<cızang oynamak) bir
çok çocuk veya hayvanın
koşuşturup durması, etrafı
daġıtması.

(geçiler bāñ içinde cızañg_oynuyollar)

cızıdan çıġ-: doğru yoldan çıkmak

cızılamaz ġānı: (<cızılamaz kaġnı)
başkasına faydası olmayan

cızırıġl_īt-: (<cızırıklık etmek) vara
yoġa ağlayan çocuk

cızıya dōr_ēl-: (<çizgiye doğru gelmek)
hizaya gelmek, doğruyu gerçeġi
kabul etmek.

cızlāñı çek-: (<cızlaġını çekmek)
korkup sessizce kaçmak
(baġdım polis geliyo, cızlāñı çekdim
ordan)

cibi ossuruġ dolu ol-: (<cebi ossuruk
dolu olmak) kendisine zengin süsü
veren ukalā züġürt

cici ġevşe-: (<ciciġi gevşemek) hoşla
giden bir durumla karşılaşınca
kızgınlıġın geçmesi, yüzün
gülmesi.

(isdediñ panı^y babañ "viricēm" didi^ydi ciciñ
nası da gevşedi)

ciğer ateşi: evlat acısı

ciğergâh_ol-: için sızlaması (genellikle şaka yollu söylenir)

(vaḥ vāḥ. ciğergâh_oldum!...)

ciğeri bilik bilik bilin-: (<ciğeri bölük bölük bölünmek) devamlı feryat eden bebeklerin, ağlamaktan bitkin düşmelerine duyulan üzüntünün ifadesi.

ciğeri çeñgelde dahılı ğal-: (<ciğeri çeñgelde takılı kalmak) kaygı ile, yakınlarının akıbetini beklemek.

ciğeri dālan-: (<ciğeri dağlanmak) acı ve ızdırap çekmek

ciğeri dırmalan-: (< ciğeri tırmalanmak) çok acıkmak, midesi kazınmak

ciğeri ğıyıl-: (<ciğeri kıyılmak) tatlı yerken başı döner gibi olmak.

ciğerini çalḫala-: (< ciğerini çalkalamak) soğuk bir şey içerek serinlemek, sevgisini karşısındakinin yüzüne söylemek (buzlu ayranınan ciğerimi çalḫaladım)

ciğerini del-: birisini dayanılmaz üzüntü içinde bırakmak

ciğeriniñ başı ot gibil yan-: (<ciğerinin başı od gibi yanmak) çok acı çekmek, yapabileceği bir şey olduğu halde yapmamış olmanın

üzüntü ve pişmanlığını duymak

(keşke isdedi doğdur parasını virsi'dim. mēisem yin hasdı'mış. şinci ciğerimiñ başı ot gibil yanıyor!..)

ciğerini yaḫ-: (<ciğerini yakmak) birini büyük acılar içinde bırakmak

ciğerini yidires_ēl-: (<ciğerini yediresi gelmek) birisini çok fazla sevdiğinin ifadesi (torunuma ciğerimi yidiresim geliyor.)

ciğeri parçalan-: birisi için çok fazla üzölmek

ciğeri sıyrıl-: açlık hissetme

(ciğerim sıyrılıyor, yimēmizi yiyek ğayri)

ciğeri yolun-: hafif ağrı ile açlığını hissetmek

cihendem ol!: (<cehennem ol!) defol

cin çıḫmış gibi(l): (<cin çıkmış gibi) saçı başı dağınık birden ortaya çıkmış

(niy o ğız? cin çıḫmış gibil çıḫmussıñ ortuya...)

cundunu yıḫ-: (<cundunu yıkmak) darılmak surat asmak. Gücenmek

cücük çıḫarama-: (<cücük çıkaramamak) giriştiği işte para kazanamamak, umduğunu bulamamak (yiñi işden cücük çıḫaramadıḫ)

cüddeñ ateş_ossa niri^y yaḫañ?: (<cüssen ateş olsa nereyi yakarsın?) kendini ne zannediyorsun?

DUA:

ciğeri mi yahma yarepbi: ciğeri mi yakma yarabbi!

BEDDUA:

ciğeriñ_ap: ciğeri ni kap

ciğeriñden ğāfilin avlan: ciğeri nden
gafilce avlan

ciğeriñden ğan ğusasıñ: ciğeri nden kan
kusası n

ciğeriñe bir düssüñ: ciğeri ne bit
düşsün

ciğeriñe cin yapısıñ: ciğeri ne cin
yapışsın

ciğeriñe fitilişlesiñ: ciğeri ne fitil işlesin

ciğeriñe ğan uyussuñ: ciğeri ne kan
uyuşsun

ciğeriñe iñgiler_insiñ: ciğeri ne engiler
insin

ciğeriñ elle: ciğeri ne elle

ciğeriñe inmeler_isiñ: ciğeri ne inmeler
insin

ciğeriñe yıldırım düssüñ: ciğeri ne
yıldırım düşsün

ciğeriñ yansıñ: ciğeri n yansı n

YER:

caferbē hamamı: (<Cafer Bey
Hamamı) Eratnaoğullarından
kalmadır. Halen çalışmakta olup,
Caferbey Mahallesindedir.

caferbē māllesi: (<Cafer Bey
Mahallesi) Melikgazi merkez ilçeye
bağlı eski bir mahalledir.

cāmīkebir: (<Camii Kebir)
Selçuklulardan kalma camii

cāmīkebir māllesi: (<Camii Kebir
Mahallesi) merkezde, aynı adı
taşıyan cami in çevresindedir. Eski
mahallelerden birisidir.

cebir: Talas ilçesine bağli köy.

cıllavıñ: (<Cırlavuk) köy. Şu anda
Kayseri'ye dahil olmuş ve adı
"Mimarsinan mahallesi" olarak
değiştirilmiştir.

cıncıñlı cāmi: (<Cıncıklı Cami) 1075
yılı nda Çiğdelizade H. Ahmet Ağa
tarafından yaptırılmıştır.

cırğalan: (<Cırığ alan?) köy

cürcüler māllesi: mahalle

cumhuriyet māllesi: 1955'te kurulan,
daha çok ticaret merkezi bulunan
mahalle.

-Ç-

A. KELİMELER:

- çā:** (<çağ) avluda, banyoda pis suların toplandığı yer.
(anahtar elimdiydi, çān deline mi düştü ni?)
- çabıccı:** (<çaputçu) eski ev eşyalarını bir türlü atamaya kıyamayan hanımlara denir
- çabıt:** (<çaput) bez, eski bez parçası, paçavra.
- çaddımçanaḥ:** (çattım çanak) gelincik çiçeği
- çahıldah:** (<çakıldak) koyunların kuyrukları altındaki kıllara yapışıp kuruyan pislik
- çahıldahlı:** (<çakıldaklı) yanına takılmış adamları olan
(heyire çahıldahları'nan gider pis!)
- çahır çuhur:** (<Çakur çukur) üzerinde çukurluklar bulunan yol
- çahış:** (<çakış) laf götürüp getiren müzevir
(çahış doñuz! ayıboluyo diyok gine yapıyo)
- çāl:** (<çağıl) çakıl
(vola çāl d'ó kek de çamır olmasıñ)
- çal-:** sazçal- ekmeğe yağ çal, hırsızlık, benzemek, yoğurt çal-, ceng' ár çal-, şepik çal-, radyo çal-, ıslık çal-, kırığı çal- şekillerinde kullanılır.
- çāla:** (<çağla) kayısı, badem vs. meyvelerin olmamışı
- çala:** benzer anlamında
(bir çala dedesi, bir çala da dayısı'bil)
- çalduvariçi:** (<çal duvar içi) dört tarafı duvarla çevrili olmak
(baccesini çalduvar içine aldırmuş.)
- çalın-:** aradığı şeyi yerinde bulamama telaşı
(parı^y nir_öydunu unuduncuḥ bir çalındı góf me!)
- çalgı:** çalı veya ince dallardan yapılmış ahır süpürgesi
(çalgı^y al eliñe de ahırı süpür)
- çalgı çirgi:** (<çalgı çırgı) çalgılı eğlence
- çalı:** 1. üzüm hevenği yapmak için kullanılan üstü dikenli iğde dalı, 2. Bodur ağaçların ince dalları
- çalı çilpi:** çalı çırpı
(bu çalı çilpi'nen anca bazlama bişer.)
- çalı sübürge:** (<çalı sübürge) çalıdan yapılmış sübürge
- *çaman:** çemen. Çemen bitkisi tohumu unu + kırmızı toz biber + sarımsak + baharat (hepsine birden avcar

denir) suda karılarak hazırlanır. Kurutulmuş pasdırma eti içine yatırılır böylece pasdırma yapımı işi tamamlanmış olur. Karılmış çaman ekmeğe katık olarak da yenir, çok lezzetli ve iştah açıcıdır.

çamsıt-: zırvalamak, sapıtmak

(olan çamsıtmıya başladı)

çañgal: zayıf

(dana yın çañgalımuş.)

çañgaza: hoyrat, kaba, rahatsız edici

(bi dā o çañgazi'nan yola gitmem)

çanti oyunu: (<çanta oyunu) uzun

sopalarla cirit gibi oynanan bir oyun

çap: aksi, güvenilmez bkz çapraz

(o ne çap biliyoñu!)

çapraz: bkz. çap

çar: car. Hanımların bütün bedeni

kaplayarak örtündükleri kumaş

çar bā: (<çar bağı) car bağı çarşafın

boyunu ayarlamak içim bele

bağlanan kuşak

(masanıñ gırılan bacāna çarbāmı bālamuş hınzır)

çarçabıt: (<çar çaput) değersiz

paçavralar

çarhada: (<çarkada) terbiyesiz

çarike: hanım terliğı

çarpana: edepsiz huysuz

çarpım çarpım çarpıl-: havanın

sıcaklığından veya düşünceden

uyuyamamak

(ğafamda olanıñ gızıñ derdi sabäcce çarpım çarpım çarpındım gözüme uyhu girmede)

çārşah: (<çaharşak) yün eğrilen dört

kollu kirman

çarş_ası: (<çarşı ağası) belediye zabıta

memuru

(çarşāsılar geliyor gaçıñ)

çarş_ekmē: (<çarşı ekmeğı) modern

fınlarda pişen ekmek

“çarşıdan bir top bez aldım” oyunu:

kız çocuklarının oynadığı bir oyun

çāşır: (<çakşır) kuşların ayağında

bulunan ve süs gibi görünen tüy

(şu biyaz çāşıllı gövencir nirden geldi'se)

çaşıt: müzevir, edepsiz

çatal: kuş lastiğinin bağlandığı “Y”

şeklindeki dal veya tahta

çatallan-: tek sürgün bir yerinden

kesilince bir kaç dal çıkarması

(sürgünüñ depesinden keserseñ esardan aç olur, çatallanır.)

çatgafa: (<çat kafa) kafası çarpık,

kafası çatlak

çatıtma: bağ evlerinin yanına yere iki

sırık dikip üstlerinden başka sırık

bağlayıp bu sırkaların diğere ucunu

duvara sokup üstünü bez veya

dallarla kapatılarak yapılan alacık

çatlah: (<çatlak) deli, kafadan kontak

çatma: kadınların alınlarına

bağladıkları bez.

çatma ğadife: çiçekli kadife elbiselik kumaş.

çatma yasdıh: (<çatma yastık) çiçekli kadife kılıflı yonu yastık.

çav-: yassı bir cismin hızla atıldığı zaman suda veya havada süratle kayması.
(teniki^y atıncı nası çavdırıyom ğörüyoñu?)

çavdır-: akli dengesini kaybetmek, bkz aldır-
(yâzıh, ğarısı ölüncük çavdırdı ğaribim)

çavdırıķ: akılsız, basit düşünceli, savruk, deli, çıldırmış bkz çatlaķ

çaydan: çaydanlık

çebiş: bir yaşındaki keçi

çec: yığma tepe veya harmanda savrulup samandan ayrılmış buğday yığını
(dedemin harmanında esgiden elli dene çec olurdu, çoķ tallamız varıdı.)

çedene: kenevir tohumu

çeden_âder: (<çedene kadar) ufak tefek çelimsiz

çek-: 1. başından geçen bir olayı veya hikaye anlatmak
(bâdan ne_şel ğóşdüñüz çek bâm)
2. yellenmek

çekerek: biraz kısa, biraz ufak
(âmediñ bütün çocuķları çekerek büyümüşler.)

çeki: bk. çatma

çeki daşı: (<çeki taşı) pastırma imalinde pres edilecek pastırmalık etlerin (istif edildikten sonra)

üzerine konulan dikdörtgen prizma şeklinde ağır taşlar.

çekme: çekmece

çelik: bir gövde etin dörtte biri
(ğoyunuñ bir çelini misâfillere saħla)

çelle-: (hayvanın veya bitkinin) başını kesmek.
(ni^y bulduysa çellemiş)

çelpeşik: karışık, belirsiz
(hep böyle çelpeşik iş yapar)

çemcik: yüzü küçük kimse
(çemcik, yaşını hiş ğóşdermez!)

çemen: (<çeğmen) yay veya çengel şeklinde
(bütün âşlar örüzğárdan çemennemişler)

çemkir-: terbiyesizce cevap vermek, karşı gelmek.

çemren-: karışıklığı, dağınıklığı, ağacı, saçları derleyip toplamak veya keserek düzeltmek, hazır etmek.
(saħalıñı çemret, böyle çirkin oluyofñ)

çemren sıvan: derli toplu ol!
(nışannıñ gelicek ğızım, ğaħ çemren sıvan)

çemrek: hazır, hemen hareket edebilir.
(o çocuk her vât çemrek olur.)

***çencere:** tencere
(soba çenceresinde su ısıdılıcaħ da onu d'okeceñ)

çeneleş-: konuşmak

çeneseķ: (<çenesek) bezdirecek kadar çok konuşan.

çenesiz: (<çenesiz) çenesi düşük
(bu çenesiz avrat insanı bezdirir ğâri)

çeñet: kalçanın her bir yanı

(bir sandilliye ik_ışı oturuncuğ_ğıcımıñ bir çeñedi boşd_aldı)

çeñil çeñil çeñile-: köpeklerin durmamacasına bağırması

(bebeler ite daş mı ardı niʸ, hayvan sabäder çeñil çeñiledi)

çeñile-: köpeğın acıdan acı acı ses çıkarması, bağırıp çağırarak çok pis laf etmek

çeñilti: acı ve açlıktan eniğın çıkardığı ses.

(siz de bir çeñilti duyuyor musuñuz uşah?)

çente: çanta

çerdek çit-: çekirdek yemek bkz çit, çitle-

çertik çürtük: ufak tefek insan veya eşya, meyve

(goñşunuñ bebeleri niʸ öle çertik çürtük)

çeten: üst bölümü bez veya tahta ile genişletilmiş kağın

(ğaş çeten saman sardıñ, iki çeten de biz_ëtir)

çetin ceviz: kırılması zor yaban cevizi

çevirme: yemeniyi el dikişiyile ve balmumlu iplikle bir kere daha dikip sağlamaştırma.

çevre: çarşıdan aldığı şeyleri koymak veya büyükçe mendil olarak kullanılan kenarları özel işlemeli bez.

çevrik: duvarla çevrilmiş arazi parçası

(bañ altındaki çevrik baña halamdan ğaldı)

çibî buda-: (<çubuğu budamak)

çubuklar baharın uyanmadan, fazla dallar ile uzamış dalların usülüne uygun olarak kesilmesi.

çıbh: (<çubuk) üzüm bitkisi

çıbh çatlâ: (< çubuk çatlağı) elin tırnak dibinde veya ucunda meydana gelen iltihaplanma

(ellemde çıbh çatlâ olmuş da yın acısıyor)

çıbhlıh: (<çubukluk) sade çubuk dikilmiş bölüm.

çibñ ğözün_aş-: (<çubuğun gözünü açmak) çubuğun köküne yakın toprağı bir parça atıp, çanak şekline getirmek

çibñ ğözün_apat-: (<çubuğun gözünü kapatmak) kışa girmeden önce çubuğun köküne yakın yerlere toprak yığmak

çıhar-: (<çıkır-) tanımak, hatırlamak

(çocuğ_ girdikten sōna çıhardım kim oldūnu)

çıhı: (<çıkı) çıkın, bohça

çıhıla-: (<çıkılamak) 1. Bohçaya koyup bağlamak, 2. Bir işi bir başkasının üzerine yüklemek

(hadi hadi işi emmiñe çıhıladıñ)

çıhıntı: (<çıkıntı) bir mal seçildikten sonra arta kalan kötüler, artıklar

(n_āder çıhıntı varısa onnarı almıssıñ)

çıhış-: (<çıkışmak) bozulan ortaklıkta

hesap çıkarıldıktan sonra ortakların, haklarını birbirlerine devretmeleri
(mādem ortaḥlīmız bozuluyo, çıḥuşaḥ)
çıḥıdır-: (<çıkıştırmak) istenilen parayı denkleştirmek
(parı^y çıḥıdırı bissi^ydim bā alırdım)
çıḥma: (<çıkma) bir odadan merdivenle çıkılan bir diğ̄er küçük oda veya balkon
çıldır çıldır baḥ-: özellikle bebeklerin uyuyormuş gibi sessiz ama uyumadan etrafa bakması
(sesi solū çıḥmıyor amma çıldır çıldır baḥıyo)
çıldırıḥ: (<çıldırık) kolay uyuyamayan bebekler için söylenir.
çıra: gaz lambası
(çırı^y söyündür, çırıy_çır, çırı^y ölfezit..)
çırāḥma: (<çırakma) üzerine çıra, mum vs. konulan yüksek sehpa veya duvara oyulmuş taka.
çır-: (<çığırmaq) 1. Çağırmaq, seslenmek, 2. türkü söylemek, 3. yüksek, tiz sesle bağırmak
çırāḥ çıḥarmalı: (<çırak çıkarmalı) yere daire çizilerek oynanan bir aşık oyunu
çirgan: (<çığırğan) çığırtkan Bir şeyi yüksek sesle çevreye duyuran
çırp-: 1. çarpmak, sert çalı demeti ile

pekmez çarpmak (balbaşı pekmezi),
2. Uzun sırkla iğde, badem, ceviz gibi ağaçlara vurarak meyvelerin dökülmesini sağlamak
çit: (<çığıt) hamilelik sırasında bazı kadınların yüz ve alnında oluşan lekeler.
(gızın bütün suratını çit ğaplamış)
***çitçidi:** küçük bakırdan kahvaltı sahanı
(çitçidiya d'án ni^ynen bekmez gosu^yduñuz.)
çıtın: ağaçtaki çok ince dallar
(ateş yaḥmadan öfice ğurumuş çıtın toplu^yñ)
çıtınna-: (<çıtınlamak) üzüm salkımındaki küçük parçaları kopararak yemek
(üzümü çıtınna^yñ ölüm. yiyeceseñ bir salḥım al, yi)
çıtırğı: kolay ateş alan kurumuş ince dallar
çıtırıḥ: (<çıtırık) tez canlı, aceleci
(çıtırıgız, evi billásede sildi. süpürdü.)
çıtlıḥ: (<çıtlık) kökündeki beyaz sütünden sakız çıkarılan bir bitki
çıtlıḥ saḥızı: çıtlık sakızı
çıtma: hayvan tekmesi, bkz. ğót_atıp çıtma savır-
çıtmaleş-: tepişmek
çıvdır-: çıldırmaq, delirmek bkz aldır_çavdırıḥ
çıvdırık: (<çıvdırık) delirmiş çıldırmaq bkz. çıvğın
(adam çıvdırık uyma oña hā!)

çıvgın: çılgın, deli mecnun

çıvgınnı^yt-: (<çıvgınlık etmek) çılgınca, akılsızca davranmak

(o ahlı^ynannı irdi ölüm, sen çıvgınnı^ytme bari!)

çiçek: çok iyi fakat çok alıngan kişi
(ğızımız ha bir çiçek ğırmı^yfi amma!...)

çiğer-: kuru yiyeceklerin nemlenmesi
(lelebiler çiğermiş)

çiğerti: hafif ıslaklık, nem, çiğartı
(biyüide çiğerti var ağırdıñı yosa lan?)

çik: aşık kemiğinin çukur tarafı

çil: bitkilerin emici, saç gibi ince kökleri
(acıñ çilleri dışard ğalmış, dutmaz sōna)

çilbez: kuzudan çıkan normalden küçük aşık bkz. çilimbez

çilimbez: 1. çelimsiz, ufak, minyon yapılı 2. bkz çilbez

çilet: (<çiğil et) korunmaya muhtaç çocuk

(o çilete elleme yazıñ, anası yoñ, babası yoñ)

çille-: aşık oyununda enek ağırsa, diğer aşıklara vurunca başka tarafa fırlamaz. “enēm çillendi” denir.

çillen-: tohum veya çeliğın toprakta ya da suda ince kök çıkarması, çimlenmesi.

çillendir-: tohum veya çeliğın kök salmasını sağlamak, çimlenmesini sağlamak

çilpi: ince ağaç dalları, çırpı

çilpiklen-: urganın saçaklanıp kopacak hale gelmesi

çilpit-: 1. ağaç dallarının ucundan kesmek

(acı çoñ çilpitmissiñ adam)

2. ütmek, soymak

çim-: suya bütün vücuduyla girip çıkmak.
(deriye çimdim serinnedim)

çimdik: az, bir tutam
(yimek duzsuz olmuş, bir çimdik dā at)

çimdin-: yavaş yavaş çalışmak
(ne çimdini duruyoñ? çabol!)

çimeni: koyu yeşil

çinik: şinik, sekiz kiloluk tahıl ölçeğı
(talladan ğırñ çinik buydar çıñdı)

çiñil çiñil çiñile-: kulağın devamlı çinlması
(düden belli ğulām çiñil çiñil çiñiliyo)

çiñile-: (<çinlamak) kulağın çinlması
(āşamları oturup ğulānı çiñilerdik)

çinke: çok küçük parça
(bir çinke ekmek de baña viriñ)

çinti-: soğanı ince ince doğramak
(soğanı çinti, ben de ocā yañı^ym)

çintik çintik bilin-: (<çentik çentik bölünmek) bebeklerin parçalanırcasına ağlaması

(goñşunuñ yiñi doğan bebese bu gice çintik çintik bilindi bizi de uyutmadı)

çipgi: kesilmiş, düzgün çok ince dal
(çipgi^ynen yüzüme vurdu^ydu yañdı)

çipil: 1. üstü çayır bağlamış bataklık
(inekleri sañın çipile sürmü^yn batallar)
2. göz kapaklarının ve kirpik diplerinin hastalığı, kirpik uyuzu

çipillik: yerlerin çamur olmasına sebep olan havanın durumu

(böle çipillik havalarda çoğ buñalıyom)

çipişik: bkz. çipil 2.

çirişle-: bir işi baştan savma yapmak

(iş çirişlemisñiz, allahdan görñun be!..)

çirkinenik!: (<çirkin enik) sevilen bir çocuğa biraz da kızdırmak kasdıyla söylenen sevgisözü.

(çirkinenik! bēm öluma alı'm mı seni?)

çisin-: kendisine haksızlık ettiğine inandığı kişiden nefret etmek, soğumak

(öt'ân baña yapıdıñlandıñ sōna ondan öle çisindim ki, dā ğórmek isdemiyoum..)

çit-: ayçiçeği, kabak çekirdeğinin kabuğunun ön dişlerle kırılarak yenmesi. bkz çerdek çit-, çitle- (şemşāmer alı'm da çitek)

çiti-: örme çorabın deliğini tığla örmek (ğara çorabıñı çitidim, isderseñi onu giy.)

çitime: çok sık

(ekin 'çitime çattım çan_ölmuş⁴)

çitiş-: çok sıcak suda yıkanan yün örgünün keçeleşmesi

(yúñ ğazāmu neşēl yıñadıñ, çitişmiş.)

çitle-: bkz. çit-

çivile-: gammazlamak

(duyduñlānu hemen gidip çivileme babaña)

çiyrem: (<çiğnem) ağızda bir seferde çiğnenecek miktar

çiyrem: üşütmekten dolayı sık sık idrar yapma isteği duymak

(ayañlām doñduyu dün, çiyremisim)

***çiz-:** çözmek

(orada ayañlām çizildi)

çizik: henüz uçamayan güvercin yavrusu

(dā çizik, yuvasından alma, yōsa ölür.)

çizziik: aşık oyununa ilk başlayacak oyuncu tesbit edilirken, eneği ilk atanın eneği çık konmuşsa, ondan sonra enek oyuncunun uğur için söylediği söz

çó-: bk. çoğelmek

çódür-: ayak üstü işlemek (erkek)

(damdan aşşā çódür, kimse ğórmēz)

çóğel-: (<çoğelmek) alçalmak aşağıya inmek

(yúku elifñinen dur da çóğelmesiñ)

çógen, çóven: (<çoğgen, çóven) bir ot kökü. Çamaşırları sabun gibi köpürten ve temizleyen, ayrıca helva yapımında kullanılan bitki.

çókdür-: (<çóktürmek) dizlerini yere vurarak oynamak

çókúşdür-: (çókúştürmek) tavırlarıyla büyüklüğe özenen çocukların hareketi.

(ābiesiniñ d'ününde çókúşdüre çókúşdüre bi oynadı ki ğórecēdiñ!)

çókúşdürü çókúşdürü: (<çókúştüre çókúştüre) bilgiçlik taslayıp kelimelerin üzerine basa basa tane tane konuşan.

⁴ "ekin tamamen çattımçanak (gelincik) olmuş"

çókek: (<çókek) etrafına göre daha çukurda olan yer

(o çókekde bâzı yıller batah tiggat_it)

çolpa: sakar

“çólençüş” oyunu: tahtıravalli oyunu

çoñ: (<çon) kırılan dalın ağaçta kalan kısmı

(cekádını ceviziñ çoñuna as)

çónez: zayıf sıska

çönsu-: (<çoğunsumak) çok görmek, gözünde büyütme

(hepsi beş maşalla belli'ceñ, çösuduñı?)

çohsun-: bk. çönsu-

çor: aşırı derecede tuzlu

(yimek çor olmuş)

çot: çolak, eli ayağı sakat

(çocuğ anadan döma çot)

çotun çotun yürü-: topallayarak zoraki

yürümek

(yaşına bahmadan çotun çotun sabâce yürümüş)

çölmek: çömlük

çömçe: çok güzel kız çocuğuna sevgi sözü

çöpden çelebi: zayıf, kibar, efendi tabiatlı

çöpden minäre: çok ince ve uzun boylu

çöp_uzun: (<çöpü uzun) sarı, mayhoş bir elma türü

çör_ötu: (çörek otu) çeşitli çöreklerin üzerine çeşni katmak üzere ekilen susam iriliğinde siyah bitki tohumu, nazara karşı iyi geldiği düşünülür.

çörten: toprak damlarda biriken suyu dışarı akıtmak için taştan yapılmış oyuk.

(çörteniñ ürüne bişi'm_eldi ola? o_ğader yāmır yādı bir damla su aħmadı)

çörtenne-: (<çörtenlemek) suyun az akarken birden artması

(su çörtennemiye başladı yardım_jidiñ!)

çörtük: ufak tefek, kavruk kalmış

B. DEYİMLER, TARİFLER:

çabası saña mı düşdü?: ukalâ, sana ne, senin neyine gerek?

çaldahıl ol-: (<çal takıl olmak) takılmak, çatmak

çal geçir yap-: bir çeşit düğüm yapmak (ipi çal geçir yap da çizilmesiñ hemen)

çalı' depesinden sürütle-: (<çalıyı tepesinden sürüklemek) bir işte işi

yokuşa sürmek, içinden çıkılmaz şartlar ileri sürmek.

(çalı' depesinden sürütlemi'ñ de olucağ mı, olmu'cağ mı siz oñu söli'ñ)

çalındı ğapda dur-: (<çalındığı kaptaki durmak) evliliğini idame ettirmek, başı, yuvası bozulmamak.

(hırılı ğurültü oldu amma hamdossuñ. çalındı ğapda durdular)

çalınıp çarpan_ol-: (<çalınıp çarpana

olmak) bir işin halledilmesi için çok çalışıp didinmek

(ōlanıñ ocā dālmasıñ diʻn çalınıp çarpan_olduñ amma olmadı, boşandılar...)

çaltaklıʻt-: (<çaltaklık etmek) sakar, herşeyi kırıp dökken, dikkatsiz.

çanañ çölmek patladı: (<çanak çömlek patladı) saklambaç oyununda ebe oyuncuların adlarını karıştırır, oynayanların hepsi saklandıkları yerden çıkıp bu tekerlemeyi söylerler. Oyun aynı ebe ile baştan başlanarak devam eder.

çavdar unu yāmır dēgini: (<çavdar unu yağmur deġgini) hububatın yağmur yiyerek lezzetinin kaybolması kastedilip, esmer, kuru, çirkin kişilere söylenir.

çekilme gine buyur: “sık sık gel beklerim, bize gelmekten ayağımı çekme”

çeñesi durma-: (<çenesi durmamak) gevezelik etmek veya tıkmak

(āşam_ācce çeñesi durmadı boyuna ğonuşdu, ğonuşmadı zeman da bişiyler buldu yidi!)

çeñgelde hoñmuşetim yoñ: (<çengelde kokmuş etim yok) “hemen satılacak kızım yok, iyi bir kısmeti çıkana kadar beklerim” anlamında söylenir.

(niye aceliyētiriyorsuñuz ki! hamdossuñ çeñgelde hoñmuşetim yoñ, hayillis_ossuñ, beklerik!)

çeñe vir-: (<çene vermek) uzun uzun konuşmak

(diʻniyen olursa bir çeñe virir, bir çeñe virir ki adamı osandırır!..)

çerçi bonc_ıʻbil düzül-: (<çerçi boncuġu gibi düzölmek) çok çocuklu kadınların bütün çocuklarını alıp gezmeġe gitmesini alay

(mālleniñ óteki bebelēni de assıʻdı barimiye, şuñı bañ! çerçi bonc_ıʻbil düzöldöler)

çerçi çölmē: (<çerçi çömleġi) 1. karmakarışık.

(bu ev niʻ böle çerçi çölmē gibil)

2. çerçi çömleġi çok küçük ve sevimli olduġu için, küçük ve sevimli insanlar için kullanılır.

çerdeg gibil çit-: (<çekirdek gibi çitmek) özellikle tavla oyununda rakibi kızdırmak için söylenir.

(ben adamı işde böle çerdeggibil çiterim, sayı da virmem!)

çentesini çıp-: (< çantasını çırpmak) birisine bildiklerini kurnazlıkla söyletmek, veya parasını pulunu elinden almak

(yiñgemiñ çentesini çıpdım, ġızı niye virmediklēni órendim)

çetin ceviz gibil: mağlub edilmesi çok zor kişi

çıñrıñc_emmiñe sölüyek de çevirsıñ:

(<çıkırıkçı emmine söyleyelim de çevirsin) alay için söylenir. Hiçbir şeyi beyenmeyenler için “bari yapana söyleyelim” anlamındadır.

***çıra dibine ğarannıĥ:** (<çıra dibine karanlık) insanların en yakınlarına faydası dokunmaz

(vov! ğözünüz kórossuñ, ómrünüz kesissiñ şunu mu bulmuşlar hı, çıra dibine ğarannıĥ ğoñşü! baĥ bizim ğızı şı ğófmediler de....)

çıraĥ çıĥar-: (<çırak çıkarmak) hile yapıp ortaĝını kârsız bırakmak.

(o ğaccer sene ortaĥlı^yrdık, soñunda ni^yrdi itdi üç ğuruşunan bizi çıraĥ çıĥardı ā!...)

çıra yan-: çok eskiden kalma bir adet. üzümlerin olgunlaşp yenilebileceğine işaret olarak 31 ağustosta Ali daĝında gayrimüslimlerce yakılan ateş. Bu ateşe “çıra” denilir ve sonbaharın başladığı tarih olarak kabul edilirdi.

çıraĥ çık-: oyunda yenilen veya bir işde az kâr eden kişilerin kullandığı bir deyim

(bu işden de çıraĥ çıĥdıĥ, sermiyemi zor ğurtardım)

çırı^ybil yan-: (< çıra gibi yanmak) çok kötü kaybetmek, mahvolmak “çok sevdiği yakınını kaybedince de söylenir”

(vay yavrım vay ğeşline doyamadı bizim de ciĝerimizi çırı^ybil yaĥdı.)

***çıtçıdıya ğoyup âleme dât-:** (<çıtçıtıya koyup aleme dağıtmak) saklaması gereken bir sırrı önüne gelene anlatmak.

(gelin ğaynaniyı yıĥamasa da söz ider tabı, çıtçıtıya ğor. dabaĥ dabaĥ dâdıllardı.)

çiçi büyü-: çok nazlı büyütölmüş olmak

çik dönder- (<çik döndürmek) sırt üstü düşürmek

(daşı ğafaña vurdummuydu çik dönderirim!)

çiñk_âder et: (<çinke kadar et) “o çok küçük” veya küçük görüp alt edebileceğini ifade için.

(d'ómüye utanmıyoññu o dâ çiñkâder et!)

çiñkesini arıya virme-: (<çinkesini araya vermemek) en ufak parçasını bile ziyan etmemek.

çitaĥlı^yt-: (< çıtaklık etmek) ürkek, çita gibi atik olmak

(onu^ynan başidemeñ, o yın çitaĥlı^yder)

çivi^y búk-: (<çiviği bükme) fit vermek

(iki daşuñ arasında gitmiş çivi^y búkmüş!)

çi^yz altın_êlmiş gibil: (<çeyiz altına gelmiş gibi) iş yerinde çalışmayanlara söylenir.

(niy_êziyoñ ā? çi^yz altın_êlmiş gibil! çalışmıyana para viriller mi sanıyoñ?)

çizdal_oyna-: (çöz dola oynamak) çok ızdırıpdan yatamamak, oturamamak

(dişimiñ ârsından sabâder çizdal_oynadım)

çizdal_oynat-: (<çöz dola oynatmak) çok zor duruma düşürüp, oraya buraya koşturmasına sebep olmak

(muslü açıĥ burahmış, su gelincik heyir islanmış. âşam_âder çizdal_oynardı)

çoh_đeri bohla-: (<çok deri boklamak) geçmişü şüpheli, zamanında kirli işlere bulaşmış.

çoluĥ çocuĥ elind_âl-: (<çoluk çocuk

elinde kalmak) tecrübesiz gençlerin emrinde çalışmak veya onlara muhtaç olmak

(bunca sene çalışdım, şinci de çoluğ çocuğ elind aldım)

çölden deveñi mi sürdük?: “yaptığım hatayı bu kadar büyütme, bilerek yapmadım...”

çöllük çat-: (<çörlük çatmak) evlenmek, yuva kurmak

(hepsi birarıy_eldi, bu arada bi de çöllük çaddiñ elhamdürülláh)

çöp dutuş-: (<çöp tutuşmak:) çocukların birbirine küstüklerini belgelemeleri için, bir çöpün iki ucunu tutup kırmaları.

çöpüsdünde çöp ğalma-: (<çöp üstünde çöp kalmamak:) hırsızın evi tamtakır bırakması veya bir yerin harab olup yıkılması

(bâ ğoşdümüz ğún emize hırhız girmiş, çöpüsdünde çöp ğalmamış)

çöreötu çedene, hasnâne biber:

(<çörek oyu çedene, has nane, biber:) yakını olan küçük çocuklara söylenen sevgi sözü

çúkúñü daşşāñı ğümüşledirim: (<çükünü taşşāğım ğümüşletirim:) pohpohlayıp işini yaptırmak için söylenir.

çúkúñü kedi yise “pist” diyemez: (<çükünü kedi yese “pist” diyemez:) efendi tabiatlı ama pısrık.

çuldan çabırdan_olma: (<çuldan çaputtan olma:) giyecek, halı, kilim gibi eşyalardan zarara uğramak

(hırhızlar niʻ var niʻ yoğ ğóttürmüşler, ğış ğiyāmerde çuldan çabırdan_olduğ)

çuldutmaz tazıya dön-: (<çul tutmaz tazıya dönmek) savurgan, parayı düşüncesizce ve hesapsız harcayıp parasız kalan

(çuldutmaz tazıya döndüñ ölüm! náder para virsem ota boħa harcıyoñ!)

BEDDUA:

çelliyesice!: geberesice!

çeneñ çekissiñ: çenen çekilsin

ATASÖZÜ:

çamaşır yuyan toħuş yudar: (<çamaşır yıkayan tokuç yutar)

çamaşır yıkayan çok acıdır.

YEMEK:

çalhama: (<çalkama) süzme yoğurttan çalkalanarak yapılan ayran

çalma bekmez: (<çalma pekmez) beyaz üzümünden çırpılarak yapılan koyu sarı pekmez.

-D-

A. KELİMELER:

***dā**: daha

(ğayseriye bi dā gidecekmi'k?)

dabaḥ 1: (<tabak) kağıt tabaka'dan, 2.

sepici, deri terbiye eden kimse, 3.

hayvanlarda şap hastalığı

***daban**: (<taban) tarla veya bağın alt

başı

(bān dabanındaki tutu silkeli'cēk) "bağın tabanındaki dutu silkeliyeceğiz"

dabansız: altı sert, killi toprak

(bāñ üyanı dabansız, hiş bişiy' olmuyor)

dabaz ol-: kurdeşen, vücutta kaşıntı

döküntü.

(sabācce ğaşındım dabazm_ oldum ni'?)

dada: bebeklere söylenir, tatlı, leziz

yerine.

dadaḥ: ümitlendirme

(tavlide ik sayıy virdim buña dadaḥ diller)

dadal: kılıksız

dādān: (<dağdağan) kahverengi nohut

büyükliğünde meyveleri olan çok

sert odunlu, sert ve kurak iklime

dayanıklı bir ağaç.

(şu dādān ācı ni'şe yarıyor? bebeler üsdünde oynar. dādānını toplar ateşe atallar. patladılar. odununu bile palta kesmez sókek gitsiñ...)

dadımō!!...: "kölem ol" anlamında

aşağılamak amacıyla söylenir

***dadır-**: tadına baktırmak (daha çok

dadırmamak şeklinde kullanılır)

veya tatlandırmak

(yimek ğaşıynan da şeker atsañ dadırmıyo)

dadırma-: tadına baktırmamak veya

tatlandırmamak

(o gözelim āşları dik, büyüt, mi'viy_ēssiñ, ha bi dene dadırmadı bilene!)

dağğıran: (<dalkıran?) ağaçkakan

dā ğulpu: (<dağ kulpu) dağ koltuğu

(dā ğulpunda bāñ varısa hiş ğoḥma sök almaz)

d'āh!: at ve eşeğe "yürü" komutu

daḥanaḥ: (<takanak) takıntı, alacak,

borç, ilişki

(asger_i'diyoiñ daḥanaḥ burahma hā)

daḥarı: kumlu bir armut cinsi

d'āh d'āh: çocuk dilinde at, eşek

***daḥım**: takım elbise, yemek, bardak

vs.

(yidi daḥım d'úzen düzüldü gibi. ğücü ğuvveti yirinde olan sekiz doḥuz daḥım d'úzen düzer.)

daḥımcaḥ: (<takımcak) takım olarak,

eksiksiz

(bir gözəl d'ún yimē yapmışlar daḥımcaḥ)

***daḥım yimē**: (<takım yemeği) 22 ayrı

cinsten yemekler

dahlaş-: (<taklaşmak) ağız dalaşına tutulmak, takışmak, anlaşmazlığa düşmek

(tükende dayımınan dahlaşdım, gahdım geldim)

dalab: (<taleb) arzu, istek

(gızım bir dalabın varısa söyle, gayri gelin gidiyoñ..)

dalab_it-: (<talep etmek) istemek

(her vât i'lini dalabirdik) "her vakit iyiliğini talep ettik"

dalağ: (<dalak) arının kovanına yaptığı

her bir bal peteği

daldaşşak: (<dal taşak) donsuz olarak

dalla-: kucaklamak, kapıp kaçıyormuşcasına hepsini birden kaldırmak

(üzüm sepetlêni dalladıñnan ha bir gidişi var! ni'se zâr...)

dal_ölen: (<dal öğle) tam öğle vakti.

"dal_ölenin sıcā" şeklinde kullanılır

(dal_ölenin sıcānda çıhılmaz, ıçh dā otur ölüm)

damağkâr: (<tamahkâr) aza kanaat

etmeyen

***damarsız!:** huysuz, inatçı

("di'Allah yassah" diyor, damarsız da bi herif...)

dambıra: (<tambura) yusufçuk

böceğinin bir cinsi. ⁵

dambiri'bil şiş-: (dambıra gibi şişmek)

çok yiyip içmekten hazımsızlık çekip şişkinlik olması

damla-: özellikle kayısının olgunlaşarak yere düşmesi

(ğaysiler dā masil diyoduñ, damlamıya başlamuşlar bile!)

damlama: pekmez yapılırken ilk

kaynamada şıraya tortunun

çökmesi için kül katılır ve

kaynatılır. Bu olaya "hamı kesilme"

denir. Hamı kesilen şıranın duru

kısmı tekrar kaynatılırken tortu

kısmı torbaya konularak yüksekçe

bir yere asılır. Damla damla akan

bu şıraya damlama denir ve içimi

çok güzeldir.

dam yuvā: (dam yuvağı) toprak

damlarda damların toprağını

sıkıştırmak için kullanılan taş

silindir.

dami't-: (<tamah etmek) aza kanaat

etmemek

(dami'tme ayıb olur didim a, duyuramadım)

d'ân: tahin

dana bērdiren: (<dana beğirten) çıyan

dandik: ters, aksi, güvenilmez kişi

dañırda-: ters, aksi, bıktırıcı konuşmak

dañırdat-: yüksek sesle yellenmek

dañır duñgur ğonuş-: patavatsız, külhani, kaba konuşmak

dañırtı: kaba saba, boş, gereksiz söz

dañırdağ: kaba saba, boş konuşan

⁵ "tambur" isimli saza benzediği için bu ad verilmiş olabilir.

dār: (<tahar) yayvan çanak şeklinde mangal

***daral-:** abdestine sıkışmak

daraşlıh: (<daraçlık) koridor gibi dar yer

(ayağgabilāñızı daraşlıhda burahımı'n didik)

dārat bezi: (<taharet bezi) taharettten sonra yalnız kurulanmaya yarayan bez

dāratlan-: (<taharetlenmek) İslam'a uygun temizlik

darón: (<dar öğün) kısa dar vakit

dar vāt: (<dar vakit) kısa dar zaman, kısa gün

daşarmıd: (<taş armudu) sert kabuklu bir kış armudu türü
(daşarmıtlanı ipe düzdüñüz mü?)

***daş d'óşü:** (<taş döğüşü) iki guruba ayrılan rakiplerin birbirine sapanla taş atarak yaptıkları bir savaş oyunu

daş_ēbe: (<taş heybe) su tenekesi veya taş taşımak için yük hayvanının semeri üzerine konulan iki taraflı tahtadan yapılmış taşıyıcı

daşgın delī: (<taşkın deliği) bağdaki kuyular ilk baharda akan kar suyu ile doldurulduktan sonra, suyun yüzünde biriken çer çöpün akıp gitmesi için, su doldurma deliğinin karşısındaki ikinci delik

daşşahlı: (<taşaklı) mert alicenap insanlar için, teşvik etmek için kullanılır.

dat: yabancı, el
(dardurma ölüm, onnar ahrabāmız)

d'át: (<takat) güç, derman
(āşam_ācce ğopduh durduh, d'ādım dermanım kesildi.)

datlı bayram: (<tatlı bayram) meyan kökü
(datlı bayram mı emdiñ ğī āzın sapsar_olmuş)

datlı damah: (< tatlı damak) tamamı takma olan diş⁶

davarayā: (<davar ayağı) meyve için, seyrek

davlı: tuzlanıp kurutulduktan sonra bir çift çarıklık kesilmiş sığır derisi
(ğüneşde gururdüñuz deriden bir davlı kesdīmi babaña söle e mi?)

davşanbaşı: (<tavşan başı) iri bir elma türü

davu(ı)l: kasaplık hayvanın mesanesi
(esgiden balon malon n_ēzer, davul şışirip oynardıh)

dayah: (<dayak) kapı açılmasın, duvar yıkılmasın veya fazla meyveden dal

kırılmasın diye ağaçtan payanda

dayalan-: kendisini destekleyecek birisine sırtını dayamak
(emmiñe dayalanıyoñ amma. ölüncük n_örücēñ?)

⁶ Far. tat: yabancı kelimesi ile ilgili olmalıdır.

daylak: uzun boylu, pantolonu kısa kalmış

daz: saç dökülmüş baş, çıplak toprak

***dazdaz ğur-:** (<dazdaz kurmak) ilk baharda piknik yapmak
(damda büllüm bebekler aşmış, dazdaz ğurah mı?)

deber-: sertleşmiş toprağın herhangi bir sebeple yumuşayıp toz halini alması.

(ġopdurup durmuŷn da toprā depretmiŷn, ıııh sōna aşmaħanne kesicēk)

dek daş: (<denk taşı) batman terazisinin hafif gözünü denkleştirmekte kullanılan taş.

(dekdaşlānın üsdünü boyuyun da dekdaşı oldū bell_ossuŷ)

dek dur-: akıllı uslu durmak

***del_ānnı:** (<delikanlı) mert, güvenilir, yetişkin erkek, hitap

delibaş: 1. büyük ve küçük baş hayvanlarda görülen tehlikeli bir hastalık, 2. zaptedilemeyecek kadar huysuzluk yapan genç insan veya hayvan

deliboħ: (<deli bok) şiddetli olmamakla birlikte sövgü sözü, (akılsız, serseri gibi)

(deli memerden boruza alaħ da bāmuza dikek)

delimsek: deli gibi

delimtirek: aptal, geri zekâlı

delirce: atmaca kuşu

(baharoluŷ delirce ġapmasıŷ cücükleri)

deli yāmır: (<deli yağmur) sağanak şeklinde şiddetli yağmur

dellen-: (<delilenmek) 1. aşırı derecede sinirlenmek

(babaŷı yapıdını duyarsa dellendir ha!)

2. bir şeye aşırı derecede tutkunluk

(babaŷı d'ānı dıŷn dellendir)

dēllikli: (<değerlikli) kıymetli, mükemmel

dembesek: aptal, sersem, düzensiz

dembil dümbül: sallanarak sarhoş gibi yürüyenler için

dembildüş: sarhoş gibi yürüyenler için kullanılır

demirdelen: kurşuni renkli küçük bir ağaçkakan türü

(cevizleri hep demirdelen delmiş)

demirenek: (<demir enek) aşık oyununda kemik enek yerine kullanılan demirden somun vs.

***dene:** tane

(bidene de baħa vir)

deñetle-: (<denetlemek) güvercinin etrafa bakması

(gövencir ni^y deñetliyo kedi m_órdü acep?)

deñsiz: densiz, yakışıksız ve saygısızca davranan

dep-: (<tepmek) ağzına bir şeyi aşırı derecede doldurmak

(ğardaşı yimesiñ di^yn hepisini āzına depdi)

depeleme: (<tepeleme) bir kabı iyice doldurduktan sonraki ilâveler

(sepetleri depeleme doldurduñuz amma ğaysiler de yollara d'ókülüyor)

depelik: (<tepelik) eskiden kadınların başına takdığı altın dizili fes

***depesinden:** (<tepesinden) direkt olarak, doğrudan doğruya

(hemen depesinden turşu suyundan işdimiydi, ğözleri lep diy açılır)

depik: (<teplik) tekme, kötülük, fitne, fesat

(bir depik de senden yiyek bāh ā)

depiş-: (<tepişmek) itişip kakışmak

depişdir-: ağzına birbiri ardınca bir şeyler atmak bkz dıñışdır-

(ōle depişdirip durma)

derāmetle-: (argoda) tertemiz etmek, toplamak

(gice eve girip derāmetli^yp gitmişler)

derder depin-: dediğini yaptıran kadar tepinmek

derdik-: içlenmek ağlamaklı olmak

(oyala da derdikdirme çocū)

derder: papaz, keşiş (Müslümana

hakaret sözü)

(derder allahdan ğoñ! neşēl müslümansıñ?)

dērmē: ciltte oluşan yuvarlak kuru egzama

(eliñde dērmē çıñmış, hocuy_ñdiñ de oñurduruñ)

dērmen doñuzlü: (<değirmen domuzluğu) su ile çalışan değirmenlerde çarkın bulunduğu yer.

dērmi: (<değirmi) yuvarlak

(yirde dērmi dērmi izler var niyola!..)

dērmilen-: (<değirmilenmek)

birbirlerini çok seven arkadaşların veya ailenin bir araya toplanması

devir: ölünün sağlığında kılmadığı namaz ve tutmadığı oruç ile lüzümsüz yere ettiği yemin borcunu telafi için ölü mezara gömüldükten sonra ölü evinde yedi kişinin halka olup daha önce hesap ettirilen borcu kadar bir para çıkına konularak "...nın borcu için aldın kabul ettin mi?" çıkını alan "kabul ettim" diyerek aynı şekilde yanındakine verip yedi kişinin de tamamlanması olayı

devire otur-: bkz. devir, daire olanların yaptığı iş.

devrisikūñ: (<devresi gün) yarından sonraki gün bkz devrisūñ

devriş_ūñ: (<devresi gün) yarından sonraki gün bkz devrisikūñ

devşinip devşinip uyuya-: kafasındaki düşüncelerden dolayı bir türlü uyuyamamak

dıbidah: koşarak gitmek

(ğayanîñ arhasını dönüncük dıbidā basdı, bi dā göremedik)

dı(o)ğa: 1. aşık kemiğinin çıkıntılı tarafı

(enēm dığa gōndu)

2. yabani, usul, erkân bilmeyen

dıdıh: (<dıdık) surat, çehre

dıh-: (<tıkmak) sokmak

dıhıl-: (tıklamak) sokulmak

dıhım: (<tıkım) sokum, bir lokma

(bir dıhım dā alıcah yirim ğalmadı)

dıhın-: (<tıkınmak) eline geçirdiği yiyeceği oburca yemek

dıhışdır-: (<tıkıştırmak) acele ile bir şeyi yemeye çalışmak bkz depişdir-

(ğıtlıhdan çıhmış gibil dıhışdırıyor ā!)

dımıh: (<dımık) aşık kemiğinin elle tutulan tarafı

dımıhçı: (<dımıkçı) hasis, cimri

dımıt-: hareketsiz hale gelmek

(adama bir vurduydu, dımırd_ōdu) “dımıttı koydu”

dıñ-: (<dınmak) hemen küsmek, gücenmek

dıñdıñ: herşeye hemen küsen bkz dınnış

dıñğıra: (<tıngıra) her türlü saz, özellikle bağlama

dıñıla-: tınlamak, sürekli ses çıkarmak

(şu dıñırı^y dıñıladıp durma ğāri!)

dıñnah: tırnak

dıñnı-: (<dınnımak) hemen küsmek, gücenmek

dıñnış: hemen küsüp darılan bkz dıñdıñ

dırañ dırañ ğaş-: dayak yiyeceğini anlayan çocuğun korkuyla kaçması

dırçan: aşırı derecede zayıf yüzlü

***dırı:** (dırıh:) çok zayıf, bir deri bir kemik

(ğayseriniñ esgilēnden bir avcı idirisemmi vardı. yın dırıh, ğara, genebit ğurusi^ybil bir herifidi...)

dırıvırı: ipe sapa gelmez laf

dırmaş: (<dırmaç) denk veya yükü özellikle otu demet yapıp sırta ipe sarma

dırmaşla-: (<dırmaçlamak) dırmacı muhkem olarak sarmak

(şelēni dırmaşla da ğaħaħ ğāri)

dırmıh: tırmık

dırmıhcılı^yt-: (<tırmıkçılık etmek)

herkesin bıraktığını toplayan, beleşçi, dilenci

dışarılı: Kayserili olmayan

dızır dızır ğit-: küsen çocuğun ğidiş durumu

dızlān: ısırgan otu bkz cıslān, cızlān

di!: de, haydi!

dibāh: (<de bakalım) anlat bakalım

dibâreli: (<dibi karalı?) tuzakçı, yalancı

***dibelik:** sonuna kadar, daima

***dibiyak:** demin, az evvel

(dibiyak gördüm, eve gidiyolarıdı.)

dibizot: depozito

digel: haydi gel

diggir diggir: devamlı hoplayıp zıplayan

dik-: aşık oyununda, oyundaki aşıkları sıralı olarak dizmek

***dikeç:** inşaatlardaki kolonlar bkz dikme 2

(inşaatları betonlarının yapılmadan dikeç, altına dikeç virilir)

dikel-: birine kafa tutmak

dikme: 1. fidan, 2. tavanı tutturmak için düşey olarak konan direk, payanda bkz dikeç

dikme dik-: fidan dikmek

dil-: kesmek, yarmak

dilçik: her lafa karışan küçük kız çocuğu

dilik: dilinmiş, eşit ve küçük parçalara ayrılmış veya keskin bir şeyle üstü yarılmış

dilik dilik dil-: birini bıçakla delik deşik etmek

dilik dil_öl-: (<dilik dilik olmak) deri veya kumaşın dilim dilim kesilmesi veya yırtılması

dilkilik: (<tilkilik) bakımsız bağı tahfif

için kullanılır

(dilkilik bânın niresine göçer her sene, bâm var di'n de önür durur)

dillen-: yeni konuşmaya başlayan çocuk veya zenginleyerek kendine güveni gelen kişi için

(üş gurusu sahabı oluncu sênki dillendi â, görüyöñü?!)

dilli dübek~düdük: sevimli, konuşkan küçük kız çocuğu

dillik: dirlik, huzur

dilliksiz: (<dirliksiz) geçimsiz

dillim düdük: 1. dilli düdük yeni

yeşermeye başlayan söğüt dalından,

kabuğu boru gibi çıkarılarak kaval

gibi dil yapıp öttürülür. Kabuğun

iyi çıkması için aşşağıdaki

tekerleme söylenerek çakı ile yavaş

yavaş vurulur:

(dillim düdük,

anañ ölmüş, babañ ölmüş

yorğan döşşek baña galmış

çiharsañ severim, çihmassañ seni böyle böyle döverim)

2. çenesiz, çok ve lüzumsuz konuşan

dilme: 1. baş örtüsü olarak kullanılan yazmanın yarısı, 2. pastırma cinsi

dilk_úyrü: (<tilki kuyruğu) taneleri beyaz ve uzun bir cins üzüm

dilmedös: pastırma cinsi

dil payı: dil ucunun mikrop kapması sonucu oluşan toplu iğne başı büyüklüğünde kabartılar

diñel-: uzun süre ayakta durmak

diñet-: (<dineltmek) dikine duracak şekilde getirmek

diñelti: kırırdamadan dik duran bir şey

diñgilde-: yerinde duramayan
(diñgildeme otur yerine gâri!)

diñgildek: yerinde duramayan çocuk

diñgil diñgil: gezip tozmadan başka bir şey yapmayan

diñgilli: yerinde duramayan

diñgin: (<dingin) hareket etmeyen, sakin

***dinnek:** (<dernek) kadınların kendi aralarında yaptıkları toplantı
(kadın dinneklerinde destek virilmedi için çoğ duyardı biz, “â, orta mâllede sifa çökmüş” diy...)

dinneş-: (<derneşmek) derlenip toplanmak

dinneşik: (<derneşik) derli toplu

diñni ki: dermisin, farz et ki...
(diñniiki girdik, sōna neşel gelirik?)

direzin: katlanarak bükülüp sağlamlştırılmış halı çözügünde kullanılan ip.
(halının direzini sâlamısa gohma)

diri: güçlü, zinde

***dirkenez:** (<der-iken-e-biz) derken

dirmit: taneleri biraz uzunca, siyah, tatlı, lezzetli, ince kabuklu ve sert bir üzüm cinsi

dişe-: 1. Bebeğin diş çıkarması

(bebēñ dişemiş maşallah)

2. testerenin dişlerinin bilenmesi

(pışğı^y şere gótürek de dişeddirek)

3. değirmen taşına çekiçle diş açmak

dişindirik: gem yerine geçici olarak

kullanılan organ parçası

(gemi çıkar da dişindirî dah atıñ âzi yar_olmuş)

dişir-: (<devşirmek) toplamak

dişli dana: önüne konan her şeyi yiyip

bitiren bebekle için kullanılır.

diya: işte, orada

(diya, iki dene dâ var)

***diyallah:** illâ, mutlaka

(babama diyom ki: “diyallah bana bi dene tüfek al” diyom)

di^ydir-: fişkırtmak, küçük çocuğun

çişini fişkırtmasına denir.

di^ydiyan: (<deydiyan) işte orada, orada

görünen

(di^ydiyan, büyük âcırî altındalar)

diyele: (<de hele) de bakalım, söyle

haydi

(diyele evden niye gâşdıñ lan!)

***di^yne-:** dinlemek

di^ynek: (<deynek) 60-70cm. uzunlu-

ğunda sopa

di^ynen-: dinlenmek

di^yr di^yr: insanın gençliğini, yiyeceklerin

tazeliğini anlatmak için

di^yrek: (<diyrek) iyi pişmemiş yemek,

yaşını göstermeyen, dimdik ayakta

olan

d'ó-: dövmek

(ğızı niye d'óp duruyoñ lān!)

dodur dodur öt-: homurdandır gibi, ne dediği anlaşılmasız şekilde konuşmak

d'ógelli: sağlam, dayanıklı

doḥanaḥlı: (<dokunaklı) etkili, insanın içine işleyen

d'ókmece: (<dökmece) bir üzüm cinsi

d'óküntü: (<döküntü) eşyanın fazla ufak parçalı olanı

d'óküşdür-: (<döküştürmek) hafif çiseleyen yağmur

***dolan-**: 1. bir şeyin çevresinde gezmek, 2. gelişigüzel gezmek, 3. karışmak dolaşmak

d'óltü: (<döğültü) heyecandan dolayı olan göğüs çarpıntısı

doluḫ-: (<dolukmak) ağlayacak duruma gelmek

(ni^y didiñ de geliniñ gözleri doluḫdu?)

domur domur ol-: cildin kabarması

domuş-: küsüp surat asmak

domuşuḫ: (<domuşuk) suratsız

donañğı: (<donangı) iyi döşenmiş ev, süslü giyinmiş kadın elbisesi

donañğılı: (<donangılı) iyi döşeli ev veya süslü giyinmiş kadın

doñdurma: (<dondurma) horasan harcı ile yapılmış, kalıntı yapı

d'óne-: (<döğnemek) yağmurun vuruşu
bkz. d'ónelle-

(yāmır āşamācce d'ónedi durdu)

d'ónelle-: bkz. d'óne-

doñuc_ol-: (donucu olmak) tetanoz hastalığına yakalanmak

dōsan: doksan

d'óşgen: dövüşken

d'órdur-: (doğutturmak) doğurtmak

dozur dozur git-: suçlanıp arkasına bakmadan sessizce gitmek

döl: “piç” yerine kullanılır

döl d'ók-: (döl dökmek) kavun karpuz, hıyar domates bitkilerinin ürün vermeye başlaması

dölecik dur-: iyice, güzelce durmak
bkz. dölek dur-

dölek: doğru, iyi, uslu, düzgün, intizamlı

dölek dur-: doğru, iyi, düzgün, uslu durmak bkz dölecik dur-

(“lan ni^y o şālih gibi gendini gıvırdırıp gidiyoñ, dölek yürü!”)

dölen-: düzelmek, iyileşmek

(bónnerde işleri ipi^y dölendi herhaí)

dölendir-: düzeltmek iyileştirmek

dölleme: kötü manası olmakla beraber, bir sevgi sözü olarak da kullanılır.

dömel-: (<domalmak) dizler bükük, baş ilerde çömelmiş bir durum almak.

dömelti: (<domaltı) domalmış gibi

duran bir şey
 (tallanñ kenāndaki dōmeltiyi görüyofñu?)
dönembeş: dönemeç, viraj bkz búk,
 búkúş
“dön guyrüm dön” oyunu: kız ve
 erkek çocuklarının kendi aralarında
 oynadıkları bir oyun
dönümlü: becerikli, elinden iş gelen,
 tertipli bkz be (i) şirikli, beşirik
 yúkú, cellat gibil
dönümsüz: eli yakışksız, beceriksiz
 bkz bişiriksiz
***döş:** 1. göğüs 2. Pastırma cinsi
 (ama bilmiyen, döşü sırt diyin vèrir, bacā
 guş gómü di^yn vèrir)
döşembe: döşeme oda zeminini
 kaplayan tahta
 (sıfanñ döşembesi tāmır isdiyo ġāri)
döşenge: (<döşengi) mobilya, mefruşat
 (yiñi eviñ döşengeşini de yiñilediñiz mi?)
döşek: (<döşek) yatak
d’úcük: (<düğücük) bulgurun en ufak
 parçaları
d’üdü: keserin çivi çakmak için
 kullanılan ve düz olan arka tarafı
 (keseriñ d’üdüsi çamır olmuş)
d’üdiç: sarımsak dövmek için kullanılan
 dövecin tahtadan yapılmış sapı
 (d’öveci buldum d’üdiç yoh, d’üdicü buldum
 d’övec yoh!) tekerleme
d’üğü: (<düğü) ince çekilmiş bulgur
d’üle: (<düğlek) büyümemiş kavun,
 kelek.

d’ülle: (<düğürmek) vücutta ince
 bulgur gibi döküntü olması.
 (elim yüzüm d’üllemiş, yidiklemden
 m_ola?)
d’üllen-: (<düğürlenmek) inek
 memesindeki sütün pıhtılaşması
duluğ: (< duluk) yüzün şakakla çene
 arasındaki yanı
 (dulüña sumsümu bir içirirsem görüñ)
 “yanağına yumruk atarsam görürsün”
d’üm: düğüm
d’üm çal-: (< düğüm çalmak)
 düğümlemek işi
dun-: donuklaşmak, parlaklığını
 kaybetmek
 (yiñi aldım ġazahı iki kelle yıñanıcılığ
 dundu)
dunna: turna kuşu
***d’üñür:** dünür
***d’üñür gez-:** evlenecek erkek için kız
 aramaya çıkmak
d’úr d’úr ġal-: sulandırılan yoğurt, un,
 vs gibi maddelerin suda tam
 dağılmamış olması, top top kalması
duruğ-: (<durukmak) birden şaşırıp
 cevap verememek bkz. duruğsa-
 (niye duruğduñ öle?)
duruğsa-: (<duruksamak) şaşkınlıkla
 konuşmamak bkz duruğ-
dut-: (<tutmak) yapılan işin beklenen
 sonucu vermesi
 (yapdım aşılñ hepisode durdu)

durdur-: (<tutturmak) rengine çok yakın parçayı veya boyayı bulup, aslına yamamak

dutma: (<tutma) çifçinin yanında çalışan, orada yatıp kalkan, ücretini aynı veya nakti alan uşak

dutucağ: (<tutacak) sıcak tencereyi tutabilmek için yapılmış, birbirine bağlı iki küçük bez parçası

duvara vurmali: bir tür aşık oyunudur.

duvar çığ-: (<duvar çıkmak) duvar örmek

duymaccal_ēl-: (<duymazcalığa gelmek) duyduğu halde işine gelmediği için duymamazlıktan gelmek

duzahcı: (<tuzakçı) sahtekar, hilekar

duzahlı: (<tuzaklı) sinsî, güvenilmez, sahtekâr

duzahlı it: (<tuzaklı it) bir itimatsızlık sözü

dübek: dibek taştan veya ağaçtan yapılmış büyük havan

düb_ēli: (<dibek eli) dibekte dövme işini yapan ağır parça

dübür: kış

düdük: (<düdük) yiyecek, boğaz

(âşamâcce iş_ücü düdük, ni^y bussa yir)
"akşama kadar işi gücü düdük, ne bulsa yer"

düdükcü: (<düdükcü) bulduğunu arsızca yiyen

düdükle-: yemek veya boğazını sıkamak

dülbendi: bir armut cinsi

düman düman_i^yt-: (<duman dumana gitmek) her yerin göz gözü görmeyecek şekilde dumanla dolması

dümbek: (bkz. dümbelek) darbuka

dümbelek: 1. bkz. dümbek 2. Şiş karınlı

dümbelekçi: şaklaban, düzenbaz, arsız

dümbelekçili^yt-: (<dümbelekçilik etmek) menfaati için hoş görünmeye çalışmak, riyakârlık etmek

dürtüşdür-: arsızca yemek, laf sokuşturmak veya eline geçeni oraya buraya sokuşturmak.

(hiş durmadan dürtüşdürür durur çatlıcağ)

dürtmece: (<dürtmece) kurutmak veya reçel yapmak için bir tarafından çöple dürtülerek çekirdeği çıkarılmış kayısı ve vişne

***d'üven:** (<düven) dükkan

düza: sıra, şekil

(esgi mâlleler hep aynı düza, hiş dēşmemiş)

***düzen:** evlenecek kıza erkek tarafının aldığı giyecek vs. eşyalar

***düzen düz-:** erkek tarafının gelin ve akrabalarının elbise ve takı gibi hediyelerini çarşıdan satın alma işi.

düzetle-: düzeltmek, derleyip toplamak

düzme: aynı cins şeylerin ipe dizilmiş

(ğaysi çerdeklēni düzme yapah da gurudah)

***düzüm:** (<dizim) ipe dizilmişlerin bir miktarı

(on düzüm ceviz asdı'dım gurusuñ di'n, ikisi niri'rdi?)

B. DEYİMLER, TARİFLER:

daban: (<taban) bir aşık oyunu terimidir.

dabaneti yi-: (<taban eti yemek) çok koşturarak sonuca ulaşmak.

dabanı doru: (<tabanı doru) yaya

dabanımıñ ğahmasından sabāmı

belliyemiyom: (<tabanımın kalkmasından sabahımı belliyemiyorum) falakaya yatırılmış öğrencinin, tabanının acısından dersini öğrenememesini örnek alarak "basit işlerle uğraşmaktan, ciddi işleri yapamıyorum" anlamında kullanılır.

dabanına kitlet~oturtur-: (<tabanına kitletmek~otutturmak) bir aşık oyunu terimidir. Dibine kitletmek veya otutturmak diye de söylenebilir.

dabanı yāla-: (<tabanı yağlamak) kaçmak

dabanı'ñ~dabannarı'ñ altın_öpü'm: (<tabanının~tabanlarının altını öpeyim) bir yalvarma veya teşvik sözü

dādaki ğurda ğuşa borcu ol-: (<dağdaki kurda kuşa borcu olmak)

borcunun çok fazla olması

dadal gibil gez-: eski elbiselerle yalınayak başı kabak gezmek

dadāna bir bannaḥ bal çal-:

(<dadağına bir parmak bal çalmak) iyi güzel vaatlerle aldatmak

dādān dübē gibi: (<dağdağan dübeği gibi) kısa boylu, tıknaz ve sıhhatli kişi

d'ādi fi'rād_it-: (<dad-ı feryat etmek) acılı şekilde yüksek sesle ağlamak

d'ahd'ah delis_it-: (<dah dah delisi etmek) kötü, sinir bozucu tavırlarla ne yapacağına karar veremez, şaşkın hale getirmek

daḥım dayra: (<takım dayra) bir şeyin bütün ayrıntıları ile mükemmel olması

dalak yemiş it eni'bi: (<dalak yemiş it eniği gibi) işin acemisi olan, yaptığı işi beceremeyen

daldan ēme mi, kōkden sürme mi: (<daldan eğme mi, kökten sürme mi) "eskiden beri böyle mi idi, yoksa sonradan mı böyle oldu?"

dalğası dāl-: (<dalgası dağılmak)
üzüntüsü, can sıkıntısı geçmek

dallıᵑ sırt_it-: (<dallayıp sırt etmek)
birinin derdine derman olmak, ona
arka çıkmak

dama çıḥsa pabıcı yird_almaz:
(<dama çıksa pabucu yerde kalmaz)
arkasında kaygılanacağı,
düşüneceği kimsesi yok

damāna dat dē-: (<damağına tat
değmek) bir kere tattığı bir şeyi
tekrar tekrar yemek istemek

damānın taḥılaması: (<damağının
takılması) yemeğe karşı aşırı istek
duyup, sabırsızlıktan ağzının
suyunun akması

damarınıñ ğaḫması: (<damarının
kalkması) sinirlenip işi inada
bindirmek

damarınıñ dut-: (<damarının tutması)
sinirlenip işi inada bindirmek

damarınıñ şiş-: (<damarının şişmesi)
çok sinirlenmek

damarı ḫótülükden al-: (<damarı
kötülükten almak) iyilikle yola
gelmek, kötü davranmaya
karşısındakini mecbur etmek

dambul dumbul sōle-: patavatsız,
damdan düşer gibi konuşmak

damda deve ara-: istediği şeyi

olmayacak yerlerde aramak, boşuna
emek sarfetmek

dam ğapı ğonuş-: (<dam kapı
konuşmak) ordan burdan tutarsız
konuşma

dam_otıᵑbi: (<dam otu gibi) gelip
geçici çabuk geçen

dam yuvā gibil: (< dam yuvağı gibi)
tombul şişman kişiler için.

dana boḥiᵑbil ğat ğat aḥlı var: (<dana
boku gibi kat kat akli var) şakayla
karışık takdir sözü

danışılıḥ vir~virme-: (<tanışıklık
vermek~vermemek) eskiden
tanıdığını hatırlamak~tanımazlıktan
gelmek

danışıp döneş-: akıl almak, meşveret
etmek

darah dişiᵑbil düzül-: (< tarak dişi gibi
dizilmek) ailenin küçükleri,
delikanlıları için iftiharla söylenir.

dar tıḥıs geḫin-: (<dar tıkız geḫinmek)
zorlukla geḫinmek (gel-, yetiş- vs.
şekillerde de kullanılır)

darıldi dāñ odununu yaḥma-:
(<darıldığı dağın odununu
yakmamak) aşırı derecede kırılıp
gücenmek

(saña yin gücendim. ben darıldım dāñ
odununu yaḥmam ğari arḫadaş!)

darmaḥ danış-: akıl danışmak

daş başına çih-: (<taş başına çıkmak)
verilecek hesabı varsa verip
kurtulmak, aklanmak

daş atıp başın altına dut-: (<taş atıp
başını altına tutmak) çok aksi, çok
inatçı

daş ölçerim: (<taş ölçerim) başa gelmesi
istenmeyen bir kaza sonrası yanık,
ezik, kırık vs. nin karşıdakinin
vücudunda “bizden uzak olsun”
temennisiyle gösterilmesi

(velesbidinen giderken bir otumafil
çapmış, bu da āz üsdü pers olmuş,
daşölçerim, aha şurdan dulünü üsdünden
gülânâce yarılmış)

daşşā alt_oğga çek-: (<taşağı altı okka
çekmek) cesur, mert, sözünün eri

daşşā avıcın_ēş-: (<taşağı avucuna
geçmek) birisine karşı fırsat ele
geçirmek

daşşāniñ ğılı bile olama-: (<taşağının
kılı bile olamamak) kıyaslamak
mümkün değil

daşşānı yire vuruncuḥ toz ğaldır-:
(<taşağını yere vurunca toz
kaldırmak) çok zengin, güçlü kişi

dar dillik virme-: (<tat dirlik
vermemek) rahatsız etmek

datlanmıya başla-: (<tatlanmaya
başlamak) ihtiyaçların ne yaptığını
bilmez hale gelmesi

datlı danışıl_ol-: (<tatlı, danışıklı

olmak) kavgasız gürültüsüz
geçiniyor olmak

davılcı parası^ybil: (<davulcu parası
gibi) hep bozuk para

debirana d’ō-: (<debirana dövmek)
gürültü patırtı etmek

(bebelēni al ğötür ğızım, bizimkilēnen
āşamācce başımda debirana d’ōdüler)

defderde yir ğalmamış: (<defterde yer
kalmamış) günahkâr, kötülüğünün
haddi hesabı yok

defderiñ sinek sışmaz yirine yaz-:

(<defterin sinek sışmaz yerine
yazmak) Arap alfabesinde sıfır (.)
nokta şeklinde gösterilir. Borç
defterinde borcu (1...) “1. 000”
olana bir nokta eklense veya bir
sinek pislese borcu (1...) “10.000”
liraya fırlamış olur.

dek dur, dillik bul: (<dek dur, dirlik
bul) akıllı davran mutlu ol.

dek dur dölek dur: çok yaramaz
çocuklara söylendiği gibi bir işte
aşırı gidenlere de söylenir.

dek durmaz delikden çıḥmış: kibarca
“onun bunun çocuğu” yerine
kullanılır.

del_iziñ doni^ybil: (<deli kızın donu
gibi) rengarenk

deli depek: deli dolu, pek akıllıca
hareket etmeyen

deli desbine: (<deli despina) deli dolu üstüne başına dikkat etmeyen kadın

deli dübek: akli başında hareket etmeyenler için kullanılır

delig ğóz: (<delik göz) haris, aç gözlü, tamahkâr.

deli honu: (<deli huni) akılsız ama gözü pek kişiler için kullanılır.

dellenip çıldır-: ev sahibinin davranışlarından çok memnun kalan ziyaretçinin ev sahibini başkalarına anlatma şekli
(bizi görüncü ğız ni^ydicēni şaşırđı, dellenip çıldırđı)

delilī üsdünde ol-: (<deliliĝi üstünde olmak) her an çıldıracakmış gibi, sinirlenmiş

delip daħıp delinden baħ-: (<delip takıp deliĝinden bakmak) herhangi bir sebeple eline geçen parayı çarçur etmiş kişi için
(dededen ĝalan malı mülkü sardı, oĝader parı^y deldi daħđı delinden baħđı)

delisi dut-: (<delisi tutmak) çok öfkelenmek, kızmak

deliye geçit yoħlat-: (< deliye geçit yoklatmak) yeteneksiz bir kişiye önemli bir iş verip, ondan medet ummak.

delme daħma: (<delme takma) aslı esası olmayan uydurma söz

delmeli daħmalı söz: (<delmeli takmalı

söz) laf arasında imalı konuşma

(adam gibil ĝonuşamaz, arıya delmeli daħmalı söz soħuşduracaħ zār huy)

dēmiyen adamlara āz_ē-: (<deĝmeyen adamlara aĝız eĝmek) deĝersiz kişilere iş icabı ricada bulunmak

depesine dik-: (<tepesine dikmek) bir hamlede hepsini birden içmek

depesinden yoħari^y-: (<tepesinden yukarı gitmek) söylenen söz ve hareketler aĝarına gitmek, öfkelenmek.

(ĝüvēniñ didikleri depemden yoħari^ytdi!)

depesine çók-: (<tepesine çökmek) hazır bulduĝu sofraya teklifsizce oturmak veya bir acizin ırzına geçmek

depesini del-: (<tepesini delmek) ısrarla konuşup karşısındakini bezdirmek
(sölye sölye depemi deldi, sonunda da didini yapırdı ĝávır!)

depesini delip, ĝözünü kór_it-:
(tepesini delip, gözünü kör etmek)
bir işi düzeltelim derken, bilerek veya bilmeyerek daha kötü durumlara sokmak

depesiniñ ĝapalā ĝop-: (<tepesinin kapalaĝı kopmak) aşırı derecede hiddetlenmek, öfkelenmek

depes_üsdit-: (<tepesi üstü gitmek) iflâs etmek, şiddetli hastalanıp yataĝa düşmek

depgiy_ēl-: (<tepkiye gelmek) toprağın bellenecek tava gelmesi

depik yi-: (<tepidik yemek) beklemediği birisinden kötülük görmek

derdi depelē büyüğ_ol-: (<derdi depeleği büyük olmak) başında maddi manevi sıkıntısı olması

derdi düd'ük: (<derdi düdük) aklı fikri yemekte, boğazına düşkün

derdine baḥ!: (derdine bak) şunun yaptığına bak!

derdi yişil_ol-: (<derdi yeşil olmak) çok sıkıntılı, başı dertte

dere depe dümdüz ol-: problemlerin ortadan kalkmasıyla işlerin yoluna girmesi

deri boḥla- (<deri boklamak) kârı pek fazla olmayan bir işe girmek
(zemanında biz de çoḥ deri boḥladıḥ)

derisine yumruḥ vur-: (<derisine yumruk vurmak) başına gelen felâketleri kimseye hissettirmeden, kimseye söylemeden sabırla katlanmak

dērmen daşınıñ altından diri çıḥ-: (<değirmen taşının altından diri çıkmak) bütün zorlukların altından kalkar, kedi gibi dört ayağının üstüne düşer.

dērmen daşı'bil: (<değirmen taşı gibi)

kalçası çok geniş kadın

dērmen doñuzlūna düşse diri çıḥar: (< değirmen domuzluğuna düşse diri çıkar) bütün zorlukların altından kalkar, kedi gibi dört ayağının üstüne düşer.

dērmen gibil ūt': (<değirmen gibi öğütmek) önüne konan yiyecekleri silip süpürmek

dērmen gibil yalan ūt': (<değirmen gibi yalan öğütmek) çok yalan söylemek

dērmeni yūrük: (<değirmeni yuğrük) önüne konan yiyecekleri silip süpürmek

deve dişi'bil: (<deve dişi gibi) güçlü kuvvetli akraba delikanlılarından bir aradayken iftihar için söylenir.

Bkz. dırmıḥ dişi'bil

deve dişi ḡoyun başı: (<deve dişi koyun başı) sarımsağın iyisi böyle tarif edilir.

deve ḡötü yāla-: (<deve götü yağlamak) yağ çekmek. Bu deyim gerçek bir işe dayanmaktadır. Eskiden deve kervancıları develerine hazırladıkları hamurları yuttururlar, bu beslenme rejimi yüzünden kabızlık çeken hayvanlarını rahatlatmak için de kollarını dirseklerine kadar yağlayıp hayvanın bağırsaklarını yağlardı.

***develiye yiñge gidiyo gibil:**

(<develiye yenge gidiyor gibi)

kadınların kalabalık bir şekilde gittikleri görülünce böyle takılır.

(hat'râ gayserimizde bir t'âbir var. böyle gadınnar sùrek sùrek biyyire giderken "develiye yiñge gidiyomuşsunuz gibi" dinirdi.)

devi^ybil doħuz yirinden boğazlan-:

(<deve gibi dokuz yerinden

boğazlanmak) birisine altından

kalkamayacağı kadar iş veya

angarya yüklemek

deviye binip deve ara-: (<deveye binip

deve aramak) aşırı dalgın olmak

dıbidā bas-: kaçmak sessizce sıvışmak***dıbidā duttur-:** ağlamaya, sızlanmaya

başlamak

(belki de yaşı güccük verilen kızlarda alıyan sızlıyan, "yoħ ben anama gidicēm" diy dıbidā durduran oluyordu)

dıdīnīñ ēlmesi: (<dıdığının eğilmesi)

küsüp surat asmak

dıħıp doldur-: (<tıkıp doldurmak)

birini peşin hükümlerle şartlandırmak

(asiyeyi dıħıp doldurmussun, āşam bizim ev_ēldi, dımedīni burahmadı)

dımī düş-: (<dımığı düşmek) kâr

beklerken zarar etmek, foyası

mevdana çıkmak

dınnaggader bebe(et): (<tırnak kadar

bebe (et)) zavallı, çok küçük.

Acıma veya sevgi sözü

dınnahdan_atma: (<tırnaktan atma)

ahlaksız, terbiyesiz (piç)

dınnāna ğurban_it-: (tırnağına kurban

etmek) çocuğuna, hayvanına,

eşyasına, diğerlerine nazaran çok

değer vermek, kıskanmak.

(ilâlemiñ bebelēnden baña ne! hepisini dınnāna ğurban_ıderim)

dınnān_ōre nal çah-: (<tırnağına göre

nal çakmak) nabzına göre şerbet

vermek

dırdırıp çıħar-: ağız tatsızlığı çıkarmak**dırmıħ dişi^ybil:** (<tırmık dişi gibi) bkz.deve dişi^ybil**dışa çık-:** tuvalete gitmek**dızdīnīñ dızdī dış ğapınıñ mandalı:**

çok uzak akrabalığı anlatmak için

(biraz da alayla)

dızdızın_ış-: (<dızdızına girmek)

birinin suyundan gidip, istediklerini

yaptırmak

dibi dabanı yoħ: (< dibi tabanı yok)

konuşulan, yapılan işin hiçbir

didik dān_ōl-: (<didik dağınık olmak)
çok karışık, karmakarışık olmak

didiki dimişki: (<dedi ki demiş ki)
dedikodu, afaki söz, ipe sapa
gelmez laflar

(birarıya geldilermi hep gonusduhları
didiki dimişki)

didiki dimişki desdere pışğı: (<dedi ki
demiş ki testere bıçkı) gereksiz
tartışmayı, dedikoduyu önlemek
için kullanılır.

dik di^yn atıl-: (<dik diye atılmak)
korkuyla sıçramak

diken ossurmuş: soğanın çok acı
olmasının bu sebebe bağlanması

dili boğazın_āh: (<dili boğazına akmak)
korkudan konuşamaz hale gelmek

dili bunnuna yit-: (<dili burnuna
yetmek) kişiliğini kazanmış
olduğunu gösterir davranışlarda
bulunmak.

(gendişini gurdu ya, ġari dili bunnuna
yitmiye başladı)

dili damā ġuru-: (<dili damağı
kurumak) korku, hastalık veya
susuzluktan ağızın kuruması

dili durup ġözü bah-: (<dili durup
gözü bakmak) herhangi bir
sebepden konuşamaz hale gelmek,
şoke olmak

dili ġötün_i^yt-: (<dili götüne gitmek)
bir kişinin tartışma esnasında

suçunun veya yalanının ortaya çıkıp
konuşamaz duruma düşmesi

diliñ dışa düş-: (<dilin dışarı düşmesi)
çok yorulup nefes nefese kalmak

dili^ynen dişiniñ arası bir ġonaġlıġ yol:
(<diliyenen dişinin arası bir konaklık
yol) konuşması çok yavaş olan,
sorulara çok geç cevap veren

dilkiye bā beklet-: (<tilkiye baġ
bekletmek) güvenilmezliğı malum
olan bir kişiye emanet etmek

dillī bozul-: (<dirliğı bozulmak) rahatı,
huzuru, düzeni bozulmak

dillī it dillī: (<dirliğı it dirliğı) düzeni
bozuk

(olanın bütün aġrabası yanında, bizim
ġızıñ dillī it dillī)

dillī diken_ol-: (<dirliğı diken olmak)
her türlü imkâna sahip olmasına
karşın huzuru yok

(yidi ónde, yimedī ardında, amma
ġaynanası yanındı ya ġızıñ dillī tiken
oluyor)

dillik dışlıġ virme-: (<dirlik dışlık
vermemek) rahat huzur vermemek

dilki sancısı dut-: (<tilki sancısı
tutmak) hasta numarası yapmak
(ġocavradıñ ara sıra bōle dilki sancısı dutar)

dimdur-: bebeklerin ayakta durabilmesi

dimdurdur-: huysuzluğı ile herkesi
kendisine hizmet ettiren

(milleti dimdurduruyo ā! gendini ni^y
sanyosa...)

diñgil daylaḥ: yaşına yakışmayacak şekilde bütün gün orada burada dolaşan

diñgil ğazıḥ dolaş-: (<dingil kazık dolaşmak) doğru dürüst giyinmeden amaçsız aylak aylak dolaşmak

dinini ateş at-: (dinini ateşe atmak) bile bile inkar etmek, yalan söylemek

dinnē dāl-: (derneği dağılmak) eşlerden birinin ölmesi veya boşanması sonucu ailenin perişan olması

dipbıcaḥ: (< dip bucak) evin köşe bucak her yeri

dipi boranı: (<tipi boranı) şiddetli tipi

dipli bıcaḥlı: (<dipli bucaklı) orta halli, evinde her şey var

dipi datarı^ybil: (< tipi Tatarı gibi) çok çabuk ve becerikli iş yapan

diri çıḥar-: (<diri çıkarmak) öğrendiklerini hazmedememek

diri dillimiz: (<diri dirliğimiz) evin geçimini sağlayan kişi
(allah uzun ömür virsiñ. o bizim diri dillimiz)

dirmit gibil ğarar-: (<dirmit gibi kararmak) dirmit üzümü gibi kararmak

dişi kitlen-: korkudan veya hastalıktan konuşamamak

dişiñe danış-: canın ne isterse, her şey var

(misafillē vurma, dişiñe danış, bura bizim...)

dişlēñ kemāne çalması: (<dişlerin kemane çalması) bir içeceğin çok soğuk olduğunu anlatır.

dişine d'üm çal-: (dişine düğüm çalmak) akılsızca hareket ederek kendi işini zora sokmak

dişini dişine çal-: kendi hatasından dolayı işini kaybedip aç kalan fakat bunu kimseye hissettirmeyen

di^ynek vir-: (dinek vermek) mola vermek, yemeğin daha lezzetli olması için bir süre dinlendirmek.

(ıçıḥ di^ynek virsek çocuḥlar çoḥ sıḥısmışlar!)

diy_öya: (diye koya) başkalarının bilmesini isteyerek, çekinmeden yapılan izahat için kullanılır

(bütün tüken goñşularına diy_öya aşamı itmiş, iş_ücü burahmış)

di^yp d'ók-: (deyip dökmek) derdini söylemek, dertleşmek
(ñ_āder detli^ymiş sabāder di^yp d'ókdu!...)

di^yş at-: (<deyiş atmak) genellikle ağıt şeklinde yazılmış şiir

(babanne. hanı şu di^yşatıñ vara! bi dene di bāḥ!)

dodāñ mötlemesi: (<dudağın mötlemesi) üzücü bir olay karşısında ağlamaklı olan kişinin dudağının aldığı şekil

dodāñ mördürdemesi: üzücü bir olay karşısında ağlamaklı olan kişinin dudağının aldığı şekil,

dodāñ sallanması: (<dudağın sallanması) küsenin surat astığı zaman yüzünün aldığı şekil

doğğannına dohuz dolma yi-: (<tok karnına dokuz dolma yemek) obur, arsız, boğazına aşırı düşkün kimse

dohuz lafiñ bilini búķ-: (<dokuz lafin belini bükme) bir işten sıyrılmak için bir sürü laf etmek
(ğardaşıma yardım itmi'ym di'n dohuz lafiñ bilini búküyoñ, annamıyom mu sanyoñ?)

dohuz öyünnü mayis: (<dokuz öğünlü mayis) obur
(evde herkez dohuz öyünnü mayis anam! ekme yitmiyo...)

doķeviñ aciti: (<tok evin aç iti)
örneğin: kadın çene çalmaktan çocuğun yemeğini ihmal etmiş de çocuk gittiği gezmede yiyeceklere saldırmışsa, kadın kabahati olmadığını ima için kullanılır

d'óķúm saçım: (<döküm saçım)
karmakarışık pejmurde

donanıp düzen-: giyinip kuşanıp süslenmek
(niri'diyoiñ donanıp düzenmissin?)

doñ dur-: (<don durmak) soğuk durmak, davranmak

donu düşük al(n)işik: kılıksız

donu dikili, ekmē búķú'ēl-: (donu dikili, ekmeği bükülü gelmek) rahat ve huzur içinde, geliri yerinde olmak, hiçbir kaygısı olmamak

doñ yā gibil: (<don yağı gibi) asık suratlı, konuşmayan

dōru bohuñu sışdıñda ēri bohuññāldı?: (doğru bokunu sıçtın da eğri bokun mu kaldı?) bu güne kadar doğru bir iş yaptığı görülmemişken, dolambaçlı yollardan bir neticeye varacağından söz etmeye kalkanlarla alay olarak kullanılır.

doruğ durduramama-: (doruk tutturamamak) bir işde başarılı olamamak, tutunamamak

dōrurken anası çeñesine sışmış: (<doğururken anası çenesine sıçmış) bezdirircesine çok ve yüksek sesle konuşan

dōru nāli teki dēl: (<doğru nalın teki değil) iffeti şüpheli, kiminle düşüp kalktığı belli değil.

dōru söze hacı babañ ne disiñ?: (doğru söze hacı baban ne desin?) söylenilen sözün onaylanması

dosbāndan gejjere doldur-: (dost başından gejjere doldurmak) başkasının kesesinden ikramda bulunmak

dönderib_ādar-: (<dönderip ağdarmak)

bir işi, veya evi idare edip gitmek.

(gızı güccük gelinirdik diyodun amma maşallah evi gözölce dönderib_ādarıyor işde)

dönüb_ā-: (<dönüp ağmak) fedakarca koşuşturmak

dönüb_ācaḥ yir ḡalma-: (<dönüp ağacak yer kalmamak) çok kalabalık insan veya eşyalar yüzünden yerin daralmış olması

döt dodaḥ: (<dört dudak) devamlı asık suratlı

döt duvarınıñ biri ēsik: (<dört duvarının biri eksik) söz ve davranışları pek dengeli değil

dulavrat dölü: ahlak kurallarına pek uymayan, saygısız, hasis kimse

dul avrat ḡóni'bil: (<dul avrat gönlü gibi) açıp kapayan, saatten saate değişen hava durumu

duldasında büyü-: birinin sayesinde maddi-manevi bir yere gelmiş olmak

dulūna çaha çaha: (<duluḡuna çaka çaka) zorla istemeye istemeye bir işi yaptırmak

dulū sirkeli: (<duluḡu sirkeli) sakalında bit yavrusu olan. (hakaret için söylenir)

d'üm d'üm üsdüne çal-: (< düğüm düğüm üstüne çalmak) sıkıntı

içinde geçinmeye çalışırken, yeni bir masrafla karşılaşınca bu gideri çok zor karşılamak

d'ün_evini bilmez dımbırtıya

ḡób_ātar: (düğün evini bilmez, dımbırtıya göbek atar) işin aslını esasını anlamadan, ters cevap veren, aksilik eden kişilerin gülünç duruma düşmelerini alay için.

d'üni'der zunnuy hamami'der gunnu'

bēnmez: (düğüne gider zurnayı, hamama gider kurnayı beğenmez) hiçbir şeyi beyenmeyen, memnun olmayan, sürekli kusur arayan tipler için kullanılır.

d'üni'der zunnuya hamami'der ḡunnuya vurulur: her önüne geleni beğenip aşık olan tipler için kullanılır

dur dinnek bilme-: yorulmamacasına koşmak, oynayıp zıplamak.

duvara çöp soḡ-: (<duvara çöp sokmak) denilen işi hiç yapmayıp da kırk yılda bir yapan için..

(ölan güyudan su çekip ḡümleri doldurmuş! duvara çöp soḡaḥ bāri)

duz_āsi ol-: (<tuz ağası olmak) aşırı derecede tuzlu olmak

duzda çamand_āl-: (<tuzda çamanda kalmak) ölen birisinin arkasında bakıma muhtaç çocuklar bırakması

duzda çamanda bişi' olma-: (<tuzda

çamanda bir şeyi olmamak) geride bakıma muhtaç çocukları bulunmamak

duz devesi'bil bór-: (< tuz devesi gibi böğürmek) istediğini bağırıp çağırarak duyurmaya çalışanları susturmak için söylenir.

(duz devesi'bil bórecēne adam gibil isdesene herkezi irātsiz idiyon)

duz el_öl-: (<tuz elek olmak) ev eşyası ve giyeceklerin çok yıpranmış ve eskimiş olması

duz gibil, eksen yitme-: (<tuz gibi eksen yetmemek) eldeki kullanılacak şeyin çok kıt olduğunu anlatmak için kullanılır.

(ölüm, çoḡ harcıtme duz gibil eksen yitmez hā)

düdüne bişiy' çıḡ-: (<düdüğüne bir şey çıkması) aşırı sinirlenince konuşamaz duruma gelmek, veya kötü bir şey olacağını sezme (şu gocavradı görüncü düdüme bişiy' çıḡıyo)

düdü'nü sıḡ-: (<düdüğünü sıkmak) gırtlığını sıkmak, dövmeye kalkışmak

düdü'n cuḡgurda-: arsızca yeme arzusu gösterme bkz. boḡazı cuḡgurda-

(paḡlava yapıldı di'ncik. avradıñ düdü cuḡgurdadı)

dümansız baca, ḡaynanasız ḡoca: (<dumansız baca, kaynanasız koca)

evlenecek kızların isteklerinin alayla söylenmesi

dünyanıñ biñbir tüllü hāli var: (dünyanın binbir türlü hali var) hep güzel günler olmayacağını, insanın başına her şeyin gelebileceğini anlatır

dünyayı bir ipe çat-: bir şeyi elde etmek için akla gelen gelmeyen bütün çarelere başvurmak

düşmanıña ḡósder ḡósder giri çek: (<düşmanına göster göster geri çek) gösterişli fakat yüreksiz, işe yaramaz (unundan börek bile olmaz, düşmanıña ḡósder ḡósder giri çek)

DUA.

dallana budaklanasıñ: (<dallana budaklanasın) dua sülalen genişlesin anlamında

dāyim iy_únnere yitesin: (< daima iyi günlere yetesin) her zaman iyi günler göresin

***dibelig_ḡoşa yaşallar işallah:** “sonuna kadar mutlu yaşasınlar” dileği (bu ik söz ḡāvesi. “allah utandırmıya. dibelig_ḡoşa yaşallar işallah” dinilir.)

didin i'leri duyasıñ: (<dediğin iyileri duyasın) iyi davranıyorsun, iyilik bulasın

dinince di'nensiñ: (<dinince dinlensin) sevilen bir gayrimüslüm ölünce arkasından bu dua edilir.

altın olsun) dua

cesaretle gideren kişi için dua sözü

BEDDUA:

damarıñ dälansıñ: damarın dağlansın
derdinen terbiye olasıñ: dertle terbiye
olasın
dilik dilik dilinesiñ: parça parça kesilesin
diliñ, dilim dilim ossuñ: (<dilin, dilim
dilim olsun) dilin yarık yarık olsun

diliñ dursuñ, ğózüñ baħsıñ: dilin
dursun gözün baksın
dinnēñ dāssıñ: (< derneğin dağılsın)
aile düzenin yok olsun
diziñ diziñ sürünesiñ: ayakların tutmaz
olsun

ATASÖZÜ:

dam otu^ynan eşek beslenmez: (<dam
otu ile eşek beslenmez) cimrilikle
bir iş yapılmaz

d'üven süren óküzüñ āzı boş durmaz:
(<düven süren öküzün ağzı boş
durmaz) iş yapanın yemesi gerekir.

YEMEK:

dabaħa börek: (<tabaka börek) sigara
tabakasına benzer bir börek
domatis dolması: (<domates dolması)
d'āñ bekmez: (<tahin pekmez) tahinle
pekmez eşit oranlarda katılarak
yapılır.
***d'āñni:** (<tahinli) hamuruna tahin
konularak yapılan pide
(erinceğ avrarlar olur. esgiden şurda d'āñni,
ğarmeri yir. ta içeriye toħanıya ğótürüb
ğoyacaħ yirde. sediriñ altına sürellerdi)
daş ğadāyifi: (<taş kadayıfı) el
büyüklüğünde altı üstü kızartılmış

ve üzerine çörekotu serpilmiş ince,
şerbeti evde dökülerek yenen bir tür
ekmek tatlısı

datlı: (<tatlı) hamurdanyapılıp özellikle
şeker kestirmesi dökülerek yapılan
her türlü yiyeceğin genel adı.
Baklava, kadayıf, lokma gibi

dıdıħ: (<dıdık) kelle paça bkz. ğarın

dolaz: yağda kavru lan tuz ve su ile
karıştırılarak yapılan bir yiyecek

d'üğü pilavı: (<düğü pilavı) çok ince
telli bulgurdan yapılan pilav

YER:

dadā: (<Dadağı) Erkilet'e bağlı bir köy
dadasın: merkeze bağlı bir köy.
 Şimdiki adı "Akçatepe" dir.
danacılar mállesi: Danacılar Mahallesi
dārdı: (<Dağardı) Bünyan'a bağlı bir köy. Eski ismi "Ermin" dir.
darsayağ: Gesi'ye bağlı bir köy yeni ismi "Karabağ" dır.
daşan: (<Taş Han) Erkilet'e bağlı bir köy
daşlı burun: (<Taşlıburun) Hacılar yolundan Mahrumlar bağlarına ayrılan yer, bağ semti ismi
deli çay: Erciyes'in kar sularını ovaya taşıyan bir çay
deliklidaş mállesi: (<Deliklitaş Mahallesi) şehrin en eski ve kenar mahallelerindendir. 50-60 yıl önce buraya "Metelis" denirdi.
devec_āmamı: (< Deveci Hamamı) halen çalışmakta olan eski bir hamam
develi: Kayseri'nin en büyük ilçesidir. Eski adı "Everek" tir.

dibinecik: (<Dip inecik) Kükürt dağı tarafında bir bağ semtidir.
dikir: Talas'a bağlı bir köydür. Yeni adı "Çanakdere" dir.
diláver paşa mállesi: şehrin eski mahallelerinden biridir.
dimidire: (<Dimidere) Gesi'ye bağlı bir köydür. Yeni adı "Turan köy" dür.
doğlar: (<Toklar) Tomarza'ya bağlı bucak merkezidir.
döner kúmbet: (<Döner Kúmbet) Selçuklulardan kalma bir kúmbet
duzasar: (<Tuz Hisar) bir belde adı
duz gólü: (<Tuz Gölü) 20 km² lik Sarioğlan ilçesinin güneybatısında, tuz oranı yüksek bir göldür.
d'úven_ó: (<Düvenönü) şehrin merkezinde İstanbul caddesi ile İnönü bulvarının kesiştiği yer. Eski adı "döt d'úven_ó" dür (dört dükkán önü)
düzinecik: (<Düz inecik) kükürt dağı çevresindeki bağlar.

-E-

A. KELİMELER:

ebe: 1. kendisini doğurtana hitap, 2. büyükanne ve aile büyüğüne hitap, 3. saygı hitabı, 4. kışkırtıcı fitneci kadın, 5. çocuk oyunlarında baş olan veya takıma karşı tek başına oynayan çocuk

“ebe yardı ğahdı” oyunu: (ebe yattı kalktı oyunu) 8-10 erkek çocuk arasında oynanan bir oyun.

eccik: (<etcik) tüyleri çıkmamış kuş veya hayvan yavrusu

***... ece:** “-e kadar” anlamında çekim edatı (yiñi seneyece bekle baħ...)

ecit mecit: cin, peri

ecūū: bebeği güldürmek için söylenir.

ēç: (<ēçiç) spatula, bal veya hamur kazıma aleti

ede: ağabey

ēdi: (<ēđi) ucu eğdirilmiş küçük çapa

edik: yünden örülmüş çorabın üstüne giyilen patik.

efendi: saygı hitabı

efend_ā: (<efendi ağa) saygı hitabı

efendi baba: gelinin kayınpederine hitabı

efile~efilde-: heyecandan yüreğin hızlı

çarpması

(şincik nórecek? yürem efiliyo~efildiyo, ya babafı duyarsa!)

efil efil efile-: korku ve heyecandan kalbin çarpması

efilti: yürek çarpıntısı

ehnezi-: hafiflemek bkz ehveni-

(her şiy annadınıcı yürem ehnezidi)

ehveni-: hafiflemek, yükten kurtulmak bkz ehnezi-

(olan büyüdü, içiħ ehvenidik.)

eke: kurnaz, hin, işini bilir.

(olan ekeşik, onuñnan arħadaşlıđıtme didik ekeşmiş pis başına belā olur, onuñ āsı da ekiñdi) “oğlan ekeşik, onunla arkadaşlık etme dedik, ekeşmiş pis başına bela olur, onun ağası da eke idi”

ekele-: baştan saymak

ekeşik: kurnaz bkz eke

ekeşmiş: kurnazlık yapan bkz eke

ekiniti: (<ekin iti) kibirli

ekmeksiz: nankör

elbiri: iş birlikçi, kanunsuza yataklık eden

elcek: sıcak tencereyi tutmak için kullanılan eldiven

eldaş: yuvarlak, beyaz, kalın kabuklu üzüm

(eldaş yinmez. bekmez gaynadaħ bāri)

elekci: (<elekçi) çingene, şirret, huysuz kadın, kız çocuğu sevilirken de söylenir.

elēmsiz: (<eli eğimsiz) elinden iş gelmez

elenti: hastalıktan dolayı hissedilen üşüme

elesgi: mendil

ēleş-: (<eğleşmek) oyalanmak

eli bōründe: (<eli bōğründe) kamburlaşan duvarlara veya tavan direklerine verilen ağaç destek, payanda
(duvara eli boründe gaymassah yihulacaḥ ha!)

ēllām: be arkadaş, ey kardeş... gibi

***ellāni:** (<el leğeni) küçük leğen

elles-: tokalaşmak veya bir ağırlığı yardımlaşarak kaldırmak.
(ellesiñde şu sandī ğaldıraḥ uşah)

ellik: 1. yünden örülmüş eldiven, 2. (<erlik) kocaya varacak çağa gelmiş kız

elmabaş dalān: (<elmabaş dolağan) bir yabani ördek türü

elmacık: saka kuşu

elmayi: pembe-mor arası bir renk
(gayseriniñ baldırcanı elmay ölur)

el_uşā: (<el uşağı) bazı işlerde çalıştırılan işçi, uşak

em: ilaç, çare

emcek: 1. yalancı meme 2. oğul vermiş arının kovana ilk taktığı petek

ēme: (<eğme) kemer. Kemer biçiminde yapılan yapılarda kemerin en altına konan taş.

emen-: bir iş için emek vermek
(ġónüñi yōsa boşa emendirme ölum!...)

emin-: topraktan kökler ile su emmek
(toprāñ ġuru oldūna baḥma, daban ısl ölur, çiller ordan emindir.)

emiş-: süt kardeşi olmak

emm_ızı: (<emmi kızı) amca kızı

emmi: amca

emm_ölu: (<emmi oğlu) amca oğlu

emsiz: faydası dokunmayan, yararsız.

emzik: süt çocukları için kauçuktan meme

emzikci: süt annelik yapmış kadın

emzikli: memede çocuğu olan kadın.

eñbiri: birincisi, ilk önce
(eñbiri paran yoḥ, sōna yiriñ yoḥ)

endelip: yalan, hile⁷

endelipci: yalancı, hilekâr

endeze: (< Far. endāze'den) ölçü

endezeli: (<endazeli) ölçülü, elinden iş gelir.

eñgir: üzüm çubuklarının dibinden çıkan taze sürgünler
(eşşē çoḥ eñgir yidirirsen dişlē ġamaşır)

⁷ Ar. andelib: bülbül.

eñgir al-: (engir almak) fazla engirlerin koparılması (bkz. eñgir)

eñgir zamanı: üzümlerin yeşermeye başladığı zaman

enik: kedi köpek yavrusu (hakaret amacıyla da sevgi sözü olarak da söylenir.)

enikle-: doğurmak (hakaret amacıyla da sevgi sözü olarak da söylenir)

enikyā: (eğnik yağı) eğnik otunun kökünden çıkarılan yağ

eñmen: fevkalâde, ekstra, en birinci
(eñmen pantul bu, alırsañ aldanmañ) “en birinci pantolon bu, alırsan aldanmazsın”

eñmenneriʔ: (enmenneri iyi)
mükemmel, iyilerin en iyisi

en_ötu: (<eğnik otu) yapraklarının içi kadife gibi tüylü, ortası oluklu, iki parmak eninde, 15 cm. boyunda yapraklı bir bitki

(en_ötunun kókünü ğaynadıñ, su söduhdan sōna üsdünde biriken yā alıñ, doñ yāyıyan ğarışdırıñ, ayañdaki çatlaqlara süreñ, birebir gelir.) “eğnik otunun kökünü kaynatırsın, su soğuduktan sonra üstünde biriken yağı alırsın, don yağı ile karıştırırsın, ayağındaki çatlaklara sürersin, birebir gelir”

eñler: amele yöneten kişi

eñler_āsi: (<enler ağası) amele başı

epri-: bezin kullanıla kullanıla yırtılacak kadar incilmesi

eprik: eprimiş bez

***er:** koca, eş

ēr_āç: (<eğri ağaç) yufka pişirirken, yufkayı pişirmek için kullanılan kavisli, kılıca benzer ağaç.

erden ğaşma zamanı: (<erden kaçma zamanı) kızın buluş çağına gelmesi

ergap: akrep

***ergen:** bekâr, evlenme çağına gelmiş

ergencelik: yüzdeki gençlik sivilceleri

***êrgin:** yağ veya karın erimeye yüz tutmuş hali

êr ğişi: (<er kişi) erkek

erin-: üşenmek

***erincek:** tembel

***erişde:** (<erişte) ince uzun ev makarnası

erit-: hazmetmek

(mantıy çoh yimissim, eridemedim)

erkan minderi: misafir için köşeye konan özel minder

erkilet yili: (<Erkilet yeli) kuzeyden, Erkilet tarafından esen rüzgar

ersi-: koca istemek, (arsızca) evlenmek istemek

er_üzümü: (<erik üzümü) iri, siyah, kalın kabuklu üzüm

es-: eksiltmek

(çuvalıñ āzını esmiʔñ de yirden alıñ)

esardan: sahiden, gerçekten

esbap: esvap giyecek

eser: hafif rüzgar, yel

ēseri: ekser, enser, büyük çivi, mih

***es_etek:** (<eksik etek) kimsesiz fakir kadın

***esgár:** asker

esik: sel yarıntısı

***ēsik~esik:** eksik

esikle-: bilmeden bir çukura basmak

***ēsikli:** (<eksikli) yaşlı hanımlara hitap şekli

(r_órsüñ ayırd_olmuş ēsikliniñ ik_ózü iki çişme...)

esnek: atın, ešeğin ısırması için ağızlarına takılan kısıkaç

***essa(h) mı?:** sahi mi, gerçek mi

eşgäre: aşikar, açıkça

***eşgi:** ekşi

***eşgámır:** (<ekşi hamur) hamur mayası

***eşgi bekmez:** (<ekşi pekmez) özel yapılan çok tatlı olmayan pekmez

eşş_ārisı: 1. (<eşşek arısı) sarı, yabani arı, 2. fiziki olarak can acıtanlar için söylenir.

(eşş_ārisı gine olanı vañıladı)

eşşek: 1. elma, armut gibi meyvelerin çekirdekli kısmı, 2. inşaatçıların iskele kurdukları ağaçtan yapılmış basit, üç ayaklı sehpa.

eşşek ketesi: kıraçta yetişen bir ot (eşşekler çok sever)

eşşek marılı: (<eşşek marulu) kertikleri dikenli, sütlü bir ot cinsi

eşşek sırtı: duvarın yağmurdan, kardan

korunması için duvarın üzerine yapılan bombeli ek

etekcek: etek ile

etlen-: semizleşmek, tavlanmak

etlik: 1. yumuşak yağlı toprak, 2. et kesilen yer, 3. sucuk, pastırma vs. için kesilen büyük baş hayvan ve bundan yapılan yiyecekler.

ettoprā: (<et toprağı) kırmızı, çamuru kıvamlı, yağlı toprak (ettoprānan bişirik yapılır)

év-: acele etmek

(şu işi évmeden yapsañ bişiy olmazdı)

évdır-: acele ettirmek

évedi: acele, ivedi

evcik: 1. bağ ve bostana çalı çırpıdan yapılan küçük kulübe, 2. çocukların oyun için çamur ve taşlarla yaptıkları ev benzeri oyuklar.

evcil: yuvasına ailesine bağlı erkek bkz evcimen

evcimen: evine yuvasına bağlı bkz evcil

evgin: öncelikle yapılması gerekli olan (bu iş ótekilēnden evgin!)

evlek: dönümün dörtte biri kadar olan tarla

evsele-: rüzgarlandırmak

eyām: (<ey ağam) biraz sitemli konuşma için hitap (eyām, hic ummazdım senden)

burca dokunduğu gibi) dağ kırlangıcının kale burçlarına dokunuyormuşçasına uçmasına mülhem.

(niyo a ebabiliñ burca toğandı'bil oturmadan gidiyoñ, bi gave iş bari!...)

ebelik yap-: karnından pazarlıklı iş yapmak

***ebem girdi ben de giderim:** (<ebem gitti ben de giderim) çocukların kendi aralarında oynadıkları yarış ve oyunlarda öncü (ebe) nün yaptığığın aynısını yaparken söylediği tekerleme.

ebemiñ andırı: ebemin edep yeri (hakaret olarak söylenir)

ebemiñ andırını yi!: önüne konulan yemeyen, nazlanan çocuklara söylenir.

ebemin örekesi: ebemin edep yeri (hakaret olarak söylenir)

eceli kişne-: 1. kızın gelinlik çağa gelmiş olması, 2. can tehlikesi olacak davranışlarda bulunmak

eciñi cücünü bil-: (<eciğini cücüğünü bilmek) birinin veya bir şeyin bütün ayrıntılarında haberdar olmak

ecir mecir çıhar-: güzel güzel

ecuh dimiyem_eldiñ?: (<ecuh demeye mi geldin?) ziyarete gelip de, hemen kalkmak isteyenlere serzeniş sözü

ecu'h dir gibil: (ecuh der gibi) bkz ecuh dimiyem_eldiñ?

edeñ olan: (<eden oğlan) diğerlerine büyüklük yiğitlik taslayanların kendisi için söylediği söz.

(daş d'óşünde edeñ olanı górdüleridi, perēñ pereñ daldılar)

edepsizlik bārına bādaş ğurmuş: (<edepsizlik bağrına bağdaş kurmuş) huysuz, kavgacı, ahlaksız kişiler için kullanılır.

ekdīm nohut, dikdīm nohut,

buruy_eldiñ de lelebi m_ölduñ?:

(<ektiğim nohut, diktiğim nohut buraya geldin de lelebi mi oldun?) aslında ele alınır bir kişiliği olmayıp, mühim bir mevkie geçip kasılmaya başlayınca, geçmişini unutmuş görünmesini kınamak amacıyla söylenir.

ekmē bütün: (<ekmeği bütün) kendi yağıyla kavrulup kimseye muhtaç olmayan. Aile reisi

ekmedī yirden biş-: (<ekmediği yerden biçmek) emek ve yatırım yapmadan kazanç sağlamak, kazanmak

ekmekc_ēmmiñ virsiñ: (<ekmekci emmin versin) gerçekleşmesi imkansız şeyler isteyenlerin mantıksızlığı ile alay için kullanılır.

ekmek datlandır-: (<ekmek tatlandırmak) olduğundan daha iyi göstererek değerini artırmaya çalışmak.

(sende ekme datlandırıyor ki... bi kelle sēñ malıñ esgi mal)

ekmē yālī, eşşē ahırda bālī ol-: (<ekmeği yağlı, eşeği ahırda bağlı olmak) kendi işinde gücünde işleri yolunda, kimseye muhtaç değil.

el_āyā dōlek durma-: (<eli ayağı dōlek durmamak) uslu oturmamak, yanındakilere rahat vermemek

el_āyā dutma-: (<eli ayağı tutmamak) korkudan, heyecandan veya yaşlılıktan elin, ayağın gücünü kaybetmesi.

el_āyā kil kesil-: (<eli ayağı kil kesilmek) ani bir şokla elin ayağın tutmaz olması

el_āyā zombur zombur titire-: (<eli ayağı zombur zombur titirmek) heyecan, korku veya öfkeden titirmek

elden avışdan çıḡ-: (<elden avuçtan çıkmak) kriz veya şoktan baygınlık geçirmek, bayılmak

elden ayaḡdan ḡal~ol-: (<elden

ayaktan kalmak~olmak) ihtiyarla-
yıp veya hastalanıp eli ayağı tutmaz
olmak

elden gel-: “küslüğü bırakalım,
tokalaşalım”

elden git-: bayılmak, kendini kaybetmek

eldēr etek dēmez: (<el değer, etek
değmez) bir işi etrafa yaymadan
halletmek.

(eldēr etek dēmez, hallidin gitsin, başgaları
n_ārişır?)

el dut-: (<el tutmak) bağ
belleyicilerinin bir dizi halinde
dizilip çalışması

(ırgatlar yoḡardanāri el dutsuñnar da arada
bilenmedik yir ḡalmasıñ)

ele avıç_āl-: (<ele avuca kalmak)
başkalarına muhtaç duruma
düşmek.

el elde baş başda: ne kâr, ne zarar
durumunda olmak

ēlen_ēlen_i't-: (eḡlene eḡlene gitmek)
yavaş yavaş yorulmadan gitmek

elēni boḡazın_ēçir-: (<eleḡini boḡazına
geçirmek) haddini bildirmek, çok
aḡır hakarete bulunmak

el_ērme-: (<eli ermemek) ulaşamamak

***el ḡader etcik:** (<el kadar etçik) çok
küçük

(bō! el ḡader ercik! nesi var ki şunnāñ)

eli bayraḡlı: (<eli bayraklı) isyankâr
(genellikle kadınlar için kullanılır)

eli bōründe diñel_āl-: (<eli böğründe dineli kalmak) “beklediği olmadı, sükut-ı hayale uğradı” anlamında acıma sözü

eli çap: yankesici

eli ekmek ğulpuna yapış-: (<eli ekmek kulpuna yapışmak) geçimini sağlayan yaşa gelip, bir iş tutmak, işe başlamak

eli el kesesinde: başkasının sırtından geçinen

el_ēmlī: (<eli eğimli) eli işe yatkın

eli ğap: (<eli kalp) borcunu zamanında ödemeyen

eli hamır, gannı aç: (<eli hamur karnı aç) elinde imkân olup da bu imkânı kullanmayan

eliñ_āl-: (<eline almak) dayak atmak, dövmek

eliñ arħadan gessiñ ā!: (<elin arkadan gelsin ağa) aşık oyununda kuraldışı olarak “elini ileriye uzatma kuralı uy!” demektir.

elinde kezzap suyu var: sakar, elini sürdürdüğü her işi bozan

elindeki d'ūmü dişine çal-: (<elindeki

taş zar ağlamak) kötü huylu, herkese kötülük eden

eline ekmek viren de başına toħmaħ vuran da bir: (<eline ekmek veren de başına tokmak vuran da bir) nankör, iyilik bilmez

eliñ ğuş ossuñ ğötüñ daş ossuñ: (<elin kuş olsun, götün taş olsun) yeni bir elişine başlayan hanımlar işleri çabuk bitsin diye yanlarına ilk gelen insanın eli tez birisi olmasını dilerler. Eğer eli ağır biri gelecek olsa buna engel olurlar. Yanlarına ilk gelen de, koşarak, ayağını sürmeden gelmeli ve “golay gessiñ golay gessiñ eliñ ğuş ossuñ, gotüñ daş ossuñ” demelidir.

eliniñ diynē: (<elinin değneği) el işlerinde ihtiyara, aciz olana yardımcı olan

eliniñ ekmeni yi-: (<elinin ekmeğini yemek) kendi çalışması ve emeği ile geçinmek, kimseye muhtaç olmamak.

eliniñ endezesi yoħ: (<elinin endazesi yok) elinin ölçüsü yok, elinden iş

eliniñ ucuynan: (<elinin ucu ile) istemeyerek, samimiyetsizce.

elini üsdünden çekme-: (<elini üstünden çekmemek) yardım ve ilgisini devam ettirmek

el kiri: para

elleme mañgal kómürü: (<elleme mangal kömürü) olur olmaz meseleden kavga çıkaran veya hemen küsen

elmac_eşşē gibil: (<elmacı eşeği gibi) yorgun, bitkin numarası yapan ve bulunduğu yere yatanlara tenkit için söylenir.

elma donatmak: eski bir gelenek. Gelinlik çağında veya yeni gelinken ölen kızın cenazesinin önünde, üzerine elma takılmış söğüt dalı götürülürdü. Söğüt gençliğin, elma da söğüdün meyvesizliğinin temsili idi. Artık uygulanmıyor.

el_ötün_i'y'tme-: (<eli götüne gitmemek) tembel. Kapıyı örtmeden gelenlere denir.

emek zāmet çek-: (<emek zahmet çekmek) çok sıkıntı çekmek, çok

vermek) çektiği sıkıntı ve zahmetin boşa gitmesi.

eme yara-: derde deva olmak işe yaramak

eme yarama-: işe yaramamak, heba olmak

emmimiñ ölunuñ esgárarhadaşınıñ

babası: (emmimin oğlunun asker arkadaşının babası) akrabalığın pek yakın olmadığını şaka ve alaylı olarak belirtmek için kullanılır.

enēmiñ sığa dığa kelálisin_ēl ā!:

(<eneğimin sığa, dığa kel alisine gel ağa) aşık oyunlarında oyuna başlama sıralamasını yapmak için enek atılarak yapılan (bkz. tókleşme) bir işlem sırasında söylenen söz.

enīken gūlāñı mı kesdim?: (<enik iken kulağın mı kesdim) “ben senin neyin nesi olduğunu nerden bileyim, bir yerine işaret mi koydum?”

eriklē ūrat-: (<erikliğe uğratmak) dedikodu kastıyla, fazla yemek yemesin diye misafiri erik bahçesine götürmek

epriyb_ul-: (<epriyip ulmak) meyve
sebzenin çürümesi

(üzümler epriyb_ulmuş, yinmez olmuş)

**“erciyesden ğar getir” di getiriym
amma baña bu teklifi yapma!:**
(<Erciyes’ten kar getir de getireyim
ama bana bu teklifi yapma!)

erciyes ğışını, herkezde işini bilir:
(<Erciyes- kışını herkes de işini
bilir) endişelenmeye gerek yok.
Herkes işini bilir.

erciyesin ğışı,... nın işi bitmez!:
(<Erciyes’in kışı... nın işi bitmez)
arayıp sormayan, rastladığında da
hep işi olduğunu bahane edenlere
sitem

ērdīni ēle, savırdīni yile vir-:
(<ēgirdiğini ele, savurduğunu ye
vermek) elde ettiği kazancını sağa
sola dağıtıp, kendisine bir şey
kalmamak.

ēre ğıçını dōru ğo-: (<ēgere kışını
doğru koymak) üstüne düşen görevi
eksiksiz yapma gereği

ēre semer_ēlme: (<ēgere, semere
gelmemek) girdiği hiçbir işe uyum
sağlayamamak, dikiş tutturamamak.

ere var-: -kızlar için- evlenmek

ere vir-: (<ere vermek) kızı kocaya
vermek. Evlendirmek

er sē-: (<er sevmek) kadın veya kızın

gizli aşkı

esdek kōsdek~keresdek: oyalamak,
yersiz bahaneler bulmak, işten
kaçınmak.

(“iş niye bitirmediniz?” didim. “şu yoħ bu
yoħ esdek kōsdek” didiler)

eser ama yāmaz: (<eser ama yağmaz)
“sinirlenir ama öfkesi çabuk geçer”
veya “bol keseden atar ama vaat
ettiklerinin hiç birini yapmaz. “

esgisi k ūllē: (<eskisi küllüğe) güle güle
kullan.

ēsi doħuz ğarış: (<eksiği dokuz karış)
iri yarı, huysuz, kart tabiatlı
(oña laf bile sōlenmez bahale, ēsi doħuz
ğarış...)

ēsig gedik: (<eksik gedik)
tamamlanmamış, eksik (düzmek,
gomamak vs. şeklinde kullanılır)

ēsini dik-: (<ēgesini dikmek) inat etmek

esip yā-: (<esip yağmak) 1. yapabilece-
ğinden daha fazlasını vaat etmek, 2.
öfkelenip bağırıp çağırarak.

esğ_üşgü bāmızıñ ğorū: (<esgi üşgü
bağımızın koruğu) “sana layık değil
ama, verebileceğimiz, kendimize ait
olan budur” anlamında

eşşek bēm dēlmi aħırācce binerim:
(<eşşek benim değil mi, ahıra kadar
binerim) “bedelini ben ödediğime
göre bu hakkımı sonuna kadar
kullanırım. Hiçi kimse karışamaz. “

eşekden aba mı düştü, gendiñe çaba

mı düştü?: (<eşekten aba mı düştü, kendine çaba mı düştü?) üstüne vazife olmadığı halde işgüzarlık edenlere söylenir.

(sen ne garışıyoñ ilâlemiñişine, eşekden aba mı düştü, gendiñe çaba mı düştü, çek guyrünü girsññ hiyerifl...)

eşek sııdı arzım geşdi: (<eşek sııdı arzım geçti) beklenmedik can sıkıcı bir olaydan sonra istekli olduğu bir şeyden vazgeçenler için kullanılır.

eşek torbası'bil: (<eşek torbası gibi) sünnete uygun olmayan, yakışmayan bakımsız sakalı tenkit için söylenir.

eşşēñ büyüñü ahırd_üñüt-: (<eşşēñ büyüñü ahırda unutmak) asıl önemli olanı söylemeyi unutmak

***et canı yi-:** (<et canı yemek) çok aşırı kalabalığı anlatır. Bkz. et eti yi-, omuz_omuzu sókme-, biñ ayağ bir dıñ_üsdüne

(“-hamamınız tenā mıydı?” diy sorduğları zaman: “-amōv! ci_eriñe ateş düssüñ et canı yidi, bir galabalıdı, bir galabalıdı...” dinir.)

erden aşıñ çıhdı: (<etten aşık çıktı) bir konuda konuşulurken konunun değişir veya bir sözden başka mana çıkarılırsa böyle denir.

(biz ni'v gonusuyoh, siz ni'v diyoñuz, erden aşıñ çıhdı ā, ben gañuyom)

etē altında başım mı var?: (<eteği altında başım mı var?) “borcum da yok, amirim de değil neden ona minnet edeyim? “

etēni biline çal-: (<eteğini beline çalmak) kız bulmaya hazır olmak

etēnen laf getir-: (<etekle laf getirmek) çok dedikodu etmek

etēnen para vir-: (<etekle para vermek) çok para harcadığının abartılı ifadesi

etēniñ altına siñ-: (<eteğinin altına sinmek) yardım istemek, onun koruyuculuğuna sığınmak

***eteti yi-:** (<et eti yemek) çok kalabalık bkz et canı yi-, omuz_omuzu sókme-, biñ ayağ bir dıñ_üsdüne

eteti cancanı yi-: hamamın aşırı kalabalık oluşunu anlatır bkz. bkz et canı yi-, omuz_omuzu sókme-, biñ ayağ bir dıñ_üsdüne

etinden et gōpar-: (<etinden et koparmak) basit bir can acısını aşırı derecede abartanları tenkit için kullanılır

etinden kesip vir-: (<etinden kesip vermek) fedakarlık yapmak zorunda kalmak, bırakılmak

etiñ yañ eri-: (<etin yağın erimesi) düşüncelessizce hareket edip, yakınlarını utandıran

évecenniyyt-: (<evecenlik etmek)
acelecilik etmek

evimiñ diri dillī: (<evimin diri dirliği)
ailenin geçimini sağlayan kimse.

eviñe varırım!: (<evine varırım) çok
candan bir sevgi sözü (çocuk için)

**eviñ evim_ārşı, bañ bam_ārşı, señ
ōlan evlenicek, bēm ğız gelin
olucağ, işde bōle mēmed_ā...:**
(<evin evime karşı, bağın bağıma
karşı, senin oğlan evlenecek, benim
kız gelin olacak, işte böyle mehmet
ağa) kadının kocası ölmüş, Mehmet
Ağanın da karısı ölmüş. Evler,
bağlar birbirine komşu, adamın
oğlu kadının kızı evlenip gidecekler
ikisi de hepten yalnız kalacaklar
kadının dolaylı evlenme teklifi.
Şaka olarak genellikle kullanılır.

ev şinnī: (<ev şenliği) evin hanımı.
Memnuniyet ifadesi.

***ey gazileri çal-:** Cezayir marşı.
Düğünlerin bittiğini bildirmek için
çalgıcılara söylenir.

(ā, ey gazileri çalıñ da d'ūñ dāssıñ!)

ezez oyna-: Acı ile kıvranmak

ezgisine oyna-: bütün sıkıntılarına
katlanmak, istediklerini yerine
getirmek

(bēm de yaşıım gelmiş atmuşa, goc_avradıñ
ezgisiyne oynuyamam ğāri...)

ezirayil yoğlaması: (<azrayil
yoklaması) birden gelen üşütme ile
ürpermek

ezm_ezip ğoyun yüzmedik ya: (< ezme
ezip koyun yüzmedi ya) zahmet
verdiğini zanneden misafire “bir
şey yapmış değiliz” anlamında.

DUA:

eliñ ğazadan, diliñ hatādan ğorunsuñ:

elin kazadan, dilin hatadan korunsun

bozulmasın) mutluluğun bozulmasın

eliñ det ğórmesiñ: elin dert görmesin

eviñ dillī bozulmasıñ: (<evinin dirliği

BEDDUA:

.....

.....

müzmahil olsun) elin kolun felç olsun

eliñ ğoluñ yanına d'óküssüñ: elin kolun yanına dökülsün

er bul yir bulma: (<er bul yer bulma)

kötü kadın ol!

evlâdr'ñ başında bulunsuñ:

(<evladının başında bulunsun) yaptığı kötülüğün ailesinin başına gelmesi anlamında beddua

YEMEK:

ekmek mantısı: kuşbaşı yapılmış ekmeğin üzerine et suyu ve sarımsaklı yoğurt dökülerek yapılan yemek

erişde pilavı: (<erişte pilavı) erişteden yapılan pilav

etli mantı: kare şeklinde kesilmiş mantı

hamuru içine, özel hazırlanmış soğanlı et konulup dört ucu bükülerek hazırlanan mantı.

ezme: ezilerek yapılan kayısı, erik püresi, koyu iken ezilerek seyreltilen ekşi pekmez.

YER:

elbaşı: Bünyan ilçesine bağlı bir köy.

elēri: Ereğli ilçesinin halk ağzında söylenişi

emirā māllesi: (<emir ağa mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisidir.

emirali türbesi: (<Emir Ali Türbesi) Hisarcık yolu üzerinde 1350 yılında yapılmış. Emir Ali Pişrev'e aittir.

emir dōmuş türbesi: (<Emir Doğmuş

Sultan Emir İzzeddin tarafından yaptırılmıştır.

emir şahap türbesi: Seraceddin Medresesi'nin güneyindeki parktır. 1327de yaptırılmıştır.

emmiler: Erkilet'e bağlı bir köydür.

endillik: (<Endürlük) Kayseri merkeze bağlı köy

eñgir ğölü: (<Engir Gölü) Kayseri Sivas karayolu üzerinde, şehre 13

ēribicaḥ: (<Eğri Bucak) Kayseri bağlarından bir bölümün ismi

erkilet: Kayseri'nin ilçesi

ermin: Bünyan'a bağlı bir köy. Yeni adı "Dağardı"

esendepe māllesi: (<Esentepe mahallesi) Kayseri'nin yeni kurulan bir mahallesi

esenyut māllesi: (<Esenyurt mahallesi) Kayseri'nin yeni kurulan bir mahallesi

esgi bedesden māllesi: (<Eski Bedesten mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

esgişēr: (<Eski şehir) Kayseri'nin çok eski yerleşim bölgesi

eşşek mi'danı: (<Eşşek Meydanı) Kayseri bağlarından bir bölümün ismi.

everek: Develi ilçesinin eski adı

ezirgān: (<Erzincan) halk ağzında söylenişi

-F-

A. KELİMELER:

fadime: fatma

fadimāla: fatma hala

faḥ: (<fak) tuzak, kapan

fañıla-: kulağın devamlı çınlaması

farfari: farfara, aceleci, çabuk kızan

fāri-: yırtılacak derecede eskimek

fārik: eskimiş, çok yıpranmış

fart furt çıḥ-: (<fart furt çıkmak) bol ayakkabının çıkar gibi olması

fasılda-: kuvvetle akan suyun çıkardığı ses

fas fas ḡabar-: (fas fas kabarmak) derinin yer yer kabarması, su toplaması

fasır fasır ḡabar-: (fasır fasır kabarmak) derinin yer yer kabarması, su toplaması

fasır fasır ḡaḥ-: (<fasır fasır kalkmak) derinin yer yer kabarması, su toplaması

faşıl faşıl: suyun gürültülü akması

faşır faşır: suların bolluğunu anlatır

fatiş: fatoş

felfes: namazı alelacele kılmak

fellenne-: başı dönüp düşer gibi olmak

ferd'āśūn: (<ferdası gün) yarınki gün

ferfene: özellikle baharları erkeklerin topluca yediği kır yemeği

fidın: fidan bkz fidon

fidınnıḥ: fidanlık

fiḥāre: fukara

fiḥra-: (<fikramak) aşırı ekşimek

fillan-: (<fırlanmak) dönüp dolaşmak

firdolayı: çepeçevre

firedirāfi: (<fir etrafı) çepeçevre

fırsadını bul-: (<fırsatını bulmak) uygun zamanı veya halini bulmak

fis fis ḡabar-: (<fis fis kabarmak) deride oluşan küçük kabarcıklar

fişḡı: (<fişkı) at ve eşeğin taze pisliği

fişıl(d)a-: öfkelenmiş birinin sesli nefes alıp verışı

fiṭa: abdest alırken önüne tutması için yeni damadın bohçasına konulan ipekli peştamal

fī: (<fiğ) tarlalarda kendi kendine yetişen yabancı bezelye

***fidon:** fidan bkz. fidın

filik: tiftik keçisinin kıvrıkcık yünü
filiggeci: (<filik keçisi) tiftik keçisi
filiggibil: (<filik gibi) beyaz, yumuşak ve kıvrıkcık
fi^yllen-: (<feyillenmek) çocuğun huysuzluğunun tutması
firez: biçilmiş ekinin tarlada kalmış kökü
firik: 1. olgunlaşmak üzere olan tahıl, 2. ilk hanımın üstüne alınan ortak
firiz: uzun tüylü kadife, peluş
 (yorgani^yñ üsdüne firiz bardani^y öt, üşümeñ)
fiş: ezilmiş üzümün posası
 (üzümün fişini inē yidirdik)
fişekle-: 1. tüfekle vurulan kekliğin ölmek üzereyken havada son gayretle ani yükselmesi, 2. fit vermek gammazlamak
***fişeklik:** yeni gelinin çapraz olarak

omuzuna takılan bir çok beşibiryerde altın.

fişgemol-: (<fişkem olmak) ezilmek
 (seperdeki üzümler fişgemolmuş)

fiyat kes-: fiyat konuşmak, işi bağlamak

fogğurda-: Fokur fokur kaynamak

fos: içi boş, kof

fosal-: 1. kabuklu yiyeceğin içi boşalması, 2. hatasını anlayınca öfkenin dinmesi, 3. bastığı havanın başarısızlık sonunda sönuvermesi

fos di^yn: (<fos diye) yumuşacık

fosma oyunu: kız çocuklarının yere şekiller çizip, yassı bir taşı tek ayak üzerinde şekilden şekile geçirerek oynadıkları yaygın bir oyun

fosurdar-: tüttürmek, yellenmek

B. DEYİMLER, TARİFLER:

faydasız evliyânîñ kúmbedi başına:
 (<faydasız evliyanın kümbeti başına) “bir makam sahibi yakınım benim derdime derman olamıyorsa, o makamı başında yıkılsın.. “

felek mısdafiya yār olma-: (<felek Mustafa'ya yar olmamak) şansın olmaması, işin rast gelmemesi
 (felek mısdafiya gine yār olmadı, hañgi dala el atsañ, elimiz_eliyor)

fermana möfdaş: (<fermana muhtaç) imkansız bir iş, yapılması çok zor bir iş
 (sēñ işin fermana möfdaş arħadaş! kime sordumusa “olmaz” diyor)

fiħāre yamalī gibil: (<fikara yamalığı gibi) fakirin yamasının daha büyük olduğunu düşünerek, lapa lapa yağın kar için benzetmeli olarak söylenir.

olmak) zoruna giden bir şeyin
(öfkenin, hırçınlığın) geçmemiş
olması

tasviri

(ğayseriniñ yazı nâccer? fireze bas, ğara
bas. ekin biçildi mi, hevâlar sör)

YEMEK:

faḥıbî'ni: (<fakı beyni) pekmez
katılmış yoğurt

fırınāzı: (<fırın ağzı) etli bir yemek

***fırınekmē:** (<fırın ekmeği) hamuru
evde yoğrulup mayalanan mahalle

fırınında fırıncı tarafından oval
şekil verilerek pişirilen ekmek

filcanāzı: (<fincan ağzı) fincanla
hamura şekil verilerek yapılan bir
tatlı çeşidi

-G-

A. KELİMELER:

- ġabā:** (<kabaġı) pek sulu olmayan, lezzetli bir armut türü
- ġaba döşsek:** (<kaba döşek) elle kabartılmış yün yatak
- ġabaġ:** (<kabak) göz kapaġı
(ġabaġlāñ şışmış hasdamısıñ yōsa?)
- ġabaġ lelbebi:** (<kabak leblebi) iri nohuttan özel kavrulmuş leblebi
- ġabal:** bir işin tamamı için pazarlık
(zibiliñ toprā dādılmasını ġabala virdim)
- ġabala al-:** bir işin tamamını pazarlıkla üstlenmek
- ġabalcı:** bir işi kabala alan veya kiracı
(bāmızın giden seneki ġabalcısı)
- ġabatla-:** yün yataġı elle kabartmak
- ġaba yil:** (<kaba yel) güneyden esen ılık rüzgar, lodos
- ġabeldaş:** bir üzüm cinsi
- ġabıġġibil:** (<kabuk gibi) çok hafif
- ġabir meft:** (<kabir mevt) atın alnındaki beyazlık ağzının alt dudaġına kadar sarkmış, sağ arka sol ayak sekili olursa, bu cins atlar uğursuz sayılır ve göğsünde ters kıllı ata böyle denir
- ġab_ūlah:** (<kaba kulak) bir hastalık
- ġab_ūşluġ:** (<kaba kuşluk) öğlene yakın olan zaman
- ... ġacce:...** kadar anlamına gelen zarf
(işde buġacce param_mar)
- ġaçambaġ:** kaçamak
- ġaçambaġlı:** (<kaçamaklı) birkaç yöne çekilebilen söz, davranış
- ġaççırası:** (<gaz çırası) gaz lambası
- ġaçyol:** (<kaç yol) kaç sefer, kaç kere, çok defa
(ġaç yol söledim gine de sóvüyor pis!)
- ġada:** kaza, belâ
- ġadan-:** (<kadanmak) vücudu kımıldatmamak, bir taraftan bir tarafa dönememek
(nācce yorulduysam ġadanmış ġalmıssım)
- ġadem_āne:** (kademhane) tuvalet bkz. ġadepāne
- ġadepāne:** bkz. ġademāne
- ġadı loġması:** (<kadı lokması) toprak altında bitki kökleri ile beslenen, sarı renkli, 5-6 cm. boyunda olabilen bir böcek
- ġadıncıġ:** (<Kadıncık) bir bayan adı.
- ġadın savı:** kadın gibi

ğadı şavları: (<kadı şalvarı) eskiden giyilen bir şalvar türü

ğadillik: (<kadirlik) yazık olma, zarar görme

(kötülü başgası yapıyo, ğadillî bize oluyo...)

ğadillî^yt-: (<kadirlik etmek) haksızlık etmek

(malı bilişirken ğardaşlâna ğadillî^ytme ha!)

ğafa!: (<kafa) anlayışsız, izansız

ğafalama: (<kafalama) taş duvar yapılırken kullanılan kafa büyüklüğündeki taş.

***ğafle:** kadınların bir araya gelip sohbet toplantıları yapmaları (sabah ğaflesi, öğlen ğaflesi, ikindi ğaflesi, akşam ğaflesi gibi)

ğafle dolan-: (<kafile dolanmak) bağda kadınların kendi aralarında misafirlîğe gitmeleri

(ölen ğaflesinde sayfınaz apbile, ikindi ğaflesinde de mevlidâlîle gidicēmissik)

(öğlen kafilesinde safınaz abla gile, ikindi kafilesinde de mevlide hala gile gidecekmişiz)

ğahağ: kalkalım

(hadi ğahağ ğâri gij ğalıcāğ)

ğahatlik: kitlik

(kilo yirine ğahatlik diremi mi goyuyoñ?)

ğahillen-: (<kahrılanmak) beklediğini bulamayıp gönül koyma, küsme

ğâl: güherçile, barut yapımında kullanılır

ğâlâ: (ar. ğâ'ile) cefa, eziyet sıkıntı (çocūñnu var, hic ğâlâ bitmiyo ki...)

ğala-: (<ğalamak) tavuğun yumurtlayacağı zaman çıkardığı ses

ğaleli: (<kaleli) yuvarlak, beyaz taneli bir üzüm türü

ğalenfir: karanfil

ğalıblı: (<kalıplı) düzgün, biçimli adam

ğalığ: (<kalık) evde kalmış, evlenememiş kız

***ğalın:** (<kalın) evlenme töreninin başlayacağı pazartesi günü oğlan evinden kız evine gönderilen elbise- takı vs. hediyeler

(bazartes_ün bize ğalın dúasına buyurucāmıssıñız)

***ğalın duâsı:** (<kalın duası) çeyizler kız evinden çıkmadan önce mahallenin ve ailenin erkekleri sabahleyin dua ederler çeyiz daha sonra evden çıkarılır. (ayrıntılı bilgi için bkz. s: 116)

ğalın ğarşıla-: (<kalın karşılamak) ğalın savılınca kız tarafı dualarla ve törenle gelen kalını karşılar, kalını davetlilere gösterir

ğalın sav-: (<kalın savmak) erkek tarafının düğün arefesinde kız tarafı için hazırladığı takılar ve düzen (kalın) Pazartesi günü kız evine gönderilir.

***ğalıpcağ:** (<kalıpcak) hep birlikte, hep beraber

(tazēliniñ aḥrabāları ğalıpcaḥ bizēldiler)
(taze gelinin akrabaları kalıpcak bize geldiler)

ġalıpsız: (<kalıpsız) görüldüğü gibi olmayan

ġallampa: çok iri, hantal

ġallañgup: hep beraber, hep birlikte

ġallañguş: kırlangıç

ġalle: karışık

(aldımuz buydar ġalleli'ymiş)

ġallepci: dalavereci, hilekâr

ġalmıḥ: (<kalmuk) tembel, ağır canlı, elinden iş gelmez.

ġál ol-: kullanımdan kaldırmak

(şu teyyâreleri ġálitmişler)

ġalpaḥ: (<kalpak) ay çiçeğinin dizili olduğu yuvarlak çiçek yastığı

(bi ġalpaḥ şemşâmeri yalıñız başıña mı çirdiñ ġı?)

ġalpaḥlı: (<kalpaklı) başında dik tüyleri olan güvercin

ġalpazan: (<kalpazan) 1. büyük baş hayvanların arka bacak eklemlerinden çıkan büyük aşık kemiği, 2. tembel, ağır canlı, elinden iş gelmez.

ġamalaḥ: (<kamalak) tembel, ağır canlı, elinden iş gelmez. bkz ġalpazan.

ġaman-: (<kamanmak) 1. kasların ağırlı şekilde tutulması, 2. çaresizlik içinde kalmak

(olan ešġár itdi'di, ġamandıġ ġaldıḥ)

ġamġa: (<kamga) balta ile kesilen ağaçtan çıkan parça

ġanatġırī: (<kanat kırığı) avlanan kuşun kanadının kırılmış olması

ġañġal tikenī: (<kangal dikenī) çorak arazide top top dikenī olan bitki

ġandah: (<kandak) tembel, ağır canlı, elinden iş gelmez.

ġanes: sakatlık

ġan gibil: (<kan gibi) su ılık veya karpuz kıpkırmızı.

ġānı: (<kaġnı) ilkel, iki tekerlekli yük arabası

ġanıḥ-: (<kanıkmak) bir şeyi doya doya yemek veya içmek
(bir aşırma suyu işdimidi ġanıḥdım)

ġanıḥsa-: (<kanıksamak) bkz. ġanıḥ-

ġanıḥm: (<kanım) yetecek miktarda, az bir süre

(oturdüm yirde bir ġanıḥm uyumussum)

ġanıḥr-: (<kanırmak) ağır bir şeyi kaldırmak için bir aletle (manivela gibi) zorlamak

ġanıḥlik: (<kan ilik) kıpkırmızı

(bu ġarpızlar ġanıḥlik olmuş)

ġanıḥme: (<Ganimet) bir bayan adı

ġanıḥnen-: (<kannenmek) insan, hayvan veya toprağın suya fazlasıyla doyması

(bir yāmır yādı ġór! toprā ġanıḥnendirdi)

ġanıḥnendir-: gözünü doyurmak

ġanni bur-: (<karnı burmak) 1. ishal olmak 2. çekememek, kıskanmak

ġannını ġucān_āl-: (<karnını kucağına almak) yer sofrasına rahatça bağdaş kurup oturmak

ġap-: (<kapmak) köpeğin ısırması

ġapah: (<kapak) pastırma cinsi, bölümü.

ġapahlı sān: (<kapaklı sahan) kapağı olan pişirme kabı

ġapalah: (<kapalak) muhayyel, kafatasının kapağı

ġapanıh: (<kapanık) bulutlu hava

ġapġın: (kapkın) aşırı tutkun

ġapı basdırī: (<kapı bastırığı) kapının açılmaması için arkasına konulan ağaç sürgü

ġapıcıl_ōlu: (<kapıcılı oğlu) sulu ve çok lezzetli bir armut türü

ġapım ġapım ġapın~ġapındır-:
(<kapım kapım kapınmak~kapındırmak) hiçbir şey yapamadan çaresizlik içinde kıvranmak~kıvrandırmak

(ġoñşudaki yañġın gendi evine gelmesiñ di'ñ ġapım ġapım ġapındı amma gine de evi yandı!)

ġapın-: (<kapınmak)) çaresizlik içinde sağa sola başvurmak

ġapındır-: (<kapındırmak) çaresizlik içinde sağa sola başvurur, üzülür

hale getirmek

(şu adamın cüzdanını viriñ de ġapındırma'ñi yāzıh)

ġapış-: (<kapışmak) birden kavgaya tutuşmak

ġapışdır-: (<kapıştırmak) 1. kavgaya tutuşturmak 2. bir yiyeceği atıştırmak

ġar-: (<karmak) karıştırmak

(size bi çaman ġar'ım, yirmisiñiz?)

ġarabacaḥ: (<karabacak) büyükbaş hayvan satıcılarının dilinde “sığır”

ġaraburcu: (<kara burcu) beyaz, uzunca taneli sık salkım bir üzüm türü

ġaracav: (<kara cav) sap taşımak için sırkılarla genişletilmiş kağı

ġarah-: (<karakmak) gözü kararmak, başı dönmek

ġaralıh: (<karalık) iri siyah taneli kurutulabilen, kurusundan hoşaf yapılan üzüm cinsi

ġaraltı: (<karaltı) karanlıkta bir şeyin belli belirsiz görülmesi, silueti

ġaraman yap-: (<karaman yapmak) kına gecesinde getirilen çerezin kapışılma emri

(kim “ġaraman” di'cek? di'ñ de ġapışaḥ şu çerezi şinn_ōssuñ) (şenlik olsun)

ġaraman yili: (<karaman yeli) batıdan esen rüzgar

ġaramıḥ: taşların arasından çıkan meyvesi zehirli bir ağaççık

ğarannı-: (<karanlımak) havanın kararması

ğarañidere: (<karanı dere) bir üzüm türü

“ğarataviğ” oyunu: (<kara tavuk oyunu) erkek çocuklarının oyunudur. Genellikle gece oynanır. Saklambaç oyununa benzer.

ğaratöm: (<kara tohum) soğan tohumu

ğarayaprah: (<kara yaprak) sert kabuklu bir elma türü

ğarazibil: (<kara zibil) bir yıl külle karıştırılarak yanıp gübre olması sağlanmış insan dışkısı

ğardak: (<kardak) halıda kilimde veya dikişteki buruşukluklar
(halı ğardağlanmış, i^y kirkir vurufi ha!)

ğarer: (<karar) ne az, ne çok, orta

ğarelleme: (<kararlama) tahminen ortalama

ğarğın: (<kargın) sudaki girdap, yönsüz akış

ğarıcık: (<karıcık) su ile fazlaca uğraşınca elde meydana gelen buruşukluk

ğarık: (<karık) bağ bahçenin rahat sulanabilmesi için geniş ve derin açılan ark

ğarık-: (<karıkmak) suyun akışının engellenmesi sonucunda engelin

önünde taşar duruma gelmesi

ğarılçih: (<kara kılçık) soğuğa dayanıklı bir buğday türü

ğarın ğasıh açih: (<karın kasık açık)
bkz ğann_ası açih

ğarınna-: (<karınlamak) bir duvarın, direğın bel vermesi yıkılacak gibi olması bkz. ğarın vir-

ğarın vir-: (<karın vermek) bir duvarın, direğın bel vermesi yıkılacak gibi olması bkz. ğarınna-

ğar_İş: (<kara kış) kışın en şiddetli zamanı

(odunnarı çoğ yahma, ğar_İşda n_örücēi?)

ğarış ğuruş: (<karış kuruş) karmakarışık

ğāri(k): gayri, artık

(hadi ğāri(k) yimek yiyek.)

ğarsamba: -eşya için- kuru kalabalık

(bu ğarsamba ni^y böle ıçih tertiple)

ğarşıc_i^yt-: (<karşıcı gitmek) birisini karşılamaya gitmek

(ğalina ğarşıcı^ydicēk, sendēliññi?)

ğarşılām_ōrucu dut-: (<karşılama orucu tutmak) dini günlerden önce, özellikle ramazandan önce tutulan oruç.

ğart: (<kart) anlayışsız, inatçı, kaba erkek

ğartın: (<kartın) kayalık tepe

ğar_üş: (<kara kuş) kartal cinsinden bir yırtıcı kuş

- ğas-:** (<kasmak) daraltmak, kısaltmak
(etekli içiñ kas yin uzun)
- ğasıl-:** (<kasılmak) böbürlenmek,
kendini bir şey zannetmek
- ğasıķ yarı:** (<kasıķ yarığı) fitik
- ğas:** (<kaş) arazide çöküntü sonucu
meydana gelen duvar gibi yüksek
kayalar.
- ğasığ ğavını:** (<kaşık kavunu) ancak
kaşıkla yenebilecek şekilde
yumuşamış kavun. Ortadan ikiye
kesilerek yenir.
- ğaspāh?:** (<kaş paralık) ne kadar
paralık, kaç liralık?
(yördu ğaspāh alıym?) (yoğurdu kaç
paralık alayım?)
- ğaşā:** kaşağı
- ğat ğúlatma:** (<kat ğúlatma) katmerli
gülhatmi
- ğatmalı:** (<katmalı) eneksiz oynanan
bir aşık oyunu çeşididir.
- ğatı:** pek öyle değil
(bir işde çalışmıyo ğatı, ordan burdan
bişiler dē liyo zār...)
- ğav:** (<kav) çürümekten çok hafiflemiş
odun veya el çakmağının pamuk
ipliğinden örülmüş fitili
(dabahu^y çıđarıñ, tütünü sarañ, āzına ğoñ.
ğavı çıđarıñ, çahmağ daşına demiri vuruñ.
ğav dutuşur, cı arı^y yahañ...)
- ğavalağ:** (<kavalak) çok kurumaktan
içi boşalmış.
- ğavara:** (<kavara) yellenme
- ğavım:** (<kavım) akraba, kavım
(ğavım ađrabā ğallañđup gelmişler)
- ğavil:** (<kavil) söz, anlaşma
- *ğavilleş-:** (<kavilleşme) sözleşme
anlaşma
- *ğāv iş-:** (<kahve içmek) söz kesimi
için içilen kahve
- ğavla-:** (<kavlamak) kabuğun
kendiliğinden düşmesi
- ğavlağ:** (<kavlak) kabuğu soyulmuş
- ğavlat-:** (<kavlatmak) kabuğunu
soymak
- ğavlığ:** (<kavlık) bohça bezi büyük
mendil
- ğay-:** (<kaymak) üstüste koymak,
yığmak
(şu odunnarı dıvarıñ kenarına ğayıñ)
- ğayala-:** (<kayalamak) aşırı derecede
yığmak
- ğayalı:** (<kayalı) aşırı derecede yığılı
- ğayar:** (<kayar) dersini vermek
- ğayallat-:** (<kayarlatmak) dersini
verdirmek
- ğayar vir-:** (<kayar vermek) dersini
vermek, azarlamak
(avradı^yñ ğayarını virmen ilázım)
- ğaydağ:** (<kaydak) manda, inek pisliği
- ğaydağla-:** (<kaydaklama) pislemek,
bir şeyi berbat etmek
- ğaydelen-:** (<kaidelenmek) 1.

ğaydeli: (<kaideli) titiz

ğaygıcah: (<kaygıcak) her şeyi kendine dert edinen, hassas

ğayın: (<kayın) kayınbirader

ğaypah: (<kaypak) 1. çocukların kaydığı yer, 2. dönek, lafına güvenilmeyen

ğayrula: karyola

(ev hedâyesi ğayrula halıs_ëtirmişler)

ğaysa: yoğurulan hamurun, bir süre sonra yüzünde meydana gelen kabuk

ğaysalan-: yoğurulan hamurun, bir süre sonra yüzünde kabuk meydana gelmesi(hamırını ğaysalandırımı^şñ da, şebit mi yapıcāñız ni^şse çabōluñ) (çabuk olun)

ğaysi: kayısı

ğaytan: (<kaytan) ipekten örölmüş ince, uzun parça. Sapan atıldığı zaman şaklaması için sapanın serbest kalan ucuna takılır.

(sapanımın ğaytanı has_ipekten. ne_şēl tañlıyo duyuyoñ ya?)

ğaytan bıyıñ: (<kaytan bıyık) inceltmiş bıyık.

ğazā: (<kazağı) eskimiş, kullanılmaz

oyunudur.

ğazelle-: ağacın bir rahatsızlıktan dolayı yapraklarının zamanından evvel sararması

ğazıñla-: (<kazıklamak) soğan, maydanoz, marul gibi bitkilerin ortasından tohum sapı çıkarması

ğazıl: (<kazıl) keçi kılından yapılan ip

ğazım: (<kazım) önem vermek adam yerine koymak.

(hepsi zengin, hişbiri bizi ğazımadı bile...)

ğazın-: (<kazınmak) çaresizlik, yokluk içinde kalmak

(evin senedini ödü^şcem di^şn ğazındım)

ğazmıñ: (<kazmık) pestil kaynatırken, sıvının yanarak kazan dibine yapışan kısmı

ğabbirde-: sevilmeyen bir kişinin ölmesi

ğabbirdet-: sevilmeyen bir kişiyi öldürmek

ğabbitiyīt-: (<ğabbirtiye gitmek) işin aslını esasını öğrenmeden girip, sonunda maddi manevi zarara uğramak

ğebilek: kelebek hastalığı ve bu hastalığa tutulmuş hayvan

ğeber-: istenmeyen birinin ölmesi

geberemdut: (<geberem tut) bir takdir ve sevgi sözü

(geberemdut, billâhzede süpürmüş)

geberesice: bir takdir ve sevgi sözü

(geberesice, babânesini yîn sever)

gebermiyesice: bir takdir ve sevgi sözü

geberik: lânetli veya Hıristiyan ölüsü

geberyardıllıh: (<geber yattılık) yatmadan önce yenen hafif yiyecekler

gebeş: şiş karımlı, görünüşü biçimsiz.

gebetleme: olgunlaşmış kayısının güneşte bir iki gün kalınca kahverengileşip yumuşaması.

gebik: sert topraklı verimsiz tarla

gebre: kaşağılanan at veya eşeğe tımar için sürülen, sert keçeden yapılmış eldiven

gecere: çözülüp sarılmak için üzerine iplik çilesi takılan el tezgahının bir parçası

geçe: -arazide- yan taraf

(ötêçede iki bilik tallam var) “öte geçede iki bölük tarlam var”

geçibekesi: (<keçi bekesi) bir yaşındaki danadan çıkan aşık

geçim_ehli: (<geçim ehli) gelinin iyi huylu olması, edepsiz olmaması.

geçi memesi: büyük, siyah ve uzun taneli üzüm cinsi

geçin-: ölmek

gedik: bağ duvarının yıkılmış bölümü

gedik gûdük: (<gedik güdük) çukuru tümseği olan yol.

gediri yatır-: bağlarda yaşlı üzüm çubuklarının uzun dallarının bir kaçı kesilmeden toprağa daldırılır. Bir, iki yıl içinde bunlar köklenir

gejgere: tezkere. İnşaatta kullanılır.

gelek: saçın yanak üzerinde uzatılan kısmı, erkeklerde favori

gelekli: uzun favorili erkek. Hoş karşılanmaz.

(bu niʿlan böle gelekli gûlekli...)

geleñi: tarla faresi

gelep: iplik çilesi

geleple-: ipliği çile yapmak

“gelimala” oyunu: kız çocuklarının yapma bebeklerle oynadıkları bir oyun.

gelinbaşı: zinye çiçeği

gelişat: olayların normal gelişme seyri

gelişatlı: normal şartların aynen devam etmesi

(dikdîm dikmelerin hepisi gelişatlı maşallah)

gem: ağzın iki yanında oluşan yara

gemik sifdi-: (<kemik siftirmek) yemekteki etli kemikleri sıyrarak yemek

geñ: bir süre sürülmeyerek boş bırakılmış tarla

genebit: kerevit, yengeç

gencet-: (<genceltmek) gençleştirmek
geñir-: (<genirmek) ağızdan hava çıkarmak
genneş-: (<genleşmek) gerinmek
geñise-: özlemek
geñsek: (<gensek) dinlenmiş tavında olan toprak bkz. öllen-
gep di'n git-: (<gep diye gitmek) ansızın düşüp ölmek veya devrilmek
ger: boyanın has olması için katılan madde
gerek: (<geyrek) kaburgaların yandaki sonuncuları
 (gērēm bardı zār, nefes alamıyom)
gerik-: (<gerilmek) karnı şişip, nefes alması zorlaşmak
ges ges geñir-: (<ges ges geçirmek) kasıtlı davranmak.
get-: (<kertmek) kertik açmak
 (tahdi^y çahı^ynan içiç get, sōna ipi sar)
getne: teras
gever aş-: (<gever açmak) bostan sulamak için ince su yolu açmak
gevrek: iyi pişmiş simit
gez: (<Ar. derz) taş duvarda iki taş arasındaki açıklık
gezele-: acı ve sıkıntıdan yerinde duramamak
 (inck dōruncuyādder gezeledim.)
gezelet-: sıkıntı vermek
 (yaparım didi yapmadı. gezelerci beni)

gezme: kadınların herhangi sebepten birbirlerini ziyaretleri.
gezm_ēz-: (gezme gezmek) bağda kadınların sohbet için birbirlerini ziyarete gitmeleri
ġī: (<kığı) deve, koyun, keçi pisliği
ġıbal: (<kıbal) kılık, kıyafet, görünüş
 (ġıbalı ġózümüñ üründan hic gitmiyo...)
ġıcıkla-: gıdıklamak
ġıç: (<kıç) arka, bacak
ġıdah: (<kıdak) çizgili aşık oyununda enekle vurulan aşığın çizgiye bir karış yerde kalması.
ġıdal-: azalmak, kıtlaşmak
ġıdıġ ġır-: (<gıdık kırmak) gerdan kırmak, kasılmak
ġıdıġ: (<gıdık) çene altı, gerdan
ġıdıklı: (<gıdıklı) gerdanlı, ġıdıġı büyük
ġıdıġ ġıdıġ: düzenli zarif yürümeyi anlatmak için kullanılır.
ġıf ġıf ēl-: (<kıf kıf eğilmek) dalkavukluk etmek.
ġıfır çal-: üzümlerde yaprak büken hastalığı
ġıgı: çocuk dilinde leblebi vs. çerez
ġıġ: (<kırk) 40
ġıġda: ġıdah kalan aşık.
***ġıġla-:** (<kırklamak) kırk günlük bebek

ve lohusanın özel törenle yıkanması veya mekruh olmuş kabın kırk kere yıkanıp temizlenmesi

ġī_īla-: (<kıġılamak) deve, koyun, keçinin pislemesi.

ġıjgır-: (<kışkırarak) kömürün kıvılcımlar saçarak yanar hale gelmesi.

(komür ġararmıŝ, yilpāzeli^yp ġıjgırdır şunu)

ġıjgırdır-: (<kışkirttırmak) birisini başkası aleyhine kışkırtmak

ġıl: (<kıl) yabani bir ördek cinsi

***ġıldırincik:** zayıf, ince bacaklı

ġılıġgırtıġ: (<kılık kırtık) önemsenmeyecek küçük parçalar

ġılın-: (<kılınmak) dalkavukluk etmek

***ġıllent:** (<kırlent) işlemeli veya işlemez yatak üzerine konan süs yastığı

ġımçı: kamçı

ġım ġım ġırt-: (<kım kım kırtmak) kasılmak, böbürlenmek.

ġım(p)ra-: kıınıldamak bkz ġıvıŝl (d) a-

ġıncıfilli: çok süslü, gösterişli, cicili bicili

ġındap: kınnap, sicim

ġındem: tertip, itina

(üsdüñe başıña baġ ıctıġ. hiş ġındemiñ yoġ)

ġındemli: (<kındemli) etrafını rahatsız edecek derecede titiz davranan.

ġındıra: sazlıklarda yetişen bir çayır türü

ġındızla-: incelemek

(ġındızlı^yp durma)

ġınıġ ġınıġ bō-: (ġınıġ ġınıġ boġmak) mecbur olduġunu anlayarak istediġi bir şeyi zulüm ederek vermek.

***ġını^ycesi:** (<kına gecesi) düġünden bir gün önce, gelin ve güveye kına yakılarak yapılan özel eġlenceler.

ġınnav ol-: dişi kedinin çiftleşmeye hazır olması

ġıpcı: yaş aġaç sürgününün yaprakları koparılarak kamçı gibi kullanıldıġı ince sopa

ġıpla yili: (<kıble yeli) lodos

ġıpra-: (<kıpramak) kıpırdamak

ġır-: (<kırmak) bostan, kavun, karpuz hasatı

(bōñ yoġarı tallı^y ġırcaġ) (bu gün yukarı tarlayı kıracaġız)

ġıramper: eli yumuŝatmada kullanılan krem

ġıranata: klarnet

ġırar-: kırlaşmak (saçın, sakalın)

ġırbizeŝŝē: (<kıbrıs eŝeġi) irice, tüyü kızılımsı, kır Kıbrıs eŝeġi

ġırcı: (<kırcı) dolu

ġırfacan: kırıp dökmek, salgın hastalık

(yoġarı mälleniñ delännıları bir geldiler. bizim mälli^y ġırfacan geçirdiler)

ġırıġ: (<kırık) hovarda, zampara

ğırılı lelebi: (<kırık lelebi) lelebi imal edilirken kırılan nohutlar kırılmayanlara göre daha çok kavrulur. Elek altına dökülen bu kırıklar daha ucuza satılır.

ğırış-: (<kırışmak) kibirlenmek.

ğırmıcca: su testisi

ğırpa: (<kırpa) şiş karınla kendisini gösteren bir çocuk hastalığı

ğırtılılı: (<kırtıllık) bakımsız, hozan, bitki örtüsü çok zayıf.

ğısdırğaç: (<kıstırğaç) kıskaç, mandal

ğısdırğaş böcū: (<kıstırğaş böceği) makaslı böcek, bağkesen

ğısğa: (<kıska) arpacık soğanı

ğıslı-: (<kısıkmak) küçük tuvalet için sıkışmak

... **ğısmısı:** (<... kısmısı) bir grup insanı anlatır

(ğadın ğısmısı içi evinde oturur)

ğısnıhlıt-: (<kısnıklık etmek) cimrilik etmek

ğıt-: (<kıtmak) çizgili aşık oyununda aşığa enekle yakından vurmak. (kitmek de denir)

ğıvan-: (<kıvanmak) hoş, iyi görünmeye çalışmak

ğıvıl ğıvıl: kımıl kımıl sessizce ve hızlı iş yapmak.

ğıvış ğıvış: yerinde duramayanlara denir.

ğıvışl(d)a-: kıpırdamak, kımıldamak, bkz. gımra-

ğıvıştı: kıpırdama, kımıldama, hareket

ğıvratma ğóynek: (<kıvratma gömlek) şile bezinden yapılmış iç giysi

ğıvrılıdır-: (<kıvrıktırmak) acele ettirmek

ğıvrım búkrüm: (<kıvrım büküm) döne dolaşa, çok virajlı.

ğıyah: (<kıyak) iyi biçimli, güzel, yakışıklı.

ğıyıl-: (<kıyılmak) çok tatlı bir şey yerken için bayılması

ğıyımsızlııt-: (<kıyımsızlık etmek) cimri davranmak, kıyamamak, eli varmamak.

ğıym(n)ılı: (<kıymık) çok küçük ve sivri tahta parçası

ğıym(n)ılıcı: (<kıym (n) ıkçı) hasis, çok küçük çıkarlarını gözetten.

ğıypıt-: (<kıypıtmak) çalmak hissettirmeden almak (isde al, öle ğıypıtma ayıb olur)

ğızañol-: (<kızan olmak) dişi köpeğin çiftleşme isteği göstermesi

ğızardı: (<kız ardı) Perşembe günü giden gelinin arkasından gelinin yakınlarının kızlarını görmeye gitmesi bkz. ğızarhası

***ğızarhası:** (<kız arkası) bkz. ğızardı

gızarık: (<kızarık) kızarmış olan, kızartı

gızdır-: (<kızdırmak) ısıtmak -daha çok yemek için-
(yimek södu, teğğár gızdır da yiyek)

***gızevi:** (<kız evi) düğünde kız tarafı

gızılızüm: (<kızıl üzüm) pembe, kokulu bir üzüm cinsi

gızıl yürük: (<kızıl yürük) yilancık hastalığı

gızılğır: (<kızıl kır) pekmez köpüğüne çalan kızıl at rengi

gızın-: (<kızınmak) ısınmak

gızındır-: (<kızındırmak) ısıtmak
(çocū sobanıñ başına getir de gızındır ıclı)

gibice: bir parça benzer
(ıclık yarınmağullı gibice)

gibil: gibi

gibisine: sanısı uyandırmak
(bu teklifi döru bulmamış gibisin_ētirdi)

gic_āl-: geç kalmak

giciş-: kaşınmak

gicişik: kaşıntı

giçi: küçük
(giç_āpıda tükenimiz var)

gij ğal-: geç kalmak

gijgir-: kışkırmak

gijgijlen-: kışkırtmak, fitlemek.

gijgirdir-: kışkırtmak

giḳ yoncası: (<geyik yoncası) yoncaya benzer, pembe çiçekli bir ot

... **gil:** bir adın sonuna eklenerek “soy, aile” kavramlarını veren bir ek.

giláburu: su arklarının kenarında yetişen, şemsiye şeklinde ve nohut büyüklüğünde kırmızı yemişleri olan bir ağaççık. Bu meyveler sonbaharda toplanarak sade suda muhafaza edilir. Kışın taneleri yenildiği gibi, suyu sıkılarak içile de bilir. çok lezzetli kekremsi bir tadı vardır.

gilámada: üzüm çubuklarının yaprak çıkmadan evvel budanan, kuruduktan sonra yakacak olarak kullanılan kolları

gilámada basdır-: gilamadanın bağlanacak şekilde destelenmesi

gilár: kiler, yiyecek saklanan yer

gilve: duvarları tahta zar (lambri) kaplanmış, eski sofalarda süs eşyası koymak için yapılmış duvar içinde özel raf.

girintili: girgin, sıcak kanlı
(bu olan çoğ girintili, herişi becerir.)

giriyanı(sı): (<geri yanı (sı)) arkası, geri kalanı

***gişi:** kişi, erkek

giş_evlâdı: (<kişi evladı) iyi aile çocuğu

gişiden ğaş-: (<kişiden kaçma) erkekten kaçmak, sakınmak

***gişilik:** (<kişilik) bayramlık, temiz, yeni elbise

gî'rēñ batması: kaburga kemiğinin alttaki bölümünün ağrı yapması, böğür ağrısı

***gô:** (<gök) koyu yeşil

gôbbe: göbekli

gôbben: şiş karınlı veya çok giyinmiş kişi

("gôzele gôbben yahısr" diller)

gôbelek: (<göbelek) göbek (daha çok çocuk dilinde)

gôbül: etine dolgun tombul çocuk

(bebelēñ gôbül gôbül maşallah)

gocavrat: (<koca avrat) hakaret sözü, kocakarı.

gôcek~gôçek: henüz olgunlaşmamış tahıl

gôccek: (<götcek) oturarak iş yaparken üstüne oturuşan minder, tabure vs.

(bekmezi ben ğaynadıym da amma gôccēmi buluñ ha!)

gôccibi: (<göt cebi) pantolonun arka cebi

gôç_çihar-: (<göz çıkarmak) ağacın genç sürgününün tomurcuklanacak en uygun yaprak dibinden (göz) yatık olarak kesilip içinin odunsu kısmının çıkarılması böylece aşya

gôçam: (<koçam) iki avuç dolusu

***gôçu:** (<koçu) gelin getirilen araba kafiləsi

gô daharı: (<gök dakarı) geç olgunlaşan bir armut türü

gôdek~gôdelek: kuyruksuz tavuk veya horoz bkz. götlez

gôdemen: (<gödemen) kalp, hantal vücutlu, vücudu şekilsiz.

gôden: (<göden) sığır midesi

gôdün: (<gövdün) sun'î hayvan yemi

... **gôdu:** (<... koydu)... bıraktı,... verdi anlamında yardımcı fiil

(ğafasına daşı `vurdu'du, hayvanı öldürd_ödu) (öldürdü koydu)

gôğaralıh: (<gök karalık) gök renkli, kalın kabuklu bir üzüm türü

gôğekin: (<gök ekin) henüz başak çıkarmamış ekin

gôlañ: (<kolan) hayvan semerini hayvana bağlayan yassı kemer.

gôlaylı: (<kolaylı) kaba saba, itinasız yapılmış iş

gôlçağ: (<kolçak) ceket veya gömlek kollarının kirlenmemesi için, bilekten dirseğe kadar geçirilen

ğólek: (<gölek) küçük su birikintisi

ğóleklen-: (<göleklenmek) suyun bir yerde birikmesi

ğólet: (<gölet) dericilerin ham deri ıslattıkları havuz

ğollama: (<kollama) kol kalınlığında sırtık

ğoltuħla-: (<koltuklama) kıvanç verecek biçimde övmek, itibar etmek

ğólük: (<gölük) eşek

ğólük: (<göklük) 1. vücutta morarmış, çürümüş yer, 2. koyu yeşillik, mavilik

ğómeç yili: (<gömeç yeli) kuzeydoğudan esen sert rüzgar

ğómğ_ól-: (<gömgök olmak) morluk olmak, yemyeşil ekin, ham meyve

ğónderme: (<gönderme) ramazandan hemen sonra tutulan oruç

ğón: (<gön) kösele

ğonah: (<konak) saçlarda görülen kepek

***ğoñşu:** (<konşu) komşu

ğonucu: (<konucu) oyuncunun istediği şekilde konması için bir tarafı sürtülmüş enek.

ğonursu: (<konursu) pamuklu bez yanık kokusu

(bir ğonurs_ēliyor ocaħda bişi' mi var?)

ğonuşuħluħ: (<konuşukluk) tanımlılık, görmüşlük

ğó_ósürük: (<gök öksürük) boğmaca

ğop-: (<kopmak) koşmak

ğopdur-: (<kopturmak) koşturmak, koşturmak

ğopuħ: (<kopuk) toplum kurallarına uymayan erkek. İşsiz güçsüz serseri.

ğopuşdur-: (<kopuşturmak) birkaç kişinin sağa sola koşturması

ğor: (<kor) örülen duvarda bir sıra taş dizisi

***ğór-:** (<görmek) bağ bahçenin genel bakımını yaptırmak

“ğórdeleci hanım” oyunu: (<kurdelacı hanım oyunu) kız çocuklarının oyunudur.

ğörgü: (<görgü) alınyazısı, kader, çile

ğoruħ: (<koruk) olmamış üzüm

ğörük-: (<görükmek) görünmek

ğörümcelik: (<görümcelik) yüz görümlüğü

ğörümlü: (<görümlü) bağ bahçenin bakımlı olması

ğörümsüz: (<görümsüz) bakımsız bağ bahçe

ğörüyoññü!: (<görüyormusun) bir alay sözü. “Alıpta kaçarmısın, yanlış düşünüyorsun, sana inanmadım, yā vah vah!...” gibi

ğörüyoññ_uşāh: (<görüyor musun uşak?) telaş üzüntü ve merak anlatır.
“görüyor musunuz çocuklar!”

ğosdahğ_gosdahğ_yürü-: (<kosdak kosdak yürümek) kibirlenerek yürümek.

ğosdahğlan-: (<kosdaklanmak) çalım satmak, böbürlenmek

ğó sovan: (<gök soğan) yeşil soğan

ğóş-: (<göçmek) mireli aşık oyununda geçen bir terim.

ğó şekerı: (<gök şekeri) olgunlaşınca gök rengi olan bir armut

ğoşul-: (<koşulmak) şarkıya türküye eşlik etmek, katılmak
(üsü'n türkü söliyo sen de goşul bāh...)

ğoşum: (<koşum) araba hayvanının kayış takımı

ğót'ğót' böcü: (<göt göt böceği) karınca aslanı

ğót'lez: (<götlez) kuyruğu yolunmuş tavuk veya kuş bkz. gódek~gódelek

ğótü_āra: (<götü kara) kuyruk tarafi siyah, yabani ördek

ğótü biyaz: (<götü beyaz) kuyruksallayan kuşu

ğov: (<kov) gıybet, yerip çekiştirme.

ğovcul_ı't-: (<kovculuk etmek) gıybet etmek.

***ğóvencir:** güvercin

ğóver-: (<gövermek) yeşermek

ğóverti: (<göverti) yeşillik

(şu uzağdaki góverti garpız tallasım_ola?)

***ğóyneke:** (<gömlek) çiçekten sonraki meyvenin üzerindeki zar

ğóynekeñden çıh-: (<gömlekeñden çıkmak) meyve gömleğinin düşmesi

ğoypuşla-: bırakmak, terketmek
(cı_arı'ğoypuşladım gāri)

ğoyuncibi: (<koyun cebi) ceketin iç cepleri

ğóz_al-: (<göz almak) ağaca yapılacak aşu için uygun olan genç filizi ağaçtan kesmek.

ğózbacı: (<göz bağcı) ilizyonist

ğózel: iri delikli elek, kalbur

ğózeñi: (<göz eni) elit, seçkin, iyi, cazibeli, alımlı

(mállemizin eñ gózeñi gelini bizim gelin)

ğózlük: (<gözlük) sebze yemeklerine katılan pirinç, bulgur.

ğózotu: (<göz otu) göz ilacı, sürme

(ğózeñi_olmak)

ġubat: (<kubat) dasvrarıları kaba, biçimsiz

ġúbür: (<kubur) pislik, süprüntü, çer çöp hakaret sözü olarak da kullanılır.

ġucahlama: (<kucaklama) kucaklanarak kaldırılabilecek büyüklükte taş

ġúcc_āna: (<küçük ana) amca karısı, yenge

ġúcücüne: (<gücü gücüne) zorla, güçlkle
(tirene ġúcücüne yitişdim)

ġúcü: gücü, halı tezgahının üst uzun tahtası

***ġúcük:** küçük

ġúccüt-: küçültmek

ġúcúk: (<gücük) şubat ayı

ġúcün: (<gücün) güçlkle bcz. ġúcülen

ġúcülen: (<gücülen) güçlkle bcz. ġúcün

ġúd'úk: (<güdük) kısa boylu

ġúdümlü: (<kademli Ar.) hayırlı, uğurlu

ġúdümsüz: (<kademsiz Ar.) uğursuz

ġuduret hamamı: (<kudret hamamı) ılıca, kaplıca

***ġúdüm:** (<kudüm) uğur

(gelin ġızım hoş geldiñ. ġúdümüñ çoğossuñ)

guguláh~gugulük: başa giyilen külah, bere gibi şeylerin tepesindeki ponpon veya yığma tepe (Ali

Dağının, Hasan Dağının tepesinde olduğu gibi)

(ali dāniñ guguláhında ateş yanıyo ġörüyoññu?)

ġúlâbi: (<gülâbi) kokulu bir elma cinsi

ġulah: kulak

ġulah çinilemesi: kulak çınlaması

ġúlârmıdı: (<gül armudu) olgunlaşınca kızaran bir armut türü

ġúlatma: gülhatmi

ġúlerî: (<gül eriği) gül renkli, tatlı bir erik cinsi

ġúlrazğı: (<gül ırazğı) pembe razakı cinsi üzüm

ġúlüzümü: (<gül üzümü) pembe renkli, çok tatlı üzüm cinsi

***ġúm:** (<güğüm) bakırdan yapılmış, yandan kulplu, boynu uzun, dar, dibi geniş su kabı

***ġumanna-:** (<kumanlamak) şüphelenmek

(böcceniñ içinden sabın ġaybolur maybolur orda ġumannalınırđı)

ġümlük: (<güğümlük) kapı arkasındaki güğüm için özel bölme

ġümrah: (<gümrah) su, saç, bitki gibi bir yerden çıkan şeyler için- bol, sık, gü

(çıbıhları i' budarsañ, öteki dallar ġümrah çıhar)

ġumsavı: (<kum savı) kumu çok olan toprak

***ġúnay:** (<güney) güneş gören yer

ġúnbatı: (<gün batı) batıdan esen yel veya yağmur

ġundah: (<kundak) büyük üzüm salkımı

ġundahlama: (<kundaklama) üzüm salkımlarının büyük olması

ġunna-: hayvanların doğurması

ġúnü: (<günü) kıskançlık, çekememezlik, haset
(olan ġuccū ġúnülüyo zār, neşel zayıfledi)

ġúnücü: (<günücü) kıskanç, hasetçi

ġúpdüŷen armıdı: (<ġüp düŷen armudu) yaz sonu olgunlaşan, sapı zayıf, düŷtüġü zaman dağılan bir armut türü

ġúp ġúp sōle-: (<ġüp ġüp söylemek) kimseden çekinmeden olduġu gibi söylemek.

ġúp ġúp yut-: (< ġüp ġüp yutmak) iŷtahla büyük lokmalar halinde yemek.

ġur-: (<kurmak) bir sorun için kafasından senaryo hazırlamak veya birini diġeri aleyhine fitlemek
(sabādder ne ġurdu'sa, gelirgelmez iŷi bozdu!)

ġurbācġ: (<kurbaġacık) bebeklerin aġzında çıkan bir yara

ġurdala-: kurcalamak

ġurġu: (<kurġu) kuruntu, vehim

ġurdāzi: (<kurt aġzı) önü ve bir yanı açık baġ evi

ġurŷumba: (<kurŷunba) enek olarak kullanılan aŷıġın aġır olması için çukur yerine kurŷun dökülür. Bu eneġe ġurŷumba denir.

ġusdurmali: (<kusturmali) bir aŷık oyunu cinsidir.

ġusġun: (<kuskun) hayvanın kuyruġunun altından geçirilerek eyere baġlanan kayıŷ

ġúsün: Güzin

ġuŷāne: (<kuŷane) kenarları büyük tencere

***ġuŷġömü:** (<kuŷ gömü) pastırmanın bonfileden yapılmıŷ olanı.

ġuŷlāsdi: (<kuŷ lastiġi) "Y" ŷeklinde çatala lastik baġlanarak yapılan kuŷ vurma aracı, sapan

***ġúvē:** (<ġüvey) damat

ġuvezi: (<ġüvezi) mora yakın yeŷil renk

ġuyruġlu: (<kuyruklu) 1. akrep 2. huysuz.

ġuyubaŷı: (<kuyu baŷı) baġlarda kuyunun üstü. Beton dökülür, taŷ döŷenir veya çim ekilir.

(biz āŷam yimēmizi hep ġuyubaŷında yirik)

ġuzay: (<kuzey) güneŷ almayan yer

ġuzotu: (<kuzu otu) leylak renkli çiçekleri olan bodur kıraç otu

B. DEYİMLER, TARİFLER:

ğaba boydan ğaldır-: (<kaba boydan kaldırmak) etrafta kimse yokmuş gibi yüksek sesle türkü söylemek

ğabal_āl-: (<kabala almak) adam yerine koymak, önemsemek
(beni hiş mi ğabal_ālmıyosufuz lan!)

ğabını ğavlat-: (<kabuğunu kavlatmak) kumarda veya başka bir şekilde soyup soğana çevirmek
(dünkü ğumara ğabını ğavlatmuşlar bön gine oynuyor...)

ğabın_ō-: (<kabına koymak) azarlayarak susturmak
(bir gürüldedi, herifi ğabın_ōdu)

ğabir ziyāretine m_eldiñ?: (<kabir ziyaretine mi geldin?) bir şeyler ikram edilme isteği, misafirlerce geri çevrilince, ev sahibinin sitemi.

ğaçanı ğovala-: (<kaçanı kovalamak) işin çokluğundan aşırı derecede meşgul olduğunu anlatma.
(işlēmiz yīn çoĥ, ğaçanı ğovalamaĥdan doĥdura bile gidemiyom)

ğaçanōlan gibil: (<kaçan oĥlan gibi) hiçbir hareketi normal deĥil, deli gibi, pejmurde.

ğadanlarıñ alı^ym: (<gadalarını alayım: ĥaza' a.i.) bir yalvarma ve sevgi sözü "sana gelecek kazalar, belalar bana gelsin" anlamında

ğadamal: (kaza'mı al Ar.) "boşuna

uĥraşma, hava alırsın!" anlamında
(ğadamal! ĥücün yitiyosa al baĥı^ym!)

ğadamāāl: "boşuna uĥraşma sen buna layık deĥilsin!" anlamında
(ğadamāāl! sen kim oluyoñ da benden bunu isdiyoñ?)

ğadasın_aldīm: (<ğadasını aldıĥım)
bkz. ĥadalarıñ alı^ym

ğadāyif yürekli: (<kadayif yürekli) yufka yürekli, iyiliksever
(sen de bēm gibi ĥadāyif yüreklisiñ)

ğadı yāniş mı yazar?: (<kadı yanlış mı yazar) İleri sürülen fikre karşı çıkanların tutarsızlığını alaylı olarak ifade için kullanılır.
(bēm dedimi hiş diynemiyofi, "he" disen ĥadı yāniş mı yazar? bildimiz var helbet)

ğafanıñ ĥapalānıñ atması: (< kafanın kapalaĥının atması) -kafa tasında kapak var gibi düşünülerek söylenmiş-, sinirlendirmek
(ters türs ĥonuşma da ĥafamıñ ĥapalānı ardırma!)

ğafasına içir-: (<kafasına içirmek) öfkeyle birisinin kafasına bir şeyi geçirmek, vurmak

(eşşek gibil inad_irdi. soñunda dayanamadım. sandilli^y ĥafasına içirdim!)

ğafası sargin: (<kafası sargin) etrafta görmeyecek derecede sohbet dalmak, etrafta ilgilenmemek

(bāĥıyóm dá āşam hamdiynen ĥafañ yīn sarginıdı)

ġafiy oynat-: (<kafayı oynatmak)
delirmek veya delirecek derecede
sinirlenmek.

***ġahb_avratlı:** (<kahpe avratlı)
“pezevenk” anlamında

ġalahlı ġulahlı: kalantor, kasıtlı,
gösterişe meraklı

ġalaycı çırā gibil: (<kalaycı çırağı gibi)
çok pis. Pislikten azı yüzü
görünmez olmuş.

ġalbır gibil yür_öl-: (<kalbur gibi
yürek olmak) büyük acılara veya
tehlikeye karşı korkusuzca göğüs
gerecek derecede cesur olmak.

ġalibına viri^{yy}m!: (<kalibına vereyim!)
“yazıklar olsun!, kalıbının adamı
değilmişsin” anlamında kınama
sözü

ġalibınıñ adamı dēlimiş: (<kalibının
adamı değilmiş) görüldüğü gibi
cesur, ālicenap değilmiş

ġamġiy_āriş-: (<kamgaya karışmak) bir
üst dereceye yükselmek (bebeklerin
sokakta oynamaya çıkması,
delikanlılık çağına gelmesi, baba
olması gibi)

ġanad_alışdır-: (<kanat alıştırmak) kuş
yavrularının uçmaya hazırlandıkla-
rından mülhem, acemi insanın işe
alışmaya başlamasını ifade eder.
(dā ġanad_alışdırıyo. sıhşıdırma çocü..)

ġanc_ēşek t'ālihi: (<kancık eşek talihi)
samimi arkadaşlar arasında şaka
için, seilmeyen kişiler içinse
aşağılamak amacıyla söylenir,
şansı, kısmeti açık.

ġancıġ_gamele: aşağılamak kastıyla
kadınlara denir

ġandile yā damla-: (<kandile yağ
damlamak) yeni başladığı işini
oturtup, ufak ufak para kazanmaya
başlamak

ġanı dayā gibil ortada diñel_āl-:
(<kaġmı dayağı gibi ortada dineli
kalmak) yardımsız, ilgiden yoksun
kalmak, tek başına kalmak.

ġanı ġuru-: (<kanı kurumak) hiç
beklemediği bir şeyle karşılaşp
şoke olmak.

(çocu_a otumafil çarpıyodu ız dā, ġanım
ġurud_āldı!) (kurudu kaldı)

ġanı ġurumuş: (<kanı kurumuş)
insafsız, acımasız insan

(bu herifin ġanı ġurumuş! dınnaġgader
bebi^y ne şēl d'ōyo)

ġanı ılıġ: (<kanı ılık) sevimli cana
yakın

ġanı için_āh-: (<kanı içine akmak)
utanılacak bir durumu kimselere
belli etmemek

ġan ilik ġann_ārpız: (<kan ilik kanlı
karpuz) tam olgunlaşmamış karpuz
için kullanılır.

ġan ilġn_ūrut-: (<kan iliġini kurutmak)

“elinde neyi var neyi yoksa aldı” anlamında birisinin maddi varlığını sömürüp, çok kötü duruma düşürmek

ġānı mazısı yālar gibil: (<kaġnı mazısı yağlar gibi) üstünkörü, gelişigüzel, itinasız

ġanına ekmek dōra-: (<kanına ekmek doġramak) çok büyük haksızlık yaparak bir kimseyi perişan etmek, sefil etmek

ġann_ālma-: (<karnı almamak) kıskanmak, çekememek

ġann_ālmaz ġarınca: (<karnı almaz karınca) çekemez, hasetçi

ġann_ānnin_ēř-: (<karnı karnına geçmek) aşırı derecede zayıflamak

ġann_ārar-: (<karnı kararmak) nefret etmek, kin duymak

ġanın ilġn_ūrut-: (<kanını iliġini kurutmak) mahvetmek

ġannı dar: (<karnı dar) çekemez, hasetçi

ġannı ġarar-: (<karnı kararmak) kin tutmak, kesinlikle güvenmemek

ġannı ġasīna çekil-: (<karnı kasıġına çekilmek) aşırı derecede zayıflamak
(sevdī ġızı virmediler di'yn yiyib_işmez oldu. ġannı ġasīna çekildi.)

ġann_āsī açıl: (<karnı kasıġı açık) her tarafı açık biçimsiz giyinmiş çocuk

ġannına ġarsamb_it-: (<karnına karsamba etmek) gereksiz yere her şeye üzülop, kendine dert etmek

ġannında cihānı kep var: (<karnında cihan-ı kelp var) çok yiyenler için “karnında dūnyanın köpeġi var” anlamında kullanılır.

ġannınıñ dibi bařġ_ol-: (<karnının dibi başka olmak) sakladığı bilgilerin, söylediklerinden farklı olması

ġannınıñ řiřiniñ inmesi: (<karnının şişinin inmesi) söyleyecek çok şey olup da söyleyemeyip içinde biriktiren, sonra patlayıp her şeyi anlatıp rahatlayan

ġannını'ır-: (<karnına girmek) şüphede altında koymak

(camı ġúccük ġırdı sandımıdı, mēisem babañ ġırmıř. çocūn ġannını'ırmissik!...)

ġannıs_ol-: (<kanlısı olmak) birisinin ölmesine sebep olmak, öldürmek

ġannıynan āzı bir_ol-: (<karnıyla aġzı bir olmak) içinde kötülük olmayan, içi dışı bir insanlar için kullanılır.

ġannıynan ġonuř-: (<karnıyla konuşmak) derin düşünelere dalmak, tertipler, plānlar kurmak

ġannı yúġlü: (<karnı yüklü) hamile

ġansız: (<kansız) kötü huylu, kanı bozuk

ġansızl_īt-: (<kansızlık etmek) insafsızlık etmek, acımamak

ġanuyuş-: (<kan uyuşmak) kan oturmak

(çekici vurdu'dum, dinnāma ġan uyuşdu)

ġan yut-: (<kan yutmak) acılarını derdini dışa vurmamak, içine gömmek, bu yüzden acı çekmek

ġan yurdur-: (<kan yutturmak) aşırı derecede eziyet vermek.

ġap: (<kalp) çok tembel

ġapaşsız ġaynar, çalmadan oynar: (<kapaksız kaynar, çalmadan oynar) hoppa kız, kadın, delişmen, başına buyruk.

ġap_aş-: (<kapı açmak) satılacak şeye ilk fiyatı vermek

ġap beşlig_gibil yire vur-: (<kalp beşlik gibi yere vurmak) birisine başkalarının yanında küçük düşürecek davranışlarda bulunmak.

ġap_altı: (<kapı altı) karakol, emniyet müdürlüğü

ġap_altına düş-: (<kapı altına düşmek) polis tarafından gözaltına alınmak, tutuklanmak

ġapıp ġoyvir-: (<kapıp koyvermek) serbest bırakmak

ġapıs_āpan-: (<kapısı kapanmak) soyu devam ettirecek kimsenin kalmaması

ġapı tohmā gibil ġafasına vur-: (<kapı

tokmağı gibi kafasına vurmak) çok ağır söz, hakarete işitmek

ġapı_tohmā yap-: (<kapı tokmağı yapmak) yapılan iyiliği her an başa kalkmak, kabahati ikide bir yüze vurmak.

ġapıya dur-: (<kapıya durmak) bir zengine uşak veya hizmetçi olmak

ġap_parı'nan ompar_i'tmez: (<kalp para ile on para etmez) "hiçbir değeri yok" anlamında

ġapsam yitişemiyom, yitişsem dutamıyom: (kapsam yetişemiyorum, yetişsem tutamıyorum) artık yaşlılıktan el ayak ve beş duyusunun çoğunu kaybettiğini ifade etmek için söylenir.

ġara cümlesi zayıf_ol-: (kara cümlesi zayıf olmak) hesap kitap işlerine, dört işleme pek akli ermemek

(asvātāya ahlım irer de ġara cümlem zayıf nōrek!) (alış verişe aklım erer de hesap işlerim zayıf ne yapalım!)

ġara çalı: (<kara çalı) ara bozucu, nifakçı

ġara dahım: (<kara takım) kalender, babayani, alçakgönüllü insanlar.

(biz ġara dahımıh. tavī elimizinen yirik)

ġarāmet it-: dedikodu karalama
(ġarāmet_itme ġızım allah var!)

ġara yanıh: (<kara yanık) çok susayan, çok su içen

ğara yir: (<kara yer) mezar

ğarerahlılı: (<karar akıllı) vasat zekâsı olan

ğarga büzü yutmuş: (<karga büzüğü yutmuş) çenesi düşük, geveze

ğarımadan ğoca-: (<karımadan kocamak) çok eziyetten, hastalıktan, yoksulluktan dolayı erken ihtiyarlamak

ğarın arıhlı bulun-: (<karın ağırlığı bulunmak) aralarında geçmişten kalma bir kırgınlık, düşmanlık olması

ğarıncanıñ ğavmı çıkmış, ossurmadan canı çıkmış: (<karıncanın kavımı çıkmış osurmadan canı çıkmış) bir kavga veya ağız dalaşında taraflardan birine arka çıkmaya kalkanın tutumunu alaya, hafife almak için söylenir.

ğarınız: (<karınız) çekemez, hasetçi

ğarış ğarada, zemheri var arada, ille ğücük, ille ğücük: (<kara kış karada, zemheri var arada, ille gücük, ille gücük) Kayseri’de aralık ortalarında kış başlar, “karakış” denir. Soğuk ocak ayında artar “zemheri”, şubatta ise “gücük” en şiddetli soğuk olur.

ğarış getirme: (<karış getirme) bir aşık oyunu terimidir.

ğarıt: (<kara it) hafif bir sövgü sözü “kara köpek”

ğaritim: (<kara itim) bir sevgi sözcüğü

ğar suyıbil eriyip ah-: (<kar suyu gibi eriyip akmak) sermayenin, servetin kısa sürede yok olması, bitmesi

ğasaba et borcu mu var?: (<kasaba et borcu mu var?) “şişmanlayıp da ne yapacak? Kilosu normal” anlamında.

ğasdan ğaramandan: (<Kars’tan Karaman’dan) oradan buradan... çelişkili konuşma (fısır fısır ğonuşuyollar, ni’ ğonuşuyollar? hiç! ğasdan ğaramandan...)

ğaş arıhlı: (<kaş ağırlığı) kırgınlık güceniklik (arsa yüzünden ğoñşu’nan ğaş arıhlımız var.)

ğaş aşında d’ümlü: (<kaşı kaşında düğümlü) çatık kaşlı, yüzü hiç gülmeyen asık suratlı.

ğaş d’ümlü: (<kaşı düğümlü) çatık kaşlı

ğalış ğalib otur-: (<kaşık kalıbı oturmak) yer sofrasında bağdaş kurulmuş fakat yan oturarak sofraya daha çok kişinin oturmasını sağlayan oturuş (sıfıya ğaşığ ğalıbı oturuñda yir ğaplami’ñ)

ğaşınē: (<kaşını eğmek) kırılıp gücenmek, canı sıkılmak. bkz.

cundunu yıh-, darıldı dān odununu

yaħma-, diñ-, dinnı-, ğaşırış-

(emmim niye ğaşın_eyor? bişiy mi oldu yōsa?)

ğaşırış-: (<kaşı kırışmak) kırılıp gücenmek, canı sıkılmak.

(ortayın ğaşırışırsa o ortaħlıħdan hayir gelmez)

ğaşmaħdan ğovalamıya eli dēme-:

(<kaçmaktan kovalamaya eli değmemek) çok önemli işlerle uğraşmaktan ikinci dereceden önemli işlere yetişememek

ğaşpāħ adamsıñ: (<kaç paralık adamsın) “senin değerin ne?” “sen kendini ne zannediyorsun?” anlamında

(sen ğaşpāħ adamsıñ da bēm gızımı öluna isdiyoiñ?)

ğatır ğunna-: (<katır kunnamak) katır yavru yapmaz. Bunun gibi inanılmaz bir olayı anlatmakta kullanılır.

(bu ānaddıħlāñ olucaħ şiy dēl, ğatır mı ğunnadı yōsa ölum?)

ğatmeriñ yāl_ossuñ: (<katmerin yağlı olsun) dayak yiyen çocuĝa takılmak için söylenir.

(āşam babañ beñzetmiş zār! haħiddiy diñ amma, ğatmeriñ yāl_ossuñ)

ğatıy_ātıl-: (<katıya katılmak) büyüdüğü için büyüklerin arasına girip görevlendirilmek, görev almak.

(maşallah büyümiş, bıyıħları da çıħmış, ğatıya da ğatılmış, bi de everiñ tamam!)

ğatıy_āt-: (<katıya katmak) çiftleşme zamanı koçu sürüye katmak

ğavım ğardaş ol-: (<kavim kardeş olmak) kavgalıyken barışmak veya karı kocalıĝın gereklerini yerine getirmemeye başlamak

(o gezmelerde ben ğāvelerde, bizim avradınan ğavım ğardaş olduĝ ğāri)

ğāvır gelini^ybil: (<gavur gelini gibi) bir toplulukta hiç konuşup gülmeden somurtup oturanlar için kullanılır. bkz. ğāvır ğúveysi^ybil

ğavırg_ibil: (<kavurga gibi) çabuk ve kırıntı bile bırakmamacasına toplamak

(bebeler şerde bişiy ğórmemişler ğaysileri ğavırg_ibil topladılar.)

ğāvır ğúveysi^ybil: (<gavur ğúveysi gibi) bir toplulukta hiç konuşup gülmeden somurtup oturanlar için kullanılır. Bkz. ğāvır gelini^ybil

ğāvır hañĝısı, dayım hañĝısı ānıyamadım: (<gavur hangisi, dayım hangisi anlayamadım) kargaşadan kimin kim olduĝunu anlayamamak.

ğāvırıñ dininden sālām ol-: (gavurun dininden sağlam olmak) çok dayanıklı ve sağlam olmak

ğāvırıñ topuna da maşallah, müslümanıñ topuna da...:

(<gavurun topuna da maşallah, müslümanın topuna da) “kral öldü yaşasın kral” cı riyakâr, her devirde dönecliği ile işini yürüten, akı karası belirsiz insanlara denir.

ğávır kirmeni’bil: (<gavur kirmeni gibi) 1. karmaşık işler için kullanılır, 2. Salıncak iplerinin birbirine dolanmasına denir

(işleri ğávır kirmeni’bil bohitmissiñiz, hinci de “gel dölendir” diyofuz...)

ğávır müslüman belli oluncuy_āder: (<gavur Müslüman belli oluncaya kadar) imsak vaktinin sona erdiğiini belirtmek için kullanılan bir deyim.

ğávır orucu gibil uzat-: (<gavur orucu gibi uzatmak) bıkkınlık usanç getirecek işlerde kullanılır.

(çocuğ “temam” didi, “suş bende” didi, sen de ğávır oruci’bil uzatma ğāri)

ğávır parasıyan om_parit-: (<gavur parası ile on para etmez) pek makbul olmayan, sevilmeyen, ahlaksız kişileri anlatmada kullanılır.

ğavlat-: (<kavlatmak) soymak, kandırıp elindekileri almak

ğavli ğarer_it-: (kavl-i karar etmek) bir işi mutlaka bitirmeye kararlı olmak.

ğayret dayıya düş-: bir işi zora koşan kişiyi yola getirmek için problemin halledilmesini üstlenmek

ğayretin_út’-: (<gayretini gütmek) üstüne vazife olmadığı halde başkasını kayırmaya kalkmak

geberem dutasıca: (<geberem tutasıca) bir takdir ve sevgi sözü

geçilēñ dā çığması: (<keçilerin dağa çıkması) birisi huysuzlaşp sinirlenince söylenir

(babafuzıñ geçileri dā çığdı, ıçğ ses çığarmı’ñ bağıym)

geçilēñ dādan inmesi: (<keçilerin dağdan inmesi) huysuzlanıp sinirlenen kişinin, sinirinin geçmesi üzerine söylenir.

(babāñ geçileri dādan indi niy sölüycēsen sōle şinci)

geç_üçü yārennī: (<keçi küçü yerenliği) bu gün “geyik muhabbeti denen, gereksiz öylesine yapılan sohbetler

gediri yatır-: çocukların babalarını aratmayacak şekilde işe sahip çıkmaları karşısında övgü deyimi

(maşallah çocuğlar babalāni aratmıyollar, i’ gediri yatırmış adam aferim)

gelgit (gelir gider) ağıllı: (<gel git akıllı) kararlarından döneklik eden, akılsız güvenilmez ve dengesiz kişiler için kullanılır.

***gelin hamamı yap-:** gelin gitmeden önce kız tarafının oğlan evini davet ederek hamamda yıkanıp eğlenmeleri (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 85-88)

***gelinnik yap-:** yeni gelinin büyüklerin yanında konuşmayarak saygı göstermesi (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 32, 129)

gel oldu, git oldu: aradan hayli zaman geçti.
(gel oldu git oldu sende büyüyüp adam oldu)

gemîni sifditmez: (<kemiğini sifditmez) çok hasis, hakkını yedirmez, kendini ezdirtmez kişiler için kullanılır

gendinden çıkmıyor gibil s̄öle-:
(<kendinden çıkmıyor gibi söylemek) kendisinden umulmayacak derecede oturaklı, serinkanlı ve etkili konuşan kişilere denir.

gendinden pay biş-: (<kendinden pay biçmek) başkasının başına gelen bir olayı kendi durumuyla kıyaslamak.

gend_önümüz_öre: (<kendi gönlümüze göre) kendi kendimize, kendi keyfimize göre

gend_önüne: (<kendi gönlüne) kendi keyfine
(gend_önüne çay yapmış)

genebit ğurusu: içi boş

***genebit ğurus_ĩbil:** (<genebit kurusu gibi) etsiz, bir deri bir kemik.

germir sal_ĩbil: (<germir salı gibi) dikdörtgen prizma şeklinde, düzgün

olan şeyler için kullanılır.

(aferim çocuklar iplik çuvalları germir sal_ĩbil doldurmussuñuz)

geşlĩn_önüne, ğocalĩn_soñuna:
(gençliğin önüne, kocalığın sonuna)
“artık ihtiyarladık, ölmeden şöyle bir keyfimize bakalım.”

ĝıç_ĩn_süre süre arpa mı yolduñ?:
(kıçını süre süre arpa mı yoldun?) çok yorulduğu halde emeğinin karşılığını alamadığını söyleyenler için kullanılır.

(dā niy viricēmissik? ĝıç_ĩn_süre süre arpa mı yolduñ, başğa para viremem, hadi ĝıl_ĩle)

ĝıç_ĩr_ĩh: (<kıçı kırık) bacağı kırık, bir küçümseme sözü

ĝıdān_ēl-: (gıdağına gelmek) tam denk düşmek punduna gelmek

ĝıl yıl bir ğazanda ğaynadıssa birbirin_arışmaz: (kırk yıl bir kazanda kaynatılsa birbirine karışmaz) birbirinden nefret etmek, hiç hazmedememek, uyuşamamak.

ĝıl ğavline bāla-: (<kıl kavline bağlamak) işi sağlam esaslara bağlamadan yapmaya karar vermek.

(iş ĝıl ğavline bālamıssıñ ölüm, senet yoñ sepet yoñ ya ĝıvıddırırsa herif?)

***ĝına ĝınıya ğarşı geldi:** (<kına kınaya karşı geldi) kına götüren erkekler başka bir grupta dar sokak arasında

karşılaştıklarında kimin önce geçeceği onur meselesi olur kavgalar çıkardı (ayrıntılı bilgi için bkz: s. 124)

ġın_ŷbil unit-: (<kına gibi un etmek) hiç kimseyi incitmeden, sessizce işi halletmek.

ġiniy_ēl, d'ŷn_ēl, arasıra da ci'zaltına buyur_ā!...: (<kınaya gel, düğüne gel, ara sıra da çeyiz altına buyur ağa) boş laf söyleyen, palavra atan, bir türlü asıl konuya giremeyenleri alaylı uyarı için söylenir.

ġıraç hocası: (<kıraç hocası) bilgisi yetersiz din hocalarına denir.

***ġırañ geçir-:** (<kıran geçirmek) birkaç kişiyi iyice dövmek

ġirātini bozma-: (<kıraatını bozmamak) hemen yapılması gereken bir işi ağırdan almak, her zamanki alışkanlığını devam ettirmek.

ġırıñ desdiye su doldur-: (<kırık testiye su doldurmak) para ve emeğin boşa gideceğini bile bile o işe girişmek
(sēñ yapıñ niy! ġırıñ desdiye su doldurmañ. ahlın yoñ mu arħadaş. girme şu işe...)

ġırıñ dölü: (<kırık dölü) onun bunun çocuğu, piç.

ġırıñ sē-: (<kırık sevmek) başka bir erkekle ilişki kurmak

ġırıldi yirden_üzüssüñ: (<kırıldığı yerden üzülün) sürümcemede kalan işin, ne olursa olsun bitmesi için söylenir.

(bu işden ġinā getirdim, zarar da ossa bitirek ġari ġırıldi yirden üzüssüñ, nōrek!)

ġırıp sarıp d'ŷmle-: (<kırıp sarıp düğümlemek) ordan burdan buluşturup borcunu ödemek

(bizde o ġader para n_ēzer, ġırıp sarıp d'ŷmledik, borcumuzu ödedik hamd_ossuñ)

ġıñ_āşamı suratlı: (<kış akşamı suratlı) sevimsiz, huysuz kişiler için kullanılır. (kış akşamı gibi soğuk anlamında)

ġıtlıñdan çıñmış ġibil: (<kıtlıktan çıkmış gibi) doymak bilmemecesine yiyenler için kullanılır.

ġıtlıñ ekmēbil: (<kıtlık ekmeği gibi) uzun süre görüşmemiş dostların birbirine sitem sözü.

(nirdesiñ sen ölüm? maşallah ġıtlıñ ekmēbil olduñ, nāder oldu ġörüşmüyeli?)

ġıtlına ġıran ġir-: (<kıtlığına kıran girmek) bir şeyin ortadan çekilip, bulunmaz olması

(onu virmesse virmesinner, ġızlāñ ġıtlına ġıran mı girdi sañki!)

ġıvırdır-: (<kıvırttırmak) bir manevra ile sözünden dönmek.

ġıvrā açıl-: (<kıvrağı açılmak) çocuğun küslüğünün geçmesi

(ġıvrā açıldı ġari, cır cır ġonuşmaya başlar...)

ğızıl: (<kızıl) arsız ve tembel, hantal

(yîn ğızıl. utanmadan oturuyor)

gice müfdüsü: (<gece müftüsü) gündüz

olanları gece kocasına aktaran ve kocasını anne babasından soğutmaya çalışan gelinler için kaynanaları tarafından yapılan benzetme.

gides_olma-: (<gidesi olmamak)

gitmeye niyeti olmaması

girer çıkarıh: (<girer çıkarız) biz hesap

görür anlaşırsız

(siz ğarışmıyñ biz girer çıkarıh)

gişi düşgün_ol-: (kişi düşkünü olmak)

varlıklı iken yoksullaşanlar için söylenir.

(hem soylu hemide zeñginidi allah düşürmesiñ, hāline bañ, gişi dükgün_olmuş!)

girdi gelmez yirdi bulunmaz: (gitti

gelmez, yitti bulunmaz) gittiği yerden zamanında gelmeyen, arandığı zaman bulunmayan kişiler için kullanılır.

***girdiñ yir kórüse ğözlēni kırpa bañ:**

(<gittiğin yer kórse gözlerini kırpa bak) nereye gidersen git, gittiğin yere uyum sağla, sivrilik yapma, nazik ol

ğóbben gibil giyin-: (<ğóbben gibi

giyinmek) eski yeni kat kat, üst üste, anormal giyinmek.

ğó ciğeri ğóver-: (<gök ciğeri

gövmek) iknā edebilmek için aşırı derecede yorulmak.

(“pēki” didirdiricēm diʿn ğó ciğirim ğóverdi, amma soñunda hallirdik!)

ğoçu ğoçuya ğarş_ēl-: (<koçu koçuya

karşı gelmek) ayrı ayrı iki koçunun dar sokakta karşı karşıya gelmesi, eskiden kavga çıkarmış

ğóçüñ āzı dön-: (<ğóçün ağız dönmek)

havaların soğuması ile birlikte bağdan şehre göçmelerin başlaması (hevālar södu ğóçüñ āzı da döndü ğāri)

ğótden bacañlı: (<götten bacaklı) kısa

bacaklı, şişman. Bastıbacak.

ğóden ğasnañ yāsa, bir teki

boğazın_ēşmemek: (<gökten kasnak yağsa, bir teki boğazından geçmemek) şanssız, talihsiz

ğódeni büyük: (<ğódeni büyük)

hazımlı, kötü lafları hazmedebilen kişi.

ğó ğóbē çatla-: (<gök göbeği çatlama)

birini ikna edebilmek için çok çalışmak

(ğayğısız andavallı! “he” dedirdirinciyādder ğó ğóbēm çatladı bilāder!..)

ğol_ānadı ğırl-: (<kolu kanadı kırılmak)

sükut-ı hayale uğramak, bir kimseden beklediğini bulamamak

ğollām odun ğırmış gibil: (<kollarım

odun kırmış gibi) kolların

yorgunluk veya hastalıktan çok ağrıyor olması.

ğoluna s̄ole-: (<koluna söylemek) uğurunu kıracağına zannettiği bir sözü rakibinin söylemesi.

ğoluñ ğanadıñ ğahmaması: (<kolun kanadın kalkmaması) birisine dargın olup, o kişinin işini yapmak için hiç hevesi kalmadığını ifade etmek için kullanılır.

(hayirsiz pis! Baña yapıdıñlandıñ s̄ona onuñ işiñi yapmıya ğolum ğanadıñ ğahmıyo)

ğoñşu bāndan gejjere doldur-: (<komşu bağından gejjere doldurmak) başkasının olan maldan kendisininmiş gibi kullanmak, başkalarına bağışlamak.

(ğoñşu bāndan gejjere mi dolduruyōñuz lan! bi dene sormağ yoh mu?)

ğoñşunun dümanıyan biş-: (<komşunun dumanıyla pişmek) çok genç ve taze olan etin çabuk pişmesini anlatmakta kullanılır

(aldıñ et ñ āder tazi'miş, sañki ğoñşunuñ dümanıyan bişicek)

ğoñşusunu ğurda yidir-: (<komşusunu kurda yedirmek) komşusu veya yakını kötü durumda iken yardımını esirgeyenlere söylenir.

(yardım idebilecekken itmedi ğoñşusunu ğurda yidirdi. bizi muhannede möfdāc itdi.)

ğónü ğalın: (<gönlü kalın) arsız, utanmaz, yüzü kızarmaz

ğónünü düz-: (<gönlünü düzmek) gönlünü almak, memnun etmek

ğopup s̄et-: (<kopup seğırtmek) bir işi yapmak için gönülden koşuşturmak

ğórdū ğúnden gir_ālma-: (<gördüğü günden geri kalmamak) ihtiyarlayan veya mali durumu bozulan kimselerin durumunu anlatmak için kullanılır.

ğores_ēl-: (<göresi gelmek) özlemek

ğórgüm ğusūrum: (<görgüm kusurum) olan kusurun kendisinden kaynaklandığını önemsizmişcesine ifade etmek

(ğórgüm ğusūrum seni buruya getirdik ğabahatm işledik?)

ğorhuşum ni'đi?: (<korkuşum neydi?) korku ve şaşkınlığın bir arada söylenmesi.

(vo! ğorhuşum ni'đi ğı! sen nāhit geldiñ buruya?)

ğórmecceligden gel-: (<görmezcelikten gelmek) görmemezlikten gelmek, görmemiş gibi davranmak

ğórmez yanından: (<görmez yanından) ona göstermeden, o görmeden

(dezğáhdar müşderi'ne ūraşırken. bi dene çocuğ ğórmez yanından iki dene ğalem çaldı)

ğós bār açılı: (<göğüs bağır açık) düzensiz giyinmiş, her tarafı açık.

***ğoşa yaşa-:** (<koşa yaşamak) birlikte yaşlanmak

ġót_āçıh: (<ġötüaçık) züġürt, kısa elbise giymiş

ġót_ātıp çıtma savır-: (<ġöt atıp çifte savurmak) sıpaların keyifle koşturup çifte savurması gibi, çocukların serbestçe koşturmaları.

ġót baş açıh: (<ġöt baş açık) düzensiz giyinmiş her tarafı açık

ġót_ēş~kesil-: (<ġötü geçmek~kesilmek) devamının gelmemesi, arkasının kesilmesi
(eñgir ġólüne ördek sókún jrdiydi ya bónnerde sókúnüñ ġót_ēşdi)

ġót_ılder: (<ġöt ister) “cesaret ister”, “yürek ister” anlamında
(ölumu d’óvücemiş hamı ya ġót’ılder!)

ġótlez tavıh: (<ġótlez tavuk) biçimsiz giyinmiş kadına hakaret.

ġót_pürtü: (<ġöt pürtüġü) bir küfür, pislik parçası.

ġót’_tohuşdur-: (<ġöt tokuşturmak) kendisinden yaşça, makamca, paraca üstün birisiyle yarışa girmek
(eline üş ġuruş geşdi halil āyına ġót’tohuşdurmıy_āhđı)

ġót’_tohuşdurmadı kims_ālma-: (<ġöt tokuşturmadıġı kimse kalmamak) bir çok kişiyle tanışmak, iş ilişkisi kurmak, düşüp kalkmak, yiyip içmek
(adamıñ ġayseride ġót’tohuşdurmadı kims_ālmamış yav! kimi ġórse selám sabah!...)

ġót’_tohuşdurmaya ġah: (<ġöt tokuşturmaya kalkmak) kendisinden her bakımdan büyük birisi ile iddialaşmak, onu geçmeye kalkmak

ġötü başı...: (<ġötü başı) miktarı önemsememeyi ifade için kullanılır.
(ġötü başı döt dene bulaşıhdan mı ġorġacām?)

ġötü dutuş-: (<ġötü tutuşmak) kötü duruma düşen birinin telaşı..

ġötüne çingırdağ dah-: (<ġötüne çingırdak takmak) bire bin katarak etrafına yaymak. Söylentiye kendince eklemeler yapmak.

ġötüne ġúveneme-: (<ġötüne güvenememek) kendisini yeterli görmemek, cesareti olmamak

ġötün ġótün git-: (<ġötün ġötün gitmek) daima kaybederek geriye gitmek, işlerin bozulması veya hastalığın ilerlemesi, sağlığın gerilemesi.

ġötün ġótün ġóle düş-: (<ġötün ġötün göle düşmek) bir zengine damat veya varis olmakla dünyalığını garantiye almış olmak.

ġötünü başını yııt-: (<ġötünü başını yırtmak) bir şey için yırtınircasına uğraşmak, çırpınmak
(“o cüzdan bēm” diyn ġötünü başını yırdı. içinden başġasının ġafa kárđı çıhıncıh kepezidi ġaldı)

ġótünü bezile-: (<götünü bezirmek)
pohpohlamak, iltifat etmek.

ġótünü dolan-: (<götünü dolanmak)
işinin olması için birinin peşinde
dolanıp yalvarmak

ġótünü d'ó-: (<götünü dövmek) kendi
kıçına vurarak kızgınlığını belli
etmek.

(ben konuşmaya başladım mı göcavrat
ġótünü d'óvüyor)

ġótünü ġórü'm: (<götünü göreyim)
“sende o yürek var mı?”
yapabilirsen

(“onu alırım” diyoñ a, al da ġótünü
ġórü'm)

ġótünü yıť-: (<götünü yırtmak) feryat
etmek (terbiyesizce) ille yapacağım
diye direnip çaçaronluk etmek.

ġótüñ varısa: (<götün varsa) cesaretin
varsa

(ġótüñ varsa git gendiñ isde!)

ġótü yir datma-: (<götü yer tatmamak)
hep ayakta iş yapmak, oturmaya
zaman bulamamak

ġótü yire yaħın: (<götü yere yakın)
kısa boylu.

ġóveripde bosdanm_olacām:
(<göverip de bostan mı olacağım)
“artık çok geç”, bir şeyler başarmak
için yaşın geçmiş olduğunu bildirir.
“Bu yaşdan sonra zengin olsam ne
yazar! Öteki dünyaya götüreceğ
değilim ya.”

(baña yiñiden evlen diyollar bu yaşdan
sóna ġóveripde bosdanm_olacām hierif!)

ġóynēniñ asdar_olma-: (<gömleğinin
astarı olmamak) dar gelirli olmak,
çok zor geçinmek.

ġoyun ġuzuy_arış-: (<koyun kuzuya
karışmak) uzun zamandır
görüşmeyen aile
fertlerinin buluşmasını anlatır.

(ğapı çalındı aşdıkkı apbam gil, şaşırđıđ,
birden ġoyun ġuzuy_arışdı)

ġoyun kópēbil: (<koyun köpeğ*i* gibi)
iri yarı, kaba saba, görgüsüz
kişilere denir.

ġóz_dēl ġón deli: (<göz değil gön
deliğ*i*) bir şeye dikkatli bakıp ne
olduğ*u*nu anlayamamış.

(neşēl baħdın ölüm, maşallah sendeki de
ġóz dēl ġón deli)

ġózele ġóbben yaħıřır: (<güzele
göbben yakışır) “güzele biraz
göbek ile iyi giyinmek yakışır”
anlamında

ġóz_ilimi: (<göz ilimi) gözün gördüğü
uzaklığ*i*, büyüklüğü tahmin etmek

(sence ġózilimi şu depe buruya ř_āder
uzaklığda?)

ġóz_ilme-: (göz ilmemek) çok hızlı
farkında olamamak, görememek,
göz açıp kapayıncaya kadar.

(o_ğader hızlı girdiler ki ġózüm ilmedi)

ġózlēni kipirdederek baħ-: (<gözlerini
kipirdeterek bakmak) gözlerini
kırpıştırarak, kısarak bakmak

ġózlēniñ lep diʼn açıl-: (< gözlerinin lep diye açılması) açlık, susuzluk, yorgunluktan sonra ihtiyaçların giderilmesiyle rahata ermeyi anlatır.

(avdan geldim, soyunup d'ókúndüm, yıhándım, bir filcan da ġāviʼ içincik ġózlēm lep diʼn açıldı)

ġózler ġórmedik: (< gözler görmedik) fevkalade güzel, her zaman görülemeyecek bir şey insan vs.

(adamıñ bi baccesi bi ġonā var, ġózler ġórmedik!)

ġózleri doluġ-: (< gözleri dolukmak) ağlamaklı olmak, gözlerin dolu dolu olması

(anası "ben saña kısım" didiydi bebeniñ ġózleri doluġdu)

ġóz sardır-: (< göz sardırmak) bağda üzüm kütüklerinin dibini normal toprak seviyesinden daha yüksek olmak kaydıyla toprakla örtmek.

(sōġlar basdırmadan çibıġlāñ ġózünü sardırāġ ġāri)

ġóz söl-: (< göz soġulmak) gözlerin kuruyup görmez olması

(daş d'óşünde ġózüne daş dēmiş, ġózü sölmuş)

ġózü aġ-: (< gözü akmak) bir şeyin çarpması ile kör olmak.

(ġoparken ācın budāna çapmuş, ġózü aġmış)

ġózü delik: (< gözü delik) her gördüğüne sahip olmak isteyen

(şunnarı ortadan ġaldırın ġózü delik ġız geliyor)

ġózün beler-: (< gözün belermesi) kızgınlık, açlık veya susuzluktan gözlerinin akının daha çok görülmesi

(vah yavrım aġlıġdan ġózleri belermiş...)

ġózüñ büzül-: (< gözün büzülmesi) uykusu gelen kişinin gözlerinin aldığı şekil

(ġózlēñ büzülmüye başladı dede, ġāġ yatāna yat)

ġózüñ çıralan-: (< gözün çıralanması) çok sevinince gözlerinin içinin gülmesini anlatmak için.

ġózüñ çırası: (< gözün çırası) birinin hoşlanmadığı kişiden alaylı olarak bahsederken kullandığı kelime

(baġ ġózüʼn çırası ġinēldi!)

ġózünden gavırġiʼbil d'ók-: (< gözünden kavurga gibi dökmek) aşırı derecede hislenerek bol yaşlı ve sessiz, içten ağlamak.

(ġız nirde diyodum, baġdım bir kōşüye çekilmiş ġózünden gavırġiʼbil yaş d'ókúyor)

ġózünden ırma-: (< gözünden ırmamak) gözünden uzak tutmamak, gözü üzerinde olmak, aşırı düşkün olmak

(ġózünden ırmazdı ammā ġader! bir hasdalıġ ald_ötürdü bebiyi...)

ġózünden ilme-: (< gözünden ilmemek) ilgisi hep üzerinde olmak, devamlı gözetim altında tutmak.

(bebeleri yın ġıymetli, ġózlēnden hic ilmezler ha!)

gözünden piyir piyir yaş gel-:

(<gözünden piyir piyir yaş gelmesi)
sessizce göz yaşı dökmek

***gözüne çöp düş-:** (<gözüne çöp düşmek) bir işte acele eden, telaş gösterenler için kullanılır.

(yāv gözüne çöp mü düşdü dā bannaḥ gader bebe...)

gözüne görük-: (<gözüne görünmek) bir şey olmadığı halde varmış gibi görünmesi, belasını arıyormuş gibi davranmak

(“biz yapmadıḥ” diyoḥ annamıyoñ, sēñ gözüne görüken bişî’ler var zār!?)

gözüne uyḥu dünek girme-: (<gözüne uyku tünek girmemek) üzüntü, acı veya sıkıntıdan uyku uyuyamamak

gözün çırası: (<gözün çırası) hoşlanılmayan birisi için söylenir

gözün_ıl-: (<gözüne ilmek) gözüne rastgele görünmek.

(bēm gözüm hic gözünüz_ildi mi uşāḥ?)

gözün pötleme-: (<gözün pörtlemesi) buyur edilen şeyi alan şahsa “al dedikse bu kadar da al demedik” gibi kızgınlık veya telaşla bakanlar için kullanılır.

(hemi “al” diyo hemi de çoḥ alıyollar di’ñ gözleri pötlüyor)

gözünü āt-: (gözünü ağartmak) gözlerinin akını göstererek öfkeli bakmak

(babası gözünü ātdımı çocuḥ donuna sıçar)

gözünü belet-: (<gözünü belirtmek)

gözlerini çok açarak kızgınlığını belirtmek.

gözünüñ gurdun_ır-: (gözünün kurdunu kırmak) gözdağı vermek, korkutarak istediğini yapar hale getirmek.

gözünü sapıt-: (<gözünü sapıtmak) birisinin dikkati başka bir şeyin üzerinde iken yapacağını yapmak.

(o ḡalabalıḥda ev sâbısınıñ gözünü sapırdı, bi dene muzı hemen ceḡadınıñ cibin_ödu)

gözü pötle-: (<gözü pörtlemek) 1. Bir şeyi sabırsızlıkla beklemek 2. Ağaç, çiçek tomurcuğunun patlaması

(yimek ortuy_elinciy_âder gözü pötledi)

gözü topraḥd_ol-: (<gözü toprakta olmak) ölümcül hasta olmak, ölmek üzere olmak

gözü’n bebēni yi’ım: (<gözünün bebeğini yiyeyim) daha çok yalvarma sözü

gözü’n yānı yi’ım: (<gözünün yağını yiyeyim) daha çok yalvarma sözü

gubalı tavıggibil: (< kubalı tavuk gibi) kabarık saçlı hanımlara alay için söylenir.

gücc_ölüm: (<küçük ölüm) uyku

gücün (gücülen) güjbelá: (<gücün (gücülen) güç bela) çok zorlanarak (amöv! gücülen güjbelá çıḥdım merdimannarı)

güd’düñ ik_ēci, isniñ dā daşı deliyor:

(<güttüğün iki keçi ıslığın dağı taşı deliyor) kendisini önemli gibi görmek büyük bir iş yapıyormuş gibi görünmek.

ğúdüğ ğumbara: (<ğüdük kumbara) zeki, afacan becerikli çocuk

ğúdüğ müsellem: (<ğüdük müsellem) kısa boylu, işbilir, kurnaz, sevimli

ğúğúláhlı boh sıçama-: (<ğügülekli bok sıçamamak) hasetçiliğinden "biz senin ayarında değiliz" anlamında alay etmek amacıyla söylenir.

(sen kim, biz kimik, biz sēn gibil ğúğúláhlı boh sıçamazıñ n_órek!)

ğulā dik-: (<kulağı dikmek) dikkatle hissettirmeden dinlemek

ğulā dinc_ol-: (<kulağı dinç olmak) dedikodu yapılan çevreden uzaklaşmış olmak.

ğulā ğurşun aḥ-: (<kulağa kurşun akması) laf getirip götürenler için niyet sözü.

(ğulāna ğurşun aḥsında hiş bişiy' duyamıyasıñ işallah!)

ğulānı çinilet-: (<kulağını çınlatmak) bir toplulukta orada olmayan bir kimseyi anmak

ğulaḥlānı kemçit-: (<kulaklarını kemçitmek) at eşek çifte atmaya, köpek ısırmağa hazırlandığında kulaklarını yatay hale getirmesi

(eşek ğulaḥlānı kemçitti, çekil arḥasından)

ğulānı ğıvrat-: (<kulağını kıvratmak) kötü hallerinden sakındırmak için sıkı sıkıya tembih etmek

(ölüm, şu avradıñ ğulānı ğıvarda onuñ bunuñ yanında bişiy' ğonuşmasıñ!)

ğulānıñ böcünü öddür-: (<kulağının böceğini öttürmek) kulak zarını patlatacak şekilde, kulağının dibine çok tiz ses çıkarmak, bağırarak veya bir şeyi patlatmak.

ğul_āśma: (<kulak asma) aldırma, üzülme, önemseme.

ğümüş gibil ol-: (<gümüş gibi olmak) tertemiz olmak

ğúñaş-: (<gün aşmak) akşama doğru (ğúñ aşıyor dā işim bitmedi)

***ğúnay müfdüsü:** (<güney müftüsü) duvarların güneş alan tarafında sırtını duvara dayayarak çömelmiş, sohbet eden arif ihtiyarlara denir (bkz. s: 137)

ğúñbardı, ğávır yarı: (<gün battı gavur yattı) akşam olur olmaz yatmayı adet haline getirenleri tenkit amacıyla söylenir.

ğúñ devril-: öğleden sonra olması.

ğúñ dikil-: vaktin öğleye yaklaşması

ğúñdöndü: (<gündöndü) ikindi ile öğlen arası

ğúñ ēl-: (<gün eğilmek) ikindi sonrası

ġúnindi: (<gün indi) batı

ġún inimi: (<gün inimi) ikinci vakti

ġúneş d'ó-: (<güneş dövmek)
doğusundan batısına kadar güneşli
olmak
(emiz yın ġózel, yaz ġış ġúneş d'óver)

ġún ġazanıp ġún yi-: (<gün kazanıp
gün yemek) kazandığını yiyip
tasarruf yapamamak, zar zor
geçinmek

ġúnüñ ucuynan: (<günün ucuyla)
şafakla beraber

ġúp söz(lü): (<güp söz (lü))
çekinmeden söylenen doğru söz
(lü)

ġurbāciġ kes-: (<kurbaġacık kesmek)
yeni doğmuş bebeklerin dilinin
altındaki yaranın ilkel yöntemlerle
saġıtımı

ġurban düş-: (<kurban düşmek) kurban
kestirmenin gerekmesi
(altınarıñ var saña ġurban düşer)

ġurdanıp dur-: (<kurdanıp durmak) kıt
kanaat geçinmek, kazancı
yiyeceğine bile yetmemek.
(ġındırġıt geçiniyoġ, aldımız ekmē
yitmiyo, ġurdanıp duruyoġ)

ġúr di'n ġaġ-: (<gür diye kalkmak)
özellikle keklıkların topluca
havalanması

ġurduñ boġazına ciġer as-: (<kurdun
boġazına ciġer asmak) saflık

göstererek olmaz birisine güvenip
önemli bir şeyi teslim etmek.

ġur_incik: (<kuru incik) çok zayıf
kadın için kullanılır.

ġursah büyüt-: (<kursak büyütmek)
yeni bebeklerin meme emdikten
sonra geġirme durumu için
söylenir.

ġursah ġavırġasın isder: (<kursak
kavurgasını ister) “insan gurbete
düştüğü zaman, baba ocağındaki
alışkanlıklarını, sevdiklerinin
hasretini çeker” anlamında deyim

ġurşun dēmiş it gibil git-: (<kurşun
deġmiş it gibi gitmek) dayak
yiyeceğini anlayınca veya sıkıyı
görünce sıvışmak, kaçmak.

ġurşunnunuñ ġaribibil: (<kurşunlunun
garibi gibi) kimsenin akında
karasında olmayan, hiçbir şeye
karışmayan, sessiz kendi halinde
olan kişiler için kullanılır.

ġur_üruya ġadañ_alıym: (<kuru
kuruya gadamı alayım) gönül alıcı
laftan başka bir girişim yok!
(ġur_üruya ġadañ_alıym, başġa bişiy yoġ,
iciġ yardım etseñ ne!)

ġuru yarı: (<kuru yarı) yavan

ġuru yir: (<kuru yer) döşeli olmayan
eşyasız yer.

ġuruyup ġuvān_ol-: (<kuruyup kuan

olmak) aşırı üzüntüden yemeden içmeden kesilip bir deri bir kemik kalmak

ğusğun_ırıḥ: (<kuskunu kırık) sırtında semeri olmayan eşek anlamında kızgınlık sözü.

ğusūr_āl-: (<kusura kalmak) kusura bakmak.

(ğusur_ālma āzımı yidīm, onnar çocuḥ dā...)

ğuş_ahıllı: (<kuş akıllı) kuş beslemeye meraklı, güvenilmez, akılsız, geçici hevesli kişilere söylenir.

ğuş_gibil: (<kuş gibi) çok çabuk

(ğuş_gibil bir ekm_āld_ēl baḥiʿm) (ekmek al da gel bakayım)

ğuşümde ğal-: (<kuşümde kalmak) şüphede kalmak

ğut ğazeli oḥu-: (<kurt gazeli okumak) konu ile alakasız laf kalabalığına getirip konuyu değiştirmek, oyalamak

“bizim iş n_ōldu?” didim, bize bir ğözel ğut ğazeli oḥudu herif...)

ğutlu piʿnir: (<kurtlu peynir) yerinde duramayanlar için kullanılır.

***ğüvē başı yap-:** (<güveyi başı yapmak) damadın yakınları ile birlikte akşam yemek yemesi (ayrıntılı bilgi için bkz. s: 129)

ğüvē gir-: (<güvey girmek) zifaf odasına damadın girmesi

***ğuyruḥlu dān odunu:** (<kuyruklu dağın odunu) tezek

ğuyrūna ğısıḥ-: (<kuyruğuna kısıkmak) abdesti daralmak çışı gelmek

ğuyrūndan dut-: (<kuyruğundan tutmak) işi benimsemeyen yapmak, ucundan tutmak.

ğuyrūnu dōrut-: (<kuyruğunu doğrultmak) kötü giden durumunu düzeltmek

ğuyrūnu dik dut-: (<kuyruğunu dik tutmak) inat etmek. Onurunu kurtarmak için haksız olduğunu anladığı halde, haklı olduğunu savunmaya devam etmek. Yenilgiyi kabul etmemek.

ğuyrūnuñ altında ğıḥ batman

çaḥıldah ol-: (<kuyruğunun altında kırk batman çakıldak olmak) geçmişte utanılacak kirli pek çok işi olmak

ğúz bilī: (<güz biliği) çok üşüyen, zayıf nahif.

ğuz_ēti çil_ēri baldırcan: (<kuzu eti çili eğri patlıcan) Kayseri yöresinde yetişen, mor renkli, üzeri kırçilli, çok lezzetli patlıcanın tarifi

DUA:

gelēnossuñ: (<geleğen olsun) devamı
gelsin, sürsün

ğósünde ağğıllar bitsiñ: (<göğsünde ak
kıllar bitsin) sağlıklı yaşlanasın.

ğünüñ günüñden âlá gessiñ: (<günün
günüñden âlá gelsin) gelecek
günlerin geçmiş günlerinden daha
güzel olsun

BEDDUA:

ğalıbıñ di^ynensiñ: (<kalıbın dinlensin!)
ölmeni diliyorum.

ğanıñ altıña ilğıt_ılğıt: (<kanın altına
ılğıt ılğıt) kan kaybından ölesin.

ğırañgir: (<kıran gir) kötü bir temenni
sözü: öl!

ğırangiresice!: (<kıran giresice) Kötü
bir temenni sözü: ölümcül hastalığa
tutulasıca

ğıyığ ğıyığ ğıyılasiñ: (<kıyık kıyık
kıyılasiñ) dilim dilim dilinesin.

ğódeñ ğar buz gibil: (<gövden kar buz
gibi) gövden kar gibi, buz gibi
erisin.

ğódeñ kilisiye vañif_ossuñ: (<gövden
kiliseye vakıf olsun) bir
müslümanın vücudunun kiliseye
kapı, masa, taş gibi sabit bir eşya
olması en kötü bir bedduadır.

ğódeñ hayrini ğórmüyesiñ:
(<gövdenin hayrını görmeyesin)

vücudunun faydasını görmeyesin.

ğódeñ erisiñ: (<gövden erisin) zayıfla,
bir deri bir kemik kal.

ğódeñ yirēssiñ: (<gövden yere gelsin)
ölümünü istemek.

ğódeñ devrissiñ: (<gövden devrilsin)
ölümünü istemek.

ğóssüz ğalasiñ: (<gözsüz kalasın) kör
olasın.

ğózü^yñ ışi söyüñsüñ: (<gözünün ışığı
söñsün) kör olmasını veya ölmesini
istemek.

ğózü^yñ çırası söyüñsüñ: (<gözünün
çırası söñsün) kör olmasını veya
ölmesini istemek.

ğulāna ğurşun_añsiñ: (<kulağına kurşun
aksın) duyamamasını veya çok ağır
kulak sancısı çekmesini istemek.

ğusğus ğudurasıñ: (<kus kus
kudurasın) kudurmasını
pekiştirmeli olarak istemek.

YEMEK:

ğabah çıtması: (<kabak çırpması) kabak kuşbaşı doğranarak et ve pirinçle yapılan musakka.

ğabah çiçe dolması: (<kabakk çiçeği dolması) sabah erkenden açıkken toplanan kabak çiçekleri toplanır ve içleri doldurulur. Aksi takdirde çiçekler kendiliğinden kapanır ve içleri doldurulamaz.

ğamış pahlava: (<kamış baklava) sigara böreği gibi şekil verilmiş baklava.

ğapama: (<kapama) ince açılmış iki hamurun arsına ceviz konularak ve yağda kızartılan tatlı börek. Üzerine pudra şekeri dökülerek yenir.

ğarın: (<karın) mumbar ve baş birlikte pişirilen yemek. Bkz dıdıh

ğatıhlaş: (<katıklı aş) yoğurtlu, pirinçli soğuk çorba.

ğatmer: (<katmer) hamuruna tahin katılarak yapılan sacda pişirilen ince ve yuvarlak bir tür çörek.

ğavırğa: (<kavurga) buğday, çedene, haspir, menengiç ve nohut karıştırılarak kavulur. Çok leziz bir

ğaysi besdili: (<kaysı pestili) Kaysı kevgirden geçirilerek ezilir, daha sonra bezlerin üzerine yayılarak kurutulur.

ğays_ürusu: (<kaysı kurusu) çekirdeği alınmış veya alınmamış kaysı güneşe serilerek kurutulur.

ğıvrım börek: (<kıvrım börek) ince açılan hamur buruşturularak hortum şeklinde tepsiye helezoni olarak dizilir ve fırında pişirilir.

ğıymalı: (<kıymalı) pidenin kıymalı olanı.

ğıymalı börek: (<kıymalı börek) açılan hamurun arasına kıyma konulup yağda kızartılan ve sarımsaklı yoğurtla yenen börek.

ğıymalı yälama: (<kıymalı yağlama) çok ince hamur açılarak sacda pişirilir. Bol yağla kıyma kavrulur ve tabağa konulan her şebitin üzerine bu yağlı kıyma kaşıkla dökülür.

ğöremez: (<göremez) süt yoğurt karışımı ile yapılan bir Türkmen

ġar_āya: (<Kara kaya) Kayserinin eski mahallelerinden birisi.

ġar_imam māllesi: (<Kara imam mahallesi) Kayserinin eski mahallelerinden birisi

ġaripce: İncesu ilçesine bağlı bir köydür.

***ġaripler mazellī:** (<Garipler mezarlığı) Seyit Burhanettin mezarlığı ile Gültepe arsında, 20 yıl kadar önce kaldırılan mezarlık.

ġarpıs_sekisi: (<Karpuz sekisi) Hacılar ilçesine bağlı bir köydür.

***ġarpızatan:** (<Karpuz atan) Kayseri-Erkilet arasında su kaynakları bol bir bölge.

ġatıracılar çarşısı: (<Katıracılar çarşısı) Kayseri merkezde bir alış veriş merkezi.

ġatırölu cāmisi: (<Katır oğlu camii) Talas yolu üzerinde camii

ġavaḥ yazısı: Kavak yazısı

ġávır harmannarı: (<Gavur harmanları) şehir içme sularının çıkıp şehre dağıtımının yapıldığı yer.

ġavrem_ölu māllesi: (<Gavrem oğlu mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri

ġavsara: Ali Dağı'nın kuzey eteklerinde akan sulardan oyulmuş boğaz.

ġaya bāları: (<Kaya bağları) İncesu civarında ince kaya tabakaları kırılarak bağ yapılmıştır.

ġaya dibi: (<Kaya dibi) Yeşilhisar ilçesine bağlı köy.

ġazancılar çarşısı: (<Kazancılar çarşısı) Kayseri Merkezde eskiden kazan, tencere vs. yapıldığı için bu adı almış, şimdi değişik şeylerin satıldığı alış veriş merkezi.

ġazi osman paşa māllesi: 40 yıl önce kurulmuş bir mahalledir.

***ġediris:** bir bağ bölgesi

ġermir: bağları ile ünlü bir nahiyeye

ġesi: şimdiki ismi Gezi "ġesi bağları" türküsü ile ünlüdür.

ġevher nesibe māllesi: Kayseri'nin Çandır, Hacıkılıç, Yalman, Yenice İsmail, Dilaver Paşa mahallelerinin birleştirilmesiyle kurulan yeni bir mahalledir.

ġılıcaslan māllesi: (<Kılıç aslan mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisidir.

ġınardı: (<Kıran ardı) Ali Dağı'nın batı eteklerinde köy.

ġıyasiye medresesi: (< Şifahiye medresesi) Selçuklular döneminden kalmıştır.

ġızlıḥ: (<Kızık) Kayseri merkeze bağlı bir köy.

ġızıldepe: (<Kızıl tepe) Büyük ve Küçük olmak üzere iki tanedir. Tepeler kızıl topraklı bağlardan oluşur.

ġızılıрмаġ: (<Kızılırmak) Şehrin kuzeyinden geçen Türkiye'nin en uzun ırmağı.

ġızılören: (<Kızıl ören) Erciyes'in güneybatı yamacında bir köy.

ġiç_āpı: (<Kiçi kapı) Kayseri merkezde alışveriş merkezi. (Küçük Kapı demektir)

ġineler: Şehre 6 km. uzaklıkta Büyük Avgun Suyunun çıktığı yer.

ġocabē camisi: (<Koca bey camii) Boyacı kapısına yakın cami. 1548'de yapılmıştır.

ġocasinan: (<Koca sinan) Kayserinin 2 merkez ilçesinden birinin adıdır.

ġoccāz: (<Koççağız) Bünyan ve Tomarza ilçelerine bağlı aynı ismi taşıyan köyler.

ġómeç: (<Gömeç) Kayseri'nin kuzeydoğusunda Sivas yolunda yerleşim bölgesi

ġón hanı: (<Gön hanı) Piri Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış, Kapalıçarşı'nın bir bölümüdür.

ġórdeles: (<Gördeles) Yeşilhisar ilçesine bağlı köy.

ġoş dā: (<Koç dağı) Erciyes'in doğusunda 2500m. Rakımlı bir dağ.

ġoyunabdāl: (<Koyun abdal) Bünyan ilçesine bağlı bir köy.

ġoyunbaba tekkesi: (<Koyunbaba tekkesi) Şehrin batısında 4km. uzaklıkta Yılanlı dağındadır.

ġubar_ōlu māllesi: (<Kubar oğlu mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

ġúcc_āli māllesi: (<Küçük ali mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisidir.

ġúccāz: (<Kuşçağız) Merkez ilçe bucağı Güneşli'ye bağlı bir köy.

ġuccu: (<Kuşçu) Sarız ve Erkilet'e bağlı aynı isimleri taşıyan köy.

ġuccular: (<Kuşçular) Pınarbaşı ilçesine bağlı köy.

ġulaġlı: (<Kulaklı) şehre en yakın bağ bölgesidir.

***ġúildepe māllesi:** (<Gül tepe mahallesi) Seyit Burhanettin mezarlığının doğusunda yeni bir mahalledir.

ġúlle: (<Gülle) şehre en uzak bağ bölgesidir.

ġulpaġ: (<Kulpak) Erciyes'in batı yamacında Develi ilçesine bağlı bir köy.

ġúlük cāmisi: (<Gülük camii) Selçuklulardan kalma bir camidir.

ġlk hamamı: (<Glk hamamı)
Glk mahallesinde Glk
camiinin yakınındadır. Faal
durumda deġildir.

ġlk mllesi: (<Glk mahallesi)
Camiinden dolayı bu adı almıştır.

ġumallı: (<Kumarlı) şehre 10 km.
uzaklıkta Sivas yolu zerinde bir
yerleşim blgesi.

ġlviren: (<Glveren) Tomarza ilesine
baġlı ky.

ġumluġ suyu: (<Kumluk suyu) Kayseri
kaynak sularından biri.

ġurřunnu cmi: (<Kurşulu camii)
Cumhuriyet meydanında, Mimar
Sinan'ın eseri.

ġrc hamamı: Setenn'nde harabe
halindedir.

ġrc osman paşa mllesi: şu anda
ortadan kalkmıştır.

-H-

A. KELİMELER

ha...: “ha nōlur” “ha nevar” “ha bi dene” “ha bi gōr” “ha ne tüllü” “ha gōrüydüñ” şekillerinde ön ek olarak kullanılır.

... **ha:** “yesi^ydiñ ha”, geli^ydiñ ha”, gōrüy^ydiñ ha” şeklinde son ek olarak kullanılır.

habire: devamlı olarak, arka arkaya, sürekli.

hac_ana: (<hacı ana) başkalarının kötülüğünü isteyen yaşlı kadın. Cadı, genelev patronu

hacat: hacet, gerekli olan araç gereç.

haceli: kınkanatlılardan, duyargaları 5-6 cm. ve boğumlu, körpe filizlerle beslenen, 5-6 cm. büyüklüğünde siyah renkli böcek.

hacı: hitap olarak “hacā” (Hacı ağa), “hacefendi” (Hacı efendi), “hacelá” (Hacı Ali Ağa), “hacelemmi” (Hacı Ali Emmi), “hecemmi” (Hacı Emmi) “hacibābī” (Hacı bey ağabey), “haciprām” (Hacı İbrahim) “hacüsü^yn~hassü^yn” (Hacı Hüseyin), “hassāli” (Hacı Salih), “hassi^yt” (Hacı Seyit), “haşşakir”

(Hacı Şakir), “haşşaban” (Hacı Şaban) “hacalā” (hacı hala), “hacana” (Hacı ana) “hacılallı” (Hacılarlı) şekillerinde kullanılır.

hac_ısā: (<Hacı isa) geç olgunlaşan bir armut türü.

hadi: haydi

(hadi^ydek d_ēlek) “<haydi gidelim de gelelim”

hafifi-: hafiflemek

haft: taştan oyma büyük tekne. Çamaşır yıkamada, bir şeyler ıslatmada kullanılır.

hağğomaz: (<hak koymaz) hakkını kimseye yedirmez.

haḥ: 1. halk, 2. hak

haḥ-: (<kakmak) büyükbaş hayvanın birini boynuzlaması.

haḥçı: (<hakçı) eskiden çarşı esnafına namaz vaktinin geldiğini bağırarak duyuran kimse.

haḥıç: (<kakıç) yüze vurulan, başa kakılan
(i^yki o lafi söledik. başımıza haḥıçoldu!)

haḥıḥ: akik, değerli bir taş.

haḥırdah: Kakırdak, eritilen koyun

kuyruğunun veya iç yağının kalan gevrek posası.

hahla-: (<haklamak) becermek, istediğini almak.

hahış-: (<kakışmak) büyükbaş hayvanların boynuz boynuza dövüşmesi.

hahışdır-: (<kakıştırmak) 1. keyif için iki hayvanı dövüştürmek, 2. tikiştirmek, tıka basa doldurmak.

hahiyetli: (<hakiyetli) hakikatli, iyilik bilir, kötü gün dostu.

hahiyetsiz: (<hakiyetsiz) hakikatsiz, arayıp sormayan, ilgilenmeyen

hahmala-: (<kakmalamak) kötü, kusurlu bir şeyi birisine satmak.

hahū!: turfanda meyve yendiğinde söylenir.

hái: çukulata veya şekerin sarıldığı kalaylı kağıt veya toz- yaprak halinde yaldız.

***hala:** teyze, “halîzi” (hala kızı), “halōlu” (hala oğlu) şekillerinde kullanılır.

hal_āl_oyunu: (<hala hala oyunu) kız çocuklarının evcilik oyunu.

halapa: işlenmemiş, iri, şekilsiz yassı taş

halberi: kolay kolay

halç_īri: (kalça kırığı) avda kalçasından saçma yiyen av kuşu.

halepli: cazgır, terbiyesiz, fahişe yerine kullanılır.

halı hēbe: (<halı heybe) halı kaplanarak yapılmış heybe.

halı yasdī: (<halı yastığı) dikdörtgen prizma şeklinde, kanaviçe kılıfa berdi doldurularak sıkıştırılan ve yüzüne halı geçirilen sedir yastığı bkz. yonu yasdī

haliplām: (<Halil İbrahim) Erkek adı

hālizihin: her haliyle tertemiz saf insan

hállen-: 1. haşır neşir olmak, 2. heveslenmek, kur yapmak (ilîñ ğızına ne hállenip duruyofñ)

halmahal: muhakkak

(ĝış girdimi halmahal soba yanıcağ)

hamamğızdı oyunu: (<hamam kızdı oyunu) erkek çocuklarının bir oyunu.

hamam köpümesi: kadınların hamamda yere serip oturdukları içi yünlü minder.

hamı kesil-: pekmez kaynatılacak şıraya kül katarak tortunun dibe çökmesini sağlamak.

(bekmeziñ hamı kesilincik süzek de tortusunu damlama torbasına ğoyağ. damlama yīñ i' olur)

hampele-: iki elle birden, hırsla başkasının bir yerini sıkıştırmak veya bir şeyi birden avuçlamak

(ĝaşınan ğözün arasında bebiy bir hampelemiş ki!)

hañğırda-: terbiyesizce, pervasız
gülüşmek

hanımsı: davranışları hanım gibi,
terbiyeli

haniya(n)?: (<hani ya) nerede
(“ğapınıñ ardında” diyoduñ haniyan yoñ!)

hapan: birleştirilen iki avucun aldığı
miktar bkz apaz

hapan hapan: avuç avuç, ölçüsüzlüğü
ifade için kullanılır.

(biz içiç içiç topluyoh, sen hapan hapan
dādiyofñ)

hapanna-: (<hapanlamak) bir şeyden
saldırarak hapanla almak.

hapdutan: (<haptutan) yaprağı kayna-
tılıp içilince ishali durduran bir ot.

harābat: obur.

hardalaş-: itişip kakışmak, boğuşmak

har har: aşırı harcama ve tüketimi
anlatır.

harhazın: toptan alınan veya yapılan
kışlık yiyecek

harmanna-: (<harmanlamak) ay
çevresinde hale meydana gelmek.
(ay harmannamış. hevā bozucañm_ola?)

harpuşda: bahçe duvarının üzerine
ufak taşlarla yapılan prizma veya
bombe şekilli sırt.

harput: keçi boynuzu

hasetçiliğit-: (<hasetçilik etmek)
kıskançlık etmek.

haspir: traş fırçası görünümünde, pirinç
büyüklüğünde, buğday ve çedene
ile birlikte kavularak yenilen yağlı
bir tohum. Bkz ğavurgā

haşa: büyük çuval atların sırtına
konulan kalın kumaş veya keçe.

haş diʻn: (<haş diye) ses taklidi
(ceviz çuvalını haş diʻn dʻokdü)

haşırda-: bağırıp çağırarak göz dağı
vermek.

haşullen-: atın, üstünde binicisi varken
oynak hareketler, kıvraklıklar
yapması.

***hāt!:** “hadi ordan!” bir azarlama sözü

hatap: deve semeri

havadır: evde kalmış hoppa kız

havaslan-: heveslenmek

havaslı~havaslılı:

(<hevesli~heveslikli) arzulu, istekli

havilden-: bebeğin susadığını, karnının
acıktığını baş ağız ve el ayak
hareketleri ile belli etmesi. Bkz
havil huvülit-

havhır-: (<havkırmak) hohlamak.

havıt: (<kavut) değirmende çekilen
bulgurdan arta kalan yenilen un.

hayat: avlu. Duvarları yüksek yapılı,
evin bütün odalarının kapısı buraya
açılır.

haybat: yaygara

haybatcı: yaygaracı

haybatcılı^ğt-: (<haybatcılık etmek)
yaygaracılık etmek

hayın: hain, sinsi

hayill_üş: (<hayırlı kuş) baykuş.

hayva: ayva

hazın: kış için hazırlanan yiyecekler

hazınevi: kiler

hē: 1. (<heğ) büyük küfe, 2. (<heye)
evet

hēbe: (<heybe) hayvanın üzerine atılan
iki gözlü torba

hecirget: ocakta üzerine büyük kazan
veya leğen koymak için yassı "X"
şeklinde demir.

hedāye: hediye

hefdik: sabırsızlık, kararsızlık

***hefdikle-:** sabırsızlık, kararsızlık
göstermek.

(babañ şeker hasdası ya, õn vahdı
geşdimiydi hefdikle miye başlar.

hefdiklen-: sabırsızlanmak, telaşlanmak.

hekir: eritilen sade yağdan arta kalan
tortu.

helák_ol-: (<helak olmak) bitkin hale
gelmek.

heleki: iyi ki

(heleki geldiñ!)

helik: kara taştan duvar yapılırken,
taşların aralarına konulan el
büyüklüğündeki taş parçaları.

helke: ağız geniş, altı dar, kulplu büyük
kova.

hepicini: (<hepiciğini) hepsini
(hepicini bitirmi^ğn, apbaña da gassıñ)

her d'āyim: her zaman
(her d'āyim beklerik anam! çekilmi^ğñ)

heramodası: (<harem odası) yatak
odası.

hereni: tencere ile kazan arasında bir
büyüklüğü olan kap

... **her hál:** her halde

(ğahdıñuz óre gidiyoñuz her hál)
(kalktığınuz göre gidiyorsunuz her halde)

herif: kaba saba adam

herk: sürüldükten sonra dinlenmeye
bırakılan tarla.

heyheylendir-: aşırı heveslendirmek,
isteklendirmek.

hezen: uzun ve kalın direk

hicıbh: (<hicıbık) tırnakların etrafında
kalkan deri.

hıhırdah: (<kıkırdak) kemik kadar sert
olmayan doku.

hıllah: (<hırlak) hırıltı gibi öten, ördek
büyüklüğünde kuş.

***hıllan-:** (<fırlanmak) bir şeyin
etrafında dolaşmak, gezinmek

hımhım: genizden konuşan

hıñaza: (<hınaza) sinsi, içinden
pazarlıklı, kurnaz kişi.

hıntıma: işlerin kötü, düzensiz gitmesi.
(bóñnerde işler hıntıma)
hıp hıp ıssır-: muzır sineklerin çok ısırmasını ifade eder.
(bú nádder üvez, hıp hıp ıssıyor hunzırlar)
hıra: (<hıra) yaşına göre kavruk kalmış kimse.
(yavrım hırâlmış, anasına çekmiş)
hırha: (<hırka) kolsuz, yünden örme, önü açık giyecek.
hırhız: (<hırsız) harami
hırış-: inat edip yürümeyen eşeğin hareketi.
(hırışdı kâfir eşek bi kelle, yürümez!)
hırıt: meşgale, nitelsiz iş.
(işi hırıtına bindirdiñ, işiñ iş gârik!)
hırızma: (<hırızma) kurtlara karşı çoban köpeklerine takılan demir dikenli tasma.
hırpıt: (<hırpıt) çok hırpalanmış, eskimiş elbise
hırtıh-: (<hırtıkmak) kas sıkışması sonucu meydana gelen ağrı.
hırtısh: (<hırtışık) tazeliğini, diriliğini kaybetmiş insan teni veya sebze.
bkz. pö (ü) rsük, pö (ü) rüşük
hırtış-: (<hırtışmak) iyi pişmemiş sert kalmış sebze veya et.
hısboğan: eline geçen fırsatı hemen ve gizlice değerlendiren kimse

hısbôm it-: (<hıs boğum etmek) eline geçen fırsatı, hemen ve gizlice kendi menfaatine değerlendirmek.
hısımahrabâ: hısım akraba
hısetli't-: (<hasetlik etmek) kıskançlık, cimrilik etmek
hışır: (<hışır) kırılmış, ufalanmış taş veya iri kum.
hışırdım: (<hışırdım) meyvenin çok fazla olduğunu ifade.
hıtır hıtır: gevrek ve diri bir yiyeceği anlatmakta kullanılır.
hıyarcıh: (<hıyarcık) küçük çocukların kasıklarında beze şişmesi.
hıyır hıyır: gevrek ve diri bir yiyeceği anlatmakta kullanılır.
hiç: patlamış mısır.
him(n)ci(k): şimdi
(himci gâharsam d'överim hâ!)
hislen-: hırslanmak
hiyâm: (<hey ağam) genellikle bir sitemden sonra kullanılan hitap bkz. iyâm
(çoñ merak_ıddih, bu_gader beklebilir mi hiyâm!)
hiyerif: (<hey herif) bir sitem kızgınlık sözünden sonra kullanılan hitap.
(zorunan_gapıcañ ne vardı hiyerif!..)
hobbala: (<hoppala) tavana bağlı yaylar ve altında bebeğin bacaklarının çıkacağı kısımlar delinmiş torba

bağlı oyuncak. Bebeğin yayların sayesinde sallandığı bir bebek aleti

hōhāāh!: öküzü durdurmak için veya bir kişinin hoyratça hareketine karşı söylenir.

hohmuş it: (<kokmuş it) hakaret sözü

hohucuḥ: (<kokucuk) hemen küsüp darılan

hohuh-: (<kokukmak) küsmek

hohuş-: (<kokuşmak) küsüşmek

hohuşmuş: (<kokuşmuş) bir aşağılama sözü

hókeekli: (<hökeekli) gösterişli iri yarı kimse.

homburd'údük: (<hombur düdük) obur, pisboğaz

hommu(cu): umacı. Çocukları korkutmak için söylenen hayali masal kahramanı, gül yabani.

homuḥ-: hayvan için: huysuzlanmak, insan için: küsmek

hont: (<hont) kalça kemiği.

hontu çıḥ-: (<hontu çıkmak) 1. kalça kemiği çıkmak, 2. kumarda çok kaybetmek, borcunun değerinden daha fazla senet veya mal vermek zorunda kalmak

honu: (<huni) sıvıyı dar ağızlı bir kaba aktarmaya yarayan alet.

horanta: hane halkı

(horantamız çoḥ, ekmek yitişdiremiyoḥ)

horata: şaka

horatalaş-: şakalaşmak

horat_it-: (<horata etmek) elle, sözle şaka yapmak.

horav: çirkin, biçimsiz.

hoşafcı: dalkavuk

hoşafçılı^yt-: (<hoşafçılık etmek) dalkavukluk etmek

hoşamacı. Dalkavuk

hoşkişle-: birisinin aleyhine başkalarını kışkırtmak

hotla-: atlamak

hóykúr-: aşırı derecede öfkelenmek, bağırıp çağırmak

hazan: bakımsız, görülmemiş bağ, bahçe.

höbek: öbek, yığın

hölle-: bağırarak üzerine saldırmak

***hömb_öyunu:** (<hömbek oyunu) birdir bir oyunu erkek çocukları oynar.

hörüldek: kaba konuşan kişilere denir.

hötür yara: müzminleşmiş, şişmiş, geçmeyen yara.

hurç: çok büyük çuval

huycuḥ-: (<huycukmak) her şeyden huylanmayı adet edinmek.

huy hus: huy, tabiat, ahlak, gelenek, görenek.

hümāyin: patiska, beyazlatılmış bez.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

haber burah-: (<haber bırakmak)
birisine aracı vasıtasıyla bilgi vermek.

haber habere tirke-: peş peşine, ısrarla haber göndermek, tembih etmek, bir şeyin aslını esasını öğrenmek.

haber ucar yoḥ-: (<haber ucar yok) uzun zaman geçtiği halde hiçbir haber bilgi alamamak.

hac_āmed_dayısına çek-: (<hacı ahmet dayısına çekmek) aksi huylu, inatçı çocuklara denir.

hacı bulaşlıḥ-: (<hacı bulaşık) laubali davranışlara arkadaşlarının hitabı (hacı bulaşlıḥ da geliyorumuş...)

hacı mussa, assana tassa(h)!: çocukların bir şeyi yerken bir arkadaşlarını imrendirip sonra da onu kızdırmak için tattırmadan yiyip bitirdikten sonra söyledikleri bir tekerleme

haciggāvırınıñ āziʿbil: (<Haçik gavurunun ağzı gibi) eşyanın aslına uygunluğu kalmamış, eğri büğrü olmuş. Birisinin dayak yediğinde ağzının burnunun almış olduğu şekil için söylenir.

hağğında hayillisi: (<hakkında hayırlısı) “Allah’ın takdiri,

üzülmeye değmez, belki böylesi daha iyidir” anlamında.

ha ḡopduñ vardın ha sērdiñ vardıñ: (<ha kotun vardın ha seğirttin vardın) öyle de yapsan, böyle de yapsan sonuç değişmez.

haḥ bas-: (<hak basmak) aşık oyununda oyuncunun ayağını tam yerine basması için söylenir.

ḥaḥıḡgibil: (<akik gibi) şeffaf (ḡaysiler ḥaḥıḡgibil olmuş yiyiñ şunnarı)

haḥını avcın_ōma: (<hakkını avucuna koymak) hak ettiği cezayı, cevabı vermek, akıbeti uğratılmak.

haḥını ḡoma-: (<hakkını koymamak) intikamını almak, misilleme yapmak.

haḥlı söze hacı babañ ne desiñ?: (<haklı söze hacı baban ne desin?) haklı sözün itiraz edilecek tarafı olmadığını anlatmak için söylenir.

haḥ ortası: (<hak ortası) aşık oyununda oyuncunun ayağını dairenin tam ortasına basması için ikaz olarak söylenir.

haḥsızlıḥ ḡol gibil at-: (<haksızlık kol gibi artmak) “haksızlıklar o kadar çoğaldı ki.”

hah_uçun ğurban, ev_uçun sızgıt:

(<hak için kurban ev için sızgıt) kurban bayramında, kestiği kurbanın etini hiç dağıtmayan veya çok az dağıtan, kendi evinde yiyenlere alay olarak söylenir.

halañ da hasdı ya...: (<halan da hasta ya...) yarım ağızla yapılan daveti anlayan bir kişinin daveti yapan kişi yanından ayrıldıktan sonra aynı yerdeki arkadaşlarına onun arkasından söylediği söz.

halayım_öl!: (<halayığım ol!) kadınların küçümseme sözü.

hāline baħmaz, hasan dāna oduni^yder: (<haline bakmaz, hasan dağına oduna gider) maddi manevi haline bakmadan altından kalkamayacağı işlere girişir.

hāline baħmaz, olan dōrur: (<haline bakmaz, oğlan doğurur) maddi manevi haline bakmadan altından kalkamayacağı işlere girişir.

hāli olma-: güçsüz, rahatsız, sağlığı iyi olmamak.

hallaç ossurūbil arıyīt-: (<hallaç osuruğu gibi araya gitmek) çok gürültülü bir mecliste çok önemli bir şey söylenecek olsa ve hiçbir kimsenin kulağına gitmese, hallacın durumuna benzetilerek söylenenlerin

ziyan olduğunu anlatır.

hal_yol_it-: (<hal yol etmek) işi düzenine sokmak, çözmek, halletmek.

hāline ğoma-: (<haline koymamak) birisini bildiği gibi işini yapmaya bırakmamak

(önün ğelen bişiy^y söylüyor, adamı hāline gomuyollar ki!)

hama bāla-: (<hama bağlamak) çok zayıf atı uzun süre hiç çıkarmadan dinlenmeye, beslenmeye bırakmak.

hama dērken hasa dē-: (<hama değerken hasa değmek) kötüyü bertaraf etmek isterken, iyiye, yararlıya zarar vermek.

hamamda deli var: kendi akılsızlığına, deliliğine bakmadan, başkalarına “akılsız, deli” diyenlerin içine düştükleri bu çelişkili durumu alaya alan söz.

hamami^ydeniñ tası, kiybadi^ydenin

toħucu: (<hamama gidenin tası, Keykubat’a gidenin tokucu) her lafa karışan, her işe burnunu sokan kişiler, çocuklar için söylenir.

hamam kōpümesi^ybil: (<hamam köpümesi gibi) balık etinde, topluca, etli butlu kadınlar için kullanılır.

ham bosdan çīna-: (<ham bostan çiğnemek) gereksiz kırıncı ve yakışsız davranışta bulunmak

hamına hasına bahma-: (<hamına hasına bakmamak) meyve için: ayırım yapmamak, insan için: haklı haksız, suçlu suçsuz ayırmamak.

hamın_al-: (<hamını almak) uzun süre ahırda kapalı kalan yük hayvanlarını yavaş yavaş yormadan gezdirmek.

hamını yımışat-: (<hamını yumuşatmak) iyi davranışlarla inadından vazgeçirmek.

ham ki'f: (<ham keyif) uykudan henüz uyanmış, mahmurluğu geçmemiş.

ham tıraş: sakalına henüz ustura değmemiş genç.

ham uyan-: uykusunu tam alamadan uyanmak.

hançel_avrat pençel_olan dörur: (<hençeli avrat pençeli oğlan doğurur) sağlıklı ve güçlü kadın kendisi gibi güçlü oğlan doğurur.

hançik penç_ıt-: (<hançik pençik etmek) darmadağınık etmek, parçalamak, canını yakmak.

hançik penç_öl-: (<hançik pençik olmak) misafirlerini en güzel şekilde ağırlamak için çaba sarfetmek.

hañğahla gulli'rdiñ?: (<hangi akla kulluk ettin?) “hangi akla uydun da böyle yaptın?” veya “ne düşündün de böyle yaptın?”

hanı ölen? hanı pağlava börenen varan?: (<hani ölen hani baklava börekle varan?) “ortada söylendiği gibi bir durum yok, öyleyse bu durumla ilgili olarak beklentilerin gereği yapılmalı”

(yavrım gend_ēndiñize gelin ğivē oluyofuz, hani ölen hani pağlava börenen varan? “meselâ” didik di'ñ ortalâ d'óküldüñüz!...)

hap di'ñ otur-: (<hap diye oturmak) bıçağın vücutta bir yeri derince kesmesi. bkz. hıp di'ñ otur-

harcı boğunu ödeme-: (<harcı bokunu ödememek) bir işten elde edilen kazancın yapılan masrafi karşılamaması.

harcı içinden çıh: (<harcı içinden çıkmak) yapılan işten elde edilen kârın içinden masrafların çıkmış olması.

harc_ol-: (<harcı olmak) işin kendisine göre denk uygun olması, işe yarar nitelikte olması.

har di'ñ ğah-: (<har diye kalkmak) sürü halinde yerde duran kuşların hep birden uçmaya başlamalarını anlatmak için kullanılır.

harman d'ók-: (<harman dökmek) dövülecek sapları harman yerine getirip dövülmeye hazırlamak.

harman yiri dişlemiş: (<harman yeri dişlemiş) kadınlar için, başından bir

hayli macera geçmiş, dişli, her şeyi bilir, terbiyesiz

hasan dānūn kekli'bil, başında atılmadıḥ tūfeggalma-: (<hasan dağının kekliği gibi başında atılmadık tüfek kalmamak) başından çok acı tecrübeler, olaylar geçmek, bu tip olaylara hedef olmak.

hasda dēl usda: (<hasta değil usta) hasta olmadığı halde hasta numarası yapıp kendisine bazı çıkarlar sağlamaya çalışanlara denir.

hasır gibil ol-: meyvenin ağaçtan çok dökülmüş olması

hasıḣdīn ha yūrēn girdi: (<ha sıçtın ha yüreğın gitti) yaptığı iş kötü olmuşsa sonucun ne olduğu hiç fark etmez.

hasimiñ gavremōlu: (<hasımın Gavremoğlu) düşmanın sözünü pekiştirmek için söylenir.

has yüzüñe hasiretmī'm?: (<has yüzüne hasret miyim) “sanki seni çok mu seviyorum”

haşadını çıḣar-: (<haşatını çıkarmak) birisini feci şekilde dövmek. Lafla rezil etmek, kumarda son kuruşuna kadar almak.

ḣaşad_ol-: (<haşat olmak) 1. eşyanın

ele alınacak hali kalmaması, 2. birisinin dayaktan veya hastalıktan her yerinin ağrıyor olması, 3. aşırı yorulmak

haşırtı vir-: yaygara ederek sindirmek

hatem gibil: çok nazik, terbiyeli, dürüst kişi.

hatıral-: (<hatır almak) birisinin gönlünü almak.

hatır belâsı: (<hatır belâsı) sevdiği birini memnun etmek için katlanılan sıkıntı.

hatıra bō-: (<hatıra boğmak) bir kimseyi arzu etmediği halde “hayır” diyemeyeceği baskı altına almak.

hatıra buñal-: (<hatıra bunalmak) birisine duyduğu saygıdan dolayı teklifine itiraz edemeyip kerhen yapmak.

hatırına dē-: (<hatırına değmek) ağır sözlerle kırmak, incitmek.

hatırını yıḣ-: (<hatırını yıkmak) ağır sözlerle kırmak, incitmek.

hatırı sayılıp minderi seril-: zenginlik ve itibara sahip olmak.

hatırı sīñın: gönlü kırık, üzgün

hatırı sın-: gönlü kırılmak, üzülme

hatır pi'dāhit-: (<hatır peydah etmek) şeref, itibar kazanmak.

ha var gibil ha yoğ_gibil: (ha var gibi, ha yok gibi) varlığı ile yokluğu bir, olsa da olur, olmasa da.

havhūrīnan ğızınır ol-: (<havkırıkla ısınır olmak) bir ev veya odanın nefesle bile ısınacak kadar küçük olduğunu anlatmak için kullanılır.

havil huvül_it-: (<havil huvül etmek) bebeğin susadığını, acıktığını ağız, yüz, el ayak hareketleri ile belli etmesi. Bkz. havilden-

hayill_üş ğóziʿbil: (<hayırlı kuş gözü gibi) gözleri güzel ve iri olanları baykuşa benzetmek.

hayir_ārş_ēlesiñ: (< hayıra karşı gelesin) mutlu bir olayda veya rüğya anlatılırken “hayırlı olsun” dendiğinde karşılık olarak bu söylenir.

hayirinen içer_āl-: (<hayırla içeri almak) kız evlenirken bütün kötülüklerden uzak olmasını dilemek için söylenir

(şu ğızı ğazasız belâsız içer_alağ da başğa bişîʿ isdemezik)

hayri hasened_ālma-: (<hayrı hasenatı kalmamak) İnsanın yorgunluktan mecali kalmamak. Eşyanın ele alınacak tarafı kalmamak.

hayri yoğ: (<hayrı yok) mecalsiz, halsiz, hasta, bir işe yaramaz.

hazıra ħanık, bişmişe ğonuğ: istenmeyen kişiler için söylenir

hecin devesiʿbil: (<hecin devesi gibi) heybetli gösterişli kişilere denir.

***hefdī daral-:** (<heftiği daralmak) yalanı meydana çıkınca başı darda kalmak, şiddetli tuvalet ihtiyacı duymak.

hekâye çek-: (<hikaye çekmek) hikaye anlatmak, göz göre göre yalan söylemek.

hekirin_al-: (<hekirini almak) eritilen sade yağının dipteki tortusunu almak.

helâli hoşossuñ: (<helali hoş olsun) helal ettim.

helâ sübürgesi: (<hela süpürgesi) bayağı kadın

herifc_ölu: (<herifçi oğlu) mekbul olmayan adamlar için kullanılır.

herif_ol-: (<herif olmak) sünnet olmak, sakalı, bıyığı çıkmak, evlenip çoluk çocuğu olmak, evin erkeği olmak.

herifinen eşşek çeker cefâyı, avradıman kópek sürer sefâyı: (<herif ile eşek çeker cefâyı, avrat ile köpek sürer sefâyı) eskiden bağ ile şehir arası eşekle gidilip gelinirdi. Evin erkeği ezanla uyanır, eşeğin yemini verir, kendi namazını kılar, eşeği hazırlar ve yola koyulurdu. Şehre varır eşeği

evinin avlusuna koyar, işine gider. Akşam filesinde yiyeceklerle eve gider eşeği alır, yatsı vakti bağa varır. Kadın bu arada akşama kadar serbesttir.

herkez evine şîʔtan damına: (<herkes evine şeytan damına) “karanlık bastı oyunu bırakalım” veya “konuşmayı keselim evimize gidelim”

herkeziñ ossurūnu ayrı diʔne: (<herkesin osuruğunu ayrı dinlemek) karı kocanın yataklarını ayırması.

hersin_al-: (<hırsını almak) kızgınlığını çıkarıp rahatlamak.

her söz sōlenmez, her manca yinmez: (<her söz söylenmez, her manca yenmez) “istediğin gibi hareket edemezsin!”

her şıye ğabı var: (<her şeye kabı var) “ne versen alır “istemem” demez”

her talladan bir kesek: (<her tarladan bir kesek) birisini ilgilendirmeyen şuradan buradan konuşmalar

hesapbaşı düz gel-: (<hesap başı düz gelmek) alacağı vereceği başa baş gelmek.

hevādaki ğuşa borc_ol-: (<havadaki kuşa borcu olmak) herkese borcu olmak.

hevā sıĝgın_ol-: (<hava sıkkın olmak) rüzgarsız, bunaltıcı hava

heye hı di-: (<evet demek) oyalayıcı konuşma

heyheyi aldır-: çocuğun isteğinde ısrarcı olup hırçınlaşması.

hındı kesil-: umudu kesilmek, direnmekten vazgeçmek.

hındırhıt geçin-: ölmeyecek kadar geçinmek.

hıp diʔn kesil-: (<hıp diye kesilmek) birdenbire durmak, kesilmek, bitmek.

hıp diʔn otur-: (<hıp diye oturmak) bıçağın derince bir yeri kesmesi bkz. hap diʔn otur

hır diʔn bayın-: (<hır diye bayılmak) yatar yatmaz derin uykuya dalmak.

hırhızlıĝ goyuneti yi-: (<hırsızlık koyun eti yemek) doğruluğu kimseye vermeyip, diğer taraftan din ve kanunların yasakladığı şeyleri yapan kimseleri yemek için kullanılır.

hış diʔn git~yıl-: (< hış diye gitmek~yığılmak) yorgunluk korku veya üzüntüden olduğu yere yığılıp kalmak. Mecalsiz düşmek.

hışırdım gibil: (<hışırdım gibi) meyve ve domatesin dalında çok bitmiş olmasını ifade eder. Bkz. mıhçıttın (bıyıl ğaysiler hışırdım gibil)

hızır bannānı batırmış: (<Hızır parmağını batırmış) çok sümüklü çocuklara şaka yollu söylenen bir deyim.

hice daşı: (<hece taşı) mezar taşı

hiç hayri yoḥ: (<hiç hayrı yok) eşya veya insan için, hiç ele alınacak hali yok, işe yaramaz durumda, çürük, hasta.

högge ğadisi^ybil otur-: (<hökke kadısı gibi oturmak) bir toplantıda yüksek bir köşeye kurulup oturan, kasılan kişilere denir.

hoḥmuşetimiz yoḥ ya: (<kokmuş etimiz yok ya) kızını dünür düşene hemen vermeyince yapılan sitem karşısında bu söz söylenir.

hoḥulatma-: (<kokulatmamak) tattırmamak, görmesini engellemek

hoḥusu yivi çıḥma-: (<kokusu yivi çıkmamak) kaygılanacak bir işten beklenenin aksine kötü bir durum doğmamak

hoḥusu yivisi yoḥ: (<kokusu yivisi yok) yiyecekler iyi, bozulmamış, kokmamış.

hoḥutmadan yime-: (<kokutmadan yememek) çok rica edildiği halde herhangi bir sebeptenkabul etmediği şeyi, bu arada çıkan bozuşmadan sonra yapmaya razı olmak

hontunu sók-: (<hontunu sökmek) birisinin kumarda çok parasını ütmek, borcundan fazla malını elinden almak.

hop di^yncik dama çıḥ-: (<hop deyince dama çıkmak) akılsız delişmen kişi.

horatası ḳótü: (<horatası kötü) şakası ağır, incitici.

horat^y zoratıya çevir-: (<horatayı zorataya çevirmek) el ve dil şakalarını kavgaya dönüştürmek.

horat^yótür-: (<horata götürmek) şaka kaldırmak

horat^yótürme-: (<horata götürmemek) şaka kaldırmamak

horhop ğaḥ-: (<horhop kalkmak) hep birlikte kalkmak.

horḥor çişmesi: (<hor hor çeşmesi) sümüklü burun.

horuz gibil öt-: (< horoz gibi ötmek) kabadayıcı çalım satmak, kabarmak.

horsana müfdüsü: (<Horsana Müftüsü) cahil, kendi aklına göre ahkam kesen.

horsana salır, ne virseñ alır: (<Horsana Salur, ne versen alır) verilen yemeği beğenmemezlik . etmez, boğazına düşkün ne versen yer.

hoşaf söt-: (<hoşaf soğutmak) dalkavukluk etmek

hozan bāñ dilkisi: (<hozan bağın tilkisi) aşırı zayıf kalmış kişi

huyun_ēř-: (<huyuna geçmek) birisinin huyuna davranışlarına vakıf olup, ona göre davranmak.

hümāyin gibil: (<hümāyin gibi)

tertemiz, saf, ak pak, çok iyi huylu.

hüt dā gibil şiş-: (<Hüt Dağı gibi şişmek) bir hastalıktan dolayı karnı çok şişenler için benzetme olarak kullanılır.

DUA:

hanıñ iřlesiñ atıñ kiřnesiñ: (<hann işlesin atın kişnesin) işlerin yolunda gitsin, mutlu ol.

hızır yoldaşın_ossuñ: (<Hızır yoldaşın olsun) her tuttuğun iş kolay gelsin, kârlı olsun.

BEDDUA:

heram_ossuñ, ğat ğatırın_ossuñ, ārette borcuñ ğassıñ: (<haram olsun, kat katran olsun, ahirette borcun kalsın) genellikle çocuk

oyunlarında, birisinin oyun aletini başkasının her hangi bir şekilde alması halinde, mağdur olanın söylediği beddua.

YEMEK:

hahırdağlı: (<hakırdaklı) şebite hakırdak ezilip sürülerek yapılan yiyecek.

hamırsız: (<hamursuz) hamuruna tahin katılıp fırında pişirilen bir çörek türü.

halha: (halka) hamuruna kuyruk yağı veya süt karıştırılarak ve parmak kalınlığında özel bir şekil verilerek fırında pişirilip kurutulan, uzun süre dayanabilen bir yiyecek.

hardāliye: beyaz üzümlerden yapılan ekşi pekmez şerbeti.

helise: kırılmış buğdaydan yapılan bir yemek.

YER:

hacāsım māllesi: (<Hacı Kasım Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri.

hacı mansur māllesi: (<Hacı Mansur mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri.

hacılar: Kayseri'ye bağlı ilçe merkezi.

hacılış camisi: (<Hacı Kılıç Camii) İsmi verildiği mahallededir. 1249'da yapılmıştır.

hacılış māllesi: (<Hacı Kılıç Mahallesi) Kayseri merkezde en eski mahallelerden birisidir.

hacılış medresesi: (<Hacı Kılıç Medresesi) Aynı adlı cami ile bitişik ve aynı zamanda yapılmıştır.

hassāki māllesi: (<Hacı Saki Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri.

hacivelet māllesi: (<Hacı Velet Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri.

hamırcı: (<Hamurcu) İncesu ilçesine bağlı bir köy.

han cāmisi: Dabaklar önü semtindedir.

han cāmisi kümbeti: Han Camiinin bitişiğindedir.

hasançı: merkez ilçe, Güneşli bucağına bağlı bir köy.

hasan dā: (<Hasan Dağı) Şehre yakın ve kuzey batısındadır.

hasanarpa: şifalı suyu bulunan Erkilet'e bağlı bir köy.

hasinni cāmi: (<Hasinli Camii) aynı ismi taşıyan mahallede 1714'te yapılmıştır.

hasinni māllesi: (<Hasinli mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden biri.

hassa: Pınarbaşı, Pazarören bucağına bağlı köy.

hatirölu cāmi: (<Hatir oğlu Camii) Kayseri merkezdedir. 1271'de yapıldı. Yanlışlıkla "Katıroğlu" veya "Katırcıoğlu Camii" denmektedir.

hatüniye medresesi: Kayseri merkezde Camii Kebir'in yanındadır. 1432'de yapılmıştır.

haymana: bir bağ semti.

hırha: (<hırka) Erkilet'e bağlı bir köy.

himmetdede: Kayseri'ye 30 km. dir. Ankara yolu üzerinde, Merkez ilçeye bağlı bucak merkezi.

hocahasan mederesesi: Hacı Saki mahallesinde 1193'te yapılmıştır. Şimdi harap haldedir.

hoḥar ḡuyu: (<kokar kuyu) Tomarza ilçesi Toklar bucağına bağlı köy.

hormusun: Pınarbaşı ilçesi Pazarören bucağına bağlı köy. Şimdiki adı "Çayırbaşı" dır.

horsana: Kayseri merkeze bağlı köy. Şimdiki adı "Buğdaylı" dır.

höbek: merkez ilçe, Güneşli bucağına bağlı bir köy.

huñat cāmisi: (<Hunat Camii)

Merkezdedir. 1238’de yapıldı.

huñat hamamı: (<Hunat Hamamı) aynı

külliyededir.

huñat hatun türbesi: Külliye

yaptırana aittir.

huñat māllesi: Külliye

en eski mahalle.

huñat medresesi: aynı külliye

huñat yazısı: mahalleye ait tarlalar, ova.

Bu gün her yer ev ve işyeri olmuştur.

hörmetçiçifli: (<Hürmetçi Çiftliği)

Hacılar ilçesine bağlı köy.

hürrem çavuş māllesi: (<Hürrem Çavuş

Mahallesi) 1988’de Cumhuriyet

Mahallesine katılmıştır.

hürriyet māllesi: (<Hürriyet Mahallesi)

Kayseri’nin yeni mahallelerinden

birisidir.

ırgatlıh: (<ırgatlık) bir yüz ölçümü birimi gibi kullanılır.

(siziñ bā ğaç ırgatlıh?) “sizin bağı kaç ırgat beller”

ırıldırım: çift sıra taş duvar yapılırken, duvarın sağlam olması için, iki sıra duvarın arasına dökülen cıvık çamurun (bişirik) içine atılan küçük taşlar.

ırıl-: uzaklaşmak

(ırıl başımdan!)

ırıp: (<ıgrıp) yalan, düzmece, hile.

ırıplı: (<ıgrıplı) yalancı, hilekâr.

ırma-: gözden kaybetmemek, uzaklaştırmamak.

ısbatlıh yap-: şahitlik yapmak

ısbıt: araba tekerleğinin merkezi ile çevresi arasındaki bağlantı parmakları

ısdambıl böcü: (<istanbul böceği) uğur böceği

ısdambıl sübürgesi: (<istanbul

sübürgesi) yassı bitkisel el sübürgesi.

ıslı: ıslatılmak için suya batırılmış.

ısmarış: sipariş

ısmarış vir-: (<ısmarış vermek) sipariş vermek

ışıl(d)ah: (<ışıl (d) ak) parlak ışık veren

ışı-: aydınlanmak

ış ış: (ıgış ıgış) devamlı ve ağır ağır akmayı tarif eder.

ışıt-: aydınlatmak, açıklığa kavuşturmak.

ışmar_it-: (<ışmar etmek) işaretle, kaş gözle anlaşmak.

ız: az

ızıcılıh: birazcık bkz. ııcılıh

ızı^ycılıh: azıcık

ızgın: tohumlarından bezir yağı çıkarılan bitki, kenevir tohumu

ızgın yā: ızgın yağı

ızınsı-: azınsamak

B. DEYİMLER, TARİFLER:

ıhlıya tıslıya: (<ıhlaya tıslaya) güçsüz kişilerin yürümesini anlatmak için

***ıhlı kesil-:** gücü tükenmek, umudu kesilmek

ıhlımdan salkımdan: çok uzaklarda, belli belirsiz görülerek.

ılfıdın yımırtybil: (< rafadan yumurta

gibi) sarı ve şeffaf meyvalar için kullanılır.

ıprıh ğonuşur, imzig ğonuşur: (<ibrik konuşur, emzik konuşur) büyüklerin konuşmalarına çocukların karışmasını tenkit için söylenir.

irā düş-: (<ırağa düşmek) birbirinden uzakta kalmak.

ırzırıh: (<ırzı kırık) ahlaksız, iffetsiz,

namussuz.

ız buz dēl: (<az buz değil) gözardı edilecek kadar az değil.

BEDDUA:

īş īş gidesiñ: (<iğış iğış gidesin) yavaş yavaş ölesin.

īş īş ğanıñ altıña aħsıñ: (<iğış iğış

kanın altına aksın) kan kaybını öneren bir beddua

YER:

***ısbā bazarı:** Sipahi pazarı, Kapalı çarşının bir bölümüne verilen ad.

ısbıdın: Gesi'ye bağlı köy. Yeni adı

“Bağpınar” dır.

ısdambıl: İstanbul

-İ-

A. KELİMELER

ibdi(l): ilk önce

(ibdil sen yimiye başla bāh)

ibik: 1. Kuşun gagası, 2. bir eşyanın köşesi, kenarı

(şu savanın bir ibinden de sen dut)

ibikle-: 1. gagalamak, 2. sert ve kırıcı sözler söyleyip susturmak.

icatçı: kendi kendine bahane uydurup çıkar elde eden, yalancı, düzenbaz.

icciman: (<işçimen) işine bağlı, işine düşkün.

iç: baklava, börek veya yaprak sarmasının içine konulan çeşitli malzeme

iç_āra: (<içi kara) olgunlaştıktan sonra içi siyahlaşan bir armut türü.

***içesiñe:** içine sinerek

(öle içesiñe d'öşler olurdu...)

içir-: geçirmek, vurmak

(sandelli^y ğapdī gibil herifiñ depesine içirdi!)

içirik: çok eskimiş elbise, minder vs.

***idāre cırası:** içinde gaz yağı yakılan, şişesiz teneke kutudan genellikle huni şeklinde aydınlatma aracı.

irdirsē: (<it dirseği) arpacık denen göz hastalığı

irdişi: köpek dişi (insanın ön dişlerinden sonra gelen diş grubu)

īdemir: (<iğdemir) çelikten yapılmış kalem şeklinde keski.

idiris: yabani vişne, daha sonra kiraz ve vişne aşılabilir.

idiş-: (<edişmek) büyüklere terbiyesizce cevap vermek.

ifloz_it-: iflas etmek

ikiletme-: derhal yapmak, bir daha söyletmemek.

ilā~ilāhā!: ilahi, bre!

***ilālem:** (<el alem) başkaları, herkes, kamu.

***ilāñ:** leğen

ilāñçe: küçük leğen

***ilāne:** lahana

ildir-: teğellemek. Bkz. ilgi-, oyulga-

ilēme-: lehimlemek

ileñi: öylemi? Bkz leñi?

ilezir: rezil

ilgi: teğel, geçici tutturma.

ilgi-: geçici tutturmak. Bkz ildir-, oyulga-

illā~illāki: muhakkak, muhakkak ki, mutlaka

illām_ışgına!: hayret nidası, “Allah aşkına!”

illāz: (<İlyas) Erkek adı

illē gah-: (<elliğe kalkmak) sahura kalkmak

illik: sahur

ilme: teğel, halıda her bir düğüm.

imzik: su kaplarında su akıtan oluk, musluk.

in-: bağdan şehire göçmek.

īn-: (<iğnemek) ıkmak

inc_arı: (<ince ağrı) verem.

incelek: (<ince elek) böreklik un elemek için kullanılan ince gözenekli elek.

***incik:** ayak bileği

inek kúrsüsü: (<inek kúrsüsü) inek sağmak için kullanılan kısa bacaklı sehpa.

inen-: öfkenin dinmesi

ingin: düşük kaliteli, etrafa göre aşağıda bulunan, sertliği azalmış hava

iñg_in-: (<ingi inmek) felç olmak

inne: iğne, enjektör.

“innem yirdi, iplīm yirdi” oyunu:

(<iğnem yitti, ipliğim yitti oyunu)

kız çocuklarının oynadığı bir oyun.

insana sün-: köpek, yılan, kaz vb. insana saldırması.

intām: imtihan, sınav

intizar_it-: (<intizar etmek) beddua etmek.

***ipiʿ:** epeyi, bir hayli.

iprām: İbrahim

***ir:** erken

irābiye: Rabia

irek: yuvarlak, seyrek salkımlı, mor ve kalın kabuklu, hevenklik üzüm türü.

irileş-: birisini tehdit eder şekilde konuşmak.

***irişgik:** sucuk

irkek savı: (<erkek savı) erkek gibi, erkeğimsi kadın.

irtiş-: ukalalık etmek, zırvalamak.

irtişmiş: bezginlik verecek derecede ukala.

iryan: reyhan

irza: Rıza

***isgembî:** (<iskembi) evlerde henüz soba bilinmezken, oda ortasındaki daha önce içinde yemek ve ekmek

pişirilmiş tandırın üzerine alçak bacaklı bir sehpa konur, etrafına minderler serilir ve sehpa üzerine dört köşe ve büyükçe “isgemi yorganı” örtülür. Herkes bu yorganın içine girerek ısınmaya çalışır. Eğer tandır yoksa, mangalda ateş yakılarak közler küllenir ve isgeminin altına mangal konurdu.

isgemi yorganı: bkz. isgemi.

ismāl: İsmail

issiz: ISSIZ

işd'ân~ışdahan: işaret zamiri, işte, işte orada, işte şurada

işdonu: (<iç donu) pantolon altına giyilen uzun don.

“iş gördüm” oyunu: (<eş gördüm oyunu) Kız ve erkek çocuklarının oynadığı bir oyun.

“işim seni kıvrım búkrüm süren kim?” oyunu: (<eşim seni kıvrım búklüm süren kim oyunu) Kız ve erkek çocuklarının oynadığı bir oyun.

işle-: ayak parmaklarının arsında meydana gelen küçük deliklerden dışarıya sıvı sızması veya yarann iyileşmeyerek devamlı akıntı yapması.

işlen-: (<içlenmek:) ceviz, badem, nohut vs. nin tane bağlayıp yenecek duruma gelmesi.

işleş-: (<eşleşmek) oyuncuların oyun için gruplaşması. İki baş çocuk “al beğendiğini” “sen de al beğendiğini” diyerek birer birer oynayacakları arkadaşlarını seçme işlemi.

işlik: imalathane, atölye, iş yeri.

İtiyad_it-: çekinmek

... it-: (<...etmek) ot, odun vs. toplamak, derlemek, alıp götürmeye hazır hale getirmek.

(dün bā girdik içi bil billedik, içiçda odunittik)

it memesi: koltuk altında çıkan çıban

ivitle-: birisinin kulağını doldurup başkası aleyhine kışkırtmak.

ivlân: süslenmek

(bu ne ivlân ölüm, hangi gızı görücefi?)

ivlânlı: süslü, bakımlı

iʔ: iyi, peki, tamam.

iya'h!: iğrenç bir şey için söylenir.

iyām: Bir hitap sözü, hey ağam bkz. hiyām

iʔlendir-: (<iyilendirmek) insan ya da hayvanı iyi beslemek, semirtmek

iʔp: Eyüp

iʔsan: İhsan

iʔtiyatlı: aşırı hassas ve başkasını düşünen.
(gelin yî iʔtiyatlı “otur” diseñ oturmaz!...)

iʔtiyatsız: başkalarını düşünmeyen, arsız, yüzüz.

izirap: iltihap

B. DEYİMLER, TARİFLER:

ibdi başdan: başlangıç olarak, en baştan

ibî ğızar-: (<ibiği kızarmak) erkek çocukların bülüğa ermesi (mec.)

ibîne vur-: (<ibiğine vurmak) gururlanmasını, kasılmasını önlemek için sert konuşup susturmak

(ibîne vurmassaŋ yârin içiğ zenginniŋncik yanına varılmaz olur)

ibîñ düşmesi: (<ibiğın düşmesi) suçlandığı zaman veya uykusu gelince birisinin sus pus olması. İhtiyarlayıp güçsüzleşmek.

içi çitiklen-: içi içine sığmamak., şiddetli hayıflanmak.
(nirdâldılar diŋn içim çitik çitik çitiklmiyor)

içi ğıyıl-: (<içi kıyılmak) tatlı yenirken doyum tepkisi.

içi mıccıĥ mıccıŋt-: (<içi mıccık mıccık etmek) içi içine sığmamak. Sevdiği bir şeye sahip olabilmek için acelecilik göstermek, heyecanlanmak.

(tiren ğayseriye yahlaşınçıĥ içim mıccıĥ mıccıŋdiyor)

içinden ev-: sonradan pişmanlık duyup üzülme, yanıp yakılmak, acınmak

(bebeniñ öldü aĥlımêldikce içimdenevior, keşge uyumasıŋdım diŋn...)

içi sıyrıł-: açlıktan midesi kazınmak

içi taĥla taĥla d'ón-: (<içi takla takla dönme) midesi bulanmak.

idib_iŋle-: (<edip eylemek) ara bulmak, temin etmek.
(idibiŋledi iki tarafı da râzirdi)

idişeşşe-: (<ediş eşeği) büyüklere terbiyesizce cevaplar veren çocuk ya da delikanlı.

ifdar_âzi: (<iftar ağız) iftardan az önceki zaman

ikâpıl_ol-: (<iki kapılı olmak) kendisinin çok yakınları olup, istediği zaman birinde, istediği zaman diğesinde teklifsizce kalma imkanı olmak.

iki dâ bir_ipe çat-: (<iki dağı bir ipe çatmak) çok çaba sarf ederek, fedakarca arzulanan bir şeyi elde etmek.

(bu ilac bulunmuyor didiler, bizim hâlit iki dâ iripe çardı, buldêtirdi)

iki daşın arasında: (<iki taşın arasında) kaşla göz arasında, en acele ve sıkışık bir durumda.

iki dôt di-: (<iki dört demek) sohbet etmek, laflamak.

iki iŋliksiz bir dünya: (<iki iyiliksiz bir dünya) vefasız, kahır dolu dünya

iki láfın belini búk-: (<iki lafın belini búkmek) ayaküstü, şuradan buradan konuşmak, sohbet etmek, dedikodulaşmak.

ikrama bō-: (<ikrama boğmak) aşırı derecede ağırlamak.

ikrama bōl-: (<ikrama boğulmak) aşırı derecede ağırlanmak.

ilâdeti türkmen töresi: (<el adeti, Türkmen töresi) yapılanların özel bir şey olmadığı, adet ve gelenek icabı olduğunu belirtmek için kullanılır.

(ne ikram ittik! zâti hepisi ilâdeti türkmen töresi...)

***ilâlem ħarşı:** (<el alame karşı) ele güne karşı

ilâni'bil dürüm dürüm dürülmüş: (<lahana gibi dürüm dürüm dürülmüş) kıvrıkcık değil de düz marulu satan satıcının söylediği benzetme.

il deliye biz aħıllıya hasiret ğaldıħ: (<el deliye biz akıllıya hasret kaldık) aileden birinin anormal davranış yada isteği karşısında kınamak amacıyla söylenir.

ilden artıħ: (<elden artık) başkalarından olan fark
(ilden artıħ ni'n varki ânın ğızını isdiyoñ?)

ilden ayrıħsı: (<elden ayrıksı) kendisine has özellikleri olan, normalden farklı hareket edenleri

kınamak amacıyla söylenir.

il ħeli'len yılan dut, yarısını yalan dut: (<el eli ile yılan tut, yarısını yalan tut) "başkasının adına söz verip hareket edersen, işin en azından yarısının olamayacağını işin başından kabul et" anlamında

il ğórdülük: (<el gördülük) göstermelik

il ğótüne ğazel oħu-: (<el götüne ğazel okumak) boş yere, çaresizlik içinde yüz suyu dökerek ikna etmeye çalışmak.

iliçine çıħ-: (<el içine çıkmak) bir davete, toplantıya katılmak.

ilī ğanı ğuru-: (<iliği kanı kurumak) kötü, beklenmedik bir durumla karşılaşınca aşırı derecede üzülme (ĝiceniñ ğarannında önüme pöt di'n çıħıydı, ilīm ğanım ğurudu!)

iliggibil: (<ilik gibi) sarışın, beyaz tenli, balık etinde genç kız.

ilile yapar: (<el ele yapar) "bu kadar cık iyiliği herkes yapar."

ilīni bilīnibil-: (<iliğini, biliğini bilmek) birisinin soyunu, ailesini, geçmişini bilmek.

ilīñ aħında ğarasında ol-: (<elin akında karasında olmamak) başkası hakkında dedikodu yapmamak veya dedikodularla ilgilenmemek. Kimsenin aleyhinde konuşmamak.

iliñ sekiz geçisinden doħuz goyunundan baña ne?: (<elin sekiz keçisinden, dokuz koyunundan bana ne?) başkasının malından mülkünden bana ne

ili sulhuna oturdu-: (<eli sulhuna oturtmak) aile anlaşmazlığında, başkasının aracı ya da hakem olarak bulunması.

(ili sulhuna oturducağı ni^y vardı, gendi içimizde hallidemiyoduğ mu sanki?)

ilk āşam: (<ilk akşam) akşamdan biraz önceki vakit.

ilk āz: (<ilk ağız) hemen işin başında

ilk ōlen: (<ilk öğlen) tam öğle vaktinden biraz önceki zaman.

ilişikde otur-: (<ilişikte oturmak) iğreti, hemen kalkacakmış gibi oturmak.

il^ysi ğurbet delisi: (<el iyisi ğurbet delisi) davranışları başkalarına karşı nazik, fakat kendi yakınlarına tam tersi olan.

ilmibir: (<ilmi bir) kötü işlerde işbirlikçi

ilōlu: (<el oğlu) yabancı

iluşā: (<el uşağı) yabancı

il s. nen gerdē gir-: başkasının parasını, malını kendine aitmiş gibi başkalarına peşkeş çekmek, kendi kendine başkalarının namına hareket etmek.

imansız pi^ynir: (<imansız peynir) yağsız peynir.

imiriñ it^ybil titire-: (< Emir in iti gibi titirmek) korkudan titirmek.

imi timi yoħ: adı sanı yok (eşya) kayıp.

inadım inat, adım ĳór mirat: (<inadım inat adım kör Murat) söz ve hareketlerinde direnen, çok inatçı kişilere denir.

inceden sefā geldiñ: tatsızlık çıkaran birisine, bu hareketinin yersizliği söylendiğinde “ben de giderim!” tehdidine karşı söylenir.

inc_elekden yúkú^ynen dev^y geçir-: (<ince elekten yükü ile deveyi geçirmek) imkansız bir şeyi olur hale getirmek, çok becerikli olmak.

inc_elek yuħası: (<ince elek yufkası) çok kibar, nazik, terbiyeli.

inceli^ym dirken üzül-: (<inceleyim derken üzölmek) kibarlık göstereyim derken beceremeyip gülünç duruma düşmek. Bkz. üzöl-

incesini ipe, yönunu çöpe düz-: (<incesini ipe, yoğununu çöpe dizmek) bir konuyu bütün ayrıntıları ile ele alıp, işine geleni kabul edip diğerlerini kabul etmemek.

inciklēm i^yvaz viriyor: (<inciklerin avaz veriyor) inciklerim feryat

ediyor. aşırı derecede yorulmuşluğu ifade için kullanılır.

inci mercan düzmüyoḥ ya!: (<inci mercan dizmiyoruz ya!) aydınlatma araçlarının bu kadar çok yanması gereksiz.

inc̄in_ötür-: (<inciğine ötürmek) ishal olup çok zayıf düşmek.

iṅgin tarafı: (<engin tarafı) birisinin geçmişteki şaibeli durumu.

iṅgin tarafını virme-: (<engin tarafını vermemek) ayıplanacak, kınanacak tarafını göstermemek.

ini boyu yoḥ: (<eni boyu yok) patavatsız, sözüne güvenilmez.

iñil iñil git-: önem vererek, çekinmeden
(gösgoca adam ğahmuş eviñ_əlmiş iñil iñil, bi dene "hoş geldiniz" demek yoḥ mu?)

iñil iñil yat-: ciddi veya kendini hasta zannedip yatmak.

(evl̄en_i'ıtdim, ğızıñ ğaynanası iñil iñil yatıyo, esaddan hasdamı yōsa?)

ini peşi yoḥ: (<eni peşi yok) patavatsız, sözüne güvenilmez.

inin_uzununa: (<enine uzununa) dilediği, özlediği gibi yaşamak.
(babam yatıncıḥ inin_uzununa oturuyoḥ)

inn_iplig gibil ğal-: (<iğne iplik gibi kalmak) çok zayıflamak.

ip ğırī posdal bā: (<ip kırığı postal bağı) konuştuğu lafla ripe sapa gelmez, saçma sapan, işe yarar

cinsten değil. Bkz. itġılı postal bā

ip_ırıḥ: (<ipi kırık) ipsiz, külhanbeyi

ip_ırıḥ danr̄bil gez-: (< ipi kırık dana gibi gezmek) hiçbir işe yaramadan bütün gün boyunca başıboş dolaşmak.

ipiniñ ğıvrāniñ açıl-: (<ipinin kıvrığının açılması) iş düzeninin bozulması, iflas etmek

ipsiz sapsız: serseri

irābet ikibaş_olur: (<raġbet iki başlı olur) sevgi ve saygı iki taraflı olur.

irapta yiri olma-: (<irapta yeri olmamak) zengin ve itibarlı kişilerin arasında anılmamak.

ir ğonmuş li'leg_gibil: (<er konmuş leylek gibi) bir işe başlayıp da küçük problemler karşısında şaşkınlığa uğrayanlara denir.

(ir ğonmuş li'leggibil ne şaşırıyoñ ölüm, bi çāresi bulunur helbet...)

irkēn sözü demiriñ kertī: (<erkeğin sözü demirin kertiği) söz vermek çok önemlidir. demirdeki çentik kadar sağlamdır.

ir_iri ğonuş-: (<iri iri konuşmak) kavgaya varacak şekilde bağırarak konuşmak.

irmeni ğāvırı: (<ermenî gavuru) zalim, acımasız. Aşaġılamak için kullanılır.

işadamı: çıkarlarını her şeyin üzerinde tutan, kurnaz.

iş cızısından çıh-: (<iş cızısından çıkmak) işin çığırından çıkması. Zor halledilir hale gelmesi.

işe bozmançalıh vir-: (<işe bozmançalık vermek) düzelmeye yüz tutan bir işi, gereksiz bir müdahale ile “olmaz” hale getirmek.

işe gapğın var-: (<işe kapkın varmak) bir işe canla başla sarılmak, sıkı alıcı olmak.

(<bunnar işe gapğın varıyollar aman fiyeti düşürmüyesifi hal!)

iş gıdānda ol-: (<iş gıdağında olmak) işin durumu, işlerliği, kazancı çok iyi, tam istediğimiz gibi.

iş gúş sābıs ol-: (<iş güç sahibi olmak) iş, meslek zenaat sahibi olmak.

işi bozmançalā vir-: (<işi bozmançalığa vermek) işin sonunu kavgaya dalaşa çevirmek, işi bozmak.

işi ekele-: işi savsaklamak. Yapıyor görünüp yapmamak, atlatmak.

işi gocat-: (<işi kocaltmak) işi söz verdiği halde zamanında yapmamak, savsaklamak.

işine muhāt ol-: (<işine mukayyet olmak) işi ile gerektiği gibi ilgilenmek, işine sahip olmak, bağlı olmak.

işinden adım atma-: (<eşiğinden adım atmamak) güceniklik, kızgınlık nedeniyle evine, iş yerine yapacağı ziyareti kesmek.

işin gıdān_ēlmesi: (<işin gıdağına gelmesi) işin tam yapılır, kâr edilir duruma gelmesi. İşin kıvamına gelmesi.

(iş tam gıdān_ēlmişken bozmançalığ itme de sende ucundan dut.)

işin şıhurdımın_ı't-: (<işin şıkırdımını etmek) işe ciddi sarılıp da olumlu bir sonuca ulaşamayınca, savsatmak işi oluruna bırakmak.

it ahıllı: (<it akıllı) amaçsız, boşuna koşuşturan.

itānāna dönder-: (<it ağnağına döndürmek) köpeklerin debelendiği yere benzemiş, darmadağınık.

it bohu oldu da eme yaradı: (<it boku oldu da eme yaradı) “değersiz birisinden bir şey rica ettik kendisini naza çekti, işten kaçtı.”

ite gurda laf düşür-: (<ite kurda laf düşürmek) olur olmaz yerde konuşup, değersiz kişilerin diline düşürmek.

ite gurda yalol-: (<ite kurda yal olmak) parası malı şunun bunun elinde heba olmak. Onun bunun eline geçmek.

it gader sēmēm: (<it kadar sevmem)
hiç hoşlanmamak.

itgılı postal bā: (<it kılı postal bağı)
konuştu*ğu laflar ipe sapa gelmez,
saçma sapan. Bkz ip gırī postal bā

it gibil acıh-: (< it gibi acıkmak) “aç
değilim” dediği halde çok acıkmış
olanlar için.

(“aj dēlim” diyoñ ya it gibil acıhmissiñ)

it gibil gop-: (<it gibi koşmak) gereksiz
koşuşturmak, yorulmak.

İt gibil yil-: (<it gibi yelmek) gereksiz
koşuşturmak, yorulmak.

it girse guyrū dışard_ālır: (<it girse
kuyruğu dışarıda kalır) ev veya iş
yerinin çok küçük, çok dar
olduğunu anlatır.

iti añ, daşı yanına hazılla: (<iti an, taşı
yanına hazırla) lafi geçen
sevilmeyen bir kişinin görülmesiyle
söylenir.

itiñ ayānı daşdanm_esirgiyoñ?: (<itin
ayağını taştan mı esirgiyorsun?)
“onu adamdan sayma! koştursun
dursun, ayakları eskiyecek değil
ya!”

(itiñ ayānı daşdanm_esirgiyoñ hiyam, bi dā
gitsiñ bidā gitsiñ ne üzülüyoñ?)

itincī yemiş gibil gop-: (<it inciği
yemiş gibi koşmak) üşenmeden,
yorulmadan koşan.

itiñ gavırğa yidī gibil ye-: (<itin

kavurğa yediği gibi yemek) bir şeyi
kıtır kıtır ses çıkararak yiyenlere
takılmak için söylenir.

itiñ öldü yir: (<itin öldüğü yer) çok çok
uzak

(bi dene tallsı var, itiñ öldü yirde...)

iti öldürene sürütlediller: (<iti
öldürene sürükletirler) herhangi bir
şeyi bozan düzeltmeye mecburdur.

itler gibil püşmān_ol-: (<itler gibi
pişman olmak) çok pişman olmak.

it mi emir mi: hatırlı biri mi, sıradan
biri mi?

(gelic_olan it mi emir mi oñ_öre!...)

it obası: arka çıkanların hepsi
terbiyesiz, ahlaksız, ailesi bozuk.

it osurduhça yalan sōle: (<it
osurdukça yalan söylemek)
yalancılığı ile tanınan bir kişinin
yine yalana başlaması anlatılır.

it oynamış yonca tallasına dönder-:
(<it oynamış yonca tarlasına
döndürmek) darmadağınık hale
getirmek.

it ürdükce yalan sōle-: (<it ürdükçe
yalan söylemek) yalancılığı ile
tanınan bir kişinin yine yalana
başlaması anlatılır.

it yalasa doyar: çok pis çocuklara
denir.

it yatānda ekm_ūfamı bulunur?: (<it

yatağında ekmek ufağı mı bulunur?) değersiz kişilerin yanında, işe yarar hiçbir şey bulunmadığı gibi, kendisi de hiçbir işe yaramaz.

ividivit haber_al-: (<ivit ivit haber almak) olup bitenler hakkında en ufak detayına kadar haber almak.

(sēñ ni^{ye}ne göcavrat, gaynana dıſa çıhıncıh gelini kenara çekip ividivit haber alıyo, nölucāsa zār...)

ividivit ivitle-: (<ivit ivit ivitlemek) bir işte nasıl hareket edeceğini en ufak detayına kadar öğrenmek.

(gelin oluncuḥ neler yapıcāni ividivit ivitlediler gıza)

i^{ye}lē de yatmaz: (<iyiliğe de yatmaz) kendisine yapılan iyiliğin, iyilik

olduğunu bilmez, anlamak istemez.

i^{ye}lē dut-: (<iyiliğe tutmak) iyilikle yola getirmeye çalışmak.

i^{ye}siñ ıslahsıñ: (<iyisin ıslahsın) birisini yola getirmek için “haklısın” gibi tasviple sonucu lehe çevirmek.

i^{ye}rdi: (<iyi etti) layığını, cezasını verdi.

i^{ye}rdiñ kóden geldine: (<iyi ettin köyden geldiğine) birisinin bir konu yada problem üzerine ileri sürdüğü fikrin mantıksızlığı ile alay için söylenir.

izi billine: (<izi birliğine) hemen arkasından, hemen onu takip ederek.

(orda çoḥ oyalanmı^{ye}ñ, izi billine dönüñ ki āſama misafir gelicek)

DUA:

irdiñ iyilikleri bulasıñ: ettiğin iyilikleri bulasın

irk^{ye}âte binesiñ altın sāt^{ye} dahasıñ: erkek ata binesin altın saat takasın.

YEMEK:

ilâne dolması: (<lahana dolması) lahana yaprakları ile yapılan sarma.

incir dolması: içine ceviz fındık gibi şeyler konularak yapılan incir tatlısı.

irişg^{ye} içi: (<irişgik içi) sucuk için hazırlanıp karılan et, toz biber, baharat karışımı.

işli: bkz işli bazlama

işli bazlama: (<içli bazlama) hamur bezesinin içine yağla kavrulmuş un iç olarak konulan ve bazlama gibi sacda pişirilen yuvarlak 1-1,5cm. kalınlığında bir nevi çörek kısaca işli denir.

kalan 19 mahalleye toptan bu ad verilmiştir.

ik_āpılı cāmi: (<İki kapılı Camii) Cumhuriyet Meydanı'ndadır. 1977 de yıktırılarak yerine Bürüngüz Camii yaptırılmıştır.

İ'ler m_āzellī: (<iyiler mezarlığı) Hatiroğlu Camii'nden Asri Mezarlığa giden caddenin bu mezarlığa varmadan önce, yolun iki tarafındaki mezarlık.

incesu: Kayseri-Niğde karayolu üzerinde, Kayseri'ye 33km. mesafede Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 1670'de kurulmuş, 19. yy sonlarında ilçe olmuştur.

inecik: bir bağ semtidir.

Karpuzatan'a varmadan önce yolun sağında mağaralar vardı ve burada besicilik yapılırdı. Sonradan yerleşim merkezi olmaya başladı ve şimdi adı Yeşil Mahalle oldu.

isa_ā m_āllesi: (<İsa Ağa Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

isbile: (<İspile) Talas ilçesine bağlı köy.

isodesuyun m_āllesi: (<İstasyon Mahallesi) İstasyonun etrafındaki mahalle.

iskóbü: (<Üskübü) Gesi'ye bağlı köy. Yeni adı Subaşı.

ismet paşa m_āllesi: (<İsme Paşa Mahallesi) Kayseri'nin 1988'de kaldırılmış bir mahallesi idi.

-K-

A. KELİMELER:

kâkil: kahkül, perçem.

kâkilli: (<kâhgüllü) saçları önüne düşen delikanlıyı aşağılamak için söylenir.

kârsin-: küçük şeylerin sahibi olmaya çalışan, onu kâr kabul eden akılsız, arsız kişilere denir.

(ğannımı doyurdü yitmiyo gibil yimediklêni de lâylyona sarıp çentesinödu

bunu bile kârsindi pisavrat!)

kecere: iplik çıkırığında kelep yapmaya yarayan alet.

keçesi-: zamanla yumuşak kumaşın keçeleşmesi

keçeş-: dilin tat almaz olması keçeleşmesi.

keci yimezlik: (<keci yemezlik) yiyeceklerin saklandığı tel dolap.

kef: kaynayan pekmez veya yağın yüzünde oluşan köpük.

kefin_al-: (<kefini almak) kaynayan şeylerin köpüğünü kepeyle almak.

kefil kefil solu-: derin derin sesli ve sıkça soluk alıp vermek.

keh: tarlalar arasındaki toprak sınırları. Duvar, leğen, tepsi gibi şeylerin kenarı

kekeş: (<kekeç) “kekeme” nin mahalli söylenişi. bkz. patat

keâlî: bir aşık oyunu terimi Aşığın kulak kepeğine benzeyen kıvrımlı tarafı.

***kele:** (<ki+hele?) Kadınların birbirine hitap şekli

(kele gız gârdaşım, ben de buñaldım, bi dene de baña virsen de sorsam)

keleş: güzel, yakışıklı

kelğarınca: (<kel karınca) ağustos böceği.

kelit: kel köpek. Bir hakaret sözü

kelken(k)ez: akbaba

kelle: 1. kafa 2. Başak 3. 6m² halı 4. Kere

kelle-: ağacı gençleştirmek için budamak

kelle dut-: (<kelle tutmak) ekinlerin başak bağlaması.

***... kelli:** sonra

***kelpedin:** kerpeten

kemçik burunnu: (<kemcik burunlu) yassı, biçimsiz burunlu.

kemçik suratlı: yassı biçimsiz burunlu.

kemçit-: hayvanın çifte atmak, ısırarak
üzereyken kulaklarını geriye
yatırması.

***kenar (dilme):** bir pastırma bölümü.

kendirme: “yarma”nın değirmende
çekilmemiş

kenef: WC, tuvalet

keñgel sañızı: (<kengel sakızı) tabiatta
yabani olarak yetişen, söküldüğü
zaman beyaz süt çıkaran ve bu
sütten lezzetli sakız elde edilen
kengel otu.

kennā: akli sıra, güya

kep-: duvar yıkılması veya ağacın
devrilmesi, büyük bir dalın dipden
kırılması

(yāmırdan sōna bā girdimidi, ötmeyiñ bir
divarı kepmiş)

kepcel: büyük gagalı, süslü bir av kuşu.

kepenek: kelebek

***kepezi-:** bitkinlik veya aşırı
uykusuzluktan hareketsiz hale
gelmek

kepir: çok killi olduğu için altı sert
toprak

kepişik: yassı burunlu

kepūze: kâbus, uykuda ağırlık çökmesi.

kepūze çók-: (<kepuze çökmek) kabus
çökmek

keresde: (<kereste) sahtiyan. Bunun
leke bırakan ve kolay kolay
çıkmayan boyası.

***... kerez:** kere, defa

(bu kerez, üşkerez vs.)

kerğáh: gergef

kerkin-: erkek hayvanın çiftleşme
arzusunu belli etmesi

kerme: 1. Deri üzerinde açıkça belli
olan kir, 2. yara üzerinde meydana
gelen kabuk, 3. hayvan altında
çiğnenmiş veya üzerinde kurumuş
dışkı.

kermelen-: bkz. kerme

***kerpiş:** (<kerpiç) sığır dışkısına saman
irisi katılarak kasnağa doldurulup
çiğnendikten sonra güneşte
kurutularak kullanılan köylü yakıtı

(hayvan pisliklerinden kerpişler olurdu,
gurudulurdu bāzan onnardan atlāna getirip
oturannar da olurdu.)

kertig kúrtüğ ol-: (<kertük kúrtük
olmak) çentikler açılmış olmak.

kertik: maden üzerine açılan iz, yiv.

(Not: kız çocuklarının ayağı fazla
büyümesin diye, Cuma günleri selâ
verilirken ayağı kibleye doğru duvara
dayanıp, bıçağın tersiyle “kertim kertim”
denir.)

kertil-: kasılmak, kendini bir şey
sanmak.

kertiş: kertenkele

kese: kestirme yol

keser çek-: bostanı çapalamak.

kesgen-: elle, sopa ile veya başka bir şeyle vuruyormuş gibi davranmak.

(elinâldırdı, kesgendi, kesgendi amma vuramadı)

kesgin: (<keskin) sert, saldırgan davranışlı

(itin yın kesginimiş)

kesim: 1. sucuk, pastırma yapımı için büyük baş hayvan kesilme işi, 2. halı dokunduktan sonra kaba iplerinin makaslanması işlemi, 3. iki tarafın uyuşması, maktu ücret.

kesme: koyu şeker şerbeti.

kesme şeker: küp şeker.

kesmük: (<kesmik) sapı ve başağı iyi ezilmemiş saman.

kespäre: az ezilmiş, az çiğnenmiş, iri ufak arası. Saman, kurşun, yemek için kullanılır.

(āzda diş galmamış, yimekler kespäriyiyor)

keş: salak, aptal, ayyaş

ketguda: ukala, herkese karışan

(anşanın gaynanası bir ketgudaki görme!)

ketgudalan-: ukalalık etmek, herkese karışmak

ketl(n)ez: (<kertl (n) ez) burnu yassı olduğu için burnundan konuşan

kevek: 1. Süngerimsi, hafif tuf taşı

Ağır olmayan, hafif kavun karpuz

keven: geven, kıraç dağlarda yetişen bodur, dikenli, sütünden kitre çıkarılan bir ot türü.

kevenne-: (<kevenlemek) saç veya ağaçların ihmal ve bakımsızlıktan tazeliğini kaybetmesi.

kevzi: ağaçların taze sürgünlerine yapraklarına dadanan ağaç biti.

keyveni: 1. iyi yemek pişiren kadın, 2. kurnaz ve düzenbaz kadın

kikirde-: kızların kendi aralarında gülüp eğlenmeleri

kikirdek: neşeli, devamlı gülüp konuşan kız.

kili: (<keli) tarla veya bağlar arasındaki toprak sınırı.

kilimoru: iki kişinin arası şeker renk, şöyle böyle.

killit: (<kirli it) kirli köpek. bir hakaret sözü

kimiñce~kimisiñce: kimine göre

(bıyıl ramazan kimiñce bazatesún, kimisiñce şálún başlı'cāmış)

“bu yıl ramazan kimine göre Pazartesi günü, kimine göre Salı günü başlayacakmış”

kimitlek: gırtlak

kinne: Çelik çomak oyununda 5-10cm. ara ile konulan iki taş. Taşların arası biraz oyulur.

kip: 1. tam yerine oturmuş, uymuş, 2. akli başında, ne söylediğini bilir.

kipir kipir yi~yayı-: (<kipir kipir yemek~yayılmak) koyun kuzunun kendi halinde otlamalarını tarif için söylenir.

kipşik: göz hastalığından dolayı kirpikleri birbirine yapışan, bakmakta zorluk çekenlere denir.

kip kip ıssır-: üvez, sivrisinek ve tatarcığın ısırılmalarını anlatmak için kullanılır.

kipri: kirpi

kiprik: kirpik

kirbit: kibrit

kirbitotu: kıraç bölgelerde yetişen top top olan bir ot.

kirik: en küçük cins yabani ördek.

kiriz: dişi tazı ile adı köpekten melez köpek.

kirizlen-: diklenmek sarkıntılığa yeltenmek (mec.)

kirkir: halıda bir sıra ilme attıktan sonra atılan atkı ipliğinin sıkılaştırılması için kullanılan tarak

kirmen: Elde yün ipliği yapmak için kullanılan araç.

kirt: yaprakların ortasındaki kalın damar

kis: çok killi, kireçle karışık sert toprak

kiskis: cimri

kişifle-: (<keşiflemek) Birinin hareketlerini gizlice gözlemek.

kişne-: genç kızın taşkın hareketlerde bulunması

kişele-: kuş, böcek, sinek vs. kovalamak, kışalamak.

kişkişle-: kışkırtmak (köpeği, insanı)

kişniş: kuş üzümü.

kit-: bir aşık oyunu terimi. Oyun kurallarına göre aşığı enekle vurarak, daireden dışarı çıkarmak.

kitapsız: insafsız, merhametsiz.

kitir kitir: çok taze hıyarı anlatmak için kullanılır.

kitile-: bir yeri aşırı dumana boğmak.

(puhayri çekmiyomu ni^y, dümanınan kitilendi oda)

kitle-: kilitlemek

***ki^yf:** keyif

ki^yfemā: (Ar. Keyfe-mā) her nasılsa

(ki^yfemā geldi, ziyāfete gındu)

ki^yfemāşā: (Ar. Keyfe-mā yeşā) nasıl isterse, istediği gibi.

(ki^yfemāşa yatar gāhar, para gızanma yoğ, bi de "beni everiñ", diyo)

ki^yş: keşiş, hakaret olarak söylenir.

kófden: kilerde erzak saklanan çukur yer.

***kóken:** oya yapılan iplik yumağı, kuka.

kóledoyuran: (<köle doyan) iri salkım üzüm.

kólemōl!: (<kölem ol) aşağılamak için söylenir.

köleñ~kóleleñ olurum: (<kölen~kölelerin olurum) her iki şekilde de bir çocuğu severken genellikle kadınların kullandığı sevgi sözü.

kólü ketli: (<köylü kentli) bir kalabalığı aşağılayarak anlatmak için kullanılır.

(d'ünde kólü ketli dolmuşlar...)

kópük daşı: (<köpük taşı) sünger taşı, ponza taşı, topuk taşı.

kópü-: köpüme işlemini yapmak.

***kópüme:** (<yün veya pamuğu tabaka halinde astar üzerine döşeyerek astarla birlikte dikip yorgan, minder haline getirilmiş ev eşyası.

kópür-: aşırı derecede sinirlenmek.

kópürgen: (<köpürgen) 1. çabucak köpüren sabun, 2. hemen öfkelenen kişiler için kullanılır.

kór: (<kör) 1. Böyü. Sarı renkte kıllı 4-5 cm. büyüklüğünde örümcek cinsi, 2. budandıktan sonra soğuk alıp yeşermeyen üzüm çubuğu veya kurumuş aşı, 3. serpilgen tohumların

çukurlarından çıkmamış, yeşermemiş olması, 4. Sürme hastalığından dolayı taneleri çürümüş buğday, çavdar vs. başağı.

kórcük-: (<kórcükmek) Neşesini, hareketliliğini kaybetmek.

kórcükdür-: (<kórcüktürmek) 1. Neşesini, hareketliliğini kaybettirmek, 2. birisinin bir ite azmini şevkini kırmak, bir işin düzenini bozup işlemez hale getirmek.

kórdandik: (<kör dandik) gözleri şehlá veya şaşılarda alay için söylenir.

kór d'üman: (<kör duman) yoğun sis.

kórel-: (<körelmek) ateş sönmeye, pınar kurumaya yüz tutmak, alet keskinliğini kaybetmek, alış veriş azalmak.

***kórfez:** kuytu körfez

***kórge:** gölge

kór_it: (<kör it) kör köpek, hakaret sözü.

kórölu: (<köroğlu) bazıları karlarına böyle der.

***kórük:** fayton

kóskós git-: (<kös kös gitmek) suçluluk duygusu içinde, sessizce etrafına bakmadan gitmek.

kósnük: (<kösnük) yanlış cinsel tercihleri olan erkek.

kóssē: (<köseği) ocak karıştırılan bir ucu yanmış dal.

kóssü: (<kössü) köstebek.

***kóşe minderi:** (<köşe minderi) sedirin köşesine konulan misafir minderi.

kóşger: (<köşger) yemenici, ayakkabı tamircisi.

kóşşek: (<köşşek) deve yavrusu
(deveniñ yavrusı kóşşek bunu bilmeyen eşşek) bilmece

kótele-: (<kötelemek) öfke ve hırsla fırlatıp atmak.

kót'it: (<kötü it) kötü köpek hakaret sözü.

kótülen-: (<kötülenmek) baygınlık geçirmek, çok zayıflamak.

kótüleş-: (<kötüleşmek) baygınlık geçirir gibi olmak.

kóz: (<köz) kor haline gelmiş odun, kömür vs.

kúçen_ol-: çiftleşme isteyen dişi köpek

kúfül kúfül es-: (<küfül küfül esmek) çok sıcakta insanı rahatlatan esintiyi anlatır.

kúkúm ol-: (<küküm olmak) yerinden kalkamayacak hale gelmek.

kúlâş ol-: (<külaş olmak) kırılıp dağılmak, paramparça olmak.

kúle: tandıra özel olarak yapılmış delik.

kúlek: içine 2-5 kg. yoğurt konabilen silindir biçiminde tahtadan yapılmış

kova.

kúllük: (<küllük) kül, çöp, süprüntülerin atıldığı yer.

kúmüs kúmüs yi-: (<kümüş kümüş yemek) zevkle, birbiri ardı sıra, nefes almamacasına yemeyi anlatır.

kúñ şeker: toz şeker⁸.

kúncü: küncü, susam tohumu.

kúnde: (<günde) her gün

(babam kúnde babänneme urar)

kúnde kúnde: (<günde günde) her gün, sık sık

kúñkúlle-: (<künküllemek) oturduğu yerde uyuklamak. Çok ihtiyarlamış, bütün yaşam faaliyetleri iflas etmiş.

kúpecik: (<küpecik) ufak küp, ufak çocuk (mec.)

kúrek: (<kürek) pastırmanın bir bölümü.

kúrele-: (<kürelemek) kavga için toplananları korkutup kaçırmak, dağıtmak.

kúrsük: (<kürsük) kalın demirden manivela

kúrsüggibil: (<kürsük gibi) Tıknaz, kaslı, sağlam, kuvvetli

⁸ TDK. (???): Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Ankara: TDK Yay., No: 1371, Başbakanlık Basımevi, s.900 (Kazak Türkçesi'nde ve Uygur Türkçesi'nde "kum şeker", Türkmen Türkçesi'nde "gum şeker" olarak kullanılmaktadır).

kúrtün: (<kürtün) yük hayvanlarına vurulan semer.

kúrtün gibil: (<kürtün gibi) kat kat giyinmeyi tarif için kullanılır

kúrúk: (<kürük) sıpa

kúrú-: (<kürümek) küremek, kürekle bir şeyi atmak.

kúsdü: (<küstü) astar ile yüz arası pamuk döşeli hırka

kúseñ kúseñ: (<küsen küsen) sürekli ve yoğun kar yağışını anlatır.

kúsgü: (<küskü) kalın demirden manivela, kaldıraç.

kúsmük: (<küsmük) bozulmuş süt veya yoğurt.

kúsük: (<küsük) bir yerde birikmiş yağ yığını.

kúsükle-: (<küsüklemek) 1. tipi ile karın bir yerde birikmesi, 2. Toprağı yüzeysel, otlarını iyice kırmadan, üstünkörü bellemek.

kút'ol-: (<küt olmak) kötürüm olmak.

kút'úk: (<kütük) izansız, kaba insan

kútür kútür devril-: (<kütür kütür devrilmek) kuvvetli su akışını anlatır.

kútür kútür kütüle-: (<kütür kütür kütülemek) kuvvetli su akışını anlatır.

kútür kútür yi-: (<kütür kütür yemek) taze ve sert meyveyi sesli olarak yemek.

kütüle-: (<kütülemek) belin, dizin vs. küt! diye ses çıkarması.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

keçesiniñ döt ibi sud_ol-: (<keçesinin dört ibiği suda olmak) işi oluruna bırakmış, durumu sağlam olmayan kişilere denir.

keçesini sudan ğurtar-: (<keçesini sudan kurtarmak) kötü giden işlerini düzene sokup işler hale getirmek, durumu kurtarmak.

kedi boğundan kesgin: (<kedi bokundan keskin) 1. sevilen bir çocuğun kendisinden beklenmeyen sert çıkışları karşısında sevgi sözü

(şu sıpanıñ bārdına baġġı, kedi boğundan kesgin elegci!)

2. davranışları saygısızca olanları tenkit için söylenir.

kedi boğu saşma, ğötüñ varısa ğaşma: (<kedi boku saşma, götün varsa kaçma) oyun bozanlık eden birinin, sıkıyı görünce kaçmasının ardından söylenen tekerleme.

kelâlinin bāna dön-: (<kel alinin bağına dönmek) bir yer karmakarışık olmak, alt üst edilmek, kırılıp dökülmek

kelini ğızdır-: (<kelini kızdırmak)
kafasını kızdırmak

kelkómük: (<kel kómük) eğri büğrü,
gelişigüzel.

kenar mälle bebesi: (<kenar mahalle
bebesi) görgüsüz, kültürsüz, kaba
saba.

kepenek gibil uçuş-: (<kelebek gibi
uçuşmak) kuşların çok fazla
olduğunu anlatmak için kullanılır.

kepir dudu: ukala ama kimseyi
kırmayan kadın, kız.

kerçâne sōle-: (<kerçane söylemek)
kinayeli, kırıcı söylemek.

kerseñ ğafa: (<kersen kafa) geri zekâlı,
kafası işlemeyen

kesesi sırtında dikili: eli çok sıkı,
cimri.

kesim kes-: bir iş için tarafların bazı
şartları kararlaştırıp anlaşmaları.

kesmez palta, kór pıçah: (<kesmez
balta, kör bıçak) hiçbir işe
yaramayan.

kiki^ybil bekle-: (<kiki gibi beklemek)
başından hiç ayrılmaksızın, ısrarla
beklemek

killi çıhı: (<kirli çıkın) parası olduğu
halde “yok” diyen, yoksul
yaşayanlara denir. bkz. kúflü çıhı

kime sōleñ~sōlüyoñ: (<kime
söylersin~söylüyorsun)

söylenenlere aldırmayan, gene
kendi bildiğini yapmakta devam
edenlere, söylediklerini tekrarlamak
yerine denir.

kimsenin ahında ğarasında olma-:
(<kimsenin akında karasında
olmamak) kimsenin dedikodusuna
karışmamak. Kendi halinde
yaşamak.

kim vurduy_ētir-: (<kim vurduya
getirmek) kimin kötülük yaptığı
belli olmayacak bir düzene
getirmek

kip di^yn otur-: (<kip diye oturmak)
elbisenin vücuda tam uyması.

kipri^{bil}: (<kirpi gibi) saçları dikleşmiş

kipri^{guru}: (<kirpiği kurumak) çok
ağlamak.

kipri^{kipri}ne dēme-: (<kirpiği
kirpiğine değmemek) hiç
uyumamak.

kirbit gibil ğuru-: (<kibrit gibi
kurumak) kupkuru olmak

kirbidi süslü: (<kibriti süslü) aşırı
süslü, hafif meşrep

kirpas içind_āl-: (<kir pas içinde
kalmak) üstü başı çok pis olmak.

kitabın iki yüzünü okumu- (<kitabın iki yüzünü okumak) meseleyi tek taraflı değil, çok taraflı düşünüp çözüme ulaştırmak.

kitap çarp- (<kitap çarpmak) hastalığın iyileşmesi için okunan Kur'an'ın hastanın başında 3 kere kapatılıp açılması.

kitkidin kırıl- (<kitkitin kırılması) onur kırıcı söz veya hareketlerle bir işten insanın şevkinin kırılması.

(başında dır dır gonusup kitkidimi gırmassanız olmaz del mi?)

kól_eşşē- (<köylü eşeği) tembel inatçı kişilere kullanılır.

kólü boğundan kerpişm_olur- (<köylü bokundan kerpiç mi olur) köylünün hiçbir şey bilmediği, görgüsüzlüğünü anlatmak için söylenir.

kópüsüz sapısız- üstünkörü, itinasız yapılmış şey.

korgesi ar- (<gölgesi ağır) kişilikli, hatırlı, nüfuzlu kimse.

kóşe daşı- (<kóşe taşı) ailede saygıdeğer, büyük kişi.

kúflü çıhı- (<kúflü) bkz. killi çıhı

kúfranı ni'medde bulun- (<kúfran-ı nimette bulunmak) elindekileri az bulup Allah'a karşı isyankâr, sitemkâr dil kullanmak.

kúllük guzusu- (<kúllük kuzusu) köpek yavrusu, aşağılamak amacıyla söylenir.

kúpe binip góğē ā- (<kúpe binip góğē ağmak) mahalli masalarda anlatılır: "Cadı küpe binmiş göklere yükselmiş"⁹

kús kús de, gótünü küle bas!- (<kús kús de gótünü küle bas!) çocuklar oyun anında "küsüm" dediklerinde karşılık olarak böyle söylerler.

kúslengúş böcü- (<kúslengiç böceği) çabucak küsen kişiye benzetme olarak kullanılır.

kút' çalıb cingán oyna- (<kürt çalıp çingene oynamak) bir toplantıda her kafadan bir ses çıkması.

kút' ne bisiñ bayramı, gúp gúp içer ayranı- (<kürt ne bilsin bayramı güp güp içer ayranı) görgüsüz, kaba saba insanların durumunu anlatmak için kullanılır.

küllü bunnunda tüt- (<küllüğü burnunda tütme) doğup büyüdüğü baba ocağını çok özlemek

⁹ Not: küpe binip havaya uçması eskilerin çok ilginç bir benzetmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

DUA:**kimseniñ ciğerini yahma yarabbi!:**

kimsenin ciğerini yakma Ya rabbi!

BEDDUA:**kóle olasıñ:** köle olasıñ

berbatlığı dolayısıyla sürgün yeri

keşan keşan sürünesiñ: Edirne'nin ilçesi olan Keşan İmparatorluk döneminde hava ve suyunun

imiş. "Keşan'a sürgüne gidesin" anlamında bir beddua

ATASÖZÜ:**ķót_ōmşu insanı hacat sābı yaptırır:**

(<kötü komşu insanı hacet sahibi yaptırır) istediği bir şey

vermeyeceği için kötü komşusu olan, gerekli araçlara kendisi sahip olur.

YEMEK:**kedî bacā:** (<kedi bacağı) cevizli sucuk

kurutulan pekmezden yapılan kış yiyeceği

kesdirme: (<kestirme) şekerin su ile kaynatılmasından elde edilen tatlı şerbet bkz kesme**ķóremez:** (<köremez) süt ve yoğurt karışımından yapılan bir yiyecek.**kesme:** bkz. kesdirme**ķózleme:** (<közleme) içine peynir ve maydonoz koyulan, közde pişirilen bir çeşit çörek***kete:** iç olarak yağla kavrulmuş un konularak fırında pişirilen yuvarlak çörek**ķúncülü:** üzerine susam serpilmiş simit, çörek***ķófder:** (<köfter) Koyulaştırılıp**YER:****ķâzım ġarabekir māllesi:** (<Kâzım Karabekir mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisi

Mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisi

kemeraltı māllesi: (<Kemeraltı**kepez:** Talas'a bağlı bir köy.**kepiç:** Felahiye'ye bağlı bir köy.

keprin: Tomarza Toklar bucağına bağlı köy.

kerǵáh: Kayseri bağlarından bir semt

kesir: Tomarza Toklar bucağına bağlı köy.

kesteliş: (<Kesteliç) Yeşilhisar'a bağlı bir köy.

keşlik: Yeşilhisar'a bağlı bir köy

ki'bat māllesi: (< Keykubat Mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisi

kósehacılı: (<kósehacılı) Bünyan'a bağlı bir köy.

kóş dā: (<Kóş Dağı) Kayseri'nin

doğusunda bir tepe

kóş mediresesi: (< Kóş Medresesi) Kóş dağındadır. Eretnaoğulları döneminde yapılmıştır.

kóşgelli: (<Kóşkerli) Pınarbaşı'na bağlı bir köydür.

kúkút: (<Kükürt) Kayseri bağlarından bir semt

kúkút dā: (<Kükürt Dağı) Kayseri'nin batısında Obruk'la Belbaşı arasındaki dağın adı.

***kúldepe:** (<Kültepe) Kayseri'nin 21km. kuzeydoğusunda, Hititler döneminden kalma bir ören yeridir.

-L-

A. KELİMELER

Íábit: muhakkak, mutlaka, kesinkes

(Íábit bā gidecēm didi durdurdu)

Íáfcı: dedikoducu, laf getirip götürən.

lafla-: sohbet etmek.

Íálı-: göze batar şekilde süslenmek

Íálı gibil: (<lâl gibi) çok tatlı kırmızı renkte, lâl renginde

Íáli: nalın bkz. nâli

Íáli: göze batar şekilde süslü.

Íañğırda-: kaba ve görgüsüzce, yüksek sesle konuşmak.

Íañğırdağ: (<langırdak) kaba ve görgüsüzce konuşan.

Íáp lakap

lap lap: çamurlu ayaklarla oraya buraya basmayı anlatır.

Íávele-: birisinin konuşmasını taklit ederek onu alaya almak.

lavğar: boşboğaz

le?~leh?: fiilden sonra “değil mi?”

(vapdım pağlavadan sen de yidiñ le?)

le dël mi?: öyle değil mi

(esğállıñı yapıdıñı le dël mi?) (askerliğini yapıdıñı öyle değil mi?)

lelbebi: leblebi

lem: nem

***lemi?~leñi?:** (<öyle mi)

(vo! biz teláşı'nen bilemedik leñi?)

leñğári: (<lenger) tabaktan büyük yassı kap.

lep lep: büyük parçalar halinde

lepeş lepeş: lapa lapa'nın mahalli söylenişi

libâdeli: çok kötü giyimli

liksi liksi: Rutubet ve küf kokusunu anlatmak için kullanılır.

lingirde-: işsiz güçsüz avare gezmek

liñgir liñgir gez-: başıboş, avare gezmek.

li'lek: 1. Leylek 2. Leylak

loğgigil otur-: (<lök gibi oturmak) bir yere lök devesi gibi bütün ağırlığı ve kasıntıyla oturmak

Íósan: noksan

löndüha: (<lendüha) çok iri ve kaba görünümlü kimse.

lüver: mavzer

B. DEYİMLER, TARİFLER:

Íáf çah-: (<laf çakmak) kinayeli konuşmak.

Íáf düşür-: dedikodu çıkarmak başkasına koz vermek.

Íáf ğucā düş-: (<laf kucağa düşmek) biz bize sohbet etmek.

Íáfi irileşdir-: (<lafi irileştirmek) konuşmayı sertleştirmek.

Íáfiñ yanına iki de cıñğırdağ dah-: (<lafın yanına iki de çingirdak takmak) söylenmedik şeyler de

katarak konuşmaya arabozucu, tahrik edici bir nitelik vermek.

leylimi aldır-: bir yere gitmeye söz verip de herhangi bir sebepten o yere gidilemeyeceğini anlayan küçük çocukların huysuzlanıp bağırıp çağırarak gitmek istemeleri.

lülülüm ğop-: (<lülülüm kopmak) kavga gürültü, bağırıp çağırarak, feryat figan kopmak.

(dedelēñ öldünü duymamışlarımıñ, tilifonda órenincik bir lülülüm ğopdu!)

BEDDUA:

lime lime olasıñ: parça parça olasıñ.

YER:

Íále cāmisi: (<Lale Camii) Lalapaşa Camii, aynı adlı mahallededir.

Íále māllesi: (<Lale Mahallesi) Lalapaşa Mahallesi Kayseri'nin en eski mahallelerindendir.

lemşeri: Nevşehir.

***lifos dā**: (<lifos Dağı) Erciyes'in kuzeyinde, koni şeklinde bir tepedir.

-M-

A. KELİMELER

māccel: (<Ar. Muaccel) peşin, önden

(halı^y māccel mi veresiye mi aldınız?)

māccer: önü açık, üstü ve üç yanı kapalı bağ evi.

maccırda-: çok çamurda yürüme sesi.

māci(u)r: (<Ar. Muhacir) göçmen

mādenis: maydanoz

madımanah: Madımak

mafraş: bağa göçerken taşınamayan eşyanın düzgün olarak toplanıp örtülmesi

mafraş gay-: (< mafraş kayma) bağa göçerken taşınamayan malın toplanıp örtülmesi işlemi.

***mahál:** layık, lüzumlu yaraşır.

(anām! Ni^y dahsaḥ mahál ya, işde n_õrek arḥadan bi olan dā var.)

mahál gór-: (<mahal görmek) layık görmek uygun görmek

(bir altını mahál górmüyoñuz mu baña?)

mahállî: (<mahalli) geleneklere göre olması mecburi

(mahállî yire gidiyoḥ, hedāyesiz olmaz ha!)

mahana: bahane bkz. māna

mahan_it-: bahane etmek

maḥanne: makarna

maḥanneli çar: (<makarnalı çar) çok

kullanılan küçük kareli çarşaf.

maḥaşlı böcük: (<makaslı böcek)

bağkesen. Küçük başlı, parlak siyah veya kahverenkli vücudunun gerisinde makası olan genç filizlerle (asma) beslenen böcek.

maḥat: (<makat) 1. Anüs 2. Sedirlere

altı görülmemesi için örtülen perde veya minder yüzü

malaha: (<malaka) beleş, parasız elde edilen şey.

malahacı: (< malakacı) beleşçi, bedavacı

malāma: (< malama) samanla karışık tahıl.

mālle: mahalle

māllek: muallak

mallıḥ: (<mallık) büyükbaş hayvanların konduğu etrafı çevrili yer.

malsın-: başkasının olan malı sahiplenmek.

mamatatıḥ: (<mamatatik) anlayışsız, hissiz, obur, şişman çocuk.

mambıl: (<bambıl) çiçek ve başakları yiyen siyah böcek.

***māmer:** mermer

(māmer daşa gılcı vurub saplıyor)

māmıdā: (< Mahmut ağa) kokulu, kumlu bir armut türü.

māmıt: “Mahmut” erkek adı

māna: bkz. mahana

manā bul-: bahane bulmak

manğufat: kaba saba

māniya baḥ-: (<manaya bakmak)

bahaneye bakmak, bir sebep aramak

māni^ynan: bahane ile

(bu māni^ynan babānnensi de görmüş olurūḥ)

mantıcı: boğazından başka bir şey düşünmeyen.

mapıs: (<Ar. Mahbūs) hapis edilmiş kimse.

mapısana: (<mahpushāne) hapisane.

māraş: bkz. mafraş, mafraş gay-

mārem: Muharrem

mārifet gavli: (< marifet kavluḡu) bu gün çok revaçta olan yama işi. Artık bez parçalarının birbirine dikilmesi ile elde edilen örtü.

marzıman: kuvvetli ve sağlam.

māsen: (Ar. mahzen) yapılarda yer altı deposu.

***māsi-:** (<mühimsemek) adam yerine

koymak, önemsemek

(annemi de hiş māsimezdi)

māsil: çağlardan olgunluḡa geçmekte olan kaysı, erik, şeftali vs.

māsız: mahsus

māsızdan: mahsusdan şakadan

(seni d’överim di^yn māsızdan sōlüyo)

maşalla: sebze bahçesinin bölümleri, tarh.

maşdafa: maşrapa

maşı: (<maşık) yük sarmak için

kullanılan urganın ucundaki çatal ağaç.

(şunuñ altına şu şekilde maşık dirik a^ş gollar)

māşuş: zayıf adam.

mat doḡuzu: (<mart dokuzu) 22mart günü. Bu günlerde hava bozar, ısı düşer kar yağdıḡı da olur. Bkz. mat doḡuzun doḡuzu

mat doḡuzun doḡuzu: (<mart dokuzun dokuzu) 31 Mart günü. Bu günlerde hava bozar, ısı düşer kar yağdıḡı da olur. Bkz. mat doḡuzu

matlaḡ: (<matrak) gülünç

mavi(u): mavi

māyer: (Ar. muhayyer) seçmece, beḡenmeli, beḡenilmezse iade şartıyla satın alış.

***māzer:** mezar

(oruya kimler vardıysa ölmüş, biñlerinen māzer!)

mazı: kağıt tekerleğinin ağaçtan dingili.

māzin: müezzin

meder_ol-: (<Ar. Medar olmak) sebep, vesile olmak.

meddep: mektep, okul

***mehle:** bir pastırma çeşidi. Büyükbaş hayvanın boyun bölgesinin en üst tarafıdır.

mehri: kaza benzer yaban ördeği

melefe: yüz geçirilmemiş, eskimiş yorgan, minder
(melefeleleri mārācın üsdüne örtüñ)

***melmeket:** memleket
(onnar melmeketiñ eñ_jileride zenginneri^ydi)

memişāne: (<memişhane) WC, tuvalet

meñgiş: küpenin kulağa takılan çengeli.

mēndiz: mühendis

***menşur:** meşhur
(ğayseriniñ basdırması çoğ menşurdur)

***merdiman:** merdiven
(bu ğaliye çıhm_üçün merdiman yoğ mu)

mērim~mērisem: meğer, meğerse

***mes:** abdest alırken her seferinde ayakları yıkamamak için ince meşinden yapılmış giysi. Mest
(esgiden ğadınnar evlerde mes dikerdi)

meses: kağıda ökülere kumanda için uzun ve hafif ucu nodullu sırtık.

met: (met-di^ynek) çelik çomak oyunundaki 15cm. civarındaki dal parçası
(ğayseride eñ çoğ met oynanırdı)

met çal-: met- di^ynek oyununda metin altına sokulan çomakla havalandırılan mete (çelike) di^ynekle (çomakla) vurulup, metin çok uzaklara savrulmasını sağlamak.

met-di^ynek oyunu: (<met- deynek oyunu) çelik çomak oyunu

metelikci: eli sıkı, pinti.

mezeki sağızı: (<mezeki sakızı) damla sakızı.

mezele-: birisinin konuşmasını terbiyesizce, alaylı, ağız yüz hareketleri ile taklit etmek

mezgerdek: bir tür yabani ördek.

mıccırda-: meyvenin çok ezilmekten yenmez hale gelmesi.

mıccırğ: (<mıccırık) bir işte karşısına çıkan problem, pürüz.

mıccırğlı: (<mıccırıklı) pürüzlü, problemlı, karışık iş.

mıddır mıddır öt-: işi çok yavaş, isteksiz yapmak.

mığa: kısa elyaflı, düşük kaliteli kirli yün.

mıhçıtın: meyve, dalların meyve ile dolu olması. Bkz. hışırdım gibil
(maşallah erikler dallarda mıhçıtın olmuş)

mıhçıtın dol-: çok aşırı kalabalık veya dallarda meyve.

mıhlılandız: mıknatıs

mıhlım: latif, iyi, hoş.

mıncı-: Yiyeceklerin bozulmaya yüz tutması.

mındar_it-: (Far. Murdar etmek) pis yapmak.

mındar_ol!: (Far. Murdar ol!) defol!

mındar_ol-: (Far. Murdar olmak) pis olmak.

mırıķ: çirkef, kokmuş cıvık çamur.

mırmırıķ: durulan sıvıdan arta kalan tortu.

mırzlı: bir tür aşık oyunu.

***mısdafa:** “Mustafa” erkek adı

mısdıllı: ağır canlı ve tembel

mısmıl: arzu edilen nitelikte, kusursuz.

***... mıssıķ:** (<.. mışız) 1. Çoğul şahıs öğrenilen geçmiş zaman eki.
(zeñgin olucāmıssıķ.)

mıtār: “Mutahhar” kadın adı

mızırda-: mızımızlanmak, kapris yapmak

mızırıķcı: mızımızlanan, hiçbir şeyi beğenmeyen.

mihmān_ol-: hayran olmak

***... missik:** 1. Çoğul şahıs öğrenilen geçmiş zaman eki.
(vallā padişahdan ferman var bi dā evlenicēmissik)

mihrilcan: (<mihrecan) sonbahar gün-

tün eşitliğı zamanı, meyvelerin tatlandığı zaman.

(mihrilcandan sōna hevālar sōmuya başlar)

milek: selin getirdiğı çok ince çamur, mil.

mille-: sel çamurunun bir yere çökmesi.

mimine: (<Mü'mine) kadın adı

mire ğon-: (<mire konmak) aşığın sağ baş parmak tarafına gelen kısım üzerine konması.

mireli: bir tür aşık oyunudur.

miyāne: (<meyhane) helva yapmak için yağda kavrulan un.

mi'ı vir-: (<mehil vermek) süre tanımak.

mitil: eskimiş yorgan, minder, elbise

miyencile-: münasip görmek, tavsiye etmek.

miyancılı'y-t-: (<meyancılık etmek) alıcı ile satıcı arasında aracılık etmek.

mi'y menetli: (<meymenetli) yakışıklı, biçimli.

mi'y menetsiz: (<meymenetsiz) çirkin, giyinmesini, işini bilmez.

miz: topacın ucundaki madeni, sivri uç.

möliz: (<müflis) iflas etmiş.

möliz_it: (<müflis it) hakaret sözü.

mölizle-: (<müflislemek) iflas etmek.

Bu durumun üstünden başından belli olması

morcuḥ-: (<morcukmak) yıkandığında artık temiz görünüm alamayan çamaşır bkz. az-

mortuş-: ufak bir şeye kızıp surat asmak.

mozalah: kozalak

mozalağ gibil: (<kozalak gibi) irileşmemiş meyve, sebze için kullanılır.

mö(ü)fdaç: muhtaç

mö(ü)fdāc_ol-: muhtaç olmak

möddürdek: her harekette ağlayacakmış gibi dudağı bükülmüş çocuk

mötlek: hemen ağlayan, yüzünün şekli, dudakları ağlamaya hazır intibai veren çocuk.

muaccer: iki üç kişinin oturabileceği balkon, sundurmalı çatısı üçgen şeklinde olur ve üç tarafı kapalıdır. bkz. şānı şirin

mucuḥ: (<mucuk) ot üvezi veya tatarcık da denilen, ısırınca kaşındıran ufak bir sinek türü.

mudara: (<Ar. Müdārā) yüze gülme, dost gibi görünme, minnet duyma.

mudaralı: (<müdārālī) minnettar, boyun eğmiş.

mudar_it-: (<müdārā etmek) el ovuşturmak.

mudaral_it!: (<müdārālī it!) menfaati için yalancıkdan saygılı görünenlere aşağılamak amacıyla söylenir.

mudaras_olma-: (<müdārāsı olmamak) minnet duymasına gerek olmamak. (işî çoḥ i' kimsiye mudarası yoḥ)

muhalis dirmidi: beyaz, kokulu bir üzüm türü.

muhallan-: gücenmek, darılmak.

(“şimdi işimmar” didimidi hemen muhallandı)

muhallı: küskün.

(dünden belli baña muhallı)

muḥāt_ol: (< mukayyet olmak) sahip olmak, sahip çıkmak.

muḥāt_ol!: (< mukayyet ol!) sahip ol, koru

mum sekisi: büyük sofa yanındaki küçük açık bölme.

musul: ahırda hayvanların yem yemesi için yapılan sabit yer.

mut: 54 şiniklik tahıl ölçēği.

muzāvā: görmeyi engelleyen, mani olan (önüme muzāvā olma da biz de ğörek!)

muzāvā ol-: zarar verici, arabozucu, engelleyici olmak.

muzū: muzır, karıştıran, arabozucu

(şu ğúccük gelin ne muzū, analar dörmemiş bölesini...)

müddezel: (<Ar. Mübtezel'den) sarhoş, yalancı, güvenilmez, ahlaksız.

müzmā́_ol-: eliyağı tutmaz olmak.

baskısında kalma, bu yüzden bunalma.

(mahál Ārī olduĥ, mařallah taraf edirāfımız yĭn çoĥ, her ĥuń biri evlenir, biri...)

malamat_ol-: mahçup olmak, küçük düşmek, eşya için: darmadaĥınık olmak, sürünmek

(sāyende il Āleme malamat_olduĥ!)

malını it, bārını bit yir: (<malını it bağrını bit yer) varlıklı ama malı başkalarının elinde, onlar faydalanır, kendisi yoksulluk çeker.

mālle boĥuni^yt-: (<mahalle bokuna gitmek) pek yakını olmayan tanıdığının hatası yüzünden pisi pisine zarar görmek.

***manı manı oynay-:** alaya almak, kızdırmak.

(manı manı oynadıyom valla...)

marmasın óküzü: kaba kır zekālı, anlayışsız, görgüsüz, vurdumduymaz.

mārumlar māraci^ybil: (<mahrumlar mafracı gibi) çok biçimsiz, çirkin ve şişman kadınlara denir.

marzıman_eřřē: (< marzıman eşeği) iri, kaba, kuvvetli ve sağlam kişilere denir.

anlamadan boş gözlerle bakmak.

mat ĥazĭbil doń-: (<mart kazığı gibi donmak) fena halde şaşırıp dili tutulmak, konuşamaz hale gelmek.

maymana çal-: asıl işi bırakıp dalga geçmek, çene çalmak, eğlenceye dalmak.

māzellik ĥumarcısı: (<mezarlık kumarcısı) kağıt oyunu oynayıp eğlenmek kastıyla oturup, eğlenceyi kumara çevirenler için kullanılır.

mercimek: çok ufak tefek cüsseli insanlara benzetme.

mercimēn hesabı, ne ĥannı belli, ne sırtı: (<mercimeğin hesabı, ne karnı belli, ne sırtı) karamsarlığın ifadesi.

meş_odunu: (<meşe odunu) tembel, aylak kişilere denir.

metelē ĥurşun sıĥ-: (<meteliğe kurşun sıkmak) çok eli dar, parasız olmak.

metelikcili^yt-: (<Metelikçilik etmek) pntilik etmek. Çok az parasının bile peşine düşmek

mıĥı kesil-: aşırı derecede yorulmak.

mıĥ sışdı: (<mıĥ sıştı) çok pinti, eli sıkı.

mīrdıř gibil: (<mığırdıç gibi) ufak tefek kavruk kalmış kimse.

mırıḥ dimem: (< mırık demem)
önemsememek, eğer vermemek.
(beni sēmiyene ben de mırıḥ dimem!)

mināre ğırī: (<minere kırığı) çok uzun
boylu, sevimsiz, meymenetsiz.

mitili at-: bir yerde gereğinden fazla
kalmak.

muhannede mö(ü)fdāc_ol-: (<muhanada
muhtaç olmak) yaptığı iyiliği yüzüne
vuran, ihanet eden insanlara muhtaç

olmak.

(oğader zenginnikden sōna babaları
ölüncük muhannede möfdāc_oldular)

muhannede mö(ü)fdāc_olma-: (<mu-
hanada muhtaç olmamak) yaptığı
iyiliği yüzüne vuran, ihanet eden
insanlara muhtaç olmamak.

muhannet ğapısı: (<muhanat kapısı)
yardımına devamlı ihtiyaç
duyulan yer, kişi.

BEDDUA:

malıñı it yisiñ: (<malımı it yesin) malımı

başkaları yesin.

YEMEK:

manadura: bazlamanın üzerine tuz
serpilir. Sarımsak iyice sürülür. Toz
biber ekilir. Üzerine domates
sıkılır. Küçük parçalar halinde
sarımsak ve domates doğranır. Çok
sevilen pratik bir yiyecektir.

mañır çorba: elde kesilen un çorbası ile
erişte karışımından yapılan çorba.

mañır erişte: elde kesilen irili ufaklı
erişte

mantı: Kayseri adıyla özdeşleşmiş olan
bu yiyecek, sert hamurun oklavayla
açılıp küçük kareler halinde
kesilmesi, içine kıyma soğan ve
maydanoz konulup dört ucunun aynı
anda sıkılması ile elde edilir. Yemek
için bu mantılar kaynar suda haşlanır,

tereyağı ve salça ilave edilerek servis
yapılır, sarımsaklı yoğurt ve sumak
ekilir. Kayseri hanımlarının
marifetinin simgesi olan bu mantının
bir kaşığa kırk tane girecek kadar
küçük yapıldığı rivayet edilir.
Gerçekte 5-6 tane girmektedir.
Bunun dışında börek aş, etli mantı,
peynirli muska mantı, yağ mantısı,
şebit mantısı, ekme mantısı, üzengi
mantısı, beli bükme mantı gibi pek
çok çeşidi vardır.

mırmırḥ: (<mırmırık) kıyılan asma
yaprağının, pişirilip sarımsaklı
yoğurtla yenmesi. Basit bir yemektir.

mumbar dolması: (<bumbar dolması)
tmizlenmiş koyun ince bağırsağının

içle doldurulup haşlanmasıyla hazırlanan yemek.

muska börek: böreklik hamur ufalanmış peynir ve kıyılmış maydonozla

hazırlanan iç, üçgen haline getirilen ve üstüste konulan açılmış hamura konularak fırında pişirilir.

YER:

mādenōlu māllesi: (<Mağdenoğlu Mahallesi) şu anda kaldırılmış eski bir mahalle

madrasan: Tomarza, toklar bucağına bağlı köy.

māmellūyu: (< Mermerlikuyu) Çay bağları ile Ali Dağı arasında kalan bölgede kuyu adı.

māmmer bē māllesi: (< Muammer Bey Mahallesi) Şu anda kaldırılmış eski bir mahalle adı.

mancusun: Merkez ilçeye bağlı bucak. Şimdiki adı “Yeşilyurt” tur.

mārumlar: (< Mahrumlar) Kayseri'nin kuzeybatısında bir bağ semti.

maşatlık: şehrin güney batısındaki “Eskişehir” in Hıristiyan mezarlığının bulunduğu semt.

matra māllesi: (<Matra Mahallesi) Şu anda kaldırılmış eski bir mahalle

māzemin: (<Mahzemin) Erkilet'e bağlı bir köy.

mehmet akif māllesi: (<Mehmet Akif

Mahallesi) Yeni mahallelerden biri.

meliggazi: (Melik Gazi) Merkez ilçelerden biri. Ayrıca Pınarbaşı'na bağlı bir köy adı.

merdimanni: (< merdivenli) Hisarcık yolu üzerinde bir bağ semtidir.

metelis māllesi: (Metelis Mahallesi) Şehrin en eski mahallelerinden birisi. Delikli taş mahallesi'nin 60 yıl önceki adı.

mevlānā māllesi: (<Mevlana Mahallesi) Yeni mahallelerden biri.

mıhlım suyu: şehrin çok eskiden beri su ihtiyacı üç kaynaktan sağlanırdı. bunlardan birisi.

mimarsinan māllesi: (<Mimar Sinan Mahallesi) Şehre mahalle olarak yeni katılan, eski adı “Cırlavuk” olan köy.

mollahacı: Erkilet'e bağlı köy.

molu: Merkeze bağlı köy.

muncusun: Gesi'ye bağlı köy.

-N-

A. KELİMELER:

nâcce: ne kadar. bkz. nâccem, nancām (z), nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâccer, nâder, nâdder

nâccem: ne kadar. bkz. nâcce, nancām (z), nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâccer, nâder, nâdder

nâccer: ne kadar. (genellikle sayı ile ilgili) bkz. nâcce, nâccem, nancām (z), nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâder, nâdder

nâder: ne kadar. (genellikle sayı ile ilgili) bkz. nâcce, nâccem, nancām (z), nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâccer, nâdder

nâd'der: ne kadar.. (genellikle sayı ile ilgili) bkz. nâcce, nâccem, nancām (z), nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâccer, nâder

nahas: (<ne has) nasıl oldu da, nasıl aklına geldi. Bkz. nās (nahas! evime gelirmi'diñiz?)

nahasısa: (<ne has ise) nasıl olduysa (nahasısa aḥlına geldik!)

naḥil: (nakil) kına çiçeği

n_āhit: ne vakit, ne zaman

nâli: nalin, takunya bkz lāli

nallı: acuze, huysuz, şirret kadın

namaz búrgúsü: (<namaz bürgüsü) kadınların namaz kılarken başlarına örttükleri, kenarları oyalı tülbent.

namazlā: üzerinde namaz kılınan örtü, seccade

nancācıḥ: ne kadar. (genellikle büyüklük açısından) bkz. nâcce, nâccem, nancām (z), nencām (z), nencācıḥ, nâccer, nâder, nâdder

nancām(z): ne kadar. bkz. nâcce, nâccem,, nencām (z), nancācıḥ, nencācıḥ, nâccer, nâder, nâdder

naran: insanın görünüşü, sağlık durumu. (bón naranıñ bozuḥ, hasdamısıñ yōsa?)

naranı bozuḥ: (<naranı bozuk) görünüşü, sağlığı bozuk, neşesiz.

nar gısgası: (<nar kıskası) şekli yuvarlak, makbul olan kıska.

nās: bkz nahas

natır: acuze, huysuz, şirret kadın

nāzil-: incelmek, kopacak hale gelmek.

nebi'm!: ne bileyim!

neçe: nice

neçesi: nicesi

(neçesi isdedi bu ğızı da virmediler)

neçesine: nicesine

nefer: üzümün soğuk almasıyla çok küçük kalmış salkımlar bkz. cıngıl

neki: ancak, gel gelelim, şu da var ki.

nelik: bir aşık oyunu terimi

(aşım nelik? "tók!...")

nemahram: nā mahrem

nem_ārek!: Neme gerek!, neme lazım.

nemilām!: neme lazım

neñārek: nene gerek, nene lazım

nencāciḥ: ne kadar. (genellikle büyüklük açısından) bkz. nācce, nāccem, nancām (z), nencām (z), nancāciḥ, nāccer, nāder, nādder

nencām(z): ne kadar. bkz. nāccem, nancām (z), nencām (z), nancāciḥ, nencāciḥ, nāccer, nāder, nādder

nesāt: nasihat

***ne_şel:** ne şekil, nasıl

(bu tilifon neşel çalışıyor uşāḥ!)

ne var...!: ne olur, ne olsun, aman

(yılmaz, ne var bi dene su vir)

nezet: lezzet

***n_ēziyoñ?:** ne geziyorsun?

(sen orda n_ēziyoñ)

nıfısğa: (<lepiska) uzun, sarı, yumuşak saç.

nızlam: mutlaka, muhakkak bkz. ilā~illāki. lābit

(şinci gidiyim, yārin nızlam gelirim)

nidiyim: ne edeyim, ne yapayım, istemiyorum.

(parıy nidiyim giri isdedikten sōna)

niy?: ne?, neyi?

niyannı?: ne yana?, ne tarafa?

niydek!: ne edelim, ne yapalım

(niydek, hındırıt geçiniyoñ işde!...)

niydiyim?: ne yapayım? Ne edeyim?

(niydiyim ben şincik? gidiyim mi duruyum mu?)

niydiyoñ?: ne ediyorsun?, ne yapıyorsun?

niyet: bağların bulunduğu bölgelerin her biri, semt

niyet ğuyusu: (<niyet kuyusu) bağlarda bir hayır sahibi tarafından herkesin faydalanması için yaptırılan kuyu.

niyetli: niyet halkı, aynı bağ semti sakinleri

(bizim niyetlimiz aḥrabā gibi)

niyle?: nasıl?

(tüfe niyle dutacām?)

***niyse:** neyse, ne ise

niyse bāḥ: neyse bakalım, olan olmuş

(niyse bāḥ, bu kerez affidek!)

niyse zār?: neyse zahir? Niye yaptıysa?

(birden ğaḥdı girdi niyse zār?)

nodul: hayvanları hareketlendirmek için kullanılan değnek veya "mesesin" ucuna çakılarak sivriltilen çivi. Bu sivri çivili sopa hayvana dürtülerek hızlanması sağlanır.

nodulla-: hayvanı hareketlendirmek

için nodul ile dürtmek. Mecazi olarak insan için de kullanılır.

***n_órdüñ?:** (<ne gördün?) Ne yaptın?

(n_órdüñ çocuğa gı!)

n_órdüññ!: ah sen ne yaptın!

(n_órdüññ! gırlıdımı tabağ! vāv!)

***n_órek!:** (<ne görelim) ne yapalım, ne

edelim

***n_órüyoñ?:** (<ne görüyorsun?) ne yapıyorsun?

(sirdi. n_órüyoñ” demiş. “n_órüym ğaysı soruyom” demiş)

n_úhu: “Nuh” Erkek adı

n_úmemet: “Nuh Mehmet” Erkek adı

B. DEYİMLER, TARİFLER:

n_áli teki^ybil: (<nalın teki gibi) fare, kertenkele gibi hayvanın veya insanın elinin normalden büyük olduğunu benzetme ile anlatmada kullanılır.

(sıçanı ğórsü^ydüñ ğorğarıdıñ n_áli teki^ybilidi!)

nallı ğatır: (<nallı katır) acuze, huysuz, şirret kadın

namazı ğocat-: (<namazı kocaltmak) namaz vaktini geçirmek.

nazar boncubil: (<nazar boncuğu gibi) birini hiç yanından ayırmayıp, her yere beraberinde götürüne benzetme.

(nazar boncubil yanından hic_ayırmıyoñ amma kimse sēmiyor herifi!)

nazından dazı yarıl-: aşırı derecede naz yapanlara denir.

(ğocası nası dayanıyor bilmem geliniñ nazından dazı yarılıyor. pi^yğamber gibil adamımış!)

naz yúkü: (<naz yükü) çok nazlı kadın, çocuk

ne davıl_ılder ne düdük,

çalmadan_oynar bu ğüdük: (<ne

davul ister, ne düdük, çalmadan oynar bu ğüdük) küçük çocukları tepsi vs. gibi şeyler çalarak oynatmak isterken, makamla söylenen bir tekerleme.

ne ğapıybasdırır ne d_únürü küsdürür:

(<nekapıyı bastırır, ne dünürü küstürür) Muhababının isteklerini, onu kırıp gücendirmeyecek şekilde uygun bir dille geri çevirir. Durumu ustaca idare eder.

ne ğapı^ybasdırır ne ğızı virir: (<ne kapıyı bastırır, ne kıızı verir) bkz. ne ğapı^ybasdırır ne d_únürü küsdürür

ne sıdıñki elime, ne sürü^ym yüzüñe:

(<ne sıçtın ki elime ne süreyim yüzüne) “bana yararlı hangi işi yaptın ki, benden karşılık bekliyorsun?”

ne sōler ne sırdır, il_ini ğanıñı ğurudur:

(<ne söyler ne sırdır, iliğini kanını kurutur.) hiç yüzü ğülmeyen, çok az konuşan, asık suratlı, etrafına sıkıntı veren insanlar için söylenir.

ne_şaboldu ne şeker: (<ne şap oldu ne şeker) işin sürümcemede kalması, olumlu veya olumsuz bir sonuç alınamaması.

nevri dön-: birisine kızınca tavrı değişmek, ona bozulup sinirinden rengi atmak.

niresi nird_ālırsa_assıñ: (<neresi nerde kalırsa kalsın) “onunla artık hiç ilgilenmiyorum, ne olursa olsun” anlamında kullanılır.

niyetin_āl-: (<niyetine almak) bir şeyi yapmayı kafasına koymak.

ni^ymet azgın_ol-: (<nimet azgını olmak) imkanları artınca, savurgan,

hovardaca yaşamaya başlayanlara denir.

nizah ğol gibil atıyor: (<nizah kol gibi atıyor) birisinin hakkına razı olmaması, kavga çıkarmasından yakınma olarak

(adam haggına raz_olmuyo bilâder, nizah ğol gibil atıyor)

nodullamı^ynan ğahmaz: (<nodullama ile kalkmaz) ağırcaanlı, tembel, hareketleri çok yavaş kişiler için kullanılır.

n_órü^ym, ni^ydi^ym, nireleridi^ym: ne yapayım, ne edeyim nerelere gideyim! Bir çaresizlik ifadesidir.

BEDDUA:

nānı ekmē möfdāc_olasıñ: nan-ı

ekmeğe muhtaç olasın

YEMEK:

nevzine: una tahin, yağ karıştırılıp tepsiye elle bastırılır. (2-2, 5 cm) fırında pişirildikten sonra baklava

dilimi kesilip genellikle üzerine pekmez dökülerek yenen bir tatlı

YER:

nāzım bē māllesi: (Nazım Bey Mahallesi) Merkez Melik Gazi ilçesine bağlı 65 yıllık mahalle.

ilçesine bağlı eski adı “Belik” olan bir mahalle

nize: Gesi’ye bağlı köy.

nurvana: Tomarza Toklar ve Akkışla merkez bucağına bağlı aynı adı taşıyan köyler.

nūri has māllesi: (<Nuri Has Mahallesi) Merkez Melik Gazi

-O-

A. KELİMELER:

ocumuluh: (<ocumuluk) pisboğaz, açgözlü, her gördüğünü isteyen, doymak bilmeyen

***odēlden:** (<o deġilden) hissettirmeden, belli etmeden

(geş gızlar oynarken gine o dēlden yani çahdırmadan bahallardı.)

ofala-: ufalamak bkz öfele-

ofart-: abartmak

ofartıcı: abartıcı, mübalağacı

oğader: o kadar (sayısal olarak) bkz. oğadder,

oğadder: o kadar (sayısal olarak) bkz. oğader

oğacer: o kadar (hacim olarak) bkz oğacce (r), oncām (z), oncācīh

oğacce(r): o kadar (hacim olarak) bkz oğacer, oncām (z), oncācīh

oğgeş: ökkâş, çok bilmiş, oturaklı anlamında kullanılır

oḡāt: o vakit o zaman

***oḡātleri:** ovakitler, o zamanlar

(oḡātlerin onsekiz ondoḡuzundayım. yīn de ḡorḡām valla...)

oḡḡ!: rahatlama ifadesi, sevmediği birinin başına gelenlere sevinme ifadesi.

ohhōō!: bıkkınlık ve usanç ifadesi (ya verilen işin çokluğundan ya da istenilen işin daha yapılmamış olmasından duyulan rahatsızlık sonucu)

oḡlā: oklava

oḡluḡ: (<okluk) kaġnılarda iki öküzün arasında bulunan ucunda boyunduruk bulunan uzun ağaç.

oḡrā: (<okra) kocabaş hayvanların sırt derisi altında boğelek kurtlarının oluşturduğu yumru.

***oḡu^ycu:** (<okuyucu) düğüne veya yemeğe davet için dolaşan çağırıcı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 114)

oḡu^yculuḡ: (<okuyuculuk) okuyucuya verilen hediye.

oḡun-: (<okunmak) hastalığın geçmesi için nefesi kuvvetli bir hocanın dua edip üflemesi.

ók: (<örk) hayvanlar bulunduğu yerden kaçmasınlar diye baş veya ayağına bağlanan ip.

oḡçesiz: (<ökçesiz) korkak, tabansız.

oke: öfke

okeekli: (ökeekli) çok bilmiş geçinen, kasıntılı.

***okelen-:** öfkelenmek

(hırız damgası yimi^ym diy ökelene ökelene böccü^y açar)

ókle-: (<örkleme) hayvanı başından veya ayağından bir ucu sabit iple otlayabilmesi için bağlamak.

... ola?:... acaba?

(parı^y virsem gótütür m_ola?)

***ölanevi:** (<oğlan evi) düğünde erkek tarafı

(hizmet görücek olan evine yakın geşlere paket paket gutu ci araları virilirdi.)

ölençüş: tatıravallı oyunu

öllü: (<oğulluk) üvey oğul veya kız.

***olmamı?:** olmaz mı?

(iyi de selâtin de iyi^ydi, giñişce oruya gitsek olmamıydı fadimâla?)

olucu: iyi gelecek vadeden, ümit verici.

(gözlerinden belli bu olan olucu, i^yde oğuyorumuş)

oluşat: yaratılış, doğal yapı.

(oluşatı i^ymaşallah! gelişatı nası olacağ bah)

ombul: yeni bağ ve bahçe yetiştirmede hem de sulamada kolaylık olsun diye bölümlere ayırma. İnce cılga ile ayrılmış bölüm.

omuz: bir pastırma çeşidi

ón: öğün

on-: (<onmak) zenginleşme, hastalıktan şifa bulmak, yükselmek, ilerlemek.

oncām(z): (<oncağız) o kadarcık

(hacimsel olarak) bkz. oğadder, oğacer, oğacce (r), oncācīh

oncācīh: o kadarcık (hacimsel olarak) bkz. oğadder, oğacer, oğacce (r), oncām (z)

óncek: (<övüncek) her şeyi ile daima övünen

***oñcül:** (<öncül) ilk, birinci, önce

(ha ne var óñcül bañ_essi^ydiñ ya!..) “ha ne var önce bana gelseydin ya!”

***oñ_óre:** ona göre

(herkes olan evine para getirir ya, oñ_óre tahsi dutulur, ğapdığışdı dutulur)

oñult-: (<onultmak) hastalığı, yarayı iyileştirmek.

ónük: önlük

ónüklü: (<önlüklü) kılıbık

ónüm sıra: (<önüm sıra) önümden

(ğaybolma bahı^ym, ónümsıra yürü!)

oralı: kötü yola düşmüş kadın, erkek

örök: 20-25 adetlik keklik ailesi.

órencelik: (<öğrencelik) ilk acemilik işi, işi ilk defa yapma.

óretle-: (öğretlemek) kışkırtmak, aklını çelmek.

(anası óretlemiş gelini. geldi. ortalı birbirin_ätti) “birbirine kattı”

ortalıh: (<ortalık) her taraf. Her yer.

***ortancıl:** ortanca

(“şu ortancıl ğız. ortancıl ğardaşıma” di^yp şerbetin_ıçıyor.)

osañğaç: (<usangaç) usanmış, çabuk bıkan.

ossât: hemen anında o saatte.

***ôsüz:** öksüz.

oş(ş)el: o şekil, öyle

oşkişle-: belalı birisini kendi rakibine karşı kışkırtmak.

(ipden gazıhdan gurtulma birini bulmuş, herhal adamın üsdüne oşkişli^ycek!)

oşoş: bebek dilinde köpek

oşu^hcu: yağcı, yaltakçı

ôt: öğüt

ottômu: (<ot tohumu) dolu ile kar arası, tohuma benzer kar.

otur^udur-: (< oturturmak) tam yerine koymak, yerleştirmek, yerine oturmasını sağlamak.

otumafil: otomobil

otura^h yiri: oturak yeri, kaba et, kış

otur^gan: yağmurdan sonra çok sertleşen toprak.

***otur^{ma}:** erkekler arasında sıra ile dönerek yapılan gece toplantıları. Bu toplantılarda sohbet edilir,

şakalaşılır, telteli çekilir, arabaşı yenir. Halen devam etmektedir.

(bıyında dara^h durmuyan bizim oturmamıza gelmesin demişler)

oturuşmuş: sevilen, akıllı, biraz da ukalaca cevaplar veren çocuklara denir.

otüvezi: (<ot üvezi) tatarcığa benzer ufak sinek.

öveç: (<öveç) üç yaşına gelmiş koyun

oyuğ oyuğ oy-: (<oyuk oyuk oymak) delik deşik olmak

(kóssüler tallı^y oyuğ oyuğ oymuşlar)

oyulğa-: iğreti dikmek, teğellemek. Bkz. ildir-

oyulğan-: bit, sirke vb. haşeratin çamaşırların kenarına, dikiş boyunca, koltuk altlarına dizi dizi, elle yapılan dikiş gibi sıralanması.

oyuncu: düzenbaz, sahtekâr

oyunnulu^h: (<oyunluluk) sahtekarlık, düzenbazlık

(bu işde bi oynunlu^h sezdi^ydi a!...)

B. DEYİMLER, TARİFLER:

o a^hla “kiş” di: (<o akla “kış” de) düşüncelerin yanlış, hata ediyorsun.

o a^hla yil-: (< o akla yelmek) kötü yaşantısından vazgeçmemek.

o aya^hdan git-: (<o ayaktan gitmek) kötü yaşantısına, bütün uyanlara

rağmen devam etmek.

ocāñaltı kóllen-: (<ocağın altı körlenmek) ocağın sönmeye yüz tutması.

oda girdi bir top bezinen: (<o da gitti bir top bez ile) birisi öldü veya işin başından uzaklaştırıldı, elinde hiçbir şey kalmadı

odun kesicinin hıh di'çisi: (<odun kesicinin hıh deycisi) iş yapmadığı halde, iş yapıyor görünen, işe sahip çıkan, gözü açık kişilere denir.

oğga buçuḥ: (<okka buçuk) satışların azlığını anlatmak için söylenir.

oğga d'ô-: (<okka dövmek) hayvan için, besili, semiz.

(baḥdîñ düve oğga dóger, alırsañ zararitmey!)
zararitmey!)

***o ğúnüñ bērinde:** (< o günün behrinde) o günün şartlarında

(işde ó ğúnüñ bērinde işde çiftetelli oynallar, mevîána oynallar..)

oḥu dōrusuna: (oku doğrusuna) bildiği, inandığın yolda ısrarlı.

oḥumasañda sallan: (<okumasan da sallan) bir toplulukta bulunduğuna göre, topluluğun hareketlerine uy.

o işi ğór-: (<o işi görmek) bir kişi yemek üstüne gelmişse, buyur edildiği zaman, daha evvel yemiş olduğunu ifade eder.

öküze ho! ğótüne ğo!: (< öküze ho! götüne ko!) kaba, cahil, görgüsüz, kıt zekâlı kimseleri aşağılamak için söylenir.

öküz ğótünde terbiye ol-: (<öküz götünde terbiye olmak) kaba, cahil, görgüsüz, kıt zekâlı kimseleri aşağılamak için söylenir.

öküz sıçmış, teker üsdünden geçmiş:

(<öküz sıçmış, teker üstünden geçmiş) terslikte, aksilikte, izansızlıkta birbirin eşit kişilerin birbirinden farksız olduğunu anlatmak için söylenir.

olanıñ kótüs_olmaz: (<olanın kötüsü olmaz) “varlık her zaman iyidir. Bir zaman gelir, insanı çok kötü durumlardan kurtarır.”

olan ossuñ da olaḥ boḥ_ossuñ: (<oğlan olsun da oğlak boku olsun) Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Kayseri'de de oğlan çocuğu kız çocuğundan daha değerli tutulur ve övünç meselesi yapılır.

olan_uşah: (<oğlan uşak) çoluk çocuk, çok çocuklu aile

old_olucaḥ ğırıldı nacaḥ: (<oldu olacak kırıldı nacak) “işler istediğim gibi gitmedi, herşey kötü oldu, o halde ne olacaksa olsun”

oldum birdim: başından beri, oldum olası.

olmadı bosdan, bitmedi ğarpız: (<olmadı bostan bitmedi karpuz) olmadık sebeplerle beceremediği işe mazeretler uyduranlara karşı tenkit amacıyla söylenir.

olmadıḥ icatlar çıkar-: (<olmadık icatlar çıkarmak.) akla hayale gelmedik zorluklar ileri sürerek,

huzursuzluk yaratmak.

(yapmı^ycāsañ “yapmı^ycām” dé, olmadıñ icatlar çıharıp durma)

ölum geldi hocadan, bir nur dōdu

peceden: (<oğlum geldi hocadan bir nur doğdu peceden¹⁰ bkz. pece)

ölumuñ çúkúñ_āccer: (<oğlumun çüküne kadar) olanları önemsemediğini, kendisini fazla etkilemeyeceğini kırınlıkla ifade etmek için söylenir.

oluñki öl balı, gızıñki inek yalı:

(<oğulunki oğul balı, kızınki inek yalı) erkek çocuk soyu devam ettirdiği için kızdan daha kıymetlidir.

olurunan_idār_it-: (<olur ile idare etmek) eldeki imkanlarla idare etmeye çalışmak.

oluruni^yt-: (<oluruna gitmek) bir işte titizlik göstermeyip olduğu kadarı ile yetinmek.

oma dur-: aşık kemiğinin uçları üzerinde dikine durması

omuz omuzu sókme-: (<omuz omuzu sökmek) aşırı derecede kalabalığı ifade eder. bkz. et canı ye-.

omuzundan solu-: astım vs. gibi bir hastalıktan çok zor nefes alıp vermek

(dā geş amma yilpik mi ni^y, yavrım omuzundan soluyor, yāzıñ)

omuz zoru: beden gücü ile bir işi halletmek veya beden gücü gerektiren bir işte çalışmak.

oñadamı gabiñ var?: (<ona da mı kabın var?) ihtiyacı olmadığı halde herşeyi almak isteyenlere tenkit ile böyle söylenir.

o neşel söz?: (<o ne şekil söz) “size zahmet verdik” dendiğinde “estağfirullah” yerine söylenir.

on gözden āla-: (<on gözden ağlamak) çaresizlikten aşırı derecede etkilenmek.

(“ölumu mapıırdiler” di^yn on gözden ālıyor gādın)

oñmadını ölmedine say-: (<onmadığını ölmediğine saymak) sonunda ölme ihtimalide varken sadece maddi zararlı kurtulanlara teselli olarak söylenir

onu doñuzu olma-: (<onu dokuzu olmamak) nasıl davranacağı belli olmayan, kararsız dengesiz kişi.

ónüne düş-: (<önüne düşmek) klavuzluk, önderlik, elebaşılık yapmak.

ortal_ēbesi: (<ortalık ebesi) 1. fesatlık fitnelik yapan, ortalığı birbirine katan, 2. iki kişi karşılıklı top atıp tutarken, üçüncü kişi katılmak

¹⁰ eğitime verilen değeri ifade eden bir okşamalık.

isterse ortalık ebesi olur. Ne zaman topu kaparsa o zaman topu kaptıran ortalık ebesi olur.

ortalīn_ārisı: (<ortalığın ağrısı) yaygın hastalık –genellikle grip için kullanılır.

ortalī tandır taviya çevir-: (<ortalığı tandır tavaya çevirmek) çok sinirlendiğinden ya da beceriksizliğinden ortalığı birbirine katmak

orta tallanīn günduru buydarımısıñ?: (<orta tarlanın günduru, buğdayı mısın?) “kendini bulunmaz Bursa kumaşı mı zannediyorsun?” anlamında alay etmek için söylenir.

ortuya düş-: (<ortaya düşmek) heveslenip kendiliğinden bir iş yapmaya kalkışmak veya işgüzarlık etmek.

orucunu sındır-: iftar vakti orucunu açmak.

(şu bebiye ıclı baħale, gelin orucunu sındırsın)

orucu sın-: herhangi bir sebepten orucun bozulması.

(unutmusum dirken yimēn duzuna baħdım, dirken orucum sındı)

osañğinnıh vir-: (<usangınlık vermek) usandırmak, rahatsızlık vermek

(zır zır ālı'p durma, vallā osañğinnıh virdiñ i'ce ġāri)

ossurū cinni: (< osuruğu cinli) huysuz, geçimsiz, sinirli kimse.

ossurūnan ġızınır ol-: (<osurukla ısınır

olmak) bir evin, bir odanın çok küçük olduğunu benzetme ile anlatmak.

ossurūnan ġóz boya-: (<osurukla göz boyamak) yapıyormuş gibi görünüp, değersiz şey ve faaliyetle aldatmaya kalkmak.

ossurūna sapan daşı yitişmez: (<osuruğuna sapan taşı yetişmez) çok atıp tutan, kendisini olduğundan değerli gösteren, çok yalan söyleyen kişilere denir

ósüz doyuran: (<öksüz doyuran) büyük bardak, kaşık, meyve vs. için denir.

ósüz yamalī gibil: (<öksüz yamalığı gibi) kar tanelerinin çok büyük olduğunu anlatır.

oşt! dimedim ki ġapsıñ: (<oşt demedim ki kapsın) “kendisine herhangi kötü bir şey yapmadım ki, o kötü huyunun gereğini yapsın”

oşt! diseñ ġapar: (<oşt desen kapar) kendisine hiçbir zarar verilmediği halde önüne gelene kötülük yapabilen kişilere denir.

otur_āhılı ol-: (<oturak akıllı olmak) ağırbaşlı, kişilik sahibi insanlara denir.

oturası yoh: (<oturası yok) oturmak istemiyor, veya çok haşarı çocuk

otur, dōru boħunu sış!: (<otur doğru

bokunu sıç) cesaretsiz olduğu halde cesur görünmeye çalışanlara alay olarak söylenir.

oturdū ahır sekisi, çirdī ısdambıl türküsü: (<oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü) haline

bakmaz, yüksekten uçar, fakir olduğu halde zenginlerle yarışır durumdaki kişilere denir.

oym_āş kerpici'bil: (<oyma ağaç kerpici gibi) sevimsiz, ablak suratlı, kaba saba kişi

DUA:

ocāñ batmasıñ: (<ocağın batmasın) kızgın fakat kıyamaz durumda

söylenen bir serzeniş sözü
(ocāñ batmasıñ olan! dā gitmediñfi'di?)

BEDDUA:

ocāña kúl elensiñ: ocağına kül elensin

ocāñ söyünsüñ: ocağın sönsün

ocāñ batsıñ: ocağın batsın

YEMEK:

ohlā pahlavası: (<oklava baklavası) beze açılır, ince yufka olur, üzerine ceviz, fındık vs. serpilir. Oklavanın üzerine sarılır, oklava arasından

çekilince hamur büzük büzük bir hortum şeklini alır. Fırında pişirilip üzerine şerbet dökülür.

YER:

opruḥ: (<Obruk) bir bağ semti. Merkez ilçe Mancusun bucağına bağlı bir köydür.

oluḥ: (<Oluk) Hisarcık yolunda bir bağ semti.

ódúnbázár_âpısı: (<Odun Pazarı Kapısı) Millet Caddesinin Kaleönü Caddesinin Kağnıpazarı'nda kesiştiği yerde olması gereken, ancak günümüzde bulunmayan kapı.

orta kó: (<Orta Köy) Yeşilhisar ve Akkışla ilçelerine bağlı aynı adı taşıyan köyler.

oym_āş: (<oyma ağaç) Merkez ilçe, Kocasinan'a bağlı bir köy.

-Ö-

A. KELİMELER:

öcü: çocuk dilinde korkulacak şey, böcek vs.

ödek: ödle, korkak

ödeştir-: (<ödeştirmek) iki kişinin arasındaki alacak verecek ihtilafını, araya girerek gidermek, uyuşmalarını sağlamak.

öfele-: ufalamak. Mecazi olarak: mahvetmek, ezmek Bkz. ofala-

öflü: (<örflü) kudretli hatırı sayılan kişilere denir.

ölçer-: birisine veya kendisine bir şeyi uygun görmek.

(o antari^y olan bile sana ölçerdi, alah d_elek bāri) (alalım da gelelim)

ölçümlen-: bir şeye niyet edip hazırlanmak

ölenāccer: öğlene kadar bkz. ölenecek

ölenecek: öğlene kadar bkz.

ölenācāccer

ölenedi^yn: tam öğle vakti

***ölen gāflesi:** (<ögle kafflesi) Bağda kadınların kendi aralarında birbirlerine oturmaya gitmeleri, öğleden sonraki ölen gāflesi olur.

(-esgiden bāda niyinen vaḥit geçirilleridi? -yārenninen n_ölacaḥ, sabah gāflesi, ölen gāflesi, ikinci gāflesi...)

ölfezi-: ışığın canlılığını kaybetmesi, ölgünleşmesi,

***ölfezik:** ölgün, ışığın canlı olmayışı, 2. diriliği kalmamış ölgün kişi bkz. ülfezik

(aşamdan gāveye gidilirken şimdiki bi soḥaḥ lambaları yoḥ, var da ölfezig o da ana cardelerde)

ölfezit-: 1. ışığı kısmak. 2. Moralini bozmak, canlılığını kaybettirmek.

öllen-: toprağın nemi, tavı tam kararında bkz. geñsek (topraḥ i^yce öllenmiş, yārın belledek)

ölücü: yaşama ümidi kalmamış, neredeyse ölecek hale gelmiş, kurtulamaz!

ölümsek: ölü gibi çok halsiz, zayıf

öndüç: ödünç

önē: (<öneği) aksi, inatçı, hiçbir şeyi beğenmeyen.

önneksiz: (<örneksiz) eşi yok derecede pis, kılıksız

örmeleş-: bir yere aşırı derecede toplanmak (böcek ya da insan) (aşların sürgünnēne kevzi örmeleşmiş)

***örüzgār:** rüzgar

(tam bu sırada bir örüzgār, bir fırtına sormu^yft.)

öskes: muhakkak, mutlaka

***össäle:** hemen, o anda çabucak bkz.

össāt

(össäle ğadınıñ ğózleri yifi dömuş
gibil_oluyor)

össāt: (<o saat) derhal, o anda, hemen

bkz. össäle

öt-:... söylemek, yapmak, bağırarak,

konuşmak

(şu bebe sabaddan belli ciggir ciggir
ötüyor)

öt'ân: (<öte an) geçenlerde, geçen gün

(öt'ân kimi ğórdüm diyoduñ?)

ötme: (<örtme) önu tamamen açık,

toprak damlı, kara taştan yapılmış
açık pencereli bağ evi.

ötür-: ishal olup, dışkının cıvık olması.

ötürgen: ishal

ötür_öl-: (<ötürük olmak) ishal olmak

ötü yannı: öte yan, diğer taraf.

öyün: vakit, zaman, yemek vakti

öze-: 1. süzme yoğurt veya koyu

pekmez gibi gıdaların su katılarak

sulandırılması işlemi, 2. bir işi ince

detaylarına girip karşısındakini

bezdirmek, işi lüzumsuz uzatmak.

özüllen-: (<özürülenmek) bağışlanmayı

dilemek

özüllü: (<özürlü) arızalı, kopmak üzere,

kırılmak üzere

B. DEYİMLER, TARİFLER:

ödü boħun_arış-: (<ödü bokuna

karışmak) beklemediği bir olay

sonucu çok korkmak.

ödü sıd-: aşırı derecede korkmak

ölmez ölu ölmez: (<ölmez oğlu ölmez)

satıcıların mallarını övmek için

kullandıkları bir deyim.

ölmüssüm de ālıyanım yoħ!:

(<ölmüşüm de ağlayanım yok) “çok

sıkıntılı bir hayatım var ama

bundan kimsenin haberi yok”

ölözi'bil: (<ölü gözü gibi) çok zayıf,

çok cılız ışık

ölülēni ğannendir-: (<ölülerini

kanlendirmek) geçmişlerinin ruhu
için sebil yapmak.

ölüm_óř: (<ölümü gör) kadınlar

arasında ant vermek için kullanılır.

(şundan da yimesseñ ölüm_óř!)

ölümünen bir ol-: (<ölüm ile bir olmak)

bir iş henüz bitirmişken yeni bir

angarya ile karşılaşp, bitkin hale

geldiğini ifade etmek için söylenir.

(“iş bitirdim, şöle bir di'neni'm” dirken
bir iş dā buyurdular. ölümünen birolдум
bi'fāder!...)

ölü öl-: “birisi ölmüş” yerine bu yanlış

şekil kullanılır.

ölür gider ğuyrūnu dik dutar: (<ölür

gider kuyruğunu dik tutar.) inatçı,

her şeyini kaybettiği halde dediğinden vazgeçmeyen kişileri kınamak için söylenir.

ölüsün_ālatmaz: (<ölüsüne ağlatmaz) iş şartlarının göz açtırmayacak kadar ağır olduğunu anlatmak için kullanılır.

(işimiz yİN ār, inan sab_ēzeni gidiyom, gice yarısın āder, adamı ölüsüne ālatmıyollar vallā!)

önnēne viri^ym: (<örneğine vereyim) “yaptığın hareketin, işin meymeneti var mı?”

ötesinden ber_ēleme-: (<ötesinden beri

gelememek) birisinin kötü alışkanlıklarının önünü alamamak.

öyün_it-: (<öğün etmek) bir yere hep aynı zamanda gitmeyi alışkanlık haline getirmek

öyünü tayini belirsiz: vakitli vakitsiz yemek yiyenler için kullanılır.

özürgizir_it-: (<özür gizir etmek) gelip özür dilediği halde kızgınlığı geçmeyen bir kişinin, üçüncü bir şahsa, diğerinin özrünü anlatması.

(oğaccer kötülū yap, ondan sōna özür gizir_it, adamıñ içinden golay golay çıkar mı?)

DUA:

ömrüñ_uzun, d'únüñ gúzün_ossuñ:
ömrün uzun, düğünün güzün olsun

ömrü^yn_üsdüne ömür gonsuñ:
ömrünün üstüne ömür konsun

BEDDUA:

ölüñ çıhsıñ: ölüñ çıksın

tükensin

ömrüñ kesissiñ: ömrün kesilsin

ömrü^yn hayrini górmüyesiñ: ömrünün hayrını görmeyesin

ömrüñ yaşıñ t'ükensiñ: ömrün yaşın

YEMEK:

özeñgi mantısı: (<üzengi mantısı) bir mantı türüdür kulaklı mantı da

denir. bkz gulaḥlı mantı

YER:

önnēvler māllesi: (<Örnek evler Mahallesi) 40 yıl önce kurulan bir mahalledir.

örencik: Tomarza Merkez bucağına bağlı köy.

örensēr: (<Örenşehir) Pınarbaşı'na

-P, R-

A. KELİMELER:

paḥıl: cimri, hasis

pakle-: (<paklamak) borç veya kötü ilişkileri temizlemek.

pakleş-: (<paklaşmak) aralarındaki anlaşmazlığı dövüşerek halletmek.

pallah: parlak

pambıc_öl-: (<pamukcuk olmak) bebeğin ağzında oluşan ve meme emmesini zorlaştıran beyaz mantar.

Bkz. pambıḥlan-

pambıḥ: pamuk

“pambıḥ çatması” oyunu: (<pamuk çatması oyunu) dörderden sekiz erkek çocuğun oynadığı bir oyun türü.

pambıḥlı: pamuklu, pamuktan mamul

pambıḥlan-: (<pamuklanmak) 1. Yiyecek maddelerinin üzerinde beyaz, pamuğumsu küf meydana gelmesi, 2. bebeklerin ağzında pamuğumsu mantar meydana gelmesi bkz pambuc_öl-

pamb_ötu: (<pamuk otu) kıraç tarlalarda çok güzel kokan beyaz çiçekli, kısa boylu bir ot.

pañğınot: (<banknot) kağıt para

pantı(u)fla: tabanı kösele, yüzü yünlü kumaştan yapılmış, kışlık ev ayakkabısı.

papaḥ: (<papak) uzun tüylü kalpak

“papiş çapması” oyunu: (<pabuç çarpması oyunu) erkek-kız karışık oynanırsa da genellikle kızların oynadığı bir oyundur.

paracıl: parayı taparcasına seven.

parik: herkesi azarlayan, köpek gibi ısıran

parpı: Geleneklere göre yapılan tedavi çeşidi, çare.

parpıla-: çocuğun canını fazla acıtmadan dövmek.

paşal_ölu: (<paşalıoğlu) erken olgunlaşan ufak bir armut türü.

paşa şekeri: ceviz büyüklüğünde, beyaz, bol nişastalı şeker

pataḥ: 1. (<patak) çukur kazıp üzeri çalı çırpı ile kapatılan veya altı oyularak kar kümesinden yapılan şaka amaçlı tuzak, 2. dayak, kötek

pataman: iri, şişman çocuk, çok iri meyve

patat: kekeme bkz. kekeç

***patatla-:** kekeleyerek konuşmak.

patedis: patates

patlaḥ: (<patlak) 1. kamyıştan, enjektör gibi yapılarak su fişkirtan veya nohut, daḡdaḡan gibi şeyleri içine koyup sıkınca “pat!” sesi çıkararak içindekini ileri fırlatın basit, tabii oyuncak, 2. İç Akdeniz bölgesinde yetişen, parmak büyüklüğünde şişmiş tohum zarfi olan, sıkınca “pat” sesi çıkaran, bodur ağaççık

patlaḡaş: (<patlangaç) çanak şekli verilip yere vurunca patlayan, kıvamlı et topraḡından yapılan çamur.

pece: pencere, daha çok camsız baḡ evi penceresi.

(ölum geldi hocadan, bir nur dödu peceden)

peldir peldir baḡ-: (<peldir peldir bakmak) şaşkınlıkla, konuşmadan anlamsız bakmak

pençik peç_öl-: (<pençik pençik olmak) bebeḡin acıdan kıvranıp sürekli ağlaması.

perān: Perihan

***per(l)em(ḡ) per(l)em(ḡ) ḡaçıḡ-:** (<perem perem kaçıḡmak) dört bir yana kaçıḡmak, daḡılmak, sıvıḡmak, darmadaḡınık olmak.

(millet pelēm pelem dāl mıḡlar ki; patlarsa ḡafamıza ḡözümüze bi şey gelmesiñ diy...)

perçemli dalān: (<perçemli dalaḡan)

“kirik” den büyük, ibikli bir av kuşu.

***peşdembal:** peştamal

(d’óş çıhdında da o peşdembala hamam tasını sarallar ki hamam tasları da öle döt beş litre su alan ḡoca ḡoca hamam tasları ḡafa ḡóz yararır..)

peşḡalıp: bir araya getirme.

(bón mārıcımızı peşḡalıbirdik)

***peşgir:** (<peşkir) bez dokumadan havlu

(çocu_a ḡız tarafı hazıllıḡlı bekler uşḡur peşgir bişir virilir)

peşli: bol olması için yanlarına kumaş eklenmiş elbise.

(ḡıḡ yıldır giyiyorudum bıyl şişmannamıssım peşli yapırdım)

peşli antāri: (<peşli entari) eskiden giyilen üç etek elbise.

pevliha: fabrika

pezik: pazı

pirç_ēlması: (Burçak elması) burçak yolum zamanı olgunlaşan, ufak ve kendine has kokusu olan bir elma türü.

pirt-: kaygan olduḡu için, küçük olduḡu için vs. elden kaçmak, hızla fırlamak.

pıs-: korkup şahsiyetsizce sinmek

pısgır-: 1. kedi gibi hayvanların sıkıştırılınca “tıḡ” sesi çıkararak

saldırıya geçmesi, 2. baskıya dayanamayıp karşı gelmek

pısgırdır-: hayvanın pısgırmasına sebep olmak.

pışığı: bıçkı

pıtırıklan-: (<pıtırıklanmak) telaşlanmak, sabırsızlanmak

pıtırıklı: (<pıtırıklı) telaşlı, karasız, sabırsız

pıt pıt: ince bulgur

pij: 1. Piç 2. Nohutun çok ufak olanı 3. Ağaç kökünden çıkan sürgün

pilit: pelit, meşe

pine: kümes bkz. pinnik

pinnik: kümes bkz. pine

pisleme: katmalı aşık oyununda aşıklardan bazısının aşıklardan bazısının “sığa” bazısının “kelali” konmuş olması

pi'r pi'r āla-: (<piyir piyir ağlamak) acındırarak şekilde sessizce sürekli ağlamak.

poçum poçum poçala-: çaresizlik içinde çıkış noktası aramak

ponçağ: (<ponçak) püskül

***pörek:** (<pöhrenk) pişmiş kilden yapılmış su borusu, künk bkz. avgın
(su çişmeden gelicek, pörek dirdik pörek! ondan geliridi)

poşa: iffetsiz, ahlaksız kadın

poşala-: bocalamak

potin ğalış: (<potin kalıç) önünden bağcıklı, topuklu kadın çizmesi

potuğ: (<potuk) deve yavrusu

potura: pudra

pöç: kuyruk sokumu kemiği

pömpörüşān_ol-: (<pem perişan olmak) aşırı derecede kötü duruma düşmek, mahvolmak

pö(ü)rsü-: tazeliğini, diriliğini kaybetmek. Bkz. pö (ü) rüş-

pö(ü)rsük: tazeliğini, diriliğini kaybetmiş bkz. hırtışlı, pö (ü) rüşük

pü(ö)rsün-: çocuğun sıkıştırılma veya kötü söylenme sonunda sinmesi, sığınması

pö(ü)rüş-: tazeliğini, diriliğini kaybetmek. Bkz. pö (ü) rsü-

pö(ü)rüşük: tazeliğini, diriliğini kaybetmiş bkz. hırtışlı, pö (ü) rsük

pötle-: bir şeyin yuvasından fırlaması.

pötlek: gözlerin yuvalarından fırlak olması.

pötlet-: bir şeyin yuvasından fırlatılması
(ğaysilerin çerdēni pötledēk de reçel yapah)

pöt pöt düş-: meyvelerin ağaçtan birbiri ardına düşmesi

pötlek: korkak, ödlek

puha: (<bukağı) hayvanın kaçmaması için ayaklarına takılan demir halka.

puhalıh: (<bukağılık) hayvanın ayağında bukağı geçirilen topukla tırnak arasındaki dar yer.

puhayri: (<buhari?) baca

punt: fırsat

pusyas: duman veya sisten göz gözü görmez halde.

pürçüklü: havuç

pürçüklü moru: mor pürçüklü renginde olan, koyu mor.

pür(l): taze soğanın yeşil kısımları.

püllü sovan: taze, yeşil soğan

pürpürüm: semizotu

pö(ü)rsün-: insan, hayvan, kuş, sığınmak, sinmek.

pürtük: çok küçük kalmış sabun veya o büyüklükte insan pisliği

püs: ağaçlardan sızan reçine, eskiden suda ıslatılıp zamk olarak kullanılırdı.

püsdük: parça parça olmuş, çok eskimiş.

püsdük püsdöl-: (<püstük püstük olmak) parça parça, lime lime olmak

püsür püsür ol-: yoğurdun iyi tutmamış olması veya arabaşı hamurunun tam kıvamında olmaması.

pü(ö)şmancalıh: (<pişmancalık) pişmanlık

B. DEYİMLER, TARİFLER:

paça at-: çizgili aşık oyununda yere çömelerek, eneği bir bacağıın altından atmak

padişān sol daşşā ol-: kendisinde başkalarından bir ayrıcalık var zannedenlere alay olarak söylenir.

pallaḥ vir-: (<parlak vermek) 1. Birisine vazgeçemeyecek kadar sevdiği bir şeyi göstererek, o kimseyi istediği yöne yönlendirmek, 2. ördek avında veya yabancı güvercini yakalamak için kendi cinsinden bir kuşu göstererek, diğerlerinin kendi isteği

ile yere konmasını sağlamak, 3. sönmeye yüz tutan soba veya ocağı çalı çırpı ile canlandırmak.

para bitir-: borçlulardan alacağını tahsil etmek.

para duzā: (<para tuzağı) kalitesi düşük, görünümü güzel tapon mal, albenisi olan ama çürük mal.

parañ keseñi mi deliyor?: (<paran keseni mi deliyor?) parasız iş yaptırmayı alışkanlık haline getiren kişilerin bu tutumlarını yermek için kullanılır.

parça parç_ol-: (<parça parça olmak)
misafiri en güzel şekilde, eksiksiz
ağırlamak

parik gibil ğap-: (<parik gibi kapmak)
köpek gibi saldırmak. Çok kötü
sözler söylemek, haşlamak,
azarlamak, 2. oyundan cayan,
vazgeçen oyuncuya arkadaşlarının
söylediği söz.

pat sat: çok seyrek, tek tük

pēl_ūruh: (<pehli kuyruk) tombul ve
hoş kadın

pers ol-: yüzü koyun düşmek
(bi dene atarsam āz üstü pers oluñ!)

peşgalı_b_it-: (<peşgalıp etmek) ön
hazırlık yapmak, toparlanmak,
hazırlanmak
(sünneti peşgalı_biddik mevlid de
oĥuducāh)

peşi düşük: ağırcanlı kadınlara denir.

pilit gibil: (<pelit gibi) haşarenin
özellikle bitin büyüklüğünü
anlatmada kullanılır.

(ġafasını daradıydıĥ pilit gibil bitler
dóküldü)

***piri_ñbil pakle-:** (<pire gibi paklamak)

en ufak parçasına kadar hızla
toplamak veya bitirmek

(idiris_emmi hepisini pir_ñbil pá ħler.)

piyesiy_alma-: (<piyasaya almamak)
adam yerine koymamak, önem
vermemek

pöçüne boranı bas-: ısrarla istendiği
halde kızlarını vermeyen anne
babalara kızgınlık ifadesidir

(ġızlānı virmiyollarısa pöçüne boranı
bassiñnar, melmekerde ġız mı yoĥ?)

punduna düşür-: kötülük etmek için
fırsatını yakalamak

punduna getir-: fırsat kollamak,
yakalamak

pundunu bul-: fırsatını bulmak

pusuya sol-: aniden durgunlaşmak

***pus yas ol-:** üzücü bir sebepten sus
pus olmak

(... allah hayill_ñsiñ diller, ġız tarafı pus
yas, irkek tarafı dālillar.)

püsdünü ardır-: (<püstüğünü attırmak)
zor kullanarak işi bitirtip, bu
yüzden aşırı derecede yormak.

(insafsız hacemmi, “şura da bitsiñ, bura da
bitsiñ” diyñ püsdümü ardırdı!)

DUA:

parr_ñ malr_ñ hesābını bilemiyesiñ:
(<paranın, malının hesabını

bilemeyesin) çok paran, çok malın
olsun.

YEMEK:

papara: kuru ekmek parçalarının üzerine soğanla kavrulmuş kıyma ve sarımsaklı yoğurdun dökülerek yapıldığı ekonomik bir yemek. Kayseri'de buna ekmek mantısı da denir.

***pēli:** (< pehlû Far.) koyun etinin butla kürek arası bölümü kaburgalı kısmı. Bu kısım bütün olarak hazırlanan patlıcan yemeğinin üzerine oturtularak pişirilir.

pelverde: kabaklı pekmez

pırasa dolması: kabak, patlıcan gibi dolması yapılan bir yemek

pıt pıt pilavı: ince bulgurdan yapılan pilav

pirişli kófde: (<pirinçli köfte) hafif haşlanan pirinçle kıyma, soğan, maydanoz karışımı yapılan köfte.

***pirov mantısı:** ufalanmış peynir, soğan, maydanoz, reyhan, kırmızı biber ve salçadan ibaret hazırlanan iç, kare şeklinde kesilen (2-4 cm.) hamurun içine konularak muska şeklinde kapatılır. Yağda kızartılır. Sonra su ilave edilerek kaynatılır. Mantı hazırdır.

YER:

palas: Sarioğlan merkez bucağa bağlı köy. Yeni adı Gölova'dır.

paşa bāları: (<Paşa Bağları) bir bağ semti

pevrana yazısı: (<Pervane Yazısı) Argıncık-Karpuzatan arasındaki ova

persek: Tomarza merkez bucağına bağlı köy. Yeni adı Kapıkaya'dır.

pıñarbaşı: Kayseri'ye 105 km. uzaklıkta bir ilçe merkezidir.

pilevne māllesi: (<Plevne mahallesi) 1955-1960 yıllarında kurulan yeni mahallelerden biri

pirāmet: (<Pir Ahmet) Bünyan merkez bucağına bağlı köy.

Raşit Efendi Kütüphanesi: Kayseri'nin bugün tek yazma eserler ve eski kitaplar kütüphanesidir. Ulu Camii'nin bitişiğindedir.

-S-

A. KELİMELER:

- sā-**: (<sağmak) hayvan memesini sıvazlayıp süt çıkarmak
- sāba**: (<sağba) koyunun sağ bacak bileğinden çıkan aşık kemiği.
- sabācce(r)**: sabaha kadar bkz. sabādder, sabācaḥ
- sabādder**: sabaha kadar bkz sabācce (r), sabācaḥ
- sabah**: ders, öğrenilecek şey.
(sabānı bitirdiyse yat gāri yavrım)
- sabācaḥ**: sabaha kadar. bkz. sabādder, sabācce (r)
- sābil-**: (<sahip olmak) gözetmek, korumak.
(şu eşşē sābılın da çıbıḥları yimesiñ)
- sabındırıḥ**: (<sabunduruk) mazılara sürülmek üzere hazırlanan, sıvı sabunun konulduğu boynuzdan kap.
- sabınkūrē**: (<sabun küreği) sabunduruğun içinden sabun eriyiği alıp mazıya sürmekte kullanılan yassı kaşık.
- sāb_ol!**: (<sahip ol!) bir tembih sözü
(biz yimek yapıcaḥ, sen de bebelere sābol)
- sācaḥ**: (<sağacak) sütün içine sağıldığı kap.
- saç**: damat ve yakınlarının düğünde geline verdikleri hediyeler.
- saçaḥ**: (<saçak) bulaşık bezi
- saçaḥlı**: (<saçaklı) pis, düzensiz giyinen kadın.
- saçuzadan**: (<saç uzatan) pişmiş etin içindeki şerit gibi kalın sinirler.
- sadır otu**: kendiliğinden yetişen, çöpleri sağlam ve sert, iğne yapraklı bir ot.
- sadır sübürge**: (<sadır süpürge) sadır otundan yapılan süpürge
- *sādış**: (<sağdıç) düğünde damada yardımcı olan arkadaşı.
(sādış evlenme namzedi olan birisidir. aḥşam sabah evlenicek veya anası d'üñtür geziyo olan birisidir.)
- *saḥal oynatmaz**: (<sakal oynatmaz) lastikten iki tekerlekli at arabası.
(her evin ya eşşē olucaḥ ya saḥal oynatmaz arabası olucaḥ iki tekelli araba)
- saḥar**: (<sakar) büyükbaş hayvanların alnındaki beyazlık.
- saḥat**: (<sakat) köpek pisliği.
Tabakçılıkta kullanılırdı.
- sahdeci**: (<sahteci) sahtekâr.

sahdec_it: (< sahteci it) sahtekâr köpek

***sahı:** (<sakı) eskiden giyilen uzunca ceket.

sahlambaş oyunu: (<saklambaş oyunu) bir ebe ve birkaç çocuğun saklanıp bulunması esasına dayanan erkek ve kız oyunu. Bkz. söbe oyunu

***sahur sinisi:** içinde yemek yenen çok büyük sini, tepsi

***saj:** (<saç) üzerinde ekmek, yufka pişirilen daire şeklinde, bombeli saç.

sal: büyüklüğü isteğe bağlı, kalınlığı 8-10 cm. olan yerlere karo gibi döşenen tuf taşı.

sāl-:1. <sağalmak) kuş veya herhangi bir şeyin dikliğine havaya doğru yükselmesi. Bkz. sāt- (sağaltmak), 2. (<sağalmak) takım oyunu olarak oynanan oyunlarda –özellikle çelik-çomak oyununda- eşlerden biri oynama hakkını kaybedince, diğer oyundaki eşin sayı kazanıp, kaybedip kenarda beklemede olan eşe yeniden oynama hakkını kazandırma işi. Bkz. sāt- (sağaltmak)

salıñgaş: salıncak

sallan-: ağır hareket etmek, ağırdan almak.

sallampa: Dağınık, perişan, derbeder.

sallıñ: (<sallık) bağlarda sal döşenmiş balkon, dam. Genellikle yüksekte,

havadar, manzaralı yer.

salaca: (<salacak) tabut veya ölü koyup taşımakta kullanılan teskere.

salım kúpe: (<salkım küpe) uzun olduğu için sarkan uçları ensede birbirine bağlanan, kıymetli taşlı küpe

***sáli:** (<Salı) haftanın ikinci günü, Salı

***sálıún:** Salı günü

(fadim āla sál ún hamam ĭdecek olur)

samār: aptal, görgüsüz, hantal

samırsañ: sarımsak

samırsañ d'óveci: (<sarımsak döveci) sarımsakları ezmekte kullanılan tahtadan yapılmış kap ve kolu

sān: (<sahan) madeni yayvan kap.

sañ: sebze ve meyvelerde mantar hastalığı bkz. sañ çal-, sañ vur-.

sañ çal-: sañ hastalığına tutulmak bkz. sañ, sañ vur-

sāndaşı: (<sahan taşı) sahanlık, merdiven başı.

***sandelli:** sandalye

***sandıñ:** (<sanduka) eski evlerde, tahtadan yapılmış sabit sedirlerin baş taraflarındaki biraz yüksekçe dar dolap.

sañıt-: aval aval, aptal aptal etrafa bakınmak
(ne sañıdıp duruyonuz lan yürüyün!)

santır: aptal, geri zekalı

(“santır seme”, “santır sülüman” gibi kullanılır)

sañ vur-: sañ hastalığının salgın halinde olması. Bkz. sañ, sañ çal-

sap: biçilmiş ekin.

sáp: sahip

sapan: örülmüş ipten iki kolu, sapan ayası, parmak çalıği, kaytanı bulunan, taş atma aracı. Eskiden taş döğüşü sapanla yapılırdı. İki örgü kol rasında avuçta benzer sapan ayası bulunur. Buraya 100-200 gr. lık taş konur, kolun bir ucundaki parmakçalık orta parmağa takılır, sapan’a hızla dairesel hareket yaptırılarak kolun kaytan takılı diğer ucu bırakılır. Taş fırlar. Kaytan tabanca gibi ses çıkarır.

sapan ğaytanı: bkz sapan

sapan ğolu: (<sapan kolu) bkz sapan

sap ğānısı: (<sap kağnısı) sap taşımak için genişletilmiş kağnı

sāplen-: (<sahiplenmek) arka çıkmak, benimsemek,, kendine mal etmek.

sápsiz: sahihsiz

saplitas: şıra kaynatmak, çamaşır veya

sār_ā: sağır ağa

sārat: boğazlı mesti düğmelemek için üzerine tesbit edilen kopçalar.

sārlı mes: (<sağırkı mest) kopçalı mest.

sar_esma: (<sarı asma) sığırcığa benzer sarı tüylü ötücü kuş.

sargin: 1. havanın yağmur bulutlarıyla kaplı olması, 2. arkadaşlığı, dostluğu yürekten olan

sarı şeker: kendisine has kokusu olan bir armut türü.

sarı yazma: sarı, sulu, lezzetli bir armut türü.

sası: soğan, sebze veya yellenme sonucu çıkan pis koku

sası-: çok pis kokmak.

sasıh: (<sasık) çok pis kokan.

sası sası hoḥ-: (<sası sası kokmak) bayatlamış soğan, sebzenin kokusuna benzer koku

sasıt-: yellenip kokutmak

saşma: (<saçma) saman irisi. Ahırda hayvanların altına “kuruluk” olarak serilir.

sāt: 1. (<sağaltmak) kuş vey herhangi bir sevi dikliğine havava vükseltmek.

kaybedince, diğer oyundaki eşin sayı kazanıp, kaybedip kenarda beklemede olan eşe yeniden oynama hakkını kazandırma işi. Bkz. sāl- (sağalmak)

3. (<sağaltmak) yumurta tokuşturma oyununda kırılan yumurtanın diğer tarafını çevirip tekrar tokuşturmak suretiyle yeniden kazanma şansı elde etmek.

satıl: sıvı yiyecek taşımakta kullanılan bakraç

***satlıcan:** zatülcemp

(gış aylarında satlıcan olur diy orda yıhanılmazdı.)

***sav-:** göndermek, defterden silmek

(evîñ şöle güccüg on yaşından büyük ya da o yaşlarda ölüyla haber savılırdı)

savaḥ: salak

savan: kalın pamuk ipliğinden dokunan kilim türü.

savatsız: suratı bozuk, asık suratlı. Bkz. Savatı bozuḥ

savatı bozuḥ: (<savatı bozuk) suratı bozuk, asık suratlı. bkz. savatsız.

... **savı:** benzetme edatı olarak kullanılır, (gibi, -ımsı, -ca/-ce anlamında) ör: kadınsavı: kadınca, kadınımsı, kadın gibi

savran: deveci, kervanı yedekleyen

savur sinisi: (<sahur sinisi) üzerinde yemek yenen çok büyük sini

sayyā: sade yağ

sayfı: (<safi) baştan başa, tamamen

sayfinaz: (<Safnaz) bayan adı

sazān: (<sazağan) bir tür sivilce

sedir halısı: sedirlere serilen dar uzun halı

sefdurun: (<safderun) saf, temiz ama biraz aptalca.

sekāltı: (<seki altı) eski evlerin sofalarının girişinde, yerden 80-100 cm. yüksekte tahta döşeme sedir.

“seke seke ben geldim” oyunu: kızların oynadığı bir oyun.

***seki:** bağ evlerinin genellikle doğusunda yerden yüksekçe yapılan oturma yeri.

sekilen-: hemen kalkacakmış gibi iğreti oturmak

sekitme-: dikkat göstererek gözden kaçırmamak.

seklem: 10 şinik zahire alan çuval.

selāvattla-: (<salavattlamak) 1. Yolcu etmek

ortadaki yemekleri bitirmek

(dabaḥları ekmēnen sıyırıp bir güzel selāvattladı)

sellāle(k): hiç saklamadan, herkesin gözü önünde rahatlıkla çekinmeden.

(evin üründen gelen geçen oluyor. yatā ötmüye sermiş yatıyollar. sellāle olur mu?)

selçik: sevimli, haşarı kız çocukları için sevgi sözü.

sēm: (<sehim) pay, üleş

seme: anlayışı kıt, aptal, dengesiz.

semele-: başı dönüp düşer gibi olmak.

Bkz. başı çevril-, başı fenik-

sēñ: 2. Tekil şahıs ekinin ilgi hali almış şekli “senin”

seplendir-: düzeltip kullanılır hale getirmek.

***sepli...:** doğru olanı yapan (yemek, oturmak, söylemek vs...)

(gızım, sepli otur sepli gah, iġ_álem_ārşı gören bahān olur)

sepli sepli...: uygun, hoşā gidecek şekilde yemek, konuşmak, söylemek vb.

sepsiz: eline iş yakışmaz, kaba ve görgüsüz kişi

sergel_otu: (<sergele otu) suyu ve lapası egzamaya iyi gelen bir ot.

sērikle-: (<seğriklemek) uykulu veya dalginken hayal görmek veya beklenmeyen bir şeyi görür gibi olup irkilmek, ürpermek.

serini-: serinlemek

(hava serinidi)

serpele-: serpmek

serpişdir-: (<serpiştirmek) seyrek olarak yağmurun atıştırması.

sēt-: (<seğirtmek) koşmak, bir tarafa yönelmek.

setmāden: (<sert maden) taş ocağının en altından çıkan dayanıklı, sert taş.

***sēsen:** seksen (80)

sesli: sesi yankılandıran vadi

seten: bulgur çekmek veya bezir yağı çıkarmak için atlarla döndürülen iki büyük değirmen taşı.

seten daşı: (<seten taşı) setende kullanılan granit değirmen taşı.

***sevdim ayları:** evliliğin ilk günleri, balayı

(alınmadan önce bir taltif idilir, sevdim ayları alan_āder bōv!)

sıcaḥ: (<sıcak) ılıca

sıcabannaḥ: serçe parmak

sıçan uçurması: (<sıçan uçurtması) kağıttan katlanıp, yine kağıttan kuyruk takılarak uçurulan, çocukların kendi kendine yapabildiği basit bir uçurtma çeşidi.

sıçırgan ol-: hayvanın sık sık pisler olması

sıdalan-: öfkelenmek bkz. sıdaralan-

(“ōtiʔt” disen sıdalanır, yin huysuz herif!)

sıdalı: öfkeli

sıdara: öfke

sıdaralan-: öfkelenmek bkz. sıdalan-

***sıfa:** (<sofa) eski evlerde tavanı oldukça yüksek toprak damlı, zemini tahta kaplı ve tahtanın altı genellikle bir kısmı zerbemi (yüksek) ve bir kısmı sıfaltı (alçak) denilen ve zemini taş kaplı,

duvarları zarla (lambri) kaplı çok geniş oda.

(mâlede bulunan sifa yahut evi odası büyük olan goñşunuñ evi açılırdı.)

***sıfaltı:** (<sofa altı) bkz sifa

sıfra: (<sofra) yemekler yerde ya ekmek tahtasının üzerinde ya da geniş bir sini üzerinde yenilirdi. Sininin altına açılıp kapanabilen tahta bir aygıt (sıfırtı) ve onun altına da genişçe bir bez (sıfra bezi) serilirdi.

(her sıfrada bir guran oñuyacağ adam ayallallardı)

sıfırtı: bkz. Sıfra

sıfra bezi: bkz sıfra

sıggın: (<sıkkın) bunaltıcı hava.

sığa: aşğın (S) şeklindeki yüzünün ters tarafı.

sığat-: (<sıkaltmak) sıklaştırmak.

sıh-: (<sıkmak) palavra, hakkında atıp tutmak

sıhdır-: (<sıktırma) kadınların başlarına giydikleri “tepelik” e süs için takılan altınlar.

sıhı: (<sıkı) ağızdan dolma tüfeklerde barut ve saçmanın üstünden namluya sokulup sıkıştırılan bez ve kağıt parçaları gibi şeylerin tümü.

sıhıla-: (<sıkılmak) 1. ağızdan dolma tüfeklerde barut ve saçmanın üstünden namluya harbi ile bez ve

kağıt parçaları gibi şeylerin sokulup sıkıştırılması işlemi. bkz sıhı, 2. göz dağı vermek, tehdit etmek. bkz sıhı vir-

sıhım: (<sıkım) avuçla sıkılıp parçalara bölünerek yenilen avuç formunda çiğ köfte gibi yiyecekler

sın-: kırılmak, bozulmak, bitmek.

sına-: ağız aramak, denemek

sınama-: (<sığınamamak) çok fazla yiyip gerilmek, hazımsızlık çekmek.

sınañgılı: denenmiş.

sıñar: akran, yaşıt, aynı seviyede insanlar

sındı: makas

sındıh: Sandık

sındır-: kırmak, bozmak

sınıhçı: (<sınıkçı) kırık-çıkıkçı

sıraca: bir verem türü

sıracalı: zarar verici tehlikeli kişiler için kullanılır.

sırac_ētir-: (<sıraca getirmek) mikrop kapmaktan doğan ve devamlı akan cerahatlenme.

sırsıl: inatçı çok ısrar eden.

***sırtar-:** sırtmak, diş göstermek, küstahlaşmak.

(ğaynar suyu döküncü herifiñ dişleri sırtarmış)

***sıt:** (<sırt) omurganın dikensi çıkıntıları arasındaki etlerden yapılan pastırma.

(ğayseriye gidiyoñ, basdırma alacâsañ ya sıt alacâñ ya ğuşğómü dimişler)

sıyıt-: kaptaki yemek artığını, sıvı bir yiyeceği başka bir kaba sıyırmak, aktarmak

sıyıdır-: kurşun, taş vs. nin sıyrarak geçmesi.

sıyrıntı: barsak hastalıklarında dışkıda görülen sümüksü madde

si: fosma oyunu terimidir.

***siddi:** (<Ar. Seyide ti: hanımefedi) hanım. Orta yaştan yukarı kadınlara saygı hitabı

("sirdi, n_örüyöñ" dimiş. ")

sifdah: (<siftah) günün ilk satışı

sifdi-: kemikli eti dişleriyle sıyrarak yemek.

sifdin-: (<siftinmek) 1. kaşınmak, 2. Birisinin sırtından geçinmek.

(senelerdir emmisinden sifdinir)

sifdi^yt-: (<siftah etmek) günün ilk satışını yapmak.

sil: (<sel) salya

sile: silme, açık elin baş parmağı ile şahadet parmağı arasındaki uzaklık.

(gumaşı ombeş sile al.)

silme: bir kabın taşmayacak veya eksik olmayacak şekilde dolmuş olması.

silgi: kadınların başlarına örttükleri örtü

veya

silik: şahsiyetsiz. (hakaret sözü)

silli: (< selli) salyası akan, pis, kaba, pisboğaz.

similik: uyuşuk, miskin

siñ-: (<sinmek) 1. Giyeceğin uygun olması, 2. kokunun bir yerin içine iyice sinmiş olması. Bkz. siñgin

sinaltı: (<sini altı) yemekte siniyi yükseltmek için kullanılan altlık.

sinçi: kılık kıyafet

(bebēlinden belli bu çocün sinçizi düzgün)

sinçisiz: kılığı kıyafeti biçimsiz

sindik: 1. cıva, 2. sinsi, bkz. siñceñ, sivsi (mec.)

sindik tozu: kaynatılmış cıva tozu

siñceñ: kötülüğünü belli etmeyen, sinsi. bkz. sindik, sivsi

siñgin: 1. Vücuda oturmuş ahenkli, uygun, 2. kokunun bir yere iyice sinmiş olması.

siñgin ol-: iyi dikilmiş elbise, bedene oturmuş olmak.

siñil-: (<sinilmek) bir yere saklanmak, kaybolmak.

(niye erkek gibil olamıyoñ, hep siñiliyoñ?)

siñile-: belli belirsiz ince ses çıkması.

(nâder sessiz yir. sinek bile siñilemiyor)

siñilet-: belli belirsiz ince bir ses çıkarttırmak.

(topacı mı neşel siñilettiriyom, görüyöñü?)

siñil siñil öt-: kulağın içinden devamlı olarak cızırtılı ses gelmesi.

***siñir:** (<sinir) kas kirişi ve zarı.

(bütün siñir olur insan ve hayvan vücudu örümcek ağ_ibi tiren yol_ibi siñir.)

siñleşik: (<sinleşik) iyice kuruyup sertleşmek.

siñleşig_ol-: (<sinleşik olmak) ağaç ürün haline geldikten sonra (kapı pencere vs.) çekmeyecek, yamrulmayacak, çatlamayacak şekilde kurumuş, dayanıklı olmak.

siñsiñ: sinsi sinsi, gizlice

siñsiñ oyunu: genellikle köylerde, bir meydanda yakılan ateşin etrafında oynanan oyun.

sintir: miskin, uyuşuk (sintir seme, sintir sülüman şeklinde kullanılır)

sirkele-: (<silkelemek) 1. dalları sallayıp meyvaları dökmek, 2. kumarla hileyle birinin parasını almak.

sitil: sebze, meyve fidesi

sitille-: fidan dikmek

sivsi: sinsi, bkz. sindik, siñeceñ

si^y-: (<siymek) kaptaki ince delikten sıvı sızması veya kedi köpeğin çiş yapması. bkz si^ydir-.

si^yde: (<Seyide) Bayan adı.

si^ydir-: (<siydirmek) genellikle köpeğin duvara, ağaca çiş yapması. bkz si^y

si^ym si^ym āla-: (<siyim siyim ağlamak) sessiz sessiz, içlenmiş olarak ağlamak.

si^ym si^ym yā-: (<siyim siyim yağmak) ince ince devamlı yağmur yağmak.

si^yret-: (<seyretmek) seyrekleştirmek bkz. si^yreştir-

si^yreştir-: (<seyreştirmek) seyrekleştirmek bkz. si^yret-

si^yt: (<Seyyid) sık konulan bir erkek adı.

***sô-:** (<sövmek) küfretmek

(ölüm sana zarardır işme dediñ zaman soruya çıhp sômiye başlıyor.)

sôd_elması: (<sôgüt elması) yumuşak ve ince kabuklu bir elma türü.

sodura: somurtkan, kibirli, yüzü gülmez.

***soğluğ:** (<soğukluk) mutfağın bir köşesinde oyulmuş, üstü kapatılmış, kısmen soğuk küçük in. Bkz cinnik (cinlik)

soğran-: (<sokranmak) homurdanmak. Memnuniyetsizliğini kendi kendisine ifade etmek bkz soğurdan-

soğru: (<soku) “yarma” yapmada kullanılan büyük taş dibek.

soğum: (<sokum) lokma, ağza alınacak kadar ekmek.

sohurdan-: (<sokurdanmak)

homurdanmak bkz. sohran-

sohuşdur-: (<sokuşturmak) 1. telaşla

bir şeyi dar bir yere yerleştirmek, 2.

fırsat bulunca laf dokundurmak.

söl-: (<soğulmak) gözün patlayıp

suyunun akması, kör olmak

solba: davranın sol bacak bileğinden

çıkan aşık

sölcan: (<soğulcan) solucan

solu-: nefes almak

soñ soñ git-: bozuma uğramış olarak,

hiçbir yere bakmadan gitmek.

soñsuz: (<sonsuz) nankör, iyilik bilmez

***sor-:** emmek

(“ñ öryım ğaysi soruyom” demiş)

sormuḡ: (<sormuk) emilecek şey,

yalancı meme

sormuḡ şekerı: (<sormuk şekerı) akide

şekerı.

sorudu sorudu dur-: ağzına bir lokma

koymadan aç acına uzun süre

durmak.

sorut-: somurtmak

sovan cücú: (<soğan cücüğü) kuru

soğanın hafif sarı. vesil en iç

soyahsız: (<soyaksız) soysuz, cinsi

bozuk (insan, hayvan, ağaç)

soyḡa: (<soyka) ölünün elbisesi veya

eskimiş elbise.

söbe: oval

söbedā oyunu: odada, kırdada, kız, erkek,

büyük, küçük herkesin

oynayabildiği bir oyun. Birisi

gelişigüzel bir zamanda “söbedā!”

der, oynayanlar o andaki

pozisyonları ne ise öylece kalırlar.

Durumu bozan kişi kaybetmiş olur.

söbek: bulgur el değirmeninin alttaki

sabit taşın merkezine çakılan ve

üstteki hareketli taşı merkezleyen

tahta.

söbele-: ebenin oyuncuyu görünce

koşarak, kaleyi elleyip söylediği

söz.

söbe oyunu: kız erkek çocuk oyunu bkz

saḡlambaş oyunu

söccü: (<sözcü) dedikoducu, her şeye

hata bulup bunları olur olmaz yerde

konuşan.

söccül ĩt-: (<sözcülük etmek) her şeye

hata bulup bunları olur olmaz yerde

sözümā: güya, “affedersin”,
“bağışlayın” yerine kullanılır.

(adam bir hersinen geldi, sözümā “siziñ şuranızı burdan getiririm” dizez mi! sū_rusuna d’óndük!)

sucuḥ-: (<sucukmak) suçü yüzüne vurulunca utanıp pusmak

sulaḥ: (<sulak) 1. kuşlar için su kabı, 2. suyu bol yer, 3. çiçek sulamak için kevgir gibi başlığı olan kap.

suluḡḡabar-: (<suluk kabarmak) sürtünme veya yanmada deride su toplaması bkz suluḥ

suluḥ: (<suluk) deride yanıktan veya sürtünmeden meydana gelen su toplaması bkz suluḡḡabar-

sumat: yer sofrasında kullanılan peçete.

sumsuḥ: (<sumsuk) sıkılmış yumrukta orta parmağın biraz çıkık halinde atılan yumruk

sunç: surat
(sunçunu salladı gine)

sunturaç: nalbandın hayvanın tırnağını keserken kullandığı “L” şeklindeki keskin bıçak.

***súrek súrek:** (<sürek sürek) takım halinde, kafiye ile
(ğadınnar súrek súrek t’áze ant’árinerinen ğız evine gideller)

susam: süsen çiçeği

susamsı: yağlı tuzu kıt sebze yemeği

***susaz-:** susamak

(bu arada acıḥuyollar, susazıyollar n_órsüfner!)

susuḥ: (<susuk) dokumada çözgü kaçıḡı hatası.

***súsün:** (<süksün) ense
(annı da ğavlaḥ, súsünü cavlaḥ kelölan) tekerleme

súsünün kókü: (<süksününün kökü) ensesinin tam ortası.

suşlan-: (<suçlanmak) suçluluḡunu anladığı hareketleriyle belli etmek.

suvar-: bitki ya da hayvanı sulamak

sübürge çal-: (<süpürge çalmak) süpürge ile süpürmek.

süddür süddür gez-: sürte sürte, amaçsızca gezmek.

***südük:** sidik
(südüklü şişe, oġgası beşe, gel bizim dama, yamalıḥ yama, yamalımız yömuş ğótünü yama) sidikli çocuklarla alay için söylenen bir tekerleme.

sülemp: sünepe

sülük: asalak, havadan geçinen

sümbül: küçük çocuk ve bebeğin pipisi için kullanılır.

sümdük: açgözlü, her gördüğü şeyi isteyen.

suvazlı: (<sivaslı) bir güvercin cinsi.

***sülá daḥımı:** (<süla takımı) Eskiden gelinlere çeyiz olarak verilen, bakırdan yapılmış bir çift güğüm, el leğeni, sini ve ibrikten oluşan takım.

sülük: söğüt, kavak, ceviz gibi ağaçların tırtıl gibi olan erkek organları.

sün-: kızdırılmış hayvanın öfkeyle saldırması.

sündür-: lastik, bez, iplik vs. nin uzatılması

sündüz: bir bayan adı.

süñgü: eski mahallede fırınların sıcak olan döşeme taşlarını silmek için kullanılan ucuna bez bağlanmış uzun sırk

sünnetle-: yemek tabağındaki yemeği yiyip, ekmekle sıyrarak yıkanmış gibi temizlemek.

sünük~sümük: kemik

süpür süpür: yerlerde sürünecek derecede uzun elbise

sürekci: 1. Sürü ile davar, sığır getiren satan adam, 2. sürek avında yabani hayvanları ürkütüp avcılarının önüne getirmeyi sağlayan adam.

sürgü(n): 1. ishal bkz amel ol-, 2. kapı mandalı

sürme: kadınların gözlerine sürdükleri boya.

sürmeli: sığırcık büyüklüğünde böcek beslenen bir kuş.

sürün-: bebeğin emeklemesi.

sütlek: (<sürtlek) bir yere sürtünerek asıl şekli değişmiş şey

sütlên: (<sütleğen) kırıldığında acı ve beyaz süt çıkaran ot.

sütüzümü: (<süt üzümü) bir üzüm türü, yapıncak.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

sabānı belle-: (<sabahını bellemek) 1. dersini öğrenmek 2. dayak yemek (mec.)

sabā sabi't-: (<sabahı sabah etmek) ağrı, acı ya da üzüntülerden sabaha kadar uyuyamamak.

sabındırırh kúrēbil: (<sabunduruk küreği gibi) uzun, ince kişilerle alay için söylenir.

sabın pürtü_bil: (<sabun pürtüğü gibi) kaypak, güvenilmez, tehlikeyi

sesince ortadan kaybolan kişilere denir.

saçan hasan_ölībil: (<saçan hasan oğlu gibi) savurgan, para harcamasını bilmeyen kişilere denir.

saçı başı üd ol-: (<saçı başı uğut olmak) çok ihtiyarlayıp sakalın saçın bembeyaz olması.

***saçı kesik:** zavallı biçare.

(o zaman_āder de ihı kesilirdi saçı kesit.)

saçını sübürge, elini kóssē it-: (<saçını sübürge, elini köseği etmek) büyük fedakarlıklarla, yapılması lüzumlu hiçbir şeyi esirgememek.

saфра sındır-: hafif yiyeceklerle açlığını biraz gidermek.

safrasını sınma-: uzun süre aç kalmak, bir lokma yemeğe vakit bulamamak.

safrası oyna-: açlıktan midesi bulanmak. Safrası kabarmak.

saḥalıdutuş-: (<sakalı tutuşmak) büyük telaşa düşmek

saḥalınıñ altını̇r-: (<sakalının altına girmek) düşüncelerini karşısındaki kişiye kabul ettirmek için onun suyuna gitmek.

saḥalı saydır-: (<sakalı saydırmak) çalıştırdığı kişilere veya yakınlarına kendisini saydıramamak, eğlence olmak

saḥalı yirin_ō-: (<sakalı yerine koymak) saygıdeğer bir kişinin layık olduğu yere oturması için söylenen saygı sözü.

saḥar_eşşē: (<sakar eşşeği) kaba saba, beceriksiz sakar kadın

saḥ dur-: (<sak durmak) uyanık, tetikte, kulağı seste.

saḥ dur suḥ dur it boḥiybil dik dur: (<sak dur suk dur it boku gibi dik

dur) saklambaç oyununda söbelemiş veya söbelenmiş bir oyuncu, diğer saklanmış arkadaşlarını “dikkatli ol” anlamında uyarması. Bu tekerleme ile taktik verilir.

saḥızı boḥa düş-: (<sakızı boka düşmek) başkalarının bilmemesi gereken şeylerin düşmanlarınca öğrenilmesi.

sallı̇p sırt_it-: (<sallayıp sırt etmek) morali bozuk birisinin işini üstlenip sonuçlandırmak.

sal şekerī_bil: (<Sal şekeri gibi) yuvarlak, pembe yanaklı bayanlara denir.

saña tassah: sana nisbet. Çocuklar birbirini kıskandırmak için söyler.

sap di̇p saman sış-: (<sap deyip saman sıçmak) birisi öfkelenip bağırırken ölçüyü kaçırdığında söylenir.

sapı silik: şahsiyetsiz.

sapır supur söle-: (<sapur supur söylemek) abuk sabuk, saçma sapan konuşmak.

sarıp sarmala-: ordan burdan bularak borcunu kapatmak.

saşma yimiş it gibil: (<saçma yemiş it gibi) dayak yiyeceğini anlayan kişinin kaçmasını anlatır.

satı harcı: albenisi olan, cazip durumda olan

satıp ğat-: (<satıp katmak) olanca malını satıp yemek veya bu paryla ihtiyacını karşılamak.

sā_yā varıp, sol_ayā gir_ēl-: (<sağ ayağı varıp sol ayağı geri gelmek) tereddüt içinde olmak.

sayılún: (<sayılı gün) 1. gün dönümü gibi bazı belirli günler vardır. o gün fırtına olur kar yağar vb., 2. gün sayısı belli olan tatil vs.

sekmeden uşmuya ğah-: (<sekmeden uçmaya kalkmak) bir şeyi doğru dürüst öğrenmeden iddialı duruma geçmek.

selámetlik topun_āt-: (<selametlik topunu atmak) gaz sancısını bertaraf etmek

selámün ğavlen: (<selamün kavlen) şaşkınlık ve hayrette kalma durumu için kullanılır.

selláí_ötur-: (<sellale oturmak) zamanın geçtiğinin farkında olmadan veya umursamadan kaygısızca oturmak.

sen cansıñ da ben baldırcan mıyım?: (<sen cansın da ben patlıcan mıyım?) “senin canın can da benim ki değil mi?”

***selli sepli:** çok düzenli, azla idare etmesini bilir.

(sen şimdi yanıña selli sepli birilerini bul da gidiñ ğävëyi içiñ)

semeri^ynen sēsene malol~patla-: (<semeri ile seksene mal olmak~patlamak) alınan kullanılmış bir şeye kullanılır hale getirmek için çok masraf yapmak.

sēm_îr-: (<sehime girmek) kurban edilecek büyük baş hayvanlar için kurban ortağı olmak.

semtin_al-: (<semtini almak) bir işin kolayını almak, bir kişinin huyunu, zevklerini öğrenmek.

semti^ynen söle-: (<semtiyen söylemek) usülünce, kimseyi kırıp incitmeden söylemek.

sen ondan ğalasımısıñ?: (<sen ondan kalası mısın?) sen ondan daha mı iyisin?

“sensin” didiññi: (<“sensin” dedin mi) gururunu okşayıcı söz söylersen (bizim hasana işini yaptırmı^yçun “sensin” didiññi yiter!)

serg_ol-: (<sergi olmak) meyvenin yere çok döküldüğünü anlatmak için kullanılır.

serinnik düş-: (<serinlik düşmek) akşama veya kışa yaklaşırken havaların serinlemeye başlaması.

sesinden_al-: (<sesinden almak) sesinden kim olduğunu anlamak.

sesi solū çıh^{ma}-: (kesil-) (<sesi soluğu çıkmamak (kesilmek)) suçunun

yüzüne vurulması sonucu sus pus olmak veya uyumak, bir şeye dalmak sonucu sesinin çıkmaması.

seşme ğabaḥ lelbisi_bil: (<seçme kabak lelbisi gibi) malın kaliteli olduğunu anlatmakta kullanılır.

seten si^yrek: (<seten seyrek) ağaçlarda meyve az olmuş.

sevindirig_ol-: (<sevindirik olmak) çok sevdiği, arzu ettiği bir şeye kavuşmadan önceki heyecanlı bekleyiş.

sıc_āl-: (<sıcağa kalmak) günün sıcak zamanına rastlamak.

sıçan deli biñ ğuruş ol-: (<sıçan deliği bin kuruş olmak) suçu ortaya çıkınca çok sıkışmak, kaçacak yer aramak.

sıçan düşse başı yarıl-: (<sıçan düşse başı yarılmak) evde yiyecek, içecek, örtünecek, giyinecek bir şeyin olmaması

sıçıp suva-: çok pis küfürler ederek azarlamak.

sıdğın sıyrıl-: (<sıtkın sıyrılması) birisine duyulan sevgi ve saygının ortadan kalkması.

sığaçık kemâli: aşık oyununda sıra seçmeyi (bkz. tókleşme) ilk açan oyuncunun söylediği söz.

sığa dığa kelâli, enēmiñ (t'ókún_ēl):

aşık oyununda oyuna başlamadan söylenen tekerleme.

sıḥ bōmuy_ētir-: (<sık boğmaya getirmek) bir şeyi birisine yaptırmak için zorlamak sıkıştırmak, emri vaki yapmak.

sıḥı bas-: (<sıkı basmak) hızlı acele yürümek.

sıḥısını yi-: (<sıkısını yemek) zamanında başından birşey geçip kulağına küpe olmuş, artık temkinli davranan.

sıḥı söyle-: (<sıkı söylemek) yüksek sesle konuşmak, söylemek.

sıḥı vir-: (<sıkı vermek) çok kesin, sert tembihte bulunmak, gözdağı vermek, tehdit etmek. bkz sıḥıla-

sıḥı yi-: (<sıkı yemek) bir suçundan dolayı unutamayacağı söz işitmek, hakaret görmek.

sıra dolan-: yemekli toplantıların sıra ile belirli aralıklarla yapılması.

sırcıḥ sürüsü^ybil: (<sığircık sürüsü gibi) avda keklik, ördek vb. hayvanların çok olduğunu belirtmek için kullanılır.

sirt_ānnı belirsiz: (<sırtı karnı belirsiz) ne yapacağı belli olmayan güven duyulamayan, dōnek kişilere denir.

sırtı giciş-: dayak haketmek.

sırtına elēnt_ēl-: (<sırtına elenti gelmek) üşümek veya titreme gelmek.

sırtına ğar yā-: (<sırtına kar yağmak) çok üşümek titreme gelmek

sırtını tapıhla-: (<sırtını tapıklamak) istediğini elde etmek için riyakarca övgü ve sevgi sözü söyleyip pohpohlamak.

sırtı yañır ol-: (<sırtı yağır olmak) çok yük taşımaktan sırtı yara olmak

sış bohuñu avışlṛm: (<sıç bokunu avuçluyayım) yalvarma.

sışdīñ bohu yṛm: (<sıçtığın boku yiyeyim) yalvarmanın son noktası.

sıtmas_ēl-: (<sıtması gelmek) birisinin sevmediği kişinin bulunduğu yere gelmesi ile duyduğu huzursuzluğu anlatmak için kullanılır.

sıtğı dar: (<sıtkı dar) dayanıksız, tahammülsüz.

sıtğı sıyrıl-: birisine karşı sevgi ve muhabbeti kalmamak.

sıtmasını bile kimsiye virmez: (<sıtmasını bile kimseye vermez) çok cimri.

sirdin çassīñ sen oyna: (<sittin çalsın sen oyna) yapılması imkansız bir teklifin gülünçlüğünü alay için söylenir.

sıfdah senden berekát allahdan:

(<sıftah senden bereket Allah'tan) sabah dükkanı açtıktan sonra yaptığı ilk satışta satıcının alıcıya söylediği söz.

sigge kes-: (<sikke kesmek) aşırı para kazanmak.

sigge kesmiyom ya!: (<sikke kesmiyorum ya!) “benden çok para istiyorsunuz, çok para kazanmıyorum ki!”

sili sümū birbirin_āriş-: (< seli sümüğü birbirine karışmak) acınacak halde dyak yemiş

sil_silịt-: (<sel sele gitmek) çocuğun çok işeyip her tarafı ıslatması

sil_ürundan kútüg_ğap-: (<sel uğrundan kütük kapmak) kargaşada sahipsiz görünen eşyaya sahip çıkmak.

sil_suy_āriş-: (<sel suyu karışmak) kara paraya, mala sahip olmak (onuñ ekmē yinmez! parasına sil suy_ārişdırıyor.)

similik sāre: kadınlar için kullanılır.

***simsiyah ol-:** bir yere kalabalık halkın toplanması (ahāli bizim saççılarīñ başına simsiyah oldu)

sinçis_ūl-: (<sinçisi gülmek) düzgün ve temiz giyinmek.

sinçis_ûlmez: (<sinçisi gülmez) giyim kuşama pek önem vermez, kalender.

sindāhmasına dön-: (<sindik akmasına dönmek) aniden kimse farkına varmadan ortadan kaybolmak.

sindik gibil ah-: (<sindik gibi akmak) başı sıkışınca kimseye hissettirmeden ortadan kaybolmak.

sindik sabını: (<sindik sabunu) çok hareketli, elde avuçta durmayan.

sinē_çekil-: (<sineğe çekilmek) güvercinin çok yükseklerle uçarak sinek büyüklüğünde görünür hal alması.

sinek siñileme-: çok sessiz sakin yer.

sini ketesi^ybil: (<sini ketesi gibi) ak tenli, yuvarlak yüzlü kadınlar için söylenir.

sini salih: (<sinni salih Ar.) olgunluk çağı, ihtiyarlık yaşı.

sinime sışmada kúnún sēñ_ossuñ: (<sinime sışma da künnüğün senin olsun) sin: mezar elinden her kötülük gelen kimseler için kullanılır. “bana kötülük yapma da senden iyilik beklemiyorum” anlamındadır.

sivrirdī gaziḥ gótün_īt-: (<sivrilttiği kazık götüne gitmek) yetiştirip adam ettiği kimse kendisine nankörlük etmek.

si^ygālan kekli: (<seykalan kekliği) çok geveze, laftan başka elinden bir şey gelmeyenlere benzetme.

siz_ālmadıḥ: (<size kalmadık) “sırtınıza yük olmayacağız” anlamında sitem sözü.

soduri^ybi dikil-: (<sodura gibi dikilmek) hiçbir işe yaramadan duran kimseler için kullanılır.

śóḳú dikiş dutma-: (<söküğü dikiş tutmamak) “işleri o kadar bozulmuş ki ne yapsan düzelmez” anlamında kullanılır.

solū ginişi-: (<soluğu genişlemek) eli bollaşmak. İşlerin düzelmesiyle maddi darlıktan kurtulmak

somun gibil: (<somun gibi) hafif şişman, beyaz tenli güzel bayan

***soñgirdilik:** (<son gittilik) son defalık, son defa yiyelim, giyelim vb. gibi

(anası nas_ossa soñ girdilik gidiyo diy en güzel ba_alı etleri pirzoları gızıñ ğannını doyurullar ki bi dā içimize siñmez diy.)

soñunu al-: (<sonunu almak) bir işi bitirmek sonucunu görmek.

(ğuyuda suyuñ soñunu aldıḥ. nirden su içicek?)

sovan_irkē: (<soğan erkeği) kişiliği zayıf, erkekçe hareket etmez.

söccülüne yitergāh olma-: (<sözcülüğüne yetergāh olmamak) “onun dedikoduculuğu ile kimse baş edemez” anlamında.

söç_çih-: (<söz çıkmak) rivayet çıkmak ortalıkta haber dolaşmak.

sössemi: (<söz semti) meselâ, söz gelişi

söz altınd_âl-: (<söz altında kalmak) isnat edilen suçlara tatmin edici cevaplar verememek.

söz ardına düş-: söylentinin aslımı araştırmak ve bulmak için ısrarlı davranmak.

sözü dā daş_ēç-: (<sözü dağa taş geçmek) hatırlı, nüfuzlu, sözü sohbeti dinlenir, çok ünlü

sözü göcat-: (<sözü kocaltmak) gereksiz çok konuşmak.

sözüm olur!: (<sözü mü olur) “teşekküre gerek yok, ne yaptık ki!” b kz adım_ölür

sözüm muhayyer: “ben sadece bir fikir ileri sürdüm, kabul edip etmemek sana kalmış” anlamında

sözüne bahıp ortuya düş-: (<sözüne bakıp ortaya düşmek) birinin sözüne, tahriklerine kapılıp girişimde bulunmak.

sözüne sış-: (<sözüne sıçmak) yaşça, mevkice büyük birisinin söylediğinin tersini yapmak veya hiç yapmamak

sözün gıdān_ēlmesi: (<sözün gıdağına

gelmesi) sözün tam sırasının yerinin gelmesi. Cevap vermek için fırsat düşmesi.

sözünüñ arḥasında durma-: (<sözünün arkasında durmamak) sözünden caymak. Söz vermemiş gibi davranmak.

sözünü çekme-: dobra dobra söylemek, sözünü sakınmamak.

sözünü piyası_alma-: (<sözünü piyasaya almamak) konuşmalarına hiç önem vermemek. Değer vermemek.

sözünü yi-: (<sözünü yemek) söz verdiği halde inkar edip yapmamak.

sözü parasın_ēş-: (<sözü parasına geçmek) alışverişte aldandığını anlayan kişinin itirazına karşı satıcının inkâra yönelmesi karşısında sinirlenen ve üzülen alıcı, satıcıya malı iade edip “sözün parana geçer” diyerek parasının iadesini beklemeden çekip giderek satıcıya ders vermesi.

sözü şirelendir-: söze ilaveler yaparak çekici hale getirmek.

sözü yird_âl-: (<sözü yerde kalmak) rica ettiği halde isteğinin yapılmaması.

söz vur-: ima etmek.

sucū saḥ-: (<sucuḡu sarkmak)
imrenmek

(ḡúp düşen armıtlānu ḡörüncü sucū saḥtı)

sulhu giñiḡ-: (<sulhü geniḡ) toleranslı,
sabırlı.

sulu savatlı-: eti, yaḡı tuzu yerinde,
lezzetli yemek.

sunçunu salla-: suratını asmak, küsmek

surat dēl camız ḡönü-: (<surat deḡil,
camız ḡönü) arsızlık yüzsüzlük
gösteren. Utanmaz.

suratı az-: kızdıḡı yüzünden belli olan,
çirkinleşen adam.

suratını sallandır-: surat asmak, bir
şeye kızdıḡını suratından belli
etmek. Gücenmek.

sū_rusuna dön-: (< su kurusuna
dönmek) hiç beklemediḡi bir
cevapla karşılaşıp müthiḡ şaşkınlıḡa
uḡramak.

(olan “saña ne ben isdedimi yaparım”
diyincik, babası sū_rusuna döndü zavallı)

su_selās_öl-: (< su selāsi olmak) bir
şeyin çok bollaştıḡını anlatmak için
kullanılır.

śūsün_ālm-: (<süksünü kalın) ensesi
kalın, vurdumduymaz, hissiz.

śūsün_ēri-: (<süksünü eḡri) içinden
pazarlıklı, sinsî.

śūsünü kilise dirēne dönmüş-
(<süksünü kilise direḡine dönmüş)

arsız, yüzsüz. “yemek” ten başka
hiç bir şeye deḡer vermeyen.

śūsününü yıḡ-: (<süksününü yıkmak)
suçluluk duygusuyla bozulmak.

suvatı bozuḡ-: suratı asık, yüzü allak
bullak olmuş.

suyu arḡına bindir-: (<suyu arkına
bindirmek) işini yoluna koymak,
işleri kâr eder duruma gelmek.

suyun_ızdır-: (<suyunu kızdırmak)
suyunu ısıtmak, işinden
uzaklaştırılması için tertipte
bulunmak.

süd enēm süd-: (<süt eneḡim süt)
şâibesiz, temiz iffetli kadın-kız

südüñe sümüñe havāle-: (<sütüne
sümüḡüne havale) “senin
insanlığına, asaletine, hoşḡörüne,
vicdamına havale ediyorum”

südüñüñ sümüñüñ hókmü-: (<sütünün
sümüḡünün hükümü) “yaptıkları
onun asil oluşu veya olmayışı ile
uygun düşüyor” anlamında.

südü sümü pāk-: (<sütü sümüḡü pak)
asil. Soyu soppu temiz.

süpanallah boncūbil düz-
(<süphanallah boncuḡu gibi
dizmek) arka arkaya doğum yapan
kadınlara alay olarak söylenir.

süpürgeli^ybil gezin-: (<süpürgeli gibi gezinmek) uzun yerlerde sürünen, biçimsiz elbise giyenlerle alay için söylenir.

süpürülmedik yire sış-: (<süpürülmedik yere sıçmak) münasebetsizlik yapmak.

sürüp savır-: (<sürüp savurmak) ziyan etmek, heder etmek.

sürtük sāre: kadınlar için bir tenkit, aşâğılama sözü

süsl_{an}şe: (<süslü Ayşe) komik giyinmiş, aşırı süslenmiş kadın.

süt kópübil in-: (<süt köpüğü gibi inmek) iyi huylu, öfkesi çabuk geçenler için benzetme olarak kullanılır.

(ondan kimsiye zarar gelmez. gızmasından gohma süt kópübil iner hincik)

süzme yöt gibil: (<süzme yoğurt gibi) beyaz tenli, sözü sohbeti dinlenir, aklı başında ve güzel bayan.

DUA:

sü_bil aziz, duz gibil leziz_{olasiñ}: su gibi aziz, tuz gibi leziz olasin.

BEDDUA:

sabā çıhmıyasıñ: (<sabaha çıkmayasin) sabaha kadar öl.

sırtıñ teneşir_{essiñ}: (<sırtın teneşire gelsin) öl.

şahalıñ góge dikissiñ: (<sakalın göge dikilsin) ölesin.

südüne daş dursuñ: (<sidiğine taş dursun) böbrek taşı olsun.

YEMEK:

saj kebabı: (<saç kebabı) kuşbaşı et, sivri biber, domatesle sacda kavrulan bir kebab türü

ekilir.

sızgıt: kaburga kemiklerinin etli olarak kırılıp, kışlık yemek olarak saklanacak kavurma

sovan sarması: (<soğan sarması) soğanın içle doldurularak yapılan dolma.

söhlü çorba: (<soğuklu çorba) pirinç ve yoğurtla yapılan ve soğuk olarak yenen çorba. Üzerine bolca nane

su bōrē: (< su böreği) açılmış hamur haşlanır, tek tek tepsiye serilirken arasına peynir veya kıyma konulup üzerine yumurta sürülür. Fırında pişirilir.

YER:

saccılar māllesi: Kayseri'nin en eski fakat şimdi kaldırılmış mahallesi.

sahābiye māllesi: Kayseri'nin 35 yıl önce kurulmuş bir mahallesi.

sahābiye medresesi: 1267de yaptırılmıştır. Şu anda restore edilip çarşı olarak kullanılmaktadır.

sahaldutan: (<Sakaltutan) Talas'a bağlı bir köydür.

sahar: (<Sakar) bir bağ semti adıdır.

sahar çiftli: (<Sakar çiftliği) Hacılar ilçesine bağlı bir köy.

salur: (<Salur) Merkez ilçenin Güneşli bucağına bağlı bir köy.

sāli bazarı: (<Salı pazarı) Kiçikapı Meydanı'nın Düvenönü yönüne giden bölümü.

samār: (<Samağır) Bünyan, Elbaşı bucağına bağlı bir köy.

samırsaḥlı: (<Sarımsaklı) Merkez ilçe Gesi bucağına bağlı bir köydür.

samırsaḥlı çayı: (<Sarımsaklı Çayı) Bünyan'ın güneyindeki Tandağı'ndan çıkıp, Kızılırmak'a

karışır. Üzerinde baraj yapılmıştır.

samırsaḥlı barajı: (<Sarımsaklı Barajı)

Samırsaḥlı çayı üzerinde 30 yıl kadar önce kurulmuştur. Çok güzel bir mesire yeridir.

sanayi māllesi: (<Sanayii mahallesi) sanayii bölgesinin etrafında kurulan yeni bir mahalledir.

sancaḥdepe māllesi: (<Sancaktepe mahallesi) merkezde yeni kurulan bir mahalle.

saracılı: (<Saraycık) İncesu Merkez İlçeye, Merkez ilçe Güneşli bucağına bağlı, Develi Taşçı bucağına bağlı aynı isimde köyler.

sarı kúklü: (<Sarı Kürklü) İncesu merkez ilçeye bağlı köy.

sarız: Kayseri'nin bir ilçesi.

sarōlan: (<Sarıoğlan) Kayseri'nin bir ilçesi.

sazaḥ: (<Sazak) Yahyalı merkez bucağına bağlı köy.

saz ḡölü: (<Saz Gölü) Erciyes'in kuzey eteğinde Karasu'nun membaidir.

sazişmesi: (<Saz İçmesi) Saz Gölü'nün madensel su çıkan bölümü. Şu anda yok olmuştur.

selâd'din hamamı: (<Selâtin Hamamı) Laleli Camii yakınında, halen faal durumdadır.

sendiremeke: Develi merkez bucağına bağlı köy.

serâceddin medresesi: 1238'de yapılmıştır. Bu gün ticarethane olarak kullanılmaktadır.

serçó mállesi: (<Serçe Önü Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

seteñó: (<Seten Önü) Hatiroğlu Camii'nin önünden Hacılar'a giden caddenin güneyindeki semtin adı.

sıçannı kúmbet: (<Sıçanlı Kümbet) Endüstri Meslek Lisesi'nin bahçesinde bulunan Selçuklu eseridir.

si'ğalan: (<Seykalan) Kayseri'nin batısındaki Seykalan dağı'nın eteğindeki bağ semtinin adıdır.

si'di burāneddin mázelli: (<Seyyid Burhaneddin Mezarlığı) Talas yolu üzerinde, Döner Kümbet'in karşısındaki mezarlık.

siydi burāneddin türbesi: (<Seyyid Burhaneddin Türbesi) Özbekistan'da Tirmiz'de 1165-

66da doğmuş, Mevlâna Celâleddin Rumi'nin hocasıdır. Büyük Mutasavvıflardan'dır. Türbesi bu mezarlıktadır. Bkz. siydi burāneddin mázelli

si'y't gāzi mállesi: (<Seyyid Gazi Mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisidir.

şó't'ı'ó: Söğütlü Önü

soysallı: Develi'nin merkez bucağına bağlı köy.

subaşı: Gesi bucağına bağlı, eski adı "Üskübü" olan köy

sultan hamamı: şu anda yok olmuş bulunmaktadır.

sultan sazlı: (<Sultan Sazlığı) Milli Park ilan edilmiştir. Develi ovasının güneyinde kuş cennetidir.

sultan hanı: Kayseri-Sivas karayolu üzerinde, Selçuklu eseridir.

şúsün: (<Süksün) Bünyan ve İncesu'da aynı adı taşıyan köyler.

suvaz ğapısı: (< Sivas Kapısı) Cıncıklı Camii'nin önünden geçen yolun, Talas Caddesine çıktığı dış kale kapısı.

sümer mállesi: (<Sümer mahallesi) Sümerbank Bez Fabrikası çevresinde, yaklaşık 50 yıllık mahalle.

-Ş-

A. KELİMELER:

şabbaz: (<şahbaz) çabuk ve becerikli iş yapan

şafahla-: (<şafaklamak) kuvvetli ışığın göze vurması yüzüden, göremez olmak.

(avda üründen bir keklik gahdı, amma gözüm şafahladı güneşden tufatamadım)

şakalahlı: (<şakalaklı) gösterişli (çiçek, meyve, yaprak vs.) bkz. şatavlı

şahşahı: (<şakşakı) iri taneli tesbih, iri kapı tokmağı.

şalah: (<şalak) ufak kalmış karpuz.

şalahşulah: (<şalak şulak) kurtlu, çürük meyveleri beğenmediği ifade için söylenir.

(insan şu şalah şulah mi^vvaları çocā virmiyē utanır yav!)

şalgamı: iri ve gevrek bir elma türü.

şamüzümü: parmak üzümü. İnce ve beyaz kabuklu, oval şekilli, çok olgunlaşınca güllenen bir üzüm.

şān: (<şahin) 1. Erkek ismi 2. cesur, çok becerikli.

şānşirin: (<Far. şah nişin) odanın sokağa doğru olan çıkıntısı. Bkz muaccer

şapatla-: işi bozuk düzen yapmak.

şapdirik: kılıksız, biçimsiz giyinmiş.

şaplağ: (<şaplak) avuç içiyle vurulan tokat.

şapl_ötu: (<şaplak otu) odunumsu gövdesiyle yakacak olarak kullanılan bir ot.

şar: şehir bkz. şēr
(eski emiz dışarı şardıydı)

şarığgan: (<şarıkkān) şımarık, yılışık, taşkın

şarıl-: (şarıkmak) şımarırmak, yılışmak

***şar şar ah-:** (<şar şar akmak) sağanak yağmurun yağışını veya bir oluktan suyun bol akışını anlatmak için kullanılır. Bkz. şorul şorul, şörül şörül

(orda boru var soğā şar şar şar su ahıcağ)

şaş: şaşı

şatavlan-: gösterişli davranışlarda bulunmak.

şatavlı: gösterişli, iri ve güzel çiçekli, yapraklı

şatillen-: (<şatirlenmek) bilir geçinip, her işe burnunu sokmak.

şatilli: (<şatirli) bilir geçinip, her işe burnunu sokan.

şatirikli: lüzumsuz alınganlık gösteren

şavh: (<şavk) ışık, aydınlık

şavhın düşmesi: (<şavkın düşmesi) bir ışığın bir yere vurması.

***şavlar:** şalvar

(babam zenginidi amma dutumluydu. bā góçer, esgi bi şavlar giyerdi ayāna.)

şavul: şakul

şavulle-: şakulle (çekül) duvarın düzgünlüğüne bakmak.

***şebit minderi:** ince minder.

(o sediriñ altı niy öle? perdeler sarhîh, efendim, şî'ler şebit mindelleri yoşūh)

şekerpäre: 1. butun en arka bölgesinden yapılan pastırma, 2. bir kayısı türü, 3. bir tatlı türü

şelek: sırtta taşınabilecek ağırlık ve boyutta, ot veya odun yükü.

şeltik: kabadayının eyyamcısı, yordakçı

şembeleki: dalavereci, güvenilmez kimse.

şemşāmer: (<şems ü ahmer?) ayçiçeği bitkisi ve tohumu

şemşāmer çit-: ayçiçeği tohumunu dişlerle kırıp içini yemek.

***şepik:** alkış, iki eli birbirine vurmak.

(şadırvanıñ edirāfında t'ürküler çarılr, şepikleri çalınır)

şepik çal-: alkışlamak.

şepikle-: alkışlamak

şēr: şehir bkz. şar

şēlli: şehirli

***şerbetlik:** 1. eski evlerin sofalarında bir köşeye yapılan, içine cam, porselen takımların konduğu özel raf ve bölmeli köşe, 2. şerbet içme töreni için geline alınan giysiler

(gāve dārıldııhdan sōna gız kendisine a_ıt alınan şerbetlik gıyāfetlerden birini giyerdi.)

şerkit: guşāne'nin üstten kulplusu.

şērt: bkz şēt

şēt: şakirt, çırak

şevşir: eğri, yamuk. Verev kesilmiş.

***şe'd:** şehit

(vallā herif suçunı yoḥ gúnāñ yoḥ şe'd gēdeñ dimiş)

şıḥ: şeyh

şıḥı: (<Şeyh) Erkek adı

şıḥınna: (<şıkınna) her söze karışan, hafif meşrep, hoppa (kız)

şıḥınnalı't-: (<şıkınnalık etmek) her söze karışmak, hafif meşreplik hoppalık etmek.

şırğın: susam yağı

şıvğa: ağaçta yeni süren filiz, çok ince dal bkz. şıvgın

şıvgın: 1. Rüzgar ve karla karışık yağın ince yağmur, 2. ağaçta yeni süren filiz. bkz. şıvğa

şif: ezili suyu alınmış posa

şif ol-: meyvenin ezilmesi.

şikâ'tit-: şikayet etmek

şikir: surat yüz

şikirsiz: suratsız, sevimsiz, çirkin

şimşir: sert, yuvarlak, parlak, cilalı

şimşir daş: dere ve çaylarda yuvarlana yuvarlana topraklaşmış, cilalı gibi olmuş, siyah, sert, gözeneksiz ve ağır taş.

***şinci(k):** şimdi. Bkz. şindi (k)

(şinci bir bēnmedimiz nohdageşlerin terbiye bahımından çoğ geridir)

***şindi(k):** şimdi. Bkz. şinci (k)

(şindi zerbezlendi iy oldu)

şinnik: şenlik

şipidik: arkasının üst bölümü olmayan terlik.

şipidik şipidik: ayağındaki terliği hafif yere sürterek yürüyüşü anlatmakta kullanılır.

şipişde-: elin yapış yapış olması.

şip şip: sıvının damlamasını anlatır.

şirāne: (<şire hane) içinde üzüm, dut vs. ezilerek şıra elde edilen yer.

***şire:** şıra, üzüm suyu

(şire datlandıymıydı ununan ğararĥ ğaynadırĥ)

şireder: sırası bol çıkan ince kabuklu üzüm türü.

şirelen-: 1. Bir bayana kur yapmak, 2. neşelenip etrafını da neşelendirmek.

şirelendir-: sözü espirili ve hoşagidecek hale sokmak.

şirelendiriri şirelendiriri: süsleyerek, espiriler katarak, ballandıra ballandıra anlatmak.

şireli: sözü espirili ve hoşagidecek şekilde olması

şişgin: (<şişkin) şımarık, çok yüz verilmiş, övüngeç

şirif: (<Şerif) erkek adı.

şirilāni: (<şıra leğeni) şıra kaynatılan çok büyük leğen.

şitari: (<çitari) yolları ayrı renkte dokunmuş ipekli.

***şo, şora, şorda:** (<şu, şura, şurda) uzakla yakın arasındaki mesafede bulunan şeyleri göstermek için kullanılan işaret sıfatı ve halleri.

(ğayi şordan haber gelmiş ki böyle oldu diy..)

şorul şorul: şarıl şarıl bol bol akmak bkz şar şar aĥ-

şölle-: (<şörlemek) suyun bir yerden şarıl şarıl akması.

şörül şörül: bkz. şar şar aĥ-, şorul şorul

şuncācĥ: şu kadarlık bkz. şuncāz

şuncāz: (<şuncağız) şu kadar bkz şuncācĥ

***şüddit-:** geçindirmek, kendi başına hareket edebilmek bkz başını şüddit- (yāni bu ilerde ğızı şüddider mi? idemez mi? diller...)

B. DEYİMLER, TARİFLER:

şamatıya bō-: (<şamataya boğmak)
karşısındakinin söylediklerini,
başkalarının anlamamaları için
gürültü, patırtı yapmak.

şapdodaḥ: (<şap dudak) kalın biçimsiz
dudaklı.

şeker kesdir-: şekeri suyla kaynatıp
şerbet yapmak.

şemşāmer mesepli: (<şemşāmer
mezhepli) dōnek, güvenilmez kimse

***şerbetiṣ-**: (<şerbet içmek) gelin adayı
kızlara kesin söz kesme töreni.
Kadınlar arsında yapılan bir tören.

***şerbet_ēmiş gibi**: yorgun, bitkin
(bütün ıhdıyallar şerbeti, şerbet_ēmiş gibi
oturullar)

şeriṣiñ piyi: (<şer işin peyiği) her türlü
kötü hareketin içinde olan kişi.

şıḥırdım havası: (<şıkırdım havası)
yapılan görüşmenin ciddiyetten
uzaklaşmış olmasını hafifsemek
amacıyla söylenir.

(biz esaddan biṣi'ler gōnuşulacaḥ sandıḥ,
baḥıyom şıḥırdım havāsına d'ōnüyor!)

şikāri ni'?: (şikarı ne?) teşekkürle
değmez, bulunmaz bir şey değil
(şikāri ni'ymiş, altüsdü bir gālem sēñ ossuñ
anam!)

şikr_az-: (<şikri azmak) suratı kasılıp
bozulmak, çirkinleşmek

şinedilli lāf_ēt-: (<şinedirli laf etmek)

üstü kapalı, imalı, taş atarak
konuşmak.

şi'tanazdır-: (<şeytan azdırmak) genç
delikanlının rüya görmesi

şiytan ḡulāna ḡurşun: (<şeytan kulağına
kurşun) “olan kötü şeyler bizlerin
başına gelmesin” anlamında söylenir,
bu arada kulak memesi tutulur.

şi'tan insaniñ cibin_ōr: (<şeytan insa-
nın cebine kor) çocuğun hırsızlığını
yüzüne vurmamak için yapılan işin
kötülüğünü ima etmek için söylenir.

şuñ_ēl!: (<şuna gel) aşık oyunu terimi.
Oyunda sıralama için enegini ilk
atan kişi söyler.

şunuñ bunuñ boḥun_ārişdır-: (<şunun
bunun bokunu karıştırmak) suçunu,
yalan söyleyerek başkasına yama-
maya kalkışmak, çekiştirmek,
dedikodu yapmak.

şurasını burdan getir-: küfürlü
konuşan birinin küfürünü başkasına
aktarıırken böyle imalı söylenir.

(baḥdım adam gızmuş, “sēñ sülāleniñ
şurasını burdan getiririm” diyo, lafi
uzarmadım ḡayrı)

şurdan şıḥıp burdan yala-: (<şurdan
sıkıp burdan yalamak) eli çok sıkı,
cimri kişileri anlatırken yumruk
sıkılarak söylenir.

YEMEK:

şebit: mayasız hamurdan ince çörek

şebit mantısı: şebit ufak parçalara bölünür, kıyma, soğan, salça yağda kavrulur, şebitin üzerine dökülür. Tuz, toz biber ve sarımsaklı yoğurtla yemeye hazırlanmış olur.

şebit yalaması: (<şebit yağlaması)

sıcak şebit yağlanarak üst üste konur, sarımsaklı yoğurda batırılarak yenir.

şekerpâre: bir tatlı türü

YER:

şeker māllesi: (<şeker mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisi.

şıbbarah: (< Şeyh Barak) Tomarza merkez bucağına bağlı köy.

şıhcāmisi: (<Şeyh Camiisi) Şehrin merkezindedir. Şeyh İbrahim Tennuri tarafından 1473'te yaptırılmıştır.

şıh şaban: (<Şeyh Şaban) İncesu merkez bucağına bağlı bir köy.

şıhtāceddin cāmisi: (<Şeyh Taceddin Camii) Şeyh Taceddin mahallesindedir. 1535'de Yavuz Sultan Selim Han tarafından yaptırılmıştır. Camiin bu gün iki

kemeri kalmıştır.

şifāhiye medresesi: Sultan Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine 1206'da yaptırılmıştır. Tıp öğrenimi ve tedavi amaçlı yaptırılmıştır.

şiraz: Tomarza merkez bucağına bağlı köy.

şiremenni caddesi: (<Şiremenli Caddesi) Kızıkapı'dan Tavukçu mahalesine, Kayseri Lisesinin yanından geçen cadde.

şirinevler māllesi: (<Şirinevler mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisidir.

-T-

A. KELİMELER:

tabbırda-: ayakların sertçe yere vurmasından çıkan ses.

tadiyan!: işte orada, uzakta! Bkz tadi^ydiyan

tadi^ydiyan: işte orada, uzakta! Bkz tadiyan

taħa: (<taka) bağlarda duvarlara yapılan, kapaksız ve dolap gibi kullanılan oyuklar.

taħda biti: (<tahta biti) tahta kurusu

taħdalı: (<tahtalı) kiler veya odaların bir bölümüne yapılan, yaklaşık 1m. yükseklikteki tahta döşeme.

taħıla-: (<takılamak) tabanca gibi ses çıkarmak.

taħılat-: (<takılatmak) damaktan dil hızla ayrılırken çıkan ses.

(damāñi taħatmadan yiyemeñi şu elmı^y?)

taħla: (takla) güvercinin uçarken perende atması

taħlacı: (<taklacı) takla atan güvercin

taħla sar-: (<takla sarmak) takla atmak

talas_arabası: (< Talas arabası) atla çekilen ve binek arabası olarak

kullanılan, kapı, penceresi olan, etrafı saçaklarla süslenmiş, genellikle Talas'ta oturan gayri Müslimler tarafından kullanılan kupa

tall_üşu: (<tarla kuşu) serçeden biraz büyük, boz renkli tepesinde tüyden tepelik olan bir kuş.

tam(p)sı-: Et yumurta, turp gibi yiyeceklerin kokmaya yüz tutması.

tam(p)sı tam(p)sı: kokmuş etin kokusunu anlatmakta kullanılır.

tam(p)sıt-: 1. Et yumurta, turp gibi yiyecekleri kokutmak, kokmaya yüz tutmasına veya ona benzer koku çıkmasına sebep olmak, 2. yellenip çok pis koku çıkarmak.

tamsıħ tamsıħ ħoh-: (tamsık tamsık kokmak) yellenmenin kokusunu anlatmakta kullanılır.

tandılı: (<tandırılı) iri ve beyaz taneli, dayanıklı bir üzüm türü.

***tandır çulu:** tandırdaki yemeğin soğumasın diye üzerine örtülen çuval veya kaba bir kumaştan yapılmış minder.

(ocağ yanacağı. bi dene de tenceriyen yemek gonucağ üsdüne tandır çulu gonacağ)

tañğırda-: 1. madeni eşyalarla gürültü çıkarmak, 2. rahatsız edecek şekilde konuşmak.

***tañkú:** (<tango) modaya uygun, frapan giyinen

(e işde ğarik tañkú oluyom bende...)

tap_al-: (<tap almak) altı boş olan oduna balta vurunca odunun esneyerek kesilmemesi veya altı boş tahtaya çivi çakarken tahtanın yaylanıp çivinin girmemesi durumu.

tapan: tarlaya ekilen tohumu örtmek işleminde kullanılan tahtadan geniş sürgü

tapanna-: (<tapanlamak) tarlaya ekilen tohumu örtmek işlemi.

tapıh: (<tapık) çocuğu uyutmak için hafifçe sırtına vurmak

tapıhla-: (<tapıklamak) çocuğu uyutmak için hafifçe sırtına vurma işlemi.

tapırda-: patırdamak.

tapır tapır: meyvelerin daldan çok düşmesini anlatmakta kullanılır.

tār: (<tahar) iskembide kullanılan yayvan çanak şeklindeki mangal.

tarah tarah ayır-: (<tarak tarak

ayırarak) bir bezi, kumaşı hışımla cart cart yırtmak

(“anañ öldü!” didileridi, üsdünü başını tarah tarah ayırdı)

tār_elması: (<tahir elması) ufak meyveli bodur elma.

taslağ: (<taslak) yassı ve yuvarlak geniş yüzlülere denir.

***tasla-:** nişan almak, gözetlemek, dikkatle bakmak.

(bu şerberde olan everecek çoğ ana orda gız taslallar)

tassa(h): sana nisbet. Birisini kendisine özendirmek, onu üzme için yapılan hareket.

(saña tassa(h) dimēğuçun bēm kús oldümadamınan nası sarım ğörüm ğörüyoññu?)

tatararabası: yalnız yük taşımak için kullanılan at arabası.

tatarı: az pişmiş yemek

tatava: 1. Arifeden bir gün önceki gün. bkz tatarvún, 2. boşboğaz, lüzumsuz, sıkıcı sözler

tatavacı: boşboğazlık edip, taraf tutan kişi.

tatavacılı^vt-: (<tatavacılık etmek) üstüne vazife olmadığı halde, bir tarafın lehine davranışlarda bulunmak.

tatav_ún: (<tatava günü) Arifeden bir gün önceki gün. Bkz tatava 1

tav çanā: (<tav çanağı) ayakkabı tamircisinin kösele ıslattığı kap.

tavlandır-: hayvanı iyi besleyip semirtmek.

tavsır: (< tasvir) resim.

taydaş: akran

***taz_ēlin:** (<taze gelin) yeni gelin.

(ilti taz_ēline olan rābeti hōrmeti çekemez)

tāzene: kiraz kabuğundan yapılan mızrap

***tazillen-:** (<tazirlemek) azarlamak.

(ēr ortalıḡ galabalıḡlaşırsa hamama gelen diğēr ḡadınnar onu t'āzilleridi.)

tefecik: el tezgâhında yün iplikten dokunan ve bu kumaştan dikilen şalvar.

teggâr: tekrar

tefeçeñe: büyükçe yassı çene

tehle-: dikkatle takip edip, olanları anlamaya, öğrenmeye çalışmak.

(soḡahdan ḡürültēliyor dama çıḡ da bir tehle bāḡ...)

tekleme: tek başına, yalnız.

tekn_ōrucu: (<tekne orucu) çocukların teşvik olsun diye tuttuḡu yarım günlük oruç.

teleme: çok az pişmiş yemek veya rafadan yumurta.

telesi-: çok sıcaktan veya heyecandan kalbin bunalması, hafakan basması.

(mālleniñ delānınları birbirine girincik yürēm telesidi)

***teltik:** tetik

temlikeli: bir mülkün, birisine temelli olarak verilmesi

tengellek şapḡa: (<tengerlek şepka) fōtr şapka

teñgelle-: (<tengerlemek) yuvarlamak

teñgellen-: (<tengerlenmek) tekerlek, dairesel, yuvarlak.

teñ teñ ür-: (< ten ten ürümek) birinin baḡırıp çağırmasını aşağılamak için söylenir.

tepsir-: kurur gibi olmak, az kurumak

terbiye: özellikle atlara ait dizgin takımı.

terbiz: topraḡın tavında olma, nemlilik durumu.

terek: 1. raf 2. şapka siperi.

terki: hayvana binmiş kişinin arkası.

tekleş-: (<terkileşmek) bir hayvana iki kişinin binmesi.

tes: (<ters) ahırdaki hayvan pisliḡi.

teslik: (<terslik) ahırın dışındaki pislik deposu.

tertibe: sandviç ekmeḡi gibi özel ekmek.

teselleme: nasihate yönelik fikra, hikaye, atasözü.

(hasandedenin tesellemeleri di'nenir ha!)

tesgere: (<teskere) askerın sırt çantası.

teşdi: (<teşti) hamur yoḡurmak, çamaşır yıkamak için kullanılan leḡen.

tetiri: sumak ağacı ve tohumu olan sumak.

gibi sebzelerin bitkileri.

tevĕn işlemesi dur-: (<teveğin işlemesi durmak)) teveğin kol atmayı, dl vermeyi durdurması.

tevir: eşit, tr, renk

(bu iek her ğn bir tevire d'nyor)

tevi^vşle-: (<tevek işlemek) teveğin kol atmayı, dl vermeyi srdrmesi

tezik-: serbest kalmanın keyfini ıkarıp hoplayıp zıplamak, koşup oynamak.

(bebele b geldiler mi bir tekiziyollar ğf!)

t: (<tğ) biilmiş ekin yığını

(su desdisi tn krgennidi^vdi al da i)

tıggır(a): (<tkkır (a)) ocuk dilinde ayakkabı

tılış: yrrken nefes nefese kalan, biimsiz şişman.

tnĝala: buluttan nem kapan alingan, alay iin sylenir.

tnla-: (<tnlamak) boş bir madeni eşyamn "tn" sesini ıkarması.

tnlat-: (<tnlatmak) bir madeni eşyaya vurup, "tn" sesi ıkarttırmak.

traĝbat: bkz traĝmet

traĝmet: toprak damların kenarlarına yapılan korkuluk duvarı veya ihata duvarları zerine yapılan balık sırtı

yapmak.

trıs trıs git-: kaarcasına gitmek

triş-: meyve ve sebzenin prsmesi.
bkz. trıs-

triřĝ: (<trişk) 1. tazeliğini yitirmiş meyve ve sebze. bkz. triřĝ, 2. eli yz buruşuk, sevisizleşmiş ihtiya

trıs-: meyve ve sebzenin prsmesi.
Bkz. triş-

triřĝ: (<trişk) 1. tazeliğini yitirmiş meyve ve sebze. Bkz. triřĝ, 2. zayıf kuru, irkin insan alay iin kullanılır.

ts-: korkudan bzlmek, ksmek, pusmak

tsla-: ok yemekten, sinirlenmekten, heyecanlanmaktan veya yorgunluktan zor nefes almak.

tslıyı tslıyı: nefesi zor alıp vererek yrmeyi anlatmakta kullanılır.

tsl tsl tsla-: korku, yorgunluk, sinirlenme sonucu zor nefes almak

tsr-: (<tksrmak) aksrmak

tsrĝ: (<tksrk) aksrk

tvbalan-: sinirlenmek.

tfne: değer, kıymet

tifdikle-: (<tiftiklemek) kumaşın tellerini birbirinden ayırmak
(pantolu'n deline bannañı soğupda tıfdikleme!)

tifdiklen-: (<tiftiklenmek) kumaşın tellerinin birbirinden ayrılması.

tiggatit-: dikkat etmek

tili: (<tili) yakı
(sırtıma tili vurdurdum)

tilimsar: çok uzak yer, hayal meyal görülen yer.
(acıñ üsdüne çıhmuş, tilimsarda bir işh görmiş!..)

tilkâri: (<telkâri) ince gümüş tellerle yapılan işleme. süs.

tilbi: kurnaz, hin, uyanık kişi.

tillen-: (<tellenmek) alınmak, küsmek.

tilli: (<telli) alingan, her şeye hemen küsen.

tiltili çek-: (<telteli çekmek) evde yapılan pişmaniye'nin hazırlanması işlemi

timtik: fiske

timtikleme: fiske vurmak bkz timtik vur-

timtik vur-: fiske vurmak. Bkz timtikleme

tiñgirde-: hoplayıp zıplamak

tiñgirdek: hoplayıp zıplayan çocuk

tiñgir tiñgir: dinç, hareketli kişi.

tiretora: tiyato

***tirke-:** devamlı tekrarlamak. Israr

etmek.

(ā, bizim gıza d'üñür geliyollar, devamlı gidip gelip tirkiyolar)

tiyeze: teyze, yaşlı kadınlara hitap sözü.

tohana: (<Ar. Far. tabh hane) Mutfak.

tohaş-: tokuşmak, çarpmak.

tohul tohul ósür-: (<tokul tokul óksürmek) ciğerleri sökölürcesine, durmamacasına óksürmek.

tohuş: (<tokaç) çamaşır yıkamakta kullanılan tahta tokmak.

tohuş-: (<tokuşmak) iki şeyin kafa kafaya çarpışması.

tohuşdur-: (<tokuşturmak) oyunda Ör. yumurta iki şeyi birbirine çarpıştırmak.

tohuşla-: (<tokaçlamak) çamaşıra tokaçla vurarak temizlemek.

t'ók: (<tök) aşğın tümsek tarafı

t'ókleş-: (<tökleşmek) aşık oyununda oyun sırasının aşık atılarak belirlenmesi işlemi.

t'ókec(z)i-: Tökezlemek.

t'ókeş-: ayağın bir yere çarpmak.

t'óksöz-: dobra dobra, çekinmeden doğru konuşan.

tol: kara taştan yapılan kemer.

tola: yünü yolunmuş koyun, keçi derisi.

tomaz: tombul çocuk, çok tüylü sevimli enik.

- tombaḥ:** (<tombak) tombul ve güzel çocuk
- tomballaḥ:** (<tombalak) eller yere konularak baş üstü atılan takla
- tomballāḥ:** (<tombalak açmak) takla atmak
- tomsu:** toprak yığını, tümsek
- top:** develere yutturulan hamur topağı.
- topağğaysi:** (<topak kaysı) çekirdeği ile birlikte kurutulan kaysı.
- *topaḥ:** (<topak) yuvarlak hale getirilmiş hamur, köfte vs.
- topal taviḥ oyunu:** (<topal tavuk oyunu) bir adı da sek sek oyunudur. Hem kız hem erkek çocuklar oynar.
- topala:** (<topaklamak) hamur, köfte, helva vs. yuvarlak hale getirmek.
- topalaḥ, topallaḥ:** (<topalak, toparlak) kısa ve tombul kişi, yuvarlak.
- topērik:** (<topak erik) siyah renkli yuvarlak erik.
- tor:** ağ gibi seyrek örülmüş örgü.
- torsamba:** tombul, sevimli.
- tosbā:** (<tosbağa) kaplumbağa
- tosbālīḥ:** (<tosbağalık) bakımsız bağ için kullanılır.
(o tosbālā bā di'n göçülür mü. ıclḥ górdürür adam...)
- tosbā otu:** (<tosbağa otu) tüylü ve yapışkan, saplarının içi boş bir ot.
- tostollaḥ:** (<tostorlak) hamı çıkmamış hayvan.
- totuḥ:** kısa boylu, şişman biçimsiz kadın.
- totuḥ totuḥ:** kısa boylu, şişman, güzel olmayan kadın.
- tozaḥ:** (<tozak) sazın ucundaki tohum paketi. Olgunlaştığı zaman pamuğa benzer uçuşan tohumlar.
- tölle-:** (<törlemek) gürültü çıkararak akmak.
- töm töm yi~yut-:** keyifle, doymayacak gibi ağzını doldura doldura yemek.
- tūbaḥ:** (<tuğbaş) açık ve kabarık saçlı bayan.
- tūgunnan-:** (<tuğgunlanmak) gururlanmak, kibirlenmek.
- tuj:** tunç
- t'ülen-:** (<tüylenmek) zengin olmak. Aşağılamak amacıyla söylenir.
- tuluḥ:** (<tuluk) tulum. Önü yarılmadan bütün halinde çıkarılan küçükbaş hayvan derisi. Bu deri bazı yiyecek maddelerinin korunmasında kullanılır.
- tunc_ol-:** (<tunç olmak) ateşte demirin kızıl renk alması.
- tura:** bir bağ iplik.
- turḥun:** kurt saldırısına karşı kurt köpeklerine takılan demir dikenli tasma.

turşu vur-: turşu yapmak, turşu kurmak

turunca: yerli kanarya

***tut:** dut meyvesi

tuturuḡ: (<tuturuk) 1. çabuk acele iş yapan bkz tuturuggibil 2. odun, kömür yakmak için çabuk tutuşabilen kuru çalı çırpı, çıra vs.

***tüken:** dükkan

tüle-: kuşlarda yeni tüy çıkmadan evvel tüylerin dökülmesi

tülek: 1. tüyleri dökülmüş, 2. aşırı şüpheli, kimseye güvenmeyen.

tüleklî^yt-: (<tüleklilik etmek) şüphelenmek.

tüllüşah: 1. baharın ilk günlerinde açan, ekinlerin içinde taç gibi mavi çiçekli bir ot, 2. güvenilmez, döneç.

tülü: bir cins yük devesinin erkeği.

tümden: tamamı, tümü

tüncük: saç, iplik vs. uçları birbirine karışmış. Darmadağınık olmuş.

tüncüklen-: iplik, sicim, kumaş vb. telleri birbirinden ayrılıp kopacak derecede tiftiklenmek.

türülde-: ishal olmuş birisinin dışkılaması.

tüt'âyışil: (<tütayeşil) yapmak istemediği bir iş için kendisine Allah adı ant verildiğinde doğacak günahıtan korunmak amacıyla yeşil bir şey tutulup bu söz söylenir.

tütün: duman

tütün-: okuyup üflenerek yapılan tedavi için un öd ağacı vs. yakılarak dumanının içe çekilmesi veya hastanın başında duman çıkan kabı dolaştırmak.

tütünübulgarı: duman renginde bir üzüm türü.

***tütünnük:** (<tütünlük) sırt pastırmasının uç tarafı. Pastırmanın en güzelidir.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

tabı dermanı kesilmek: aşırı yorulmak, dermanı kalmamak.

tahdası mıḡḡötürme-: (<tahtası mih götürmemek) maddi gücünün, bozulan işleri düzeltmeyecek derecede bozulmuş olması.

tahda taraba: işe yaramaz olmuş tahta

eşya.

t'âlihim ossuydu anamdan ḡız doğardım: (<talihim olsaydı anamdan kız doğardım) bütün yükün erkeklerde olduğu, kadınların daha rahat yaşadığını anlatmak için söylenir.

tandır gibil: (<tandır gibi) bir oyduğun derinliğini anlatmakta kullanılır.

(gücücük dikmiye tandır gibil çuhuraşmissî)

tandır tav_ol-: (<tandır tava olmak) her şeyin darmadağınık hale gelmesi veya yakınların kavga etmesi.

tañgal mañgal düş-: paldır küldür düşmek, taklalar atarak yuvarlanmak.

tañtuñ it-: (<tantun etmek) gereksiz manasız ileri geri konuşmak.

tapan gibil uzan-: (<tapan gibi uzanmak) boylu boyunca yatmak

tataviya gidip gel-: (tatavaya gidip gelmek) bir iş yapmadan, boşu boşuna gidip gelmek

tataviya gürşun sıh-: (<tatavaya kurşun sıkmak) ir işin aslını esasını anlamadan, atıp tutmak, düşünmeden laf etmek.

tataviya yil-: (<tatavaya yelmek) amaçsızca koşturmak, boşu boşuna yorulmak.

tav_ëtir-: (<tava getirmek) işini yapacak kişiyi pohpohlamak.

tavih dël ki ayāna nālî teki bālyasiñ: (<tavuk değil ki ayağına nalın teki bağlayasın) evde oturmayıp devamlı dışarda gezen kadın, kız, çocuk için söylenir. “evde

oturtamıyorum, ne yapayım!” anlamında.

tayım at_olanācce, bilim ik_ât’ olur: (<tayım at olana kadar belim iki kat olur) “zaman emelime ulaşmaya yetmez”

tazi bizim_amma çulu dël: (<tazi bizim ama, çulu değil) yeni elbiseler giyinmiş bir dost veya yakınına takılmak amacıyla söylenir.

tebdili şaş-: beklemediği olumsuzluklar karşısında fena halde şaşkınlığa düşmek.

tebellâş ol-: bir şeyi arsızca istemek, dadanmak.

tefîni dūr-: birisinin menfaatini bozmak, ayağa kalkamayacağı şekilde dövmek, kozlarını elinden almak, öldürmek, uzaklaştırmak. Bkz. beddua: tefî dūrülesice, tefîñ dūrüssüñ

tek tek bas-: normal yürüyüşten değişik kasılarak, efelenerek yürümek.

tembel_âmet: (<tembel Ahmet) çalışmayı sevmeyen, üşengeçlere denir.

tembel tenike: (<tembel teneke) çalışmayı sevmeyen, üşengeçlere denir.

teñgel meñgel: yuvarlanarak

terelellim hevāsı: (<terelellim havası)

gayrı ciddi konularda konuşmak,
ağırbaşlı olmayan davranışlar.

terkimini vir-: (<terkimini vermek) 1.

evliliğe ilk adım olan söz kesmek

(süilâleniñ büyükleri'nen gidip bôn terkimini virecek!)

2. ayıplamak, kınamak, azarlamak.

(aşam babası gelincik, onun terkimini virir!)

ters ayağgâbı: (<ters ayakkabı) kötü yolda olan kadın.

teselleme çek-: ibret alınacak olay, hikaye anlatmak.

tezek tütünü'bil góze gir-: (<tezek tütünü gibi göze girmek) birisinin yaptığı, söylediği doğru bir şeye takılmak amacıyla söylenir.

(adama gózel cevap virdiñ aferim, tezek tütünü'bil gózüme girdiñ hadi...)

tī gibil ol-: (<tığ gibi olmak) eşyaların karmakarışık ve düzensiz olması. Bkz tığol-

tığol-: (<tığ olmak) eşyaların karmakarışık olmak. bkz. tī gibil ol-

tıhdabını vir-: (<tıhtabını vermek) dersini vermek, azarlamak, korkutmak.

tıhdab_ol-: (<tıhtap olmak) ders olmak, ibret olmak

(bu saña tıhtabolur, bi dā yapmañ işallah!..)

tıñgirelek tıñgır saç, eli hamır gannı aç: (<tıngır elek tıngır saç, eli

hamur karnı aç) hali vakti iyi görünüyor ama görüldüğü gibi değil, başkasına faydası oluyor ama kendisine faydası yok.

tırtır gibil yapış-: (<tırtıl gibi yapışmak) birisinin isteğinde can sıkacak derecede ısrarlı olması, arsızlık etmesi.

tifānesi ni'ki?: (<tifanesi ne ki?) bir ikram karşılığı edilen teşekkürü karşılık için “değmez” anlamında

(bişi' yapmadık ki teşekkürüridiyorsuñuz, tifānesi ni'ki anam!...)

tikenin gelin olması: (<dikenin gelin olması) diken batan yerin iltihaplanıp baş vermesi.

(bónáder nirdi'din ölüm bu tiken gelin olmuş, sovanı bişir de üsdüne sar bāri...)

tilinci'it-: (<telince gitmek) huyuna göre hareket etmek, suyuna gitmek

tilinden çal-: (<telinden çalmak) birinin hoşlanacağı şeyler yapıp, isteğine göre hareket etmesini sağlamak.

tiline dē-: (<teline değmek) hoşlanmayacağı söz söylemek, incitmek.

tili vur-: (<teli vurmak) yakı yapıştırmak.

tillim terāzi: (<tellim terazi) tertipli, düzenli kadın.

tiltil döşen-: (<tel tel döşenmek) misafirine aşırı nezaket göstermek.

timtik vurdurma-: birinin koruyucusu olup, ona zarar verdirmemek.

tiñkos: çok çabuk küsen alingan, her şeyde kusur bulan, hiçbir şeyi beğenmeyen.

tiñkosl^yt-: (<tinkosluk etmek) her şeye hemen küsen.

tob(z)īk!: aşık oyunu terimi, ebenin eneği tók gelmişse oynama sırasını belirleme atışlarında, eneğinin tók gelmesini isteyen oyuncunun eneğine söylediği teşvik sözü

toḥalı camız gibil: (<tokalı camız gibi) iri ve güzel gözlü bayanı benzetmeli olarak anlatmakta kullanılır.

toḥat paḥiri^ybil: (<Tokat bakırı gibi) sağlam yapılı güçlü kişilere denir.

toḥuc_{ol}-: (<tokuçu olmak) birinin vurucu gücü olmak. Birinin şaibeli durumunu bilip şantajcı olmak.

(seni sevdini mi sanıyoñ, onun toḥucuolduñ di^yn sever görünüyor)

t'ókü çiki bellolmaz: (<tökü çiki belli olmaz) ne olduğu, ne düşündüğü belli olmayan, güvenilmez, döneç, kaypak kişi.

toprā çek-: (<toprağı çekmek) yurduna dönüp hemen arkasından ölmek.

torbanıñ āzını büz-: (<torbanın ağzını büzmek) yeterince olduğunu düşünüp, artık çocuk yapmamaya

karar vermek.

torba yördu gibil süzül-: (<torba yoğurdu gibi süzülme) gelinin kırıtarak, etrafına yüz vermezcesine kasılmasına benzetme.

(gölunda döt dene burma var di^yn şunuñ oturdūna baḥ, torba yördu gibil süzülüyor!)

tortob_{it}-: (<tortop etmek) çok canını acıtıp

(eliñ gırıssıñı iá! vuruncuḥ tortobitdi)

tortob_{ol}-: (<tortop olmak) felç ve acıdan kıvrınmak., kımıldayamayacak duruma gelmek.

torun tosuḥ sābı_{ol}-: (<torun tosuk sahibi olmak) eski gençlik günlerinin kalmadığını, artık yaşlılık döneminin başladığını anlatmak.

tozbebes_{ol}-: (<toz bebesi olmak) tozdan, pislikten yüzü gözü görünmeyen çocuklara denir.

tozun_{atdır}-: (<tozunu attırmak) aşırı derecede yormak veya dövmek suretiyle, kımıldayamayacak hale getirmek

tozunu góḡe savır-: (<tozunu göḡe savurmak) hiç iz bırakmadan ortadan yok etmek.

(toḥanada her şı^yvarıdı, oḡader misāfir herşı^yñ tozunu góḡe savırdı.)

t'ú bozuḥ: (<tüyü bozuk) saç rengi değişik (sarı), huysuz, sevimsiz.

t'ú ğabası: (<tüy kabası) zayıf olduğu halde, yünleri uzun olduğundan semiz görünen koyunlara denir.

tuj gibil ğizar~ol-: (<tunç gibi kızarmak~olmak) utançtan, sinirden, hastalıktan yüzün kıpkırmızı kesilmesi.

tutdan düşen eşş_ölur: (<duttan düşen eşek olur) dut ağacı ulu olur. Dalında yemeyi seven çocukları, düşüp bir yerlerini kırmamaları için caydırmak amacıyla söylenen söz.

t'ú_tozā at-: (<tüyü tozağı atmak) bütün varlığını kumar, iflas vs. ile kaybetmek.

tuturug_gibil: (<tuturuk gibi) çok seri, hızlı iş yapanlara denir. Bkz tuturuğ

t'ú_tüsü ğalma-: (<tüyü tüsü kalmamak) hastalık, yaşlılık, kavga

sonucu tüylerin, saç, sakal, bıyığın dökülmesi.

tüllü tefārıĥ: (<türlü tefarık) çok çeşitli yiyecek.

türüm türüm tüt~hoĥ-: (<türüm türüm tütme~kokmak) keskin ve her yere yayılan kokuyu anlatır.

tütsü'nen yanına varılma-: (<tütsü ile yanına varılmamak) çok gururlu, kibirli kişileri kınamak için söylenir.

tütün ğózele: (<tütün güzele) genç kızlara yaktırılan ateşin dumanından yakınmamaları için söylenen tatlı söz.

tü yānıřanı!: affedersin, şu işe yeniden başlayalım.

(tü yānıřanı! yifiden başlyıĥ, dölendiririk...)

DUA:

topraĥ di'n sarıldıñ altınossuñ: toprak diye sarıldığın altın olsun.

torunnar oĥşuyasıñ: torunlar okşayasın

BEDDUA:

tefi dürülesice: bkz B. tefini dür-

töremiyesice: türemiyesice

tefin dürüssüñ: bkz B. tefini dür-

töremiyesiñ: türemiyesin

YEMEK:

tandır bōrē: (<tandır böreği) yufka açılıp kat kat tepsiye serilirken

arasına peynir, kıyma vs. konularak fırında pişirilen börek.

tarana çorbası: (<tarhana çorbası) yoğurtla yarma karıştırılarak yapılan uzun süre dayanıklı kış yiyeceği.

tava: bakır tava içinde fırında pişirilen et yemeği.

tavātmeri: (<tava katmeri) tavada pişirilen katmer. Genellikle hamuru tahinlidir.

tepsi mantısı: 4-5cm. lik açılmış hamurun dört ucu birleştirilerek çanak şekline sokulur. Tepsiye dizilerek yağda kızartılır. Üzerine

daha önce pişirilmiş olan kıyma, soğan, salça, biberden oluşan harç ile sıcak su dökülerek sarımsaklı yoğurtla yenir.

tiltili: (<telteli) evde yapılan pişmaniye. Bkz tiltili çek-

toygaşı: (<toyga aşı) lapa halinde pirinç, yoğurt ve unla et suyunda pişirilir.

tut bekmezi: (<dut pekmezi) duttan yapılan pekmez

tut besdili: (<dut pestili) duttan yapılan pestil.

YER:

tāceddin māllesi: (<Tacettin Mahallesi) en eski mahallelerden birisidir.

taf: Tomarza Toklar bucağına bağlı köy.

tahirā māllesi: (<Tahir Ağa Mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisidir.

talas: Kayseri'ye 10km. uzaklıktadır. 1987'de ilçe olmuştur.

talasaltı: (<Talas altı) Talas ile Hava İkmal merkezi arasındaki tarlalar. Kabağı, karpuzu meşhurdur.

tavihçı māllesi: (<Tavukçu Mahallesi) Kayseri'nin eski mahallelerinden birisidir.

tavlısın: (<Tavlusun) Merkez ilçeye bağlı köy. Şehre 9km. uzaklıkta

olup, yeni adı "Aydınlar" dır.

teggöz hamamı: (<Tekgöz Hamamı) Kızılırmak üzerinde Tekgöz köprüsüne ırmağın akış yönünde 4km. uzaklıktaki ılıca.

teggöz kóprüsü: (<Tekgöz Köprüsü) Kızılırmak üzerinde şehre 35km. uzaklıkta 1203 yılında yaptırılan köprü.

tekir: Erciyes doruğunun eteklerindeki düzlük, yayla

tiravşin: Tomarza merkez bucağına bağlı köy.

tiyyārelik: (<Tayyarelik) şimdiki Hava İkmal Merkezi. 1930'lu yıllarda uçak fabrikası olarak yapılmıştı.

tomarza: Kayseri'nin güneydoğusunda
57 km. uzaklıkta ilçe merkezi.

toraman: Felahiye merkez bucağına
bağlı Büyük ve Küçük Toraman
olarak 2 köydür.

tos māllesi: (<Tos mahallesi)
Kayseri'nin eski mahallelerinden
birisidir.

tūran kō: (<Turan Köy) Kayseri
merkez ilçe, Gesi bucağına bağli
eski adı "Dimidere" olan köy

tutaḥ māllesi: (<Tutak Mahallesi)
Kayseri'nin eski mahallelerinden
birisidir.

tutluḥ: (<dutluk) Yeşilhisar'ın 7-8km.
uzağında şifalı suları bulunan içme

-U-

A. KELİMELER:

ucun ucun yap-: yavaş yavaş eli değdikçe yapmak.

ucar: “haber” kelimesiyle birlikte kullanılır ve bu kelimeyi pekiştirir.

(bu işden haberim ucarım yoh inan!)

ucussun-: (<ucuzsunmak) ucuz görmek, ucuzuna gelmek.

ucuzu-: ucuzlamak

(domatis ucuzduysa çoh alın da salça yapah)

ucuzut-: ucuzlatmak

(bazara patetiz çoggelincik fiyatını ucuzurdular)

ud: evlenme, ev alma gibi durumlarda verilen takı, hediye

ūd_ol-: (<uğut olmak) bir şeyin rengi uçmak, solmak, saçın sakalın ağarması.

ud yiri: (<ud yeri) avret yeri

ufala-: ufak parçalara ayırmak bkz. ofala-, öfele-

ufantı: kırıntı (ekmek vs.)

ufat-: ufaltmak, küçültmek

ūğuşu: (<uğ kuşu) puhu kuşu

ujlan-: (<uçlanmak) bir şeyden bedava faydalanmak

ul-: -meyve sebze için- çürümek

ulah: (<ulak) bir şeye eklenmiş, ulanmış parça. Yama

uluḥ: (<uluk) Çürük. Çürük meyve, sebze.

uluḥ-: (<ulukmak) yaranın su toplaması

umsun-: ummak, bir şeye sahip olma arzusunu içinden geçirmek.

umucu: uman, bekleyen, özleyen.

ūn: (< uğun-) 1. çocuğun kendinden geçercesine ağlaması, 2. fırıldağın duruyormuş gibi hızlı dönmesi.

ūnuḥ: (<uğunuk) rengi solgun, uçmuş

***ūr:** (<uğur) ön

(börē yaprāñ ūruna yimiyollarımış ūsdüde d'óküyollarımış)

ūra: (<uğra) hamur ekmek tahtası üzerinde açılırken, tahtaya yapışmaması için serpilmiş un

ūrala-: hamur açılırken yapışmaması için un serpmiş işlemi.

urba: elbise

ūrķ-: (<ürkmek) odak durumundaki bir yaranın etrafına sıçraması, geniş bir yüzeye yayılması.

ūrķūndaşı: (<ürkün taşı) 1. karataşla

yapılan duvarın köşe başlarına konulan bağlantı taşı, 2. ailenin sevilen, sayılan kişisi (Mec.)

***ürküntü:** (<ürküntü) 1. bir odak noktasından etrafına dağılan, ciltteki aynı cins yara

(sabāli'in erden varacāñ, o çahmā çahacañ da ürküntüler gaybolucañ)

2. ateşli bir hastalıktan sonra dudakların kenarında dağılmış şeklindeki yara.

urumğuşu: (<urum kuşu) bir armut türü.

ürumsıra: (<uğurum sıra) önüm sıra, önümden.

ürun: (<uğrun) sessizce, gizlice, habersizce.

ürun-: (<uğrunmak) ekinin rüzgarda dalga dalga salınması.

ürun_ürun: gizlice, sinsice

uruplā: şiniğin dörtte biri olan hububat ölçüğü.

usuğ-: öfkesi geçmek, hiddeti yatışmak.

usul: yavaş

usulca: yavaşça bkz. usulcana

usulcana: bkz usulca

uş-: (<uçmak) duvarın yıkılması veya kalın dalın kırılması.

(tohananın arğa duvarı silden uşmuş)

uşağ: (<uşak) çocuklar

(yimekten niye yimiyofuz uşağ! sēmediñiz mi?)

uşāāh~uşūūh!: çocuklar. Kızgınlık sonucu azarlamak için söylenir (her yiri ni'tmissiñiz uşāāh!)

uşgun: (<uçkun) avcının önünden uçarak geçen av kuşu

uşgur: (<iç kur) ipten öre veya bezden şalvar, don, pantolonda kemer yerine kullanılan bağ.

üt: (<uğut) rengin tamamen uçması.

üt-: (<öğütmek) önüne konulan silip süpürmek

utancağ: utangaç

uy-: birisine takılmak, şakalaşmak bkz. uyla-

uydurma: çocukların toprağa çizdikleri şekiller

uyhus_ālın: (<uykusu kalın) çok derin uyuyan, zor uyanan.

uyhusu sağ: (< uykusu sak) çok hafif uykusu olan.

uyhu semesi: (<uyku semesi) uyku sersemi, mahmurluğu geçmemiş.

uyla-: bkz. uy-

uysalla-: bizar etmek, çileden çıkarmak

uyuntu: miskin

uyuz otu: çok küçük çiçeklerinin üzerinde eflatun benekler olan bir ot.

uzun_eşsek oyunu: (<uzun eşek oyunu) erkek çocuklarının oynadığı birdir bir benzeri oyun

uzunhilime: çok uzun boylu, aşırı zayıf, çirkin bayan.

uzun urgan oyunu: erkek ve kız

çocuklarının oynadığı bir oyun

uzun_uzak: (<uzun uzak) uzak bir yerden

B. DEYİMLER, TARİFLER:

ubbüsünü ğubbüsünü oħut~uddüsünü

ġuddüsünü oħut-: bir kimsenin geçimsizliğini, huysuzluğunu, çok kötülük yapmasını, günahsızlara yaptığı eziyeti anlatmakta kullanılır

uc_ucuna tirke-: (<ucu ucuna tirkemek) devamlı ve ısrarlı olarak bir şeyin yapılmasını istemek.

uc_ortası belli olma-: (<ucu ortası belli olmamak) işe neresinden, nasıl başlaması gerektiğine bir türlü karar verememek.

ucu ğörün-: (<ucu görünmek) nereden başlanacağı, sonunun ne olacağı belli olmak.

uçurdum ahıllı: (<uçurdum akıllı) ne yapacağı belli olmayan.

udu altınd_āl-: (<udu altında kalmak) birine yaptığı iyiliğin karşılığını verememenin ezikliğini hissetmek, minnet duymak.

udu altından ğah-: (<udu altından kalkmak) birine yaptığı iyiliğin karşılığını verip eziklikten, minnet duygusundan kurtulmak.

uduna buñal-: (<uduna bunalmak) istemediği bir şeyi sırf utandığından yapmak zorunda kalmak.

un tütüt-: ateşe un atarak hastaya bu dumanı yutturmakla nazardan olduğu varsayılan hastalığın ortadan kalkacağına inanılarak yapılan sağıltma işlemi.

ūraşıp yat-: (<uğraşıp yatmak) bütün zamanını elindeki işe verip, sürekli ve çok çalışmak.

ūruna çıħ-: (<uğruna çıkmak) önüne çıkmak, önünü kesmek

ūrundan gel-: (<uğrundan gelmek) çıkması muhtemel bir olayı engellemek.

ūrunu kes-: (<uğrunu kesmek) yolunu kapatmak, engellemek

usdurası cibinde: (<usturası cebinde) masum görünüşünün altında huysuz haşin bir kişiliği olduğunu anlatmakta kullanılır.

uşğur peşgir havāsı: (<uçkur peşkir havası) pek değeri olmayan müzik, göbek havası vs.

uŝguru elinde: (<uçkuru elinde) çok çapkın

uŝgurunu piŝgirini ğórfme-: (<uçkurunu peŝkirini görmemek) birinden bu güne kadar herhangi bir hediye almamak.

uydurup buydur-: olmayanı oradan buradan bulup, işini idare eder hale getirmek.

uydurup ğaydır-: (<uydurup kaydırmak) herhangi yolla olursa olsun işi halletmeye bakmak.

uyhu dünek datma-: (<uyku tünek tatmamak) hiç uyuyamamış olmak

uyhusuna keder vir-: (<uykusuna keder vermek) kafasına bir şey

takıp uykusunu kaçırmak.

uyhuya daħ-: (<uykuya takmak)

sonbaharda yapılan uyku aşısı
(almâcını uyhuya daħdım, işallah dutar)

uyurcalā vur-: (<uyurcalığa vurmak)

uyumadığı halde uyur gibi yapmak

uyuz ol!: kadınların kullandığı bir and sözü

(uyuzol ğaynanâfi elini öpmessefi!)

uzun boylu git-: uzak yerlere ve uzun süre için gitmek.

üzuyan ğol bizden yaña: (<uzayan kol bizden yana) “işleri iyi giden, mevkisi yükselen kişi bizim yakınımız, dostumuz, bu durumdan gururlanıyoruz”

BEDDUA:

ürun_ürun eriyesiñ: (<uğrun uğrun

eriyesin) yavaş yavaş eriyesin.

YEMEK:

ün_aşı: bulamaç

yapılan çorba

un çorbası: yazın açılan hamurdan küçük dikdörtgenler şeklinde kesilerek kurutulan eriştelerden

ün helvası: un yağda kavrulup, toz şeker katılarak yapılan bir tatlı.

YER:

ülucâmi: Cami-i Kebir de denir. Selçuklulardan kalmadır.

mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisi.

ür_evler māllesi: (<Uğur evler

-Ü-

A. KELİMELER:

- üçayak:** (<üç ayak) sehpa
(üşdene para geçince eline, n_öldüm delis_öldü)
- üdüрге(ü):** hayvan veya insanın çabuk çabuk seri yürüyüşünü anlatmak için kullanılır.
- üleş:** leş, hayvan ölüsü
- ülfezik:** 1. cansız, ölgün ışık 2. Şahsiyetsiz, pısrık, parlak olmayan insan
- ülfezi-:** cansızlaşmak, ölgünleşmek
- ülfezit-:** ışığı cansızlaştırmak, kısmak.
- üllüz:** güçsüz, cılız, mymıntı
- ümmüs:** mymıntı, miskin, aptal
- ünne-:** (<ünlemek) seslenmek.
- ürper yavşanı:** mide ağrısına, mayasıyla kaynatılan suyu iyi gelen, ufak boz yapraklı bir ot.
- üsbaş:** (<üst baş) 1. giyilecek şeyler 2. Büyüklerin oturduğu yer
- üsdonu:** (<üst donu) ev hanımlarının iş yaparken giydikleri şalvar.
- üskes:** muhakkak, kesinlikle
(üskes geliceñ dëlmi? beklüyom ha!)
- üsü^yn:** Hüseyin
- üşdene:** (<üç tane) çok az, az bir miktar
- üşencek:** üşengeç, tembel
- üşüdüm üşüdüm oyunu:** kızların oynadığı bir oyundur.
- üt-:** 1. Yolunan kuşun, kelle paçanın kıllarını hafif ateşte yakmak, 2. kumarda rakibini yenip, parasını malını almak.
- ütne:** ibne
- ütül(z)-:** kumarda para veya mal kaybetmek.
- üvez:** sivrisinekten daha küçük bir sinek türü.
- üvez_acı:** (<üvez ağacı) gri renkli, sert odunlu bir ağaç.
- üvezlik:** üvezi çok, bakımsız bağı aşığalamak için söylenir.
- üz-:** tanelemek
- üzül-:** tanelenmek
- üzüm_eri:** (<üzüm eriği) üzümle birlikte olgunlaşan, siyah ve ufak taneli erik türü.
- üzñük:** (<üzñük) yağ, peynir konulan ufak çömlek

B. DEYİMLER, TARİFLER:

üdüri^ybil~üdürgi^ybil: (<üdüri gibi~üdürgü gibi) çok çabuk olarak (yemek, yürümek, toplamak, çalışmak vs.)

üleş gibil hoḥ-: leş gibi kokmak

üllüz eşşek gibil: yaşlanmış, zayıflamış, işe yaramaz eşşek gibi

ünü büyüḡ gozanölu: (<ünü büyük Kozanoḡlu) etrafına hiç faydası olmayan, varlıklı veya mevki sahibi kişilere dewnir.

üsde çıḥ-: (<üste çıkmak) suçlu olduḡu halde suçu başkasına atıp sesini çıkarmak.

üsde vir-: (<üste vermek) aldıḡı şeye karşılık, verdiḡi şeyden başka bir şey (para-mal) daha vermek.

üsdünden ali dā ḡaḥ-: (<üstünden Ali Daḡı kalkmak) çok büyük bir dertten, borçtan kurtulmak

üsdün_ēçir-: (<üstüne geçirmek) bir malın tapusunu veya evlatlığını nüfusuna geçirmek.

üsdüne elent_ēl-: (<üstüne elenti gelmek) hafif üşümeyle ürperti hissetmek

üsdüne çoḡ var-: (<üstüne çok varmak)

çok baskı yapmak, çok ısrar etmek.

üsdüne ḡözünüñ düş-: (<üstüne gözünün düşmesi) bir şeye sahip olmayı isteyip bunu çok belli etmek, gözünü ondan ayırmamak

(sümdük doḡuz, üsdüne ḡözü düşdü, evsābı isdemiye isdemiye virdi, irezil oldum!)

üsdüne hoyḡúr-: (<üstüne höykürmek) birisine yüksek sesle baḡırarak saldırmak

üsdünēlir yo*: (<üstüne gelir yok) eşi benzeri yok.

üsdünētirme-: (<üstüne getirmemek) birisinin öleceğini aklına dahi getirmemek.

(dā dün berāberidik, zombur zombur iş yapıyorudu, viḡdi^yn ölmüş! insan üsdünētiremiyor!)

üsdüne varır gibil yap-: (<üstüne varır gibi yapmak) birisini korkutmak, caydırmak amacıyla saldıracağı gibi davranmak.

üsdüne yılan at: çok inatçı kişilere denir.

("yapmam" diyosa yapmaz! üsdüne yılan at. gine de yapıdramañ...)

üsdünöl-: (<üstüne olmak) işin iyi yürümesi için işinin başında bulunmak

(ben gidiyom, sen işin üsdündöl da çabıḡ birsiñ)

üs yoḥ baş yoḥ: (<üst yok baş yok)
perişan giyinmiş

üzüg üzüg üz-: (<üzük üzük üzmek)
çok üzmek

YEMEK:

üzeñgi mantısı: bir mantı çeşidi

üzüm ve etle yapılan eski bir yemek.

üzüm yimē: (<üzüm yemeği) kuru

YER:

üskóbü: (<Üskübü) Gesi bucağına
bağlı, yeni adı "Subaşı" olan köy

üşguyu: (<Üç kuyu) İncesu merkez
bucağına bağlı köy.

-V-

A. KELİMELER:

vañıla-: rahatsız edecek şekilde kaba ve gürültülü konuşanları aşağılamak için söylenir.

vañılat-: bkz vañıla-

vañıl vañıl öt-: kaba saba yüksek sesle konuşanları uyarıp susturmak için söylenir.

***vara vara:** sonunda

varısa: (<varsa) öyle zannediyorum ki, galiba, belki

(“boşlusun” diyollar, varısa señ yanında ödedim)

varışdır-: (<varıştırmak) 1. Birisine baskı yapmak için söz söylemek, 2. doyasıya yemek yemek, yemeğe hücum etmek.

vāt: vakit

(sen her vāt bu bozgunculü yapañ zāti..)

vazılat-: sesli yellenmek.

velesbit: bisiklet

velfes: bir işin veya namazın baştan savma yapılması

veñile-: köpek yavrusunun acı veya açlıktan acı acı bağırması

veñilet-: köpek yavrusunun acı veya açlıktan acı acı bağirttirilmesi.

veran: vıran

veresi: 1. Veresiye 2. Verme eğiliminde

vıccık: cıvık çamur gibi, ezilmiş.

vıccıh vıccığ ol-: vıcık vıcık olmak

vıccıh vıccıh: (<vıcık vıcık) her yere bulaşacak şekilde

vıdırdan-: belli belirsiz sözlerle, söylenmek

vıdır vıdır: bkz. vıdırdan-

vıldaş-: (<vığıldaşmak) çok miktardaki şeylerin kımıldaşması.

vıñgır vıñgır ğayna-: (<vingır vingır kaynamak) küçük canlıların kımıldaşmaları.

vıñıla-: çok sayıda şeyin ses çıkarması (arılar vıñılıyollar)

vıñılat-: “vın!” diye ses çıkarmak

(topacıma vuruncu neşel vıñıladıyom amma...)

vıñıltı: arı, sinek veya böceklerin çıkardığı ses.

vıñıl vıñıl: küçük kanatlı bir çok haşerenin birbirine karışan seslerini anlatmak için kullanılır.

vırt!: “hadi sende”, “inanmam” anlamında. dinleyen kişi

anlatılanlara inanmadığını belirtmek için kullanır.

vırvırı: çenesi düşük, boşboğaz kişi.

vîş vîş: çok kalabalığı anlatır.

vıtvıtcı: dedikoducu, geveze.

vızıla-: sızlanmak

vızılat-: sızlanmasına sebep olmak.

vîra: daima, sürekli olarak
(vîra gahağ di'p duruyor)

virgi: (<vergi) doğuştan sahip olunan özellik, kabiliyet.

virîşdir-: (<verîştirmek) ağzına geleni söylemek. Dayak atmak

vi'y rā vi'y rā: devamlı ve ısrarlı olarak.

vō!: “eyvaah, görüyor musun, yaptığımı beğendin mi?”
(vō! bebe “gıt seni sēmiyom” didi di'n gidilir mi ke!...)

vo dimissim!: (<vo! demişim) aniden

karşılaştığı çok şaşkırtıcı olayı başkacına anlatan kişinin hayret ifadesi

(çibîn dibindiymiş, birden görüncük vo dimissim!..)

voḥḥ!... illâmişgına: bir el yumruk yapılarak ağza götürülüp “voḥḥ!... illâmişgına” denilerek kızgınlıkla karışık şaşkınlık ifade edilir.

(voḥḥ!... illâmişgına! bannāñı bebeniñ gózüne mi dürtüyoñ lāān!)

votvotcu: her şeye itiraz eden, dedikoducu.

vur-: enjeksiyon yapmak, şişe, sülük uygulamak.

vuruḥ: (<vuruk) tavla oyununda kırılmış “kırık” pul.

vurun-: dövünmek, enjeksiyon yaptırmak, şişe sülük uygulatmak.

B. DEYİMLER, TARİFLER:

vacı vacı zābit: çok komuşan, ukala çocuklara denir

vaḥdıgocat-: (<vakti kocaltmak) gevezelikten asıl işi yapacak zamanın kalmaması.

vaḥdı ikit-: (< vakti iki etmek) gittiği yerde uzun süre kalmak.

vahit daral-: (<vakit daralmak) zaman kısalma, çok az zaman kalmak.

vahitli kimse: (<vakitli kimse) zengin

vahid_ölüsü: (<vakit ölüsü) eceliyle ölen çok yaşlı kimseler için kullanılır.

vahit pi'dāḥ_it-: (<vakit peydah etmek) zenginlemek, para kazanmak

var git: aldırma, üzerinde durma, vazgeç
(o sahdecite uyma, vargit...)

varsañ baḥsañ: (<varsan baksan) dediğine bakma

("ëvizde hersiy var "diyor amma, varsañi bañsafñi yañacañ odunu bile yoñ fiñaranın)

vanāzını vir-: tehditkār konuşmak, korkutmak

vayvasım ğop-: (<vayvasım kopmak) aniden kavga gürültü, bağırp çağırma veya feryat, ağlama sesleri çıkması

veran eve daş_atar gibil yi-: (<viran eve taş atar gibi yemek) oburca, görmemiş gibi yiyenleri aşağılamak için söylenir.

viccını çihar-: (<viccığını çıkarmak) birisini döverek veya sözle fena halde hırpalamak.

viğ di'ñ doluş-: (<viğ diye doluşmak) bir yere kalabalık olarak doluşmak

viñ di'ñ git-: (<vık diye gitmek) aniden ölmek.

vir_ël-: (<virin gelmek) birisinin aksiliği tutmak, terslik yapmak.

vızvızın_j'ır-: (<vızvızına girmek) isteğini yerine getirmesi için devamlı olarak ısrar etmek

vitgel ayānı dutdur-: (<vitgel ayağını tutturmak) işi tıklar tıklar işler, kār eder hale getirmek.

(ben pevlhada, büyülan māzada, ğuccüğ de piyasada.. vitgel ayānı dutdurduğ hamdossuñ...)

vir_et-: (< ver etmek) durmamacasına vurmak, söylemek, ısrar etmek.

vir yisiñ, öt yatsıñ: (<ver yesin ört yatsın) tembel, asalak insanları aşağılamak amacıyla söylenir.

YER:

vartan: bkz. vatan

vatan: Erkilet bucağına bağı, eski adı "Vartan" olan köy.

vekse: Gesi bucağına bağı yeni adı "Özlüce" olan köy

veñgicek: (<Vengicek) Talas ilçesine bağı, yeni adı "Yazılı" olan köy.

vezir hanı: Damat İbrahim Paşa tarafından 1727'de yaptırılmıştır. Ulu Camii'nin yanında, iki katlıdır.

-Y-

A. KELİMELER

yabūlah: (<yaba kulak) koca kulaklı,
yelken kulak

yāda: (<yağta) yağı iyi yıkanmamış kap.

***yadırğı:** yabancı

(yadırğı bir ses, ac_çoh ev sâbı bilirdi bunu
d'ûñür oldūnu...)

yadırğı-: yabancılık çekmek

yadırğulıh: (<yadırğılık) yabancılık

yaf yaf yan-: eline geçen fırsatı
kaçırdığına çok üzölmek

***yah-:** (yakmak) 1. Kına, yakı vs.
uygulamak, 2. türkü bestelemek

yahışdı!: (<yakıştı!) oldumu ya!
Beğendin mi yaptığını!...

yal: salya

yalabıma: uzaktan gözükken hafif ışık,
parıltı

yalah: 1. (<yalak) çeşme veya pınarlara
hayvanların su içmeleri için
konulan oyuk taş veya kütük, 2.
arsız, kaba, görgüsüz kişi

yalama: güneş veya ateşli hastalıktan
dudaklarda beliren yara, şişlik.

yalamıh: (<yalamık) yalamadan dolayı
dudaklardaki şişlik

yalañı: (<yalanı) sarı çiçekli, iri ve
kalın yapraklı bir ot.

yalbırdah: (<yalbırdak) kaba görgüsüz,
giyinmeyi bilmez

yalıh: (<yağlık) oldukça büyük boyutlu
mendil.

yalımsah: (<yalımsak) sümöklü pis
kaba görgüsüz kişi

yalıncah: (<yalıncak) çıplak ayakla,
çıplak.

yalınıyah: 1. yalın ayak 2. görgüsüz,
kaba insanlar

***yalıñız:** yalnız

yallama: kaba görünümlü, görgüsüz.

yallı: eli yüzü üstü başı çok pis, salyalı

yallit: (<yallı it) “pis köpek” anlamında
hakaret sözü.

yalloz: pis, yırtık pırtık giyinmiş
yalınayak çocuk

yam-: eğmek, bozmak, yamuklaştırmak
(viñi gündurañı yammıssıñ neşel giyioñ?)

yamçı: keçeden yapılmış bir tür
kepenek. Yakası ve yeni deri
işlemelidir. Yağmurluk olarak
kullanılır.

yamıḥ: yamuk

yāmır dēgini~yār dēgini: (<yağmur deḡgini~yağar deḡgini) yağmur deḡmiş buğdaydan yapılan un. Bu un lezzetsiz olur.

yamış-: yan gelip yatmak, birisine yaslanmak.

yamsalaḥ: (<yamsalak) şahsiyetsiz, geri zekalı, salak, aptal

yamsılı yamsılı yürü-: (<yamsıla yamsıla yürümek) yalpalayarak yürümek

“ya muallim” oyunu: aynı adı taşıyan müzik eşliğinde, elini yüzünü boyamış, ceketini ters giymiş oyuncunun, elini yüzünü hareketlerini acayıpleştirerek oynadığı seyirlik oyun.

yan-: 1. Oyunu kaybetmek, sayı kaybetmek, 2. aşırı derecede susamak

yan_āra: (<yanı kara) elme armut ağaçlarını kurutan, gövdesini, dallarını simsiyah eden bir hastalık.

yanār_ētir-: (<yanı kara getirmek) bkz yanāra

yanarıñ yamacı: Rumi 17-21 Temmuz (Eyyam-ı buhur) senenin en sıcak, 26 Ocak-6 Şubat arası da en soğuk olduğu günlerdir. Bu soğuk günlere halk “yanarın yamacı” demiştir.

yañın: (<yangın) akraba ve dostlarına düşkün, sevgi dolu

***yanı~yānnı:** (<yağnı) insanda iki omuz arası, sırt.
(vō gelin! elifi ğırıssıfı! yüzüoñ sırtımı yānnımı, bunun aslı ni? azıcıḥ az çök!)

yanıç: yengeç

yanıḥsı: (<yanıksı) yanığa benzer.
(yanıḥsı bişiy hoşuyor..)

yānlı: (<yağnılı) geniş omuzlu, güçlü kuvvetli, gösterişli, yakışıklı.

yañılıḥ: (<yağırılık) eğerin altına konulan keçe, kalın kumaş

yanımsıra: yanımdan, yan tarafımdan, beraber

yañır: (<yağır) at, eşeğin eğer vurulmaktan oluşan yara

***yāniş:** 1. Yanlış 2. yanlış yapan güvenilmez kişi.

yāniş-: sırnaşmak, yılışmak

yantir(i): efevari, yan yan acaip yürüyen

yantirik: çarpık bacaklı, vücutlu

yantir yüntür: eğri büğrü şey, adam vs.

yapalama: şekilsiz, iri taş

***yapıḥ:** (<yapık) ince, hafif yazma, başörtüsü.

yapıḥlı: (<yapıklı) kılıbık. Birisi ile alay veya aşığısamak için.

yapma: işe yaramayan iri saman karıştırılarak kasnaklara dökülüp

sıkıştırılan sığır pisliği, duvarlara yapıştırılıp kurutulur ve yakacak olarak kullanılır.

yāreş-: (<yaraşmak) yakışmak

(gızımada tıgğıraları neşel yāreşdi...)

yarı búçú*: (<yarı buçuk) önemsenmeyecek miktarda, çok az.

yarıhdır-: (< yarıktırmak) bir kalabalığı veya ekili dikili yeri yara yara geçmek.

yarı yardım: birisine işinde büyük ölçüde yardımcı olan.

***yārin:** yarın

yarma: kaynatılıp kurutulan buğdayın “soku” da dövülmüşü. Özellikle tarhana yapımında kullanılır.

yarmaça: yarılıp çekirdeği çıkartılan kayısı.

yarmaça yar-: kayısıları kurutmak için yarıp çekirdeğini çıkarmak.

yass_āç: (<yassı ağaç) yufka pişirilirken kullanılan, kılıç şeklinde uzun ve yassı tahtadan yapılmış aygıt.

***yassı:** yatsı

yassıl-: yüzü koyun duruma gelerek eğilmek

(duvarnı arhasına i'ce yassıl da górmesifner)

yassıl^yn: (<yatsılayın) yatsı vakti

yassıyacaḥ: (<yatsıyacak) yatsıya kadar.

(yassıyacaḥ düven sürdüm yın yoruldu)

yatgın: (<yatkın) çok beklemekten

sağlamlığını kaybetmiş kumaş.

yavaşa: huysuz hayvanın ısırması için ağzını sıkıştıran kıstırkaç

yavaşı-: yavaşlamak

(i^y çalışıyordu, yavaşıdı yoruldu zār..)

yavaşıt-: yavaşlatmak

yavlan: sığ, derinliği az su.

(ırmān gifiş yiri yavlan olur)

yavlar-: yalvarmak

(yılan gibil yavlardı ya... ben di^ynemedim)

yavısı: kene, bit yavrusu

yavısı aşısı: göz aşısı, yaprak aşısı

(āşlāfi yavısı aşısı yapmanıfi tam zemāni)

yavısıya daḥ-: (<yavısıya takmak)

ağaçlara göz (yaprak) aşısı yapmak

yavşanotu: kaynatılmış suyu iştah açmada, miğde ağrılarında kullanılan bir ot.

yay-: hayvanı otlatmak

yaygı: örtü

yayıl-: otlamak

yayış-: sereserpe, arsızca, terbiyesizce oturmak.

yayışdır-: (<yayıştırmak) ortalığa gelişigüzel yaymak.

yaylı: payton

(gelin gótürümüye on dene yaylı dutmuşlar)

yaylım: otlak

yayma: hayvanla kum, toprak, gübre taşımakta kullanılan üçgen şeklinde, ağzı geniş, kıl heybe.

yazala-: taneli şeyleri veya yemeği soğuması için yaymak.

yaz gış gôdesi: (<yaz kış gövdesi) ökseotu, göğcek
(yaz gış gôdesini baharın âcîfî gâbîndan derince kesmeli)

***yâzîh:** yazık

yazma: kadınların başlarına örttükleri tülbent.

yesir: esir

yezit: bir hakaret sözü olarak kullanılır.

yîh-: (<yıkmak) güreşte rakibini yere sermek

yîhîş-: (<yıkışmak) güreşmek

yılçar-: rutubet olan duvarda suyun ışıldaması.
(divar yılçarmış, suvasahî i' olur)

yıldırda-: ışıldamak, parlamak

yıldır yıldır yan-: pırl pırl parlamak

yîllîh çıbanı: (<yıllık çıbanı) şark çıbanı

yîlîn yîlîn git-: hemen döneceği yerden çok geç gelmek.

yîmîşah mâden: (<yumuşak maden) yonutaşının enüst katmandan çıkan, tırnakla çizilebilecek kadar yumuşak olanı.

yînnâş-: sırnaşmak, şırmarmak

yînnâşîh: (<yînnâşık) yılışık, sırnaşık

***yîşmah:** (<yaşmak) baş örtüsü

yîşmahlı: (<yaşmaklı) kadın sözünden çıkmayan, kılıbık

***yîkdapdan:** (<yek taptan) yüzüne karşı birdenbire, aniden

yîkdapdan sôle-: (<yektaptan söylemek) yüzüne karşı çekinmeden dobra dobra söylemek.

yîkdele-: (<yektelemek) oynarken topallıyormuş gibi hareket etmek.

***yîkin-:** (<yekinmek) yerinden hızla fırlayıp koşmak.
(âmed hemen eve yikindi)

yîl-: 1. (<yelmek) koşmak, yorulmak (genellikle amaçsız)
(ekmek davşan sen tazı olasıfî, yile yile dutamıyasıfî)
2. Çelik çomak oyununda ebenin karşısından kurtulamayıp koşup yorulmak.

yîldir-: 1. (<yeldirmek) koşturmak, yormak, 2. Çelik çomak oyununda ebenin karşısındaki oyuncuyu koşturup yorması.

yîldir yîldir git-: (<yeldir yeldir gitmek) çarşafını uçura uçura acele gitmek.

yîlen: (<yelen) koşan, yorulan

yîlên: (<yeleğen) 1. saatin saniye ibresi, 2. hızlı yürüyen, çok koşan

yîlgovan: (<yelkovan) hafif, rüzgar tutmayan

(bâfi evini yîlgovana yapmussîfîuz amma, üvez çoğoluyor)

- yilgova_otu:** (< yelkovan otu) çok hafif bir ot. hafif bir rüzgarın önünde yuvarlanarak çok uzaklara gider.
- yilik-:** (<yelikmek) şımarıp oraya buraya saldıran
- yiliggen:** (<yelikken) boşu boşuna yorulan
- yilimsek:** (<yelimsek) ağır başlı davranmayan
- yilli yilleşik:** (<yerli yerleşik) tertipli, her şey yerli yerinde.
(yiñi yaħa diyofıuz amma maşallah yilli yilleşik)
- yilpik:** (<yelpik) öksürüklü, nefes darlığı olan, astımlı.
- yiltele-:** (<yeltelemek) isteklendirmek, tahrik etmek, teşvik etmek
- yil yil git-:** (<yel yel gitmek) acele acele gitmek.
- *yīmi:** yirmi 20
- yimlik:** (<yemlik) hindiba, baharda taze iken yenen bir ot.
- yimsi-:** (<yemsimek) hayvanın hafifçe aksaması.
- *yīn:** (<yeğın) çok, fazla, üstün
- yiñge:** (<yenge) erkek kardeşin, amcanın dayının veya arkadaşın, dostun hanımına hitap
- yīni:** (<yeğni) hoppa, şımarık
- yīnicek:** (<yeğnicek) hafiflik eden kimse
- yīnileş-:** (<yeğnileşmek) hoppalaşmak, şımarık
- yīnilik:** (<yeğnilik) hafif meşreplik eden
- *yīn mahal:** (<yeğın mahal) konum gereği verilmesi zorunlu olan armağan.
(anama sordum, esğáf arħadaşım evleniyor “altın mı daħsam?” didim (yīn mahal” didi)
- yīnne-:** (<yeğınlemek) 1. şiddetlenmek, fazlalaşmak, 2. birisine çıkışmak, öfkelenmek.
- yīnnik:** (<yeğınlik) şiddet, baskı, zorbalık
- yinenge(ç)li:** (<yenenge (ç) li) çok lezzetli
- *yiñge:** (<yenge) gelini oğlan evine götürmeye giden kadınlar
- *yiñi:** yeni
- yīni:** (<yeğni) hafif
- yīnil-:** (<yeğnilmek) hafiflemek
- yīnilīn:** (<yenileyin) henüz, az evvel, biraz önce.
- yīnile:** (<yenile) biraz önce, yeniden
(yimē yiñile oturduħ. ğaynanañ severimiş...)
- yīnit-:** (<yeğniltmek) hafifletmek
- yipelek:** (<yepelek) buğdaya benzer, kıraç yerlerde yetişen bir ot. Olgunlaşan buğday başağına benzer

başaklarından ayrılan tohumları
çoraplara batıp rahatsız eder.

yir-: (<yermek) bir şeyi uzunlamasına
kesmek, yırtmak

yirik: 1. Üst dudağı ortasından yarık,
tavşan dudağı, 2. yiyecek şeyler, 3.
bir şey uzunlamasına kesik, yırtık

yirikli: (<yerikli) aşeren hamile

yirik yir-: (<yerik yermek) hamile
kadınların aşermesi

yiril-: bir şeyin uzunlamasına kesilmesi,
yırılması.

yirin-: (<yerinmek) “benim neden yok”
diye üzölmek

yirindir-: (<yerindirmek) nispet edip
üzmek

yirsi-: (<yersimek) bayatlamış un

yirsin-: (<yersinmek) yer tutmak, orayı
benimsemek

(kedi o kışü yersinmiş, elleme orda yatsıfı)

yirsi yirsi hoh-: (<yersi yersi kokmak)
bayatlamış un gibi kokmak.

yışil: yeşilbaş, bir yabani ördek cinsi.

yit-: 1. (<yetmek) olgunlaşmak,
tatlanmak, 2. itmek, 3. kaybolmak

yitesiñce: yeterince

yitgin: (<yetgin) olgun

yiti: (<yeti) bayat yağ

yiti-: (<yetimek) yağın bayatlaması

yitik: 1. (<yetik) yetişmiş, gelişmiş,

kuvvetli, 2. (<yetik...) çok aşırı
derecede “yetik deli”, “yetik
serseri”, “yetik sahtekâr” vs.

yitikle-: iteklemek

yitir-: 1. (<yetirmek) olgunlaştırmak, 2.
kaybetmek

yitiş-: itişmek

yiti yiti hoh-: (<yeti yeti kokmak)
bayatlamış yağ gibi kokmak.

yiv: 1. yara izi 2. Saçların ortadan
ayrıldığı yer, çizgi.

yivdin: yavru çıkmayacak halde
bozulmuş yumurta

yivdin_it-: (<yivdin etmek) kuluçkadaki
yumurtanın bozulmasına sebep
olmak.

yivdinol-: yumurtanın bozulmuş olması

yivi: koku

yiygi: insan ve hayvanlar için yiyecek
maddeleri

yyim ğapısı: (<yyim kapısı) bedava
karnını doyuracak yer.

yohla-: (<yoklamak) sormak, aramak,
araştırmak, dokunmak.

yol-: koparmak (ot, bostan vs.)

yolahlı: (<yolaklı) uzunluğuna çizgili
kumaş, bez vs.

***yolluh:** (<yolluk) düğünlerde oğlan ve
kız evinin birbirlerine karşılıklı
verdikleri hediyeler.

yoluḥ: (<yoluk) saçları tarak yüzü görmemiş

yol yol: çizgili desenli kumaş

yoñ-: yontmak

yōn_elek: (<yoğun elek) ekmeklik unu elemeye kullanılan kaba, tel elek

yonu: tuf taşı

yonu yasdi: (<yonu yastığı) içi berdi ile doldurulmuş, yüzüne halı kaplanmış, sedire konulan dikdörtgen şeklinde yastık.

yor-: 1. Rüya tabir etmek, 2. düğün için kız tarafının oğlan tarafına fazla masraf yaptıracak isteklerde bulunmak

yorḡa: atın rahvan yürüyüşü

yorḡan_aḡı: (<yorgan akı) yorgan kılıfı

yoruḥ yoruḥ yor- yorul-: (<yoruk yoruk yormak yorulmak) aşırı derecede yormak (nezaket) yorulmak (nezaket)

yoruḡdur-: (<yoruḡturmak) yorumlamak.

yoḡum: halı, kilim, elbise vs. yıpranmak

***yoḡuḥ:** (<yoḡuk) eskimeye yüz tutmuş

***yōt:** yoğurt

yoz: semirtilmek üzere ayrılmış koyun sürüsü.

yōrdem: yöntem, iş idaresi.

yōrdemli: tertipli, elinden iş gelir, eli eğimli.

yōrdemsiz: beceriksiz

yōre: un değirmeninde sabit taşın altında biriken un.

yōreci: bedavacı, beleşçi

yu-: yıkamak

yuḡa: 1. Yufka 2. Sığ su

yuḡal-: (<yufkalaşmak) incelmek, sığlaşmak

***yūklūk:** (<yüklük) yatak yorgan konulan dolap

yumruḡlama: (<yumruklama) yumruk büyüklüğünde taş, kavun, karpuz vs.

yumuḡ: emir, istek, hizmet, iş.

(yumuḡ dutan çocū allah da sever gul da!..)

yumuḡ dut-: (<yumuḡ tutmak) söz dinlemek, verilen emri yerine getirmek

yun-: yıkanmak

yūñ çıp-: (<yūñ çıpmak) yatak yorgan yününü sopa ile vurarak kabartmak, hallaçlamak.

yunus_erī: (Yunus eriği) Taneleri büyük bir erik türü

yūrük: tertipli ve çabuk çabuk iş yapmak.

yūsük: yüzük

yuvaḡ: (<yuvak) toprağı sıkıştırmak için kullanılan taş silindir.

yuvah daşı: (<yuvak taşı) bazı yerlerde “yoğ” da denilir

yuvahla-: (<yuvaklamak) sertleştirme işini yapmak.

yuvallama minderi: (<yuvarlama minderi) sedirlere serilen halının altına konulan minder.

yuval yuval: yuvarlanıyormuş gibi yürüyüşü anlatır.

yür_ārisı: (<yürek ağrısı) karın ağrısı.

yüssesen: yüzseksen (180)

yüzellik: üzerlik, nazara iyi geldiğine inanılan bir ot.

yüzle-: 1. Üste gelenleri almak, 2. taneli yiyeceklerin iyilerini seçmek.

yüzleki: birisini konuşturup lafi başkasına taşıyan

yüzüñ ğuyrū: yüzü koyun

B. DEYİMLER, TARİFLER:

yaddī düzād_āh-: (<yattığı düzada kalkmak) aşır yorgunluktan kıpırdamadan ölü gibi uyumak

yadırgılıh çek-: (<yadırgılık çekmek) yabancılik çekmek, uyum sağlayamamak.

yaḥanın boḥu: (<yakanın boku) ciddiye alınmayacak kişi, terbiyesiz, değersiz, külhanbeyi.

yaḥasız ğöyneḳ: (<yakasız gömlek) kefen

ya ıslanacāñ ya uslanacāñ: (<ya ıslanacaksın ya uslanacaksın) olanlardan ya ders alacaksın ya da karşılaşacağın zarara boyun eyeceksin

yalam_öl-: (< yalama olmak) yalamadan dolayı dudakların şişmesi.

yalan ūt-: (<yalan öğütmek) bol bol yalan söylemek.

yālıhd_ēlip ğursaḥd_i't-: (<yağlıkta gelip kursakta gitmek) kazandığından hiç tasarruf edemeyen, günlük kazancı anca yeten, dar gelirli.

yalıḳp yut-: (<yalayıp yutmak) önündeki yiyeceği görgüsüzce silip süpürmek.

yalıḳp yüzle-: (<yalayıp yüzlemek) birisini yola getirmek için ona hoşlanacağı sözler söyleyip ikna etmek.

yāmır_ossa yaḥ, d'ōḥ ossa daḥ ğórmez: (<yağmur olsa yaş, dövüş olsa taş görmez) durumu sağlam, her türlü tehlike ve riskten uzak.

yañazlı üsdünd_öl-: (<yanazlığı üstünde olmak) aksiliğini davranışları ile göstermek.

yañazli^ytmek: (<yanazlık etmek)
aksilik huysuzluk etmek

yānuş yūnuş: yanlış yunluş

yān(n)ısı ekmek taḥdası, gōsü cirit tallası: (<yağnısı ekmek tahtası, göğsü cirit tarlası) geniş omuzlu, düzgün, gelişmiş vücutlu delikanlı.

yapıl yupul yürü-: sendeleyerek sarhoş gibi yürümek

yapıp çat-: kullanılmaz malzemeyi değerlendirip, bir şey imal etmek.

yārennik datlan-: (<yarenlik tatlanmak) sohbetin güzelleşmesi.

yārennik gōyulaş-: (<yarenlik koyulaşmak) sohbetin koyulaşması, çekicileşmesi

yārennik sargın: (<yarenlik sargın) sohbetin herkesin hoşlanacağı hal alması.

yārennik vir-: (<yarenlik vermek) karşısındakini sohbeti ile eğlendirmek.

yārenni^yt-: (<yarenliğini etmek) bulunmadığı bir toplantıda ondan bahsetmek ve ya o şey hakkında konuşmak.

yarı bild_öl-: (<yarı belde olmak) çok ufak tefek kişilere denir.

yarıḥdıraraḥ git-: (<yarıktırarak gitmek) ekili dikili oluşuna

bakmadan kısa yoldan veya kalabalığı yara yara gitmek.

yarımāz söle-: (<yarım ağız söylemek) usulen, samimiyetsiz söylemek, davet etmek

yarım bazlaması^ynan ferfeniy_āriş-: (<yarım bazlaması ile ferfeneye karışmak)

Baş edemeyeceği kadar büyük işlere kalkışmak.

yarı yirine yalol-: (<yarı yerine yal olmak) verilen şeyin ihtiyacını karşılamadığını ifade için kullanılır.

yatas_ēl-: (<yatası gelmek) yatma ihtiyacı duymak

yatıyāl-: (<yatıya kalmak) geceyi misafir olduğu yerde geçirmek.

yatıy_īt-: (<yatıya gitmek) geceyi orada geçirmek üzere gitmek.

yā velá dime-: (<yā velā dememek) kendisine yönelik konuşmalara hiç yorum katmadan dinlemek

(gendini nirdi^yse hırız yirin_ödular da, azını açıp “yā velá” dimedi!...)

yavrumıñ ondan sōnası: (<yavrumun ondan sonrası) “Allah’ın ayısı” gibi

yavrumıñ yavrısı, yarısı da yılan yavrısı: (<yavrumun yavrusu, yarısı da yılan yavrusu) nine torununu severken yarı şaka yarı ciddi, gelinini kastederek söylediği tekerleme.

yavşana yay-: bir bahane ile birisini başından savmak, atlatmak.

yayan yapıldah: (<yayan yapıldak) yaya olarak

yayladaki yörda şērde samırsah d'óven çoĥ olur: (<yayladaki yoğurda şehirde sarımsak döven çok olur)" birisinin namına vaatte bulunmak kolaydır, işi gerçekten yapacak adam lazım"

yaymacı'bil ol-: (<yaymaca gibi olmak) meyvelerin ağaçtan çok fazla dökülmüş olduğunu anlatır

***yaz yāmırının yāşı, erinen avradın d'óşü:** (<yaz yağmurunun yağışı, er ile avradın dövüşü) karı koca kavgasının çabuk biteceğini anlatır.

yılan gibil yavlar-: (<yılan gibi yalvarmak) affi için çok çok yalvarmak.

yılan gibil zāla-: (<yılan gibi zağlamak) şimşek gibi kayarak fırlamak.

yıldırım gibil: (<yıldırım gibi) çabuk iş yapmayı teşvik için söylenir.

yımışah tiken: (<yumuşak diken) tatlı sert, iyilik sever fakat fırsatçı

yınnařıĥkel ġařıĥ: (<yınnaşık kel kaşık) yüzüzce sırnaşan, yılışan

yırth yüzlü: (<yırtık yüzlü) pişkin, arsız

yidi boĥdan baş Ārı-: (<yediġi boktan

bařı aġrımak) işlediġi gūnahtan veya akılsızlıktan sıkıntıya dūřmek, üzölmek

yidi dān atdi: (<yedi daġın attıġı) edepsiz, her türlü fenalıġı yapabilen

yidisini yitirdim, bıyını bitirdim, dikine yavrım dikine...: (<yedisini yetirdim, bıyıġını bitirdim, dikine yavrım dikine) "kendi işini kendisi yapabilecek olgunluġa erdirdim. Bundan sonrası sana ait" anlamında tekerleme

yidi sińsilesine oĥu-: (<yedi silsilesine okumak) yaptıkları kötölükten dolayı geçmişine küfretmek

yidi sińsilesine töb_it-: (<yedi silsilesine tövbe etmek) yařadıġı kötü tecrübelerden sonra piřman olmak, tövbe etmek.

yikdeli' yikdeli': (<yekteleyi yekteleyi) saġa sola hafif salınarak yürümeyi anlatır.

yilāris_āĥ-: (<yel aġrısı kalkmak) romatizma aġrıları baş göstermek

yil çal~dē-: (<yel çalmak~deġmek) soġuk vurmak, soġuk almak.

yilēniń yingesi, yilenitiń yilkesi: (yeleġinin yengesı veya yelen itin yelkesi) birisinin řuursuzca uydusu olup, bořu bořuna emek verip yorulan.

yileroñmaz, çentesi dolmaz: (<yeler onmaz, çantası dolmaz) sahtekar, sebatsız kişine kadar koşsa yoksulluktan kurtulamaz.

yileserken harmanını savır-: (<yel eserken harmanını savurmak) iş tam kıvamına gelmişken, istifade edip çıkarını düşünmek, işini halletmek.
(dâ yaşını geç, yileserken harmanını savır ölüm! yârin yaşlanıncı bişi yapamañ!)

yilessin hoşus_essin: (<yel essin kokusu gelsin) “iyi haberleri gelsin de bize yeter, gurbete nasıl olsa dayanırız”

yil gir-: (<yel girmek) romatizma ağrısı olmak

yilgovan gibil: (<yelkovan gibi) çok çok hafif

***yiliñaddi yāmırın sepdı:** (<yelin attığı yağmurun serptiği) kötü huylu

yili^yt-: (<yele gitmek) heba olmak.

yilp_öl-: (<yelpik olmak) öksürük olmak, nefes darlığı çekmek.

yil yilek bāda kelek, yidi ñ bulğuraşı, sışdıñ kiremıddaşı: (<yel yelek, bağda kelek, yediğin bulgur aşı, sıçtığın kiremit taşı) çocukların çelik çomak oyununda kaledekilerin karşı taraf oyuncularını kızdırmak için söyledikleri bir tekerleme.

yilyipelek git-: (<yelyepelek gitmek) telaş içinde bir yerden ayrılmak.

yimiye yimiye kóssēye dön-: (<yemeye yemeye köseğiye dönmek) iştahsızlıktan zayıf düşmek)

yīn at yimin artırır: (<yeğın at yemini artırır) istekle gönülden çalışan kişi mükafatını görür.

yīni daşa gót’ sileller: (<yeğni taşa gót silerler) “hafiflik, saygısızlık etme, yoksa çok aşağılanırsın”

yīniden góverip bosdan olucah dēlim a!: (<yeniden göverip bostan olacak değilim ya!) “bu yaştan sonra bir şey olacak halim yok ya”

yīnili^yt-: (<yeğnilik etmek) hoppalık, hafiflik, şımarıklık etmek

yīni yaħa: (<yeni yaka) yeni evli

yīni yitme: (<yeni yetme) delikanlılık çağında.

yinnīñ kime: (<yeğinliğin kime?) zorbalığın kime?

yirden yapma: (<yerden yapma) kısa boylu, bodur.

yire góğē goma-: (<yere göğē koymamak) çok değer vermek.

yirezıgı^ybil çah-: (<yire zikke gibi çakmak) güreş veya kavgada rakibini şiddetle yere çarpmak.

yiri daral-: (<yeri daralmak) istemediği bir kişinin gelmesi ile huzursuz olmak.

yiriñ arđı, yāmırın sepdī: (<yerin attığı, yağmurun serptiği) çok yaramaz çocuklara denir.

yirinen yiksān_ol-: (<yer ile yeksan olmak) dümdüz olmak, yerle bir olmak, yamyassı olmak, eser kalmamak.

yir yut alma-: (<yer yurt almamak) doluluk oranını aşacak kadar kalabalık olmak.

yir yut ğabūlitmez: (<yer yurt kabul etmez) çok yaramaz çocuk

yiterġāhı olma-: (<yeterġāhı olmamak) eşi benzeri bulunmamak
(gelinimi yin severim onun yiterġāhı yoħ!)

yiyesi olma-: iştahı olmamak

yoħlā birebir: (<yokluġa birebir) “iyi olmamakla beraber, şimdilik ihtiyacı karşılar, hiç olmamaktan daha iyi”

yoħ yōsul dēsīñ_a!: (<yok yoksul değilsin ya) “fakir olmadığın halde yaşam kaliten kötü, daha iyisini alabilirsin”

yol arşınnamıya m_ēldiñ?: (<yol arşınlamaya mı geldin?) gelir gelmez hemen gitmek isteyenlere denir.

yol_aş-: (<yol açmak) suyun veya insanların geçmesi için yol yapmak.

***yol ayırdımı:** yol ayırımı

yol çek-: uzun süre yol yürümek

yolda büy_öl-: (<yolda büyük olmak) yaşı küçük, makamı, tahsili, bilgisi yüksek.

yoldan ğal-: (<yoldan kalmak) yola çıkarken herhangi bir sebepten yola çıkmanın gecikmesi.

yol sır_ı̄dip çay sır_ēl-: (<yol sıra gidip, çay sıra gelmek) boş yere yorulmak uğraşmasının sonucunu alamamak.

yolu arınna-: (<yolu arınlamak) hayvan, çocuk, şaşkınlıkla oraya buraya koşturduktan sonra doğru yola girip şaşkınlığı üzerinden atıp yürümek.

yolu el_āl-: (<yolu ele almak) birisinin kavga, küsme durumunda bulunduğu yerden kızgınlıkla çekip gitmek.

yoluħ yosma: (<yoluk yosma) süslü başı açık, kabarık saçlı hanımları küçümsemek amacıyla söylenir.

yoluynan yordamıynan: (<yolu ile yordamı ile) usulüne uygun olarak.

yolunu satın_al-: gidip de derdini anlatacağı kişiye tesadüfen rastladığında duyulan sevincin ifadesi

(yolumu satınaldıñ arħadaş, ben de saña gelip şu işimi hallit diyecēdim)

yol_it-: (<yol etmek) bir yere çok sık gidip gelmek

yorganı ğıs_ēl-: (<yorganı kısa gelmek) oğlanın evlenmek isteğini ifadesi
(ölan “yorganım ğıs_ēliyor” diyor, hadi ğağ ni^ydicēsek...)

yorulup yoşu-: çok çalışıp yorulmak.

yönünü dön-: bir yere yönelmek, bakmak.

yönü yördemi olma-: elinden iş gelmemek, beceriksiz

yumruĝgader ğal-: (<yumruk kadar kalmak) ihityarlık veya hastalıktan çok zayıflayıp küçücük kalmak.

yumrünü derisine vur-: (<yumruğunu derisine vurmak) çektiği sıkıntıyı başkalarına hissettirmemek için sıkıntıya katlanmak.

yuvalama minderi^ybil: (<yuvalama minderi gibi) etli butlu tombul hanımlar için kullanılır.

yürē acış-: (<yüreği acışmak) birisinin durumuna üzölmek

yürē bütün: (<yüreği bütün) çok imanlı, acılara dayamlı

yürē bozul-: (<yüreği bozulmak) ishal olmak

yürē bulan-: (<yüreği bulanmak) midesi bulanmak

yürē bur(u)-: (<yüreği bur (u) mak) ishalden dolayı barsak sancısı

yürē buz kesil-: (<yüreği buz kesilmek) kızdığı, içerlendiği bir kişinin başına gelen kötü bir olaydan duyduğu memnuniyeti ifade eder.

yürē cıĝ_it-: (<yüreği cıĝ etmek) ani sevinç, acı, üzüntü üzerine söylenir.

yürē efile-: (<yüreği efilemek) heyecanlanıp kalbi çarpmak, korkmak.

yürē ğağ-: (<yüreği kalkmak) heyecanlanıp kalp çarpıntısına tutulmak.

yürē ğalıp ğalıp yā bāla-: (<yüreği kalıp kalıp yağ bağlamak) isteğinin yerine gelmesinden dolayı büyük sevinç duymak, veya sevmediği birinin başına gelen kötü durumdan memnun olmak

yürē ğatmer ğatmer yā bāla-: (<yüreği katmer katmer yağ bağlamak) bkz yürē ğalıp ğalıp yā bāla-

yürē ğarış-: (<yüreği karışmak) midesi bulanmak, bir şeyden tiksilmek.

yürē git-: (<yüreği gitmek) ishal olmak.

yürē kōtülen-: (<yüreği kōtülenmek) heyecan veya sinirden kriz, baygınlık geçirmek.

yürek tüket-: birisini ikna etmek için yalvarıp yorulmak.

yürēñ buz kesil-: (<yüreğın buz kesilmesi) nefret edilen bir kişinin başına gelenlerden mutlu olmak

yürēnde atlar depiş-: (<yüreğinde atlar tepişmek) nedamet getirip, pişmanlıkla birlikte kaygı ve endişe duymak.

yürēnden ev-: (<yüreğinden evmek) çok pişman olmak
(kötü gonusup kısdürdük, inan ki yürēnden eviyo!...)

yürēn efilefilefile-: (<yüreğın efil efil efilemesi) merak, kaygı, helecan ve korku içinde beklemek.

yürēni çalḥala-: (<yüreğini çalkalamak) soğuk bir şey içerek serinliğin hazzını tatmak.

yürēniñ başı dutuş-: (<yüreğinin başı tutuşmak) çok büyük üzüntü, acı duymak.

yürēñ oynaması: (<yüreğın oynaması) korkmak, heyecanlanmak.

yürēni söt-: (<yüreğini soğutmak) bkz yürēni çalḥala-

yürē sō-: (<yüreği soğumak) düşmanın başına kötü bir şey gelmekle ferahlamak.

yürē sür-: (<yüreği sürmek) çok sık dışarı çıkan ishal olmak

yürē yarım: (<yüreği yarım) geçmişte çok acı çekmiş, yakınlarını genç

yaşlarında kaybetmiş.

yürütdürüp git-: (<yürüttürüp gitmek) bir şeye kızıp küserek bir şey söylemeden yürüyüp gitmek.

yüs pāḥ: (< yüz paralık) değeri düşük, değersiz

yüz dēl camız gönü: (<yüz değil camız gönü) yüzsüz, utanmaz, arsız.

yüze çıḥ-: (< yüze çıkmak) itibar kazanmak, makam sahibi olmak, masumluluğu ortaya çıkıp aklanmak.

yüz_ēl-: (<yüze gelmek) bir toplulukta itibarlı hale gelmek.

yüz_ēris_īt-: (<yüz eğrisi etmek) gücenip kırılmak, incinmek

yüz_īt-: (<yüz etmek) alacaklısını kendisine borcu olan kişi ile karşılaştırıp borçtan kurtulmak.

yüz_ol-: hatır için iki kişinin arasına girip kefil olmak.

yüzü bek: (< yüzü pek) utanıp sıkılmadan her şeyi söyleyebilen

yüzüne atıl-: birisine kızıp kırıcı konuşmak

yüzüne çemkir-: büyüğüne saygısızca söz söylemek

yüzüne gel-: birinin utanacağı bir sözü başkalarının yanında yüzüne karşı söylemek

yüzüne gelme-: birinin suçunu yüzüne karşı söylememek

(ğızıyodum ya gene de yüzünēlemedim)

yüzün_ē-: (<yüzünü eğmek) suratını asmak.

yüzüne ğul suyu: (<yüzüne gül suyu) pis bir şeyi söylemeye mecbur kalınca “afedersiniz” yerine kullanılır.

yüzüne dutamaḥ yap-: (<yüzüne tutamak yapmak) zamanında

yaptığı bir iyiliği, hizmeti karşısındakinden bir talepte bulunurken ileri sürüp, işinin halledilmesini sağlamak.

yüzünü elin_al-: (<yüzünü eline almak)

geçmişte yaptığı bir kötülükten dolayı utana sıkıla gelmek, konuşmak, iş yapmak.

(yüzünü eline almış gelmiş, utandı belli, sen de yüzleme ğari de aranız dölensif)

DUA:

yarabbi, detli^y derdinden, boşlu^y borcundan ğurtar: Yarabbi!
Dertliyi derdinden, borçluyu borcundan kurtar

yaramaz ellere düşürme Yarabbi!

yirinde yıpransiñ: (<yerinde yıransın)
“evlilik ve mutluluğu daim olsun” anlamında

yaramaz ellere düşürme yarabbi!:

BEDDUA:

yalı ğurşunnara gelesiñ: yağlı kurşunlara gelesin

yinni ñ yirēssiñ: yeğinliğin yere gelsin

yaşñ t'ükensiñ: yaşın tükensin

yire baḥanol: yere bakan ol

yata dizim, ğaḥa ğözüm diyesiñ: yata dizim kalka gözüüm diyesin

yitmiyesice: yetmeyesice

yitmiyesiñ: yetmeyesin

yidi sene ğatğat ğazınasıñ: yedi sene kat kat kazınasın

yürēne biddüssüñ: yüreğine bit düşün

yürēne iñgiler (inmeler) insiñ:
yüreğine engiler (inmeler) insin.

YEMEK:

yābāri: (<yağ baĝri) yağda kızartılıp yenilen karaciğer

yağlanarak yenen ince bazlama

yālama: (<yağlama) sacda pişirilip

yā mantısı: (<yağ mantısı) özel olarak yoĝrulan hamur kalınca açılır, el

büyükliğünde kesilerek içine kıyma konur hamur üçgen şeklinde kapatılarak yağda kızartılır. Üzerine salça ve sarımsaklı yoğurt

dökülerek yenir.

***yaprağ dolması:** (<yaprak dolması) asma yaprağından yapılan sarma

YER:

yahyalı: Kayseri'nin bir ilçesidir.

yalman māllesi: Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

yamıla: Kayseri'nin Himmetdede bucağına bağlı köy. Yeni adı "Yemliha"dır.

yanıhōlu cāmisi: (<Yanıkoğlu Camii) aynı adı taşıyan mahallededir. 1657 yılında yaptırılmıştır.

yanıhōlu māllesi: (<Yanıkoğlu Mahallesi) Kayseri'nin en eski mahallelerinden birisidir.

yazı bāları: (<Yazı bağları) Şeker Fabrikasının batısına düşen bir bağ semtidir.

yazır: Kayseri Merkez bucağına bağlı bir köy

yavızlar māllesi: (<Yavuzlar mahallesi) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisidir.

yemliha: bkz. yamıla

yılanlı dā: (<Yılanlı Dağı) yüksekliği 1640m. olan şehrin kuzeybatısında bir dağ.

yiñâpı: (<Yeni Kapı) Millet Caddesi ile Kaleönü Caddesinin kesiştiği yerde olması gerekiyor, ancak sonradan yıkılmıştır.

yiñi cāmi: (<Yeni Cami) Hasinli ile Hacı Kasım mahallelerinin arasındadır. 1675'de yapılmıştır.

yiñi mālle: (<Yeni Mahalle) Kayseri'nin 1950'den sonra kurulan mahallelerinden birisi.

yişilihar: (<Yeşil Hisar) Kayseri'nin bir ilçesi, esi adı "Develi Karahisarı" olup 1948'de ilçe olmuştur.

yişil mālle: (<Yeşil Mahalle) Kayseri'nin yeni mahallelerinden birisidir.

yön buç: (<Yoğun burç) dış surların Talas yolu üzerinde silindirik şeklindeki karakol binası

yunus emre māllesi: (<Yunus Emre Mahallesi) Kayseri'nin yeni kurulan mahallelerinden birisidir.

yuvallı: (<Yuvalı) Kayseri'nin Himmetdede bucağına bağlı köy

yürēl: (<Yüreğil) Kayseri'nin Güneşli bucağına bağlı köy

-Z-**A. KELİMELER:**

zabın: (<zebun) zayıf, düşkün, güçsüz.

zabınnıh: (<zebunluk) zayıflık, güçsüzlük.

zafar: fayda, yarar.

zah zah titire-: (< zak zak titirmek) pelte kıvamı için.

(anam arabası yapmış, zah zah titiriyordu)

zāla-: (<zağlamak) yaydan kurtulmuş gibi fırlamak, çözülüp uzamak, makaradan ipliğin boşalması.

zālat-: (<zağlatmak) çözülüp uzatmak, makaradan ipliği boşaltmak.

zar: eski Kayseri evlerinin duvarlarına yapılan tahta lambri, tavan da kaplama yapıldı.

zaplı: sözü dinlenir, kudretli.

***zār:** (< zahar) zannedersen, herhalde, demek ki

zāra: zahire

zartalaḥlı: (<zartalaklı) gösterişli, efe vari giyinişli, kabadayı tavırlı

zat: daha fazla, hepten, büsbütün (sen de zat yi n gūlüyoñ)

zavar: hayvanlara yem olarak verilmek üzere irice çekilmiş tahıl.

zavrah: (<zavrak) salatalık, hıyar

zavza: tohum, çekilmiş biber ve baharat

zavzacı: tohum, baharat ticareti yapan.

zavzalıh: küçük sebze bahçesi.

zayifi-: zayıflamak.

zelber: hayvan otlamaya bırakıldığında uzaklara gitmesin diye ayağına bağlanan ayak bağı.

zelve: öküzü kağnyaya koşmak için, öküzün boynunu içine alan boyunduruğa bağlı ağaç.

zemānında: (<zamanında) bir zamanlar (zemānında onparıya üç ekmālırdıh)

zembik: (<zembil) hasırdan yapılan, yarım küre şeklinde ağzı geniş sepet.

zemheri: (Ar. Zemherir) şiddetli soğukların hüküm sürdüğü 22 Aralık-31 Ocak arası, karakış

zencele-: örselemek

zeñgini-: zenginlemek

(“zeñginidim” di’ñ bizi bēnmezolduñ zār...)

zeñginit-: zenginleştirmek.

***zēruş:** sarhoş

***zerzemi:** bodrum. Eski evlerin sofalarında zemin tahta kaplıdır ve altı bodrumdur.

zıba: iriyarı, kaba görünüşlü

zıbadeli: kaba saba, deli deli hareket eden, konuşan.

zıbar: kızgınlıkla söylenen “yat” emri.

zıbart-: öldürmek, uyutmak.

zıbıh: (<zıbık) iri yarı, kaba bkz zıbıldağ

zıbıldağ: bkz zıbıh

zığar-: varılan anlaşmadan caymak, dönmek bkz zıllı-, zotla-

zığarçı: varılan anlaşmadan cayan, dönen. bkz zıllıhçı

zıllı-: bkz zığar-, zotla-

zıllıhçı: bkz zığarçı

zımbırda-: hoplayıp zıplamak etrafa rahatsızlık vermek.

zımbır zımbır: güçlü kuvvetli kişiler için kullanılır

zıñırda-: tepinmek

zırañı: kendisine yakışmayacak şekilde hareket eden gelişmiş çocuk.

zırıh: sırk, uzun boylu ergin çocuklara kızılınca denir.

zırılı: iri yarı görgüsüzleri aşağılamak için kullanılır. Bkz. zırtı kirmāni.

zırıncı-: şikayet etmek, sızlanmak

zırıncıt-: sızlandırmak, yalvartmak.

zırtı kirmāni: bkz. zırılı.

zıtdıh: zındık

zıtlañ: sırtlan

zıvğa: paçaları dar, ağız tarafı yırtmaçlı ve düğmeli şalvar

zibil: gübre, çöp

zibilci: çöpçü

zibillik: zibil, çöp dökülen yer.

zifl enek: (<ziftli enek) aşık oyununda aşıkların en irisi seçilerek içine kurşun dökülür. (bkz. gurşumba) veya içine zift dökülerek ağırlaştırılır ve oyun bu enekle oynanır.

zi'ğāh: (<zeygah) eski evlerin sofalarında kuru yiyeceklerin saklandığı gizli bölme

zigge: (<zikke) yayılması için hayvanın başına bağlanan uzun urganın diğer ucunu toprağa tesbit için kullanılan bir ucu delik büyük çivi.

zilli: hoppa kadın bkz. zopcuğ

zi'rek: (<zeyrek) keten tohumu.

zoğğur zoğğur: yaranın zonklamasi.

zollat-: zorlatmak, ısrar etmek.

zollu: (<zorlu) çok iyi, çok güzel (tüfeñ zolluymuş ā!)

zomburtu: şiddetli titreme.

zoğğurda-: zonklamak.

zoğğurtu: zonklama

zoñğurda-: 1. At veya eşeğin, biniciyi sarsarak yürümesi, 2. üşümekten dolayı sarsılarak titremek.

zopcuğ: bkz zilli

zorsun-: ağırına gitmek. İstemeyerek yapmak.

zorukdar: (<zoruktar) sert, kalın kabuklu, sarı renkli bir üzüm.

zorunan zorla

zorunsu-: zoruna gitmek, istemeyerek yapmak.

zotla-: bkz. ziğar-, zıllı-

zöddü: Zühtü

zür: şans, uğur.

(zarım i' geliyor, göluma sö lü'p de zürümü bozma)

zürmüt: Zümrüt

B. DEYİMLER, TARİFLER:

zabın düş-: (<zebun düşmek) zayıf, güçsüz düşmek.

zafar_it-: bir yarar sağlamak.

zafar_itme-: bir yarar sağlamamak

(bu dohduruñ ilaçları da zafaritmedi)

zambır zumbur gonus-: (<zambır zumbur konuşmak) ipe sapa gelmez, ileri geri, kaba saba ve yüksek sesle konuşmak.

zār_ālat-: (<zar ağlatmak) kasıp kavurmak, zora düşürmek.

zat yīn: (<zat yeğin) büsbütün fazla (ölçüyü kaçırmak)

(sende olanı zat yīn sıhuşdırdıñ)

zavır vir-: (<zavır vermek) tehditkar davranmak, gözdağı vermek.

zekát' geçisi'bil: (<zekat keçisi gibi) çok zayıf, kuru.

zerzefil_ol-: "gerektiği kadar hizmet

edemedik" manasında nezaket sözü olarak kullanılır.

(zerzefilolduñuz, gusurālmı'ñ!)

zıllısını çiz-: oyundan cayan çocuğa hakaret için, yere insan resmi çizip, (güya zıllıyanın resmi) üzerine tükürmek.

zıtları diş: (<sırtları diş) dişleri öne doğru çıkık olan.

zibil gibil: (<zibil gibi) istemediğin kadar çok.

zibil_ol-: fazla meyve ile baş edemeyip çöpe atmak.

zigge çah-: (<zikke çakmak) misafir olduğu yerde uzun süre kalmak.

zi'nin çatıla-: (<zihninin çatlaması) söylenen sözle ne demek istediğini geç fak etmek.

(adam bişi'ler didi ya, gitdikden söna zi'nim çatıladı)

ziv di'n ğaş_: (<ziv diye kaçmak)
sıkışınca kimseye görünmeden
savuşmak.

ziyankár kól_eşşē: (<ziyankar köylü
eşği) zarar veren kişilere hakaret
sözü.

zollam_ol-: (<zorlama olmak) çok
çalışıp zorlamaktan dolayı

eklemlerde oluşan ağrılı şişlikler.

zop di'n çıh-: (<zop diye çıkmak)
beklenmedik bir anda birden önüne
çıkma, avda tavşanın fırlaması.

zorunan zoñgurda-: kerhen, istemeye
istemeye gönülsüz olarak işi kabul
etmek.

DUA:

zarardan ziyandan sen ğoru yarabbi!:
zarardan ziyandan sen koru

yarabbi!

BEDDUA:

zabın_olasıñ: zebun olasıñ

YER:

zamant_ırmā: (<Zamantı Irmağı)
Seyhan Nehrinin ana koludur.
Pınarbaşının Viranşehir köyünden
doğar.

zāviye kúmbeti: (<Zaviye kümbeti)
Gavremoğlu mahallesindedir.
1350'de yaptırılmıştır.

zekáyi bē māllesi: (<Zekai Bey
Mahallesi) Kayseri'nin eski
mahallelerinden biri.

zencilli bāları: (<Zincirli Bağları)

Kayseri bağlarından bir semtin adı.

zi'nelábidin türbesi: (<Zeynelabidin
Türbesi) Kağrı Pazarındadır.
1885'de yaptırılmıştır.

zıvra: (<Zırva) Merkez ilçe Güneşli
bucağına bağlı bir köy.

zile: Develi Merkez bucağına bağlı köy.

zürmüt māllesi: (<Zümrüt Mahallesi)
Kayseri'nin yeni mahallelerinden
biri.

KAYNAKÇA

- Akbaş B. (1994): *Bünyan ve Yöresi Hallk Edebiyatı Folklor ve Etnoğrafyası*, Kayseri: Bizim Gençlik Yay.
- Aksan D. (1995): *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK. Yay. No:439, Ankara: Levent Ofset.
- Aksoy Ö.A. (1946): *Gaziantep Ağzı III Sözlük ve Kullanılmayan Kelimeler*, TDK. Yay. No: 23, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- (1978): *Atasözleri Sözlüğü*, TDK. Yay., C.1, Ankara: Maya Matbaacılık.
- (1981): *Deyimler Sözlüğü*, 3. baskı, TDK Yay. No: 325/2, C.2, Ankara: TTK Basımevi.
- Arat R.R. (19??): “Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dair”, *Makaleler*, C.1, (Yayına Hazırlayan: O. Fikri Sertkaya), Ankara: TKAE Yay.
- Banguoğlu T. (1990): *Türkçenin Grameri*, 3. baskı., Ankara: TDK. Yay. No: 528, TTK Basımevi.
- Baskokov (1963): “Türk Dillerinde Ön Vokallerin Düzlemesi”, *TDAY Belleten*, Ankara: (1988), s. 33-37.
- Bayatlı H.K. (1996): *Irak Türkmen Türkçesi*, Ankara: TDK. Yay. No: 664, Bizim Büro Basımevi.
- Bozyiğit A.E. (1998): *Ankara İli Ağzı*, Kültür Bakanlığı Başvuru Kitapları Dizisi/58, Ankara: Tamer Matbaa.
- Buran A. (1991): “Kayseri’de Halk Takvimi”, *Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya Sempozyumu Bildiriler*, Kayseri: Erciyes Ün. Yayınları No: 14, Ayrı Basım, s. 347-351.
- (1996): *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, TDK Yay. No: 660 Ankara.
- Caferoğlu A. (1955): “Anadolu Ağızlarındaki Metathese Gelişmesi” *TDAY Belleten* 1955’den ayrı basım TTK Basımevi s. 1-7.

- (1958): “Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi” *TDAY Belleten* Ankara s. 1-11.
- (1963): “Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri” *TDAY Belleten*, Ankara 1988 s. 1-32.
- (1964): “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri” *TDAY Belleten* s. 1-33.
- (1994): *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II*, TDK Yay. No: 587, Ankara, Ankara Ün. Basımevi, 2. baskı.
- Ceylan E. Y. (1991): “AnaTürkçede Kapalı e Ünlüsü” *TDAY Belleten*, Ankara.
- Coşkun V. (8. 12. 1999): “Fonetik ve Fonetik Laboratuvarı” Konferans TDK Konferans Salonu Kavaklıdere-Ankara.
- : “Türkiye Türkçesinde Ünsüzler” *TDAY Belleten 2000’de yayımlanacaktır.*
- : “Türkiye Türkçesinde Ünlüler” *TDAY Belleten 2000’de yayımlanacaktır.*
- : “Türkiye Türkçesinde Vurgu, Ton ve Ezgi”, *TDK Türk Dili* dergisinde yayınlanacaktır.
- Çağatay S. (1954): “Türkçede ñ-ğ Sesine Dair” *TDAY Belleten* Ankara, TTK Basımevi, s. 15-30.
- Çağırın Ö. (1989): *Felahiye Ağzı*, İnönü Ün. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- (1997): “Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ünsüz Göçüşmelerinin Kuruluş Sistemi”, *Kardeş Ağızlar*, sayı: 3, Kastamonu.
- Çalışkan N. (1995): *Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay. Kayseri Ak Matbaacılık.
- Delice İ. (1995): “Anadolu ve Rumeli Ağızları Metinlerinde Kullanılan Seslerin Transkripsiyonu Meselesi” *Türklük Bilimi Araştırmaları* Sayı: 1 Sivas s. 119-131.
- Demir N. (1996): “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi” *3. Uluslar arası Türk Dili Kurultayında sunulan bildiri*. Ankara.
- Demirbilek S.-Doğan L (1999): “Dilimizde Bir Belirsizlik Zamiri: Şey”, *İlmi Araştırmalar Dil, Edebiyat Tarih İncelemeleri*, İstanbul.

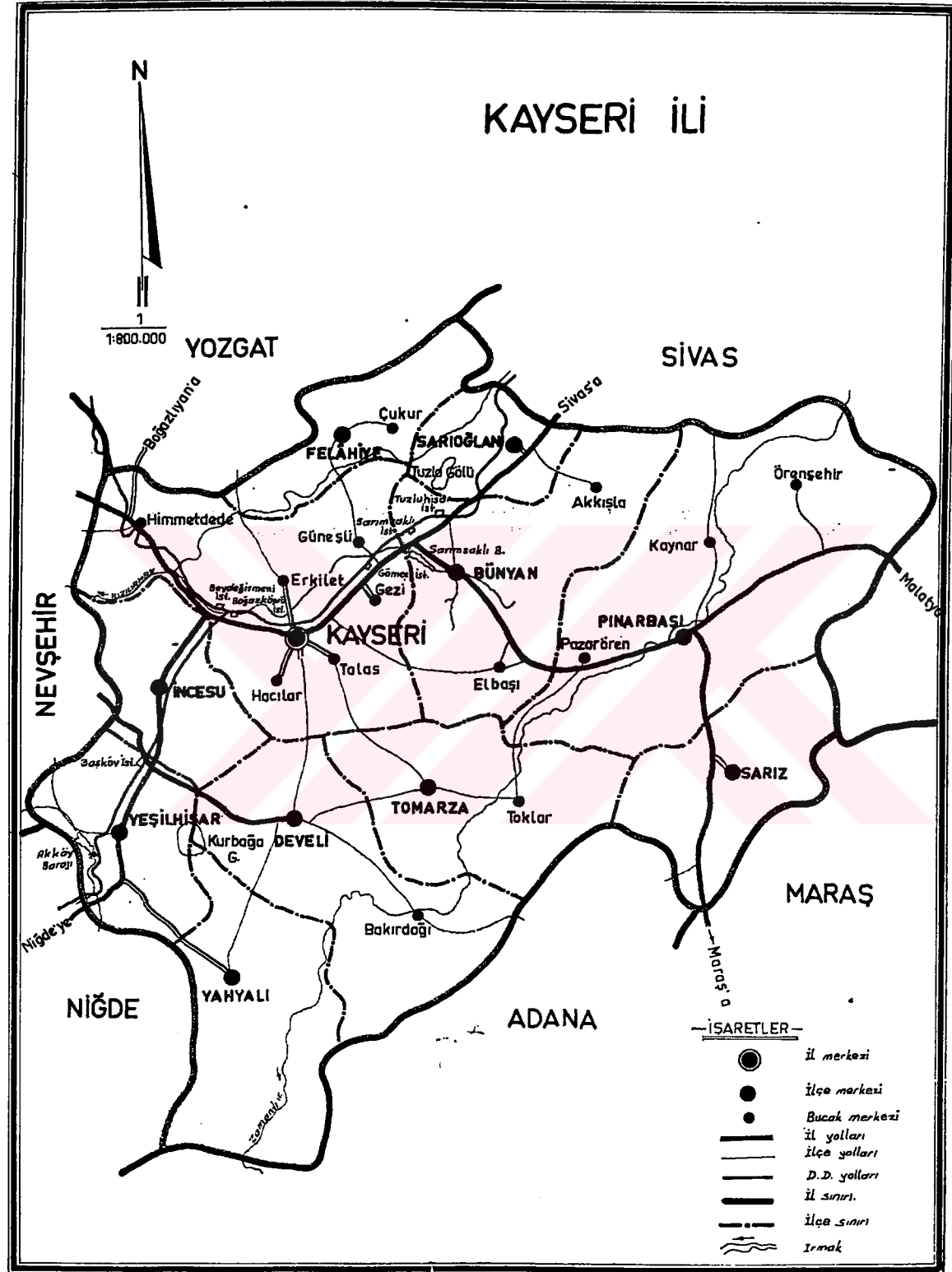
- Deniz R. (1996): *Kayseri Masalları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay. No: 7
Ankara, Önder Matbaacılık.
- Deny J. (1995): *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*, Oytun Şahin
Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- Derleme Sözlüğü* (1993): TDK Yay. No: 211/1-12 Ankara, Ankara Ün. Basımevi.
- Develi H. (1998): “Türkiye Türkçesinde İç Seste Ünsüz Benzeşmesi ve Yansızlaşma”,
TDK 3. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı” adli eserde baskıdadır.
- Devellioğlu F. (1997): *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi
14. Baskı.
- Dosya: Tarihi Türk Dillerinin Sözlükleri (1998): *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak
Araştırmaları Dergisi* Yıl: 3 Sayı: 6 Ankara.
- Eckmann J. (1953): “Kelime Ortasında Anorganik b, p, m’nin Türemesi”, *Türkiyat
Mecmuası*, Sayı:X, s.313-320.
- (1955): “Türkçede d, t, n, Seslerinin Türemesi” *TDAY Belleten*, Ankara
1988 s. 11-22.
- Ediskun H. (1985): *Türk Dilbilgisi* İstanbul Remzi Kitabevi.
- Emre A. C. (1946): “Türkçede Bulanık e (ê) Fonemi” *TDAY Belleten*, Ankara.
- Ercilasun A. B. (1983): *Kars İli Ağzları* Gazi Ün.
- Eren H. (1949): “İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında” Ankara Ün. DTCF Dergisi VII,
Ankara, s. 282-288.
- (1953): “Türk Dillerinde Metathèse” *TDAY* Ankara, s. 161-180.
- (1959): “Türkçe’de -mm->-mb- Dissimilation’u”, *TDAY Belleten*, Sayı:180,
s.95-103.
- (1960): “Anadolu Ağzlarında Rumca İslavca ve Arapça Kelimeler” *TDAY*,
S. 295-371.
- (1994): “Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü” *Türk Dili* Eylül Sayı: 513 Ankara,
s. 179-198.
- Ergin M. (1998): *Türk Dil Bilgisi* İstanbul Bayrak Yay.
- Erkiletlioğlu H. (1996): *Osmanlılar Zamanında Kayseri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yay. No: 5 Ankara Önder Matbaacılık.

- Evliya Çelebi (1993): *Tam Metin Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, Cilt III, IV, İstanbul, s: 139-148.
- Eyüboğlu E. K (1973): “13. yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler”, İstanbul Doğan kardeş Matbaası.
- Gemalmaz E. (1995): *Erzurum İli Ağızları C. I. II. III.* TDK Yay. No: 588 Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- () : “Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler.
- Gülensoy T. (1979): “Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine” *Türkoloji Dergisi* VIII.
- (1981): “Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası” *Kültür Bakanlığı Yayınları*. Ankara.
- (1984): “Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme” *TDAY Belleten* s. 87-147.
- (1988): *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay. No: 536 Ankara.
- (1995): *Türkçe El Kitabı*, Bizim Gençlik Yay. No: 10 Kayseri, Ajans Emek, 2. baskı.
- Gülsevin G. (1992): “Türk Dilinde Kelime Başı Ünsüzü Üzerine”, *TDAY Belleten*, Ankara 1987.
- Hacıeminoğlu N. (1991): *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yay No: 1348, Baskı: İstanbul Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- (1992): *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Öğretmen Kitaplar Dizisi İstanbul MEB Basımevi 4. Baskı.
- Kalay E. (1998): *Edirne İli Ağızları*, TDK Yay. No: 694 Ankara, Yükseköğrenim Kurulu Matbaası.
- Karabacak E.: “Sözlük Türlerimize Genel Bir Bakış” *9. Milli Türkoloji Kongresi-Bildiri*, Ankara.
- Karahan L. (1993): *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri* Ankara, Akçağ Yay. No: 58, Burak Matbaası.
- (1994): “-sa/-se Eki Hakkında” *Türk Dili*, Aralık, Sayı: 516 s. 471-474.
- (1996): *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* TDK Yay. No: 630 Ankara, Alıç ofset Matbaacılık.

- (1999): *Azerbaycan Dialektoloji Atlası Hakkında, Türk Dili*, TDK, sayı: 567 s. 185-189.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I.*: Kültür Bakanlığı Kaynak Eserler/54 Ankara Başbakanlık Basımevi.
- Kayseri 1973 İl Yıllığı*. (1973): Kayseri Ayyıldız Matbaası.
- Korkmaz Z. (1992): *Grammer Terimleri Sözlüğü* TDK Yay. No: 575 Ankara.
- (1994 a) *Nevşehir ve Yöresi Ağzları 1. Cilt Ses Bilgisi*, TDK Yay No: 582 Ankara Ankara Ün. Basımevi.
- (1994 b): *Güneybatı Anadolu Ağzları*, TDK Yay. No: 583 Ankara 2. baskı.
- (1995): *Türk Dili Üzerine Araştırmalar* TDK Yay. No: 629 Ankara.
- Korkmazlar A. (1991): “Talas ve Yöresi Ağzları” *Erciyes Ün. Sosyal Bil. En. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi* Sos Bil. D. Nr. 78, Kayseri.
- Küçükustaoğlu T. N (1983) *Hem Okur Yazarım, Hem Kayseriliyim* İstanbul.
- Lajos L. (1940-42): “Türkçede Uzun Vokaller” *Türkiyat Mecmuası* C. VII-VIII, Cüz 1, Ankara.
- Mansuroğlu M. (1955): “Türkçe’de Cümle Çeşitleri, *TDAY Belleten*, Ankara.
- (1959): “Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu” *TDAY Belleten* s. 81-91.
- Olçay S. (1995): *Erzurum Ağzı*, TDK Yay. No: 581 Ankara Ankara Ün. Basımevi 2. Baskı.
- Önder A. R. (1993): “Kayseri Ağzı II.” *Türk Dili* Sayı: 496, Ankara s: 306-308.
- Özçelik S. (1997): *Urfa Merkez Ağzı*, TDK Yay. No: 666 Ankara, Yükseköğretim Kurulu Matbaası.
- Özkan N. (1996): “Kayseri ve Yöresi Ağzları Üzerine Yapılan Çalışmalara Bir Bakış” *Erciyes Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 7 s. 265-277 Kayseri.
- Özkeçeci İ. (1995): *Kayseride Kültürel Mirasın Geleceği*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Hizmetleri Kayseri, Netform Matbaacılık.
- Özulu Y. E. (1973): *Kayserim*, Ankara İş Matbaacılık.
- Parlatır İ. (1995): “Türkçe Sözlük Çalışmaları ve Sorunlarımız” *Türk Dili*, Ocak Sayı: 517 s. 3-19.

- Poppe N. (1994): *Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri*, Çev. Zeki Kaymaz İstanbul, Töz Dizgi-Tasarım.
- Söz Derleme Klavuzu* (1932): Türk Dili Tetkik Cemiyeti İstanbul Devlet Matbaası.
- Tekin T. (1975): *Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler* Hacettepe Ün. Yay. No: B 15.
- Timurtaş F. K (1994): *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl*, İstanbul, Enderun Kitabevi.
- Tuna O. N. (1982-83): "Türkçede İkilemelerde Sıralama Kuralları" *TDAY Belleten*, Ankara TTK Basımevi (1986) s. 163-228.
- Türk V. (1996): "Türkçe'de İsim ve Fiil Olarak Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine" 3. *Uluslar arası Türk Dili Kurultayı-Bildiri* Ankara.
- Türkay K. (1978):" Kaşgarlı'nın Derlediği Yansıma Sözcükler" *Ömer Asım Aksoy Armağanı Ayrı basım* Ankara, Ankara Ün. Basımevi s. 241-257.
- Türkçe Sözlük* (1992): TDK 2 Cilt İstanbul Milliyet tesislerinde Basılmıştır.
- Yedekçioğlu K. (1989): *Kayseri Ağzı I Deyimler*, Kayseri, Özel İdare Matbaası.
- (1992): *Kayseri Ağzı II Sözcükler*, Kayseri Ak Ofset.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983): TDK Yay No: 503 Ankara.

KAYSERİ İLİ

KAYSERİ MERKEZ İLÇESİ

